YENİ HAYAT

ORHAN PAMUK

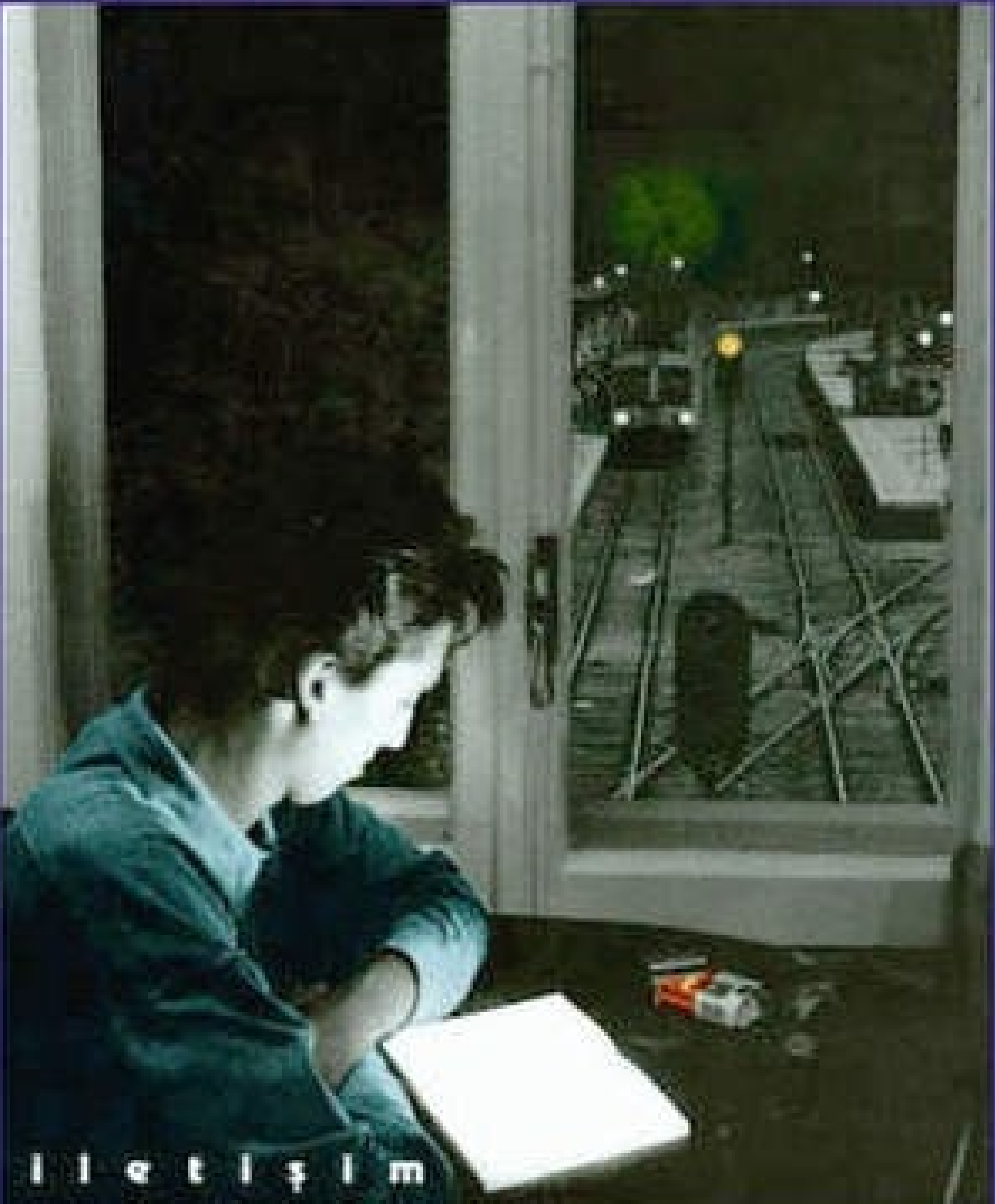

1

بىر كۈنى بىر كىتاب ئوقۇدۇم، شۇنىڭدىن باشلاپ پۈتۈن ھاياتىم ئۆزگەردى. تېخى كىتابنىڭ باشتىكى سەھىپىلىرىنى ئوقۇۋېتىپلا ئۇنىڭ شۇنداق بىر سېھرىي كۈچىنى ھېس قىلدىمكى، جىسمىم مەن ئولتۇرغان بۇ ئۈستەل-ئورۇندۇقتىن ئاجراپ يىراقلىشىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى، شۇنداقتىمۇ گويا ھەر ۋاقىتتىكىدىنمۇ بەك پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ۋە ھەممە نەرسەم بىلەن يەنىلا ئۈستەلنىڭ ئالدىدا ۋە ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىدە ئىدىم، كىتاب جىمى تەسىرىنى يالغۇز روھىمدىلا ئەمەس، مېنى مەن قىلىپ تۇرغان ھەممە نەرسىدە كۆرسىتىۋاتاتتى. بۇ شۇنداق كۈچلۈك بىر تەسىر ئىدىكى، ئوقۇۋاتقان كىتابنىڭ سەھىپىلىرىدىن يۈزۈمگە نۇر، يەنى شۇ پەيتتە پۈتۈن ئەقلىمنى غۇۋالاشتۇرغان ھەم ئۇنى ۋال-ۋۇل چاقناتقان بىر نۇر چېچىلىۋاتقاندەك بولدى. بۇ نۇر بىلەن ئۆزۈمنى يېڭىدىن ۋۇجۇدقا كەلتۈرىدىغانلىقىمنى ئويلىدىم، بۇ نۇر بىلەن تاپتىن چىقىدىغانلىقىمنى سەزدىم، بۇ نۇردا مەن كېيىن تونۇشىدىغان، يېقىنلىشىدىغان بىر ھاياتنىڭ كۆلەڭگىلىرىنى كۆردۈم. ئۈستەلدە ئولتۇرىمەن، ئولتۇرۇۋاتقانلىقىمنى كاللامنىڭ بىر يېرىدە بىلىپ تۇرىمەن. كىتاب بەتلىرىنى ئۆرۈگەچ، خىيالىمدا پۈتۈن ھاياتىم ئۆزگىرىۋاتقاندا يەنە يېڭى سۆزلەرنى ۋە سەھىپىلەرنى ئوقۇۋاتاتتىم. بىر مەزگىلدىن كېيىن بېشىمغا كېلىدىغان ئىشلارغا نىسبەتەن ئۆزۈمنى شۇ قەدەر تەييارلىقسىز ۋە چارىسىز ھېس قىلدىمكى، خۇددى كىتابتىن چىقىۋاتقان سېھرىي كۈچتىن قوغدانماقچى بولۇۋاتقاندەك بىر تەبىئىي تۇيغۇدا يۈزۈمنى كىتاب سەھىپىلىرىدىن قاچۇردۇم. ئەتراپىمدىكى دۇنيانىڭمۇ باشتىن-ئاخىر ئۆزگەرگەنلىكىنى شۇ پەيتتىكى قورقۇنچتا بايقىدىم ۋە ھازىرغىچە

ھېس قىلمىغان بىر تەنھالىق تۇيغۇسىغا ئەسىر بولدۇم. مەن شۇ تاپتا بەئەينى تىلىنى، ئۆرپ-ئادەتلىرىنى، جۇغراپىيىسىنى بىلمەيدىغان بىر دۆلەتتە تەنھا قالغانىدىم.

بۇ تەنھالىق تۇيغۇسى ئېلىپ كەلگەن چارىسىزلىك شۇ پەيتتە مېنى كىتابقا تېخىمۇ چىڭ باغلىدى. بۇ كىتاب ماڭا مەن قەدەم باسماقچى بولغان دىياردا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى، ئىشەنمەكچى بولغانلىرىمنى، كۆرىدىغانلىرىمنى، ھايات يولۇمنى كۆرسەتتى. كىتابنى بىر-بىرلەپ ۋاراقلاپ، ئۇنى ئەمدى دەھشەتلىك ۋە يات بىر دىياردا ماڭا يول كۆرسەتىدىغان بىر يولباشچىدەك كۆرۈپ ئوقۇۋاتاتتىم. ئۇنىڭغا " ماڭا ياردەم قىل، ياردەم قىلغىنىكى، بالا-قازاغا ئۇچرىماستىن يېڭى ھاياتنى تاپاي"دېگۈم كېلەتتى. ئەمما بۇ ھاياتنىڭمۇ ئىگىسىنىڭ يېتەكچىلىكى بىلەن داۋاملىشىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. سۆزلەرنى بىر-بىرلەپ ئوقۇغاچ، بىر ياندىن يولۇمنى تېپىشقا تىرىشسام، بىر ياندىن يولۇمنى پۈتۈنلەي يوقىتىدىغاندەك خىيال ئاجايىباتلىرىنى ھەيرەت بىلەن بىر-بىرلەپ تەسەۋۋۇر قىلىۋاتاتتىم.

بۇ چاغدا ئۈستىلىمنىڭ ئۈستىدە يېزىمگە نۇر چېچىۋاتقان كىتاب ئۆيۈمدىكى باشقا بىساتلاردەك تونۇش كۆرۈنەتتى. بۇنى ئالدىمدا ئېچىلغان يېڭى بىر ھاياتنىڭ، يېڭى بىر دۇنيانىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ھەيرانلىق ۋە سۆيۈنۈش بىلەن قارشى ئېلىۋېتىپ ھېس قىلدىم: ھاياتىمنى ئۆزگەرتمەكچى بولغان كىتاب ئەسلىدە ئادەتتىكى بىر نەرسە ئىدى. ئەقلىم روجەكلىرى كىتاب سۆزلىرى ماڭا ۋەدە قىلغان يېڭى بىر دۇنيانىڭ ئاجايىباتلىرى ۋە ۋەھىمىلىرىگە ئاستا-ئاستا ئېچىلىۋاتقاندا، بىر ياقتىن مېنى بۇ كىتابقا ئېلىپ بارغان قىسمەتنى يېڭىدىن ئويلاۋاتاتتىم، ئەمما بۇ كاللامدا چوڭقۇرلىشىۋاتقان بىر خىيال ئىدى. كىتابنى ئوقۇغانچە بۇ خىيالغا قايتىشىم گويا بىر خىل قورقۇنچتىن ئىدى: كىتاب ماڭا ئاچقان يېڭى دۇنيا شۇنچىلىك

يات، شۇنچىلىك ئاجايىپ ۋە ھەيران قالارلىق ئىدىكى، بۇ دۇنيانىڭ ئىچىگە پۈتۈنلەي چۆكۈپ كەتمەسلىك ئۈچۈن ھازىرغا ئائىت بىر نەرسىلەرنى ھېس قىلىش زۆرۈرلۈكىنى تۇيۇۋاتاتتىم. بېشىمنى كىتابتىن كۆتۈرۈپ ئۆيۈمگە، ئىشكاپىمغا، كارىۋىتىمغا قارىسام، دېرىزىدىن تالاغا نەزەر سالسام، دۇنيانى تاشلاپ كەتكىنىمدەك، ئۇنى تاپالماسلىق قورقۇنچىمۇ ئىچىمگە ئورناۋاتاتتى.

مىنۇتلار ۋە كىتاب بەتلىرى بىر-بىرىنى قوغلايتتى، يىراقتا پويىزلار ئۆتتى، ئانامنىڭ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، خېلى ۋاقىتتىن كېيىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى سەزدىم. شەھەرنىڭ ھەر ۋاقىتتىكىدەك شاۋقۇنىنى، ئىشىكنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن قېتىقچىنىڭ قوڭغۇرىقىنى ۋە ماشىنىلارنىڭ ماتور ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، ماڭا تونۇش بارلىق ئاۋازلارنى يات ئاۋازلاردەك ھېس قىلدىم. تالادا يامغۇر قۇيۇۋەتتىمىكىن دەپ ئويلىدىم، ئەمما ئاتلاڭغۇچ ئويناۋاتقان قىزلارنىڭ ئاياغ تاۋۇشلىرى كەلدى. ھاۋا ئېچىلغان بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم، ئەمما دېرىزەمنىڭ ئەينىكىدە يامغۇر تامچىلىرى تىرىقلىدى. كىتاب ئوقۇشىنى داۋاملاشتۇردۇم. باشقا ھاياتنىڭ يوچۇقىدىن چىققان نۇرنى كۆردۇم. ئۇنىڭدا ھازىرغىچە مەن بىلمىگەن ۋە بىلگەنلىرىمنى، ئۆز ھاياتىمنى ۋە ھاياتىم ئاچماقچى بولغان يولنى كۆردۇم...

سەھىپىلەرنى ئاستا-ئاستا ئۆرۈگەنچە، بۇنىڭدىن ئىلگىرى بارلىقىنى مەن زادى بىلمىگەن، ھېچ ئويلىمىغان ۋە سېزەلمىگەن بىر دۇنيا روھىمغا سىڭدى. ھازىرغىچە مەن بىلگەن، ئويلىغان نۇرغۇن نەرسىلەر بۇ ھەقتە توختىلىشقا ئەرزىمەيدىغان تەپسىلاتلارغا ئايلاندى، بىلمەيدىغانلىرىم يوشۇرۇنغان يەرلىرىدىن چىقىپ ماڭا ئىشارەت يوللىدى. كىتابنى ئوقۇۋېتىپ ئۇلارنىڭ نېمىلىكىنى ئېيتقىن دېسە بەلكىم ئېيتالمايتتىم، چۈنكى ئوقۇغانچە بارسا كەلمەس يولدا ئېغىر قەدەم بىلەن كېتىۋاتقانلىقىمنى بىلىۋاتاتتىم، ئارقامدا قالغان

بەزى نەرسىلەرگە مۇناسىۋەتلىك قىزىقىشىمنىڭ تۈگىگەنلىكىنى ھېس قىلىۋاتاتتىم، ئەمما كۆز ئالدىمدا نامايان بولۇۋاتقان يېڭى ھاياتقا شۇنچە زور ھاياجان ئىچىدە قىزىقىۋاتاتتىمكى، مەۋجۇت ھەممە نەرسە ماڭا قىزىقىشقا تېگىشلىك بىلىنەتتى. بۇ قىزىقىشنىڭ ھاياجىنىدىن تىترىگەن پۇتلىرىم جانسىزلىنىشقا باشلىغان ھامان، بولۇپ ئۆتىدىغان ئىشلارنىڭ كۆپلۈكى، رەڭدارلىقى، مۇرەككەپلىكى ئىچىمدە بىر خىل دەھشەتكە ئايلاندى.

بۇ دەھشەت بىلەن بىرلىكتە، كىتابتىن يۈزلۈمگە چېچىلغان نۇردا كونىرىغان ئۆيلەرنى، ئەسەبىي ئاپتوبۇسلارنى، ھارغىن ئىنسانلارنى، تۇتۇق ۋىۋىسكىلارنى، ۋەيرانە يېزىلارنى ۋە داۋاملىشىۋاتقان ھاياتنى، خىيالىي نەرسىلەرنى كۆردۈم. كىتابتا بىر سەپەر سۆزلىنەتتى، ھەممە نەرسە بىر سەپەر ئىدى. بۇ سەپەردە مېنى دائىم كۆزىتىدىغان، ھېچبولمىغاندا ئالدىمغا تۇيۇقسىز چىقىدىغاندەكلا تۇيۇلىدىغان، كەينىدىنلا غايىب بولىدىغان، غايىب بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ئىزدىتىدىغان بىر نىگاھ[1]نى كۆردۈم. بۇ گۇناھ-جىنايەتتىن بۇرۇنلا پاكلانغان مۇلايىم بىر نىگاھ ئىدى... مەن شۇنداق نىگاھ بولالىشىمنى، ئۇ نىگاھ كۆرگەن دۇنيادا بولۇشنى ئۈمىد قىلاتتىم. بۇلارنى شۇنچە زور ئۈمىد قىلدىمكى، ئۇ دۇنيادا ياشايدىغانلىقىمغا ئىشەنگۈم كەلدى. ياق،

---

① نىگاھ — "نەزەر تاشلاش، بىر قاراپ قويۇش" دېگەن مەنىدىكى بۇ سۆز بۇ رومان‍دا كۆپ قوللىنىلغان بولۇپ، ئاسمان پەرىشتە، ئۆلۈم ھەققىدىكى پىسخىك تەسۋىرلەردە پەرىشتىنىڭ ئىنسانغا خىيالەن كۆرۈنۈشى، ئىنسانغا نەزەر سېلىشى ... دېگەندەك چوڭقۇر شېئىرىي تۇيغۇلارنى ئىپادىلەپ كەلگەن. ئەمەلىيەتتە بۇ ئەسەردە تىلغا ئېلىنغان پەرىشتە سىمۋوللۇق ھەم لىرىك تۈستە گۈزەللىك، پاكلىق ئۇقۇمىنى بىلدۈرۈپ كەلگەن، شۇڭا ئۇنى ئىسلام ئېتىقادىمىزدىكى مالائىكە (پەرىشتە) بىلەن مەلۇم جەھەتتىن پەرقلەندۈرۈپ چۈشىنىشىمىزگە توغرا كېلىدۇ. — ت.

ئىشــىنىشــىنگىمۇ ھاجىتى يوق ئىدى؛ مەن ئۇ يەردە ياشــاۋاتاتتىم. دەرۋەقە، كىتابمۇ مېنىڭ ئۇ يەردە ياشـــىغانلىقىمغا گۇۋاھ بولۇپ مەن توغرۇلۇق گەپ قىلىۋاتقــان بولســــا كېرەك. بۇ، مېنىــڭ ئويلىغــانلىرىمنى مەنــدىن بۇرۇن بىرى ئويلاپ يــازغــانلىقى ئۈچۈن شۇنداق بولغانىدى.

ئۇلار ماڭا ســۆزلەر بىلەن چۈشــەندۈرگەن ئىشــلارنىڭ بىر ـ بىرىدىن پۈتۈنلەي پەرقلىق بولۇشـى كېرەكلىكىنىمۇ مانا مۇشـۇنداق چۈشــــەندىم. چۈنكى كىتابنىڭ بېشــــىدىن تارتىپ مەن ئۈچۈن يېزىلغانلىقىنى سـەزگەنىدىم. ئۇنى ئوقۇۋاتقاندا ھەر بىر سـۆزنىڭ، ھەر بىر گەپنىڭ قەلبىمگە تەسىر كۆرسىتىشى شۇ سەۋەبتىن ئىدى. ئۇلار پەۋقۇلئاددە گەپلەر، يالت ـ يۇلت پارقىرايدىغان ســـۆزلەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى كىتابنىڭ مەن توغرۇلۇق گەپ قىلىۋاتقانلىق تۇيغۇســـىغا ئەســـر بولغانلىقىم ئۈچۈن ئىدى. بۇ تۇيغۇغا قانداق ئەســـر بولغانلىقىمنى بىلەلمىدىم. بىلســـەمۇ ئۇنتۇغان بولۇشـــۇم مۇمكىن. چۈنكى مەن قاتىللار، ھادىســـىلەر، ئۆلۈملەر ۋە غايىب ئىشـــارەتلەر ئارىســـىدا يولۇمنى تېپىشـــقا تىرىشىۋاتاتتىم.

شـۇنداق قىلىپ، كىتابنى ئوقۇغانچە مېنىڭ قارىشىم كىتابنىڭ گەپلىرىگە، كىتابنىڭ گەپلىرى بولسـا مېنىڭ قارىشـىمغا ئايلاندى. نۇردىن قاماشـــقان كۆزلىرىم كىتابتىكى دۇنيا بىلەن دۇنيادىكى كىتابنى بىر ـ بىرىدىن ئايرىيالماي قالدى. گويا يوچۇن بىر دۇنيا، مەۋجۇت ھەممە نەرسە، ھەممە رەڭ ۋە جىسىملارمۇ كىتابنىڭ ئىچىدە، سۆزلەرنىڭ ئارىسىدا ئىدى. مەن ئۇنى ئوقۇۋېتىپ مۇمكىن بولىدىغان ھەممە نەرسىنى ئۆز ئەقلىم بىلەن، بەختىيارلىق ۋە ھەيرانلىق بىلەن ئۆزلەشتۈرۈۋاتاتتىم. كىتابنى ئوقۇغانچە چۈشىنىۋاتاتتىمكى، كىتاب مــاڭــا ئــاۋۋال پىچىرلىغــانــدەك، ئــانــدىن ۋۇجۇدۇمنى بىر خىــل زىڭىلداتقاندەك، ئاندىن پەرۋاسىز بىر شىددەت بىلەن كۆرسەتكەن

نەرسە ئۇ يەردە، روھىمنىڭ چوڭقۇرلۇقلىرىدا نەچچە يىللاردىن بېرى ياتاتتى. كىتاب ئۇلارنىڭ تېگىدە ئەسىرلەر بويى ياتقان غايىب بىر خەزىنىنى تېپىپ ئوتتۇرىغا چىقىرىۋاتاتتى، مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ قۇرلار ۋە سۆزلەر ئارىسىدا تاپقانلىرىمنى "ئەمدى مۇشۇ مېنىڭمۇ؟" دېگۈم كېلىۋاتاتتى. ئاخىرقى بەتلەردىكى بىر يەردە، بۇنى مەنمۇ ئويلىغانىدىم دېگۈم كەلدى. ئاندىن كېيىن كىتاب بايان قىلغان دۇنياغا پۈتۈنلەي كىرگىنىمدە قاراڭغۇلۇق بىلەن غۇۋا قاراڭغۇلۇق ئارىسىدىن چىققان بىر پەرىشتىگە ئوخشاش ئۆلۈمنى، يەنى ئۆز ئۆلۈمۈمنى كۆردۈم...

بىر دەمدىلا ھاياتىمنىڭ ئۆزۈم ھېچ ئويلاپ يېتەلمىگۈدەك مول، رەڭدار بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇ پەيتتە بىرلا قورققان نەرسەم دۇنياغا، شەيئىلەرگە، ئۆيۈمگە، كوچىلارغا قاراپ ئۇ يەردە كىتابنىڭ بايان قىلغانلىرىنى كۆرەلمەسلىك بولماستىن، پەقەت كىتابتىن يىراق قېلىش ئىدى. كىتابنى ئالىقانلىرىمنىڭ ئارىسىدا تۇتتۇم ۋە باللىقىمدا رەسىملىك رومانلارنى ئوقۇپ تۈگەتكەن ۋاقىتلاردا قىلغىنىمدەك، بەتلەر ئارىسىدىن چىققان قەغەز ۋە سىياھ ھىدىنى پۇرىدىم. ئوخشاش پۇراقتا پۇرايتتى.

ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ، باللىق چېغىمدىكىدەك دېرىزىگە قاراپ مېڭىپ، پېشانەمنى سوغۇق ئەينەككە چاپلاپ، كوچىغا قارىدىم. بەش سائەتنىڭ ئالدىدا، يەنى چۈشتىن كېيىن كىتابنى ئۈستەلگە قويۇپ تۇنجى ئوقۇشقا باشلىغان ۋاقتىمدا، ئۇدۇلدىكى پىيادىلەر يولى ياقىسىدا تۇرغان يۈك ئاپتوموبىلى ئەمدى كەتكەنىدى، ئەمما بوشالغان ماشىنىدىن ئەينەكلىك ئىشكاپلار، ئېغىر ئۈستەللەر، كىچىك ئۈستەللەر، قاپلار، تىكلەنمە چىراغلار چۈشۈرۈلگەن، ئۇدۇلدىكى بوش ئۆيگە يېڭى بىر ئائىلە ئورۇنلاشقانىدى. پەردىلەر تارتىلمىغان، لامپۇچكىنىڭ كۆچلۈك يورۇقىدا ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئاتا-ئانا بىلەن مەن قۇراملىق بىر ئوغۇل ۋە قىزنىڭ تېلېۋىزور

ئالدىدا ئولتۇرۇپ كەچلىك تاماق يەۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. قىزنىڭ چاچلىرى قوڭۇر، تېلېۋىزور ئېكرانى يېشىل ئىدى.

بۇ يېڭى قوشنىلارغا بىر هازا قارىدىم، يېڭى بولغانلىقى ئۈچۈن بولسا كېرەك، ئۇلارنى تاماشا قىلغۇم كېلەتتى. بۇمۇ گويا مېنى قانداقتۇر ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى. ئەتراپىمدىكى تونۇش، كونا دۇنيانىڭ باشتىن-ئاخىر ئۆزگىرىشىنى ئۈمىد قىلمايتتىم. ئەمما كوچىلارنىڭ كونا كوچىلار، ئۆيۈمنىڭ كونا ئۆي، ئانامنىڭ، دوستلىرىمنىڭ ئوخشاش ئىنسانلار ئىكەنلىكىنى ئويلاپ قويمايتتىم. ئۇلارنىڭ هەممىسىدە بىر خىل دۈشمەنلىك، نېمىدەپ نام قويۇشۇمنى بىلەلمىگەن بىر تەهدىت ۋە ۋەهىمە بولسا كېرەك. دېرىزىدىن بىر قەدەم چېكىنىدىم، ئەمما ئۈستەلنىڭ ئۈستىدىن مېنى چاقىرىۋاتقان كىتابنىڭ يېنىغىمۇ بارالمىدىم. هاياتىمنى ئۆزگەرتىدىغان نەرسە ئۇ يەردە، كەينىمدىكى ئۈستەلدە مېنى كۈتۈپ تۇراتتى. قانچىلىك كەينىمنى قىلسام قىلاي، هەممە نەرسىنىڭ ئېپتىداسى ئۇ يەردە، كىتاب قۇرلىرى ئارىسىدا ئىدى، مەن ئەمدى يولغا چىقاتتىم.

كونا هاياتىمدىن تۇيۇقسىز ئايرىلىش ماڭا شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق كۆرۈنگەچكىمىكىن، ئاقىۋەتتە بىر پالاكەتتىن هاياتى قايتا ئەسلىگە كەلمەيدىغان بولۇپ ئۆزگەرگەن كىشىلەرنىڭ قىلغىنىدەك، هاياتىمنىڭ بۇرۇنقىدەكلا ئۆز جەريانىنى داۋام قىلىدىغانلىقىنى، بېشىمغا كەلگەن هادىسىنىڭ، پالاكەتنىڭ ياكى قورقۇنچلۇق نەرسىنىڭ ئۇ ئەمەسلىكىنى خىيال قىلغاچ هۇزۇرلىنىشنى توغرا تاپتىم. ئەمما ئارقامدىكى ئۈستەلدە تېخىچە ئېچىقلىق تۇرغان كىتابنىڭ بارلىقىنى شۇنداق بىر هالەتتە هېس قىلىۋاتاتتىمكى، هاياتىمنىڭ قانداق قىلىپ بۇرۇنقىدەك داۋاملىشىدىغانلىقىنى خىيالمۇ قىلالمىدىم.

شۇنداق قىلىپ، بىر ئازدىن كېيىن ئانام مېنى چاقىرغاندا

كەچلىك تاماق يېيىش ئۈچۈن ئۆيۈمدىن چىقتىم ۋە يېڭى بىر دۇنياغا كۆنۈشكە تىرىشىۋاتقان يات بىر ئادەمگە ئوخشاش ئۇستەلدە ئولتۇرۇپ ئانام بىلەن پاراڭلىشىشقا تىرىشتىم. تېلېۋىزور ئوچۇق ئىدى، تەخسىلەردە قىيمىلىق ياڭيۇ، زەيتۇن يېغىدا قورۇغان كۇدە، كۆكتات سالاتى ۋە ئالمىلار بار ئىدى. ئانام ئۇدۇلغا يېڭى كۆچۈپ كەلگەن قوشنىلار، مېنىڭ چۈشتىن كېيىن مىدىرلىماي ئولتۇرۇپ ئىش قىلغانلىقىم، بازار، يامغۇر، تېلېۋىزوردىكى خەۋەر، خەۋەرنى ئاڭلاتقان ئادەملەر ھەققىدە گەپ قىلدى. ئانامنى ياخشى كۆرەتتىم، ئۇ چىرايلىق، نازۇك، مۇلايىم ۋە ئوگلۇق بىر ئايال ئىدى، بۇ كىتابنى ئوقۇپ ئۇنىڭدىن ئايرىم بىر دۇنياغا كىرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئەيىبلىك سانىدىم.

بۇ كىتاب ھەممە كىشى ئۈچۈن يېزىلغان بولسىدى دەپ ئويلايتتىم، بىر تەرەپتىن، ھايات بۇرۇنقىدەكلا مۇشۇنداق ئېغىر ۋە پەرۋاسىز ئۆتۈپ كېتەلمەيتتى. يەنە بىر تەرەپتىن، كىتابنىڭ پەقەت مەن ئۈچۈن يېزىلغانلىق چۈشەنچىسىمۇ مەندە مەنتىقلىق، ئىنژېنېرلىقتا ئوقۇيدىغان بىر ئوقۇغۇچى ئۈچۈن توغرا بولمايتتى. ئۇ چاغدا ھەممە نەرسە قانداقمۇ بۇرۇنقىدەك داۋام قىلالىسۇن؟ كىتابنىڭ پەقەت مەن ئۈچۈن خىيال قىلىنغان بىر سىر ئىكەنلىكىنى ئويلاشتىنمۇ قورقتۇم. بىر ئازدىن كېيىن ئانام قاچىلارنى يۇيۇۋاتقاندا ئۇنىڭغا ياردەملەشكۈم، ئىچىمدىكى دۇنيانى بۇ ۋاقىتقا يۆتكىگۈم كەلدى.

— قوي، قوي، ئۆزۈم قىلىمەن بالام،— دېدى ئانام.

تېلېۋىزورغا بىر ھازا قارىدىم. بەلكىم ئۇ يەردىكى دۇنياغا كىرەلەيتتىم ياكى تېلېۋىزورنى بىر تېپىپ چۇۋۇۋېتەتتىم. ئەمما كۆرگىنىم بىزنىڭ ئۆينىڭ تېلېۋىزورى ئىدى، بىر خىل دۇنيا، بىر خىل لامپا... چاپىنىمنى، ئايىغىمنى كىيدىم.

— تالاغا چىقىمەن،— دېدىم.

— قاچان قايتىپ كېلىسەن؟— دېدى ئانام، — ساڭا قاراپ

ئولتۇرامدىمەن؟

— مېنى ساقلىما، بولمىسا تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئۇخلاپ قالىسەن.

— ياتىقىڭنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈردۈڭمۇ؟

شۇنداق قىلىپ، 22يىلدىن بېرى ياشاپ كېلىۋاتقان ئۆز مەھەللەمنىڭ كوچىلىرىغا خۇددى ناتونۇش بىر دۆلەتنىڭ خەتەرلىك كوچىلىرىغا چىقىدىغاندەك چىقتىم. دېكابىرنىڭ نەم سوغۇقىنىڭ يۈزۈمگە يېنىك شامالدەك تېگىشىنى سەزگەن هامان، بەلكىم كونا دۇنيادىن يېڭىسىغا ئۆتكەن بىر نەچچە نەرسە باردۇر، دېدىم ئىچىمدە. بۇنى ئەمدى مەن ياشىغان كوچىلاردا، پىيادىلەر يولىدا كېتىۋېتىپ كۆرەتتىم، يۈگۈرگۈم كېلەتتى.

قاراڭغۇ پىيادىلەر يولىدىن، يوغان ئەخلەت توڭلىرى، پاتقاقلىقلار ئارىسىدىن، تام تۈۋىلىرىدىن تېز-تېز مېڭىپ ئۆتتۈم ۋە تاشلىغان هەر قەدەمدە يېڭى بىر دۇنيانىڭ رېئاللىقىغا ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. بالىلىقىمدىكى چىنار ۋە قاپاق تېرەكلەر تۇنجى قاراشتا ئاشۇ چىنار ۋە تېرەكلەر ئىدى، ئەمما ئۇلارغا مېنى باغلايدىغان خاتىرە- ئەسلىمىلەرنىڭ كۈچى يوقاپ كەتكەنىدى. هارغىن دەرەخلەرگە، ئىككى قەۋەتلىك تونۇش ئۆيلەرگە، ئۇلىدىن تارتىپ تا ئۆگزىسىنىڭ كاهىشلىرىغىچە قانداق سېلىنغانلىقىنى بالىلىقىمدا كۆرگەن، كېيىن يېڭى دوستلىرىم بىلەن ئۇنىڭ ئىچىدە ئوينىغان كىرلەشكەن بىنالارغا هاياتىمنىڭ ئايرىلماس بۆلەكلىرىدەك بولمىسىمۇ، قاچان قانداق تارتىلغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان سۈرەتلەرگە قارىغاندەك قارىدىم: سايىلىرى، يورۇق دېرىزىلىرى، باغلىرىدىكى دەرەخلىرى ياكى دەرۋازىلىرىدىكى خەتلىرى، بەلگىلىرى بىلەن ئۇلارنى تونۇدۇم، ئەمما تونۇغان نەرسىلەرنىڭ كۈچىنى پەقەتلا هېس قىلالمىدىم. تونۇش مىلىچمال دۇكانلىرى، ئېرەنكۆي ۋوگزالى مەيدانىدىكى چىرىغى تېخىچە يېنىق تۇرغان

ناۋايخانا، باقالنىڭ مېۋە ساندۇقلىرى، قول هارۋىلىرى، "هايات" تورتخانىسى، كونا ئاپتوموبىللار، قاراڭغۇ ۋە هارغىن چىرايلار ئۇ يەردە، ئۇدۇلۇمدا، يېنىمدا، كوچىلارنىڭ ئىچىدە كونا دۇنيا بولۇپ كۆرۈنەتتى، ھەممىسى ئەتراپىمدا ئىدى. كېچە نۇرىدا يېنىك تەۋرىنىۋاتقان بارلىق كۆلەڭگىلەرگە قاراپ يۈرىكىمنىڭ بىر يېرى مۇزلىدى. ئۇ يەردە بىر جىنايەتنى يوشۇرغاندەك، كىتابنى ئېلىپ كېتىۋاتاتتىم. مېنى هازىرقىدەك قىلغان بۇ تونۇش كوچىلاردىن، هۆل دەرەخلەرنىڭ ھەسرىتىدىن، پىيادىلەر يولىدا يىغىلىپ قالغان سۇلار ۋە ئاسفالتتا ئەكس ئەتكەن نېئون خەتلەردىن، باققال- قاسساپلارنىڭ چىراغلىرىدىن قاچقۇم كېلەتتى. سەلكىن بىر شامال كەلدى، دەرەخ شاخلىرىدىن سۇ تامچىلىرى تۆكۈلدى، بىر شەپە ئاڭلىدىم ۋە كىتابنىڭ ماڭا بېرىلگەن بىر سىر ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلدىم. قورقتۇم، بىر كىم بىلەن پاراڭلاشقۇم كەلدى.

مەھەللىدىكى بەزى دوستلىرىم كېچىلىرى توپلىشىپ قارتا ئوينايدىغان، تېلېۋىزوردا پۇتبول مۇسابىقىلىرىنى كۆرىدىغان ، بىر-بىرى بىلەن تېپىشقىلى كېلىپ كىرىپ قوپىدىغان ۋوگزال مەيدانىدىكى "ياشلار قەھۋەخانىسى" غا كىردىم. دادىسىنىڭ موزدۇزلۇق دۇكىنىدا ئىشلەيدىغان بىر ستۇدېنت بىلەن ھەۋەسكارلار گۇرۇپپىسىدا پۇتبول ئوينايدىغان باشقا بىر مەھەللىلىك ئاغىنىسى ئارقا ئۇستەلدە تېلېۋىزورنىڭ رەڭسىز نۇرلىرى ئاستىدا ئېڭەك يۆلەپ ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا تولا ئوقۇلۇپ سەھىپىلىرى بىر-بىرىدىن ئاجراپ كەتكەن گېزىتلەرنى، ئىككى چاي ئىستاكانى، تاماكىلار ۋە بوتكىدىن ئېلىپ ئورۇندۇقنىڭ ئاستىغا يوشۇرغان بىر پىۋا بوتۇلكىسىنى كۆردۈم. بىراۋلار بىلەن ئۇزۇن، ھەتتا سائەتلەرچە پاراڭلاشقۇم بار ئىدى، ئەمما ئۇلار بىلەن پاراڭلىشالمايدىغانلىقىمنى دەرھال ھېس قىلدىم. ئىچىمنى

مەيۈسـلۈك، ئېچىنىش چۈلغىۋالدى، غۇرۇر بىلەن سـىلكىندىم: كۆڭلۈمنى ئاچىدىغان كىشـىلەرنى كىتابتىكى دۇنيادا ياشـايدىغان كۆلەڭگىلەر ئارىسىدىن ئىزدەيتتىم.

شـۇنـداق قىلىـپ كىلەچىكىمگە پۈتۈنلەي ئىگە بولغىنىمغا ئىشەنگۈم كەلدى، ئەمما بىلەتتىمكى ، بۇ كىتاب ئەمدى ماڭا خوجايىن ئىدى. بۇ كىتاب ئىچىمگە پەقەت بىر سـىر ۋە گۇناھتەك سـىڭىپ كېتىش بىلەنلا قالماي، مېنى چۈش كۆرۈۋاتقان ۋاقتىمدىكىدەك بىر خىل گاچىلىققا ئاپارغانىدى. مەن بىلەن پاراڭلىشـالايدىغان كىشـلەر نەدىدۇ، قەلبىمگە نىدا قىلغان چۈشـىنى تاپالايدىغان دىيار نەدىدۇ، بۇ كىتابنى ئوقۇغان كىشىلەر زادى نەدە؟

تۆمۈر يولـدىن ئۆتۈپ خـالتـا كوچىلارغـا كىردىم، تۆكۈلۈپ ئاسفالتقا چاپلىشىـپ قالغان سېرىق ياپراقلارنى دەسسـەپ ئەزدىم. ئىچىمدە بىردىنلا چوڭقۇر بىر ئۈمىدۋارلىق پەيدا بولدى: مۇشـۇنداقلا ماڭسـام، توختىماي تېز ماڭسـام، گويا كىتابتىكى دۇنياغا باراتتىم. ئىچىمدە شـولىسـىنى ھېس قىلغان يېڭى ھايات يىراق بىر يەردە، بەلكىم يەتكىلى بولمـايـدىغـان بىر ديـاردا ئىـدى، ئەممـا ھەرىكەت قىلغانچە ئۇنىڭغا يېقىنلاشقانلىقىمنى، ھېچ بولمىسا كونا ھاياتىمدىن ۋاز كېچەلەيدىغانلىقىمنى سېزەتتىم.

سـاھىلغا بارغىنىمدا دېڭىزنىڭ قاپقارا كۆرۈنۈشـىگە ھەيران قالدىم. كېچىلىرى دېڭىزنىڭ بۇنداق قاراڭغۇ، سۈرلۈك ۋە رەھىمسىز ئىكەنلىكىنى نېمشـقا بۇرۇن بايقىمىغان بولغىيدىم؟ شـەيئىلەرنىڭ گويـا بىر تىلى بـار ئىـدى، كىتـاب مېنى ئۆزىگە جەلـپ قىلغـان ئۆتكۈنچى جىمجىتلىقتـا بۇ تىلنى بىر ئـاز بولسـىمۇ ئـاڭلاشـقـا باشـلىغانىدىم. يېنىك چايقىلىۋاتقان دېڭىزنىڭ تۇرغۇنلۇقىنى شـۇ چاغدا گويا كىتابنى ئوقۇۋاتقىنىمدا ئۆزۈمگە تۇيۇقسـىز ئۇچرىغان، كەتسـەم كەلمەيدىغان ئۆلۈمدەك ھېس قىلدىم. ئەمما ئىچىمدە ھەقىقىي ئۆلۈم، يەنى "ھەممە ئىش ئـاخىرلاشـتى" دېگەن تۇيغۇ

ئەمەس، بەلكى ھاياتنى يېڭى باشلىغان بىرىنىڭ قىزىقىشى، ھاياجىنى تېپىرلايتتى.

ساھىلدا ئۇياق-بۇياققا ماڭدىم. كىچىك چاغلىرىمدا بۇ يەرگە جەنۇبتىن كېلىدىغان قارا بوراندىن كېيىن مەھەللىلىك دوستلىرىم بىلەن كېلىپ، دېڭىز سۈيى ئەكىلىپ يىغىپ قويغان كونسېرۋا قۇتىلىرى، پلاستىك توپلار، بوتۇلكىلار، پىلاژ[1] كەشلىرى، مېتال پارچىلار، لامپۇچكىلار، پلاستىك قورچاقلار ئارىسىدىن بىر خەزىنىنىڭ بىر قىسمى بولغان، نېمە ئىكەنلىكى نامەلۇم پارقىراق، يېپيېڭى بىر سېھىرلىك نەرسىنى ئىزدەيتتۇق. كىتابىنىڭ نۇرىدىن يورۇغان كۆزۈم كونا دۇنيانىڭ ھەر قانداق ئاددىي بىر نەرسىسىنى تېپىپ كۆزەتسە، بۇ نەرسىنى بالىلىق چاغلىرىمىزدا ئىزدىگەن ھېلىقى سېھىرلىك نەرسىگە ئايلاندۇرالايدىغانلىقىنى دەرھال ھېس قىلدىم. ئەمما شۇ تاپتا كىتابىنىڭ مېنى بۇ دۇنياغا تەنھا تاشلاپ قويغانلىق تۇيغۇسى ئىچىمنى شۇنداق چۇلغىۋالدىكى، قاراڭغۇ دېڭىز بىردىنلا ئۆرلەپ مېنى غەرق قىلىۋېتەمدىكىن دەپ ئويلىدىم.

ھودۇقتۇم، ھەر قەدەمدە يېڭى دۇنيانىڭ رېئاللىققا ئايلانغانلىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئەمەس، ئۆيۈمدە بىر دەم بولسىمۇ بۇرۇنراق كىتابىم بىلەن يالغۇز قېلىش ئۈچۈن ئالدىراپ ماڭدىم، يۈگۈرگەندەك كېتىۋېتىپ ئۆزۈمنى ھەتتا كىتابتىن چىقىۋاتقان نۇردىن ھاسىل بولغان بىر ئادەمدەك ھېس قىلىشقا باشلىدىم، بۇمۇ مېنى پەسكويغا چۈشۈرۈۋاتاتتى.

دادامنىڭ دۆلەت تۆمۈر يول ئىدارىسىدە ئۆزىگە ئوخشاش ئۇزۇن يىل ئىشلەپ مۇپەتتىشلىككىچە ئۆسكەن تەڭ دېمەتلىك ياخشى بىر دوستى بار ئىدى، ئۇ تۆمۈر يول ژۇرنىلىغا تۆمۈر يولچىلىق قىزغىنلىقى ھەققىدە ماقالىلەرنى يازاتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۆزى

[1] پىلاژ — سۇ ئۈزۈشكە ئەپلىك دېڭىز ساھىلى، — ت.

يېزىپ، رەسىملىرىنى ئۆزى سىزغان باللار رومانلىرى «يېڭى زامان باللار ھېكايىلىرى» مەجمۇئەسىدە نەشر قىلىناتتى. تۆمۈر يولچى رىفقى تاغا ماڭا سوۋغا قىلغان«پېرتېر بىلەن پېتېر» ياكى «كامەر ئامېرىكىدا» ناملىق كىتابلىرىنى ئوقۇۋاتقان كۈنلىرىمدە دەرھال ئۆيگە قايتىپ بېرىپ كىتابقا شۈڭغۇپ كىرىپ كەتكەن چاغلىرىم كۆپ بولغانىدى، ئەمما ئۇ باللار كىتابلىرىدا ھامان بىر خاتىمە بولاتتى. ئۇ يەردە، ئۈچ ھەرپ بىلەن خۇددى كىنولاردىكىدەك SON (تۈگىدى) دەپ يازاتتى، بۇ ئۈچ ھەرپنى ئوقۇغىنىمدا مەن ئىچىدە بولۇشنى ئارزۇ قىلغان دۆلەتنىڭ چېگرىلىرىنى كۆرۈپلا قالماي، يەنە ئۇ سېھىرلىك دىيارنىڭ تۆمۈر يولچى رىفقى تاغا تەسەۋۋۇر قىلىپ يازغان بىر يەر ئىكەنلىكىنى مەيۇس ھالدا چۈشىنەتتىم. يېڭىدىن ئوقۇش ئۈچۈن ئۆيگە ئېلىپ كېتىۋاتقان كىتابتا بولسا ھەممە نەرسىنىڭ رېئاللىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم ، شۇڭا بۇ كىتابنى قەلبىمدە ئېلىپ كېتىۋاتاتتىم. شۇڭىمىكىن، مەن يۈگۈرگەندەك كېتىۋاتقان بۇ پاتقاق كوچىلار ماڭا رېئاللىق بولماي، بەلكى بىر كىمنىڭ مېنى جازالاش ئۈچۈن بەرگەن قىيىن تاپشۇرۇقلىرىدەك بىلىنىۋاتاتتى. چۈنكى بۇ كىتاب ماڭا بۇ دۇنيادا نېمە ئۈچۈن ياشايدىغانلىقىمنى چۈشەندۈرۈۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

تۆمۈر يولدىن ئۆتۈپ جامەنىڭ يېنىدا كېتىۋاتاتتىم، سۇ يىغىلىپ قالغان بىر يەرگە دەسسەيدىغانلىقىمنى كۆرۈپ سەكرىدىم، بىر نېمىگە پۇتلىشىپ دەلدۈگۈنۈپ كەتتىم-دە، پاتقاق ئاسفالت يولغا ئوڭدا چۈشتۈم. دەرھال قوپۇپ ماڭاي دەپ تۇراتتىم،—يىقىلىپ چۈشەتتىنىڭ ئەمەسمۇ بالام،—دېدى سوزۇلۇپ ياتقىنىمنى كۆرگەن ساقاللىق بىر بوۋاي،—چاتاق يوقتۇ؟

— بار،— دېدىم، — تۈنۈگۈن دادام ئۆلدى، بۈگۈن كۆمۈپ قويدۇق. پوقتەك ئوسال بىر نېمە ئىدى، دائىم ھاراق ئىچىپ يۈرەتتى، ئانامنى ئۇراتتى، بىزنىڭ بۇ يەردە تۇرۇۋشىمىزنى

خالىمىدى، مەن نەچچە يىل ۋەيرانىباغدا ياشىدىم.

"ۋەيرانىباغ شەھىرى" دېگەن بۇ سۆز كاللامغا قانداق كەلدى؟ دېگەنلىرىمنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى ئۇ بوۋايمۇ چۈشەنگەندۇ بەلكىم، ئەمما ئۆزۈمنى بىردىنلا ئىنتايىن ئەقىللىق ھېس قىلدىم. قىلىۋەرگەن يالغانچىلىقتىنمۇ، كىتاب سەۋەبىدىنمۇ ياكى تېخىمۇ ئاددىيسى، ئۇ بوۋاينىڭ ھاماقەتلەرچە تۇرقىدىنمۇ ئەيتاۋۇر، چۈشىنەلمەي ئۆزۈمگە: "قورقما، قورقماي ماڭ! ئۇ دۇنيا، يەنى كىتابتىكى دۇنيا توغرا دۇنيا!" دېدىم، لېكىن يەنە قورقۇۋاتاتتىم...

نېمىشقا؟

بىر كىتاب ئوقۇپلا ھاياتىدا بۇرۇلۇش ياسىغان ماگا ئوخشاشلارنىڭ بېشىغا كەلگەنلىرىنى ئاڭلىغانىدىم. «پەلسەپە ئاساسلىرى» دېگەن بىر كىتابنى ئوقۇپ، بىر كېچىدە ئوقۇغان ھەر بىر سۆزگە ئىشىنىپ، ئەتىسى "ئىنقىلابچى پرولېتارىيات يېڭى ئاۋانگارتى"غا قېتىلىپ، ئۈچ كۈندىن كېيىن بانكا بۇلاڭچىلىقىدا تۇتۇلۇپ ئون يىل تۈرمىدە ياتقانلارنىڭ ھېكايىلىرىنى ئاڭلىغانىدىم. «ئىسلام ۋە يېڭى ئەخلاق» ياكى «غەربلىشىش خائىنلىقى» دېگەندەك كىتابلاردىن بىرىنى ئوقۇپ، بىر كېچىدىلا قاۋاقخانىدىن مەسچىتكە كىرىپ، مۇزدەك سوغۇق گىلەملەردە، مۇئەتتەر ھىدى ئىچىدە ئولتۇرۇپ، 50 يىلدىن كېيىن كېلىدىغان ئۆلۈمنى سەۋر بىلەن كۈتۈشكە باشلىغانلارنىمۇ بىلەتتىم . ئاندىن «مۇھەببەت ئەركىنلىكى» ياكى «ئۆزۈمنى تونۇدۇم» دېگەندەك كىتابلارغا ئەسىر بولۇپ قالغانلارنىمۇ بىلگەنىدىم. بۇنداقلار كۆپىنچە مەسئۇلىيەتكە ئىخلاس قىلىدىغان ئىنسانلار ئارىسىدىن چىقاتتى، ھالبۇكى، بۇلارمۇ سەممىيەت بىلەن: "بۇ كىتاب بىر كېچىدە پۈتۈن ھاياتىمنى ئۆزگەرتتى!" دەيتتى.

ئەسلىدە كاللامدىكىسى بۇ قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەرنىڭ

پەرىشانلىقى ئەمەس ئىدى، يالغۇزلۇقتىن قورقاتتىم. مەندەك بىر هاماقەتنىڭ سادىر قىلىپ قويۇش ئېھتىماللىقىدەك، كىتابنى خاتا چۈشىنىپ قېلىشتىن، بۇ چۈشىنىشنىڭ يۈزەكى بولۇش ياكى بولماسلىقىدىن، يەنى باشقىلاردەك بولالماسلىقتىن، مۇھەببەتتىن زېرىكىشتىن، ھەر ئىشنىڭ سىرىنى بىلىپ، بۇ سىرنى بىلىشنى زادى خالىمايدىغانلارغا ئۇنى ئۆمۈر بويى چۈشەندۈرۈپ مازاققا قېلىشتىن، تۈرمىگە كىرىشتىن، بېشى يېرىق كۆرۈنۈشتىن، ئەڭ ئاخىرىدا دۇنيانىڭ مەن ئويلىغاندىنمۇ ۋەھشىي ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشتىن، گۈزەل قىزلارغا ئۆزۈمنى سۆيدۈرەلمەسلىكىمدىن قورقاتتىم. چۈنكى كىتابتا يېزىلغانلار راست بولسا، ھاياتلىق شۇ سەھىپىلەردە ئوقۇغىنىمدىكىدەك بولسا، شۇنداق بىر دۇنيانىڭ مەۋجۇتلۇقى مۇمكىن بولسا، نېمىشقا ھەممە ئادەم ھېلىمۇ جامەگە بارىدۇ، قەھۋەخانىدا تاغدىن-باغدىن گەپ سېتىپ مۈگدەپ ئولتۇرۇشىدۇ ۋە ياكى ھەر ئاخشىمى بۇ ۋاقىتتا ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئولتۇرىدۇ؟ بۇنى ھېچ چۈشەنگىلى بولمايتتى. كوچىلاردىمۇ تېلېۋىزورغا ئوخشاش كۆرگۈدەك قىزىقارلىقراق بىر نەرسە بولۇشى مۇمكىن، مەسىلەن، بىرەر ماشىنا تېزلىكتە ئۆتۈشى، بىرەر ئات كىشنىشى، ياكى بىرەر مەست ۋارقىراپ قېلىشى مۇمكىن دەپ بۇ كىشىلەر دېرىزە پەردىلىرىنى قىيا ئوچۇق قويىدۇ.

قىيا ئوچۇق پەردىلەر ئارىسىدىن ئۆيىنىڭ ئىچىگە بىر ھازا قارىدىم. ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆينىڭ تۆمۈر يولچى رىفقى تاغىلارنىڭ ئۆيى ئىكەنلىكىنى قاچان بايقىغانلىقىمنى بىلەلمىدىم، تاسادىپىي بايقىغان بولۇشۇم مۇمكىن، ھاياتىم بىر كىتاب بىلەن باشتىن-ئاخىر ئۆزگەرگەن كۈنى ئاخشىمى بەلكى ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز سالام يوللاۋاتقان بولۇشۇم مۇمكىن. كاللامدا غەلىتە بىر ئىستەك، يەنى دادام بىلەن ئۇ يەرگە ئاخىرقى قېتىم بارغان

چاغلىرىمدا ئۆيىنىڭ ئىچىدە كۆرگەن نەرسىلەرنى— قەپەستىكى تورغايلارنى، تامدىكى بارومېتىرنى، كۆكۈل قويۇپ رامكىلىنىپ تامغا ئېسىلغان تۆمۈر يول رەسىملىرىنى، بىر يېنىغا ئىسپىرتلىق مېۋە شەربەتلىرى، ۋاگون مودېللىرى، كۈمۈشرەڭ كەمپۈت قۇتىسى، تەكشۈرگۈچ سايمانلار، تۆمۈر يول خىزمىتى مېداللىرى، بىر يېنىغا قىرىق-ئەللىك كىتاب تىزىلغان ئەينەكلىك ئىشكاپنى، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى تۇتۇلمىغان ساماۋارنى، ئۈستەلدىكى قارتىلارنى... تېخىمۇ يېقىندىن كۆرۈش ئىستىكىم بار ئىدى. قىيا ئوچۇق پەردىلەر ئارىسىدىن ئۆيدىكى تېلېۋىزورنىڭ ئۆزىنى ئەمەس، يورۇقىنى كۆرۈۋاتاتتىم.

نەدىن كەلگىنىنى ئۆزۈممۇ بىلمىگەن بىر قەتئىي نىيەت بىلەن بىنا باغچىسىنى پىيادىلەر يولىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان تامغا چىقتىم ۋە تۆمۈر يولچى رىففى تاغىنىڭ تۇل خوتۇنى راتىبە هامىنىڭ بېشىنى ۋە ئۇ كۆرۈۋاتقان تېلېۋىزورنى كۆردۈم. ئۇ ئېرىنىڭ بوش قالغان ئورۇندۇقىغا قىرىق بەش گرادۇس يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى، ئۇ خۇددى ئانامدەك بويىنىنى قىسىپ ئولتۇراتتى، ئەمما ئانامدەك بىر نېمە توقۇماي، پۇرقىرىتىپ تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى.

تۆمۈر يولچى رىففى تاغا ئۆتكەن يىلى يۈرەك كېسىلى بىلەن قازا قىلغان دادامدىن بىر يىل ئاۋۋال ئۆلۈپ كەتكەنىدى، ئەمما ئۇنىڭ ئۆلۈمى تەبىئىي ئۆلۈم ئەمەس ئىدى، بىر كۈنى كېچىدە قەهۋەخانىدا كېتىۋاتقاندا ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن بولۇپ، قاتىل تۇتۇلماي قالغانىدى؛ بۇ هەقتە بىر ئۆسەك گەپ چىققان، دادامۇ هاياتىنىڭ ئاخىرقى بىر يىلىدا ئۇ گەپكە زادى ئىشەنمىگەنىدى. رىففى تاغىنىڭ بالىسى يوق ئىدى.يېرىم كېچىدە ئانام ئۇخلاپ خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئورۇندۇقۇمدا تىك ئولتۇرۇپ بىلەكلىرىم، جەينەكلىرىم، ئالقانلىرىم ئارىسىدا تۇرغان كىتابقا قاراۋېتىپ مەهەللىنىڭ ۋە شەهەرنىڭ ئۆچكەن چىراغلىرىنى، ئادەمسىز ۋە پاتقاق كوچىلارنىڭ

سـولغۇنلۇقنى، ئـاخىرقى قېتىم ئۆتكەن بوزىچىنىـڭ ئـاۋازىنى، بىمەھەل ئۆتكەن بىر-ئىككى قاغىنى، شـەھەر ئەتراپىغا قاتنايدىغان ئەڭ ئاخىرقى پويىزدىن كېيىن ئۆتتۆشـكە باشـلىغان ئۇزۇن يۈك پويىزلىرىنىڭ تاقىر-تۇقۇرلىرىنى، يېرىم كېچىدە بىزنىڭ مەھەللىنى مۇشـۇ يەرلەردەك قىلغان ھەممە نەرسـىنى ئاسـتا-ئاسـتا، ھاياجان، شـادلىق ۋە بەخت ئىلكىدە ئۇنتۇدۇم ھەمدە كىتابتىن چىقىۋاتقان نۇرغا ئۆزۈمنى پۈتۈنلەي بېغىشلىۋەتتىم. شۇنداق قىلىپ، ھاياتىمنى ۋە خىياللىرىمنى مۇشـۇ كۆنگىچە شـەكىللەندۈرگەن چۈشـلۈك تاماقلار، كىنوخانا ئىشىكلىرى، سىنىپداشلار، كۆندىلىك گېزىتلەر، گازلىق سـۇلار، پۇتبول مۇسـابىقىلىرى، رەت-رەت دەرسـخانىلار، پـاراخوتلار، گۈزەل قىزلار، بەخـت خىيـاللىرى، كەلگۈسـىدىكى سـۆيگىنىم، خوتۇنۇم، خىزمەت ئۈسـتىلىم، ئەتىگەنلىرىم، ناشتىلىقلىرىم، ئاپتوبۇس بېلەتلىرىم، ئۇششاق كۆڭۈلسىزلىكلىرىم، ئىشلەپ بولالمىغان فىزىكا تاپشۇرۇقلىرىم، كونا ئىشتانلىرىم، يۈزۈم، ئۇخلاش كىيىملىرىم، كېچىلىرىم، مېنى ئـانـىنىزىم قىلـدۇرغـان ژۇرنـاللار، تـامـاكىلىرىم، ھەتتـا ئـارقـامـدىكى ۋاپـادار كـارىۋىتىممۇ كاللامدىن پۈتۈنلەي چىقتى، مەن ئۆزۈمنى ئۇ يەردە، ئاشـۇ يورۇق دىياردا سایاھەت قىلىۋاتقان ھالدا كۆردۈم.

2

ئەتىسـى ئاشـىق بولدۇم. كىتابتىن يۈزۈمگە چېچىلغان نۇردەك كۆچلۈك بۇ ئاشـىقلىق ھاياتىمنىڭ خېلى بۇرۇنلا تاپتىن چىققانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەردى.

ئەتىگىنى ئويغىنىش بىلەنلا، بىر كۈن ئـاۋۋال بېشـىمدىن ئۆتكەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ، ئالدىمدا نامايان بولغان يېڭى دىيارنىڭ بىر دەملىك خىيال بولماستىن، بەلكى بەدىنىم، قوللىرىم،

پۈتلىرىمغا ئوخشاش ھەقىقىي بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى شۇ ھامان چۈشەنگەنىدىم. ئۆزۈم ئىچىگە كىرىپ قالغان بۇ يېڭى ئالەمدىكى چىدىغۇسىز يالغۇزلۇق تۇيغۇسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆزۈمگە ئوخشايدىغان كىشىلەرنى تاپمىسام بولمايتتى.

كېچە ياغقان قار دېرىزە تەكچىلىرى، پىيادىلەر يوللىرى ۋە تاملارنى قاپلىغانىدى. ئۈستەلدە ئېچىقلىق تۇرغان كىتاب سىرتتىن كەلگەن ئاق ۋە مۇزدەك سوغۇق نۇرنىڭ ئىچىدە تۇرغاندىنمۇ بەك يالىڭاچ، پاك كۆرۈنەتتى، بۇمۇ ئۇنى قورقۇنچلۇق ھالەتكە كىرگۈزگەنىدى.

لېكىن يەنە ھەر ئەتىگەنكىدەك ئانام بىلەن ناشتا قىلىشقا، قىزارغان بولكا ھىدىنى پۇراپ «مىللىيەت»گېزىتىنى ۋاراقلاشقا، جەلال سالىكنىڭ ماقالىسىغا كۆز يۈگۈرتۈشكە مۇۋەپپەق بولالىدىم. ھەممە ئىش ئۆزۈم ئادەتلەنگەن كونا قېلىپتا كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى، داستىخاندىكى پىشلاقتىن يېدىم، چاي ئىچىۋېتىپ ئانامنىڭ خۇش چىرايىغا قاراپ كۈلۈمسىرىدىم. پىيالە، چەينەك، قوشۇقلارنىڭ جاراڭلاشلىرى، كوچىدىكى ماندارىن ساتقۇچىنىڭ ماشىنىسى گويا ماڭا ھاياتنىڭ بۇرۇنقىدەك داۋاملىشىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرمەكتە ئىدى. ئەمما ئالدانمىدىم. دۇنيانىڭ باشتىن-ئاخىر ئۆزگەرگەنلىكىگە ئىشەنچىم شۇنچىلىك كامىل ئىدىكى، ئۆيدىن چىققۇچە دادامنىڭ ھېلىقى ئېغىر، كونا پەلتوسىنى كىيىشىممۇ ئۆزۈمگە غەيرىي تۇيۇلمىدى.

ۋوگزالغا بېرىپ پويىزغا چىقتىم، پويىزدىن چۈشۈپ پاراخوتقا ئۆلگۈردۈم، قاراكۆيدە[①]پاراخوت توختايدىغان پورت كۆۋرۈكىگە سەكرىدىم، قىستاڭچىلىقتا جەينەكلەشتىم، پەلەمپەيلەردىن يۇقىرىغا

[①] قارا كۆي، تاكسىم، تاشقىشلا دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئىستانبۇلدىكى مەھەللە، كوچا ناملىرى. ـــ ت

چىقىپ، ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ تاكسىمگە باردىم، تاشقىشلاغا كېتىۋېتىپ پىيادىلەر يولىدا گۈل سېتىۋاتقان سىگانلارغا بىر پەس قاراپ تۇردۇم. ھاياتىنىڭ بۇرۇنقىدەك داۋاملىشىشىغا ئىشىنەلەمدىم، كىتابنى ئوقۇغانلىقىمنى ئۇنتۇيالامدىم؟ بۇلار ماڭا بىردىنلا قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈپ كەتتىكى، يۈگۈرگۈم كەلدى.

فىزىكىدىكى قارشىلىق كۈچى دەرسىدە دوسكىغا سىزىلغان شەكىللەرنى، خەتلەرنى، سانلارنى ۋە فورمۇلالارنى دەپتىرىمگە ئەستايىدىل كۆچۈردۈم. دوسكىغا بىر نەرسە يېزىلمىغان چاغدا قول قوشتۇرۇپ ئولتۇرۇپ پاينەكۋاش پروفېسسورنىڭ مۇلايىم ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. راستتىنلا ئاڭلاۋاتامدىمەن ياكى ھەممەيلەندەك ئاڭلاۋاتقان بولۇۋېلىپ، ھەر قانداق بىر تېخنىكا ئۇنىۋېرسىتېتى ئىنشائات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسىنى دوراۋاتامدىمەن، بىلەلمىدىم. بىر ھازادىن كېيىن، مەن بىلىدىغان ئۇ كونا دۇنيانىڭ چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئۈمىد يوق دۇنيا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغانچە يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇشقا باشلىدى، تومۇرلىرىمدا دورىلىق قان ئېقىۋاتقاندەك بولۇپ بېشىم قايدى، ئۇ كىتابتىن يۈزۈمگە چېچىلغان نۇرلارنىڭ گەجگەمدىن پۈتۈن گەۋدەمگە ئاستا-ئاستا تاراۋاتقانلىقىنى پەيزىم بىلەن ھېس قىلدىم. يېڭى بىر دۇنيا خېلى بۇرۇنلا مەۋجۇت ھەممە نەرسىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ھەتتا ھازىرقى زاماننى ئۆتكەن زامانغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى. مەن كۆرگەن، تۇتقان ھەممە نەرسە ئېچىنىشلىق دەرىجىدە كونا ئىدى.

ئۇ كىتابنى دەسلەپتە بىناكارلىق كەسپىدە ئوقۇيدىغان بىر قىزنىڭ قولىدا كۆرگەنىدىم. ئۇ ئاستىنقى قەۋەتتىكى كانتىن[①]دىن

---

① كانتىن — ھەربىي لاگېر، زاۋۇت ۋە مەكتەپلەرنىڭ ئىچىدە ئۇششاق يېمەك-ئىچمەك ساتىدىغان، مەخسۇس شۇ يەرگە تەۋە، ئىچىدە ئولتۇرغىلى ۋە تېلېۋىزور كۆرگىلى بولىدىغان يەرنى كۆرسىتىدۇ. — ت.

بىر نەرسە ئالماقچى ئىدى، سومكىسىدىن ھەميانىنى ئىزدەۋاتاتتى، ئەمما يەنە بىر قولى بوش بولمىغاچقا سومكىسنى ئاختۇرالمايۋاتاتتى. ئۇنىڭ قولىدا كىتاب بار ئىدى، قولىنى بوشىتىش ئۈچۈن ئۇنى مەن ئولتۇرغان شىرەگە قويۇپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولغانىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىتابقا مۇنداقلا بىر قارىغانىدىم. پۈتۈن ھاياتىمنى ئۆزگەرتكەن تاسادىپىيلىق پەقەت مۇشۇنچىلىكلا ئىدى. ئاندىن قىز كىتابنى ئېلىپ سومكىسىغا سالدى. چۈشتىن كېيىن ئۆيۈمگە قايتىش يولىدىكى بىر كوچا يايمىسىدا كونا كىتابلار، رىسالىلەر، شېئىر ۋە پال كىتابلىرى، مۇھەببەت ۋە سىياسەت رومانلىرى ئارىسىدا شۇ كىتابنى قايتا كۆرگەن ھامان سېتىۋالغانىدىم.

چۈشتە قوڭغۇراق چېلىنىشى بىلەنلا ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپچىلىكى ئاشخانىدا تاماق ئېلىش ئۈچۈن ئۈچىرىتىگە تۇرۇش ئۈچۈن پەلەمپەيلەرگە قاراپ يۈگۈردى، مەن پارتامدا جىممىدە ئولتۇردۇم. كېيىن كارىدورلارنى كەزدىم، كانتىنغا كىردىم، ھويلا ـ سەينالاردىن ئۆتتۈم، تۈۋرۈكلەر ئارىسىدىن ئۆتۈپ، بوش سىنىپلارغا كىردىم، ئۇدۇلدىكى باغچىدىكى قارىغا كۆمۈلگەن دەرەخلەرگە دېرىزىلەردىن قارىدىم، خالادىكى جۈمەكتىن سۇ ئىچتىم. تاشقىشلانىڭ ھەممە يېرىنى ئايلىنىپ چىقتىم. ئۇ قىز ھېچنەدە يوق ئىدى، لېكىن بەك تەقەززا بولۇپ كەتمىدىم.

چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن كارىدورلار ئوقۇغۇچىلار بىلەن تولۇپ كەتتى. بىناكارلىق سىنىپى جايلاشقان كارىدورلاردا ئارىلاپ يۈرۈپ ئىشخانىلارغا كىردىم، ئۇ يەردە پۇل تىكىشىپ قارتا ئويناۋاتقانلارنى تاماشا قىلدىم ۋە بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ، پارچە ـ پارچە بولۇپ كەتكەن گېزىتلەرنى يىغىپ ئوقۇدۇم. ئاندىن كارىدورلاردا ماڭدىم، پەلەمپەيلەردىن چۈشتۈم، چىقتىم؛ پۇتبول، سىياسەت ۋە تۈنۈگۈن ئاخشام تېلېۋىزوردا كۆرگەنلىرى ھەققىدە ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىشىۋاتقانلارنىڭ گېپىنى تىڭشىدىم. باللىق بولۇش نىيىتىگە

كەلگەن بىر كىنو چولپىنى بىلەن چاقچاقلىشىۋاتقانلارغا قېتىلدىم. تاماكا، چاقماق سورىغانلارغا بەردىم، بىرسى بىر لەتىپە سۆزلەۋاتاتتى، ئاڭلىدىم، شۇ ئەسنادا بىرسى مېنى توختىتىپ: "پالانچىنى كۆردۈڭمۇ؟" دەپ سورىۋىدى، ياخشى نىيەتتە جاۋاب بەردىم. گاھى ئۇچرىشىپ قالىدىغان بىر-ئىككى ئاغىنە، قارايدىغان بىر دېرىزە ياكى ماڭىدىغان بىرەر نىشان تاپالمىغاندا كاللامغا ناھايىتى مۇھىم بىر نەرسە كېلەتتى-دە، بىر يەرگە بېرىشقا قارار قىلىپ، ناھايىتى ئالدىراش ئىشىم باردەك ئىتتىك ماڭاتتىم. ئەمما بارىدىغان تەرەپ ئېنىق بولمىغانلىقتىن كۇتۇپخانا ئالدىغا كەلگىنىمدە، پەلەمپەيلەرنىڭ سۇپىسىغا قەدەم باسقىنىمدا، ياكى تاماكا سورايدىغان بىرسىگە ئۇچراپ قالغىنىمدا يولۇمنى ئۆزگەرتىپ، توپ ئارىسىغا قېتىلاتتىم، بەزىدە تاماكىدىن يەنە بىرنى چېكىش ئۈچۈن توختاپ تۇراتتىم. بىر چاغدا ئېلان تاختىسىغا يېڭى ئېسىلغان بىر ئۇقتۇرۇشقا قارىشىم بىلەنلا يۈرىكىم تۇيۇقسىز دۈپۈلدەپ كەتتى، بىرسى غىل-پال كۆرۈنۈپ كېتىپ قالدى، مېنى چارىسىز قويدى: مەن قولىدا كىتابنى كۆرگەن قىز ئەنە شۇ يەردە ئىدى، توپلىشىۋالغانلار ئارىسىدا مەندىن يىراقلىشىۋاتاتتى، خۇددى چۈشۈمدىكىدەك، ئاستا كېتىۋېتىپ مېنى چاقىرىۋاتاتتى. هوشۇمنى يوقاتتىم، مەن ئەمدى مەن ئەمەس ئىدىم؛ بۇنى ناھايىتى ياخشى بىلەتتىم ، ئۆزۈمنى ئۇنتۇپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردۈم.

ئۇنىڭ ئۇچىسىدا ئاقۇش، ئەمما ئاق رەڭدە ياكى باشقا هېچ بىر رەڭدە بولمىغان بىر كىيىم بار ئىدى. پەلەمپەيلەرگە بارمايلا ئۇنىڭغا يېتىشتىم ۋە چىرايىغا يېقىندىن قارىغاندىم، يۈزۈمگە كىتابتىن چېچىلغان نۇردەك كۈچلۈك، ئەمما ئىللىق بىر نۇر ئۇرۇلدى. بۇ دۇنيادا ئىدىم ۋە يېڭى ھاياتنىڭ ئىشىكىدە تۇراتتىم. ئۇ يەردە تازىلانمىغان پەلەمپەيلەرنىڭ بېشىدا ۋە كىتابتىكى ھاياتنىڭ ئىچىدە

ئىدىم. بۇ نۇرغا قارىغانچە قەلبىمنىڭ مېنىڭ گېپىمنى ھەرگىز ئاڭلىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم.

ئۇنىڭغا كىتابنى ئوقۇغانلىقىمنى ئېيتتىم، كىتابنى ئۇنىڭ قولىدا كۆرگەنلىكىمنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئوقۇغانلىقىمنى دېدىم. كىتابنى ئوقۇماستا بىر دۇنيايىم بار ئىدى، ئوقۇغاندىن كېيىن باشقا بىر دۇنيايىم بولدى. ئەمدى پاراڭلىشىشىمىز كېرەك ئىدى، چۈنكى مەن بۇ دۇنيادا تىكەندەك يالغۇز قالغانىدىم.

— ھازىر دەرسىم بار،— دېدى قىز.

تېخىمۇ ھەيران بولدۇم، بۇنى ئۇمۇ چۈشەندى بولغاي، بىر ئاز ئويلاندى.

— بولىدۇ،—دېدى ئۇ ئاخىر بىر قارارغا كېلىپ،— بوش بىر سىنىپنى تېپىپ پاراڭلىشايلى.

ئىككىنچى قەۋەتتىن بىر بوش سىنىپ تاپتۇق. سىنىپقا كىرىۋاتقاندا پۈتلىرىم تىترەپ كەتتى. كىتاب ماڭا ۋەدە قىلغان دۇنيانى كۆرگەنلىكىمدىن قانداق گەپ ئېچىشنى بىلەلمەيۋاتاتتىم. كىتاب مەن بىلەن پىچىرلاشقاندەك پاراڭلاشقان، دۇنيانى بىر سىرنى ئاچقاندەك ئېچىپ بەرگەنىدى. قىز ئىسمىنىڭ جانان ئىكەنلىكىنى ئېيتتى، مەنمۇ ئىسمىمنى ئېيتىپ بەردىم.

— سېنى كىتابقا باغلىغان نەرسە نېمە؟— دەپ سورىدى قىز.

”كىتابنى سېنىڭ ئوقۇغانلىقىڭ بولمامدۇ پەرىشتە“دېگۈم كەلدى بىر ئىلھام بىلەن. بۇ پەرىشتە نەدىن كەلدى، كاللامنى ئېلىشتۇرۇپ؛ كاللام دائىم ئېلىشاتتى، ئەمما كېيىن بىرسى ياردەم قىلاتتى، بەلكىم شۇ پەرىشتە بولسا كېرەك.

— كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن پۈتۈن ھاياتىم ئۆزگەردى،— دېدىم مەن ،— مەن ياشىغان ھۇجرا، ئۆي، دۇنيا مېنىڭ ياتىقىم، ئۆيۈم، دۇنيايىم بولۇشتىن قالدى-دە، ئۆزۈمنى يات بىر دۇنيادا يۇرت-ماكانسىز ھېس قىلدىم. كىتابنى دەسلەپتە سېنىڭ قولۇڭدا

كۆردۈم. كىتابنى سەنمۇ ئوقۇدۇڭ. ماڭا سەن بېرىپ كەلگەن دىيارنى ئېيتىپ بەر. ئۇ دىيارغا قەدەم بېسىشىم ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ماڭا ئېيتىپ بەر. نېمىشقا هازىر، تېخىچە بۇ يەردە ئىكەنلىكىمىزنى ماڭا چۈشەندۈر. بۇ دۇنيا قانداقچە ئۆز ئۆيۈمدەك تونۇش بولالايدۇ، ئۆز ئۆيۈم قانداقچە پۈتۈن دۇنيادەك يات كۆرۈنىدۇ، بۇنى ماڭا چۈشەندۈر.

بۇ كەيپىيات ۋە شۇ تەلەپپۇز بىلەن بەلكىم تېخىمۇ كۆپ سۆزلەيتتىم، ئەمما كۆزلىرىم بىردىنلا قاماشقاندەك بولدى. تالادىن قىشتىكى چۈش ۋاقتىنىڭ قارلىق ۋە كۈمۈشرەڭ نۇرى شۇ قەدەر تۈز، پارلاق كېلىۋاتاتتىكى، بور پۈرايدىغان كىچىك سىنىپنىڭ ئەينەكلىرى گويا مۇزدەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا ئەيمىنىپرەك قارىدىم.

— كىتابتىكى دۇنياغا كىرىش ئۈچۈن قانداق قىلاتتىڭ؟— دەپ سورىدى.

ئۇنىڭ يۈزى سولغۇن، قاشلىرى، چاچلىرى قوڭۇر، بېقىشلىرى مۇلايىم ئىدى. ئەگەر ئۇنىڭ بۇ هالىتى بۇ دۇنيادىن بولغان بولسا، بۇ كۆپىنچە بۇ دۇنيانىڭ ئەسلىمىلىرىدىن بولغانىدى. ئەگەر كېلەچەكتىن بولسا، بۇ كۆپىنچە كېلەچەكنىڭ قورقۇنچى ۋە ئازابلىرىنىڭ بېشارىتى ئىدى. ئۇنىڭغا كۆپرەك قاراپ كەتسەم راستىنلا شۇنداق بولۇپ قېلىشىدىن قورقىدىغاندەك قاراپ تۇراتتىم.

—كىتابتىكى دۇنيانى تېپىش ئۈچۈن هەممىنى قىلاتتىم،— دېدىم.

ئۇ سۇس كۈلۈمسىرەپ ماڭا يېقىملىق باقتى. پەۋقۇلئاددە گۈزەل بىر قىز، سۆيۈملۈك بىر قىز سىزگە شۇنداق قارىسا قانداق بولۇشىڭىز كېرەك؟ سەرەڭگىنى قانداق تۇتۇش، تاماكىنى قانداق يېقىش كېرەك؟ دېرىزىدىن قانداق قاراش، ئۇنىڭ بىلەن قانداق پاراڭلىشىش، ئۇنىڭ ئالدىدا قانداق تۇرۇش، قانداق نەپەس ئېلىش كېرەك؟ بۇلارنى بۇ دەرسخانىلاردا زادى ئۆگەتمەيدۇ. مەندەكلەر مانا

مۇشۇنداق بىر ئامالسىزلىقتا، يۈرەكلىرىنىڭ دۈپۈلدەشلىرىنى چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ تولغىنىدۇ.
— زادى قانداق ئىشلارنى قىلالايسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن.
— ھەممە ئىش...— دېدىم ۋە يۈرىكىمنىڭ سوقۇشىنى تىڭشاپ جىمىپ قالدىم.
نېمىشقىكىن بىلمىدىم، ناھايىتى ئۇزۇن، ئاخىرلاشمايدىغان ئۇزۇن سەپەرلەر، توختىماي ياغىدىغان قاتتىق يامغۇرلار، ھەممىسى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان بېكىنمە كوچىلار، غەمكىن دەرەخلەر، پاتقاقلىق ئېرىقلار، باغچىلار، دىيارلار كاللامغا كەلدى. ئۇنىڭغا بىر كۈنلەردە مۇيەسسەر بولالىسام، بۇ دىيارلارغا كەتسەم بولاتتى.
— مەسىلەن، ئۆلۈمنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرەلەمسەن ؟
— كەلتۈرەلەيمەن.
— ئۇ كىتابنى ئوقۇغانلارنى ئۆلتۈرىدىغانلارنىڭ بارلىقىنى بىلسەڭمۇ شۇنداق قىلالامسەن؟
كۈلۈمسىرەشكە تىرىشتىم، چۈنكى، ئىچىمدىكى بولغۇسى ئىنژېنېر: بۇ بىر كىتابقۇ ئاخىر! دەيتتى، ئەمما جانان كۆزلىرىنى ماڭا پۈتۈن دىققىتى بىلەن تىككەنىدى. سەللا دىققەت قىلمىسام، خاتا بىر نەرسە دەپ سالسام كىتابتىكى دۇنياغىمۇ، ئۇنىڭغىمۇ يېقىنلىشالمايدىغانلىقىمنى ئويلاشقا باشلىدىم.
— مېنى بىر كىمنىڭ ئۆلتۈرۈشىگە ئىشەنمەيمەن،— دېدىم كىم ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلمىگەن بىرىنى دوراپ،— راستىنى ئېيتسام، شۇنداق بولسىمۇ ئۆلۈمدىن قورقمايمەن.
دېرىزىدىن چۈشكەن بور رەڭ ئاق نۇرنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ خورما رەڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى.
— سېنىڭچە ئۇ دۇنيا بارمۇ؟ ياكى شۇ كىتابقا يېزىلىپ كەتكەن چۈشىسمان بىر خىيالمۇ؟

ــ ئۇ دۇنيا بار!ــ دېدىم،ــسەنمۇ شۇنچىلىك گۈزەلسەنكى، شۇ يەردىن كەلگەنلىكىڭنى بىلىمەن.

ئۇ ماڭا قاراپ چەبدەسلىك بىلەن ئىككى قەدەم مېڭىپ، بېشىمنى ئىككى تەرەپتىن قاماللاپ، بويىنىنى سوزۇپ لېۋىمگە سۆيدى، تىلى لېۋىمدە بىر پەس تۇردى، قولۇم يېنىك بەدىنىنى تۇتۇپ بولغۇچە كەينىگە داجىدى.

ــ ناھايىتى جەسۇر ئىكەنسەن،ــــ دېدى ئۇ.

ئۇنىڭدىن لاۋانتا[1] ۋە كولونيا[2] پۇرىقىنى سەزدىم-دە، ئۇنىڭغا قاراپ مەستانىلەرچە بىر-ئىككى قەدەم ماڭدىم. ئىشىك ئالدىدىن ئىككى ئوقۇغۇچى ۋارقىرىشىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى.

ــ ئەمدى توختاپ گېپىمنى ئاڭلا، ــــدېدى ئۇ،ــــ بۇ دېگەنلىرىڭنى مەھەممەتكىمۇ ئېيتىشىڭ كېرەك. ئۇ كىتابتا ئېيتىلغان دۇنياغا بېرىپ يېنىپ كەلدى. ئۇ شۇ يەردىن كېلىۋاتىدۇ، بىلدىڭمۇ؟ چۈشەندىڭمۇ؟ ئەمما ئۇ باشقىلارنىڭمۇ ئۇ كىتابقا ئىشىنىشىگە، ئۇ يەرگە بارالايدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدۇ. ئۇ قورقۇنچلۇق ئىشلارنى باشتىن كەچۈرگەنمىش، ئىشەنچىنى يوقاتقانمىش. ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويامسەن؟

ــ مەھەممەت دېگەن كىم؟

ــ ئون مىنۇتتىن كېيىن، تۇنجى دەرس باشلانماستا 201-سىنىپنىڭ ئىشىك تۈۋىدە بول،ــــ دېدى ۋە بىردىنلا ئىشىكتىن چىقىپ غايىب بولدى.

سىنىپ قۇپقۇرۇق قالدى، گويا مەنمۇ ئۇ يەردە يوق ئىدىم،

---

[1] لاۋانتاــ تۈركىيە ۋە ياۋروپا ئەللىرىدە ئۆسىدىغان سۆسۈن رەڭلىك خۇش پۇراق ئۆسۈملۈك، ئۇنىڭدىن ئەتىر ئىشلىنىدۇ، ــ ت.

[2] كولونياــ يۈزگە، قولغا سۈرۈلسە تېرىنى خۇش پۇراق قىلىدىغان ۋە دېزىنفېكسىيىلەيدىغان خۇش پۇراق سۇيۇقلۇق، ــ ت.

داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. ھېچكىم مېنى ئۇنداق سۆيمىگەندى، ھېچكىم ماڭا ئۇنداق قارىمىغانىدى. ئەمدى تىكەندەك يالغۇز قالغانىدىم. قورقۇۋاتاتتىم، ئۇنى يەنە كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى ئويلىدىم، ئەمدى بۇ دۇنياغا يەنە راۋۇرۇس قەدەم تاشلىيالمايتتىم؛ ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرگۈم كەلدى، ئەمما يۈرىكىم شۇنداق تېز سوقۇۋاتاتتىكى، نەپەس ئالالماسلىقىمدىن قورقتۇم. ئاق، ئاپئاق بىر نۇر كۆزلىرىمنىلا ئەمەس، ئەقلىمنىمۇ غۇۋالاشتۇرغانىدى. بۇ شۇ كىتاب سەۋەبىدىن دەپ ئويلىدىم ھەم توساتتىن ئۇ كىتابنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرگىنىمنى، ئۇ يەردە، ئۇ دۇنيادا بولۇشنى شۇنچىلىك ئارزۇلىغىنىمنى شۇ قەدەر چۈشەندىمكى، گويا ھازىرلا يىغلاپ سالارمەنمىكىن دەپ ئويلىدىم. ئۇ كىتابنىڭ بارلىقى قەددىمنى تىك تۇتۇپ تۇرۇشۇمغا ئىمكان بېرەتتى. بىلىمەنكى، ئۇ قىزمۇ مېنى چوقۇم يەنە بىر قېتىم قۇچاقلايتتى. پۈتۈن دۇنيانىڭ مېنى تاشلاپ كەتكەنلىكىنى ئويلىدىم.

ئۇ يەردىن ئاۋازلار ئاڭلىناتتى، دېرىزىدىن تالاغا قارىدىم. بىناكارلىق كەسپىدىكى بىر توپ ئوقۇغۇچى پەستىكى باغچىنىڭ ئەتراپىدا ۋارقىرىشىپ قار پومزىكى ئېتىپ ئويناۋاتاتتى. نېمىگە قارىغىنىمنى بىلمەيلا ئۇلارغا قارىدىم. ئەمدى ھەرگىز بالا ئەمەس ئىدىم، غايىب بولغانىدىم.

ئادەتتىكىچە بىر كۈن ھەممىمىزگە نېسىپ بولغۇسى ھەم بولغان، بۇ دۇنيادا ئادەتتىكىچە قەدەم تاشلاپ كېتىۋاتىمىز دەپ يۈرگىنىمىزدە تۇيۇقسىز بايقايمىزكى، ئېڭىمىزدا مەۋجۇت گېزىت خەۋەرلىرى، ماشىنا شاۋقۇنلىرى، كۆڭۈلسىز سۆزلەر، يانچۇقلىرىمىزدا ئىشلىتىپ بولغان كىنو بېلەتلىرى ۋە تاماكا كۈللىرى ئەسلىدە خېلىدىن بېرى باشقا بىر يەرگە كېتىپ بولغان؛ ئەسلىدە بىز بۇ يەردە-قەدەملىرىمىز بىزنى ئېلىپ بارغان يەردە ئەمەسمىز. مەن بۇرۇنلا غايىب بولغانىدىم، مۇز ئەينەكلەرنىڭ ئارقىسىدا، ئۆچكەن

بىر رەڭنىڭ ئىچىدە ئېرىپ كەتكەنىدىم. ئۇنداقتا قەدەم بېسىلىدىغان ھەر قانداق بىر زېمىنغا، ھەر قانداق بىر دۇنياغا بارالىشىم ئۈچۈن بىر قىزغا، يەنى ھېلىقى قىزغا يېپىشىش، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشىم كېرەك. تىنجىماس قەلبىم بۇ ئەخمەقلىقنى قانداقسىگە تېزلا ئۆگىنىۋالغان بولغىيدى! ئاشىق بولغانىدىم، ئۆزۈمنى قەلبىمنىڭ ئۆلچەمسىز ئۆلچىمىگە قوياتتىم، سائىتىمگە قارىدىم. دەرسكە كىرىشكە سەككىز مىنۇت قاپتۇ.

بىر تېنىم، بىر ھاياتىم، بىر چىرايىم، بىر ھېكايەم بولغانلىقىنى غەلىتە ھالدا ھېس قىلغاچ ئېگىز تورۇسلۇق كارىدورلاردا ئەرۋاھتەك ماڭدىم. ئوقۇغۇچىلار توپى ئارىسىدا ئۇنى ئۇچرىتالامدىمەن، ئۇچراتسام نېمە دەيمەن،چىرايىم قانداق ئىدى، ئەسلىيەلمىدىم. پەلەمپەيلەرنىڭ يېنىدىكى خالاغا كىرىپ، ئاغزىمنى جۈمەككە تىرەپ سۇ ئىچتىم ۋە ئەينەككە، بايا سۆيۈلگەن لەۋلىرىمگە قارىدىم. ئانا، مەن ئاشىق بولدۇم؛ ئانا، مەن غايىب بولۇپ كېتىۋاتىمەن؛ ئانا، مەن قورقۇۋاتىمەن، ئەمما ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى قىلالايمەن. جانانىدىن"مەھەممەت دېگەن كىم؟" دەپ سورايمەن، نېمىشقا قورققۇلۇق؟ كىتابنى ئوقۇغانلارنى ئۆلتۈرىمىز دەيدىغانلار كىملەر؟ مەن ھېچنېمىدىن قورقمايمەن، كىتابنى چۈشەنسەڭ، ئۇنىڭغا ئىشەنسەڭ، ئەلۋەتتە مەندەك قورقمايسەن.

كارىدورلاردىكى ئوقۇغۇچىلار توپى بىلەن ئۇچراشقان ھامان بىردىنلا ئۆزۈمنى يەنە ناھايىتى ئالدىراش بىر ئىشىم باردەك ئىتتىك كېتىۋاتقان ھالەتتە سەزدىم. ئىككىنچى قەۋەتكە چىقتىم، كۆلچەكلىك ئىچكى سەيناغا قارىغان ئېگىز دېرىزىلەرنى بويلاپ ماڭدىم، ئۆزۈمنى ئارقىدا قويۇپ، جانانىنى ئويلىغاچ ماڭدىم. دەرسىم بار سىنىپنىڭ ئالدىدىن، ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئارىسىدىن ئۆتتۇم. ئاجايىپ يېقىملىق بىر قىز بايا مېنى شۇنداق سۆيدىكى، بىلەمسىلەر؟ پۈتۈم مېنى ئىتتىك قەدەملەر بىلەن كېلەچىكىمگە ئۇدۇل ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ

كېلەچەكتە قاراڭغۇ ئورمانلار، مېھمانخانا ياتاقلىرى، سۆسۈن ۋە كۆك رەڭ خىياللار، ھايات، ھۇزۇر ۋە ئۆلۈم بار ئىدى.

دەرسكە ئۈچ مىنۇت قالغاندا 201 ـ سىنىپنىڭ ئالدىغا كېلىپ، جاناننى كۆرمەي تۇرۇپلا مەھەممەتنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلدىم: چىرايى سولغۇن، مەندەك ئاۋاق، ئېگىز، خىيالچان، پەرۋاسىز، ھارغىن ئىدى. ئىلگىرى ئۇنى جانان بىلەن بىللە كۆرگىنىمنى غىل-پال ئەسلىدىم. ئۇ مەندىن كۆپ نەرسىلەرنى بىلىدۇ، مەندىن كۆپ ياشىغان، مەندىن بىر-ئىككى ياش چوڭ دەپ ئويلىدىم.

ئۇنىڭ مېنى قانداق تونۇغانلىقىنى بىلمەيمەن. بىر چەتكە، ئىشكاپلارنىڭ ئارىسىغا ئۆتتۇق.

ــ كىتابنى ئوقۇپسەن، ئۇنىڭدىن نېمىنى چۈشەندىڭ؟ــ دەپ سورىدى ئۇ.

ــ يېڭى بىر ھاياتنى،ــ دېدىم.

ــ ئۇنىڭغا ئىشىنەمسەن؟

ــ ئىشىنىمەن.

ئۇنىڭ چىرايى شۇنچىلىك ھارغىن كۆرۈنەتتىكى، كەچۈرمىشلىرىدىن قورقتۇم.

ــ قارا، گېپىمگە قۇلاق سال،ــ دېدى ئۇ،ــ مەنمۇ ئىشەنگەنىدىم. ئۇ دۇنيانى تاپىمەن دەپ ئويلاپ ئاپتوبۇسلارغا چىقىپ-چۈشۈپ شەھەرمۇ شەھەر ئايلاندىم، ئۇ دىيارنى، ئۇ ئىنسانلارنى، ئۇ كوچىلارنى تاپىدىغاندەك ئويلىغانىدىم. ماڭا ئىشەن، ئاخىرىدا ئۆلۈمدىن باشقا ئاقىۋەت يوق ئىكەن. ئادەملەرنى رەھىمسىزلەرچە ئۆلتۈرىدىكەن. بەلكىم ھازىرلا بىزنى ئىزدەۋاتقان بولۇشى مۇمكىن.

ــئۇنى قورقۇتما،ــ دېدى جانان.

ئارىنى بىر دەم سۈكۈت باستى. مەھەممەت ماڭا مېنى ئۈزۈندىن بېرى تونۇيدىغاندەك بىر پەس قارىدى. ئۇنىڭ خىيالىنى بەربات

قىلغانلىقىمنى ئويلىدىم.

— قورقمايمەن،— دېدىم جانانغا قاراپ، — يەنە ئاخىرىغىچە بارالايمەن،— دېدىم كىنولاردىكى ئىرادىلىك ئادەملەردەك.

جانانىنىڭ پەۋقۇلئاددە گۈزەل قامەتى مەندىن ئىككى قەدەم نېرىدا، ماڭا قارىغاندا مەھەممەتكە يېقىنراق ئىدى.

—ئاخىرىغىچە بارغۇدەك نېمىسى بار،— دېدى مەھەممەت،— ئۇ بىر كىتاب، بىرسى ئولتۇرۇپلا يازغان خىيال. ئۇنى قايتا-قايتا ئوقۇشتىن باشقا ئىش يوق.

— ماڭا دېگىنىڭنى ئۇنىڭغىمۇ دەپ باق،— دېدى جانان.

—ئۇ دۇنيا بار،—دېدىم. جانانىنى چىرايلىق، ئۇزۇن بىلىكىدىن تۇتۇپ تارتقۇم كەلدىيۇ، ئىككىلىنىپ،— ئۇ دۇنيانى تاپىمەن،— دەپ تەكىتلىدىم.

— ئۇنداق دۇنيا يوق، ھەممىسى بىر ھېكايە. ئۇنى بىر ئەخمەق بوۋاينىڭ باللارغا ئويناپ بەرگىنىدەك بىر ئويۇن دەپلا ئويلا. ئۇ بوۋاي باللارنى ئويناتقاندەك، كۆنلەرنىڭ بىرىدە چوڭلار ئۈچۈنمۇ بىر كىتاب يازاي دېگەن گەپ. نېمە دېمەكچى بولغىنىنى ئۆزى بىلەمدۇ-يوق، گۇمانلىق. ئوقۇساڭ خۇش بولىسەن، ئىشەنسەڭ ھاياتىڭ تاپتىن چىقىدۇ.

— ئۇ يەردە بىر دۇنيا بار،— دېدىم كىنولاردىكى ئىرادىلىك ئەخمەقلەردەك،— مەن بىر يولنى تېپىپ ئۇ يەرگە بارىدىغانلىقىمنىمۇ بىلىمەن.

— يول بولسۇن ئەمىسە.

مەھەممەت كەينىگە بۇرۇلدى ۋە مەن ساڭا دېگەنتىمغۇ دېگەن مەنىدە جانانغا قارىدى، كېتىۋېتىپ سورىدى:

— ئۇ ھاياتقا قانداقچە بۇنچىۋالا ئىشىنىپ كەتتىڭ؟

— چۈنكى ئۇ كىتاب ماڭا ئۆز ھېكايەمنى بايان قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ.

ئۇ دوستلارچە كۈلۈمسىرەپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ ماڭدى.
— سەن كەتمەي تۇر،— دېدىم جانانغا،— سۆيگىنىڭمۇ ئۇ؟
— ئەسلىدە ئۇ سېنى ياقتۇرىدۇ،— دېدى ئۇ،— ئۇ ئۆزىدىن ئەمەس، مەن ۋە سەندەكلەردىن ئەنسىرەيدۇ.
— ئۇ سېنىڭ سۆيگىنىڭمۇ ؟ ماڭا ھەممىنى دېمەي تۇرۇپ كەتمە!
— ئۇ ماڭا موھتاج،— دېدى جانان.
بۇ گەپنى كىنولاردا كۆپ ئاڭلىغانلىقىم ئۈچۈن ئىشىنىپرەك ھاياجان بىلەن جاۋاب قايتۇردۇم:
— مېنى تاشلىۋەتسەڭ ئۆلىمەن.
جانان كۈلۈمسىرىدى، ئوقۇغۇچىلار توپى بىلەن بىرلىكتە ئىككى چىراي بىر بولدى. ئىككىسىنىڭ ئارقىسىدىن دەرسكە كىرىپ كەتكۈم كەلدى. سىنىپنىڭ كارىدورلارغا قارىغان كەڭ دېرىزىلىرىدىن ھەممىسى ئوخشاش ئاچ يېشىل ۋە بوزرەڭ كىيىملىك، كاۋبوي[①] كىيىملىك ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئىككىسىنىڭ بىر يەردە ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئىككىسى جىمجىت ئولتۇرۇپ دەرسنىڭ باشلىنىشىنى كۈتۈۋاتاتتى، جانان سىلىق قول ھەرىكىتى بىلەن قوڭۇر چاچلىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ كەينىگە يىغدى، قەلبىمنىڭ بىر قىسمى يەنە ئېرىپ كەتتى. كىنولاردىكى مۇھەببەت ھەققىدىكى گەپلەرنىڭ ئەكسىچە ئۆزۈمنى ئىنتايىن پەرىشان ھېس قىلىپ، بېشىم قايغان، پۈتۈم تايغان يەرگە كەتتىم.
جانان مەن توغرۇلۇق نېمىنى ئويلايدىغاندۇ، ئۆيىنىڭ تاملىرى قانداق رەڭدىدۇ، دادىسى بىلەن نېمە ھەققىدە پاراڭلىشىدىغاندۇ،

---

① بۇ يەردە تۈركچىگە ئىنگلىزچە blujeans دېگەن سۆزدىن قوبۇل قىلىنغان blucin دېگەن سۆز كەلگەن بولۇپ، قوپال توقۇلغان كۆك رەڭلىك كاۋبوي(نيوزەي) رەخت ياكى كىيىملەرنى كۆرسىتىدۇ. — ت.

مۇنچىسى چىنىدەك پاكىزمىدۇ، قېرىنداشلىرى بارمىدۇ، ناشتىلىقتا نېمە يەيدىغاندۇ، ئۇلار سۆيۈملۈكمىدۇ، ئۇنداقتا ئۇ مېنى نېمىشقا سۆيدى؟

ئۇ مېنى سۆيگەن كىچىك سىنىپ بوش ئىدى. مەغلۇپ بولغان بىر قوشۇندەك، ئەمما يېڭى بىر جەڭنىڭ خىياللىرى بىلەن ئىرادىلىك هالدا ئۇنىڭ ئىچىگە كىردىم. بوش سىنىپتا ئەكس سادا چىقىرىۋاتقان ئاياغ تاۋۇشلىرىم، تاماكا قېپىنى ئېچىۋاتقان پەرىشان ۋە گۇناهكار قوللىرىم، بور پۇرىقى، مۇزدىن ئاق بىر نۇر... ئالىقىنىمنى ئەينەككە تىرىدىم. ئەتىگەن ئۆزۈمنى بوسۇغىسىدا كۆرگەن يېڭى هايات مۇشۇمىدۇ؟ كاللامدىن ئۆتكەنلەردىن هارغىن ئىدىم، ئەمما كاللامنىڭ بىر يېرىدىكى بولغۇسى مەنتىقلىق ئىنژېنېر بىر هېساب-كىتاب قىلىۋاتاتتى: دەرسكە كىرگۈدەك هالىم يوق ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىككى سائەتتىن كېيىن چىقىشىنى كۈتەتتىم. ئىككى سائەت!

پېشانەم سوغۇق ئەينەككە تىرەلگەنىدى، قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن بولغىيدى، بىلمەيمەن، ئۆزۈمگە ئىچىم ئاغرىۋاتاتتى، بۇنىڭدىن خۇشال بولۇۋاتاتتىم، كۆزلىرىمگە ياش كېلىدىغاندەك قىلاتتى، يېنىك شاماللار بىلەن تەڭ قار ئۇچقۇنداشقا باشلىدى. پەستە، دولماباغچە[1] گە چۈشىدىغان دۆڭلۈكتىكى چىنار ۋە كاشتان دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدا ھەممە نەرسە شۇنچىلىك جىمجىت ئىدى! دەرەخلەر دەرەخ ئىكەنلىكلىرىنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلىدىم. قار چۈمكىگەن شاخلارنىڭ ئارىسىدىن قاغىلار قانات قېقىپ ئۇچۇشقانىدى، ھەيران بولۇپ قارىدىم.

قارلارنى تاماشا قىلدىم، ئۇلار يېنىك لەپىلدەپ بىر-بىرىنى قوغلىشىپ چۈشەتتى، بوشلۇقتا تۇرۇپ قالغاندا يېنىك بىر شامال كېلىپ ئۇلارنى ئېلىپ كېتەتتى. گاھىدا بىر قار دانىسى بوشلۇقتا

[1] دولماباغچە— ئىستانبۇلدىكى بىر باغچە ئىسمى، — ت.

بىر پەس لەيلىگەندىن كېيىن ھاۋادا قىمىرلىماي تۇراتتى، ئاندىن تۇيۇقسىز بىر نەرسىدىن ۋاز كەچكەندەك، خىيالنى ئۆزگەرتكەندەك قىلىپ ئارقىغا-ئاسمانغا ئاستا-ئاستا ئۆرلەشكە باشلايتتى. نۇرغۇن قار دانىسىنىڭ ئەسلىدە پاتقاققا، باغچىغا، ئاسفالتقا ياكى دەرەخلەرگە قونماستىن بارا-بارا ئارقىغا، ئاسمانغا قايتقانلىرىنى كۆردۈم. بۇنى كىم بىلىدۇ، بۇلارغا كىم دىققەت قىلغان؟

باغچىنىڭ ئۆسۈپ چىققان بىر يېرىدەك تۇرغان ۋە ئىككى يېنىدىن ئاسفالت يول بىلەن كېسىشكەن ئۈچ تەرەپلىكنىڭ ئۇچلۇق بۇلۇڭىنىڭ ”قىز مۇنارى“نى كۆرستىدىغانلىقىغا كىم دىققەت قىلغان؟ پىيادىلەر يولى بويىدىكى قارىغايلارنىڭ شەرق شاملىدىن يىل بويى مۇكەممەل بىر سىممېترىك شەكىلدە ئېگىلىپ، مىنبۇس بېكەتلىرىنىڭ ئۈستىدە بىر سەككىز تەرەپلىك شەكىللەندۈرگەنلىكىنى كىم كۆرگەن؟ پىيادىلەر يولىدا قىزغۇچ يالتىراق خالتا كۆتۈرۈپ ماشىنا كۈتۈۋاتقان ئادەمنى كۆرۈپ، ئىستانبۇللۇقنىڭ يېرىمىنىڭ كوچىلاردا يالتىراق خالتا كۆتۈرۈپ يۈرىدىغانلىقىنى كىم ئويلاپ باققان؟ پەرىشتە، سېنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭنى بىلەلمەي، شەھەرنىڭ قار ۋە كۆل بىلەن قاپلانغان جىمجىت باغچىلىرىدىكى ئاچ ئىتلارنىڭ، قۇرۇق بوتۇلكا يىغقۇچىلارنىڭ ئاياغ ئىزلىرىغا قاراپ سېنىڭ ئىشارەتلىرىڭنى كىم ئويلىغان؟ ئىككى كۈن ئاۋۋال ئۇ يەردىكى پىيادىلەر يولى يايمىسىدىن سېتىۋالغان كىتاب ماڭا بىر سىرنى ئاچقاندەك كۆرستىپ بەرگەن يېڭى دۇنياغا مۇشۇنداق شاھىد بولامدىم؟

كۈمۈش رەڭگە كىرگەن نۇرنىڭ ۋە بارغانچە كۈچىيىۋاتقان قارنىڭ ئىچىدە، يەنە شۇ پىيادىلەر يولىدا جانانىنىڭ كۆلەڭگىسىنى ئاۋۋال كۆزلىرىم ئەمەس، دۈپۈلدەۋاتقان يۈرىكىم بايقىدى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدا سۆسۈن پەلتو بار ئىدى، دېمەك، مەن تۇيماستىنلا كۆڭلۈم

ئۇ پەلتوغا ئەيىب قويغانىدى. ئۇنىڭ يېنىدا كۆل رەڭ كاستۇم كىيگەن مەھەممەت قارلىق يولدا يامان بىر ئەرۋاھتەك ئىز قالدۇرماي كېتىۋاتاتتى. كەينىدىن يۈگۈرۈپ يېتىشىۋالغۇم كەلدى.

ئۈلار ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا كىتاب كۆرگەزمىسى بولغان يەردە تۇرۇپ پاراڭلىشىشقا باشلىدى. پاراڭلىشىشىدىن بەكرەك، ئۈلارنىڭ قول ھەرىكەتلىرى، جانانىنىڭ ئاچچىقلىنىشى، كەينىگە داجىشلىرىدىن مەلۇم ئىدىكى، ئۈلار ئۇرۇشقاق ئاشىق-مەشۇقلاردەك تاكاللىشىۋاتاتتى.

ئاندىن ئۈلار يەنە مېڭىشقا باشلىدى ۋە يەنە توختاشتى. مەن ناھايىتى يىراقتا ئىدىم، ئەمما بۇ قېتىم تېخىمۇ قاتتىق تاكاللىشىۋاتقانلىقىنى ئۈلارنىڭ تۇرۇشلىرىدىن، پىيادىلەر يولىدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلارنىڭ ئۈلارغا قاراشلىرىدىن سوغۇققانلىق بىلەن ھۆكۈم قىلالايتتىم.

بۇمۇ كۆپ داۋاملاشمىدى. جانان كەينىگە يېنىپ تاشقىشلاغا، ماڭا قاراپ كېلىۋاتقاندا مەھەممەت بىر دەم ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ، تاكسىمغا قاراپ يولنى داۋاملاشتۇردى. قەلبىم يەنە تەڭپۇڭلۇقىنى يوقاتتى.

شۇ ئەسنادا سارىيەر مىنىبۇس بېكىتىدە ماشىنا كۈتۈۋاتقان، قىزغۇچ يالتىراق خالتا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئادەمنىڭ يولنىڭ بۇ چېتىدىن ئۇ چېتىگە ئۆتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئەمما سۆسۈن رەڭ پەلتولۇق گۈزەل كۆلەڭگىنىڭ چىرايلىق قەدەملىرىگە تىكىلگەن كۆزلىرىم يولنى كېسىپ ئۆتۈۋاتقان بىرسىگە دىققەت قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى، ئۇ ياقتىن بۇ ياققا يۈگۈرۈپ ئۆتكەن، قولىدا يالتىراق خالتا بار ئۇ ئادەمنىڭ ھەرىكەتلىرىدە مۇزىكا ئارىيىسىدىكى بىر خاتا نوتىغا ئوخشاش دىققەت قوزغايدىغان بىر يەر بار ئىدى. پىيادىلەر يولىغا ئىككى قەدەم قالغاندا ئۇ ئادەم يالتىراق خالتىدىن بىر نەرسە، يەنى بىر قورال چىقىرىپ مەھەممەتكە

تەڭلىدى. ئۇمۇ بۇ ئادەمنى كۆردى.
ئاۋۋال مەھەممەتنىڭ تىترىگىنىنى، ئوق يېگەنلىكىنى كۆردۈم. ئاندىن قورال ئاۋازىنى ئاڭلىدىم. ئارقىدىن ئىككىنچى ئوق ساداسىنى ئاڭلىدىم. ئۈچىنچىسىنىمۇ ئاڭلايمەن دەپ تۇراتتىم، مەھەممەت سەنتۈرۈلۈپ يىقىلدى. ئۇ ئادەم يالتىراق خالتىسىنى تاشلاپ باغچىگە قېچىشقا باشلىدى.
جانان ئاشۇ بەختسىز، نەپىس، ئۇششاق قەدەملىرى بىلەن دىكىلداپ مېڭىپ ماڭا يېقىنلىشىۋاتاتتى، قورال ئاۋازىنى ئاڭلىمىغانىدى. ئاپپىلسىن قاچىلىنىپ ئۈستى قار بىلەن قاپلانغان بىر يۈك ماشىنىسى شاۋقۇن-سۈرەن بىلەن دوقمۇشقا كىردى، ئەتراپ گويا ئەمدى ھەرىكەتكە كەلدى.
ئۇ يەردىكى مىنبۇس بېكەتلىرىدە بىر جىددىيلىكنى كۆردۈم. مەھەممەت ئورنىدىن تۇرۇۋاتاتتى. يىراقتا، دۆڭلۈكتە يالتىراق خالتىسى يوق بىر ئادەم قارلىق باغچىدا باللارغا ئويۇن كۆرسىتىدىغان قىزىقچىدەك سەكرەپ-تاقلاپ پەسكە-ئىنىشكە تەنھەرىكەت سارىيىغا قاراپ يۈگۈرەيتتى، ئىككى ئويۇنچى ئىت ئۇنى قوغلايتتى.
يۈگۈرۈپ پەسكە چۈشۈپ جانانىنىڭ ئالدىنى توسۇپ، خەۋەر بېرىشىم كېرەك ئىدى، ئەمما مەھەممەتنىڭ دەلدەڭشىگىنىگە، ئەتراپىغا ھەيرانلىق بىلەن قاراشلىرىغا قاراپ تۇردۇم. قانچىلىك ۋاقىت؟ جانان تاشقىشلانىڭ بىر بۇرجىكىدىن، مېنىڭ كۆرۈش دائىرەمدىن چىقىپ كەتكۈچىلىك ئۇزۇن ۋاقىت.
پەلەمپەيلەردىن يۈگۈرۈپ چۈشتۈم، پۇقراچە كىيىنگەن ساقچىلارنىڭ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ، ئىشىكتىكى خادىملارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتتۈم. ئەمما ئىشىككە بارغىنىمدا ئۇ يەردە جانان كۆرۈنمەيتتى، بىرەر ئىز-ئەسىرىمۇ يوق ئىدى. يۇقىرىغا قاراپ ئىتتىك ماڭدىم، جانانىنى كۆرەلمىدىم. بىر ئازدىن كېيىن دوقمۇشقا

بارغىنىمدا بايا كۆرگەنلىرىمگە مۇناسىۋەتلىك بىرەر نەرسىمۇ كۆرەلمىدىم، ھېچكىمنىمۇ ئۇچرىتالمىدىم. ئارىدا مەھەممەتمۇ، تاپانچىسى بار ئادەم يەرگە تاشلىۋەتكەن يالتىراق خالتىمۇ يوق ئىدى.

مەھەممەت ئوق يەپ يىقىلغان يەردە پىيادىلەر يولىدىكى قار ئېرىپ-ئېرىپ پاتقاقلىشىپ كەتكەنىدى. بېشىغا بۆك كىيگەن، ئىككى ياشلىق بىر بالا بىلەن مودا كىيىنگەن، گۈزەل ئانىسى ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى.

— توشقان نەگە قېچىپتۇ ئانا، توشقان نەگە؟— دېدى بالا.

يولنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە، سارىيەر مىنىبۇس بېكەتلىرىگە قاراپ تېز يۈگۈردۈم. دۇنيا يەنە قارنىڭ سۈكۈتلىرىگە، دەرەخلەرنىڭ يەرۋاسىزلىقىغا پۈركەنگەنىدى. مىنىبۇس بېكەتلىرىدە بىر-بىرىگە ئوپئوخشاش ئىككى شوپۇرنىڭ ئىككىلىسى سورىغانلىرىمغا ھەيران قېلىشتى: ئۇلار ھەممە ئىشتىن خەۋەرسىز ئىدى. ئۇلارغا چاي سۇنىدىغان، چىرايى قورقۇنچلۇق قەھۋەچىمۇ ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىمىغانىدى، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ھېچنەرسىگە ھەيران قېلىش خىيالىمۇ يوق ئىدى. قولىدا كاناي تۇتۇۋالغان باشقۇرغۇچى خۇددى ئوق چىقارغان جىنايەتچى مەندەك ماڭا قارىدى. بېشىمدىكى قارىغاي شاخلىرىغا قاغىلار توپلىنىشتى. قوزغىلىۋاتقان بىر مىنىبۇسقا ئاخىر چىقىۋالدىم ۋە جىددىي ھالدا سوئاللىرىمنى سورىدىم، بىر ئايال:

— بايا بىر قىز بىلەن ئوغۇل بۇ يەردىن تاكسى توسۇپ چىققان،— دېدى.

ئۇنىڭ بارمىقى تاكسىم مەيدانىنى كۆرسىتىۋاتاتتى. قىلغان ئىشىمنىڭ بىمەنىلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇ يەرگە قاراپ يۈگۈردۈم. مەيداندىكى كىشىلەر توپىنىڭ ئىچىدە سېتىقچىلار، ماشىنىلار، دۇكانلار ئارىسىدا تەنھا قالغىنىمنى ئويلىدىم. بەيئوغلى[1]غا

---

[1] بەيئوغلى— ئىستانبۇلدىكى ئاۋات مەھەللىلەردىن بىرى. — ت.

كىرىدىغانلىقىم ئېسىمگە كەلدى. "سىراسەلۋىلەر كوچىسى"دىن "تۇنجى ياردەم دوختۇرخانىسى"غا قاراپ يۈگۈرۈپ چۈشتۈم، جىددىي كېسەلدەك تېز قۇتقۇزۇش بۆلۈمى ئىشىكىدىن ئىسپىرت ۋە يود پۇرىقىنىڭ ئېچىگە كىردىم.

ئىشتانلىرى يىرتىلغان، پۇشقاقلىرى تۈرۈلگەن، قانلارغا مىلەنگەن ئەپەندىلەرنى كۆردۈم. ئاشقازىنى تازىلانغان، كېسەل كارىۋىتىدا ياتقۇزۇلۇپ، ھاۋالانسۇن دەپ قارلار ئېچىدىكى توشقان قۇلاق گۈلى تەشتەكلىرىنىڭ ئارىسىغا قويۇلغان، يۈز-كۆزى كۆكىرىپ كەتكەن زەھەرلەنگەنلەرنى، ئاشقازىنى بۇزۇلغانلارنى كۆردۈم. قانسىراشتىن ئۆلۈپ كەتمەسلىك ئۈچۈن بىلىكىنى چىڭ باغلىغان ئىچ كىيىمىنىڭ يىپىنى تۇتۇپ ئىشىكمۇ ئىشىك ئارىلاپ، نۆۋەتچى دوختۇرنى ئىزدەپ يۈرگەن سېمىز، قاملاشقان بىر تاغىغا يول كۆرسەتتىم. بىر-بىرىنى پىچاقلىشىپ، پىچاقنى ئۆيدە ئۇنتۇغاندىن كېيىن نۆۋەتچى ساقچىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ، تۇتۇلغاندا ئۇنتۇپ قالغان پىچاق ئۈچۈن ئەپۇ سوراپ ئەدەپلىك ئىپادە كۆرسىتىۋاتقان كونا دوستلارنى كۆردۈم. نۆۋىتىمنى كۈتۈپ، ساقچىلاردىن ئاۋۋال سېستىرالاردىن بىلدىمكى، بۈگۈن بۇ يەرگە ئوق تەگكەن بىر ئوقۇغۇچى بىلەن قوڭۇر چاچلىق قىز كەلمىگەنىدى.

ئاندىن كېيىن "بەيئوغلى شەھەرلىك دوختۇرخانىسى"غىمۇ باردىم، ئوخشاشلا بىر-بىرىگە پىچاق سېلىشقان دوستلارنى، يود ئىچىپ ئۆلۈۋالغان قىزلارنى، قولىنى ماشىنا چاينىۋەتكەن، بارمىقىغا يىڭنە سانجىۋالغان شاگىرت موزدۇزلارنى، ئاپتوبۇس بىلەن بېكەت، پاراخوت بىلەن پورت ئارىسىدا تىقىلىشىپ يۈرگەن يولۇچىلارنى كۆردۈم. يازمىلارنى دىققەت بىلەن تەھلىل قىلدىم، شۈبھىلىك ھەرىكەتلىرىمدىن گۇمانلانغان بىر ساقچىغا گۇماندار ئەمەسلىك ئىپادەمنى كۆرسەتتىم، ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى تۇغۇت بۆلۈمىدىن چىقىپ كەلگەن بىر بەختلىك ئاتىنىڭ ھەممىمىزنىڭ قولىغا جىق-

جىق سەپكەن لاۋانتا كولونياسىنى پۇرىغاندىن كېيىن يىغلاپ سىلىشتىن قورقتۇم.

قاراڭغۇ چۈشۈۋاتقاندا ۋەقە يۈز بەرگەن يەرگە قايتىپ، مىنىبۇسلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ كىچىك باغچىگە كىردىم. قاغىلار ئاۋۋال غەزەپ بىلەن باش ئۈستۈمدە ئۇچۇشتى، ئاندىن شاخلار ئارىسىغا مۆكۈنۈپ كۆزىتىپ يېتىشتى. بەلكىم مەن شۇ تاپتا شەھەرنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىدىم، ئەمما بىر بۇلۇڭغا كىرىۋالغان، بىرىگە پىچاق سالغان قاتىلدەك قۇلاقلىرىمدا بىر جىمجىتلىق سېزەتتىم. يىراقتا جانان مېنى سۆيگەن سىنىپنىڭ چىراغلىرى غۇۋا يېنىپ تۇراتتى؛ ئۇ يەردە دەرس داۋاملىشىۋاتقان بولسا كېرەك. ئەتىگەندە مەن بىچارىلىكىگە ئەجەبلەنگەن دەرەخلەر قوپال ۋە رەھىمسىز قوۋزاق يىغىندىلىرىغا ئايلانغاندى. ئاياغلىرىمنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن قارغا دەسسەپ ماڭدىم ۋە تۆت سائەتنىڭ ئالدىدا بۇ قاردا خۇشال بىر قىزىقچىدەك سەكرەپ-تاقلاپ يۈگۈرگەن، قولىدا يالتىراق خالتىسى يوق ئادەمنىڭ ئىزلىرىنى تاپتىم. ئىزلارنىڭ بارلىقىغا تېخىمۇ ئىشىنىش ئۈچۈن تۆۋەنكى يولغىچە ئىز قوغلاپ ماڭدىم، يولدىن قايتىپ، يەنە يۇقىرىغا ماڭغاندا يالتىراق خالتىسى يوق ئادەمنىڭ ئاياغ ئىزلىرى بىلەن مېنىڭ ئاياغ ئىزلىرىمنىڭ بىر-بىرىگە ئاللىقاچان ئارىلىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. شۇ چاغدا چاتقاللىقتىن مەندەك جىنايەتكار ۋە شاھىد ئىككى قارا ئىت چىقىپ قورقۇپ قېچىشتى. بىر پەس تۇرۇپ، ئاسمانغا قارىدىم، ئاسمان ئىتقا ئوخشاش قارا ئىدى.

ئۆيدە ئانام بىلەن كەچلىك تاماق يەۋېتىپ تېلېۋىزورغا قارىدۇق. ئېكراندىكى خەۋەرلەر، ئارىلاپ كۆرۈنۈۋاتقان ئادەملەر، جىنايەت، ھادىسە، ئوت ئاپىتى ۋە سۇيىقەست خەۋەرلىرى ماڭا تاغلار ئارىسىدىن كۆرۈنگەن كىچىك بىر دېڭىز بۆلىكىدىكى بوران دولقۇنلىرىدەك يات ۋە غەلىتە كۆرۈندى. ئەمما يەنە، يىراقتىكى ئۇ

كۆمۈش رەڭ دېڭىزنىڭ بىر قىسمى بولۇش، ”ئۇ يەردە“ بولۇش ئارزۇسى ئىچىمنى تىنىم تاپقۇزمايۋاتاتتى. ئانتېنناسى ياخشى تەڭشەلمىگەن رەڭسىز تېلېۋىزوردا سەل-پەل دولقۇنلىنىۋاتقان كۆرۈنۈشلەر ئىچىدە ئوق تەگكەن بىر ئوقۇغۇچى ھەققىدە گەپ قىلىدىغان بىرسى چىقمىدى.

تاماقتىن كېيىن ياتىقىمغا كىردىم. كىتاب ئۈستەلدە قويغىنىم پېتى ئوچۇق تۇراتتى، ئۇنىڭدىن قورقتۇم. كىتابنىڭ چاقىرىقىغا قايتىش، ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا پۈتۈنلەي بېغىشلاش ئۈچۈن ئىچىمدە كۈچىيىۋاتقان ئارزۇ-ئىستەكتە قوپال بىر كۈچ بار ئىدى. ئۆزۈمنى تىزگىنلىيەلمەيدىغانلىقىمنى ئويلاپ كوچىغا چىقتىم. پاتقاق ۋە قار بىلەن قاپلانغان كوچىلاردا دېڭىزغىچە ماڭدىم. دېڭىزنىڭ قاراڭغۇلۇقى ماڭا كۈچ بەردى. ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا بۇ كۈچ بىلەن ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم ۋە ۋۇجۇدۇمنى مۇقەددەس بىر نەرسىگە تاپشۇرىدىغاندەك، كىتابتىن چېچىلىۋاتقان نۇرنى يۈزۈمگە جاسارەت بىلەن تۇتتۇم. بۇ نۇر دەسلەپتە كۈچلۈك ئەمەس ئىدى، ئەمما ئۇنىڭدىكى سۆزلەرنى ئوقۇپ، بەتلىرىنى ئۆرۈگەنچە مېنى شۇنچىلىك كۈچلۈك جەلپ قىلىۋالدىكى، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنىڭ ئېرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بۇ كىتابنى چىدىغۇسىز بىر ياشاش ۋە ئالغا ئىلگىرىلەش ئارزۇسى بىلەن، ئىچ-باغرىمدا بىر تاقەتسىزلىك ۋە ھاياجان ئاغرىقىنى ھېس قىلغاچ تاڭ ئاتقۇچە ئوقۇدۇم.

3

كېيىنكى كۈنلەرنى جانانىنى ئىزدەش بىلەن ئۆتكۈزدۈم. ئەتىسى ئۇ تاشقىشلادا كۆرۈنمىدى، ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۈنلەردىمۇ شۇنداق بولدى. ئۇنىڭ يوقلىقىنى دەسلەپتە توغرا چۈشەندىم، كېلىدۇ دەپ ئويلايتتىم، ئەمما قەدىمىم ئاستىدىكى كونا دۇنيا ئاستا-ئاستا

يوقىلىۋاتاتتى. ئىزدەشتىن، ئۇياق ـ بۇياققا قاراشتىن، ئۈمىدلىنىشتىن هارغانىدىم؛ هالى خاراب ئاشىق ئىدىم، يەنە كېلىپ هەر كۈنى ئاخشامدىن تاڭ ئاتقىچە ئوقۇغان كىتابنىڭ تەسىرىدىن ئۆزۈمنى تەنها هېس قىلاتتىم. بۇ دۇنيانىڭ قاتار ـ قاتار كۆرۈنۈشلەر، بىر قاتار خاتا ئىزاهلانغان ئىشارەتلەر ۋە قارىغۇلارچە قوبۇل قىلىنغان بىر تۈركۈم ئۆرپ ـ ئادەتلەردىن شەكىللەنگەنلىكىنى، ئەسلى دۇنيانىڭ ۋە هاياتنىڭ بۇلارنىڭ ئىچىدە ياكى تېشىدا، ئەمما يېقىن بىر يەردە ئىكەنلىكىنى ئېچىنىش ئىچىدە هېس قىلاتتىم. جاناندىن باشقا بىر كىمنىڭ ماڭا يول كۆرسىتەلمەيدىغانلىقىنى چۈشەنگەنىدىم.

سىياسىي جىنايەتلەر، مەستلىكتىن بولغان ئادەتتىكى ئادەم ئۆلتۈرۈشلەر، قانلىق ۋەقەلەر، ئوت ئاپەتلىرىنىڭ تەپسىلاتلىرى يېزىلغان بارلىق گېزىتلەرنى، شەهەرنىڭ قوشۇمچە گېزىتلىرى ۋە هەپتىلىك ژۇرناللارنى دىققەت بىلەن ئوقۇدۇم، ئەمما بىر يىپ ئۇچىغا ئېرىشەلمىدىم. كېچىچە كىتاب ئوقۇپ، ئەتىسى چۈشكە يېقىن تاشقىشلاغا كېلىپ ئۇنى ئۇچرىتىمەن، بەلكىم ئەمدى كەلگەندۇ دەپ كارىدورلاردا ماڭاتتىم، ئارىلىقتا كانتىنغا بېرىپ قوياتتىم، پەلەمپەيلەردىن چۈشۈپ چىقاتتىم، هويلىغا قارايتتىم، كۇتۇپخانىلارنى ئارىلايتتىم، سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرى ئارىسىدىن ئۆتەتتىم، ئۇ مېنى سۆيگەن سىنىپنىڭ ئىشىكىدە توختىۋالاتتىم، سەۋر ـ تاقىتىم يار بەرسە بىرەر دەرسكە كىرىپ بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكۈزەتتىم ۋە مۇشۇ مېڭىشنى يەنە تەكرارلاش ئۈچۈن سىنىپتىن چىقاتتىم. ئىزدەشتىن، كۈتۈشتىن، كېچىلىرى كىتابنى يېڭىۋاشتىن ئوقۇشتىن باشقا قىلىدىغان ئىشىم يوق ئىدى.

بىر هەپتىدىن كېيىن جاناننىڭ ساۋاقداشلىرى ئارىسىغا كىرىشكە تىرىشتىم. مەهەممەتنىڭمۇ، جاناننىڭمۇ ئانچە كۆپ دوستى يوقلۇقىنى بۇرۇنلا پەرەز قىلغانىدىم. مەهەممەتنىڭ تاكسىمنىڭ يېنىدىكى بىر مېهمانخانىدا كاتىپلىق هەم كېچە كۆزەتچىلىكى

قىلىدىغانلىقىنى، ئۆيىنىڭمۇ شۇ يەردىلىكىنى بىلىدىغان بىر-ئىككى كىشى بار ئىدى، ئەمما ئۇنىڭ بۇ كۈنلەردە تاشقىشلاغا نېمىشقا كەلمىگەنلىكى توغرۇلۇق ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمىدى. ئوتتۇرا مەكتەپنى جانان بىلەن بىللە ئوقۇغان، ئەمما ئانچە يېقىن بولالمىغان، ئۇنىڭغا رەقىبتەك كۆرۈنىدىغان بىر قىز جانانىنىڭ ئۆيىنىڭ نىشانتاشتا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. جانان بىلەن بىللە تاڭ ئاتقىچە چېرتيوژ سىزىپ ئۇنى تاماملاشقا تىرىشقانلىقىنى ئېيتقان باشقا بىرسى ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ئىش ئورنىدا ئىشلەيدىغان كېلىشكەن، مەغرۇر بىر ئاكىسى بارلىقىنى ئېيتتى؛ ئۇ جانانىدىنمۇ بەك ئۇنىڭ ئاكىسىغا قىزىقىدىغاندەك قىلاتتى. جانانىنىڭ ئادرېسىنى ئۇنىڭدىن ئەمەس، ساۋاقداشلىرىمغا يېڭى يىلدا ئاتكرىتكا ئەۋەتىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ، ئارخىپ ئىشخانىسىدىن ئالدىم.

كېچىلىرى تاڭ ئاتقىچە، كۆزلىرىم تېلىپ، ئۇيقۇسىزلىققا چىدىماي قالغىچە ئۇ كىتابنى ئوقۇيتتۇم، ئوقۇش جەريانىدا بەزىدە كىتابتىن يۈزۈمگە ئۇرۇلغان نۇر ماڭا شۇنچە كۈچلۈك ۋە پارلاق تۇيۇلاتتىكى، پۈتۈن روھىملا ئەمەس، ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ۋۇجۇدۇمنىڭمۇ ئېرىپ كەتكەنلىكىنى، مېنى مەندەك قىلغان ھەممە نەرسىنىڭ كىتابتىن چېچىلغان نۇر بىلەن بىرلىكتە يوق بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلاتتىم. ئۇ چاغدا مېنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئېلىپ چوڭايغان نۇرنىڭ ئاۋۋال يەر ئاستىدىكى بىر يېرىقتىن چىققان يورۇقلۇقتەك بولۇپ، ئاندىن بارغانچە كۈچىيىپ، يېيىلىپ دۇنيانى قاپلىغانلىقى، ئۇ دۇنيادا مېنىڭمۇ بىر ئورنۇمنىڭ بارلىقى كۆز ئالدىمدا جانلىناتتى؛ مەن جەسۇر ۋە يېڭى ئادەملەرنى، ئۆلمەس دەرەخلەرنى ۋە غايىب شەھەرلەرنى كۆرۈۋاتقاندەك قىلغان شۇ دىيارنىڭ كوچىلىرىدا جانان بىلەن ئۇچراشقانلىقىمنى، ئۇنىڭ مېنى قۇچاقلىغانلىقىنى ئويلاپ قالاتتىم.

دېكابىرنىڭ ئاخىرىغا يېقىن بىر ئاخشىمى جانانىنىڭ مەھەللىسى

بولغان نىشانتاشقا باردىم. چوڭ كوچىدا يېڭى يىل ئۈچۈن يورۇتۇلغان ئەينەك دۇكانلار ۋە سودا-سېتىقتىن يانغان، بالا يېتىلىۋالغان چوكانلار ئارىسىدا مەقسەتسىز مېڭىپ يۈردۈم. هامبۇرگ بولكىچىلىرىنىڭ يېڭى ئاچقان دۇكانلىرى، گېزىت-ژۇرنالچىلار، تورتخانا ۋە تىككۈچىلەرنىڭ ئەينەك بوتكىلىرى ئالدىدا ۋاقىت ئۆتكۈزدۈم.

دۇكانلار تاقىلىپ، كوچىلاردا ئادەم شالاڭلىغاندا بىر ئارقا كوچىدىكى بىنانىڭ ئىشىكىنى چەكتىم. بىر خىزمەتچى ئىشىكنى ئاچقاندى، جانانىنىڭ ساۋاقدىشى ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم؛ ئۇ ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى؛ ئېچىقلىق تېلېۋىزوردىن بىر سىياسىي نۇتۇق ئاڭلىنىۋاتاتتى. پىچىرلاشلارنى ئاڭلىدىم. بىر دەمدىن كېيىن قولىدا ئاپئاق سالفېتكا تۇتقان، ئېگىز بويلۇق، ئاق كۆڭلەكلىك دادىسى چىقىپ مېنى ئۆيىگە باشلىدى. ئۆيدە هەيران بولغان، گىرىم قىلغان بىر ئانا، كېلىشكەن ئاكا ۋە تۆتىنچى بۇرجىكى بوش قالغان بىر تاماق شىرەسى بار ئىدى، تېلېۋىزوردا خەۋەر بېرىلىۋاتاتتى.

جانانىنىڭ بىناكارلىق كەسپىدىكى ساۋاقدىشى ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىم. جانان مەكتەپكە كەلمەيۋاتىدۇ، بارلىق ساۋاقداشلار ئەنسىرىدۇق. تېلېفون قىلغانلار بىزدىن قانائەتلىنەرلىك جاۋاب ئالالمىدى، يەنە كېلىپ ئۇنىڭدا مېنىڭ تاماملىشىم كېرەك بولغان ۋە قايتۇرۇۋېلىشقا مەجبۇر بولغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزرە ئېيتىدىغان بىر فىزىكا تاپشۇرۇقۇم بار ئىدى. مەرهۇم دادامنىڭ رەڭگى ئۆچكەن پەلتوسىنى سول قولۇمدا كۆتۈرۈۋالغان بۇ هالىتىمدە ئۆگۈپ كەتكەن قوي تېرىسىگە ئورىنىۋالغان ياۋۇز بۆرىدەك كۆرۈنگەن بولۇشۇم مۇمكىن ئىدى.

— ياخشى بالىدەك قىلىسەن، ئوغلۇم،— دەپ گەپ باشلىدى جانانىنىڭ دادىسى. مەن بىلەن ئوچۇق پاراڭلىشىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

سورىغانلىرىغا ئوچۇق جاۋاب بېرىشىمنى ئۈمىد قىلاتتى. سولچى ياكى ئوڭچى، دىندار ياكى سوتسىيالىست، قانداقتۇر بىر سىياسىي قاراشقا مايىل بولغىيمىدىم؟ ياق! ئۇنىۋېرسىتېتتىكى ياكى جەمئىيەتتىكى سىياسىي تەشكىلاتلار بىلەن بىرەر مۇناسىۋىتىم بارمىدى؟ ياق، بۇنداق مۇناسىۋىتىممۇ يوق ئىدى.

ئارىنى سۈكۈت باستى. ئانىنىڭ قاشلىرى تەستىق ۋە يېقىنلىق تۇيغۇسى بىلەن ھىمىرلىدى. دادىسىنىڭ جانانىڭكىگە ئوخشىمايدىغان قوڭۇر رەڭ كۆزلىرى تېلېۋىزوردىكى قالايمىقان كۆرۈنۈشلەرنى كەزدى، بىر دەم مەۋجۇت بولمىغان دۆلەتلەرگە باردى ۋە بىر قارارغا كەلگەندەك ماڭا بۇرۇلدى.

جانان ئۆيىنى تاشلاپ يوقاپ كەتكەنىدى. لېكىن بۇنى يوقاپ كەتتى دېگىلىمۇ بولمايتتى. ئىككى-ئۈچ كۈندە بىر كېلىدىغان تېلېفونىنىڭ جىرىڭلىشىغا قارىغاندا ئۇ يىراق بىر شەھەردىن تېلېفون بېرىپ، ئۆزىدىن ئەنسىرىمەسلىكنى، ياخشى تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېيتاتتى، دادىسىنىڭ سوراپ تۇرۇۋېلىشلىرىغا، ئانىسىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغا قارىماستىن، ئارتۇق پاراڭلاشمايلا تېلېفوننى قويۇۋېتەتتى. بۇ ئەھۋالدا ئاتا-ئانىسى قىزىنىڭ بىرەر سىياسىي تەشكىلاتنىڭ مەخپىي ئىشلىرى ئۈچۈن ئىشقا سېلىنغانلىقىدىن گۇمانلىنىشقا ھەقلىق ئىدى ۋە ساقچىغا خەۋەر بېرىشنى ئويلاشقانىدى، ئەمما قىزىنىڭ ھەر قانداق ئەھۋالدا كاللىسىنى ئىشقا سېلىپ پالاكەتتىن قۇتۇلالايدىغانلىقىغا ئىشەنگەچكە بۇنداق قىلمىغانىدى. تۇرقۇمدىن چاچلىرىمغىچە، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئارتىپ قويغان ئاتا مىراس پەلتويۇمدىن ئاياغلىرىمغىچە بىرمۇ بىر سىنچىلاپ قاراپ چىققان ئانىسى يىغلامسىرىغاندەك گەپ قىلىپ، مېنىڭ بۇ ئەھۋالنى ئايدىڭلاشتۇرىدىغان ھەر قانداق بىر ئۇچۇر، تەسىراتىم بولسا ئېيتىشىمنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ھەيران قالغان قىياپەتكە كىرىۋالدىم، خانىم، مېنىڭ

ھېچقانداق پىكرىم، پەرىزىم يوق دېدىم. ھەممىمىز شىرەدىكى سامسا تاۋىقىغا، سەۋزە سالاتىغا بىر ھازا قاراپ قالدۇق. ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ چىققان كېلىشكەن ئاكىسى مېنىڭ چالا قالغان تاپشۇرۇقۇمنى تاپالمىغانلىقىنى ئۆزرە ئېيتىپ چۈشەندۈردى. ئۆيگە ئۆزۈم قارىسام بەلكىم تاپالايدىغانلىقىمنى بىلدۈردۈم، ئەمما ئۇ سىڭلىسىنىڭ ياتاق ھۇجرىسىنى ئېچىپ بېرىشىنىڭ ئورنىغا داستىخاندىكى بوش ئورۇننى بەك تەكەللۇپ قىلماستىن ماڭا كۆرسىتىپلا قويدى. مەن غۇرۇرلۇق بىر ئاشىق ئىدىم، تەكلىپنى رەت قىلدىم. ئەمما ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ، پىئانىنونىڭ ئۈستىدە رامكىغا ئېلىنغان بىر سۈرەتنى كۆرگەن ھامان پۈشايمان قىلدىم. سۈرەتتىكى توققۇز ياشلىق، چاچلىرى ئۆرۈلگەن جانان— پەرىزىمچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئويۇنى ئۈچۈن كىيىنگەن بولسا كېرەك— غەربچە، كىچىك قاناتلىق سۆيۈملۈك پەرىشتە قىياپىتىدە ئاتا-ئانىسىنىڭ يېنىدا بىلىنەر-بىلىنمەس، غەمكىن كۈلۈمسىرەيتتى.

تاشقىرىدا كېچە نېمىدېگەن زەھەردەك سوغۇق، قاراڭغۇ كوچىلار نېمىدېگەن رەھىمسىز! پادىلاردەك ئۆتلۈۋاتقان كوچا ئىتلىرىنىڭ بىر-بىرىگە نېمىشقا شۇنچە چاپلىشىۋالىدىغانلىقىنى بىردىنلا چۈشەندىم. تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ئۇخلاپ قالغان ئانامنى مېھرىبانلىق بىلەن ئويغىتىپ، سولغۇن بويىنىنى سىلاپ، ئانىلىق ھىدىنى سەزدىم ۋە مېنى قۇچاقلىشىنى ئارزۇلىدىم. ھۇجرامغا كىرگىنىمدە ئەسلى ھاياتىمنىڭ پات يېقىندا باشلىنىدىغانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ھېس قىلدىم.

ئۇ كىتابنى ئۇنىڭغا قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ مېنى بۇ دىياردىن ئېلىپ كېتىشىنى تىلەپ تۇرۇپ ھۆرمەت بىلەن ئوقۇدۇم. ئالدىمدا يېڭى دىيارلار، يېڭى ئىنسانلار، يېڭى كۆرۈنۈشلەر ئايان بولدى. يالقۇن رەڭگىدىكى بۇلۇتلارنى كۆردۈم، قاراڭغۇ دېڭىزلار، سۆسۈن رەڭ دەرەخلەر، قىزىل دولقۇنلار. ئاندىن بەزى باھار سەھەرلىرى

يامغۇردىن كېيىنلا كۆن چىققاندا كىرلەشكەن بىنالارنىڭ، قارغىش تەگكۈر كوچىلارنىڭ، تىمتاس دېرىزىلەرنىڭ ئۈمىدۋار ۋە ئىشەنچلىك قەدەم بىلەن مېڭىشىم نەتىجىسىدە بىردىنلا كەينىگە چېكىنىپ ئېچىلىپ كەتكىنىدەك، كاللامدىكى مۇرەككەپ تەسەۋۋۇرلار ئاستا ـ ئاستا ئېچىلدى ۋە ئاپئاق نۇرنىڭ ئىچىدە ئالدىمغا بىر ئاشىق چىقتى؛ ئۇنىڭ قۇچىقىدا بىر كىچىك بالا بار ئىدى، بۇ مەن پىئانىنونىڭ ئۈستىدە رامكىغا ئېلىنغان سۈرىتىنى كۆرگەن قىز ئىدى.

قىز ماڭا كۈلۈمسىرەپ قارىدى ، بەلكىم بىر نەرسە دېمەكچى ئىدى، بەلكىم بىر نەرسە دېگەن بولسا ئۇنى ئاڭلىيالماي قالغانىدىم. ئۆزۈمنى بىردىنلا چارىسىز ھېس قىلدىم. ئىچىمدىن بىر ئاۋاز مېنىڭ ھېچقاچان بۇ گۈزەل سۈرەتنىڭ بىر قىسمى بولمايدىغانلىقىمنى ئېيتتى، ئۇنى چىداپ تۇرۇپ ئېتىراپ قىلدىم ھەمدە ئىچىمنى پۇشايمان قاپلىۋالدى. شۇ ئەسنادا ئۇ ئىككىسىنىڭ بىر ئۆرلەپلا غايىب بولغانلىقلىرىنى ئىچىم ئۆرتەنگەن ھالدا كۆردۈم.

بۇ خىياللار ئىچىمدە بىر دەم شۇنداق قورقۇنچ پەيدا قىلدىكى، خۇددى كىتابنى تۇنجى ئوقۇغان كۈنى بەتلەردىن چېچىلغان نۇردىن قوغدىنىۋاتقاندەك، يۈزۈمنى كىتابتىن ئەپقاچتىم. ھۇجرامنىڭ جىمجىتلىقىنى، ئۈستىلىمنىڭ ماڭا بەرگەن ھۇزۇرىنى، قوللىرىمنىڭ تەمكىن تۇرۇشىنى، بىساتلىرىم، تاماكا قېپىم، قايچام، دەرسلىك كىتابلىرىم، پەردىلەر ۋە كارىۋىتىم ئارىسىدا ئۆز تېنىمنىڭ بۇ يەردە، باشقا بىر ھاياتنىڭ ئىچىدە قېپقالغانلىقىنى ئازاب ئىچىدە كۆردۈم.

ئىسسىقلىقىنى ھېس قىلغان، تومۇرىنىڭ سوقۇشىنى سەزگەن ۋۇجۇدۇمنىڭ بۇ دۇنيادىن يىراقلىشىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم، ئەمما بىر ياقتىن بىنانىڭ ئىچكى تىۋىشلىرىنى، تالادا يىراقلاردىكى بوزىچىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاۋاتاتتىم، بۇ مۇھىتتا يېرىم كېچىدە ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇشىنىڭ، بۇ پەيتتە مەۋجۇت بولۇشىنىڭمۇ چىدىغلى بولىدىغان ئىشلار ئىكەنلىكىنى ھېس قىلاتتىم. بىر دەم يالغۇز بۇ ئاۋازلارنى—

ناھايىتى يىراقلاردىكى ماشىنىلارنىڭ سىگناللىرىنى، ئىتلارنىڭ قاۋاشلىرىنى، بىلىنەر-بىلىنمەس ئۇرۇلغان شامالنى، كوچىدىن ئۆتكەن ئىككى كىشىنىڭ پاراڭلىشىشلىرىنى (ئەمدى تاڭ ئاتتى دېدى بىرسى) ۋە كېچىنىڭ ئاۋازلىرىنى بىردىنلا ئۆز ئىلكىگە ئالغان ئۇزۇن يۇك پويىزلىرىدىن بىرسىنىڭ گۈرۈلدەشلىرىنى ئاڭلىدىم. خېلىدىن كېيىن ھەممە نەرسە بىر ھازا مۇتلەق تىمتاسلىق ئىچىدە ئېرىۋاتقاندەك بولغاندا، كۆز ئالدىمدا بىردىنلا بىر تەسەۋۋۇر ئايان بولدى، كىتابنىڭ روھىمغا قانداق ئۆزلەشكەنلىكىنى چۈشەندىم. كىتابتىن چېچىلغان نۇرغا يۇزۇمنى تۇتقىنىمدا روھىم گويا ئېچىقلىق دەپتەرنىڭ ئاپئاق بەتلىرى ئىدى. كىتابتا يېزىلغانلار روھىمغا بىر-بىرلەپ مۇشۇنداق تەسىر قىلغان بولسا كېرەك.

ئولتۇرغان يېرىمدىن سوزۇلۇپ تارتمامدىن بىر دەپتەرنى ئالدىم. بۇ چاقماقلىق، خەرىتە ۋە مېتود دەپتىرى ئىدى، شۇ كىتابنى كۆرۈشتىن بىر قانچە ھەپتە ئاۋۋال ئۇنى فىزىكا دەرسىگە ئاتاپ ئالغان، لېكىن ئىشلەتمىگەنىدىم. بىرىنچى بېتىنى ئاچتىم، پاكىز، ئاق بەتنىڭ ھىدىنى پۇرىدىم، ماي قەلىمىمنى ئېلىپ كىتابنىڭ ماڭا ئېيتقانلىرىنى دەپتەرگە جۈملىمۇ جۈملە يېزىشقا باشلىدىم. كىتاب ئېيتقان بىر جۈملىنى دەپتەرگە يېزىپ كېيىنكى جۈملىگە ئۆتەتتىم، ئۇ جۈملىنىمۇ ئالدىنقىسىدىن كېيىن يازاتتىم. كىتاب بىر پاراگراف بېشىغا كەلگەندە مەنمۇ يېڭى بىر پاراگرافنى باشلىدىم ۋە بىر ئازدىن كېيىن ئۇ پاراگرافنىڭ سۆزلىرىنى دەپتەرگە ئەينى پېتى يازغىنىمنى كۆردۈم. شۇنداق قىلىپ بىر پاراگرافنى، ئارقىدىن باشقىسىنى يازغاچ كىتاب ماڭا ئېيتقان ئىشلارنى يېڭىدىن جانلاندۇردۇم. بىر ھازادىن كېيىن بېشىمنى خەت يازغان سەھىپىلەردىن كۆتۈردۈم ۋە بىر دەم كىتابقا، بىر دەم دەپتەرگە قارىدىم. دەپتەرگە مەن يازغانىدىم، ئەمما يازغانلىرىم كىتابتا يېزىلغانلارنىڭ ئۆزى ئىدى، بۇ ئىش ماڭا شۇنداق كۆڭۈللۈك تۇيۇلدىكى، ھەر ئاخشىمى تاڭ ئاتقۇچە شۇ ئىشنى

قىلىشقا باشلىدىم.

ئەمدى دەرسلەرگە پەقەت بارمايتتىم. كۆپ ۋاقىتلاردا قەيەردە قايسى دەرس بارلىقىغا پەقەت كۆڭۈل بۆلمەي، ئۆز ئەرۋاھىدىن قاچقان بىرسىدەك كارىدورلاردا يۈرەتتىم، بىر يەردە تۇراي دېمەستىن يەنە بىر قېتىم كانتىنىغا، ئاندىن ئۇستۇنكى قەۋەتكە، كۇتۇپخانىغا، سىنىپلارغا، يەنە كانتىنىغا كىرەتتىم، بۇ يەرلەردە جانانىنىڭ يوقلۇقىنى ھەر قېتىم كۆرگىنىمدە، ئىچىمگە كىرگەن قاتتىق ئاغرىقتىن ئازاب چېكەتتىم.

كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئىچىمدىكى بۇ ئاغرىققا كۆنۈپ قالدىم، بۇ دەرد-ئاغرىق بىلەن ياشاشقا، ھېچ بولمىسا بۇنى بىر ئاز سىناپ بېقىشقا مۇۋەپپەق بولالىدىم. ئىتتىك مېڭىشنىڭ، تاماكا چېكىشنىڭمۇ بەلكىم بىرەر پايدىسى بار ئىدى، ئەمما ئەڭ مۇھىمى ۋاقىت ئۆتكۈزەلەيدىغان كىچىك ئىشلارنى تېپىش ئىدى: بىرسى ئېيتقان بىر ھېكايە، سۆسۈن رەڭ ساپلىق يېڭى چېرتيوژ قەلىمى، مەن دېرىزىلەردىن كۆرگەن دەرەخلەرنىڭ سۈنۈشى، كوچىدا ئالدىمغا ئۇچرىغان ھەر قانداق يېڭى چىراي بىر دەم بولسىمۇ مېنى ئىچ-قارىنىمدىن پۈتۈن بەدىنىمگە تارىغان ئۇ تاقەتسىزلىك ۋە تەنھالىق ئازابىدىن قۇتۇلدۇراتتى. جانانىنى ئۇچرىتالايدىغان ھەر قانداق جايغا، مەسىلەن، كانتىنىغا كىرگىنىمدە ھەممە يەرگە تاقەتسىزلىك بىلەن نەزەر سېلىپ، بۇ جاي ئاتا قىلىدىغان بارلىق مۇمكىنچىلىكلەرنى بىر دەمدە تۈگىتىپ قويمايتتىم، كاۋبوي كىيىملىك بەڭگى قىزلار ئاغزى بېسىلماي گەپ قىلىپ ئولتۇرغان بۇلۇڭغا ئاۋۋال بىر قارايتتىم ۋە بۇ چاغدا سەل نېرىدا، ئارقامدا جانانىنىڭ بىر يەردە ئولتۇرغانلىقىنى خىيال قىلاتتىم. بۇ خىيالغا شۇئان شۇنچىلىك ئىشىنەتتىمكى، جانان يوق بولۇپ قالمىسۇن دەپ كەينىمگە بۇرۇلمايتتىم، بوتكا ئالدىدا نۆۋەت ساقلاپ تۇرغانلار بىلەن ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدا جانان ئۇ كىتابنى ئالدىمغا تاشلاپ قويغان

ئۇستەلدە ئولتۇرغانلارغا ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن نەزەر سالاتتىم، شۇنداق قىلىپ جانىنىڭ ئوتلۇق خىيالى بىلەن تەك جانلانغان بىر قانچە بەختىيارلىق دەقىقىلىرى ماڭا يەنە نېسىپ بولاتتى ـ دە، بۇ خىيالىمغا تېخىمۇ قاتتىق ئىشىنەتتىم. تومۇرلىرىمغا شەربەتتەك ئاستا ـ ئاستا تاراۋاتقان بۇ خىيال بېشىمنى بۇراپ ئۇ يەردە جانانىنىڭ ياكى ئۇنىڭ ئالامەتلىرىنى بىلدۈرگىدەك بىر نەرسىنىڭ يوقلىقىنى كۆرگىنىمدە ئۆز ئورنىنى ئىچ ـ قارنىمنى كۆيدۈرىدىغان بىر زەھەرگە بوشىتىپ بېرەتتى.

مۇھەببەتنىڭ ئازاب ئىكەنلىكىنى كۆپ ئاڭلىدىم، كۆپ ئوقۇدۇم. كۆپىنچە پال كىتابلىرىدا، گېزىتلەرنىڭ «مۇچىلىگىز » سەھىپىسىنىڭ سەل بېشىدا، ياكى «ئائىلە ۋە بەخت» سەھىپىلىرىدە سالات رەسىملىرى، مەلھەم ياساش ئۇسۇللىرى ئارىسىدا ئورۇن ئالغان بۇ يالغان گەپلەرگە ئۇ كۈنلەردە تولا ئۇچرايتتىم. چۈنكى ئىچ ـ قارنىمغا تۆمۈر ئېرىتمىسى قۇيغاندەك دەرد ـ ئاغرىقىم سەۋەبىدىن سەزگەن ئەبگار تەنھالىق ۋە ھەسەتخورلۇق مېنى ئىنسانلاردىن شۇنچە ئايرىپ، شۇنچە ئۈمىدسىز قىلىۋەتكەن ئىدىكى، پەقەت گېزىت ـ ژۇرناللارنىڭ بۇرۇجلار، يۇلتۇزلار سەھىپىسىدىن ئەمەس، باشقا بەزى ئىشارەتلەردىنمۇ ھاماقەتلەرچە مەدەت كۈتۈشكە باشلىغانىدىم: ئۇستۇنكى قەۋەتكە چىقىدىغان پەلەمپەيلەرنىڭ سانى تاق بولسا جانان ئۇستۇنكى قەۋەتتە... ئىشىكتىن تۇنجى بولۇپ بىر ئايال چىقسا بۈگۈن جانانى كۆرىمەن ... يەتتىنچىگە ساناپ بولغىچە پويىز قوزغالسا ئۇ مېنى تېپىپ پاراڭلىشىدۇ... پاراخوتتىن قىرغاققا تۇنجى چۈشكەن كىشى مەن بولسام ئۇ بۈگۈن كېلىدۇ...ۋەھاكازالار.

پاراخوتتىن تۇنجى بولۇپ مەن چۈشتۇم. پىيادىلەر يولىنىڭ تاشلىرى ئارىسىدىكى سىزىقلارغا پەقەت دەسسىمىدىم. قەھۋەخانىدا يەرلەرگە تاشلانغان گاز سۇيى قۇتىلىرى سانىنىڭ تاق ئىكەنلىكىگە توغرا ھۆكۈم قىلدىم. پەلتوسى بىلەن ئوخشاش سۆسۈن رەڭدە بىر

پوپايكا كىيگەن كەپشەرچى شاگىرت بىلەن چاي ئىچتىم. ئالدىمغا تۇنجى بولۇپ ئۇچرىغان بەش تاكسىنىڭ نومۇر تاختىلىرىدىكى خەتلەر بىلەن نامىنى يېزىۋالالىغۇدەك تەلىيىم بولدى. قاراكۆي يەر ئاستى ئۆتۈشمە يولىنىڭ بىر ئېغىزىدىن كىرىپ نەپەس ئالماي يەنە بىر ئېغىزىدىن چىقالىدىم. نىشانتاشقا بېرىپ جانانىنىڭ ئۆيلىرىنىڭ دېرىزىلىرىگە قاراپ توققۇز مىڭغىچە ھېچ ئازماي سانىدىم. ئۆز ئىسمىنىڭ يېقىملىق ھەم ئاللاھ ئۇقۇمىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى بىلمىگەنلەر بىلەن دوستلۇقىمنى ئۈزدۈم. ئىسمىلىرىمىزنىڭ قاپىيىلىك بولۇشىغا قاراپ خىيالىمدا باستۇرغان توي باغاقلىرىنى "يېڭى ھايات" كاراميلا[1] قەغەزلىرىنىڭ بىر خىلىدا چىرايلىق يەتتىلىك شېئىر بىلەن زىننەتلىدىم. بىر ھەپتە ھەر كۈنى كېچە سائەت دەل ئۈچتە دېرىزەمدىن كۆرۈنگەن يورۇق دېرىزىلەرنىڭ سانىنى، ئۆزۈمگە تېگىشلىك يۈزدە بەش پىرسەنت خاتا ئۆلۈشىنى بىر دەمدىلا پەرەز قىلالىدىم. فۇزۇلىنىڭ« جانان بولمىسا، كېرەك ئەمەس جان» دېگەن مىسراسىنى تەتۈرىسىگە 39 كىشىگە سۆزلىدىم. جانانىنىڭ ئۆيىگە 28 خىل ئوخشىمىغان ئاۋاز ۋە سالاھىيەتتە تېلېفون بېرىپ ئۇنى سورىدىم، تام ئېلانلىرىدا، ۋاراق ئېلانلاردا، يېنىپ ئۆچىدىغان نېئون چىراغلاردا، قىيمىلىق بولكىچى، لاتارىيىچى ۋە دورىخانا ئىشكاپلىرىدا كۆرۈپ خىيالىمدا ئۇ يەرلەردىن سۆكۈپ چىقارغان يېزىقلار بىلەن ھەر كۈنى 39 قېتىم جانان دېمەي ئۆيگە قايتمىدىم، ئەمما جانان كەلمىدى.

بىر كۈنى يېرىم كېچىدە بارلىق ئويۇنلىرىمنى ئىككى ھەسسىلەپ، ھېچ بولمىسا جانانىنى ئۈمىدلىرىمدە ئازغىنە بولسىمۇ

---

[1] كاراميلا ــ تۈركچىگە ئىتالىيانچە "caramella" سۆزىدىن كىرگەن سۆز بولۇپ، ئېرىتىلگەن ۋە بىر ئاز كۆيدۈرۈلگەن شېكەر بىلەن ياسىلىدىغان كەمپۈتنى كۆرسىتىدۇ، ــ ت.

ماڭا يېقىنلاشـــتۇرالايدىغان ۋاقتى ئېنىق ۋە تاســـادىپىي كۆچ سىنىشىشلاردا سەۋرچانلىق بىلەن غەلىبە قىلىپ ئۆيگە قايتقىنىمدا، كوچىدىن ھۇجرا ئۆيۈمنىڭ يېنىقلىق چىراغلىرىنى كۆردۈم. كەچ قالغانلىقىم ئۈچۈن ئانام مەندىن يا ئەنسىرىگەنىدى، يا بولمىسا ئۆيۈمدە بىر نەرسە ئىزدەۋاتاتتى، ئەمما كاللامدا پۈتۈنلەي باشقىچە بىر مەنزىرە نامايان بولدى.

ئۇ يەردە، يورۇق دېرىزىسىنى كۆرگەن ئۆيۈمدە، ئۈستىلىمنىڭ قېشىدا ئۆزۈمنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى خىيال قىلدىم. بۇنى شۇنداق بىر ئېستەك بىلەن ۋە تەسلىكتە خىيال قىلدىمكى، پەردىلەرنىڭ ئارىسىدا بىلىنەر-بىلىنمەس كۆرۈنگەن كىرلەشكەن ئاق تامنىڭ ئالدىدا، ئاپپىلسىن رەڭگىنى مەن ئوڭايلا بىلەلەيدىغان لامپۇچكىنىڭ يېنىدا دېگۈدەك ئۆز بېشىمنى دەرھال كۆرەلەيمەن دەپ ئويلىدىم. شۇ چاغدا ئىچىمدە بىر توك ئېقىمىدەك پەيدا بولغان ئەركىنلىك تۇيغۇسى مېنى شۇنچىلىك چۈلغىۋالدىكى، ھەيران قالدىم. ھەممە نەرسە ئىنتايىن ئاددىي ئىكەن دېدىم ئۆزۈمگە: مەن باشقا بىرسىنىڭ كۆزى بىلەن قارىغان ئۆيدىكى ئادەم شۇ يەردە، شۇ ئۆيدە بولۇشى كېرەك ئىدى. مەن بولسام ھۇجرامدىن ، ئائىلەمدىن، بىساتلىرىمدىن، ئانامنىڭ ھىدىدىن، كارىۋىتىمدىن ۋە 22 يىللىق كەچۈرمىشىمدىن قېچىشىم كېرەك ئىدى. يېڭى ھاياتنى شۇ ئۆيدىن چىقىپ باشلايتتىم، چۈنكى مەيلى جانان، مەيلى ئۇ دىيار بولسۇن، شۇ ئۆيدىن ئەتىگىنى چىقىپ ئاخشىمى قايتىپ كېلەلىگۈچىلىك يېقىن بىر يەردە ئەمەس ئىدى.

ھۇجرامغا كىرىپ كارىۋىتىمغا باشقا بىرسىنىڭ نەرسىلىرىگە قارىغاندەك قارىدىم، ئۈستەلنىڭ بۇرجىكىدە تۇرغان باشقا كىتابلارغا، جانانىنى كۆرگىنىمدىن بۇيان ئانانىزم قىلمىغانلىقىم ئۈچۈن ۋاراقلىمىغان يالىڭاچ ئاياللار ژۇرنىلىغا، تاماكىلىرىمنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن پارۋاينىڭ ئۈستىگە قويغان كارتون قەغەزگە، بىر

تەلەڭگە ئىچىدە تۇرغان پارچە پۇللىرىمغا، ئاچقۇچلىرىمغا، ئىشىكى ھىم ئېتىلمەيدىغان ئىشكاپىمغا، مېنى بۇ كونا دۇنياغا باغلاپ تۇرغان بىساتلىرىمغا قارىدىم ۋە قېچىپ كېتىشىم كېرەكلىكىنى ھېس قىلدىم.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كىتابنى ئوقۇغاندا ۋە دەپتەرگە يازغاندا، ئوقۇپ يازغانلىرىمنىڭ دۇنيانىڭ ئىچىدىكى بىر ھەرىكەتنى ئىشارەت قىلىدىغانلىقىنى سەزدىم. بىر يەردىلا ئەمەس، گويا ھەر يەردە بولۇشۇم كېرەك ئىدى. ھۆجرام ھەر يەر ئەمەس، بىر يەر ئىدى! ئەتىگەنلىككە تاشقىشلاغا نېمىشقا باراتتىم دېدىم ئۆز-ئۆزۈمگە، جانان تاشقىشلاغا كەلمەيدۇ! جانان كەلمەيدىغان باشقا يەرلەرمۇ بار ئىدى، ئۇ يەرلەرگە بىكاردىن بىكار بارغانىدىم، ئەمدى بارمايتتىم. ئەمدى كىتاب مېنى ئاپىرىدىغان يەرلەرگە باراتتىم. جانانمۇ يېڭى ھاياتتا، ئۇ يەردە بولۇشى كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلىپ، كىتابنىڭ ماڭا ئېيتقانلىرىنى يېزىۋاتقاندا، بارىدىغان يەرلىرىمگە بولغان تونۇش كاللامغا ئاستا-ئاستا تەسىر قىلدى ھەمدە ئۆزۈمنىڭ ئاستا-ئاستا باشقا بىر ئىنسانغا ئايلانغانلىقىمنى بەختىيارلىق ئىچىدە ھېس قىلدىم. بىر ھازادىن كېيىن، دەپتىرىمگە يېزىپ تولدۇرغان بەتلەرگە قارىغىنىمدا، چىققان سەپىرىدىن مەمنۇن بولۇۋاتقان يولۇچىدەك ئۆزۈم ئۆزگەرمەكچى بولغان يېڭى ئىنساننىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئويئوچۇق كۆردۈم.

ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ كىتابنى دەپتىرىگە جۈملىمۇ جۈملە يازغان ۋە يازغانچە ئۆزى ئىزدىگەن ھاياتقا چىقىدىغان يولنىڭ نىشانىنى سەزگەن ئۇ ئادەم مەن ئىدىم؛ بىر كىتابنى ئوقۇپ پۈتۈن ھاياتى ئۆزگەرگەن، ئاشىق-بىقارار بولغان، يېڭى بىر ھاياتقا قاراپ يول ئالىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان ئۇ ئادەم مەن ئىدىم؛ يېتىشتىن ئاۋۋال ئانىسى ئىشىكىنى چېكىپ: ”تاڭ ئاتقۇچە يازىسەن، تاماكا چەكمە جۇمۇ“ دەپ جېكىلىنىدىغان ئادەم مەن ئىدىم؛ كېچىنىڭ شاۋقۇنى

بىســــىققان ھامان مەھەللىدە پەقەت ئۇزاقتىن ئۇزاق قاۋايدىغان ئىت توپىنىڭ غىڭشىشلىرى ئاڭلانغان چاغدا ئۇستىلىدىن تۇرۇپ، نەچچە ھەپتە ئوقۇغان كىتابقا، ئۇ كىتابنىڭ ئىلھامى بىلەن تولدۇرۇلغان دەپتەرنىڭ بەتلىرىگە ئاخىرقى قېتىم قارىغان ئادەم مەن ئىدىم؛ ئىشــكاپنىڭ ئاســتىدىن، پايپاقلىرىنىڭ تېگىدىن يىغىلىپ قالغان پۇللىرىنى ئېلىپ، ھۇجرىســىنىڭ چىرىغىنى ئۆچۈرمەي، ئانىسىنىڭ ھۇجرىســــىنىڭ ئىشــــىكىدە تۇرۇپ، ئىچىدىن ئاڭلانغان نەپەس تىۋىشــلىرىنى ســۆيۈنچ بىلەن تىڭشــىغان ئادەم مەن ئىدىم؛ ئەي پەرىشــتە، يېرىم كېچىدىن خېلى كېيىن ئۆز ئۆيىدىن خۇددى باشــقا بىرســــىنىڭ ئۆيىدىن قاچقان تارتىنچاق، يات ئادەمدەك جىمجىت چىقىپ كوچىلارغا كىرىپ كەتكەن ئادەم مەن ئىدىم؛ پىيادىلەر يولىدىن ئۆز ئۆيىنىڭ يورۇق دېرىزىلىرىگە باشقا بىرسىنىڭ ۋەيران بولۇپ تۈگەشــكەن ھاياتىغا كۆز ياشــلىرى ۋە تەنھالىق تۇيغۇســى بىلەن قارىغاندەك قارىغان ئادەم مەن ئىدىم؛ جىمجىتلىقتا مەزمۇت قەدەملىرىمنىڭ ئەكس ســاداســىنى ئاڭلىغاچ يېڭى ھاياتقا ھاياجان بىلەن يۈگۈرگەن ئادەم مەن ئىدىم.

مەھەللىــدە پەقەت تۆمۈر يولچى رىفقى تــاغنىــڭ ئۆيىنىــڭ چىراغلىرى غۇۋا يېنىپ تۇراتتى. بــاغچە تېمىغــا چىقتىم ۋە يېرىم ئوچۇق پەردىلەر ئارىسىدىن غۇۋا يورۇقلۇقتا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان خوتۇنى راتىبە ھــامىنى كۆردۈم. رىفقى تــاغنىــڭ بىر بــالىلار ھېكايىســــىدىمۇ ئالتۇن دىيارنىڭ كويىغا چۈشــــكەن بىر جەســـۇر قەھرىمان قاراڭغۇ كوچىلارنىڭ چاقىرىشــــىغا، يىراق دۆلەتلەرنىڭ شــاۋقۇن - ســۈرەنلىرىگە، كۆرۈنمەس دەرەخلەرنىڭ شــىۋىرلاشــلىرىغا خۇددى ماڭا ئوخشاش قۇلاق سالغاچ، بالىلىقىنىڭ دەرد -ئەلەملىك كوچىلىرىدا كۆز يېشــىنى تۆكۈپ ماڭاتتى. ئۇچامدا دۆلەت تۆمۈر يول ئىدارىسىدىن دەم ئېلىشقا چىققان رەھمەتلىك دادامنىڭ پەلتوسى بار ئىدى. كۆز يېشـــىمنى تۆككەچ قاراڭغۇ كېچىنىڭ مەركىزىگە قاراپ

ماگدىم.

كېچە مېنى يوشۇردى، كېچە مېنى ساقلىدى، كېچە ماڭا يول كۆرسەتتى. شەھەرنىڭ ئاستا-ئاستا تىترىگەن ئىچكى ئورگانلىرىغا، مۇسكۇلى كېسىلگەن پالەچتەك بېتونلۇق كوچىلىرىغا، سۇت، گۆش، كونسېرۋا ۋە قاراقچى ماشىنىلىرىنىڭ نالىلىرى بىلەن تىترىگەن نېئون چىراغلىق كەڭ كوچىلارغا كىردىم. ئىچىدىكى لىق ئەخلەتلەر، يالتىراپ تۇرغان ھۆل پىيادىلەر يولىغا تۆكۈلگەن، ئاغزى ئوچۇق ئەخلەت ساندۇقلىرىنى مۇقەددەس بىلدىم؛ ئۆز ھالىتىدە تۇرالمايدىغان قورقۇنچلۇق دەرەخلەردىن يول سورىدىم؛ غېرىب دۇكانلاردا غەللە بېشىدا ھېساب-كىتاب قىلىۋاتقان ۋەتەنداشلارغا كۆز قىسىپ قويدۇم؛ ساقچىخانا دەرۋازىلىرىدا نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان ساقچىلاردىن ھەزەر ئەيلىدىم. يېڭى ھاياتىنىڭ شولىسىدىن خەۋەرسىز مەستلەر، ئۆي-ماكانسىزلار، دىنسىزلار ۋە سەرگەردانلارغا ئېچىنىش بىلەن كۈلۈمسىرىدىم؛ يېنىپ ئۆچىدىغان قىزىل چىراغلارنىڭ جىمجىتلىقىدا ماڭا ئۇيقۇسىز گۇناھكارلاردەك ئاستا سوقۇنۇپ قويغان كاتەك بەلگىلىك تاكسىلارنىڭ شوپۇرلىرى بىلەن قاراڭغۇدا كۆز بېقىشتىم. تاملارغا ئېسىقلىق سوپۇن ئېلانلىرىدا ماڭا كۈلۈمسىرىگەن گۈزەل ئاياللارغا ئىشەنمىدىم؛ تاماكا ئېلانلىرىدىكى كېلىشكەن ئەرلەرگە، ئاتاتۈرك ھەيكەللىرىگە، مەستلەر بىلەن ئۇيقۇسىزلار تالىشىۋاتقان ئەتىلىك گېزىتلەرگىمۇ ئىشەنمىدىم. ئەتىگەنلىك قەھۋەخانىلاردا چاي ئىچكەن دۆلەت لاتارىيە بېلىتى ساتقۇچىسى بىلەن مېنى قول پۇلاڭلىتىپ چاقىرىپ” ئولتۇر يىگىت“ دېگەن بۇرادەرگىمۇ ئىشەنمىدىم. چىرىگەن شەھەرنىڭ بىقسىغان پۇراقلىرى مېنى دىڭىز ۋە كۆفتە[1]، تەرەتخانا ۋە گاز تۇمانى، بېنزىن ۋە كىر پۇرايدىغان ئاپتوبۇس باش بېكىتىگە

[1] كۆفتە — بىر خىل يېمەكلىك،— ت.

ئاپاردى.

ئاپتوبۇس سەپىرى تېزىملىكىدىن ماڭا يېڭى دىيار، يېڭى قەلب، يېڭى ھاياتلارنى ۋەدە قىلغان بىرەر يۈزدەك رەڭگارەڭ شەھەر ۋە بازار ئىسمىنىڭ قۇيما ھەرپلىرىدىن مەست بولماسلىق ئۈچۈن كىچىك بىر ئاشخانىغا كىردىم. كەڭ ئەينەكلىك توڭلاتقۇدا شەھەر ئىسىملىرى ۋە ئاپتوبۇس شىركەتلىرىنىڭ ھەرپلىرىدەك قاتار-قاتار تىزىقلىق تۇرغان، بەلكىم نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراق بىر يەردە، بەلكىم ئالللىقانداق ئاشقازانلاردا سىڭىدىغان رەۋانى[1]، مۇھاللەبى[2] ۋە سالاتلارغا يېنىمنى قىلىپ بىر شىرەدە ئولتۇردۇم ۋە نېمىنى كۈتۈشكە باشلىغانلىقىمنى ئۇنتۇدۇم. بەلكىم، پەرىشتە، سېنىڭ مېنى يېنىڭ تارتىپ، ئۈن-تىنسىز يول كۆرسىتىپ، چىرايلىقچە ئاگاھلاندۇرۇشۇڭنى كۈتۈۋاتقاندىمەن. ئەمما ئاشخانىدا ئۇيقۇچان ھالدا ئاچ كۆزلەرچە تاماق يەۋاتقان، بۇ يەردىن ئايرىلىدىغان بىر قانچە يولۇچى بىلەن قۇچىقىدىكى بالىسى بىلەن ئولتۇرغان ئانىدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. كۆزلىرىم يېڭى ھاياتنىڭ ئىزلىرىنى ئىزدەۋاتقاندا "چىراغ بىلەن ئويناشماڭ" دېدى بىر تام لوزۇنكىسى، "ھاجەتخانىغا ھەق ئېلىنىدۇ" دېدى يەنە بىرسى، "سىرتتىن ھاراق-شاراب ئەكىرىشكە بولمايدۇ" دېدى ئۈچىنچىسى تېخىمۇ قاتتىق ۋە كەسكىن ھەرپلەر بىلەن. ئەس-ھوشۇم كۆزنەكلىرى ئالدىدىن قارا قاغىلارنىڭ ئۇچۇپ ئۆتۈشلىرىنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئۆز ئۆلۈمۈمنىڭ مۇشۇ چىقىش نۇقتىسىدىن باشلىنىدىغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدۇم. بېكەت ئاشخانىسىنىڭ ئۆز ئىچىگە ئاستا-ئاستا سىڭىۋاتقان دەرد-ئەلىمىنى ساڭا ئېيتالىشىمنى

---

[1] رەۋانى — تورتقا ئوخشاش تاتلىق يېمەكلىك، — ت.

[2] مۇھاللەبى — سۈتكە شېكەر، گۈرۈچ ئۇنى قوشۇپ ياسىلىدىغان تاتلىق ئېچىملىك، — ت.

ئارزۇ قىلاتتىم پەرىشتە، لېكىن شۇنچىلىك ھارغىن ئىدىمكى، نەچچە ئەسىر ۋاقىتنىڭ ئۆيقۇسىز ئورمانلاردەك شىۋىرلاشلىرىنى، ئىڭراشلىرىنى ئاڭلاۋاتاتتىم، ھەر بىرى باشقا بىر دىيارغا قاراپ يولغا چىققان جەسۇر ئاپتوبۇسلارنىڭ گۈرۈلدىگەن ماتورلىرى ئىچىدىكى ئەسەبىي روھنى سۆيەتتىم، يىراقلاردىكى بىر يەردە چىقىش نۇقتىسى ئىزدەۋاتقان جانانىنىڭ مېنى چاقىرغىنىنى ئاڭلاۋاتاتتىم، ئەمما بىر تېخنىكىلىق كاشىلا تۈپەيلىدىن كىنونى ئاۋازسىز كۆرۈشكە رازى بولغان تاماشىبىنىدەك ئۇنى ئاۋازسىز ئاڭلايتتىم، چۈنكى بېشىم شىرەگە موكلا چۈشۈپ، بىر ئاز ئۇخلاپ قالغان بولسام كېرەك.

قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتى، بىلمەيمەن. ئويغانغاندا يەنە شۇ ئاشخانىدا باشقا ئادەملەرنىڭ ئالدىدا ئىدىم. مېنى تەڭداشسىز مىنۇتلارغا ئاپىرىدىغان بۈيۈك سەپەرنىڭ چىقىش نۇقتىسىنى بۇ قېتىم پەرىشتىگە ئېيتالايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. ئالدىمدا پاراڭ سېلىپ پۇل ۋە بېلەت ھېسابى قىلىۋاتقان ئۈچ ياش بار ئىدى. پەلتوسىنى ۋە يالتىراق خالتىسىنى شىرەدىكى شورپا قاچىسىنىڭ يېنىغا قويغان تىكەندەك يالغۇز بىر بوۋاي قولىدىكى قوشۇق بىلەن ئۆزىنىڭ ھەسرەتلىك ھاياتىنى ھىدلايتتى، ئارىلاشتۇراتتى، بوش شىرەلەر ياتقۇزۇلغان غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا بىر كۈتكۈچى ئەسنەپ ئولتۇرۇپ گېزىت ئوقۇۋاتاتتى. يېنىمدىلا تورۇستىن مەينەت تاپىسىغىچە چۈشكەن هورداپ كەتكەن ئەينەك، ئۇنىڭ كەينىدە قارا كۆك كېچە، كېچە قوينىدا ماتورلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى ۋە مېنى ئۇ دىيارغا چاقىرىۋاتقان ئاپتوبۇسلار بار ئىدى.

نائىنىق بىر ۋاقىتتا ئاپتوبۇسلارنىڭ بىرىگە چىقىۋەردىم. سەھەر ۋاقتى ئەمەس ئىدى، لېكىن ئاستا ـ ئاستا تاڭ ئاتتى، كۈن چىقتى، ئۇيقۇلۇق كۆزلىرىم كۈن نۇرىغا تولدى. ئۇخلاپ قالغانىدىم.

ئاپتوبۇسلارغا چىقتىم، چۈشتۇم، بېكەتلەردە كەزدىم؛ يەنە ئاپتوبۇسلارغا چىقتىم، ئۇخلىدىم، كۈنلەرنى كېچىلەرگە ئۇلىدىم؛

ئاپتوبۇســلارغا چىقتىم، بازارلارغا چۈشــتۈم، كونا بويى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ماڭدىم ۋە ئۆزۈمگە دېدىم: ئۆزىنى ئۇ ناتونۇش دىيارنىڭ بوســۇغىســىغا ئاپىرىدىغان يوللاردا مېڭىشــقا بۇ ياش يولۇچىنىڭ ئىرادىسى قانچىلىككىن.

4

ســوغۇق قىش كېچىلىرىنىڭ بىرىدە ھەر كۈنى بىر ـ ئىككىســىگە ئولتۇرغان ئاپتوبۇســـلارنىڭ بىرىنىڭ ئىچىدە نەدىن كەلگىنىمنى، ھازىر نەدە ئىكەنلىكىمنى، نەگە بارىدىغانلىقىمنى بىلمەســـتىن، قانچىلىك تېز ماڭغانلىقىمىزنى پەرق ئەتمەســـتىن كېتىۋاتاتتىم. نەچچە كۈندىن بېرى كېتىۋاتاتتىم، ئەي پەرىشــتە. ئاپتوبۇســـنىڭ ئىچىدىكى چىراغلار ئاللىقاچان ئۆچكەن، گۈركىرەپ كېتىۋاتقان ھارغىن ئاپتوبۇســنىڭ ئوك ئارقا تەرىپىدىكى بىر يەردە ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدا، ئۇيقۇدىنمۇ تولىراق چۈشلەرگە، چۈشلەردىنمۇ تولىراق ســـىرتتىكى قاپقاراڭغۇلۇقنىڭ خىيالەتلىرىگە يېقىن ئىدىم. كۆزۈمنى يېرىم يۇمۇق ئېچىپ، ئاپتوبۇســمىزنىڭ يىراقنى كۆرســـتىدىغان بىر كۆزى ئالغايدەك چىراغلىرى يورۇتقان يولنىڭ قىرىدىكى ئاجىز بىر دەرەخنى، ئۈســـتىگە كولونيا ئېلانى يېزىلغان بىر قورام تاشنى، ســمتاناپ تۈۋرۈكلىرىنى، ئاندا ـ ساندا ئۆتكەن ئاپتوموبىللارنىڭ تەھدىتلىك چىراغلىرىنى ۋە شوپۇرنىڭ ئۈستىدىكى ۋىدىيوغا چېتىلغان تېلېۋىزور ئېكرانىدا چىقىۋاتقان كىنولارنى كۆرەتتىم. قىز ئارتىس پاراڭلىشىۋاتقاندا ئېكران جانانىنىڭ پەلتوسى رەڭگىگە كىرىپ سۆسۈنلىشەتتى، ئالدىراقسان، شوخ يىگىت ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىۋاتقاندا ئۇ بىر چاغلاردا ئىچىمگە ســـىڭگەن خۇنۇك كۆك رەڭگە ئايلىناتتى. ســاپلا مۇشــۇنداق بولامدىغاندۇ دەپ تۇرغىنىمدا،

مەن سىنى ئۆيلىغاندا، سەن مېنى ئەسلىگەندە، شۇ سۆسۈن ۋە خۇنۇك كۆك رەڭ بىر كاتەكچىدە بىرلەشتى، ئەمما سۆيۈشمىدى.

دەل شۇ چاغدا، ئاپتوبۇس سەپىرىنىڭ ئۈچىنچى ھەپتىسىدە، كىنونىڭ دەل شۇ يېرىدە، ھەيران قالدۇرغىدەك بىر كەمچىلىك، بىزارلىق ۋە كۈتۈش ھېسسىياتىغا مەھكۇم بولغىنىم ئېسىمدە. قولۇمدا تاماكا بار ئىدى، كۈلىنى بىر دەمدىن كېيىن قاپقىنى ئالىنىمنىڭ قاتتىق، كەسكىن زەربىسى بىلەن ياپىدىغان كۈلدانغا ئاچچىق بىلەن سىلكىيتتىم. قانداقتۇر تېخىچە سۆيۈشەلمىگەن ئاشىق-مەشۇقلارنىڭ جۈرئەتسىزلىكى بىلەن ئىچىمدە كۈچەيگەن ئاچچىق تاقەتسىزلىك تېخىمۇ كەسكىن، تېخىمۇ قاتتىق بىئاراملىققا ئايلاندى. مانا، ئەمدى ئۇ كېلىۋاتىدۇ، چوڭقۇر ۋە ھەقىقىي نەرسە ئەمدى يېقىنلىشىۋاتىدۇ دېگەن تۇيغۇ! پادىشاھقا تاج كىيدۈرۈلۈشتىن ئاۋۋال كىنودىكىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەر بىر تاماشىبىن سېھىرلىك بىر جىمجىتلىقنى ھېس قىلىدۇ، ئۇ جىمجىتلىقتا سەلتەنەت مەيدانىنى باشتىن ئاخىر كەزگەن بىر جۈپ كەپتەرنىڭ قانات قېقىشلىرى ئاڭلىنىدۇ. مەن يېنىمدا ئۇخلاۋاتقان بوۋاينىڭ تۇيۇقسىز ئىڭرىغىنىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قارىدىم. يۈز كىلومېتىر ئارىلىقتىكى، بىر-بىرىنى كۆرەلمەسلىك بىلەن تەقلىد قىلىپ سېلىنغان ئىككى كىچىك ئەبگار شەھەر ئالدىمىزدا ئىدى، بوۋاينىڭ ماڭا ئىچىدىكى قورقۇنچلۇق ئاغرىقلىرىنى ئېيتقان تاقىر بېشى قاراڭغۇ ئەينەكنىڭ مۇزدەك سوغۇقىغا يۆلىنىپ، بەھۇزۇر تەۋرىنەتتى. ئەتىگىنى ناھىيە بازىرىغا بارغىنىمىزدا بارىدىغان دوختۇرخانىدىكى دوختۇر ئۇنىڭغا بېشىنىڭ سالقىنداپ تۇرۇشى ئۈچۈن بېشىنى سوغۇق ئەينەككە تىرەشنى تەۋسىيە قىلىشى كېرەك دېدىم ئۆزۈمگە، قاراڭغۇ يوللارغا نەزەر سالغىنىمدا شۇ ھامان نەچچە كۈندىن بېرى زادى بولۇپ باقمىغان بىر ئىزتىراپقا چۈشتۈم: مەندىكى بۇ چوڭقۇر ۋە قارشى قويۇقۇسىز ئارزۇ زادى نېمە؟ ۋۇجۇدۇمنى ئىگىلىۋالغان بۇ سەۋرسىز

ئىستەك ئەمدى نەدىن كەلدى؟

قاتتىق بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ ئىچ باغرىمنى قوزغىۋەتكەن بىر كۆچىنىڭ بېسىمىدىن سىلكىندىم، ئورنۇمدىن ئۈچۈپ، ئالدىمدىكى ئورۇندۇققا ئۈرۈلدۈم ۋە تۆمۈر ـ قەلەي، ئالىيۇمىن، ئەينەك پارچىلىرىغا قاتتىق سوقۇلۇپ ماكچايدىم. شۇ پەيتتە يېڭىدىن، پۈتۈنلەي باشقا بىرسى بولۇپ كەينىمگە يىقىلىپ، ئۆزۈمنى ئاپتوبۇستىكى شۇ ئورۇندۇقتا كۆردۈم.

ئەمما ئاپتوبۇس بۇرۇنقى ئاپتوبۇس ئەمەس ئىدى. كابىنكىنىڭ كەينىدىكى ئورۇندۇقلار بىللە پارە ـ پارە بولۇپ كەتكەنلىكىنى مەڭدەپ ئولتۇرغان يېرىمدىن، كۆك ئىسىنىڭ ئىچىدىن كۆرەلەيتتىم.

دېمەك، ئارزۇ قىلغىنىم مۇشۇ ئىكەن، ئىزدىگىنىم مۇشۇ ئىكەن. تاپقان نەرسىلەرنى يۈرەك قېتىمدا قانداق ھېس قىلدىم: ھۇزۇر، ئۈيقۇ، ئۆلۈم، ۋاقىت! ھەم ئۇ يەردە ئىدىم، ھەم بۇ يەردە؛ ھەم ھۇزۇرنىڭ ھەم قانلىق ئۇرۇشنىڭ ئىچىدە؛ خورەكلىك ئۈيقۇسىزلىقنىڭ ھەم تۈگىمەس ئۈيقۇنىڭ، ئاخىرلاشماس كېچىنىڭ ۋە تېزلا ئۆتكەن ۋاقىتنىڭ قوينىدا ئىدىم. كىنولاردا چىققىدىغۇ، ئورۇندۇقتىن ئاستا قوپتۇم ـ دە، دەرھال ئۆلۈكلەر دىيارىغا كۆچكەن ياش شوپۇر ياردەمچىسىنىڭ بوتۇلكىنى تۇتقىنىچە ياتقان جەسىتىنىڭ يېنىدىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ ئۆتۈپ، ئاپتوبۇسنىڭ ئارقا ئىشىكىدىن قاراڭغۇ كېچىنىڭ باغچىسىغا چىقتىم.

قاقاس، چەكسىز كەتكەن باغچىنىڭ بىر چېتى پارچە ئەينەكلەر بىلەن قاپلانغان ئاسفالت، كۆرۈنمەيدىغان يەنە بىر چېتى بولسا بارسا ـ كەلمەس دىيار ئىدى. نەچچە ھەپتىدىن بېرى خىيالىمدا جەننەت ھارارىتى بىلەن ۋىلىلداپ تۇرغان بۇ تىمتاس دىيارنىڭ مۇشۇ يەر ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ، كېچىنىڭ قارا دۇخاۋىدەك قاراڭغۇلۇقى قوينىغا قورقماي ئىلگىرىلىدىم. ئۈيقۇدا ماڭغاندەك، ئەمما ئويغاق؛ ماڭغاندەك، ئەمما پۈتلىرىم گويا سېغىز تۇپراققا

تەگمىگەندەك ماگدىم. بۇ بەلكىم ئاياغلىرىم بولمىغانلىقىدىن، ۋە بەلكىم هازىر ئەسلىيەلمىگەنلىكىمدىن، پەقەت ئۇ يەردە بولغانلىقىمدىن ئىدى، پەقەت ئۇ يەردە ئۆزۈم، ئۇيۇشۇپ قالغان تېنىم ۋە ئىدراكىم: ئۆز- ئۆزۈم بىلەن تولۇپ تاشقانىدىم.

”جەننەت“ قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىدىكى بىر يەردە، بىر يارنىڭ گىرۋىكىدە ئولتۇردۇم، يەردە سوزۇلۇپ ياتتىم. كۆكتە ئاندا-ساندا يۇلتۇزلار، يېنىمدا ھەقىقىي بىر قىيا تاش پارچىسى بار ئىدى؛ ھەقىقىي ئۇرۇنۇشنىڭ ئىشەنگۈسىز پەيزىنى ھېس قىلغان ھالدا ئۇنىڭغا ھەسرەت بىلەن ئۇرۇندۇم . بىر چاغلاردا بارلىق ئۇرۇنۇشلار ئۇرۇنۇش ، پۇراقلار پۇراق، ئاۋازلار ئاۋاز بولغان ھەقىقىي بىر دۇنيا بار ئىكەندۇق، ئۇ چاغلار بۇ چاغلارغا بىر كۆرۈنۈپ قويغان بولۇشى مۇمكىنمۇ، يۇلتۇزچۇ؟ مەن ھاياتىمنى قاراڭغۇلۇقتا كۆرۈۋاتاتتىم. بىر كىتاب ئوقۇدۇم، سېنى تاپتىم. ئۆلۈم مۇشۇ بولسا، مەن يېڭىدىن تۇغۇلدۇم. چۈنكى مەن ئەمدى بۇ يەردە، بۇ دۇنيانىڭ ئىچىدە كەچۈرمىشى، ئەس-خاتىرىسى يوق، گويا تېلېۋىزورلاردىكى كۆپ قىسىملىق يېڭى تىياتىرلارنىڭ يېڭى ۋە گۈزەل چولپانلىرىدەك، بىر قانچە يىللاردىن كېيىن چولپانلارنى تۇنجى كۆرگەن تۇرمە قاچقۇنىنىڭ باللارچە ھەيرانلىقىدەك يېپيېڭى بىر ئادەم ئىدىم. ئىلگىرى تەگدىشى، ئوخشىشىنى زادى ئاڭلاپ باقمىغان بىر جىمجىتلىقنىڭ چاقىرىشىنى ئاڭلاۋاتىمەن ۋە سوراۋاتىمەن: ئاپتوبۇسلار، كېچىلەر، شەھەرلەر نېمىشقا شۇنداق بولىدۇ؟ ئاشۇ بارلىق يوللار، كۆۋرۈكلەر، چىرايلار نېمىشقا شۇنداق؟ كېچىلەرنى بۇركۈتتەك باستۇرۇپ كېلىدىغان يالغۇزلۇق نېمىدىن؟ سۆز-ئىبارىلەر نېمىشقا يۈزەكىلىككە تاقىشىپ قالىدۇ؟ ھەرگىز قايتىپ كەلمەيدىغان ئاشۇ ۋاقىتنىڭ سەۋەبى نېمە؟ تۇپراقنىڭ تىۋىشلىرىنى ۋە سائەتنىڭ چىكىلداشلىرىنى ئاڭلاۋاتىمەن. چۈنكى ئۇ كىتاب ”ۋاقىت ئۈچ ھەجىملىك جىمجىتلىقتۇر“دەپ يازغانىدى. دېمەك، ئۈچ ھەجىمنى

پەقەت ھېس قىلماي، ھاياتنى، دۇنيانى ۋە كىتابنى چۈشەنمەي ھەم سېنى قايتا كۆرەلمەي ئۆلىدىغان ئوخشايمەن دەيتتىم، مانا ئەمدى يېڭى، يېپيېڭى يۇلتۇزلارغا تۇنجى قېتىم گەپ قىلىۋاتىمەنكى، بۇ باللارچە ئەقلىمگە كەلدى! مەن تېخى ئالدىراپ ئۆلمەيدىغان بالا ئىدىم، نەرسىلەرنىڭ ئۆرۈنۈشىنى ، پۇرىقىنى ۋە نۇرىنى بايقىغاچ، پېشانەمدىن ئاققان قاننىڭ ئىسسىقلىقىنى سوغۇق قوللىرىمدا بەختىيارلىق ئىلكىدە ھېس قىلدىم. جانان، سېنى سۆيگەن ھالدا بۇ دۇنيانى خۇشاللىق بىلەن تاماشا قىلدىم.

ئالدىدا، مەن ئۇنى تاشلاپ كەتكەن يەردە، شور پېشانە ئاپتوبۇس سېمونت يۆكلەنگەن ئاپتوموبىلغا پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇسۇشكەن نۇقتىدا كۆتۈرۈلگەن سېمونت تۇمانى ئۆلۈكلەرنىڭ ۋە ئۆلۈۋاتقانلارنىڭ ئۇستىگە مۆجىزىلىك بىر كۆنلۈككە ئوخشاش يېيىلغانىدى. ئاپتوبۇستىن كۆك ۋە جاھىل بىر يورۇقلۇق كۆرۈنەتتى. ھايات قالغان ۋە بىر دەمدىن كېيىن ھاياتىدىن ئايرىلىدىغان بەختسىزلەر يېڭى بىر پلانېتاغا قەدەم تاشلايدىغاندەك ئېھتىيات بىلەن ئارقا ئىشىكتىن سىرتقا چىقىۋاتاتتى. ئانا، ئانا، سىز قالدىڭىز، مەن چىقتىم، ئانا، ئانا، يانچۇقلىرىمنى قانلار پارچە پۇلدەك توشقۇزۇپ قويدى. ئۇلار بىلەن-يالتىراق خالتا كۆتۈرۈپ يەردە ئۆمىلەۋاتقان تۇماقلىق تاغا بىلەن، ئىشتىنىنىڭ يىرتىقىغا دىققەت بىلەن قاراۋاتقان ئەستايىدىل ئەر بىلەن، ئاللاھ دەرگاھىغا كېتىش ئالدىدىكى پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، خۇشاللىق بىلەن ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەۋاتقان موماي بىلەن... پاراڭلاشقۇم كەلدى. يۇلتۇزلارنى ساناۋاتقان قاقۋاش سوغۇرتىچىغا، ئۆلۈك شوپۇرغا يالۋۇرىۋاتقان ئانىنىڭ ھاڭۋېقىپ تۇرغان قىزىغا، تونۇشماي تۇرۇپ قول تۇتۇشۇپ، بىر كۆرۈپلا ياخشى كۆرۈشۈپ قالغانلاردەك ئىككى ياققا يېنىك لىڭشىپ ئامان قالغانلىق ئۇسۇلى ئويناۋاتقان بۇرۇتلۇق ئەرلەرگە بۇ تەڭداشسىز ۋە مۇكەممەل ۋاقىتنىڭ سىرىنى،

شـــۇنداقلا ”تەڭداشـــســـز پەيت“ دېيىلگەن بۇ تەلەيلىك مىنۇتنى ئاللاھنىڭ بىزدەك بەختلىك بەندىلىرىگە ئاز بولســـمۇ ئېھســـان قىلىدىغانلىقىنى ئېيتقۇم كەلدى؛ پەرىشتە، ماڭا كۆرۈنسەڭ، ھاياتتا بىر قېتىم، مـانـا بۇ مۆجىزىلىك ســـېمونـت بۇلۇتىنىڭ كۆنلۈكى ئاستىدىكى ئاجايىپ ۋاقىتتا كۆرۈنىدىغانلىقىڭنى ئۆزۈڭگە ئېيتقۇم ۋە ھازىر نېمىشـــقا بۇنچىلىك بەختلىك بولغانلىقىمىزنى ســـەنـدىن ســـورىغۇم كەلــدى. بىر ـ بىرىگە بىپەرۋا ئــاشـــقلاردەك چىــڭ قۇچاقلىشــىپ، ھاياتىدا تۇنجى قېتىم ئەركىن يىغلاۋاتقان ئانا ـ بالا، قاننىڭ لەۋســـۇرۇختىنمۇ بەك قىزىل، ئۆلۈمنىڭ ھاياتتىن بەكرەك شـەپقەتلىك ئىكەنلىكىنى بايقىغان ســۆيۈملۈك ئايال، دادىســىنىڭ جەســـتى بېشـــدا تىكىلىپ، قولىدا قورچىقىنى تۇتۇپ، يۇلتۇزلارنى تاماشـــا قىلىۋاتقان تەلەيلىك بالا... بۇ مۇكەممەللىك، پۈتۈنلۈك ۋە نۇقســـانســـىزلىقنى بىزگە ئاتا قىلغان كىم؟ ”بىر ســـۆز،ــ دېدى ئىچىمدىكى ئاۋاز،ــ ســەپەرگە چىقىش... ۋىدالىشـــش... “ ئەمما ئۆلمەيدىغانلىقىمنى ئـالـلـبۇرۇن بىلگەنىدىم. بىر دەمـدىن كېيىن ئۆلۈپ كېتىدىغان، يۈز ـ كۆزى قانـدىن قىپقىزىل بولۇپ كەتكەن بىر ھاما مەندىن شـــوپۇر ياردەمچىســـىنى ســـورىدى، ئۇ چامادانلىرىنى ئېلىپ، ئەتىگەندە شـــەھەردىكى پويىزغا ئۈلگۈرمەكچىكەن. قانلىق پويىز بېلىتى مەندە قالدى.

ئالدىدىكى ئورۇندا يۈزلىرى ئەينەكلەرگە چاپلىشىپ قالغان ئۆلۈكلەرنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشـــماســـتىن ئارقا ئىشـــكتىن ئاپتوبۇســـقا چىقتىم. بارلىق ئاپتوبۇس ســـەپىرىم جەريانىدىكى قورقۇنچلۇق ماتور گۈرۈلدىشـــىنى ئەســـلىدىم ۋە تۇيدۇم. مېنىڭ تـاپقىنىم ئۆلۈم جىمجىتلىقى ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئەســـلىملىرى، ئـارزۇلىرى ۋە خىياللىرى ھەققىدە تـالاش ـ تـارتىش قىلىۋاتقانلار بـار ئىدى. شوپۇر ياردەمچىسى تېخىچە قولىدىكى بوتۇلكىنى، كۆزى ياش تەمكىن ئانا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتقان بالىسىنى تۇتۇپ ياتاتتى: چۈنكى

سىرت سوغۇق ئىدى. ئولتۇردۇم، چۈنكى پۇتۇمدىكى ئاغرىقلارنى تۇيغانىدىم. بېشى ئاغرىغان يېنىمدىكى ھەمراھىم ئالدىدىكى ئورۇندىكى ئالدىراقسان ئادەملەر بىلەن بىللە بۇ دۇنيادىن كۆچۈپ كەتكەنىدى، ئەمما تېخىچە سەۋرچانلىق بىلەن ئولتۇراتتى، ئۇخلىغاندا كۆزلىرى يۇمۇق، ئۆلگەندە ئوچۇق ئىدى. ئالدىمىزدىكى بىر يەردىن، نەدىن چىققانلىقى نامەلۇم ئىككى ئادەم قانلار ئىچىدىكى بىر جەسەتنى توگۇلسۇن دەپ پۇت-قولىدىن تۇتۇپ سىرتتىكى سوغۇققا ئاچىقىپ قويدى.

شۇ چاغدا ئەڭ ئاجايىپ تاسادىپىيلىقنى، ئەڭ مۇكەممەل بەخت-تەلەيىنى بايقىدىم: شوپۇرنىڭ ئورنىنىڭ ئۈستىدىكى تېلېۋىزور ساپساق ئىدى، فىلىمدىكى ئاشىق-مەشۇقلار ئەڭ ئاخىرىدا بىر-بىرىگە چىرمىشىۋاتاتتى. قولياغلىقىم بىلەن پېشانەمدىكى، يۈزۈمدىكى، بويۇنۇمدىكى قاننى سۈرتتۈم، بايا ئالىقىنىمدا يېپىشىۋەتكەن كۈلدانىنى ئەمدى ئاچتىم، خۇشاللىق بىلەن بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردۇم-دە، ئېكراندىكى فىلىمنى كۆردۈم.

ئۇلار سۆيۈشتى، بىر-بىرىنىڭ لەۋلىرىدىن لەۋسۇرۇخ ۋە ھايات شوراۋاتقاندەك يەنە سۆيۈشتى. كىچىك ۋاقتىمدا كىنولاردا سۆيۈشىدىغان يەرگە كەلگەندە نېمىشقا نەپسىم قىسىلاتتى؟ نېمىشقا پۇتۇمنى تەۋرىتىپ، سۆيۈشىۋاتقانلارغا ئەمەس، پەردىدىكى ئۇلاردىن سەل ئېگىز يەرگە قارايتتىم؟ ئاھ سۆيۈش! مۇزلۇق ئەينەكتىن ئۆرۈلگەن ئاق نۇرنىڭ ئىچىدە لەۋلىرىمگە تەگكەن نەرسىنىڭ لەززىتىنى شۇنداق كۆڭۈللۈك ئەسلىگەنىدىم. ھاياتتا بۇ پەقەت بىرلا قېتىم! جانانىنىڭ ئىسمىنى كۆز ياشلىرىم بىلەن تەكرارلىدىم.

فىلىم تۈگىگەندە، سىرتنىڭ سوغۇقى سوۋۇغان ئۆلۈكلەرنىمۇ توگدۇرغاندا ئاۋۋال چىراغ نۇرلىرىنى، ئاندىن كۆڭۈللۈك مەنزىرە ئالدىدا ھۆرمەت بىلەن تۇرغان ئاپتوموبىلنى كۆردۈم. قۇرۇق ئېكرانغا تېخىچە چۈشىنىكسىز قاراپ ئولتۇرغان يېنىمدىكى ھەمراھىمنىڭ

چاپىنىنىڭ يانچۇقىدا يوغان ۋە قېلىن بىر ھەميان بار ئىدى. ئىچىدە ئىسمى مەھمۇت، فامىلىسى ماھلەر بولغان بىر كىملىك، ئەسكەرلىكتىكى ئوغلىنىڭ ماڭا ئوخشايدىغان سۈرىتى بىلەن خوراز سوقۇشتۇرۇشنى خەۋەر قىلغان ناھايىتى كونا بىر گېزىت پارچىسى («دېنىزلى پوچتىسى» 1966) بار ئىدى. بۇ پۇللار ماڭا يەنە بىر قانچە ھەپتە يېتىدۇ، توي قىلىدىغان پۇلۇمۇ مەندە قالسۇن، رەھمەت.

بىزنى ناھىيە بازىرىغا ئاپارغان ئاپتوموبىلنىڭ كوزۇپىدا سەۋرچان ئۆلۈكلەر بىلەن بىللە بىز ئېھتىياتچان تىرىكلەر سوغۇقتىن ساقلىنىش ئۈچۈن يېتىپ يۇلتۇزلارنى تاماشا قىلىشقا باشلىدۇق. بىز تىنچ بولمىغاندەك، يۇلتۇزلار گويا بىزگە "تىنچلىنىڭلار، قاراڭلار بىز كۈتۈشنى نېمىدېگەن ئوبدان بىلىمىز" دەۋاتقاندەك قىلاتتى. ياتقان يېرىمدە ئاپتوموبىل بىلەن بىرلىكتە تىترەۋاتقاندا، بەزى ئالدىراڭغۇ بۇلۇتلار ۋە بەزى ئالدىراش دەرەخلەر قارا دۇخاۋدەك كېچە بىلەن ئارىمىزغا كىرگەندە بۇ ھەرىكەتلىك، ئۆزگەرمەس نۇرلار ۋە ئۆلۈكلەر بىلەن ئىرماش-چىرماش ئارىلىشىپ كەتكەن خۇشاللىق ئويۇنىنىڭ ھەجۋىي، خۇشاللىنارلىق ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلغانلىقىم سۆيۈملۈك پەرىشتەمنىڭ ئاسماندا بىر كۆرۈنۈشى، ماڭا قەلبىم ۋە ھاياتىمنىڭ سىرلىرىنى ئېچىۋېتىشى ئۈچۈن مۇكەممەل، كەڭ ئېكرانلىق بىر سەھنە شەكىللەندۈرگەنلىكىنى ئويلىدىم، ئەمما رىفقى تاغىنىڭ بىر رەسىملىك رومانىدا تەخمىنەن مەن ئەينى ئۆزىگە شاھىد بولغان سەھنە رېئاللىققا ئايلانمىدى. شۇنداق قىلىپ، دەرەخ شاخلىرى ئۈستىمىزدىن ئىتتىك ئېقىۋاتقان سۇدەك ئۆتۈشۈۋاتقاندا، قاراڭغۇ سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرى بىر-بىرلەپ كەينىمىزدە قېلىۋاتقاندا، قۇتۇپ يۇلتۇزى، قۇتۇپ ئېيىقى ۋە π سانى بىلەن تەنها قالدىم. كېيىن ئويلىدىم، ھېس قىلدىم، ئەسلىدە بىر دەقىقە ۋاقىتمۇ مۇكەممەل ئەمەس ئىدى، بىر نەرسە كەم ئىدى. تېنىمدە يېڭى بىر روھ،

ئالدىمدا يېڭى بىر ھايات، يانچۇقۇمدا باغلام-باغلام پۇل ۋە ئاسماندا بۇ يېڭى يۇلتۇزلار بار چاغدا، قەدىرلىكىم، مەن ئۇنى ئىزدەپ تاپىمەن.

ھاياتنى كەمتۈك قىلغان نەرسە نېمە؟

"مېيىپ بىر پۇت!" دېدى دوختۇرخانىدا تىزىمنى تىككەن زەڭگەر كۆزلۈك سېستىرا، چىددىشىم كېرەككەن. "ئۇنداقتا، مەن بىلەن توي قىلامسىز؟ پاچاقتا، پۇتتا سۇنۇق-دەز يوق، ئۇنداقتا مەن بىلەن يېقىنچىلىق قىلامسىز؟ پېشانەمدىمۇ قورقۇنچلۇق بىر تاتۇق يوق..." دېدىم ئاغرىقتىن كۆزلىرىمدىن ياش ئېقىۋاتقاندا، "كەم بىر نەرسە بار ئىكەن"، جاراھەتنى تىككۈچى سېستىرانىڭ ئوڭ قولىدىكى ئۈزۈكتىن چۈشىنىشىم كېرەك. گېرمانىيىدە ساقلاۋاتقان يىگىتى بار ئىكەن. مەن يېڭى بىرسى ئىدىم، ئەمما پۈتۈنلەي ئەمەس. شۇنداق قىلىپ دوختۇرخانىنى ۋە ئۈيقۇسى كەلگەن سېسترانى تەرك ئەتتىم.

ئەتىگىنى ئەزان ئېيتىلىۋاتقاندا "يېڭى نۇر مېھمانخانىسى"غا بېرىپ، كېچىلىك كۆزەتچىدىن ئەڭ ياخشى ياتاق تەلەپ قىلدىم. ياتاقنىڭ توپا باسقان ئىشكاپىدىن تاپقان كونا بىر پارچە «ھۆرىيەت» گېزىتىگە قارىغاچ ئانانىزم قىلدىم، بازار بېتىنىڭ رەڭلىك سەھىپىسىدە ئىستانبۇل نىشانتاشتىكى بىر ئاشخانىنىڭ ئايال خوجايىنى مىلاندىن ئەكەلدۈرگەن بارلىق ئۆي جاھازىسىنىڭ، قىسىر قىلىنغان مۈشۈكلىرىدىن ئىككىسىنىڭ ۋە ئالا-چىپار گەۋدىسىنىڭ بىر قىسمىنىڭ كۆرۈنۈشىنى ئېلان قىلدۇرغانىدى. ئۇخلىدىم.

مەن ئاتمىش سائەتكە يېقىن تۇرغان ۋە «يېڭى نۇر مېھمانخانىسى»دا ئوتتۇز ئۈچ سائەت ئۇخلىغان شىرىنيەر شەھىرى سۆيۈملۈك بىر جاي ئىدى: بىرىنچى، ساتىراشخانا. دۇكانلىرىدا سېپى ئاليۇمىن قەغەزدىن ياسالغان OPA ماركىلىق ساقال سوپۇنى

بولۇپ، ئۇنىڭ سۇس مېنتول پۇرىقى[1] بۇ شەھەردە تۇرغان مۇددەتتە مەڭزىمدە قالدى. ئىككىنچى، ياشلار قىرائەتخانىسى. قوللىرىدا قارتا قەغىزىنىڭ قاغا، تاپان ۋە پوپلىرىنى كۆتۈرۈۋالغان خىيالچان قېرىلار مەيدانىدىكى ئاتاتۈرك ھەيكىلىگە، تراكتورلارغا، ئاقساپراق مېڭىۋاتقان ماڭا ۋە داۋاملىق ئېچىقلىق تېلېۋىزوردىكى ئاياللارغا، پۇتبولچىلارغا، جىنايەتلەرگە، سوپۇنلارغا ۋە سۆيۈشۈشلەرگە قارايتتى. ئۈچىنچى، Marlboro. مۇشۇنداق يېزىپ قويغان دۇكاندا تاماكىدىن باشقا، چامباشچىلىق ۋە يېرىم سېرىق فىلىملەرنىڭ لېنتىلىرى، دۆلەت لاتارىيىسى ۋە سپورتوتو[2]، شەھۋانىيەت ۋە رازۋېدكا رومانلىرى، چاشقان دورىسى ۋە تامدا جانانىنى ئەسلىتىدىغان گۈزەل بىر قىز كۈلۈمسىرەپ تۇرغان بىر كالېندار بار ئىدى. تۆتىنچى، ئاشخانا. پۇرچىقى، كۆفتىسى ياخشى. بەشىنچى، پوچتىخانا. تېلېفون قىلدىم. ئانىلار چۈشەنمەيدۇ، يىغلايدۇ. ئالتىنچى، شىرنىيەر قىرائەتخانىسى. ئىككى كۈن يېنىمدا ئېلىپ يۈرگەن «ھۆرىيەت»گېزىتىدىكى بىزنىڭ ھېلىقى بەختلىك قاتناش ۋەقەسىنىڭ مەن يادلاپ بولغان قىسقا خەۋىرىنى — ئۆلگەنلەر ئون ئىككى!— بۇ يەردىكى ئۈستەلدە يەنە بىر قېتىم زوق-شوخ بىلەن ئوقۇۋاتقاندا ئوتتۇز ياشلاردا، ياق ئوتتۇزبەش ياشلاردا، ياق قىرىق ياشلاردا، ياللىنىۋېلىنغان قاتىل بىلەن پۇقراچە كىيىنگەن ساقچى ئارىسىدا كۆرۈنىدىغان بىر ئادەم ئارقامدىن سايىدەك يېقىنلاشتى، يانچۇقىدىن چىقارغان سائەتنىڭ ماركىسىنى ماڭا Zenth دەپ ئوقۇدى ۋە دېدىكى:

”دىۋانە غەزەللىرىدە نېچۈن ئۆلۈمگە ئەمەس، ئىشققا باھانىدۇر

[1] مېنتول پۇرىقى — تۈركىيىدە نانە دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل خۇشبۇي ئۆسۈملۈك پۇرىقى، — ت.

[2] سپورتوتو — پۇتبول مۇسابىقىلىرى نەتىجىسىنى پەرەز قىلىش لاتارىيىسى، — ت.

باده[1]،

قازانىڭ شارابى بىلەن مەست بولۇپسىز دەر گېزىتتە؟ "

جاۋابىمنى كۆتمەستىنلا ئارقىسىدا قويۇق OPA پۇرىقىنى قالدۇرۇپ قەھۋەخانىدىن چىقىپ كەتتى.

ھەر قېتىم ئەڭ ئاخىرىدا ئاپتوبۇس بېكەتلىرىدە تاقەتسىزلىك بىلەن ئاياغلاشقان ساياھىتىم جەريانىدا ھەر بىر سۆيۈملۈك شەھەرنىڭ بىر بەختلىك سارىڭى بولىدىكەن دەپ ئويلىغانىدىم. شاراب ۋە شېئىرنى ياخشى كۆرۈدىغان دوستىمىز سۆيۈملۈك شەھەرنىڭ ھەر ئىككى مەيخانىسىدا يوق ئىدى، ئاتمىش سائەتتىن كېيىن مەن يۇقىرىدا ئېيتىلغان مەست قىلغۇچى چاڭقاقلىقنى، ئەي جانان، سېنى ئاشىقلارچە سېغىنغاندەك، چوڭقۇر ھېس قىلىشقا باشلىغانىدىم. ئۇيقۇسىز شوپۇرلار، ھارغىن ئاپتوبۇسلار، ساقال-بۇرۇتى ئۆسۈپ كەتكەن شوپۇر ياردەمچىلىرى، مېنى ئۆزۈم ئارزۇ قىلغان ئاشۇ ناتونۇش دىيارغا ئاپىرىڭلار! پېشانەم قانلار ئىچىدە، ئۆلۈمنىڭ بوسۇغىسىدا ئۆزۈمدىن كېچىپ باشقا بىرسى بولاي. شۇنداق قىلىپ، بەدىنىمدە ئىككى ياماق، يانچۇقۇمدا قازاغا ئۇچرىغۇچىدىن قالغان بىر توم ھەميان، بىر ئاخشىمى كونا بىر«MAGIRUS»[2]نىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا شىرىنيەر شەھىرىنى تەرك ئەتتىم.

كېچە! ئۇزۇن، ناھايىتى ئۇزۇن شامالىق كېچە! دېرىزەمنىڭ قاراڭغۇ ئەينىكىدىن يېزىلار ئۆتتى، تېخىمۇ قاراڭغۇ ئېغىللار، ئۆلمەس دەرەخلەر، بىچارە ماي قاچىلاش ئورنى، قۇپقۇرۇق ئاشخانىلار، جىمجىت تاغلار، يوگۇرۈك توشقانلار. يالت-يۇلت بىر كېچىدە بەزەن يىراقتىكى تىترەك بىر نۇرغا ئۇزاقتىن ئۇزاق قارايتتىم، نۇرنىڭ يورۇتقانلىقىنى خىيال قىلغان بىر ھاياتنى ھەر مىنۇت

---

[1] باده— مەي، شاراپ.،— ت.

[2] Magirus— ئاپتوبۇس ماركىسى، — ت .

تەســـەۋۋۇر قىلاتتىم، جانان بىلەن ئۆزۈمگە ئۇ بەختلىك ھاياتتا بىر ئورۇن تاپاتتىم ۋە ئاپتوبۇس ئۇ تىترەك نۇردىن يىراقلىشــــىشـــــقا باشلىغاندا دىر ـ دىر تىترەۋاتقان ئورۇندۇقۇمدا ئەمەس، ئاشۇ ماكاندا بولۇشنى خالايتتىم. بەزىدە ماي قاچىلاش پونكىتلىرىدا، دەم ئېلىش ئورۇنلىرىدا، ماشــىنىلار بىر ـ بىرىنى ھۆرمەت بىلەن ســاقلاپ تۇرغان ئاچاللاردا، تار كۆۋرۈكلەردە يېنىمىزدىن ئاســـتا ـ ئاســـتا ئۆتۈۋاتقان ئاپتوبۇســـنىڭ يولۇچىلىرىغا كۆزۈم چۈشــەتتى، ئارىســـدا جانانى كۆرگىنىمنى خيــال قىلاتتىم ۋە بۇ خيــالىمغــا ئىشــەنچ بىلەن باغلىنىپ، ئۇ ئاپتوبۇسقا قانداق يېتىشىپ، ماشىنىغا قانداق چىقىپ جانانى قۇچاقلايدىغانلىقىمنى تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. بەزىدە ئۆزۈمنى شـــۇنچە ھارغىن ۋە ئۈمىدســـىز ھېس قىلاتتىمكى، غەزەپلىك ئاپتوبۇســـىمىز بىر يېرىم كېچىدە تەنھا بىر ناھىيە بازىرىنىڭ تار كوچىلىرىدا قايتقاندا يېرىم ئوچۇق دېرىزىلەرنىڭ ئارىلىقىدىن كۆرگەن ئۈستەلدە ئولتۇرۇپ تاماكا چېكىۋاتقان ئادەمنىڭ مەن بولۇپ قېلىشىمنى ئارزۇ قىلاتتىم. ئەمما ئەسلىدە باشقا بىر يەردە، باشقا بىر چاغدا، ئۇ يەردە بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىغىنىمنى بىلەتتىم .

ئۇ يەردە، دەھشـــەتلىك ھادىســـــدىن كېيىن ئۆلگەنلەر ۋە ئۆلۈكلەر ئارىســـــدا، روھ تەندىن ئايرىلىش بىلەن ئايرىلماســــلىق ئارىســــدا ئىككىلىنىپ قالغان بەختلىك، راھەت مىنۇتلاردا... يەتتە قات ئاسمانغا چىقىپ ساياھەت قىلىشقا ھازىرلىنىشتىن ئاۋۋال، قان كۆلچەكلىرى ۋە ئەينەك پارچىلىرى بىلەن باشـــلانغان ۋە بارســـا كەلمەس دىيارنىڭ بوســـۇغىســـدىن قاراڭغۇ مەنزىرىگە كۆزلىرىمنى كۆندۈرۈشــــكە تىرىشـــۋاتقاندا ھەۋەس بىلەن ئويلايمەن: ئەجەبا ئىچىگە كىرســەم بولارمۇ ـ بولماســمۇ ؟ يانسـام بولارمۇ ـ بولماســمۇ؟ ئەجەبا باشــقا دىيارنىڭ ئەتىگەنلىرى قانداقتۇ؟ ســەپەرنى پۈتۈنلەي تاشــلاپ تېگى يوق كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا غايىب بولۇش قانداقتۇ؟ ئۆزۈمدىن ئۆزگىرىپ باشقا بىرسى بولىدىغان ۋە بەلكىم جانان بىلەن

قوُچاقلىشىدىغان ئۇ تەڭداشسىز ۋاقىت ھۆكۈم سۈرگەن دىيارنى ئويلىغان ھامان تىترەيتتىم، تىكىلگەن پېشانەمدە، پاچاقلىرىمدا بوُنىڭدىن كېيىنكى كۈتۈلمىگەن بەختىنىڭ تاقەتسىزلىكىنى ھېس قىلاتتىم.

ئەي كېچە ئاپتوبوُسىغا چىققانلار، بەختسىز قېرىنداشلار، سىلەرنىڭمۇ يەرنىڭ تارتىش كۈچىدىن ئايرىلغان ۋاقىتنى ئىزدىگىنىڭلارنى، ئۇ يەردىمۇ، بۇ يەردىمۇ ئەمەس، بەلكى ئىككى دۇنيانىڭ ئارىسىدىكى كۆكۈلۈك باغچىدا باشقا بىرى بولۇپ سەيلە-تاماشا قىلىۋاتقىنىڭلارنى بىلىمەن. خۇرۇم چاپانلىق پۇتبول مەستانىسىنىڭ ئەتىگەنلىك مۇسابىقىنى ئەمەس، قانلار ئىچىدە قىزىل قەھرىمانغا ئايلىنىدىغان ھادىسە پەيتىنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى بىلىمەن. يالتىراق خالتىسىدىن ئارىلاپ بىر نەرسىلەرنى ئېلىپ يەپ تويمايۋاتقان ئەسەبىي ھامىنىڭ سىگىلىسىغا ۋە يېزىنىسىگە ئەمەس، باشقا دۇنيانىڭ بوسۇغىسىغا يېتىپ بېرىش ئۈچۈن ئالدىراۋاتقانلىقىنى بىلىمەن. ئوچۇق كۆزى يولدا، يېپىق كۆزى چۈشلەردە بولغان دۆلەت يەر-مۈلۈك كادىرىنىڭ ۋىلايەت بىنالىرىنى ئەمەس، پۈتۈن ۋىلايەتلەر ئارقىدا قالىدىغان ئۇ كېسىشمە نۇقتىنى ھېسابلاۋاتقانلىقىنى ۋە ئەڭ ئالدى ئورۇندۇقتا ئۇخلاۋاتقان سولغۇن يۈزلۈك ئوتتۇرا مەكتەپ مۇھەببەت مەستانىسىنىڭ سۆيگۈنىنى ئەمەس، ئالدى ئەينەكنى سەۋدالىق ۋە ھېرىسمەنلىك بىلەن سۆيىدىغان دەھشەتلىك ئۈچرىشىشنى تەسەۋۋۇر قىلىۋاتقىنىنى بىلىمەن. بۇ ھاياجان بىلەن ھەممىمىز ئەسلىدە شوپۇر ماشىنىنى قاتتىق بىر تورمۇزلىغاندا، ئاپتوبوُسىمىز شامالدا شۇنداق بىر ئۈچقىنىدا كۆزلىرىمىزنى دەرھال ئېچىپ، يولنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا قاراپ ئۇ سېھىرلىك مىنۇتلارنىڭ كەلگەن-كەلمىگەنلىكىنى بىلىشكە تىرىشىمىز. ياق، تېخى كەلمەپتۇ!

سەكسەن توققۇز كېچەمنى ئاپتوبوُس ئورۇندۇقلىرىدا ئۆتكۈزدۈم

ۋە بۇ بەختلىك سائەتنىڭ جىرىڭلىشىنى روھىمدا تۇيالمىدىم. بىر قېتىم قاتتىق بىر تورمۇزلاشتىن كېيىن توخۇ يۆكلەنگەن بىر ئاپتوموبىلغا سوقۇلدۇق، ئەمما ئۇيقۇچان يولۇچىلارنىڭ ئەمەس، ئالاقزادە توخۇنىڭمۇ تۇمشۇقى قانىمىدى. يەنە بىر كېچىدە ئاپتوبۇسىمىز مۇزدەك ئاسفالتنىڭ ئۈستىدىن ھاڭغا چىرايلىق قايغاندا شۇ ئان مۇزلۇق دېرىزەمدىن پەرۋەردىگار بىلەن روبىرو كېلىشىنىڭ نۇرىنى بايقىدىم؛ مەۋجۇتلۇقنىڭ، مۇھەببەتنىڭ، ھاياتنىڭ ۋە ۋاقىتنىڭ ئورتاق بىر سىرىنى بايقاۋاتاتتىمكى، چاقچاقچى ئاپتوبۇس بوشلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا ئېسىلىپ قالدى.

تەلەي قارىغۇ ئەمەس، نادان دەپ ئوقۇغانىدىم بىر يەردە. تەلەي ستاتىستىكا ۋە مۇمكىنلىكنى بىلمەيدىغانلارنىڭ تەسەللىيسىدۇر دەپ ئويلىدىم. ئارقا ئىشىكتىن يەرگە چۈشتۈم، ئارقا ئىشىكتىن ھاياتقا قايتتىم، ئارقا ئىشىكتىن بېكەتلەرگە، بېكەتلەرنىڭ تىنىمسىز ھاياتىغا ئۆتتۈم: گازىرچىلار، ئۈنئالغۇ لېنتىسى ساتقۇچىلار، قارتا قىمارۋازلىرى، يۈك-تاق كۆتۈرۈۋالغان تاغىلار، يالتىراق خالتا كۆتۈرۈۋالغان ھامىلار، مەرھابا. ئىشىنى تەلەيگە باغلاپ قويماسلىق ئۈچۈن ئەڭ كىچىك ئاپتوبۇسلارنى ئىزدىدىم، ئەڭ ئەگرى-توقاي تاغ يوللىرىنى تاللىدىم، شوپۇر قەھۋەخانىلىرىدا ئەڭ ئۇيقۇچان شوپۇرلارنى تاپتىم. خىزىردىن تېز، ئۇچۇپ بارىدىغان، ھەقىقىي بارىدىغان، ئېكسپرېس(تېز بارىدىغان)... شوپۇر ياردەمچىلىرى لىق قۇتىدىن قولۇمغا كولونيا تۆكتى، ئەمما ھېچبىرىدە مەن يوللاردا ئىزدەۋاتقان يۈزنىڭ پۇرىقىنى تاپالمىدىم. شوپۇر ياردەمچىلىرى كۈمۈش رەڭ پەتنۇسلاردا باللار يەيدىغان پېچىنىلەرنى ئەكىلىپ بەردى، ئەمما ئانامنىڭ چايلىرىنى ئەسلىمىدىم. قەھۋە خۇرۇچى يوق تۈرك شاكىلاتىنى يېدىم، ئەمما باللىق ۋاقتىمدىكىدەك پاچاقلىرىمنىڭ مۇسكۇلى تارتىشىپ قالمىدى. بەزىدە خىلمۇ خىل كەمپۈتلەر، مۇراببالار بىلەن

تولغان سېۋەت ئەكەلدى، ئەمما رىفقى تاغا ئامراق ”يېڭى هايات“ ماركىسىنى زامبو، مابېل ۋە گولدېنلار[1] ئارىسىدا پەقەت ئۇچراتمىدىم. ئۇخلىغاندا كىلومېتىرلارنى سانايتتىم، ئويغاق چاغدا چۈشلەرنى كۆرەتتىم. ئورۇندۇقۇمغا تۈگۈلۈپ كىچىكلىدىم، كىچىكلەۋېرىپ پۈرلىشىپ كەتتىم، پاچاقلىرىمنى بىر يەرگە تىقتىم ۋە ياندىكى ھەمراھىم بىلەن چۈشۈمدە يېقىنچىلىق قىلدىم. ئويغانغاندا ئۇنىڭ تاقىر بېشىنى مۈرەمدە، چارىسىز قولىنى قۇچىقىمدا كۆردۈم.

چۈنكى، ھەر كېچىسى ئاۋۋال يېڭى بىر بەختسىزنىڭ ئېھتىياتچان ھەمراھى، كېيىن مۇڭداش دوستى بولاتتىم، تاڭغا يېقىن بولسا گىرەلىشىپ ھاياسىز سىردىشى بولاتتىم. تاماكا؟ سەپەر نەگە؟ نېمە ئىش قىلىسىز؟ ئاپتوبۇستا شەھەرمۇ شەھەر كېزىدىغان ياش سۈغۇرتىچى ئىدىم، مۇزدەك سوغۇق باشقا ئاپتوبۇستا تاغامنىڭ چۈشۈمگە كىرگەن قىزى بىلەن توي قىلغىلى باراتتىم. بىر قېتىم بىر كىشىگە ئۇچار تەخسە كۆزىتىۋاتقانلارغا ئوخشاش بىر پەرىشتىنى كۈتۈۋاتقانلىقىمنى ئېيتتىم، يەنە بىر سەپەردە بىرەيلەنگە ”بۇزۇق سائەتلىرىڭىزنى رېمونت قىلىپ بېرىمەن“ دېدىم. ”مېنىڭكى Movado ،ــ دېدى يالغان چىش تاغا،ــ زادى خاتا ماڭمايدۇ“. خاتا ماڭمايدىغان سائەتنىڭ ئىگىسى ئاغزى ئوچۇق ئۇخلاۋاتقاندا ئۇ نەرسىنىڭ كەسكىن چىكىلدىشىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. ۋاقىت دېگەن نېمە؟ بىر ھادىسە! ھايات دېگەن نېمە؟ بىر ۋاقىت! ھادىسە نېمە؟ بىر ھايات، يېڭى بىر ھايات! شۇنداق قىلىپ، مەن بۇرۇن نېمىشقا بىر كىمنىڭ چۈشەندۈرمىگىنىگە ھەيران بولغان بۇ ئاددىي مەنتىقىگە بويسۇنۇپ، بېكەتلەرگە ئەمەس، ھادىسىلەرگە قاراپ مېڭىشنى قارار قىلدىم، ئەي پەرىشتە!

[1] زامبو، مابېل، گولدېن ـــ كەمپۈت ماركىلىرى، ـــ ت.

ئۆچى كوزۇپتىن سىرتقا چىقىپ قالغان قۇرۇلۇش پولات چىۋىقلىرى بېسىلغان ئاپتوموبىلغا ئارقىدىن بىخۇدلارچە، ئەدەبسىزلەرچە ئۇرۇلغان بىر ئاپتوبۇسنىڭ ئالدى ئورۇندۇقلىرىدا چىۋىق رەھىمسىزلەرچە كىرىپ كەتكەن يولۇچىلارنى كۆردۇم. تاغىل مۇشۇكنى بېسىۋەتمەي دەپ يوغان ئاپتوبۇسنى ھاڭغا چۈشۈرۈۋەتكەن شوپۇرنىڭ قىستىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن چىقارغىلى بولمايۋاتقان جەسىتىنى كۆردۇم. پارە-پارە بولۇپ كەتكەن باشلارنى كۆردۇم، بۆسۈلگەن تەنلەر، ئۈزۈلگەن قوللار، ماشىنا رولى ئىچكى ئەزالىرىغا پېتىپ كەتكەن شوپۇرلار، چېچىلغان كاللەك يېسىۋىلەكتەك مېڭە پارچىلىرى، قانلىق ۋە ھالقىلىق قۇلاقلار، سۇنۇق ۋە ساق كۆزەينەكلەر، ئەينەكلەر، گېزىتلەر ئۈستىگە كۆڭۈل قويۇپ يېيىلغان "رەڭلىك" ئۈچەيلەر، تارغاقلار ، ئېزىلىپ كەتكەن مېۋىلەر، پارچە پۇللار، تۆكۈلگەن چىشلار، سوسكىلار، ئاياغلار، ھەممىسى شۇ پەيتكە ئارزۇ بىلەن ئاتالغان جانلار ۋە نەرسىلەر ئىدى.

كونيا[①]دىكى قاتناش ساقچىلىرىدىن ئالغان ئۇچۇرغا ئاساسەن سوغۇق بىر باھار كېچىسى تۈز كۆلى ئەتراپىدىكى بىر يەردە، چۆلنىڭ جىمجىتلىقىدا بىرى-بىرىگە بېشىچە تۇرۇشقان ئىككى ئاپتوبۇسقا يېتىشتىم. خۇشال ۋە قىزغىن سوقۇشۇش پەيتىنىڭ گۇلدۇرلەپ پارتلىشىدىن ئىككى سائەت ئۆتكەنىدى، ئەمما ھاياتنى ياشاشقا ئەرزىيدىغان، مەنىلىك قىلىدىغان ئۇ سېھىر تېخىچە نامەلۇم ئىدى. ساقچى ۋە قوراللىق قىسىم ماشىنىلىرى ئارىسىدىن، كەينىگە يانغان ئاپتوبۇسلاردىن بىرىنىڭ قارا چاقلىرىغا قارىغىنىمدا يېڭى ھاياتنىڭ ۋە ئۆلۈمنىڭ خۇش پۇرىقىنى ھىدلىدىم، پۇتلىرىم تىترىدى، پېشانەمدىكى ياماق ئىزلىرى شەلۋەرىدى، دېيىشىپ

① كونيا ــ تۈركىيىدىكى بىر ۋىلايەت ئىسمى، ئۇنىڭ مەركىزى كونيا شەھىرى بولۇپ، تۈركىيىنىڭ يەتتىنچى چوڭ شەھىرى. ــ ت.

قويغان بىر يەرگە ئۆلگۈرمىسەم بولمايدىغاندەك، گاڭگىراپ قالغانلار ئارىسىدىن غۇۋا قاراڭغۇلۇق تۇمانى ئىچىگە قاراپ مەقسەتلىك ئىلگىرىلىدىم.

ئىشىكنىڭ تۇتقۇچى ئېگىزلەپ قالغان ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىگە چىقتىم، ئۆكتۈرۈلگەن ئورۇندۇقلار ئارىسىدىن، يەرنىڭ تارتىش كۈچىگە بەرداشلىق بېرەلمەي تورۇسقا تۆكۈلگەن كۆزەينەكلەر، ئەينەكلەر، زەنجىرلەر، مېۋىلەرگە دەسسەپ خۇشال مېڭىۋاتقاندا گويا بىر نەرسىنى ئەسلىدىم. مەن بىر چاغلاردا باشقا بىرسى ئىدىم، ئۇ باشقا بىرسىمۇ مەن بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتى. مەن بىر چاغلاردا ۋاقىت بىر ئوبدان زىچلىشىپ كىرىشىپ كېتىدىغان ۋە رەڭلەر كاللامدا شارقىراتمىلاردەك ئاقىدىغان بىر هاياتنى تەسەۋۋۇر قىلغانىدىم، تەسەۋۋۇر قىلغان ئەمەسمىدىم! ئۈستەلگە تاشلاپ قويغان كىتاب ئېسىمگە كەلدى، ئاغزى ئوچۇق ئۆلۈكلەر ئاسماننى تاماشا قىلغاندەك، كىتابىنىڭمۇ ياتىقىمنىڭ تورۇسىغا قاراپ قالغىنىنى خىيال قىلدىم. ئانامنىڭ كىتابىمنى ئۇ يەردە، مېنىڭ يېرىم يولدا قالغان كونا هاياتىمنىڭ نەرسىلىرى ئارىسىدا، ئۈستىلىمدە تۇتقىنىنى تەسەۋۋۇر قىلدىم. ”ئانا قارا، مەن سۇنۇق ئەينەكلەر، قان تامچىلىرى ۋە ئۆلگەنلەر ئارىسىدا باشقا بىر هايات كۆرۈنىدىغان بوسۇغىنى ئىزدەۋاتىمەن“دېمەكچى بولۇپ تۇرغاندا بىر هەميان كۆردۈم. بىر جەسەت، ئۆلۈشتىن ئاۋۋال ئولتۇرغان ئورۇندۇقىغا ۋە سۇنۇق دېرىزىگە قاراپ تىرماشقان، ئەمما دېرىزىنىڭ تەگپۈك نۇقتىسىدا ئېسىلىپ قېلىپ، ئارقا يانچۇقىدىكى هەميانىنى بۇ تەرەپتىكىلەرگە قالدۇرغانىدى.

هەميانىنى ئېلىپ يانچۇقۇمغا سالدىم، ئەمما بايا ئەسلەپمۇ ئېسىمگە ئالالمىغان ئىشىم بۇ ئەمەس ئىدى. كاللامدىكىسى ئەمدى قارىغان يېرىمدىن، يېنىك تەۋرىنىۋاتقان كىچىك، چىرايلىق پەردىلەر ۋە پارچە-پارچە بولۇپ كەتكەن دېرىزىلەر ئارىسىدا

كۆرگەن باشــقا بىر ئاپتوبۇس ئىدى. ئۇ ئاپتوبۇســنىڭ ســىرتىغا Marlboroنىڭ قىپقىزىل ئوخشــايدىغان قىزىل تەگلىك ئۈســتىگە ئەجەللىك كۆك رەڭدە VARANVARAN(سەپىرىگىز تېز ھەم بىخەتەر) دەپ يېزىلغانىدى.

ئەينىكى كۆكۈم-تالقان بولغان بىر دېرىزىدىن ســەكرەپ، قوراللىق قىسىملارنىڭ ۋە تېخىچە ئېلىپ مېڭىلمىغان جەسەتلەرنىڭ ئارىســىدىن قانلىق ئەينەك ســۇنۇقلىرىنىڭ ئۈســتىگە دەســسەپ يۈگۈردۈم. ئۇ ئاپتوبۇس ئىدى، خاتالاشــمىغانىدىم، ئۇ ئاپتوبۇس ئالتە ھەپتىنىڭ ئالدىدا بىر ئويۇنچۇق شەھەردىن قاراڭغۇ بىر بازارغا مېنى ســالامەت تاشــلىغانVARANVARAN ئىدى. بۇ كونا دوســتىنىڭ ئىچىگە پارچىلانغان ئىشىكىدىن كىرىپ ئالتە ھەپتىنىڭ ئالدىدا مەن ئولتۇرغان ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم ۋە بۇ دۇنياغا ئۈمىدۋارلىق بىلەن ئىشەنگەن سەۋرچان بىر يولۇچىدەك كۆتۈشكە باشلىدىم. نېمىنى كۈتۈۋاتاتتىم؟ بەلكىم بىر شــامال، بىر ۋاقىت، ياكى بىر يولۇچىنى. غۇۋا قاراڭغۇلۇق يىراقلىشــىۋاتاتتى، ئورۇندۇقلاردا مەندەك ئۆلۈك ياكى تىرىك بىر-ئىككى جاننىڭ تېخى بارلىقىنى ســەزدىم؛ ئۇلار قاباھەتلىك چۈشلىرىدىكى گۈزەللەر ۋە جەننەت چۈشلىرىدىكى ئۆلۈم بىلەن خىرقىرىشىپ جان تالىشــىۋاتقان بولسا كېرەك، نامەلۇم بىر روھ بىلەن پاراڭلىشــىۋاتقاندەك ئاۋاز چىقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم. ئاندىن مېنىڭ دىققەتلىك روھىم تېخىمۇ چوڭقۇر بىر نەرسىنى ھېس قىلدى: رادىئوسىدىن باشقا ھەممە نېمىسى تۈگەشكەن كابىنكىغا قارىدىم ۋە ۋارقىراشــلار، خىرقىراشــلار، ســىرتتىكى يىغا-زار ۋە پەريادلار بىلەن بىللە يېقىملىق، چىرايلىق شامال ئىچىدە چىقىۋاتقان بىر مۇزىكىنى ئاڭلىدىم.

بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم ســۈردى، يورۇقلۇقنىڭ كۆچەيگەنلىكىنى كۆردۈم. چاڭ-توزان بۇلۇتى ئىچىدە خۇشــال خىيالەتلەر، ئۆلگەنلەر ۋە ئۆلۈۋاتقانلارنى كۆردۈم: بارلىغان

يېرىڭگىچە بارىدىك يولۇچى، ئەمما ئويلىدىمكى، يەنە داۋاملىق بارالايسەن، چۈنكى سەن دەل ئۇ پەيتنىڭ بوسۇغىسىدىمۇ يا بولمىسا يېتىپ بارغان ئىشىكنىڭ ئارقىسىدىكى بىر باغچىدىمۇ، ئاندىن باشقا بىر ئىشىك ۋە ئۇنىڭمۇ ئارقىسىدا ئۆلۈم بىلەن هايات، مەنە بىلەن هەرىكەت، ۋاقىت بىلەن تاسادىپىيلىق، نۇر بىلەن بەخت بىر-بىرىگە ئارىلىشىپ كەتكەن باشقا بىر باغچە يەنە بارمۇ بىلەلمەيۋاتىسەن، بىر كۈتۈشنىڭ ئىچىدە كۆڭۈللۈك ئىرغاڭلاۋاتىسەن. بىردىنلا پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى يەنە هېلىقى تاقەتسىز ئارزۇ تېخىمۇ كۈچلۈك ئىگىلىۋالدى. بۇ هەم بۇ يەردە، هەم ئۇ يەردە بولۇش ئارزۇسى ئىدى. بىر قانچە ئېغىز سۆز ئاڭلىغاندەك بولدۇم، مۇزلاپ كەتتىم ۋە شۇ چاغدا سەن ئىشىكتىن كىردىڭ گۈزىلىم، جانانىم، ئۇچاڭدا سېنى تاشقىشلانىڭ كارىدورىدا كۆرگىنىمدە كىيىۋالغان ئاق كىيىم، يۈزۈڭ قان ئىچىدە. ماڭا ئاستا-ئاستا يېقىنلاشتىڭ.

" بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن" دەپ سورىمىدىم. جانان، سەنمۇ مەندىن "سېنىڭ نېمە ئىشىڭ بار" دەپ سورىمىدىڭ. چۈنكى ئىككىلىمىز كۆڭلىمىزدە بىلىشەتتۇق. قولۇڭدىن تۇتۇپ سېنى يېنىمدىكى 38-نومۇرلۇق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزدۇم ۋە شېرىنيەر شەهرىدىن ئالغان چاقماق قولياغلىق بىلەن پېشانەڭدىكى، يۈزۈڭدىكى قانلارنى مېهرىبانلىق بىلەن سۈرتتۈم. ئاندىن گۈزىلىم، قولۇڭنى تۇتتۇم، خېلى ئۇزاق مۇشۇنداق جىمجىت ئولتۇردۇق. تاڭ ئاقىرىۋاتاتتى، قۇتقۇزۇش ماشىنىسى كەلگەنىدى، ئۆلۈك شوپۇرنىڭ رادىئوسىدا بىزنىڭ ناخشىمىز ياڭراۋاتاتتى.

5

"ئىجتىمائىي سۇغۇرتا دوختۇرخانىسى"دا جانانىنىڭ پېشانىسى

تۆت يىپلىق تىكىلگەندىن كېيىن، شەھەرنىڭ پاكار تاملىرى، قاراڭغۇ بىنالىرى، دەرەخسىز كوچىلىرىنى بويلاپ ماڭغاندا پۇتلىرىمىزنىڭ مېخانىك ھەرىكەتلەر بىلەن بىر چۈشۈپ بىر كۆتۈرۈلۈشىنى سەزگەندىن كېيىن مەۋلانىنىڭ تاشلاندۇق شەھىرىنى تۇنجى ئاپتوبۇستىلا تەرك ئەتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىنكى تۇنجى ئۈچ شەھەرنى ئەسلىيەلەيمەن: مورا-تۇرخۇنلار شەھىرى، پۇرچاق شورپىسىغا ئامراق شەھەر ۋە تېتىقسىزلار شەھىرى. ئاندىن كېيىن ئاپتوبۇسلاردا يېتىپ-قوپۇپ، شەھەردىن شەھەرگە توزاندەك ئۇچقاندا ھەممە نەرسە بىر خىل غۇۋالىشىپ كەتتى. سوۋاقلىرى تۆكۈلگەن تاملارنى كۆردۈم، قېرىلىق بوسۇغىسىغا بېرىپ قالغان ناخشىچىلارنىڭ ياشلىق ئېلانلىرىنى، باھار كەلگۈنى ئېلىپ كەتكەن بىر كۆۋرۈكنى ۋە باشمالتىقىم چوڭلۇقىدىكى «قۇرئان كەرىم»لەرنى سېتىۋاتقان ئافغان كۆچمەنلىرىنى كۆردۈم. جانانىنىڭ قوڭۇر چاچلىرى مۆرەمگە چۈشكەندە باشقا نەرسىلەرنىمۇ كۆرگەن بولسام كېرەك: بېكەت قالايمىقانچىلىقى، سۆسۈن تاغلار، پلەكسىگلاس[1] ئېلان تاختىلىرى، ناھىيە بازىرىنىڭ چىقىش ئېغىزلىرىدا بىزنى قوغلىغان ئويناق، يامان ئىتلار، ئاپتوبۇسنىڭ بىر ئىشىكىدىن كىرىپ يەنە بىر ئىشىكىدىن چۈشۈپ كەتكەن ئۈمىدسىز سېتىقچىلار. كىچىك ئارامگاھلاردا جانان «تەتقىقاتلىرىم»دېگەن نەرسىنى ئۈچۈن يېڭى بىر يىپ ئۇچى تېپىشتىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن بولسىمۇ، تىزلىرىمىزنىڭ ئۈستىدىكى داستىخانلارنى بۇ يەردىكى سېتىقچىلاردىن ئالغان يوغان تۇخۇملار، پوگاچا[2] لار، ئاقلانغان

---

[1] پلەكسىگلاس— سىرچىلىق، بوياقچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل رەڭلىك ماددا، — ت.

[2] پوگاچا— ئىچىگە پىشلاق، قىيما ۋە باشقا نەرسىلەرنى سېلىپ تەييارلىنىدىغان، گىردە شەكىللىك بىر خىل يېمەكلىك، — ت.

تەرخەمەكلەر ۋە ئۆمرۈمدە تۇنجى كۆرگەن يەرلىك، غەلىتە گازلىق سۇ قۇتىلىرى بىلەن تولدۇراتتى. ئاندىن تاڭ ئاتاتتى، كەچ بولاتتى، ئاندىن بۇلۇتلۇق بىر سەھەر ۋاقتى كېلەتتى-دە، ئاپتوبۇس خوتى ئالماشتۇرۇلاتتى، قاراڭغۇلۇقتىنمۇ قارا زۇلمەت كېچە بېسىپ كېلەتتى، شوپۇرنىڭ باش تەرىپىدىكى ۋىدىيودىن پىلاستىك ئاپپىلسىنلار ۋە ئەرزان لەۋسۇرۇخ رەڭگىدە قىزغۇچ ۋە قىزىل نۇرلار يۇزلەرگە ئۇرۇلغاندا جانان ماڭا چۈشەندۈرەتتى.

جانان بىلەن مەھەممەتنىڭ "مۇناسىۋىتى"— ئۇ تۇنجى قېتىم مۇشۇ سۆزنى قوللاندى — بىر يېرىم يىل ئاۋۋال باشلانغانىدى. ئىلگىرى تاشقىشلادىكى بىناكارلىق ۋە ئىنژېنېرلىق كەسپىدىكى ئوقۇغۇچىلار توپى ئىچىدە مەھەممەتنى كۆرگەنلىكىنى بەلكىم غۇۋا ئەسلەۋاتقاندۇ، ئەمما گېرمانىيىدىن كەلگەن تۇغقانلىرىنى كۆرگىلى بارغان ۋە تاكسىمغا يېقىن بىر مېھمانخانىنىڭ مۇلازىمەتچىلىرى ئىچىدە ئۇنى كۆرگەندە ئۇنىڭغا ھەقىقىي دىققەت قىلغانىدى. بىر كۈنى يېرىم كېچىدە ئۇ ئاتا-ئانىسى بىلەن بىللە مېھمانخانا زالىغا كىرىشكە مەجبۇر بولۇپ قاپتۇ، مۇلازىمەت پوكىيىدىكى ئېگىز بويلۇق، سولغۇن چىراي، نازۇك گەۋدىلىك بىرسى شۇ چاغدا ئۇنىڭ يادىدا قالغانىدى. بەلكىم ئۇنى ئىلگىرى نەدە كۆرگىنىمنى پەقەت ئەسلىيەلمىگەنلىكىم ئۈچۈندۇر دەپ ماڭا يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى جانان، ئەمما بۇنىڭ بۇنداق ئەمەسلىكىنى مەن چۈشىنەتتىم.

كۈزدە دەرسلەر باشلىنىشى بىلەن جانان ئۇنى تاشقىشلا كارىدورلىرىدا يەنە كۆرۈپتۇ ۋە ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر-بىرىگە "ئاشىق" بولۇشۇپتۇ. ئىستانبۇل كوچىلىرىدا بىللە ئۇزۇندىن ئۇزۇن ماڭىدىكەن، كىنولارغا كىرىدىكەن، ئوقۇغۇچىلار تاماقخانىسىدا، قەھۋەخانىلاردا ئولتۇرىدىكەن."دەسلەپتە بەك جىق پاراڭلاشمايتتۇق" دېدى جانان ئەستايىدىل بىر چۈشەنچە بېرىۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا. بۇ مەھەممەتنىڭ تارتىنچاقلىقىدىن ياكى

پاراڭ سىلىشنى ياقتۇرمىغانلىقىدىن ئەمەسكەن. چۈنكى جانان ئۇنى تېخىمۇ چۈشەنگەنسېرى، ئۇنىڭ بىلەن ھاياتتىن تېخىمۇ كۆپ ئورتاق بەھرىمەن بولغانسېرى ئۇنىڭ شۇنچىلىك چىقىشقاق، ئىرادىلىك، سۆزمەن، ھەتتا جۈرئەتلىك ئىكەنلىكىنىمۇ كۆرۈپتۇ. "پەرىشانلىقتىن جىمىپ قالاتتى" دېدى جانان بىر كېچىسى ماڭا ئەمەس، تېلېۋىزور ئېكرانىدىكى بىر ماشىنا قوغلىشىش كۆرۈنۈشىگە قاراپ. "دەرد-ئەلەمدىن"دەپ قوشۇمچە قىلدى كەينىدىن، ھەتتا بىلىنەر-بىلىنمەس كۈلۈمسىرەپ. ئېكراندا توختىماي قوغلاۋاتقان، كۆۋرۈكلەردىن دەريالارغا ئۇچقان، بىر-بىرىنىڭ ئۈستىدىن ھالقىپ ئۆتكەن ساقچى ماشىنىلىرى ئەمدى سوقۇشۇپ، بىر-بىرىگە كىرىشىپ بىر كاللەك بولۇپ قالغانىدى.

بۇ پەرىشانلىقنى، بۇ دەرد-ئەلەمنى ھەل قىلىش، ئۇنىڭ كەينىدىكى ھاياتقا كىرىش، مەھەممەتنى ئېچىلدۇرۇش ئۈچۈن جانان كۆپ ھەپىلىشىپتۇ ۋە تەدرىجىي مۇۋەپپەقىيەتمۇ قازىنىپتۇ. دەسلەپتە مەھەممەت باشقا بىر ھايات ھەققىدە، بىر چاغلاردا باشقا ئادەم ئىكەنلىكى ۋە چەت بىر جايدىكى قەسىر ھەققىدە گەپ قىلىدىكەن؛ كېيىن جاسارەتلەنگەن ھامان ئۇ ئۆتمۈشىنى تاشلاپ، يېڭى بىر ھاياتنى باشلىماقچى ئىكەنلىكىنى، ئۆتمۈشىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ. بىرچاغلاردا ئۇ باشقا بىر ئىنسان ئىكەن، كېيىن ئارزۇسىچە باشقا بىرسى بوپتۇ. جانان بۇ يېڭى ئادەمنى چۈشەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن سەپەر قىلىپ ئۆتمۈشىنى كوچىلىماسلىقى لازىمكەن. چۈنكى مەھەممەت بىرىپ كەلگەن، كۆرۈپ ئۇچراشقان دەھشەت ئەسلىدە كونا ھاياتنىڭ ئىچىدە ئەمەس، بىر چاغدا ئارزۇلاپ قوغلاشقان يېڭى ھاياتنىڭ ئىچىدىكەن. ۋەيرانە بىر يېزا بازىرىدىكى چاشقان ئۇۋۇلىغان باققال دۇكىنىدىن، كونا سائەتچىلەردىن ۋە پۇتبول لاتارىيىسى دۇكاندارىنىڭ توپا-چاڭ باسقان تەكچىسىدىن تاپقان ئاشۇ ئون

يىللىق بىر ”ۋەتەن“ ماركىلىق كونسېرۋا قۇتىسى، سائەت چىشلىرى ۋە باللار ژۇرنىلى قاراڭغۇ بىر بېكەتتىكى ئۇستىلىمىزدە تۇرغاندا، بىز ئەمدى قايسى ئاپتوبۇسقا چىقىدىغانلىقىمىزنى دوستانە، ھەتتا قىزغىن تالاش-تارتىش قىلىۋاتقاندا، ”بۇ ھايات بىلەن، — دېدى جانان ماڭا، — بۇ ھايات بىلەن مەھەممەت كىتابتا ئۇچراشقانىكەن.“

بىز ۋەيران بولغان ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدە ئۇچرىشىپ دەل ئون توققۇز كۈندىن كېيىن كىتاب ھەققىدە تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق پاراڭلاشتۇق. جانان ماڭا مەھەممەتتىن كىتاب ھەققىدە گەپ ئېلىشنىڭ ئۇنىڭ ئۆتمۈشتە قالدۇرغان ھاياتى، پەرىشانلىقىنىڭ سەۋەبلىرى ھەققىدە گەپ ئېلىشقا ئوخشاشلا تەس ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئىستانبۇل كوچىلىرىدا ئىككىسى كۆڭۈلسىز مېڭىشقانلىرىدا، بوغۇز قەھۋەخانىسىدا چاي ئىچكەنلىرىدە، بىرلىكتە دەرس ئۆگەنگەنلىرىدە بەزىدە ئۇنىڭدىن ئۇ كىتابنى، ئۇ سېھىرلىك نەرسىنى جاھىللىق بىلەن سورىغان ۋاقىتلىرى بوپتۇ، ئەمما مەھەممەت ئۇنى قوپاللىق بىلەن رەت قىلىپتۇ. ئۇ يەردە مەھەممەت كىتاب يورۇتقان دىيارنىڭ غۇۋا قاراڭغۇلۇقىدا ئۆلۈم، مۇھەببەت ۋە دەھشەت ئىچىدە، بېلىدە تاپانچىسى بار، چىرايى خۇنۇك، كۆڭلى سۇنۇق ئۇمىدسىز ئادەملەر قىياپىتىدە ئەرۋاھلاردەك بىچارىلەرچە ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ، جاناندەك بىر قىزنىڭ ئۇ سۇنۇق كۆڭۈللەر، غايىبلار ۋە قاتىللار دىيارىنى ھەتتا تەسەۋۋۇر قىلىشىمۇ دۇرۇس ئەمەسمىش.

ئەمما جانان جاھىللىق بىلەن بۇنىڭ ئۆز كۆڭلىنى ناھايىتى يېرىم قىلغانلىقىنى ۋە مەھەممەتتىن يىراقلاشتۇرغىنىنى ئۇنىڭغا ھېس قىلدۇرۇپ، ئۇنى بىر ئاز بولسىمۇ ئالدىيالاپتۇ. ”بەلكى ئۇ چاغلاردا ئۇ مېنىڭ شۇ كىتابنى ئوقۇشۇمنى ۋە ئۆزىنى ئۇنىڭ سېھىرىدىن ۋە زەھىرىدىن قۇتۇلدۇرۇشۇمنى ئارزۇ قىلغاندۇ، — دېدى جانان، — چۈنكى ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتىم.

بەلكىم،—دەپ قوشـۇپ قويدى ئۇ ئاپتوبۇسـىمىز بىر تۆمۈر يول ئـاچىلـدا ھېچ كەلمەيۋاتقـان بىر پويىزنى سـەۋرچـانلىق بىلەن كۈتۈۋاتقاندا،ــ كاللىسـنىڭ بىر يېرىدە مىدىرلاۋاتقان ئۇ ھاياتقا بىرلىكتە بـاراالايـدىغـانلىقىمىزنى ئۆزىمۇ بىلمەسـتىن تېخىچە ئويلاۋاتقاندۇ. " يېرىم كېچىدىن خېلى ئۆتكەندە بىزنىڭ مەھەللىدىن گۈدۈك چېلىپ ئۆتىدىغان قارا يۈك پويىزلىرىنىڭ پاراۋوزلىرىدەك كـانـايلىق بىر پويىزنىـڭ بۇغـداي ، مـاشـىنا ۋە پارچە ئەينەك يۈكلەنگەن ۋاگونلىرى بـاشـقا بىر دىياردىن كەلگەن گۇنـاھكار، مۆلايىم خىيالەتلەردەك ئـاپتوبۇس دېرىزىمىزنىـڭ ئـالـدىـدىن بىر- بىرلەپ ئۆتتى.

كىتابنىڭ بىزگە قالدۇرغان تەسـىراتى ھەققىدە جانان بىلەن بەك ئاز پاراڭلاشـتۇق. بۇ تەسـىرات شـۇنچىلىك كۈچلۈك، مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان، سـاغلام بىر نەرسـە ئىدىكى، ئۇ ھەقتە گەپ قىلىش كىتابقا نىسـبەتەن بىر خىل قۇرۇق ئەزۋەيلەشـكە، بىھۇدە گەپ سـېتىشـقا ئايلىنىپ كېتەتتى؛ ئۇ كىتابنىڭ ئىككىمىزنىڭ ھاياتىدا، ئاپتوبۇس سـەپىرىمىز جەريانىدا قۇياش ياكى سـۇدەك زۆرۈرلۈكى گەپ كەتمەيدىغان ئاسـاسـلىق نەرسـە ئىدى؛ كىتاب ئۇ يەردە، ئـارىمىزدا ئىـدى. ئۇنىـڭ يۈزىمىزگە ئۇرۇلغـان نۇرىـدىن سـەپەرگە چىققانىدۇق ۋە يولدا سـەزگۈلىرىمىز بىلەن ئىلگىرىلەشـكە تىرىشاتتۇق، نەگە بارغىنىمىزنىمۇ پۈتۈنلەي بىلىشنى خالىمايتتۇق.

ئەمما يەنە قايسـى ئاپتوبۇسـقا چىقىشـىمىز كېرەكلىكى ھەققىدە بەزىـدە خېلى ئۇزۇن تـالاش-تـارتىش قىلاتتۇق. بىر قېتىم، نـاھىيە بازىرىغا قارىغاندا خېلىلا كەڭ جاي ئىگىلىگەن ماشىنا ئىسكىلاتىدەك بىر كۈتۈش زالىـدا كـانـايـدىن چىققان ئـاۋاز جانـانـدا كۈچلۈك بىر تىلەك، ئۇ يەردە — قوزغىلىش ۋاقتى بىلـدۈرۈلگەن ئـاپتوبۇس بارىدىغان يەردە بولۇش ئارزۇسـى ئويغاتتى ھەمدە ئىككىمىز مېنىڭ ئۇنىمغىنىمغا قارىماي بۇ ئارزۇغا ئەگەشـتۇق. باشـقا بىر سـەپەردە

كۆزى ياش ئانىسى، بەڭگى دادىسى بىلەن بىرلىكتە كىچىك پىلاستىك چامادانىنى كۆتۈرۈپ ئاپتوبۇسلارغا قاراپ كېتىۋاتقان بىر يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن، پەقەت بوي-بەستى ۋە سەل دۈمچەك تۇرۇشى مەھەممەتكە ئوخشايدىكەن دەپ، بىردىنبىر رىقابەتچىسىنىڭ تۈرك ئاۋئاتسىيە شىركىتى ئىكەنلىكىنى ئىچىگە يېزىپ قويغان بىر ئاپتوبۇسقا چىقتۇق، ئۈچ ناھىيە بازىرى ۋە ئىككى لاي ئۆستەڭدىن ئۆتكەندىن كېيىن يىگىتىمىزنىڭ يېرىم يولدا چۈشۈپ قېلىپ، تىكەنلىك سىملار ۋە قاراۋۇل پوتەيلىرى بىلەن ئورالغان، تاملىرى "مەن تۈرك دېگەنلەر نېمىدېگەن بەختلىك" دەپ شوئار تۇۋلاۋاتقان بىر گازارمىغا يول ئالغانلىقىنى كۆردۇق. بىز ھەر خىل ئاپتوبۇسلارغا ئولتۇرۇپ، بوز قىرلارنى ئېچكىرىلەپ كەزدۇق. بۇ بەزىدە جانانىنىڭ ئاپتوبۇسلارنىڭ سىرتىدىكى قارامتۇل يېشىل بىلەن سارغۇچ قىزىل رەڭلەرنى ياخشى كۆرگەنلىكىدىن، ياكى بولمىسا، قارىمامسىز! ئاپتوبۇسلارنىڭ ئىككى يېنىدىكى YILDIRIMSÜRAT (چاقماق سۈرئەتلىك) دېگەن بەلگىلىرىدىكى R ھەرپلىرىنىڭ قۇيرۇقلىرىنىڭ ئاپتوبۇسلارنىڭ تىترىشى، سۈرئەتلىرىنىڭ ئىتتىكلىشى ئارقىسىدا ئىنچىكىلەپ، تېخىمۇ ئېگىلىپ كېتىشىدىن يالت قىلىپ چېقىلغان چاقماققا ئوخشاپ قېلىشىدىن ئىدى. بىز بارغان چاڭ-توزانلىق يېزا مەركەزلىرىدە، ئۇيقۇغا چۆككەن ناھىيە بازارلىرىدا، مەينەت بېكەتلەردە جانانىنىڭ تەتقىقاتلىرى ھېچقانداق نەتىجە بەرمىگەنسېرى مەن نېمىگە، نەگە، نېمىشقا بارغىنىمىزنى سورايتتىم، قازاغا يولۇققانلارنىڭ يانچۇقلىرىدىن ئېلىۋالغان ھەميانلاردىكى پۇللارنىڭ ئازلاۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتىپ قوياتتىم ۋە بۇنى تەتقىقاتلىرىمىزنىڭ مەنتىقسىز مەنتىقىنى چۈشىنىشكە تىرىشىۋاتقاندەك ھالەتتە قىلاتتىم.

تاشقىشلادىكى سىنىپىنىڭ پەنجىرىسىدىن مەھەممەتكە ئوق تەگكەنلىكىنى كۆرگىنىمنى ئېيتىشىم جانانىنى ھەيران قالدۇرمىدى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن ھايات كاللىسى ئاددىي بەزى

ئەخمەقلەر"تاســـادىپىلىق" دەيدىغان بىر يۇرۇش ئىنىق، ھەتتا مەقســەتلىك ئۇدۇل كېلىشــلەر بىلەن تولغاندى. مەھەممەتكە ئوق تېگىپ خېلى ۋاقىت ئۆتكەندە جانان ئۇدۇل پىيادىلەر يولىدىكى بىر كۆفتە ســاتقۇچىنىڭ ھەرىكىتىدىن بىر ئالاھىدە ۋەقە بولغانلىقىنى تۇيۇپتۇ، ئوق ئاۋازىنى ئاڭلىغانىدەك قىلغىنىنى يادىغا ئاپتۇ ۋە بولۇپ ئۆتكەن ئىشــلارنى ســېزىپ، ياردار مەھەممەتنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپتۇ. باشقىلارچە بولغاندا، ئوق تەگكەن يەردە مەھەممەتنىڭ دەرھال بىر تاكســى توســۇپ، "قاســىم پاشــا دېڭىز ئارمىيســى دوختۇرخانىســى"غا بېرىشــىمۇ بىر تاســادىپىلىق ھېســابلىناتتى، ھالبۇكى، شــوپۇر قىســقا ۋاقىت ئىلگىرى ئۇ يەردە ئەســكەرلىك مەجبۇرىيتى ئۆتىگەنىكەن. مۇرىســـدىكى يارا ئېغىر بولمىغاچقا مەھەممەت ئۈچ-تۆت كۈن ئىچىدە دوختۇرخانىدىن چىقىدىكەنتۇق، ئەمما ئىككىنچى كۈنى ئەتىگىنى جانان دوختۇرخانىغا بارغاندا ئۇنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، يوقاپ كەتكىنىنى چۈشىنىپتۇ.

— مېھمانخانىغا باردىم، بىر كۈنى تاشقىشلاغا بىر باردىم، ئۇ ياخشى كۆرۈدىغان قەھۋەخانىلارنى ئايلاندىم ۋە بىھۇدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۆيدە ئۇنىڭ تېلېفونىنى بىر مەزگىل كۈتتۈم،— دېدى جانان مېنى ھەيران قالدۇرغان ســوغۇققانلىق ۋە ئوچۇق-يورۇقلۇق بىلەن،— ئەمما ئۇنىڭ خېلىدىن بېرى ئۇ يەرگە، ئۇ دىيارغا، كىتابتا ئېيتىلغان يەرگە قايتىپ كەتكەنلىكىنى بىلگەنىدىم.

ئۇ دىيارغا چىققان ســەپەردە مەن جانانىنىڭ "ســەپەرداش دوســتى" ئىدىم. ئۇ دىيارنى يېڭىدىن بايقاشــقا ماڭغاندا بىر-بىرىمىزگە "يۆلەنچۈك" بولاتتۇق. ئۇ يېڭى ھاياتنى ئىزدەۋاتقاندا ئىككى كىشىنىڭ تېخىمۇ "ئىقتىدارلىق"بولىدىغانلىقىنى ئويلاش خاتا ئەمەس ئىدى. بىز جان يولداش، سەپەردىكى دوستلار ئىدۇق؛ بىز بىر-بىرىمىزگە شەرتسىز ياردەمچى ئىدۇق؛ بىز كۆزەينەك بىلەن ئوت ياقىدىغان مارى بىلەن ئەلىدەك ئىقتىدارلىق ئىدۇق، بىز كېچە

ئاپتوبۇســــلىرىدا ھەپتىلەپ بىر ـ بىرىمىزگە يولىنىپ دېگۈدەك يانمۇ يان ئولتۇردۇق.
بەزى كېچىلەردە ئاپتوبۇســمىزنىڭ ۋىدىيوســىدىكى ئىككىنچى فىلىممۇ قورال ئاۋازلىرىنىڭ، تاقالغان ئىشــىكلەرنىڭ ۋە پارتىلىغان تــاك ئۇچــار ئــايروپىلانلارنــىڭ ھەيۋەتلىــك گۈمبۈرلىشـــى بىلەن تۈگىگەنــدىن كېيىن ۋە ئۆلۈم نەپســــىنى ئېلىۋاتقــان بىز ھــارغىن، پەرىشــان يولۇچىلار چۈشــلەر ئالىمىگە قاراپ چاقلار بىلەن بىرلىكتە دوملاپ، سىلكىنىپ، راھەتسىز بىر سەپەرگە چىقىپ خېلى ۋاقىتتىن كېيىن، ئــاۋۋال بىرەر ئــازگــال ۋە تورمۇزلاش مېنى ئويغىتىۋېتەتتى، ئاندىن مەن يېنىمدا، دېرىزە قېشــىدا پۈشۈلداپ ئۇخلاۋاتقان جانانغا ئۇزۇنــدىن ئۇزۇن قــارايتتىم: بېشـــى كىچىــك دېرىزە پەردىلىرىنى پۈكلەپ ياسىۋالغان ياستۇققا يۆلەنگەن، قوڭۇر چاچلىرى بۇ ياستۇقتا چىرايلىق ھالقا شـــەكلىنى ھاســــىل قىلغاندىن كېيىن ســــوزۇلۇپ مۈرىلىرىگە چۈشــكەنىدى. گۈزىلىمىنىڭ ئۇزۇن قوللىرى بەزىدە بىر ـ بىرىگە پاراللېل سۇنغان ئىككى شاختەك مېنىڭ تاقەتسىز تىزلىرىمغا قويۇلاتتى، بەزىدە بىر قولىنى پەردە ياســـتۇققا ياردەمچى قىلىپ، ئىـكـكىـنـچـى ”يـاســــتـۇق“ قىلىۋالاتــتــى ـ دە، يەنە بــىرقــولــى بىلەن ”ياســتۇق“ قىلىۋالغان قولىنى جەينىكى ئاســتىدىن نازاكەت بىلەن تۇتۇۋالاتتى. چىرايــدىن كۆپىنچە ئۇنــىڭ قوشــۇمىســــىنى تۈرگۈزگەن بىر ئــازابنى كۆرەتتىم، بەزىــدە قوڭۇر چــاچلىرى پېشـــانىســـگە يۆگىلىپ چۈشــۈپ مېنى قىزىقتۇرىدىغان ســوئال ئىشـــارەتلىرىنى يوللايتتى. ئاندىن ســـولغۇن مەڭزىلىرىدە بىر نۇر كۆرەتتىم ـ دە، ئېڭىكى بىلەن ئۇزۇن بوينى بىرلەشــكەن ئاجايىپ يەردە، ئاندىن يەنە بېشى ئالدىغا ئېڭىشسە گەجگىسىگە تۆكۈلگەن چاچلىرىنىڭ ئاســتىدىكى قول يەتكۈســـز ۋۇجۇدتا گۈللەرنىڭ ئېچىلغىنىنى، كۈنىنىڭ پاتقىنىنى، شــوخ ۋە ئويۇنچى تىيىنلارنىڭ بۇ قول تەگكۈســز ســىلىق جەنىنەتكە مېنى چاقىرىپ سـەكرەۋاتقىنىنى

چۈشــــەيتتىم. ئۇنىڭ كەڭ، رەڭســــىز لەۋلىرىدە ۋە بۇ لەۋلىرىنى ئاچچىقتا چىشلىگەنلىكى ئۈچۈن بەزى يېرىدە بىلىنىدىغان مەشۇتتەك ئىنچىكە ســــىزىقتــا، ئەگەر ئۇيقۇســــــدا بولســــىمۇ بىر ئــاز كۆلۈمسىرىيەلىسە، يۈزىدە ئۇ ئالتۇن دىيارنى كۆرەتتىم ھەم ئۆزۈمگە دەيتتىمكى: بۇنى ھېچقانداق دەرســــتە ئۆگەنمىدىم، ھېچقانداق كىتابتا ئوقۇمىدىم، ھېچقانداق فىلىمدە كۆرمىدىم؛ ئاھ، مەشــۇقىنىڭ ئۇخلىشىنى ئاشىقنىڭ قېنىپ-قېنىپ كۆرۈشى نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك، ئەي پەرىشتە!

پەرىشتىدىن ۋە بىزگە ئۇنىڭ بىر خىل ئېغىر-بېسىق، تەمكىن ئۆگەي ئاكىســـــدەك كۆرۈنىدىغان ئۆلۈمدىن گەپ ئاچتۇق: ئەمما جانانىنىڭ كۆكتات، مېۋە دۇكانلىرىدىن، بۇلۇڭدىكى تۆمۈرچىلىك دۇكــانلىرىــدىن، ئەســــنەپ ئولتۇرىــدىغــان يــاغلىق، پــايپــاق ساتقۇچىلاردىن سېتىۋېلىپ، ئۇنى ياخشى كۆرۈپ سىلاپ، كېيىن بېكەت قەھۋەخانىلىرىدا ، ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا تاشلاپ قويۇپ ئۇنتۇپ قالغان پارچە-پۇرات نەرسىلەردەك ئۇششــاق گەپلەر بىلەن پاراڭلىشاتتۇق: ئۆلۈم ھەممە يەردە، كۆپىنچە ئۇ يەردە ئىدى. چۈنكى ئۇ يەر ھەممە يەرگە يېيىلغانىدى. بىز ئۇ يەرنى تېپىش، مەھەممەت بىلەن تېپىشىش ئۈچۈن يىپ ئۇچلىرىنى توپلايتتۇق، كېيىن ئۇلارنى ئىز قالدۇرغاندەك تاشــلاپ قوياتتۇق. بۇلارنى، يەنى تەڭداشـــــىز ھادىســــە پەيتلىرى، ئۇ دۇنيا كۆرۈنىدىغان بوســــۇغىلار، كىنوخانا ئىشىكلىرى، "يېڭى ھايات" ماركىلىق مۇرابىالار، مەھەممەتنى، بەلكى بىزنى ئۆلتۈرىدىغان قاتىللار، ئىشـــكلىرىدە قەدەملىرىم ئاســـتىلاپ قــالــدىغــان مېھمــانخــانىلار، ئۇزاق جىمجىتلىقلار، كېچىلەر ۋە ئــاشــــخــانىنــىڭ خۇنۇك چىراغلىرى دېگەنــدەكلەرنى كىتــابتىن ئۆگەنگەنىدۇق. شــــۇنداق دېيىشـــــم كېرەك. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاپتوبۇســـــلارغا چىقىپ يولىمىزغا راۋان بولاتتۇق، بەزىدە تېخى قــاراڭغۇ چۈشــــمەي تۇرۇپ، يەنى شــــوپۇر يــاردەمچىلىرى بېلەت

يىغقاندا، يولۇچىلار بىر-بىرى بىلەن تونۇشۇۋاتقاندا، باللار بىلەن ھەۋەسكارلار تۇپتۇز ئاسفالتقا ياكى توپا-چاڭلىق تاغ يولىغا ۋىدىيو كۆرۈۋاتقاندەك قارىغاندا جانانىنىڭ كۆزلىرىدە بىردىنلا بىر نۇر چاقنايتتى-دە، سۆزلەشكە باشلايتتى.

" كىچىك چاغلىرىمدا يېرىم كېچىلىرى،— دېدى بىر قېتىم،— ئۆيدە ھەممەيلەن ئۇخلاۋاتقاندا ئورنۇمدىن تۇرۇپ، پەردىنى قايرىپ، كوچىغا قارايتتىم. كوچىدا بىر ئادەم كېتىۋاتقان بولاتتى، بىر مەست، بىر دۆمچەك، بىر پور سېمىز، بىر كۆزەتچى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەر ئىدى... قورقاتتىم، ھۇجرامنى ياخشى كۆرەتتىم، ئەمما ئۇ يەردە، تالادا بولغۇم كېلەتتى".

"باشقا ئوغۇللارنى بولسا ئاكامنىڭ ئاغىنىلىرى يازلىق داچىدا مۆكۈشمەك ئوينىغاندا، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە سىنىپتا، ئۇلار پارتىنىڭ تۆشۈكىدىن چىقارغان بىر نەرسىگە قارىغىنىمدا ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك ۋاقتلىرىمدا ئويۇننىڭ دەل يېرىمىدا، ئۇلارنىڭ تۇيۇقسىز سىيگۈسى كېلىپ پاچاقلىرىنى مىدىرلاتقاندا تونۇغانىدىم."

"توققۇز ياشتا ئىدىم، دېڭىز قىرغىقىدا يىقىلىپ چۈشۈپ تىزىم قاناپ كەتكەندە ئانام ۋارقىراپ كەتتى. مېھمانخانىدىكى دوختۇر تاغىنىڭ يېنىغا باردۇق. 'نېمانچە ئوماق، نېمانچە تاتلىق قىز سەن،— دېدى دوختۇر تاغا ۋە يارامغا ئوكسىگېنلىق سۇ قۇيدى،— نېمانچە ئەقىللىق قىز'. چاچلىرىمغا قاراۋاتقاندا ئۇ تاغىنىڭ ماڭا ئامراق بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشەندىم. ئۇنىڭ ماڭا دۇنيانىڭ باشقا بىر يېرىدىن قارىيالايدىغان سېھىرلىك كۆزلىرى بار ئىدى، كۆز قاپاقلىرى بىر ئاز ساڭگىلاپ قالغانىدى، بەلكىم مۈگدەۋاتقاندەك، ئەمما ھەممە نەرسىنى ۋە مېنى تولۇق كۆرۈۋاتقان بىر ئادەمدەك قىلاتتى..."

"پەرىشتىنىڭ كۆزلىرى ھەر يەردە، ھەر نەرسىدە، ھەر ۋاقىت

ئۇ يەردە... لېكىن بىز بىچارىلەر يەنە بۇ كۆزلەرنىڭ مېيىپلىق دەردىنى تارتىمىز. بۇ ئۇنى ئۇنتۇغانلىقىمىز ئۇچۇنمۇ، ئىرادىمىزنىڭ بوشاپ كەتكەنلىكى ئۇچۇنمۇ، ھاياتنى سۆيەلمىگەنلىكىمىز ئۇچۇنمۇ؟ يول يۈرگەنچە، شــــەھەردىن شــــەھەرگە بارغانچە، بىر كۈنى، بىر كېچىدە ئاپتوبۇســــنىڭ دېرىزىســــىدىن پەرىشــــتە بىلەن دەرقەمدە ئۇچرىشــىدىغانلىقىمنى بىلىمەن. ئۇلارنى كۆرۈشــكە نېســىپ بولۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قارىشىنى بىلىش لازىم. بۇ ئاپتوبۇسـلار ئىنسـاننى ئارزۇلىغان يېرىگە ئەڭ ئاخىرىدا ئاپىرىدۇ. ئاپتوبۇسلارغا ئىشىنىمەن، پەرىشتىگە بەزىدە، ياق ھەر ۋاقىت ئىشىنىمەن، توغرا، ھەر ۋاقىت، ياق، بەزىدە.“

”مەن ئىزدىگەن پەرىشتىنى كىتابتا ئوقۇدۇم. ئۇ يەردە ئۇ باشقا بىرسـىنىڭ ئوي-خىيالىدەك بىر نەرسـە ئىدى، خۇددى بىر مېھمان، ئەمما ئۇنى قوبۇل قىلدىم. مەن ئۇنى كۆرگەن ھامان ھاياتنىڭ پۈتۈن ســـىرىنىڭ ماگــا بىردىنلا كۆرۈنىدىغانلىقىنى بىلىمەن. ئاپتوبۇسلاردا، ھادىسە يۈز بەرگەن يەرلەردە ئۇنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدىم. ھەممە ئىش مەھەممەتنىڭ دېگىنىدەك بىرمۇ بىر چىقىۋاتىدۇ. مەھەممەت نەگە بارســا ئەتراپىدا ئۆلۈم كۆلەڭگىســى، بىلەمســەن، بەلكىم ئىچىدە كىتابنى ئېلىپ ماڭغانلىقى ئۈچۈن. ئەمما كىتابتىن، يېڭى ھاياتتىن خەۋەرســىز ئىنســانلارنىڭمۇ ھادىســە يۈز بەرگەن يەرلەردە، ئاپتوبۇســلاردا ئۇ پەرىشــتە ھەققىدە گەپ قىلغانلىرىنى ئاڭلىدىم. مەن ئۇنىڭ ئىزىدا، ئۇ قويۇپ كەتكەن ئىشــارەتلەرنى توپلاۋاتىمەن.“

”يامغۇرلۇق بىر كېچىدە مەھەممەت ماگــا ئۆزىنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتقانلارنىڭ ھەرىكەتكە ئۆتكەنلىكىنى ئېيتقانىدى. ئۇلار ھەممە جايدا بولۇشــى مۇمكىن، ھازىر بىزنىڭ گېپىمىزنى ئاڭلاۋاتقان بولۇشىمۇ مۇمكىن. خاتا چۈشەنمە، ئەمما سەنمۇ ئۇلارنىڭ بىرسى بولۇشۇڭ مۇمكىن. ئىنسان كۆپىنچە ئويلىغانلىرىنىڭ، قىلدىم دەپ

بىلگەنلىرىنىڭ دەل تەتۈرىسـىـنى قىلىدۇ. ئۇ دىيارغا كېتىۋاتقىنىڭدا ئۆزۈڭگە قايتىپ كېلىسـەن، كىتابنى ئوقۇۋاتىمەن دەپ ئويلىغىنىڭدا ئۇنى يېگىدىن يازسـەن، ياردەم قىلىۋاتىمەن دېگىنىڭدە ئۇنى قاقشىتىسەن... كۆپلىگەن ئىنسانلار ئەسلىدە يېگى بىر ھاياتنىمۇ، يېگى بىر دۇنيانىمۇ ئارزۇ قىلمايدۇ. شـۇڭا ئۇلار بۇ كىتابنىڭ ئاپتورىنى ئۆلتۈرۈشتى.»

كىتابنىڭ ئاپتورى، يەنى ئۇ پېشقەدەم يازغۇچى ھەققىدە جانان ماڭا مۇجمەل بىر تىلدا، سـۆزلىرىنىڭ ئۆزىدىن ئەمەس، ئۇلارنى سـۆزلىگەندىكى سـىرلىق كەيپىياتىدىن مېنى ھاياجانلاندۇرغان بىر ئۇسـلۇبتا گەپ قىلدى. يېگىچە بىر ئاپتوبۇسـنىڭ ئالدى ئورۇندۇقلىرىنىڭ بىرىدە ئولتۇرغان جانانىنىڭ كۆزلىرى ئاسـفالتتا پارقىراۋاتقان ئاق يول بەلگىلىرىگە تىكىلگەنىدى، قاراڭغۇ كېچىنىڭ قوينىدا باشـقا ئاپتوبۇس، ئاپتوموبىل، پىكاپلارنىڭ چىراغلىرى كۆرۈنمەيۋاتاتتى.

«مەھەممەت بىلەن پېشـقەدەم يازغۇچى كۆرۈشـكەندە بىر-بىرىنىڭ كۆزلىرىدىن ھەممە نەرسـىنى چۈشـەنگەنلىكىنى بىلىمەن. مەھەممەت ئۇنى ئىزدەپتۇ، تەتقىق قىلىپتۇ. ئۇچراشـقانلىرىدا ئانچە كۆپ پاراڭلاشماپتۇ، سۈكۈت قىلىشىپتۇ، بىر ئاز مۇنازىرە قىلىشىپتۇ، يەنە گەپ قىلىشماپتۇ. ئۇ بوۋاي ئۇ كىتابنى ياش چېغىدا يازغانىكەن ياكى ئۇنى يازغان يىللاردا ياش ئىدىم دەيدىكەن،'كىتاب ياشلىقىمدا قالدى' دېگەنىكەن ھەسـرەت بىلەن. ئاندىن مەھەممەت ئۇ بوۋاينى قورقۇتۇپتۇ، ئۇ ئۆز قولى بىلەن يازغان، ئۆز روھىدىن چىقارغان نەرسـلەرنى ئۆزىگە ئىنكار قىلغۇزۇپتۇ. بۇ ھەيران قالغۇدەك ئىش ئەمەس، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇنى ئۆلتۈرگەنلىرىدىمۇ شـۇ... بوۋاي ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن نۆۋەتنىڭ مەھەممەتكە كېلىشىدىمۇ شۇ... بىز مەھەممەتنى قاتىلدىن ئاۋۋال تاپىمىز... ئەھمىيەتلىك بولغىنى مۇنداق: كىتابنى ئوقۇپ ئۇنىڭغا ئىشـەنگەنلەر بار. شـەھەرلەردە،

چوڭ بېكەتلەردە، دۇكانلاردا، كوچىلاردا كېتىۋاتقاندا ئۇلارنى ئۇچرىتىۋاتىمەن، كۆزلىرىدىن تونۇۋاتىمەن، ئۇلارنى بىلىۋاتىمەن. كىتابنى ئوقۇپ ئۇنىڭغا ئىشەنگەنلەرنىڭ چىرايى باشقىچە، كۆزلىرىدىكى ئازاب ۋە ئارزۇ-ئىستەك بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ، بۇلارنى سەنمۇ بىر كۈنى چۈشىنىسەن؛ بەلكىم چۈشىنىپ بولغانسەن. سىرنى بىلسەڭ، ئۇنىڭغا قاراپ يول ئالساڭ ھايات گۈزەلدۇر.»

بۇلارنى جانان ماڭا ئېيتىۋاتقاندا ئەگەر چەت-ياقىدىكى مېھمانخانىلارنىڭ زېرىكىشلىك، چۈشىنى قاينايدىغان ئاشخانىلىرىدا بولساق، يېرىم كېچىدە ئۇيقۇچان بىر بالا ئەكەلگەن ھەقسىز چاينىڭ يېنىدا تاماكا چېكىپ، رېزىنكە پۇرايدىغان بۇلجۇرگەن قىيامىنى قوشۇق بىلەن يەۋاتقان بولاتتۇق. كونا بىر ئاپتوبۇسنىڭ ئالدى ئورۇندۇقلىرىدا ئەگەر گۈركىرەشلەر ئىچىدە تەۋرىنىۋاتقان بولساق، مېنىڭ كۆزلىرىم جانانىنىڭ چىرايلىق ۋە چوڭ ئاغزىدا، لەۋلىرىدە، ئۇنىڭ كۆزلىرى ئاندا-ساندا ئۆتۈۋاتقان ئاپتوموبىللارنىڭ مايماق چىراغلىرىدا بولاتتى. ئەگەر ئادەم تولۇپ كەتكەن بېكەتلەرنىڭ بىرىدە يالتىراق خالتىلىرىنى، كاردون چامادانلىرىنى، بوغچۇملىرىنى تۇتۇپ ماشىنا كۈتۈپ تۇرغانلار ئارىسىدا ئولتۇرغان بولساق، جانان گېپىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ، مېنى مۇزدەك يالغۇزلۇق ۋە خالايىق ئىچىدە تاشلاپ قويۇپ يوقاپ كېتەتتى.

ئۆتمەيۋاتقان مىنۇت-سائەتلەردىن كېيىن، بەزىدە ئۇنى بىز ئاپتوبۇس كۈتكەن بىر شەھەرنىڭ ئارقا كوچىلىرىدىكى ئەسكى-تۈسكىچى دۇكانلىرىنىڭ بىرىدە قەھۋە ياغۇنچاقىغا، سۇنۇق بىر دەزمالغا، ئەمدى ئىشلەپچىقىرىلمايدىغان كۆمۈر مەشلىرىدىن بىرىگە دەرگۇمان بىلەن قاراۋاتقىنىدا تاپاتتىم. بەزىدە ئۇنىڭ قولىدا غەلىتە بىر يەرلىك گېزىت بولاتتى، سىرلىق كۈلۈپ قويۇپ كەينىگە قايتىپ، ئاخشاملىرى ئېغىل-قوتانلىرىغا يانغان پادىلار بازارنىڭ چوڭ

كوچىسىدىن ئۆتمىسۇن دەپ شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ قوللانغان تەدبىرلىرىنى، Aygaz دۇكاندارىنىڭ ئىستانبۇلدىن دۇكىنىغا كەلتۈرگەن ئاخىرقى يېڭى ماللىرىنىڭ ئېلانىنى ماڭا ئوقۇپ بېرەتتى. كۆپ چاغلاردا ئۇنى خەقلەر بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرغاندا تاپاتتىم: بېشىغا ياغلىق ئارتقان ھامملار بىلەن مۇڭدىشىپ كېتەتتى، ئۆردەكتەك سەت، كىچىك بىر قىزنى قۇچىقىغا ئېلىپ قايتا ـ قايتا سۆيەتتى، ئاپتوبۇسلار ۋە بېكەتلەر ھەققىدىكى ئاجايىپ بىلىمى بىلەن، OPAپۇرايدىغان يامان نىيەتلىك چەت ئەللىكلەرگە يول كۆرسىتەتتى. مەن ئۇنىڭ يېنىغا ئېھتىيات بىلەن ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ يېتىپ بارغىنىمدا، بۇ سەپەرگە بىز خۇددى مۇشۇنداق دەردلەرگە دەرمان بولۇش ئۈچۈن چىققاندەك: " بۇ ھامملىنىڭ ئالدىغا ئەسكەرلىكتىن قايتقان ئوغلى چىقماقچى ئىكەن، ئەمما Vanماركىلىق ئاپتوبۇستىن تونۇش ھېچكىم چىقماپتۇ!" دەيتتى. باشقىلارغا ئاپتوبۇس ۋاقتىنى سوراپ بېرەتتۇق، بېلەتلىرىنى ئالماشتۇرۇپ بېرەتتۇق، يىغلاۋاتقان بالىلارنى پەس قىلاتتۇق، ھاجەتخانىغا بارىدىغانلارنىڭ چامادانلىرىغا، بوغچىلىرىغا قاراپ بېرەتتۇق. بىر قېتىم ئالتۇن چىشلىق بىر سېمىز هاما"ئاللاھ رازى بولسۇن!"دېدى، ئاندىن ماڭا بۇرۇلۇپ قېشى بىلەن شەرەتلەپ:"ئايالىڭ بەك گۈزەلكەن، كۆز تەگمىگەي " دېدى.

يېرىم كېچىدە ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدىكى چىراغلار ۋە بۇ چىراغلاردىنمۇ يورۇق ۋىدىيو ئېكرانى ئۆچكەندە، ئەڭ قايغۇلۇق، ئەڭ ئۇيقۇسىز يولۇچىلارنىڭ چېكىۋاتقان تاماكىلىرىنىڭ تورۇسقا ئۆرلىگەن ئىسلىرىدىن باشقا ئاپتوبۇستىكى پۈتۈن ھەرىكەت توختىغاندا، يېنىك ـ يېنىك سىلكىنىۋاتقان ئورۇندۇقلىرىمىزدا بەدىنىمىز بىر ـ بىرىگە ئاستا ـ ئاستا كىرىشەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرىنى يۈزۈمدە، ئىنچىكە بىلەكلىك ئۇزۇن قوللىرىنى تىزلىرىمدا، ئۇيقۇ پۇرايدىغان نەپەسلىرىنى تىترەۋاتقان گەجگەمدە سېزەتتىم. چاقلار

ئايلىنىپ، دىزېلماتور يەنە شۇنداق غارقىرىغاندا، ۋاقىت ئېغىر، قارا ۋە ئىسسىق بىر سويۇقلۇقتەك ئارىمىزغا ئاستا يېيىلاتتى، ئۇيۇشۇپ سەزگۈسىنى يوقاتقان، قېتىپ قالغان پۇتلىرىمىز ۋە سۆڭەكلىرىمىز ئارىسىدا بۇ يېڭى ۋاقىتنىڭ يېڭى سېزىمچانلىقى ئىستەك بىلەن تىنىم تاپمايتتى.

بۇ ۋاقىتنىڭ ئىچىدە بەزىدە قولۇم ئۇنىڭ قولىنىڭ تېگىشىدىن ئوتتەك يانغاندا، بەزىدە بېشى مۈرەمگە چۈشسكەن دەپ سائەتلەرچە كۈتكەندە، بەزىدە بوينۇمغا تەگكەن چاچلىرى شۇ پېتى تۇرسۇن دەپ ئورۇندۇقۇمدا مۇسكۇللىرىم تارتىشىپ قالغاندا ئۇنىڭ نەپەس ئېلىشلىرىنى دىققەت، ھۆرمەت بىلەن ساناپتتىم، پېشانىسىدە بىلىنىدىغان دەردلىك قورۇقلارنىڭ مەنىسىنى ئۆزۈمدىن سورايتتىم، ئۇنىڭ مېنىڭ دىققەت نەزىرىم ئاستىدىكى سولغۇن چىرايى كۆزنى چاقىدىغان بىر نۇردا تۇيۇقسىز يورۇپ، ئويغانغان ھامان تۈنجى ھەيرانلىقتا، نەدە ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن دېرىزىدىن سىرتقا ئەمەس، مېنىڭ ئىشەنچلىك كۆزلىرىمگە قاراپ كۈلۈمسىرىسە نەقەدەر بەختلىك بولاتتىم! بېشى مۈرەمدە ئەينەككە يۆلىنىپ ئۇخلاپ قالمىسۇن دەپ پۇتۇن بىر كېچە قاراپ ئولتۇردۇم، ئەرزىنجان[1]دىن ئالغان گىلاس رەڭلىك چاپىنىمنى سېلىپ ئۈستىگە يېپىپ قويدۇم، تاغلىق يوللاردا شوپۇرىمىز داۋاندىن پەسكە تېز ماڭغاندا ئېڭىشىپ قالغان بەدىنى قاڭقىپ بىر يەرگە ئۇرۇلمىسۇن دەپ تۇتۇپ تۇردۇم. بۇ جەرياندا بەزىدە كۆزلىرىم ئۇنىڭ بوينى بىلەن يۇمشاق قۇلاقلىرىنىڭ ئەگمەچلىرى ئارىسىدا بىر يەرگە تىكىلىپ قالغاندا، ماتورنىڭ گۈركىرەشلىرى، ئاھ ئۇرۇشلار ۋە ئۆلۈم ئىستەكلىرى ئارىسىدا، بالىلىق چۈشلىرىمدە قالغان قولۋاق ساياھىتى ياكى قار يومزىكى ئويۇنىنىڭ ئەسلىمىلىرى، كۈنلەرنىڭ بىرىدە جانان بىلەن

---

[1] ئەرزىنجان— تۈركىيىدىكى بىر ۋىلايەتنىڭ مەركىزى، — ت.

تويى قىلىپ بەختلىك ياشايدىغان تۇرمۇشىنىڭ خىياللىرى بىلەن بىئارام بولاتتىم، ئاندىن ئۇ يەرلەرنىڭ بىر يېرىدە ئۆزۈمنى يوقىتىپ قوياتتىم. نەچچە سائەتتىن كېيىن دېرىزىدىن ئۇرغان قىزىقچى قۇياش نۇرىنىڭ كرىستالدەك سوغۇق، گېئومېترىيىلىك سەزگۈسىدىن ئويغانغىنىمدا، ئاۋۋال بېشىمنى چۆمكىگەن خۇشپۇراق ئىللىق باغچىنىڭ ئۇنىڭ بوينى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلاتتىم، ئۇ يەردە ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدا سەۋر بىلەن يەنە بىر ئاز تۇراتتىم، كۆزلىرىمنى قىسىپ سىرتتىكى قۇياش نۇرىغا چۆمگەن سەھەرگە، سۆسۈن رەڭ تاغلارغا، يېڭى ھاياتنىڭ تۇنجى ئىزلىرىغا سالام بەرگىنىمدە جانانىنىڭ كۆزلىرىنىڭ مەندىن شۇنچىلىك يىراقتا ئىكەنلىكىنى ئازاب ئىچىدە كۆرەتتىم.

”مۇھەببەت، ــ دەپ گەپ باشلايتتى جانان مېنىڭ ئىچىمدە كۆيۈپ-كۆيۈپ ئۆچكەن بىر سۆزنى ئۇستا بىر ئاۋاز ئارتىسىدەك دەرھال جانلاندۇرۇپ، ــ ئىنساننى بىر نىشانغا قارىتىدۇ، ھايات مەئىشەتلىرىنىڭ قوينىدىن تارتىپ چىقىرىدۇ، ئەمدى چۈشىنىۋاتىمەنكى، ئۇ ئەڭ ئاخىرىدا بىزنى دۇنيانىڭ تىلسىماتىغا ئېلىپ بارىدۇ، ھازىر بىز شۇ يەرگە كېتىۋاتىمىز.“

”مەھەممەتنى تۇنجى كۆرگىنىمدە، — دەيتتى جانان كۈتۈش زالىدىكى ئۈستەلگە تاشلاپ قويۇلغان ژۇرنالنىڭ مۇقاۋىسىدىن ئۆزىگە قاراپ تۇرغان Clint Eastwood[1] نى كۆرمەستىن،— پۈتۈن ھاياتىمنىڭ ئۆزگىرىدىغانلىقىنى دەرھال چۈشەندىم. ئۇنى كۆرمەستىكى ھاياتىم باشقىچە ئىدى، ئۇنى تونۇغاندىن كېيىن باشقىچە بىر ھايات بولدى. خۇددى ئەتراپىمدىكى ھەممە نەرسە، پۈتۈن ئەشيالار، كارىۋاتلار، ئادەملەر، چىراغلار، كۈلدانلار، كوچىلار، بۇلۇتلار، تۇرخۇنلار دەرھال رەڭ ۋە شەكىل ئۆزگەرتتى-

---

[1] كلىنت ئېستۋود— ئامېرىكىلىق كىنو چولپىنى، رېژىسسور،ــ ت .

دە، مەن بۇ يېپيېڭى دۇنيانى ھەيرانلىق بىلەن تونۇشقا باشلىدىم. كىتابنى ئوقۇش ئۈچۈن ئالغىنىمدا ئەمدى ھېچقانداق كىتابقا، ھېچقانداق ھېكايىگە ھاجىتىم چۈشمەيدۇ دەپ ئويلايتتىم. ئالدىمدا نامايان بولغان يېڭى دۇنيانى ياخشى چۈشىنىش ئۈچۈن پەقەت كۆزىتىشىم، كۆزلىرىمدە ھەممە نەرسىنى بىرمۇ بىر كۆرۈشۈم كېرەك ئىدى. ئەمما كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن بىلىشىم كېرەك بولغان نەرسىلەرگە يوشۇرۇنغان سىرلارنى ئېنىق بىلىۋېلىشىم كېرەكلىكىنى شۇئان چۈشەندىم. كەتكەن دىياردىن ئازابتا قايتىپ كەلگەن مەھەممەتنى ئاگاھلاندۇردۇم، ئۇ ھاياتقا بىرلىكتە باراالايدىغانلىقىمىزغا ئۈنى ئىشەندۇردۇم. ئۇ كۈنلەردە كىتابنى بىرلىكتە يېنىش-يېنىشلاپ ئوقۇيتتۇق. بەزىدە بىر بابىغا ھەپتىلەپ ۋاقىت بېرەتتۇق، بەزىدە تېخى ئوقۇ-ئوقۇماي ھەممە نەرسىنىڭ ناھايىتى يالىڭاچ ۋە ئوچۇق ئىكەنلىكىنى كۆرەتتۇق. ئاندىن كىنولارغا باراتتۇق، باشقا كىتابلارنى، گېزىتلەرنى ئوقۇيتتۇق، كوچىلاردا ئايلىناتتۇق. كاللىمىزدا كىتاب، ئۈنى يادا ئوقۇغىنىمىزدا ئىستانبۇل كوچىلىرى تامامەن باشقا بىر نۇردا يورۇپ كېتەتتى، بىزنىڭ بولاتتى. بىز كوچىدا كۆرگەن ھاسا تايانغان بوۋاينىڭ ئاۋۋال قەھۋەخانىغا بىرىپ ۋاقىت ئۆتكۈزىدىغانلىقىنى، ئاندىن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىدىن نەۋرىسىنى ئېلىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلەتتۇق. بىز يولدا كۆرگەن ئۈچ ئات ھارۋىسىنىڭ ئۈچىنچىسىنى سۆرىگەن بايتالنىڭ باشتىكى ئىككىسىنى سۆرىگەن ئورۇق ئاتلارنىڭ ئانىسى ئىكەنلىكىنى بايقايتتۇق. كۆك پايپاقلىق ئادەملەرنىڭ نېمىشقا زىچلىشىپ كەتكەنلىكىنى، پويىز ۋاقىت جەدۋەللىرى تەتۈر ئوقۇلغاندا نېمە مەنە بىلدۈرىدىغانلىقىنى ۋە شەھەر ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرغان تەرلەيدىغان، سېمىز ئادەمنىڭ قولىدىكى چامادانىنىڭ بايا بۇلغان ئۆيدىن ئالغان نەرسىلەر ۋە ئىچ كىيىملەر بىلەن تولغانلىقىنى دەرھال بىلەتتۇق. ئاندىن كىتابنى يەنە ئوقۇش ئۈچۈن

بىر قەھۋەخانىغا باراتتۇق، توختىماستىن، ھېچ توختىماستىن كىتاب ھەققىدە بىر نەچچە سائەتلەپ پاراڭ سوقاتتۇق. بۇ مۇھەببەت ئىدى. گاھىدا بەزى كىنولاردىكىدەك، يىراقتىكى دۇنيانى بۇ دۇنياغا يۆتكەشنىڭ بىردىنبىر يولىنىڭمۇ مۇھەببەت ئىكەنلىكىنى ئويلايتتىم."

" ئەمما مەن ھېچ بىلمەيدىغان نەرسىلەر بار ئىدى، ھېچ بىلەلمەيدىغان نەرسىلەر بار ئىدى، — دېدى جانان يامغۇرلۇق بىر كېچىدە، كۆزلىرىنى ئېكراندىكى سۆيۈشۈش كۆرۈنۈشلىرىدىن ئۈزمەي ھەمدە بىر قانچە كىلومېتىر ئەگرى يول تۇگىگەن ۋە ئۈچ ياكى بەش ھارغىن ئاپتوموبىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئېكراندىكى سۆيۈشۈش كۆرۈنۈشى بىزنىڭكىگە ئوخشايدىغان بىر ئاپتوبۇسنىڭ بىزنىڭكىگە ئوخشمايدىغان گۈزەل بىر مەنزىرىدە ئىلگىرىلىشىگە ئالماشقاندا گەپ قوشۇپ،— بىز ھازىر ئۆزىمىز بىلمەيدىغان ئۇ يەرگە كېتىۋاتىمىز ".

ئۈچىمىزدىكى كىيىملەر تەر، چاڭ-توزان ۋە كىردىن كىيگىلى بولمايدىغان بولۇپ قالغاندا، ئەھلى سەلىپلەردىن تارتىپ مۇشۇ كەمگىچە بۇ زېمىنلارنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلغان پۈتكۈل تارىخنىڭ قالدۇقلىرى ۋۇجۇدىمىزدا قاتمۇ قات بىرىككەندە، بىر ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ يەنە بىرسىگە چىقىشتىن ئىلگىرى "گەلىشىگۈزەل"[1] شەھىرىنىڭ بازىرىغا خالىغانچە چىقاتتۇق. جانان ئۆزىنى ئاق كۆڭۈل يەرلىك ئوقۇتقۇچىلارغا ئوخشىتىدىغان ئۈزۈن يىپەك كۆڭلەكلەردىن ئالاتتى، مەن ئۆزۈمنى ئىلگىرىكى سولغۇن قىياپىتىمگە ئوخشىتىدىغان ھېلىقى كۆڭلەكلەردىن ئالاتتىم... ئاندىن ناھىيىلىك ھۆكۈمەت، ئاتاتۈرك ھەيكىلى، ئارچەلىك[2] دۇكانلىرى، دورىخانا ۋە

[1] گەلىشىگۈزەل— ئىختىيارىي، خالىغانچە، ئۆز مەيلىچە دېگەن مەنىدە، — ت.

[2] ئارچەلىك— تۈركىيىدىكى ئائىلە ئېلېكتىر سايمانلىرى ساتىدىغان داڭلىق شىركەت، — ت.

جامە ئارىسىدا ئايلىنىپ يۈرۈشنى ئويلاشساق، قۇرئان كۇرسىنىڭ تالىپ قوبۇل قىلىش ئۇچۇن رەختكە يېزىلغان ئېلانلىرى ئارىسىدا كۆرۈنگەن زەڭگەر ئاسماندا رېئاكتىۋ ئايروپىلان قالدۇرۇپ كەتكەن ئاق ۋە ئىنچىكە سىزىقنى بايقايتتۇق، قوللىرىمىزدا قەغەز بولاقلار ۋە يالتىراق خالتىلارنى تۇتۇپ دەرھال تۇرۇپ ئاسمانغا مۇھەببەت بىلەن قارايتتۇق، ئارقىدىنلا، ئۆگۈپ كەتكەن گالستۇك تاقىغان سولغۇن ھۆكۈمەت خادىمىدىن شەھەر مۇنچىسىنىڭ ئورنىنى سورايتتۇق.

مۇنچا ئەتىگىنى ئاياللارغا ئوچۇق بولغاچقا، مەن باشتا كوچىدا بىكار يۈرەتتىم، قەھۋەخانىلاردا مۆگدەيتتىم، مېھمانخانىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە جانانغا ھېچ بولمىسا بىر كۆنى بىر كېچىنى ماشىنا چاقىنىڭ ۋە ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىنىڭ ئۈستىدە ئەمەس، خەقلەردەك يەر يۈزىدە، مەسىلەن، بىر مېھمانخانىدا ئۆتكۈزۈشىمىز كېرەكلىكىنى ئېيتىشنى خىيال قىلاتتىم، بەزى ئاخشاملىرى خىيالىمنى ئېيتاي دەيتتىم، ئەمما قاش قارايغاندا جانان ماڭا، مەن مۇنچىدىكى ۋاقىتتا قىلغان تەتقىقاتلىرىنىڭ نەتىجىلىرىنى كۆرسەتتى: كونا «رەسىملىك رومان» ژۇرنىلى توپلاملىرى، تېخىمۇ كونا باللار ژۇرناللىرى، بىر ۋاقىتلاردا چاپىنغىنىمىنىمۇ ئۇنتۇپ قالغان شاكىلات ئۆرنەكلىرى ۋە ئىسمىنى بىلمىگەن بىر چاچ قىسقۇچى. ئاپتوبۇستا دەپ بېرىمەن دەيتتى جانان يۈزىدە ئاشۇ ۋىدىيو فىلىمنى يەنە بىر قېتىم كۆرگەن ۋاقىتتا ئېپادىلىنىدىغان ھېلىقى گۈزەل تەبەسسۇم بىلەن.

زېرىكەرلىك ئاپتوبۇسىمىزنىڭ تېلېۋىزور ئېكرانىدا رەڭگارەڭ بىر ۋىدىيو فىلىمى ئەمەس، قائىدە-يوسۇنلۇق بىر ھەدە نامايان بولۇپ، شۇم ئۆلۈم خەۋەرلىرىنى بەرگەن بىر كېچىدە "مەھەممەتنىڭ باشقا ھاياتىغا كېتىۋاتىمەن،— دېگەنىدى جانان،— ئەمما باشقا ھاياتىدا ئۇ مەھەممەتنىڭ ئۆزى ئەمەس، باشقا بىرسى ئىدى." ئاپتوبۇس بىر ماي قاچىلاش ئورنىنىڭ ئالدىدىن تېزلا ئۆتكەندە سوئال سورىغان

قىزىل نېئون چىراغلار يۈزىگە شولا ئۇردى.

” مەھەممەت ئۆتمۈش ھاياتى، قىز قېرىنداشلىرى، كاتتا تۇرالغۇسى، بىر تۈپ ئۈجمە دەرىخى ۋە يەنە باشقا بىر ئىسمى، باشقا بىر خاراكتېرى بولغانلىقى ھەققىدە ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى. بىر قېتىم ئۇ كىچىككىدە باللار ھەپتىلىكى ژۇرناللىرىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. سەن باللار ھەپتىلىكى ژۇرنىلىنى ئوقۇغانمۇ؟— ئۇنىڭ ئۇزۇن بارماقلىرى كۆلدان بىلەن پۈتىمىز ئارىسىدىكى بوشلۇقتا ۋە سارغايغان ژۇرنال توپلاملىرىنىڭ بەتلىرى ئارىسىدا ھەرىكەتلەندى ۋە ژۇرنال بەتلىرىگە ئەمەس، ژۇرنال بەتلىرىگە قاراۋاتقان ماڭا قاراپ،—مەھەممەت ھەر كىمنىڭ بۇ يەرگە، بىر يەرگە قايتىدىغانلىقىنى ئېيتاتتى. شۇڭا بۇ نەرسىلەرنى، ئۇنىڭ باللىقىنى شەكىللەندۈرگەن بۇ ماتېرىياللارنى يىغىۋاتىمەن... بۇلار بىز كىتابتا تاپقان نەرسىلەر، چۈشىنىۋاتامسەن؟“ دېدى. تولۇق چۈشەنمەيتتىم، بەزىدە پەقەتلا چۈشەنمەيتتىم، ئەمما جانان مەن بىلەن شۇنداق بىر پاراڭلىشاتتىكى، چۈشەندىم دەپ ئويلايتتىم. ”سەندەك، —دەيتتى جانان، — مەھەممەتمۇ ئۇ كىتابنى ئوقۇ-ئوقۇماي پۈتۈن ھاياتىنىڭ ئۆزگىرىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپتۇ ۋە ھېس قىلغان نەرسىسىنىڭ ئاخىرىغىچە بېرىپتۇ، ئاخىرىغىچە...ئۇ مېدىتسىنا ئوقۇۋېتىپتىكەن، پۈتۈن ۋاقتىنى كىتابقا، كىتابتىكى ھاياتقا بېغىشلاش ئۈچۈن ئۇنىمۇ تاشلاپتۇ. يىپيېڭى بىر ئادەم بولۇش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆتمۈشىنى تەرك ئېتىشى كېرەكلىكىنىمۇ چۈشىنىپتۇ. دادىسى، ئائىلىسى بىلەن مۇناسىۋىتىنى ئاشۇنداق ئۈزۈپتۇ... ئەمما ئۇلاردىن ئاسان قۇتۇلالماپتۇ. ماڭا ئەسلى قۇتۇلۇشنىڭ، يېڭى ھاياتقا تۇنجى چىقىشنىڭ قاتناش ھادىسىسى بىلەن ئىشقا ئاشىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى... توغرا، قازا (بۇ دۇنيادىن ئۇ دۇنياغا)چىقىشتۇر؛ چىقىش قازادۇر...پەرىشتە ئۇ چىقىش ۋاقتىدىكى سېھرىنىڭ ئىچىدە

كۆرۈنىدۇ ۋە شۇ چاغدا ۋاقىت، ھايات دېگەن مۇرەككەپ نەرسىنىڭ ئەسلى مەنىسى كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولىدۇ. ئۇ چاغدا ئۆيىمىزگە قايتىمىز..."بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تاشلاپ كەتكەن ئانامنى، ھۇجرامنى، بىساتلىرىمنى، ئورۇن-كۆرپەمنى، ئۆيۈمنى خىيال قىلغاندا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالاتتىم، خىيال قىلغان نەرسىلىرىم بىلەن، يېنىمدا يېڭى ھاياتنى خىيال قىلىۋاتقان جانانىنى يامان غەرەزلىك بىر ئەقىل ۋە مۇۋاپىق گۇناھ تۇيغۇسى بىلەن يانمۇ يان ئېلىپ كېلىش خىيالىنى سۈرەتتىم.

6

بىز ئولتۇرغان ئاپتوبۇسلارنىڭ ھەممىسىدە تېلېۋىزور شوپۇرنىڭ بېشىنىڭ ئۈستىدە تۇراتتى، بەزى كېچىلىرى پاراڭلاشماي، پەقەت شۇ يەرگىلا قارايتتۇق. بوتۇلكىلار، چۇچىلىق ياپقۇچلار، دۇخاۋا پەردىلەر، پارقىراق تاختايلار، كۆز مۇنچاقلار، مارجانلار، نۇسخا رەسىملەر ۋە نەقىشلەر بىلەن زامانىۋى بىر مېھرابقا ئايلاندۇرۇلغان ئېگىزلىكتىكى ئېكران ئايلاپ گېزىت ئوقۇمىغانلىقىمىز ئۈچۈن ئاپتوبۇس دېرىزىلىرى كۆرسەتكەن مەنزىرىلەردىن باشقا بۇ دۇنياغا ئېچىلغان بىردىنبىر كۆزنەك ئىدى. دىڭ-دىڭ سەكرەيدىغان چەبدەس قەھرىمانلار بىر دەمدە يۈزلەرچە ئەبگانىڭ يۈزىگە مۇشت ئاتقان چامباشچىلىق فىلىملىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ قوپال قەھرىمانلارغا ئوينىتىلغان يەرلىك كالانپاي تەقلىدلىرىنى كۆردۇق. زېرەك، سۆيۈملۈك ۋە قوراللىق بىر قەھرىمان يارىماس بايلارنى، ساقچىلارنى، جىنايەت شايكىلىرىنى ئالدايدىغان ئامېرىكا فىلىملىرىنى، كېلىشكەن يىگىتلەر ئايروپىلان، تىك ئۇچار ئايروپىلانلارنى موللاق ئاتتۇرىدىغان ليۇتچېك فىلىملىرىنى، ئەرۋاھلار ۋە قانخور ئالۋاستىلار گۈزەل، ياش قىزلارنى قورقۇتۇپ

جىنىنى چىقىرىدىغان ۋەھىملىك كىنولارنى كۆردۇق. ئاقكۆڭۈل بايلار بويىغا يەتكەن قىزلىرىغا قانداقتۇر ياخشى، سەممىي بىر ئەر تاپالمايدىغان مىللىي فىلىملەرنىڭ كۆپىنچىسىدە بارلىق ئەر-ئايال قەھرىمانلار ھاياتلىرىنىڭ بىر باسقۇچىدا ناخشىچى بولاتتى ۋە بىر-بىرلىرىنى شۇنچىلىك خاتا چۈشىنەتتىكى، ئاخىرىدا بۇلار قانداقتۇر بىر توغرا چۈشىنىشكە ئايلىناتتى. يەرلىك فىلىملەردە چىرايى، قامىتى پۈتۈنلەي بىر قېلىپتىكى چىداملىق پوچتىكەش، رەھىمسىز باسقۇنچى، ئاقكۆڭۈل سەت سىڭىل، زۇۋانى چوڭ ھاكىم، زىرەك، قۇۋ ھاما ۋە ساراڭ قېتىشلارنىڭ روللىرىنى كۆرۈشكە شۇنچىلىك كۆنۈپ كېتىپتۇقكى، بىر كۈنى بىر ئىستىراھەت ئورنىدا تاملىرىغا جامە، ئاتا تۈرك، ئارتىست ۋە چېلىشچىلارنىڭ رەسىملىرى ئېسىلغان "پاششاپىبىگى خاتىرىلىرى رېستورانى"دا ئاق كۆڭۈل سىڭىل بىلەن باسقۇنچىنى ئۇيقۇچان كېچە يولۇچىلىرى بىلەن بىرلىكتە ئەدەپلىك ھالدا ئېزوگېلىن شورپىسى[1] ئىچىۋاتقاندا كۆرگەن ھامان ئالدانغىنىمىزنى ئويلىدۇق. جانان بىز كۆرگەن فىلىملەردە، تامدىكى مەشھۇر ئارتىسلاردىن قايسىلىرىنى باسقۇنچىنىڭ ئاياغ-ئاستى قىلغانلىقىنى بىرمۇ بىر ئەسلەۋاتقاندا، ئاشخانىدىكى رەڭگارەڭ خېرىدارلارغا ئەلەڭ-سەلەڭ قارىغانلىقىمنى ۋە ھەممىمىزنى مەۋھۇم بىر كېمىنىڭ ئايدىڭ، سوغۇق زالىدا شورپا ئىچە-ئىچە ئۆلۈمگە يول ئالىدىغان يولۇچىلار دەپ خىيال قىلغانلىقىمنى ئەسلەۋاتاتتىم.

ئېكراندا سانسىز ئۇرۇش-جېدەل كۆرۈنۈشى كۆردۇق؛ سۇنغان ئەينەكلەر، ئىستاكانلار، ئىشىكلەرنى كۆردۇق؛ ئايروپىلانلار، پىكاپلارنىڭ بىردىنلا كۆزدىن غايىب بولۇشىنى، ئاندىن ئاسمانغا

---

[1] ئېزوگېلىن شورپىسى — نوقۇت، گۆش، ياغ، قارىمۇچ، قىزىلمۇچلار سېلىپ پىشۇرۇلىدىغان، ئاناتولىيە رايونىدا ئومۇملاشقان بىر خىل شورپا. — ت.

كۆتۈرۈلگەن ئوت-يالقۇنلارنى كۆردۇق. ئوت يالماپ كەتكەن ئۆيلەرنى، ھەربىي قوشۇنلارنى، بەختلىك ئائىلىلەرنى، ئەسكى ئادەملەرنى، سۆيگۈ مەكتۇپلىرىنى، غايەت ئېگىز بىنالارنى، خەزىنىلەرنى كۆردۇق. يارىلاردىن، چىرايلاردىن، كېسىلىپ بويۇنلاردىن چاچرىغان قانلارنى، تۈگمەس-پۈتمەس قوغلىشىش كۆرۈنۈشلىرىنى، سانسىز فىلىمدە يۈزلەرچە، مىڭلارچە پىكاپنىڭ بىر-بىرىنى قوغلىشىنى، يول تۈگەپ قالغاندا تېزلا كەينىگە يېنىشىنى، ئاندىن خۇشال سوقۇلۇشلىرىنى كۆردۇق. بىر ۋىدىيو فىلىمى تۈگەپ ئىككىنچىسى چىقىشتىن ئاۋۋال جانان:" ئۇ بالىنىڭ بۇنچە ئاسان ئالدىنىدىغانلىقىنى ئويلىماپتىكەنمەن" دەيتتى ياكى " ئىشەنمەيمەن، ئالدانمايمەن، ئەمما ياخشى كۆرىمەن" دەيتتى ۋە ياكى ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدا، فىلىم ئاتا قىلغان خۇشاللىق بىلەن"چۈشۈمدە بەختلىك ئەر-خوتۇنلارنى كۆرىمەن" دەيتتى.

جانان بىلەن سەپىرىمىزنىڭ ئۈچىنچى ئېيىنى تاماملىغاندا سەپەردىكى مۇھەببەتنىڭ سۆيۈشۈش كۆرۈنۈشىنى كۆرگەن بولساق كېرەك. ھەر قېتىملىق سۆيۈشۈشتە ئاپتوبۇس قايسىبىر كىچىك ناھىيە بازىرىدىن يىراق شەھەرگە ماڭغان بولسۇن، ئىچىدە تۇخۇم سېتىۋاتقان بالا بولسۇن، خىزمەتچىلەر ياكى كىملەر بولسا بولسۇن، ئولتۇرغانلاردا بىر جىمجىتلىق باشلىناتتى، جانانىنىڭ قولىنى تىزىنىڭ ئۈستىدە ياكى قۇچىقىدا قويغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم، ئاندىن مەن بىردىنلا مۇرەككەپ، چوڭقۇر، دەھشەتلىك ۋە مەنىلىك بىر ئىش قىلىشنى كۆڭلۈمدە ئارزۇ قىلاتتىم. ئۆزۈممۇ تازا ئۇقۇپ كېتەلمىگەن بۇ ئىشنى، ياكى شۇنىڭغا ئوخشايدىغان بىر ئىشنى يامغۇرلۇق بىر ياز كېچىسى قىلدىم.

قاراڭغۇ ئاپتوبۇسنىڭ يېرىمى توشقانىدى؛ ئوتتۇرىسىدا بىر يەردە ئولتۇراتتۇق، ئېكراندا بىزدىن ناھايىتى يىراق، بىزگە

ناھايىتى يات بىر ئىسسىق بەلۋاغ مەنزىرىسىدە يامغۇر يېغىۋاتاتتى. بىر تەبىئىي ئىستەك بىلەن دېرىزىگە ۋە مۇشۇنداق قىلىپ جانانغا بېشىمنى ئاپارغىنىمدا سىرتتا يامغۇر يېغىشقا باشلىغانلىقىنى كۆردۈم. شۇ چاغدا ماگا كۆلۈمسىرىگەن جانانىمنىڭ لەۋلىرىنى، فىلىملەردە كۆرگىنىمدەك، تېلىۋىزورلاردا قىلىنغاندەك، شۇنداق قىلىنغان دەپ ئويلىغىنىمدەك سۆيدۈم، پۈتۈن كۈچۈم بىلەن سۆيدۈم، ھەۋەس ۋە ئاچكۆزلۈك بىلەن سۆيدۈم، پەرىشتە تىپىرلايتتى، لەۋلىرىنى قانىتىۋەتكۈدەك سۆيدۈم.

— ياق، ياق قەدىرلىكىم، — دېدى ماگا،— ئۇنىڭغا ناھايىتى ئوخشايسەن، ئەمما سەن ئۇ ئەمەس، ئۇ باشقا بىر يەردە...

قىزغۇچ رەڭلىك نىئون چىراغلارنىڭ يورۇقى ئەڭ چەت، ئەڭ چىۋىنلىق، ئەڭ قارغىش تەگكۈر تۈرك نېفىت شىركىتىنىڭ باھا ئېكرانىدىن ئۇنىڭ يۈزىگە چۈشتىمۇ، ياكى ئېكراندىكى ئۇ دۇنيانىڭ ئادەم ئىشەنگۈسىز شەپەق نۇرى چۈشتىمۇ؟ بۇنداق ئەھۋاللاردا قىزنىڭ لەۋلىرى قاناپ كېتەتتى دەپ يازىدۇ كىتابلاردا، بىز كۆرگەن فىلىملەرنىڭ قەھرىمانلىرىمۇ بۇنداق ئەھۋاللاردا ئۇستەللەرنى ئۆرۈيتتى، ئەينەكلەرنى سۇندۇراتتى، پىكاپلىرىنى تام تەرەپكە بولۇشىغا ھەيدەيتتى. مەن لەۋلىرىمدە سۆيۈش تەمىنى غەزەپلىنىپ كۈتتۈم، بەلكىم كاللامغا كەلگەن ئىجادكار بىر بايىقاشنىڭ تەسەللىسى بىلەن: مەن يوق،— دېدىم ئۆزۈمگە،— ئەگەر مەن بولمىسام نېمە بولاتتى؟ ئەمما ئاپتوبۇس يېڭى بىر ئىستەك بىلەن سىلكىنگەندە ھەر ۋاقىتتىكىدىن بەكرەك مەۋجۇت ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم، يوتىلىرىمنىڭ ئارىسىدا كۈچىيىۋاتقان ئاغرىق سەۋەبىدىن كېرىلسەم، پارتىلىسام، بوشاشسام دەيمەن. كېيىن بۇ ئىستەك تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىشى، پۈتۈن دۇنيا بولۇشى، يېڭى بىر دۇنيا بولۇشى كېرەك. نېمە بولۇشۇمنى بىلمەستىن كۈتۈۋاتاتتىم، كۆزلىرىمدە ياش، تەرلىرىم ئاققاندا كۈتۈۋاتاتتىم، ئارزۇ بىلەن ۋە نېمىنى

كۆتۈۋاتقانلىقىمنى بىلمەستىن كۆتۈۋاتاتتىمكى، ھەممە نەرسە ئېغىرمۇ ئەمەس، ئاستىمۇ ئەمەس خۇشاللىق بىلەن پارتلىدى، ئېرىدى، يوقاپ كەتتى.

ئاۋۋال ھەيۋەتلىك بىر گۈلدۈرلەشنى، ئاندىن بالا-قازادىن كېيىنكى بىر دەملىك ھوزۇرلۇق جىمجىتلىقنى ئاڭلىدۇق. بۇ قېتىم شۇپۇر بىلەن بىللە تېلېۋىزورنىڭمۇ كۇكۇم-تالقان بولغانلىقىنى كۆردۈم. ۋارقىراش-چىقىراشلار، پەريادلار باشلانغان ھامان جانانىنى قولىدىن تۇتۇپ ئۇستىلىق بىلەن يەرگە سالامەت چۈشۈردۈم.

شار-شۇر يامغۇر ئاستىدا بىزدىمۇ، بىزنىڭ ئاپتوبۇستىمۇ ئىككى يا ئۈچ ئۆلۈك ۋە بىر شۇپۇردىن باشقا چوڭ زىيان بولمىغانلىقىنى دەرھال بىلدىم. ئەمما قارشى تەرەپتىن ئۇرۇلغان يەنە بىر ئاپتوبۇس — شۇپۇرى قارنىدىن يېرىلىپ ئىككى پارچە بولۇپ ئۆلگەن، ئىككىگە قاتلىنىپ پەسكە-پاتقاق ئېتىزلىققا دومىلىغان HEMENVARAN[1] ئۆلۈكلەر ۋە ئۆلۈۋاتقانلار بىلەن داشقايناق بولۇپ كەتكەنىدى. ھاياتنىڭ قاراڭغۇ مەركىزىگە دىققەت ۋە قىزىقىش بىلەن چۈشىدىغاندەك، ئاپتوبۇس دومىلىغان يەرگە، قوناقلىققا چۈشتۇق ۋە سېھىرلىك بىر تۇيغۇدا ئاپتوبۇسقا يېقىنلاشتۇق.

ئاپتوبۇس يېنىغا بارغىنىمىزدا، پارتلىغان دېرىزىلەرنىڭ بىرسىدىن باشتىن-ئاياغ قانغا مىلەنگەن بىر قىز سىرتقا چىقىشقا تىرىشىۋاتاتتى. ماشىنىنىڭ ئىچىدە سوزۇلغان قولىدا باشقا بىرسىنىڭ — ئېگىشىپ قارىدۇق— ماغدۇرى قالمىغان ياش بىر ئەرنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇراتتى. كاۋبوي كىيىملىك بۇ قىز قولىنى زادى قويۇۋەتمەستىن، بىزنىڭ ياردىمىمىز بىلەن ماشىنىدىن سىرتقا چىقتى، ئاندىن تۇتۇۋالغان قولغا قاراپ ئېگىشتى ۋە ئۇنى تارتىپ

[1] HEMENVARAN — "تېز باردىغان" دېگەن مەنىدە، — ت.

سىرتقا چىقىرىشقا تىرىشتى. ئەمما كۆرۈۋاتاتتۇق، قارشى ماڭغان ئاپتوبۇسنىڭ بۇ يىگىت نىكېل قاپلىق پولات چىۋىقلارنىڭ، كاردون قەغەزدەك قاتلانغان سىرلاقلىق قاڭالتىرلارنىڭ ئارىسىدا مىجىلىپ قالغانىدى. بىر دەمدىن كېيىن بىزگە، قاراڭغۇ ۋە يامغۇرلۇق دۇنياغا تەتۈر قاراپ ئۆلدى.

ئۇزۇن چاچلىق قىزنىڭ يۈزىدىن، كۆزىدىن قان ئارىلاش يامغۇر سۇلىرى ئېقىۋاتاتتى. بىز قوراملىق بولسا كېرەك. يامغۇردا سۇس قىزىللاشقان چىرايىدا ئۆلۈم بىلەن ئۇچراشقان بىرسىدىن بەكرەك، ھەيرانلىقتا قالغان بىر كىچىك بالىنىڭ ئىپادىسى بار ئىدى. كىچىك، ھۆل قىز، سەن ئۈچۈن بىز كۆپ پەرىشان بولدۇق. ئۇ شۇ ئان بىزنىڭ ئاپتوبۇستىن چۈشكەن يورۇقلۇقتا ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان ئۆلگەن ئەرگە قاراپ:

— دادام، دادام ئەمدى قاتتىق ئاچچىقلىنىدۇ،— دېدى.

قىز ئۆلگەن يىگىتنىڭ قولىنى قويۇۋەتتى، ئاندىن بۇرۇلۇپ جانانىنىڭ يۈزىنى قوللىرىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ، ئۇنى يۈز يىلدىن بۇيان تونۇش، گۇناھسىز بىر سىڭلىسىنى سىلىغاندەك سىلىدى.

— پەرىشتە،— دېدى ئۇ، — ئاخىرىدا، يامغۇردا، شۇنچە سەپەردىن كېيىن سېنى ئاخىر تاپتىم.

ئۇنىڭ قانغا مىلەنگەن گۈزەل چىرايى جانانغا ھەيرانلىق، سېغىنىش، بەختىيارلىق بىلەن قارايتتى.

— مېنى دائىم كۆرىدىغان، ئاللىقانداق بىر يەردە ئالدىمدا تۇيۇقسىز كۆرۈنۈپ قويۇپ، ئاندىن غايىب بولىدىغان، غايىب بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ئىزدىتىدىغان نىگاھ سېنىڭ نىگاھىڭ ئىدى،—دېدى قىز،—پەرىشتە، سەن بىلىسەن، سېنىڭ نىگاھىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن سەپەرگە چىقتۇق، سېنىڭ بۇ ئىللىق نىگاھىڭ بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن ئاپتوبۇسلاردا كېچىنى ئۆتكۈزدۇق، شەھەرمۇ شەھەر كەزدۇق، كىتابنى يېنىش-يېنىشلاپ

ئوقۇدۇق...

جانان بىر ئاز ھەيران، بىر ئاز دېلىغۇل بولۇپ قالدى، ئەمما خاتالىقنىڭ يوشۇرۇن گېئومېتىرىيىسىدىن مەمنۇن بولدى ۋە ھەسرەتلىك، سۇس كۈلۈمسىرىدى.

ــ كۈل ماگا، ــ دېدى مەن ئۆلدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ بولغان، ئۆلۈۋاتقان كاۋبوي كىيىملىك قىز، — پەرىشتە، ماگا قاراپ كۈلگىنىڭ، ئۇ دۇنيانىڭ نۇرىنى يۈزۈڭدە بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈۋالاي. ماگا قارلىق قىش كۈنلىرىدە سومكا كۆتۈرۈپ مەكتەپتىن قايتىۋاتقاندا چۆرەك[①] ئېلىش ئۈچۈن كىرگەن دۇكاندىكى دوخوپكىنىڭ ئىسسىقلىقىنى ئەسلەت؛ ئىسسىق ياز كۈنىدە پورت كۆۋرۈكىدىن دېڭىزغا خۇشال سەكرىگىنىمنى ئەسلەت؛ ماگا تۇنجى سۆيۈشىنى ئەسلەت؛ تۇنجى قۇچاقلاشنى، ئۆزۈم يالغۇز تاكى ئۇچىغىچە چىققان ياگاق دەرىخىنى، كۆكۈللۈك ياز ئاخشىمىنى، شادلىقتىن مەست بولغان كېچىنى، يوتقىنىمنىڭ ئىچىنى ۋە ماگا سۆيۈملۈك قارىغان چىرايلىق بالىنى ئەسلەت. ھەممىسى ئۇ دىياردا، مەنمۇ ئۇ يەرگە كېتىشنى ئارزۇ قىلىمەن، ياردەم قىل، ياردەم قىلغىنىكى، ھەر نەپەس ئېلىشتا بىر ئاز يېنىكلىشىمنى خۇشال كۈتىۋېلىشقا مۇيەسسەر بولاي.

جانان ئۇنىڭغا يېقىملىق كۈلۈمسىرىدى.

ــ سىلەر پەرىشتىلەر، ــ دېدى قىز قوناقلىقتىن ئاگلىنىۋاتقان ئۆلۈم ۋە ئەسلەش پەريادلىرى ئىچىدە، — سىلەر نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق، نېمىدېگەن رەھىمسىز، ئەمما گۈزەل! بىز ھەر سۆز، ھەر نەرسە، ھەر ئەسلەش بىلەن ئاستا-ئاستا قۇرۇپ، توپا-توزان بولۇپ تۈگىگەندە سىلەر ۋە تۈگىمەس نۇرۇڭلار تەگكەن ھەر يەر

[①] چۆرەك ــ ياغ، شېكەر، تۇخۇم بىلەن يۇغۇرۇلغان خېمىردىن قىلىنغان، گىردىگە ئوخشاش يۇمىلاق يېمەكلىك. ــ ت.

قانداقمۇ ۋاقىتتىن تاشقىرى بىر ھۇزۇرنىڭ ئىچىدە قالسۇن. شۇڭا كىتابنى ئوقۇيلى دەپ ئوقۇدۇق، تەلەيسىز ئاشىقىم بىلەن مەن ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىدىن نىگاھىڭلارنى ئىزدىدۇق. سېنىڭ نىگاھىڭنى ئەمدى كۆرۈۋاتىمەن پەرىشتە، كىتاب ۋەدە قىلغان تەڭداشسىز پەيت مۇشۇ ئىكەن. ئىككى دىيار ئارىسىدىكى بىر ئۆتكۈنچى ۋاقىت ئۇ يەردىمۇ، بۇ يەردىمۇ ئەمەس دەل مۇشۇ يەردىكەن؛ مەن ھازىر ھەم ئۇ يەردە، ھەم بۇ يەردە تۇرۇۋاتقاندا "ۋىدالىشىش" دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋاتىمەن؛ ھۇزۇرنىڭ، ئۆلۈمنىڭ ۋە ۋاقىتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى خۇشال ھالدا ھېس قىلىۋاتىمەن. پەرىشتە، ماڭا قاراپ تېخىمۇ بەكرەك كۈلگىن.

ئۇنىڭدىن كېيىن نېمە بولغانلىقىنى بىر ھازا ئەسلىيەلمىدىم. ھېلىقى كۆڭۈللۈك مەستلىكنىڭ ئاخىرىدا كاللا خېلىلا قاپاق بولۇپ، ئەتىسى ئەتىگىنى"مانا ئۇ يەردە فىلىم ئۆزۈلدى" دەيدىغان گەپ بارغۇ، كاللامغىمۇ شۇنداق بىر نەرسە كەلگەنىدى. ئاۋۋال ئاۋاز ئۆچتى، خىيالىمدا قىز بىلەن جانانىنىڭ بىر-بىرىگە قانداق نەزەر سېلىشقانلىرىنى كۆرگەندەك بولۇۋاتاتتىم. ئاۋازنىڭ ئارقىسىدىن كۆرۈنۈشمۇ بىردەم يوقالغان بولسا كېرەك، كۆرگەنلىرىم تاسادىپىيلىقلىرىم ئارىسىغا ئارىلاشماي، ھېچقانداق خاتىرىلەنمەيلا يوقاپ كەتتى.

كاۋبوي كىيىملىك قىزنىڭ سۇ ھەققىدە گەپ قىلغانلىقى غۇۋا ئېسىمدە ئىدى، قوناقلىقتىن قانداق ئۆتتۇقكى، بىر دەريا بويىغا كەلدۇق، بۇ يەر بىر دەريا ياكى پاتقاقلىق ئۆستەڭ بولغىيمىدى، توختام سۇنىڭ ئۇستىگە چىپ-چىپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر تامچىلىرىنى ۋە سۇدا ھاسىل بولغان ھالقىلارنى قەيەردىندۇر كەلگەن كۆك نۇرنىڭ ئىچىدە كۆرۈۋاتقانلىقىمنى بىلەلمەيۋاتاتتىم.

بىر دەمدىن كېيىن كاۋبوي كىيىملىك قىزنىڭ جانانىنىڭ

يۈزىنى يەنە قوللىرىنىڭ ئارىسىدا تۇتقىنىنى كۆردۈم، ئۇنىڭغا بىر نەرسىلەرنى پىچىرلايتتى، ئەمما ئاڭلىيالمايتتىم ياكى چۈشتىكىدەك پىچىرلانغان سۆزلەر ماڭا ئاڭلانمايۋاتاتتى. ئىككىسىنى يالغۇز قويۇشۇم كېرەكلىكىنى قانداقتۇر بىر گۇناھ تۇيغۇسىدا ئويلىدىم. ئۆستەڭ بويىغا بىر ـ ئىككى قەدەم تاشلىدىم، ئەمما پۇتلىرىم بىر پاتقاققا پېتىۋاتاتتى. كالانپاي قەدەملىرىمدىن ئۈركىگەن بىر توپ پاقا بىر ـ بىرلەپ ئېگىزگە سەكرەپ ئۆزلىرىنى سۇغا ئېتىشتى. سۇ ئۈستىدە پۈرلىشىپ كەتكەن بىر تاماكا قېپى ئاستا ـ ئاستا يېقىنلاشتى. ئۇ بىر مالتەپە[1] قېپى ئىدى، ئوڭ ـ سولىغا تەگكەن يامغۇر تامچىلىرىدىن ئارىلاپ ـ ئارىلاپ شۇنداق بىر سىلكىنەتتى، ئاندىن ئۆزىدىن خاتىرجەم ۋە مەغرۇر ھالدا ناتونۇشلار دىيارىغا ھەيۋەت بىلەن ئىلگىرلەيتتى. غۇۋا كۆرۈش دائىرەم ئىچىدە تىپىرلاۋاتقاندەك كۆرۈنگەن جانان بىلەن قىزنىڭ كۆلەڭگىلىرى ۋە بۇ تاماكا قېپىدىن باشقا ھېچقانداق نەرسىنى ئىلغا قىلالمايتتىم. ئانا، ئانا، ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈشتۇم ۋە ئۆلۈمنى كۆردۈم دېدىم ئۆزۈمگە، جانانىنىڭ گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدىم.

— ياردەم قىل، — دېدى جانان ماڭا، — يۈزىنى يۇيىۋېتەي، دادىسى قانلارنى كۆرمىسۇن.

قىزنى كەينىدىن تۇتتۇم، مۈرىسى سۇنغانىدى. تاماكا قېپى ئېقىپ كەلگەن سۇدىن ئوچۇملاپ ئالغان جانانىنىڭ قىزنىڭ يۈزىنى يۇيۇشىنى، پېشانىسىدىكى قاننى مېھرىبانلىق بىلەن سۈرتۈپ تازىلىشىنى، ھەرىكەتلىرىدىكى ئىنچىكىلىك، ئېھتىياتچانلىق، گۈزەللىكنى قانغۇچە تاماشا قىلدىم. قىزنىڭ قېنىنىڭ توختىمايدىغانلىقىنى بىلدىم. قىز بىزگە كىچىك ۋاقىتلىرىدا مومىسىنىڭ ئۆزىنى مانا مۇشۇنداق يۇيغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ بىر

---

[1] مالتەپە — تۈركلەرنىڭ خۇشپۇراق، قاپلىق تاماكىسى، — ت.

چاغلاردا كىچىك ئىدى، سۇدىن قورقاتتى، ئەمدى چوڭ بولغانىدى، سۇنى ياخشى كۆرەتتى ۋە ئۈزەلەيتتى.

— ئۈزۈشنى ئۆگىنىۋالسا ئۆتكۈزىدىغان كۈنلەر بار، — دېدى ئۇ، — مېنى ئاپتوبۇسقا ئاپىرىڭلار.

ئىككى يۈگۈرۈپ كەتتۇق. ياتقان ئاپتوبۇسنىڭ ئەتراپىدا ئەمدى تېز، ھارغىن بىر بايرام كېچىسىنىڭ ئاخىرىدا كۆرۈلىدىغان قارارسىز ئادەملەر توپى بار ئىدى. ئىككى-ئۈچ كىشى قانداقتۇر بىر مەقسەت بىلەن ئاستا-ئاستا تېپىرلايتتى، بەلكىم بىر جەسەتنى خۇددى چامادان توشىغاندەك يۆتكىشىۋاتاتتى. بىر ئايال كۈنلۈكنى ئاچقان قولىدا پلاستىك سومكا تۇتۇپ، يېڭى بىر ئاپتوبۇسنى كۈتۈۋاتقاندەك قىلاتتى. بىزنىڭ قاتىل ئاپتوبۇسنىڭ يولۇچىلىرى بىلەن زىيانغا ئۇچرىغان ئاپتوبۇسنىڭ بەزى يولۇچىلىرى ئەبجەقى چىققان ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدە، چامادانلار، ئۈلۈكلەر ۋە باللار ئارىسىدا قالغانلارنى سىرتقا، يامغۇرنىڭ ئىچىگە تارتىشقا تىرىشىۋاتاتتى. ئۆلەي دەپ قالغان قىز بايا تۇتقان قول بولسا قويۇۋېتىلگەن پېتى تۇراتتى.

قىز ئېچىنىشتىن بەكرەك بىر خىل بۇرچ ۋە مەجبۇرىيەت تۇيغۇسى بىلەن ئاپتوبۇسقا كىرىپ، ئۇنىڭ قولىنى مېھرىبانلىق بىلەن تۇتتى.

— ئاشىقىم ئىدى، — دېدى قىز، — كىتابنى مەن باشتا ئوقۇدۇم، مەپتۇن بولدۇم، قورقتۇم. خاتا قىلدىم، ئۇنىمۇ مەندەك مەپتۇن بولسۇ دەپ ئۇيلاپ كىتابنى ئۇنىڭغا ئوقۇشقا بەردىم. دەرۋەقە ئۇ مەپتۇن بولدى، ئەمما بۇنىڭ بىلەنلا بولدى قىلمىدى، ئۇ دىيارغا كېتىشنى ئارزۇ قىلدى. بۇنىڭ بىر كىتاب ئىكەنلىكىنى ئېيتسامۇ ئۇنى قايىل قىلالمىدىم. ئۇ ئاشىقىم ئىدى، سەپەرگە چىقتۇق، شەھەرمۇ شەھەر ئايلاندۇق، ھاياتنىڭ يۈزەكى تەرەپلىرى بىلەن ئۇچراشتۇق، رەڭلەر يوشۇرغان نەرسىلەرنىڭ ئىچىگە

كىردۇق، ئاساسلىق بولغىنىنى ئىزدىدۇق، ئەمما تاپالمىدۇق. ئارىمىزدا جىدەل چىقىشقا باشلىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئۆزىنىڭ ئىزدىنىشلىرىدە يالغۇز تاشلاپ قويدۇم، ئۆيگە، ئاتا-ئانامنىڭ يېنىغا قايتىپ كەتتىم. سۆيگىنىم ئاخىر يېنىمغا قايتىپ كەلدى، ئەمما پۈتۈنلەي باشقا بىر ئادەم بولۇپ قايتقانىدى. ماڭا ئۇ كىتابنىڭ ناھايىتى كۆپ ئادەمنى ئازدۇرغانلىقىنى، ناھايىتى كۆپ تەلەيسىزنىڭ ھاياتىنى قايمۇقتۇرغانلىقىنى، بارلىق يامانلىقلارنىڭ مەنبەسى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئەمدى ئۇ ئاشۇ بارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەرگە ۋە ھاياتنى بەربات قىلىشقا سەۋەپ بولغان ئۇ كىتابتىن ئىنتىقام ئېلىشقا قەسەم قىلغانىدى. ئۇنىڭغا كىتابنىڭ بىرەر جىنايىتى يوقلۇقىنى ئېيتتىم، بۇنىڭدەك نۇرغۇن كىتابنىڭ بارلىقىنى ئېيتتىم. ’مۇھىمى ئىنسان شۇ كىتابنى ئوقۇغاندا كۆرگەن نەرسىلەر‘ دەپمۇ ئۇنىڭغا گەپ ئاڭلىتالمىدىم. ئالدانغان بەختسىزلەرنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىش سەۋداسى ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالغانىدى. ئۇ ماڭا دوكتور نارىن ھەققىدە گەپ قىلدى، ئۇنىڭ كىتابقا قارشى قىلغان ئۇرۇشلىرى، بىزنى يوقىتىۋاتقان چەت ئەل مەدەنىيەتلىرىگە، غەربتىن كېلىۋاتقان يېڭى نەرسىلەرگە ۋە ماقالە-ئەسەرلەرگە قارشى كۈرەشلىرى ھەققىدە توختالدى... ئۇ ھەر خىل سائەتلەر، كونا نەرسىلەر، قارلىغاچ قەپەزلىرى، قول تۈگمەنلىرى، قۇدۇق چىغىرىقلىرى توغرۇلۇق گەپ قىلاتتى؛ چۈشەنمەيتتىم، ئەمما ئۇنى سۆيەتتىم؛ ئۇنىڭ ئىچىنى ئۆچمەنلىك قاپلىۋالغانىدى، ئەمما يەنىلا مېنىڭ قەدىرلىك سۆيگىنىم ئىدى. شۇ سەۋەپتىن، گۈدۈل ناھىيىسىدە ”مەقسەتلىرىمىز“ ئۈچۈن مەخپىي بىر ئوقەتچىلەر يىغىنى بار دېگەن ھامان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدىم. دوكتور نارىننىڭ ئادەملىرى بىزنى تېپىپ ئۇنىڭ قېشىغا ئاپىراتتى... ئەمدى ئۇ يەرگە بىزنىڭ ئورنىمىزدا سىلەر بېرىڭلار... كىتابقا ۋە ھاياتقا خائىنلىق قىلىشنى توختىتىڭلار. دوكتور نارىن بىزلەرنى بۇ

ئىشــقا ئىخلاس قىلغان ياش مەش ســودىگەرلىرى دەپ كۆتۈۋاتىدۇ. كىملىكلىرىمىز ئاشـــقىمنىڭ چاپىنىنىڭ ئىچ يانچۇقىدا... بىزنى ئېلىشقا كېلىدىغان ئادەمدىن OPAساقال سوپۇنى پۇرايدۇ.
يۈزى يەنە قانلار ئىچىدە قالغان قىز قولىدىكى ئۆلۈك قولنى سۆيدى، سىيلىدى ۋە يىغلاشقا باشلىدى. جانان ئۇنى مۇرىسىدىن تۇتتى.
ــمەنمۇ گۇناھكار، پەرىشــتە،ــدېدى قىز،ــســېنىڭ مۇھەببىتىڭنى ئېتىراپ قىلمايمەن. ئاشــقىمغا ئالدىنىپ ئارقىســدىن ماڭدىم، كىتابقا خىيانەت قىلدىم. ئۇ مەندىنمۇ بەكرەك گۇناھكار بولغانلىقى ئۈچۈن ســېنى كۆرەلمەي ئۆلدى. ئەمما دادام قاتتىق ئاچچىقلىنىدۇ، مەن ســېنىڭ قولۇڭدا ئۆلىدىغانلىقىم ئۈچۈن بەختلىكمەن.
جانان ئۇنىڭغا ئۆلمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەمما بىز كۆرگەن فىلىملەردە ئۆلگەنلەر ئۆزىنىڭ ئۆلىدىغانلىقلىرىنى ھېچقاچان ئېلان قىلمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئۆلۈم بىزگە خېلىدىن بېرى ئىشەندۈرگۈچى بولۇپ كۆرۈنۈشكە باشلىغانىدى. پەرىشتە رولىدىكى جانان خۇددى ئاشــۇ فىلىملەردىكىدەك، قىزنىڭ قولىنى ئۆلۈك يىگىتنىڭ قولى بىلەن چىڭ تۇتاشــتۇردى. كېيىن قىز ئاشــقىنىڭ قولىنى تۇتقىنىچە ئۆلدى.
جانان دۇنياغا تەتۈر قارىغان يىگىتنىڭ جەســتى يېنىغا كىردى، بېشــىنى ئاپتوبۇســنىڭ پارتلىغان ئەينىكىدىن ئىچىگە تىقىپ، ئۇ يەردە بىر ھازا بىر نەرســە ئىزدىدى، يۈزىدە بەختلىك بىر كۈلۈمســىرەش، قولىدا يېڭى كىملىكلىرىمىزنى ئېلىپ بىزنىڭ يامغۇرلۇق دۇنيايىمىزغا قايتىپ كەلدى.
جاناننىڭ يۈزىدە ئۇ بەختلىك تەبەســۇمنى كۆرگەن ھامان نەقەدەر ئامراقلىقىم كېلەتتى جانانغا، چوڭ ئاغزىنىڭ چۆرىســدە، چىرايلىق چىشلىرى ئاخىرلاشقان يەر بىلەن لەۋلىرىنىڭ سىلىق

ئېچىلىشــــى بىرلەشـــكەن نۇقتىلاردا ئـاغزىنىـڭ ئىككى قـاراڭغۇ نۇقتىســـنى كۆرەتتىم. جانان كۈلگەندە مىيىقىدا نامايان بولىدىغان ئۇ ئىككى سۆيۈملۈك زىناق!

ئۇ مېنى بىر قېتىم ســـۆيگەنــدى، مەن ئۇنى بىر قېتىم سۆيگەنىدىم، ئەمدى يامغۇر ئاستىدا يەنە بىر قېتىم سۆيۈشۈشنى ئارزۇ قىلدىم، ئەمما ئۇ مەندىن ئاستا يىراقلاشتى."يېڭى هاياتىمىزدا سېنىڭ ئىسمىڭ ئەلى قارا، مېنىڭ ئىسمىم ئەپسۇن قارا، ــ دېدى ئۇ قولىدىكى كىملىكلەرنى ئوقۇۋېتىپ، ــ نىكاھ گۇۋاهنامىســـىمۇ بـار". ئۇ يەنە بىز ئىنگلىزچە دەرســـتە ئـاڭلايـدىغـان مېهرىبـان، ئوڭلۇق ئوقۇتقۇچىنىڭ تەلەپپۇزى بىلەن:" ئەپەندى ۋە خانىم قارا ئوقەتچىلەر يىغىنىغا قـاتنىشـــش ئۈچۈن گۇدۇل نـاهىيىســـگە كېتىۋاتىدۇ" دەپ كۈلۈمسىرىدى.

7

تۈگىمەس ياز يامغۇرىدىن ۋە ئۈچ ئاپتوبۇس ئالمىشـىپ، ئىككى شەهەردىن ئۆتكەندىن كېيىن گۇدۇل ناهىيىسىگە باردۇق. پاتقاقلىق گـاراژلاردىن نـاهىيە بـازىرىنىڭ تـار پىيادىلەر يولىغا چىققانـدا بـاش ئۈســـتۈمدە غەلىتە بىر ئاســـماننى كۆردۈم؛ ئوتتۇرىغا تارتىلغان ئاق لوزۇنكىدا باللار يازلىق قۇرئان كۇرســـىغا چاقىرىلىۋاتاتتى. مونوپول قىلىنغان سودا-سېتىق ۋە تەنتەربىيە لاتارىيىسى دۇكىنىنىڭ ئالدىدا قارنى كۆپۈپ كەتكەن ئۈچ چاشـــقان ئۆلۈكى رەڭلىك ئېچىملىك قۇتىلىرى ئارىســـدا چىشــلىرىنى كۆرســـتىپ ياتاتتى. دورىخانىنىڭ ئىشـىكىگە ســياســي جىنايەتلەردىن كېيىنكى دەپنە مۇراسىملىرىدا ياقىلارغا تاقاپ قويۇلىدىغان ئېلانلارغا ئوخشـــاش رەســـىملەر چاپلانغانىدى. ئاســـتىلىرىدا تۇغۇلغان ۋە ئۆلگەن ۋاقتى يېزىلغان ئۆلۈكلەر جانانغا كونا يەرلىك فىلىملەردىكى ياخشـــى بايلارنى

ئەســـــلەتتى. ئۆزىمىزنى ھۆرمەتكە ســــازاۋەر بىرەر ياش بايدەك كۆرسىتىش ئۈچۈن دۇكانغا كىرىپ بىر پلاستىك قول سومكىسى ۋە نىلون كۆڭلەكلەر ئالدۇق. بىزنى ئۇدۇل مېھمانخانىغا ئاپىرىدىغان تار يوللاردا كاشتان دەرىخى ھەيران قالغۇدەك تەرتىپتە تىزىلغانىدى. بىرىنىڭ سايىســـىدىكى لەۋھەدە "لازىر(نۇرى) بىلەن ئەمەس، قول بىلەن ســـۈننەت قىلىمىز" دېگەن ســـۆزلەرنى ئوقۇغان ھامان جانان"بىزنى كۈتۈۋاتىدۇ" دېدى. مەن رەھمەتلىك ئەلى قارا بىلەن ئەپســـۇن قارىنىڭ يانچۇقۇمدىكى نىكاھ گۇۋاھنامىســـىنى تەييارلاۋاتاتتىم. "ئىقبال مېھمانخانىســـى"نىڭ گېتلىرچە بۇرۇت قويغان ئۈششاق-چۈششەك رەسمىيەت خادىمى گۇۋاھنامىنى ئىنچىكە تەكشۈردى.

— ئوقەتچىلەر يىغىنىغا كەلدىڭلارمۇ؟ ئۇلار ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئېچىلىش مۇراسىمىغا كەتتى. بۇ سومكىدىن باشقا چامادان يوقمۇ؟— دېدى ئۇ.

— چامادانلىرىمىز ئاپتوبۇس ۋە يولۇچىلار بىلەن بىللە كۆيۈپ كەتتى، ئوتتۇرا مەكتەپ قەيەردە؟— دېدىم مەن.

— ئاپتوبۇســلارنىڭ كۆيۈشــى تەبىئىي، ئەلى بەگ، — دېدى خادىم، — بۇ بالا سىزگە ئوتتۇرا مەكتەپنى كۆرسىتىپ قويىدۇ.

بىزنى ئوتتۇرا مەكتەپكە ئېلىپ كېتىۋاتقان بالا بىلەن جانان يېقىن پاراڭلاشتى:

— ئۇ قارا كۆزەينەك سېنىڭ دۇنيايىڭنى قارايتامدۇ؟

— قارايتمايدۇ، — دېدى بالا،— چۈنكى مەن مەيكېل جېكسون.

— ئاناڭ بۇنىڭغا نېمە دەيدۇ؟ — دېدى جانان، — قارا، ئاناڭ ساڭا شۇنچە چىرايلىق بىر جىلىتكە توقۇپ بېرىپتۇ.

ئانام ئارىلىشالمايدۇ! — دېدى بالا.

نامى بەيئوغلى بىنالىرىدىكىدەك يېنىپ ئۆچىدىغان نىئون

لامپىلىرى بىلەن يېزىلغان ”كەنان ئەۋرەن“[1] ئوتتۇرا مەكتىپى“گە بارغىچە ”مەيكىل جېكسون“دىن مۇنۇلارنى ئۇقتۇق: ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتى، دادىسى مېھمانخانا ئىگىسى باشقۇرۇۋاتقان كىنوخانىدا ئىشلەيتتى، ئەمما ھازىر يىغىن بىلەن مەشغۇل ئىدى؛ پۇتكۇل ناھىيە ئوقەتچىلەر يىغىنى بىلەن مەشغۇل ئىدى. بەزىلىرى بولسا بۇ ئىشقا قارشى چىقىۋاتاتتى؛ چۈنكى ھاكىم: ”مەن ھاكىم بولغان يەرگە داغ كەلتۈرمەيمەن!“دېگەنىدى.

”كەنان ئەۋرەن ئوتتۇرا مەكتىپى“دىكى كۆرگەزمىدە ۋاقىتنى ساقلايدىغان ئاپپاراتنى، رەڭسىز تېلېۋىزورنى رەڭلىككە ئايلاندۇرىدىغان سېھىرلىك ئەينەكنى، تۈركىيىنىڭ ھەر قانداق مەھسۇلاتىنىڭ تەركىبىدە چوشقا گۆشىنىڭ بار-يوقلۇقىنى ئېنىقلاپ چىقالايدىغان تۇنجى ئاپتوماتىك تەكشۈرۈش ئەسۋابىنى، پۇراقسىز ساقال ئەتىرىنى، ئاپتوماتىك گېزىت كېسىدىغان قايچىنى، ئۆي ئىگىسى ئۆيگە كىرەر-كىرمەيلا ئۆزلۈكىدىن ئىسسىيدىغان مەشنى ۋە ئەزان توۋلاش مۇنارى، مەزىن، ئاۋاز ياڭراتقۇ ۋە غەربلىشىش-ئىسلاملىشىش مەسىلىسىنى زامانىۋى ھەم تېجەشلىك يول بىلەن بىراقلا ھەل قىلىۋەتكەن مېخانىك سائەتنى كۆردۇق. بىز بىلىدىغان كاككۇكلۇق سائەتنىڭ قۇشى ئورنىغا ئەنئەنىۋى مېخانىكا بويىچە ھەرىكەتلىنىدىغان ئىككى قورچاق ئادەم ئورۇنلاشتۇرۇلغانىدى. ناماز ۋاقىتلىرىدا ئەزان پەشتىقى شەكلىدىكى بىرىنچى قەۋەتتە كۆرۈنۈپ ئۈچ قېتىم ”ئاللاھۇ ئەكبەر“ دەيدىغان كىچىك بىر”مەزىن“ ۋە سائەت باشلىرىدا يۇقىرىدىكى پەشتاقتا كۆرۈنۈپ ”مەن تۈرك دەيدىغانلار نېمىدېگەن بەختلىك، مەن تۈرك، مەن تۈرك!“ دەيدىغان گالىستۇكلۇق، بۇرۇتى يوق بىر كىچىك قورچاق ئەپەندى بار ئىدى.

---

[1] ئەۋرەن — ئالەم دېگەن مەنىدە. كەنان ئەۋرەن— تۈركىيىنىڭ گېنېرالى ھەم جۇمھۇر باشكانى بولغان، — ت.

سۈرەت ساقلاش ئەسۋابىنى كۆرۈپ، كىشىلەرنىڭ دىگىنىدەك، بۇ كەشىپىياتلارنىڭ پۈتۈنلەي يەرلىك ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى تەرىپىدىن ۋۇجۇدقا چىقىرىلغانلىقىدىن شۈبھىلەندۇق. بۇ كەشىپىياتلاردىن كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا ئايلىنىپ يۈرگەن ئاتلار، تاغىلار، ئوقۇتقۇچىلارنىڭمۇ كاللىسى ئېلىشىپ قالاتتى.

ئىچ-ئىچىگە كىرىشكەن ئاپتوموبىل چاقىنىڭ قاسقىنى بىلەن تاش كامىر ئارىسىغا يۈزلەرچە قول ئەينىكى ئۆزئارا چىقىش يولى تار بىنا شەكىللەندۈرىدىغان ھالەتتە تىزىلغان بولۇپ، نۇر مۇشۇ خىيالىي ئەينەكلەر بىناسىدىكى بىر نۇقتىغا يىغىلاتتى، قاپقىقى ئېتىلگەن ھامان بىچارە نۇر ئەينەكلەر ئارىسىدا قايتىشقا ھامان مەجبۇر بولاتتى. كېيىن، كۆڭلۈڭ قاچان خالىسا شۇ چاغدا ئېتىكلىك تۆشۈككە كۆزۈڭنى توغرىلاپ، قاپقىقىنى ئاچساڭ، ئىچىدىكى كۆرۈنۈشنى، مەيلى قانداق كۆرۈنۈشنى بەند قىلىنغان بولسۇن ئىچىدىكى ھەممىنى كۆرەتتىڭ. بىر چىنار دەرىخى، كۆرگەزمىنى كۆرۈۋاتقان پاراڭچى مۇئەللىم، توڭلاتقۇ دۇكىنىنىڭ سېمىز دۇكاندارى، يىرىڭلىق چاقا بېسىپ كەتكەن ئوقۇغۇچى، بىر ئىستاكان لىمون شەربىتى ئىچىۋاتقان مۈلكىيەت خادىمى، ئايران[1] تولدۇرۇلغان كومزەك، ئەۋرەن پاشانىڭ سۈرىتى، ئاپپاراتقا قاراپ كۈلۈۋاتقان چىشى يوق كۈتكۈچى، قارامتۇل بىر ئادەم، شۇنچە سەپەر قىلغىنىغا قارىماي تېنى پارقىراپ تۇرغان گۈزەل ۋە مەپتۇنكار جانان ياكى ئۆز كۆزۈڭ، مانا ئۇنى يېڭىدىن كۆرۈۋاتاتتىڭ.

ئاپپاراتقا ئەمەس، كۆرگەزمىگە قاراۋاتقاندا باشقا ئىشلارنىمۇ كۆردۈق: مەسىلەن، كاتەكچە چاپانلىق، ئاق كۆڭلەكلىك، گالستۇكلۇق بىر ئادەم نۇتۇق سۆزلەۋاتاتتى. خالايىقنىڭ زور كۆپچىلىكى كىچىك توپ شەكىللەندۈرگەن بولۇپ، بىر-بىرىگە ۋە

[1] ئايران— سۈلۈق قېتىق، — ت.

بىزگە سىنچىلاپ قارىشاتتى. چېچىغا قىزىل لېنتا چىگىۋالغان كىچىك بىر قىز بېشىغا ياغلىق چىگكەن، گەۋدىلىك ئانىسىنىڭ پېشىدە بىرئازدىن كېيىن ئوقۇيدىغان شېئىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتاتتى. جانان ماڭا يېقىنلاشتى. ئۈچىسىدا بىز كاستامونۇ[1]دىن ئالغان، سۈمەربانك[2] نۇسخىسىدىن ئاچ يېشىل رەڭلىك بىر يوپكا بار ئىدى. ئۇنى بەك ياخشى كۆرەتتىم، بىلىسەن پەرىشتە. ئايران ئىچتۇق. ئاشخانىدىكى تۇمانلىق ئاخشام يورۇقىغا ئېرەڭسىز، هارغىن، ئۈيقۇچان هالدا قارىدۇق. ئۇ يەردە بىر خىل مەۋجۇتلۇق مۇزىكىسى، هايات ئۇچۇرى، تېلېۋىزور ئېكرانى بولغاچقا، ئۇلارنى ئىچكىرىلەپ چۈشىنىشكە تىرىشاتتۇق.

بۇ يېڭى تېلېۋىزور دوكتور نارىننىڭ تۆهپىسى، — دېدى كېپىنەك شەكىللىك گالستۇك تاقىغان بىر ئادەم. ئۇ ماسون[3] تەشكىلاتىنىڭ ئادىمىمىدۇ؟ بۇ تەشكىلات ئادىمىنىڭ كېپىنەك شەكىللىك گالستۇك تاقايدىغانلىقىنى بىر گېزىتتە ئوقۇغانىدىم.

— سىلەر كىم بولىسىلەر؟— دەپ سورىدى مەندىن ۋە بەلكى جانانغا مەندىن بەكرەك قاراشتىن تەپ تارتقانلىقى ئۈچۈن پېشانەمگە دىققەت بىلەن قارىدى.

— ئەلى قارا ۋە ئەپسۇن قارا،— دېدىم مەن.

— ناهايىتى ياش ئىكەنسىلەر. دەردمەن ئوقەتچىلەر ئارىسىدا

---

① كاستامونۇ— غەربىي قارا دېڭىز رايونىنىڭ شەرقىي قىسمىدا، قارا دېڭىز بويلىرى بىلەن ئىلگاز تاغلىرىنىڭ چوققا پاسىلى ئارىسىغا سوزۇلغان، زېمىنىنىڭ كىچىك بىر قىسمى دەۋرەز چايىنىڭ جەنۇبىغا تۇتىشىدىغان بىر ۋىلايەت، — ت.

② سۈمەر بانك— تۈركىيىدە 1933-يىلى 7-ئايدا قۇرۇلغان بانكا، بۇ يەردە شۇ بانكىنىڭ خىزمەت كىيىمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، — ت.

③ ماسون— كىشىلەر ئارىسىدىكى مېهىر-مۇهەببەتنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنى غايە قىلغان بىر خەلقئارالىق تەشكىلات، — ت.

بۇنداق ياشلارنىڭ بولۇشى بىزنى ئۈمىدلەندۈرىدۇ.

— ياشلىقتا ئەمەس، يېڭى بىر ھاياتقا ۋەكىللىك قىلىۋاتىمىز، ئەپەندىم، — دېدىم.

— بىز دەردمەن ئەمەس، ساغلام ئىمانلىق، — دېدى بەستلىك، كېلىشكەن، كوچىدا ئوتتۇرا مەكتەپ قىزلىرى سائىتىنىڭ قانچە بولغانلىقىنى سوراپ بېقىشقا يارىغۇدەك روھلۇق بىر تاغا.

شۇنداق قىلىپ بىزمۇ كۆپچىلىككە قېتىلدۇق. چېچىغا لېنتا چىگىۋالغان قىز مەيىن ياز شامىلىدەك بوش ئاۋازدا شېئىرىنى ئوقۇدى. يەرلىك فىلىملەردە ياخشى ناخشىچى بولالىغۇدەك كېلىشكەن يىگىت خۇددى سەپكە تىزىلىۋاتقان ئەسكەردەك چاققانلىق بىلەن بۇ رايوندىكى سەلجۇق مۇنارلىرى، تۇرنىلار، قۇرۇلۇۋاتقان ئېلېكتر ئىستانسىسى ۋە چەت مەھەللىلەرنىڭ بەرىكەتلىك ئىنەكلىرى ھەققىدە توختالدى. ھەر بىر ئوقۇغۇچى ئاشخانا شىرەلىرىدە ئولتۇرۇپ ئۆزىنىڭ بايقاشلىرىنى چۈشەندۈرۈۋاتقاندا، دادىسى ياكى ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ غۇرۇر بىلەن بىزگە قارايتتى. ئايران ۋە لىمون ئىستاكانلىرىنى كۆتۈرۈپ بۇلۇڭلارغا يىغىلدۇق؛ بىر-بىرىمىزگە سوقۇلدۇق، قول سىقىشتۇق. بىلىنەر-بىلىنمەس ھاراق ھىدى ۋە OPA ھىدىنى پۇرىدىم، ئەمما كىمدىن، كىملەردىن؟ دوكتور نارىننىڭ تېلېۋىزورىغا قارىدۇق. دوكتور نارىن ھەققىدە كۆپرەك گەپ بولۇۋاتاتتى، ئەمما ئۆزى بۇ يەردە يوق ئىدى.

قاش قارايغاندا ئەرلەر ئالدىدا، ئاياللار كەينىدە ئاشخانىغا بېرىش ئۈچۈن ئوتتۇرا مەكتەپتىن چىقتۇق. بازارنىڭ قاراڭغۇ كوچىلىرىدا جىمجىت بىر دۈشمەنلىك بار ئىدى. تېخىچە تاقالمىغان ساتىراشخانا ۋە باققال دۇكانلىرىنىڭ ئىشىكلىرىدىن، تېلېۋىزورى ئوچۇق قەھۋەخانىدىن ۋە لامپىلىرى يېنىۋاتقان ناھىيىلىك ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ دېرىزىلىرىدىن كۆزىتىلىۋاتاتتۇق. كېلىشكەن ئوقۇغۇچى

گېپىنى قىلغان تۇرنىلاردىن بىرى مەيداندىكى مۇناردىن ئاشخانىغا كىرىۋاتقان بىزگە تىكىلىپ تۇراتتى. قىزىقىش بىلەن؟ دۈشمەنلىك بىلەن؟

بۇ ئاشخانا تاملىرىغا تۈرك ئۇلۇغلىرىنىڭ شەرەپكە تولغان تارىخى، بىزگە تەۋە دېڭىز ئاستى، ئۈسكەك پۇتبولچىلار، كۆك ئەنجۈرلەر، ساپسېرىق ئامۇتلار ۋە بەختلىك قويلارنىڭ رەسىملىرى ئېسىلغان، ئەينەك ئىدىش، گۈل تەشتەكلىرى بار ئوبدان بىر يەر ئىدى. بىر چاغدا بۇ يەر بايلار ۋە خوتۇنلىرى ، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ئوقۇتقۇچىلار، بىزنى ياخشى كۆرگەنلەر ۋە بىزگە ئىشەنگەنلەر بىلەن تولغاندا ئۆزۈمنى گويا بۇنداق يىغىلىشنى نەچچە ئايلاردىن بۇيان كۈتۈۋاتقاندەك، نەچچە ئايلاردىن كېيىن مۇشۇنداق كېچىگە ئۇچرىغاندەك ھېس قىلدىم. ھەممەيلەندىن جىق ئىچتىم. ئەرلەر شىرەسىدە يېنىمدا ئولتۇرۇپ قوپقانلار بىلەن ھاراق قەدەھلىرىنى سوقۇشتۇرۇۋاتقاندا ئارزۇ بىلەن شەرەپ، ھاياتنىڭ غايىب مەنىسى، غايىب ئىشلار ھەققىدە سۆزلىدىم. ياق، گەپنى ئاۋۋال ئۇلار چىقارغانلىقى ئۈچۈن؛ يانچۇقىدىن بىر تۇتام قارتا چىقارغان ۋە پوپىنىڭ ئورنىغا سىزغان شەيخنى، يىگىتنىڭ ئورنىغا سىزغان قۇلنى ئىپتىخار بىلەن كۆرسىتىپ، دۆلىتىمىزدىكى 170مىڭ قەھۋەخانىنىڭ ئىككى يېرىم مىليونغا يېقىن شىرەسىدە بۇنىڭدىن كېيىن بۇ قارتىلارنىڭ تارقىتىلىشى كېرەكلىكىنى ئۇزۇندىن ئۇزۇن چۈشەندۈرگەن بۇرادەرنىڭ گېپىنى شۇنداق توغرا تاپتىمكى، قاراشلىرىمىزدىكى ئوخشاشلىققا ئىككىلىمىز ھەيران قالدۇق: ئۈمىد بۇ يەردە، بۇ كېچە بىر سۈرەت شەكلىدە ئارىمىزدا ئىدى؛ بۇ ئۈمىد پەرىشتىمىدى؟ بۇ بىر نۇر، دېيىشتى ئۇلار، ھەر نەپەستە بىر ئاز كېمىيىپ تۇرىمىز، ئەشيالىرىمىزنى كۆمگەن يېرىمىزدىن چىقىرىمىز. بىرى بىر مەش كۆرسەتتى. باشقا تونۇش بىرسى:" بىر ۋېلسىپىت باركى، بەدىنىمىزگە تازا ماس كېلىدۇ " دېدى. كېپىنەك گالستۇك

تاقىغان ئەپەندى يانچۇقىدىن بىر بوتۇلكا سۇيۇقلۇق ئېلىپ دېدى: "چىش مەلھىمى ئورنىغا مۇشۇ سۇيۇقلۇق ئىشلىتىلسە... ". بىر چۆش كۆردۈم،— دەپ بايان قىلدى چىشى چۈشۈپ كەتكەنلىكتىن ھاراق ئىچەلمەس بولۇپ قالغان بوۋاي ئەپسۇسلىنىپ،— قورقماڭلار! شۇندىلا روھىڭلار سۇنمايدۇ". ئۇ كىمدۇ؟ ئاساسلىق ئەشيانىڭ سىرىنى بىلىدىغان دوكتور نارىن نېمشقا كەلمىگەندۇ؟ نېمشقا يوقتۇ؟ "ئەسلىدە، — دېدى بىرسى، — دوكتور نارىن بۇ ئېتىقادلىق ياش بىلەن كۆرۈشكەن بولسا ئۇنى ئۆز ئوغلىدەك ياخشى كۆرۈپ قالاتتى". بۇ گەپنى قىلغان كىمدۇ؟ مەن ئارقامغا بۇرۇلغىچە جىم بولدى. "ھەي، دوكتور نارىن ھەققىدە بۇنداق ئېگىز-پەس گەپ قىلماڭلار. ئەتە تېلېۋىزوردا پەرىشتە كۆرۈنگەن ھامان بەس-مۇنازىرە چىقىدۇ! ھەممە ئىشقا ۋە بۇ ۋەھىملەرگە ناھىيىلىك ھۆكۈمەت سەۋەبچى" دېگەنىدى ئۇ، ئەمما ئۇمۇ ئەسلىدە بىزنىڭ قارىشىمىزغا پۈتۈنلەي قارشى ئەمەس ئىدى. "تۈركىيەنىڭ ئەڭ چوڭ زەردارى ۋەھبى كوچمۇ بۇ داستىخانغا، بۇ تەكلىپكە كېلىدۇ. ئۇ ئەڭ چوڭ ئوقەتچى" دېدى بىرى. بىركىملەر بىلەن، يەنى ياش دەپ مېنى تەبرىكلىگەنلەر، ئوچۇق سۆزلۈك دەپ مېنى قۇچاقلىغانلار بىلەن يۈز يېقىشقىنىمنى ئەسلەۋاتىمەن. چۈنكى ئۇلارغا ئاپتوبۇسلاردىكى ئېكراننى، رەڭلەرنى ۋە ۋاقىتنى سۆزلەپ بەرگەنىدىم. "ئېكران، — دېدى مونوپولچى دۇكاندار، ئۇ يېقىملىق بىر ئادەم ئىدى،— بىزنىڭ ئاخىرلاشقان بۇ ئېكران ئەمدى بىزلەرگە بۇ تۇزاقنى ھازىرلىغانلارنىڭ خاتىمىسى بولىدۇ؛ يېڭى ئېكران يېڭى ھاياتتۇر". كىمدۇ بىرى يېنىمدا ئولتۇرۇپ قوپاتتى؛ مەنمۇ باشقىلارنىڭ يېنىدا ئولتۇردۇم، قوپتۇم ۋە بالا-قازا، ئۆلۈم، ھۇزۇر، كىتاب، ئۇ پەيت... ھەققىدە سۆزلىدىم، ناھايىتى ئىچكىرىلەپ كەتكەن بولسام كېرەك: "مۇھەببەت..."دەپ سالدىم ۋە جانان ئولتۇرغان يەرگە قارىدىم، ئۇ ئۆزىگە سەپسالغان

ئوقۇتقۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ خوتۇنلىرى ئارىسىدا ئىدى. "ۋاقىت بىر ھادىسە،— دېدىم ئولتۇرۇپ، — بىر ھادىسىنىڭ سەۋەبىدىن بىز بۇ يەردە". دۇنيادا بولۇشمۇ شۇنداق. ئۇلار "ۋاقىت" تېمىسىغا شۇنچە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقانلىقىمنى بىلىپ، خۇرۇم چاپانلىق بىر دېھقاننى چاقىرىپ، ئەمىسە سەن بۇ دېھقاننىڭ گېپىنى ئاڭلا دېيىشتى. ئۇ بەك قېرى ئەمەس ئىدى، ئەمما ئاچچىقى بىلەن "ئەستاغپۇرۇللا" دېدى، كىچىككىنە كەشپىياتىنى قويۇن يانچۇقىدىن چىقاردى: ئۇ بىر يانچۇق سائىتى ئىدى، ئەمما خۇشال بولغان پەيتنى چۈشىنەتتى-دە، شۇ ۋاقىتتا ئۆزلىكىدىن توختاپ قالاتتى، ئۇ چاغدا كىشىنىڭ خۇشاللىقىمۇ چەكسىزلىككە ئۇزىرايتتى. خۇشال بولمىغان چېغىڭدا سائەتنىڭ كىچىك ئىستىرېلكىسى بىلەن چوڭ ئىستىرېلكىسى تېز ماڭاتتى-دە، ئۇ چاغدا سەنمۇ ۋاقىت نېمىدېگەن تېز ئۆتكەن دەيتتىڭ، دەردلىرىڭمۇ كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە ئۆتۈپ كېتەتتى. ئاندىن كېيىدە سەن سائەت بېشىڭدا ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلاۋاتقاندا، سائەت — بوۋاينىڭ ماڭا ئاچقان قولىدا سەۋرچانلىق بىلەن چىكىلداۋاتقان بۇ كىچىك نەرسە — ۋاقىتنىڭ ئارتۇق- كېمىنى ئۆزلۈكىدىن تەڭشەپ، ئۇخلىغان ۋاقتىڭنى ئۆمرۈڭدىن چىقىرىپ تاشلايتتى، بۇنىڭ بىلەن قېرىپ كەتمەستىن ئەتىگىنى ھېچ ئىش بولمىغاندەك كىشىلەر بىلەن تەڭ قوپاتتىڭ.

ۋاقىت دېگەنتىمغۇ، بىر چاغدا ئەينەك ئىدىشتا ئاستا ئۈزۈپ يۈرگەن بېلىقلارغا قاراپ تۇراتتىم، بىر ئادەم قېشىمغا كەلدى، بىر كۆلەڭگە: "بىزنى،— دېدى، — غەرب مەدەنىيىتىنى كەمسىتتى دەپ ئەيىبلەشمەكتە. ئەسلىدە دەل بۇنىڭ ئەكسىچە... ئۈرگۈپ[1]تىكى غارلارنىڭ ئىچىدە نەچچە يۈز يىللاردىن بۇيان ساقلىنىۋاتقان خرىستىئان يادىكارلىقلىرىنى ئاڭلىغانمىدىڭىز؟"، مەن بېلىقلار

---

[1] ئۈرگۈپ— ئاناتولىيە رايونىدىكى نەۋشەھەر ۋىلايىتىگە قاراشلىق ناھىيە،— ت.

بىلەن پاراڭلىشىۋاتقاندا بۇ گەپنى قىلغان كىم ئىدى؟ مەن قايتقىچە غايىب بولدى. ئاۋۋال كۆلەڭگىمىكىن دېدىم، ئاندىن ئۇ دەھشەت پۇراقنى قورقۇنچ بىلەن پۇرىدىم: OPA نىڭ پۇرىقى ئىدى.

ئورۇندۇققا ئولتۇرۇشىمىز بىلەنلا شاپ بۇرۇتلۇق بىر تاغا بىر بارمىقىغا ئاچقۇچ زەنجىرىنى قوپاللىق بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىپ سورىدى: مەن كىم؟ كىمگە بېلەت تاشلاشنى ئويلاۋاتىمەن؟ قايسى كەشپىياتقا ئامراقمەن؟ ئەتە ئەتىگەندە نېمىنى قارار قىلىمەن؟ ئېسىمدە بېلىقلار بار ئىدى، يەنە بىر ئىستاكان هاراق ئىچەمسىز دەيتتىم. ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاۋازلار ئاڭلىدىم. جىمىپ قالدىم. ئاندىن ئىسپىرتلىق ئىچىملىك ساتىدىغان دۇرۇس نىيەتلىك دۇكاندار بىلەن يانمۇيان ئولتۇرغانلىقىمىزنى سەزدىم. ئۇ ئەمدى ھېچكىمدىن، ھەتتا ئەينەكلىك ئەۋرىشكە مال ئىشكاپىدىكى سېمىز ئۈچ چاشقانغا سەل قارىغان ھاكىمدىنمۇ قورقمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. نېمىشقا بۇ دۆلەتتە يالغۇز بىر شىركەتلا لىكۆر[1] ساتىدۇ؛ دۆلەت مونوپوللۇقى دېگەن قانداق گەپ؟ بىر ئىشنى ئەسلەۋاتاتتىم، قورقتۇم ۋە قورققانچە يادىمغا كەلگەننى سۆزلىدىم: "ھايات ئەگەر بىر سەپەر بولسا، — دېدىم، — ئالتە ئايدىن بېرى مەنمۇ سەپەردە، بىر نەرسە ئۆگەندىم، رۇخسەت قىلسىڭىز سۆزلەپ بېرەي". چۈنكى بىر كىتاب ئوقۇغاندىم، پۈتۈن دۇنيايىمنى تاشلاپ يېڭىسىنى تېپىش ئۈچۈن سەپەرگە چىققاندىم! نېمە تاپتىم؟ نېمە تاپقانلىقىمنى سەن سۆزلەپ بېرەلەيدىغان، يەنە بىر قېتىم ئاغزىڭنى ئاچقىنىڭ، پەرىشتە!— بىر پەس جىمىپ قالدىم، بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن 'پەرىشتە' دېدىم، نېمە دېگەنلىكىمنى بىلمەستىن، چۈشۈمدىن تۇيۇقسىز ئويغانغاندەك ئەسلىدىم ۋە

[1] لىكۆر — مېۋە، ئىسپىرت، ئەسانس(ئۆسۈملۈكلەردىن ھەر خىل ئۇسۇل بىلەن چىقىرىلىدىغان ياكى خىمىيىلىك ئۇسۇلدا ياسىلىدىغان پۇراقلىق، ئۇچۇچان سۇيۇقلۇق)نىڭ ئارىلاشمىسىدىن ياسىلىدىغان شارابسىمان تاتلىق ئىچىملىك. — ت.

كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدا سېنى ئىزدەشكە باشلىدىم. توساتتىنلا ئەسلىيەلىدىم. سەپەردە ئىزدىگىنىم ئىشق-مۇھەببەت ئىدى. جانان ئۇ يەردە — توگلاتقۇ، مەش ساتقۇچىلار، خوتۇنلىرى، كېپىنەك شەكىللىك گالستۇك تاقىغان ئادەم بىلەن قىزلىرى ئارىسىدا ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ، ماغدۇرى كەتكەنلەرنىڭ نورمال قاراشلىرى ئارىسىدا، كۆرۈلمىگەن بىر رادىئو مۇزىكىسىنىڭ تەڭكەشلىكىدە ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئېگىز بويلۇق، نومۇسسىز بىر ئەبلەخ بىلەن تانسا ئويناۋاتاتتى.

بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ تاماكا چەكتىم. تانسا ئويناشنى... فىلىملەردە كېلىن بىلەن كۈيئوغۇل ئوينايدىغان بىر تانسىنى بىلگەن بولسام. قەھۋە ئىچتىم. بارلىق سائەتلەر، يانچۇق سائىتىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالغان بولسا كېرەك...يەنە تاماكا چەكتىم... كۆپچىلىك تانسا ئوينىغان جۈپلەرنى ئالقىشلىدى. قەھۋە ئىچتىم... جانان ئاياللارنىڭ ئارىسىغا قايتتى. يەنە بىر ئىستاكان قەھۋە ئىچتىم...

مېھمانخانىغا قايتىۋاتقاندا ئاياللىرىنى قولتۇقلىۋالغان بازارلىقلاردەك، يەرلىك ئوقەتچىلەردەك، مەنمۇ جانانغا يېقىنلاشتىم. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ئۇ بالا كىم؟ سېنى نەدىن تونۇيدۇ؟ ناھىيە بازىرىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا بىر تۈرنا ئۆزى قونغان مۇناردىن بىزگە قاراۋاتاتتى. بىز ھەقىقي ئەر-خوتۇنلاردەك، مېھمانخانىنىڭ كېچىلىك خادىمىدىن 19-نومۇرلۇق ئاچقۇچىمىزنى ئېلىپ تۇراتتۇق، باشقىلاردىن جىق ئىش بىلىدىغان، ھەر كىمدىن بەك كەسكىن كۆرۈنىدىغان بىرسى پەلەمپەي بىلەن مېنىڭ ئارامغا بەستلىك، تەر پۇرايدىغان گەۋدىسىنى تىقىپ يولۇمنى توستى:

— ھۆرمەتلىك قارا، — دېدى ئۇ، — ئەگەر ۋاقتىڭىز بولسا...

ئۇنى ساقچى دەپ ئويلىدىم، ئۇ نىكاھ گۇۋاھنامىسىنىڭ قاتناش ۋەقەسىدىكى ئۆلۈكلەردىن قالغان مىراس ئىكەنلىكىنى تونۇدى.

— مالال كەلمىسە، بىر ئاز پاراڭلىشش مۇمكىنمىدۇ؟
ئىككى ئەر بىر ـ بىرى بىلەن مۇڭدىشىــدىغان كەيپىياتتا ئىدى. جانان 19 ـ نومۇرلۇق ياتاقنىڭ ئاچقۇچىنى ئېلىپ، پەلەمپەيدىن يوپكىسىنى دەسسىمەي نازاكەتلىك هالدا چىقىپ كەتتى.
بۇ ئادەم گۇدۇل ناهىيە بازىرىدىن ئەمەس ئىدى، ئىســمىنىمۇ ئاڭلاۋېتىپ ئۇنۇتتۇم، كېچىدە پاراڭلاشــقىنىمىزدا بۇ بىر بايقۇش ئەپەندى ئىدى، بەلكىم بۇ كۆتۈش زالىدىكى قەپەزدىكى سېرىق قۇشقاچ ۋەجىدىن ئېسىمگە كەلگەندۇ. سېرىق قۇشقاچ سىملارغا يۇقىرى ـ تۆۋەن سەكرىگەندە بۇ بايقۇش:
— هازىر بىزگە يېگۈزۈۋاتىدۇ، ئىچكۈزۈۋاتىدۇ، ئەمما ئەتە ئاۋاز بېرىشىمىزنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئويلىدىڭىزمۇ؟ پۈتۈن بىر كېچە، پەقەت بۇ رايوندىن ئەمەس، مەملىكەتنىڭ هەممە يېرىدىن كەلگەن بارلىق ئوقەتچىلەر بىلەن بىرمۇ بىر پاراڭلاشــتىم. ئەتە بىر قالايمىقانچىلىق چىقىشى مۇمكىن. ئويلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، ئويلىدىڭىزمۇ؟ ئەڭ ياش ئوقەتچى سىز... كىمگە ئاۋاز بېرىسىز؟— دېدى.
— سىزچە كىمگە ئاۋاز بېرىشىم كېرەك؟— دېدىم.
— دوكتور نارىنغا ئەمەس، ماڭا ئىشەن قېرىنداشــىم، سېنى قېرىنداشــىم دەۋاتىمەن، بۇنىڭ ئاقىۋىتى كۆتۈلمىگەن بىر ئىشــتەك قىلىدۇ. پەرىشتىلەر گۇناھ قىلارمۇ؟ قارشىمىزدىكى مانا مۇشۇ كۆچلەر بىلەن كۆچ ئېلىشالايمىزمۇ؟ هازىر ئۆز خاھىشىمىزدەك بولۇشقا ئىمكان يوق. بۇنى گېزىتكە ماقالە يازىدىغان مەشــھۇر يازغۇچى جالال سالىكمۇ چۈشــەنگەن ۋە ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان. ماقالىلىرىنى ئۇنىڭ ئورنىدا باشقىسى يېزىۋاتىدۇ. هەر بىر تاشنىڭ ئاستىدىن ئۆلار— ئامېرىكىلىقلار چىقىدۇ. ئۆز ـ ئۆزىمىزگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىمىزنى چۈشــىنىش ئەلۋەتتە بىر ئازاب. ئەمما بۇ پىشــىپ يېتىلىش بىزنى پالاكەتلەردىن ســاقلايدۇ. قانداق قىلىشــىمىز كېرەك؟ ئوغۇللىرىمىز، نەۋرىلىرىمىزمۇ بىزنى چۈشــەنمىســە چۈشــەنمىسۇن... مەدەنىيەتلەر

يارىتىلىدۇ، ۋەيران بولىدۇ. يارىتىلىۋاتقاندا سەن يارىتىلىدىغانلىقىغا ئىشەن، ۋەيران بولغاندا ئويۇننى بۇزغان نەيچى بالىدەك قورالغا ئېسىل. پۈتكۈل خەلق باشقا بىر سالاھىيەتكە كىرىۋالغاندا سەن ئۇلارنىڭ قانچىسىنى ئۆلتۈرەلەيسەن؟ پەرىشتىنى گۇناھقا قانداق شېرىك قىلالايسەن؟ ئاندىن، پەرىشتە كىمدۇر ئەپەندىم؟ پەرىشتە كونا مەشىلەرنى، كومپاسلارنى، بالىلار ژۇرناللىرىنى، ئىلغۇچلارنى توپلاۋېتىپتۇ، كىتابقا، مەتبۇئات ئىشلىرىغا دۈشمەن ئىكەن. ھەممىمىز مەنىلىك ھايات كەچۈرۈشكە تىرىشىۋاتىمىز، ئەمما بىر نۇقتىدا تۇرۇۋاتىمىز. ئۆزى بولالىغان كىم؟ پەرىشتىلەر پىچىرلىغان تەلەيلىك كىشى كىم؟ بۇلار تەسەۋۋۇر، بۇلار چۈشەنمىگۈچىلەرنى قايىل قىلىش ئۈچۈن چىققان قۇرۇق گەپلەر، ئىش تاپتىن چىقىدۇ. ئاڭلىدىڭىزمۇ، كوچ كېلىدۇ دەيدۇ، زەردار ۋەھبى كوچ... بۇنىڭغا دۆلەت، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتمۇ رۇخسەت قىلمايدۇ؛ كۆز يېشى بىلەن بىللە قۇرۇق نەرسىمۇ كۆيىدۇ. دوكتور نارىنىنىڭ تېلېۋىزورى نېمىشقا خۇسۇسىي يول بىلەن ئەتە كۆرسىتىلىدۇ؟ ئۇ ھەممىمىزنى كۈتۈلمىگەن بىر تەۋەككۈلچىلىككە زورلايدۇ، كوكا كولا ۋەقەسىنى چۈشەندۈرىدۇ دەيدۇ، بۇ ساراڭلىق. بىز بۇ يىغىنغا بۇنىڭ ئۈچۈن كەلمىدۇق.

ئۇ يەنە بىر ئاز سۆزلەيتتى، ئەمما زالغا قىزىل گالستۇكلۇق بىر ئادەم كىرىۋاتاتتى... شۇنىڭ بىلەن ئۇ بايقۇش:"كېچىچە بۇ مۇداپىئە داۋاملىشىدۇ..." دەپ غىپپىدە تىكىۋەتتى. باشقا بىر ئوقەتچىنىڭ ئۇنىڭ كەينىدىن كوچىغا، ناھىيە بازىرىنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا چىققىنىنى كۆردۈم.

جانان چىققان پەلەمپەيلەر ئۇدۇلۇمدا ئىدى، ئىچىمدە بىر ئوت ھېس قىلدىم، پۇتلىرىم تىترەيتتى، بەلكى ھاراقتىن ياكى قەھۋەدىن؛ يۈرىكىم سوقاتتى، ئالقىنىم تەرلەپ كەتكەنىدى. پەلەمپەيلەرگە ئەمەس، بۇلۇڭدىكى تېلېفونغا يۈگۈرۈپ، نومۇرنى

چۆرىدىم، لىنىيە ئارىلىشىپ كەتتى، يەنە چۆرىدىم، نومۇرلار ئارىلىشىپ كەتتى، ساڭا چۆرىدىم ئانا: " ئانا ئاڭلاۋاتامسەن، مەن ئۆيلىنىمەن، بۇگۈن ئاخشام، بىر ئازدىن كېيىن، هازىر، هەتتا توي قىلدۇق، ئۇستۈن قەۋەتتىكى هۇجرىدا، پەلەمپەيلەردىن بىر پەرىشتە بىلەن چىقىۋاتىمەن، يىغلىما ئانا، قەسەم قىلىمەن، ئۆيگە قايتىمەن، يىغلىما ئانا، بىر كۈنى بىر پەرىشتىنى يېتىلەپ بارىمەن".

سېرىق قۇشقاچ قەپىسىنىڭ كەينىدە بىر سىنئەينەكنىڭ بارلىقىنى نېمىشقا بايا بايقىمىدىم؟ پەلەمپەيلەردىن چىقىۋاتقاندا ئۇ غەلىتە كۆرۈنەتتى.

19 ـ نومۇرلۇق ياتاق، جانان ماڭا ئىشىكنى ئاچقان، قولىدا تاماكا تۇتۇپ مېنى قارشى ئالغان، ئاندىن ئۇچۇق دېرىزە يېنىغا بېرىپ ناھىيە بازىرى مەيدانىنى تاماشا قىلغان ياتاق گويا باشقا بىرسىنىڭ بىزگە ئۆزلىكىدىن ئېچىلىپ كەتكەن شەخسىي غەللىسىگە ئوخشايتتى. جىمجىت، ئىسسىق، غۇۋا يورۇق، يانداش ئىككى كارىۋات.

ئوچۇق دېرىزىدىن ناھىيە بازىرىنىڭ غەمكىن يورۇقى ۋە غەزەبلىك، تاقەتسىز تاماكا ئىسى جانانىنىڭ ئۇزۇن بوينىغا ۋە چاچلىرىغا ياندىن چۈشۈپ تۇراتتى، ماڭا شۇنداق تۇيۇلۇۋاتامدىكىن، گۈدۈل شەھىرىدىكى ئۇيقۇسىزلار، ئۆلۈكلەر ۋە بىئارام ئۇخلاۋاتقانلار يىللار بويى نەپەسلىنىپ ئاسماندا توپلىغان بىر خىل بەختسىزلىك تۇمانىغا جانانىنىڭ مەن كۆرمىگەن ئاغزىدىن چىقىۋاتقان ئاچچىق، سەۋرسىز تاماكا ئىسى قوشۇلۇۋاتاتتى.

پەستىن بىر مەستنىڭ قاقاقلاپ كۈلگىنى ئاڭلاندى، بەلكىم بىرەر ئوقەتچى ئىشىككە ئۇستى بولغاي. جانانىنىڭ ئۆچمىگەن تاماكىسىنى نوچىلاردەك پەسكە ئاتقىنىنى، تاماكىنىڭ موللاق ئېتىپ چۈشكەندىكى ساغۇچ يورۇقىغا كىچىك باللاردەك قارىغانلىقىنى كۆردۈم. دېرىزە يېنىغا باردىم، نېمىگە قارىغىنىمنى بىلمەستىن

مەنمۇ پەسـكە، كوچىغا، مەيدانغا قارىدىم. ئاندىن يېڭى بىر كىتابنىڭ مۇقاۋىسىغا قارىغاندەك، دېرىزىدىن كۆرگەن نەرسىلەرنى ئۇزاق تاماشا قىلدۇق.
— سەنمۇ خېلى ئىچتىڭغۇ دەيمەن؟— دەپ سورىدىم.
— ئىچتىم، — دېدى جانان روھلۇق هالدا.
— بۇ يەنە نەگىچە بارار ؟
— يولمۇ؟ — دېدى جانان مەيداندىن چىقىپ باش بېكەتكە، بېكەتتىن ئاۋۋال مازارلىققا بارىدىغان يولنى كۆرسىتىپ.
— سەنچە بۇ قەيەردە ئاخىرلىشىدۇ ؟
— ئۇقمايمەن، — دېدى جانان،— ئەمما بارىدىغان يەرگىچە بېرىشنى ئارزۇ قىلىمەن، يەنە كېلىپ بۇ بىر يەردە ئۇلتۇرۇپ كۈتۈشتىن ياخشى ئەمەسمۇ؟
— هەمياندىكى پۇللارنى تۈگىتەي دېدۇق، — دېدىم.
بايا جانان كۆرسەتكەن يولنىڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭلىرى بىر ماشىنىنىڭ كۈچلۈك چىراغلىرى بىلەن يورىدى. مەيدانغا كىرگەن ماشىنا بوش بىر يەردە توختىدى.
— ئۇ يەرگە بارالمايمىز، — دېدىم مەن.
— سەن مەندىن جىق ئىچىپسەن، — دېدى جانان.
ماشىنىدىن چۈشكەن بىر ئادەم ماشىنا ئىشىكىنى قۇلۇپلىغاندىن كېيىن بىزنى كۆرمەستىن، بىزگە قاراپ ماڭدى ۋە جانان پەسكە تاشلىۋەتكەن تاماكا قالدۇقىغا باشقىلارنى رەھىمسىزلەرچە ئېزىدىغانلاردەك ئاگسىز هالدا دەسسىۋەتكەندىن كېيىن، ”ئىقبال مېهمانخانىسى“ غا كىردى.
ئۇزاق، ناهايىتى ئۇزاق داۋاملاشقان جىمجىتلىق باشلاندى؛ گويا بۇ كىچىك، سۆيۈملۈك گۈدۈل شەهەردە هېچكىم يوق ئىدى. يىراق بىر مەهەللىدىن بىر-ئىككى ئىت قاۋاشتى-دە، يەنە جىمجىتلىق باشلاندى. مەيداننىڭ قاراڭغۇ يېرىدىكى چىنار ۋە

كاشتان دەرەخلىرىنىڭ ياپراقلىرى مەيىن شامالدا ئارىلاپ شىۋىرلىماي مىدىرلايتتى. ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىت ئۇ يەردىكى دېرىزىدىن، ئويۇن كۆتۈۋاتقان باللاردەك جىمجىت سىرتقا قاراپ تۇرغان بولساق كېرەك. قايسىدۇر بىر ئەستە تۇتۇش ئويۇنىدەك، ھەر سېكۇنتنى بىر-بىرلەپ ھېس قىلىۋاتاتتىم، ئەمما ئۆتكەن ۋاقىتنىڭ نېمە قالدۇرغانلىقىنى دېيەلمەيدىغاندەك قىلاتتىم. خېلىدىن كېيىن:

—ياق، ياق، ماڭا تەگمە! — دېدى جانان،— ماڭا تېخى ھېچقانداق بىر ئەر يېقىنلىشىپ باقمىدى!

ئىشلار ئۆتمۈشنى ئەسلىگەندىلا ئەمەس، بەزىدە تۇرمۇشنىڭ ئىچىدىلا ئۇنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقاندا يۈز بېرىدىغۇ، بىر ھازا باشتىن كەچۈرگەن ئىشنىڭ ۋە مەن دېرىزىدىن كۆرگەن كىچىك گۈدۈل ناھىيە بازىرىنىڭ رېئاللىق ئەمەس، بەلكى مەن تەسەۋۋۇر قىلغان نەرسىلەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بەلكىم كۆز ئالدىمدا ھەقىقىي بىر ناھىيە بازىرى ئەمەس، پوچتا ئىدارىسى چىقارغان بىر يۈرۈش يۇرت ماركىلىرىدا كۆرۈلىدىغان مەلۇم بىر ناھىيە بازىرىنىڭ رەسىمى تۇراتتى، شۇنىڭغا قاراۋاتاتتىم. ئۇ ماركىلاردىكى كىچىك بازارلاردەك تۈيغۇ بەرگەن گۈدۈل ناھىيە بازىرىدىكى شەھەر مەيدانى ماڭا پىيادىلەر يولىدا ماڭغىلى، بىر قاپ تاماكا ئالغىلى ۋە چاڭ-توزان باسقان ئەينەك تەكچىلەرگە قارىغىلى بولىدىغان بىر يەر ئەمەس، بەلكى بىر خاتىرە بۇيۇمىدەك كۆرۈنەتتى.

ئۇنى خىيالىي شەھەر، يەنى خاتىرە شەھەر دەپ ئويلىدىم. كۆزلىرىمنىڭ ناھايىتى چوڭقۇر بىر يەردىن كەلگەن ۋە زادى ئۇنتۇلمايدىغان ئېچىنىشلىق ئەسلىمىنىڭ ئۆزلىكىدىن بىر ھەرىكەت بىلەن ئەمدى ئۇنتۇلمايدىغان كۆرۈشكە ئائىت نەتىجە ئىزدىگەنلىكىنى بىلەتتىم: مەيداننىڭ قاراڭغۇ تەرىپىدىكى دەرەخلەرنىڭ ئاستىغا، غۇۋا چىراغدا يورۇغان تراكتورلارنىڭ تاپانلىرىغا، دورىخانىنىڭ، بانكىنىڭ ئۈستىدىكى پۈتۈن

كۆرۈنمەيدىغان خەتلىرىگە، كوچىدا ماڭغان بىر بوۋاينىڭ دۈمبىسىگە ۋە بەزى دېرىزىلەرگە قاراپ چىقتىم... ئاندىن سۈرەتتىكى مەيداننىڭ ئەمەس، ئۇ سۈرەتنى تارتقان ئاپپاراتنىڭ ۋە سۈرەتچىنىڭ ئورنىنى تېپىشقا تىرىشقان قىزىققۇچىدەك، "ئىقبال مېھمانخانىسى"نىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدىكى دېرىزىدىن قاراۋاتقان ئۆزۈمنى خىيالىمدا سىرتتىن كۆرۈشكە باشلىدىم. بىز ئاپتوبۇستا كۆرگەن چەت ئەل فىلىملىرىنىڭ چۈشەندۈرۈشىدىكىدەك، ئاۋۋال شەھەرنىڭ ئاساسىي كۆرۈنۈشى كۆرۈنەتتى، ئاندىن بىر مەھەللە، ئاندىن بىر هويلا، بىر ئۆي، بىر دېرىزە... ۋە بۇ چەت، يىراق مېھمانخانىنىڭ دېرىزىسىدىن قاراۋاتقىنىمدا، سەن بولساڭ ئۇچاڭدا چاڭ-توزانلىق كىيىملەر بىلەن دېرىزىنىڭ ئارقىسىدىكى بىر كارىۋاتتا سوزۇلۇپ ياتقاندا، ئىككىمىزنى، دېرىزىنى، مېھمانخانىنى، مەيداننى، ناهىيە بازىرىنى، بېسىپ ئۆتكەن شۇنچە يوللارنى ۋە يۇرتلارنى سىرتتىن، ئىچىمدىن كۆرۈۋاتاتتىم. گويا مەن تەسەۋۋۇر قىلغان ۋە ئۇ يەر-بۇ يېرىنى ئەسلىگەن ئۇ شەھەرلەر، يېزىلار، فىلىملەر، ماي قاچىلىغۇچىلار ۋە يولۇچىلار ئىچىمنىڭ چوڭقۇر بىر يېرىدە هېس قىلغان ئېچىنىش، كۆڭۈلسىزلىك بىلەن بىرلىشىپ كەتكەنىدى، بۇ ئازاب شەھەرلەردىن، توكۇلۇپ تۇرغان خارابىلىقتىن، يولۇچىلاردىن ماڭا ئۆتتىمۇ ياكى قەلبىمدىكى ئېچىنىش تۇپەيلىدىن بۇ ئازابنى بۇ دۆلەتنىڭ هەممە يېرىگە ئۆزۈم تارقىتىۋەتتىمۇ، بىلەلمەيۋاتاتتىم.

دېرىزىنىڭ چۆرىسىدىن باشلانغان سۆسۈن رەڭ تام قەغىزىنى خەرىتىگە ئوخشاتتىم. بۇلۇڭدا تۇرغان توكلۇق مەشىنىڭ ئۈستىگە "vezuv شىركىتى ئىشلىدى" دەپ يېزىلغانىدى، يەرلىك باي بىلەن ئاخشام يېڭى تونۇشقانىدىم. ئۇدۇل تامدىكى قول يۇيىدىغان يەرنىڭ جۈمىكىدىن سۇ تامچىلاپ تۇراتتى. ئىشكاپنىڭ ئىشىكى چىڭ ئېتىلمىگەنلىكتىن ئۇنىڭدىكى سىنئەينەك ئىككى كارىۋاتنىڭ

ئارىسىدىكى كىچىك ئىشكاپنى ۋە ئۈستىدىكى چىراغنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. چىراغ نۇرى يانىدىكى كارىۋاتنىڭ سۆسۈن رەڭ يوپۇرماق گۈللۈك ياپقۇچىغا، بۇ ياپقۇچنىڭ ئۈستىدە كىيىمى بىلەن يېتىپ ئۇخلاپ قالغان جانانغا ئىللىق چۈشۈپ تۇراتتى.

جانانىنىڭ كاشتانرەڭ چاچلىرى سۇس قىزارغانىدى. مەن بۇ قىزىللىقنى هازىرغىچە نېمشقا بايقىمىدىم ؟

يەنە نۇرغۇن نەرسىنى تېخى بايقىمىغانلىقىمنى ئويلىدىم. كاللام كېچە سەپىرىدە بىز ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ شورپا ئىچكەن ھېلىقى ئاشخانىلاردەك پارقىراق ھەم قالايمىقان ئىدى. قايسىبىر يول تۆگۈنىدىكى ئاشخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن غەپلەت باسقان، خىيالىي ماشىنىلاردەك ھارغىن ئوي-خىياللار ئۇھ تارتقان ھالدا خوت ئالماشتۇرۇپ كاللامنىڭ بۇ قالايمىقانچىلىقىدىن كېسىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى، خىيالىمدىكى قىزنىڭ ئارقامدىلا باشقا بىرسىنى چۈشەپ ئۇخلاۋاتقاندىكى نەپەس ئېلىشلىرىنى ئاڭلاۋاتاتتىم.

يېنىدا يات، ئۇنى قۇچاقلا، شۇنچە بىللە بولغاندىكىن تەنلەر بىر-بىرىنى تەقەززا قىلىدۇ. دوكتور نارىن دېگەن كىمدۇ؟ ئىختىيارسىز بۇرۇلۇپ گۈزىلىمنىڭ پۇتلىرىغا قاراۋاتقىنىمدا ئەسلىدىمكى، قېرىنداشلار، ئاشۇ گۈزەل پۇتلار كېچە جىمجىتلىقىدا ھىيلە-مىكىر ئىشلىتىۋاتىدۇ، مېنى كۈتۈۋاتىدۇ. ئاشۇ جىمجىتلىقنىڭ ئىچىدىن چىققان بىر پەرۋانە توك چىراغنىڭ ئەتراپىدا ھەسرەت بىلەن چاك-توزان قالدۇرۇپ ئايلىنىۋاتىدۇ. ئوت ئىچىدە ئىككىمىز تەڭ يېنىپ كۆيۈپ ئۆلگىچە قېنىپ-قېنىپ سۆيەي جانانىنى. بىر مۇزىكا ئاڭلاۋاتىمەنمۇ ياكى خىيالىم ئاڭلىغۇچىلىرىمىزنىڭ تەلپى بويىچە «كېچىنىڭ چاقىرىقى» ناملىق ئارىيەنى چالدىمىكىن-تاڭ. كېچىنىڭ چاقىرىقى ئەسلىدە مەن قۇراملىق ئەر بۇرادەرلىرىم بەك ياخشى بىلگىنىدەك، نىشان تاپالمىغان جىنسىي ئىستەكلەرنىڭ ئورنىغا قاراڭغۇ بىر خالتا كوچىغا كىرىپ، ئۆزۈمدەك ئۈمىدسىز

ئىككى-ئۈچ ئىتنى تېپىپ، ئېچىنىشلىق ھۇۋلاش، بىرسىنى تىللاش، بىرسىنى ھاۋاغا ئۇچۇرىدىغان بومبىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىش، بەلكىم سەن چۈشىنىسەن پەرىشتە، بىزنى بۇ پەرىشان ھاياتقا مەھكۇم قىلغان خەلقئارا سۇيىقەست پىلانلىغۇچىلار ھەققىدە غەيۋەت قىلىشتۇر. بۇ غەيۋەتنىڭ «تارىخ» دېيىلىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

يېرىم سائەت، بەلكىم 45 مىنۇت، بوپتۇ، بوپتۇ، ئەڭ كۆپ بولغاندا بىر سائەت ئۇخلىغان جانانىنى تاماشا قىلدىم. ئاندىن ئىشىكنى ئېچىپ، سىرتقا چىقىپ، ئىشىكنى تېشىدىن قۇلۇپلاپ، ئاچقۇچنى يانچۇقۇمغا سالدىم. جانانىم ئۇ يەردە قالدى، رەت قىلىنغان مەن كېچىنىڭ ئىچىدە، كوچىدا ئۇ ياق-بۇياققا ماڭىمەن، بىر تال تاماكا چېكىپ بولۇپ، ئوچۇق بىر دۇكاندا بىر ئاز ئىچىپ جاسارەتلىنىپ، قايتىپ ئۇنى قۇچاقلايمەن.

كېچىنىڭ سۇيىقەستچىلىرى ماڭا پەلەمپەيدە ئېسىلىشتى ۋە: ”سىز ئەلى قارا، — دېدى بىرى، — سىزنى تەبرىكلەيمەن، مۇشۇ يەرگىچە كەلدىڭلار ھەم شۇنچە ياش ئىكەنسىلەر.“

”بىزگە قوشۇلساڭلار، — دېدى قارىماققا تەڭ بويلۇق ۋە ئوخشاش ئىنچىكە گالستۇك بىلەن ئوخشاش قارا چاپان كىيگەن تەڭ قۇراملىق ئىككىنچى قاراقچى، — سىلەرگە ئەتە چىقىدىغان غوۋغادىن بەزى كۆرۈنۈشلەرنى كۆرسىتىشىمىز مۇمكىن.“

ئۇلار قوللىرىدىكى تاماكىلىرىنىڭ چوغلىنىۋاتقان قىزىل ئۇچىنى پېشانەمگە ئىستوۋۇلنى تەڭلىگەندەك تەڭلەپ تۇراتتى، كۈشكۈرتكىچى ئەلپازدا كۈلۈمسىرەيتتى.

— سىزنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ئەمەس، ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن،— دەپ قوشۇپ قويدى بىرىنچىسى.

يېرىم كېچىدە ئۇلارنىڭ بۇ يەردە غەيۋەت، قاقتى-سوقتى
قىلىش تەييارلىقى قىلىۋاتقانلىقىنى پەرەز قىلاتتىم.

ئەمدى تۇرنىلار كۆزتەلمەيدىغان كوچىلارغا چىقتۇق، لىكۆر

قۇتىلىرىنىڭ ۋە قارنى كۆپۈپ كەتكەن چاشـــقانلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ، بىر خالتا كوچىغا كىرىپ، ئىككى قەدەم ماڭا ـ ماڭماســتىنلا بىر ئىشىك ئېچىلىپ، بىزنى قويۇق هاراق ۋە مەيخانا پۇرىقى قارشى ئالدى. داستىخان سېلىنغان قاسماق بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ ئىككى قەدەھ هاراقنى ئارقا ـ ئارقىدىن ئىچكەندىن كېيىن دوســتلىرىم، بەخت، هايات هەققىدە يېڭى نەرسىلەرنى بىلگەندەك بولدۇم.

ماڭا تۇنجى پاراڭ قىلغان ســتقى بەگ ســەيدىشــەهەردە پىۋا سودىگىرى ئىدى. ئۇ ماڭا قىلغان ئىشى بىلەن ئېتىقادى ئارىسىدا هېچقانداق زىددىيەت يوقلۇقىنى هېكايە قىلدى. چۈنكى پىۋا، بىر ئاز ئويلاپ كۆرۈلســە ئايدىڭلىشــاتتىكى، هاراقتەك ئىسپىرتلىق بىر ئىچىملىك ئەمەس ئىدى. ئۇ ئىچىدىكى كۆپۈكلەرنىڭ ”گاز“ ئىكەنلىكىنى ماڭا ئاچتۇرۇپ، بىر ئىســتاكانغا تۆككەن بىر بۇتۇلكا Efes پىۋىســى بىلەن كۆرســەتتى. ئىككىنچى دوســتۇم بەلكىم تىكىش ماشــىنىسى ســودىگىرى بولغانلىقتىن، بۇ خىل هاســلاتلار، زىيادە ســەزگۈرلۈكلەر ۋە بىئاراملىقلارغا پىســەنت قىلمايتتى، يېرىم كېچىدە قاراڭغۇ ئىســتولبىلار بىلەن قارغۇلارچە تېپىشــقان ئۇيقۇچان، مەســت ماشــىنا شــوپۇرلىرىدەك هاياتنىڭ تا مەركىزىگە تېزلا چۆكەتتى.

مانا، هۇزۇر بۇ يەردە ئىدى، بۇ ناهىيە بازىرىدا، بۇ كىچىك مەيخانىدا، هازىرنىڭ ئۆزىدە؛ بىز ئېتىقادلىق ئۈچ يولداش بىرلىكتە بەهىرلەنگەن هاراق شــىرەســىنىڭ ۋە هاياتنىڭ مەركىزىدە. ئەمدى ئۆتمۈشتە بېشىمىزغا كەلگەنلەرنى ۋە ئەتە كېلىدىغانلارنى ئويلىغانچە بۇ پەيتنىڭ، غەلىبىلىك ئۆتمۈشــىمىز بىلەن قورقۇنچلۇق ۋە جاپالىق كېلەچىكىمىز ئارىســـدىكى بۇ تەڭداشـــسىز پەيتنىڭ قىممىتىنى بىلەتتۇق. بىر ـ بىرىمىزگە هەر قاچان هەقىقەتنى سۆزلەيدىغانلىقىمىزغا قەسەم قىلدۇق، يۈز يېقىشتۇق، كۆز يېشى بىلەن كۆلۈشتۇق. دۇنيانىڭ ۋە هاياتنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى تەبرىكلىدۇق.

مەيخانىدىكى ساراڭ خوجايىنلار ۋە ھوشيار تەشكىلاتچىلار توپىغا قاراپ قەدەھلىرىمىزنى كۆتۈردۇق. ھايات مانا شۇ ئىدى، نە ئۇ يەردە، نە باشقا بىر يەردە، نە جەننەتتە، نە جەھەننەمدە ئەمەس، دەل مۇشۇ يەردە، بۇ پەيتنىڭ ئىچىدە ئىدى بۇ ھەشەمەتلىك ھايات. قايسى تەلۋە بىزنى خاتالاشتى دېيەلىسۇن، قايسى ئازغۇن بىزگە گەپ قىلالىسۇن، بىزنى بىچارە، پەسكەش، ئەخلەت دېيەلەيدىغان كىم ئىدى! بىز ئىستانبۇلدىكى ھاياتىمىز، پارىژدىكى ياكى نيۇيوركتىكى ھاياتىمىز خالىمايتتۇق؛ زىياپەت زاللىرى، دوللارلار، بىنالار ۋە ئايروپىلانلار ئۇ يەردە قالسۇن؛ رادىئولار ۋە تېلېۋىزورلار —بىزنىڭمۇ بىر ئېكرانىمىز بار—رەڭلىك گېزىتلەر قالسۇن. بىزدە بىرلا نەرسە بار: قارا، قارا، يۈرىكىمگە ھەقىقي ھاياتىنىڭ نۇرى قانداق سىڭمەكتە.

پەرىشتە، بىردىنلا ھوشۇمنى يىغىپ، كىشىلەر نېمىشقا مۇشۇنىمۇ قىلالمايدۇ؟ دەپ ئويلىغىنىمنى بىلىمەن. ئۈمىدسىزلىكنىڭ دورىسىنى ئىچىش شۇنچە ئاسان بولسا ، مەيخانىدىن چىقىپ جان دوستلىرى بىلەن ياز كېچىسىدە كېتىۋاتقان يالغان ئىسىملىك ئەلى قارا سورايدۇ: بۇنچە ئېچىنىش، ئازاب، مۇشەققەت نېمىدىن؟ زادى نېمىدىن؟ ”ئىقبال مېھمانخانىسى“نىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدە جانانىمنىڭ چاچلىرىنى قىزىللاشتۇرغان لامپىنىڭ چىرىغى ياناتتا ئىدى.

ئاندىن جۇمھۇرىيەت، ئاتاتۈرك، قانۇنلۇق تامغا ماركىسى دۇنياسىغا كىرىپ كەتكەنلىكىمىزنى بىلىمەن. بىناغا تاكى ئۇنىڭ ھۇجرىسىغىچە كىردۇق، ھاكىم بەگ مېنى پېشانەمدىن سۆيدى؛ ئۇمۇ بىزنىڭ ئادەملەردىن ئىدى. ئەنقەرەدىن بۇيرۇق كەلگەنلىكىنى، ئەتە بىزدىن ھېچكىمنىڭ بۇرنى قانىمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ مېنى ئەيىبلىدى، لېكىن ماڭا ئىشىنەتتى، ئەگەر خالىسام تاراقلاپ ئىشلەيدىغان زاۋۇت ئۈسكۈنىلىرى كۆپلەپ ئىشلەپچىقارغان ھاراق

بىلەن نەملىشىپ كەتكەن ئۇقتۇرۇشلارنى ئوقۇيتتۇم:

”ھۆرمەتلىك گۇدۇل خەلقى، چوڭلىرىمىز، قېرىنداشلىرىمىز، ھەدىلەر، ئانىلار، ئاتىلار ۋە ئىمام-خاتىپ ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ ئېتىقادلىق ياشلىرى! مەلۇم بولدىكى، تۈنۈگۈن ناھىيىمىزگە مېھمان بولۇپ كەلگەن بەزى كىشىلەر بۇگۈن مېھمان ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىشتى! ئۇلار نېمە تەلەپ قىلىشىدۇ؟ نەچچە يۈز يىللىق جامەلىرى، مەسچىتلىرى، بايراملىرى بىلەن دىنىغا، پەيغەمبىرىگە، شەيخلىرىگە، شۇنداقلا ئاتاتۈرك ھەيكىلىگە باغلانغان ناھىيىمىز مۇقەددەس بىلگەن ھەممە نەرسىنى ھاقارەتلەيمەن دەمدۇ؟ ياق، بىز ھاراق ئىچمەيمىز، ياق، بىزگە كوكا كولا ئىچۈرەلمەيسىلەر، بىز بۇتقا، ئامېرىكىغا، شەيتانغا ئەمەس، ئاللاھقا چوقۇنىمىز! ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مارشال فەۋزى چاقماق[1] نى كەمسىتىشكە ئۇرۇنغان يەھۇدىي ئىشپىيونى ماكس رۇلو، مارى، ئەلى تەقلىدچىلىرى ۋە ئەنگە ئېلىنغان پاھىشىلەر راھەتبەخش شەھىرىمىزگە نېمىشقا يىغىلىدۇ؟ پەرىشتە كىم؟ ئۇنى تېلېۋىزورغا چىقىرىپ مازاق قىلىش كىمنىڭ ھەددى؟ يىگىرمە يىلدىن بۇيان بۇ شەھەرنى قوغدىغان ھاجى تۇرنا بوۋىغا ۋە جاپاكەش ئوت ئۆچۈرگۈچىلەرگە قىلىنغان نومۇسسىزلىقلارغا قاراپ تۇرغۇلۇقمۇ؟ ئاتاتۈرك گېرىكلەرنى مۇشۇنىڭ ئۈچۈن قوغلىغانمىدى؟ مېھمان ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇغان بۇ ھاياسىزلارغا ئۆزىنى تونۇتقۇزمىساق، بۇلارنى شەھىرىمىزگە تەكلىپ قىلغان غاپىللارغا تېگىشلىك ساۋاق بەرمىسەك ئەتە بىر-بىرىمىزنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمىز؟ سائەت ئون بىردە ئوت ئۆچۈرۈش مەيدانىدا توپلىنىمىز. چۈنكى نومۇسلۇق ياشىغاندىن، شەرەپ بىلەن ئۆلۈشنى خالايمىز“.

---

[1] فەۋزى چاقماق (1876—1950)— تۈركىيىنىڭ دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى بولغان.

ئۇقتۇرۇشنى يەنە بىر قېتىم ئوقۇدۇم. تەتۈر ئوقۇلسا ياكى چوڭ ھەرپلىرى بىرلەشتۈرۈلسە يېڭى بىر ئاخباراتقا ئېرىشكىلى بولارمىدى؟ ياق. ھاكىم بەگە ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىلىرىنىڭ ئەتىگەندىن بېرى گۈدۈل دەرياسىدىن سۇ تارتقانلىقىنى ئېيتتى. ئەتە، كىچىك بىر ئېھتىماللىق شۇكى، ئىشلار بەلكىم كونتروللۇقتىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن، ئوت-يانغىنلار يامراپ كېتىشى، كىشلەر ئىسسىقتا ئۆزىگە پۈركۈپ چېچىلغان سۇدىن شىكايەت قىلماسلىقى مۇمكىن ئىدى. رەئىس دوستلىرىمىزنى بېسىقتۇردى: ئۇلار شەھەرلىك ھۆكۈمەت بىلەن تولۇق ھەمكارلىشىۋاتاتتى ۋە ۋىلايەت مەركىزىدىكى قۇرغاقلىق ساقچى ئەترەتلىرى ۋەقە چىقار-چىقماستىنلا ئۇنى باستۇراتتى. "ۋەقەلەر بېسىقىپ، كۈشكۈرتكۈچىلەرنىڭ، جۇمھۇرىيەت ۋە خەلق دۈشمەنلىرىنىڭ نىيىتى ئاشكارىلانغان ھامان، — دېدى ھاكىم، — كۆرىمىز ئۇ چاغدا، تاملاردىكى سۇپۇن ئېلانلىرىنى، ئاياللارغا ئائىت ئېلان لوزۇنكىلىرىنى كىم ئىناۋەتسىز قىلىدىكىن؟ قېنى ئۇ چاغدا، تىككۈچىنىڭ دۇكىنىدىن مەست چىقىپ ھاكىمنى ۋە ھاجى تۇرنىنى يەتمىش پۇشتىغىچە كىم تىللايدىكىن؟"

تىككۈچىلىك دۇكىنىنىمۇ مىنىڭ (مەندەك جەسۇر ياشلىرىمىزنىڭ)كۆرۈشۈم كېرەكلىكىنى شۇ ئارىدا قارار قىلىشتى. ھاكىم زامانىۋى مەدەنىيەتكە يۈكسىلىش تەشكىلاتىنىڭ يېرىم مەخپىي ئەزاسى بولغان ئىككى ئوقۇتقۇچى تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان بىر «قارشى ئۇقتۇرۇش»نىمۇ ماڭا ئوقۇتقاندىن كېيىن، بىر مۇلازىمنى يېنىمغا قوشتى. ئۇنىڭغا مېنى كىيىم تىككۈچىنىڭ يېنىغا ئاپىرىشنى ئېيتتى.

—ھاكىم بەگ ھەممىمىزگە كۆپ ئىش قىلدۇرىدۇ، — دېدى مۇلازىم ھەسەن تاغا ماڭا كوچىدا. ئىككى پۇقراچە كىيىنگەن ساقچى قۇرئان كۇرسىنىڭ رەختكە يېزىلغان ئېلانىنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا ئىككى ئۇغرىدەك شەپە چىقارماي سۆكۈۋاتاتتى. "ھەممىمىز دۆلەت،

خەلق ئۈچۈن ئىشلەۋاتاتتۇق".
تىككۈچىلىك دۇكىنىدا رەختلەر، كىيىم تىكىش ماشىنىلىرى ۋە ئەينەكلەر ئارىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان شىرەدە بىر تېلېۋىزور، ئاستىدا بىر ۋىدىيونى كۆردۈم. مەندىن بىر ئاز چوڭ ئىككى يىگىت تېلېۋىزورنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، كۈلۈچ ۋە سىملارنى تۈتىۋېلىپ، بىر ئەسۋاب بىلەن ھەپىلىشىۋاتاتتى. بىر ياندىكى سۆسۈن رەڭ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئۇلارغا ھەم ئۇدۇلىدىكى تىكلەنمە ئەينەكتە ئۆزىگە قاراۋاتقان ئادەم بىر دەم ماڭا قارىدى، بىردەم سوئال نەزىرىدە ھەسەن تاغىغا قارىدى.
— ھاكىم بەگ ئەۋەتتى، — دېدى ھەسەن تاغا، — بۇ بالا سىزگە ئامانەت ئىكەن.
سۆسۈن رەڭ ئورۇندۇقتىكى ئادەم ماشىنىسىنى مېھمانخانىنىڭ ئالدىغا توختىتىپ، جانانىنىڭ تاماكىسىنى دەسسىۋەتكەندىن كېيىن مېھمانخانىغا كىرگەن ھېلىقى ئادەم ئىدى. ئۇ ماڭا مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، ئولتۇرۇشۇمنى ئېيتتى. يېرىم سائەتتىن كېيىن يېتىپ تۇرۇپ بىر كۈنۈپكىنى بېسىپ ۋىدىيونى ماڭدۇردى.
تېلېۋىزور ئېكرانىدا باشقا بىر قانال پروگراممىسى كۆرۈندى. ئۇ ئېكراننىڭ ئىچىدە يەنە باشقا بىر كۆرۈنۈش بار ئىدى. شۇ چاغدا بىر دەستە كۆك نۇرنى كۆردۈم، ئۇ ئۆلۈمنى ئەسلىتىدىغان بىر نۇر ئىدى، ئەمما ئۇ چاغدا ئۆلۈم ناھايىتى يىراق بولۇشى كېرەك ئىدى. نۇر بىزنىڭ ئاپتوبۇسلار ماڭغان بىپايان بىر دالىدا مەلۇم ۋاقىت بىكار كەزدى. ئاندىن سەھەر بولۇپ، شەپەق كۆتۈرۈلدى ۋە ئۇنىڭدىن كالىندار مەنزىرىلىرىنى كۆردۈم. بۇلار دۇنيانىڭ دەسلەپكى كۈنلىرىگە ئائىت بەزى كۆرۈنۈشلەر بولۇشى مۇمكىن ئىدى. سۆيۈملۈكۈم مېھمانخانا ياتىقىدا ئۇخلاۋاتقاندا، ناتونۇش بىر ناھىيە بازىرىدا مەندەك مەست بولۇپ، ناتونۇش دوستلار بىلەن بىر تىككۈچىلىك دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ ھاياتىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى

پەقەت ئويلىماستىن، ئۇنى كۆرۈنۈشلەر ئارقىلىق بىردىنلا كۆرۈش نەقەدەر گۈزەل! ئىنسان سۆزلەر ئارقىلىق ئويلىنىدۇيۇ، نېمىشقا كۆرۈنۈشلەر تۈپەيلىدىن ئازاب چېكىدۇ؟ "خالايمەن، خالايمەن!"دېدىم ئۆزۈمگە نېمىنى ئارزۇ قىلغىنىمنى ئېنىق بىلمەستىن. ئاندىن ئېكراندا ئاق بىر دەستە نۇر كۆرۈندى، تېلېۋىزورغا ئېگىشكەن ئىككى يىگىتمۇ بەلكىم نۇرنىڭ يۈزىگە چۈشۈشىدىن بۇنى ھېس قىلىپ ئېكرانغا قارىدى ۋە تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى كۈچەيتتى. شۇ چاغدا نۇر پەرىشتە بولدى.

"مەن نېمانچە يىراقتا، — دېدى بىر ئاۋاز، — شۇنچە يىراقتىمەنكى، ھەر زامان ئاراڭلاردىمەن. مېنى ئەمدى ئۆزەڭلارنىڭ ئىچكى ئاۋازى بىلەن تىڭشاڭلار، مېنىڭ ئاغزىمنى ئۆزەڭلارنىڭكىدەك ئويلاپ پىچىرلاڭلار."

مەنمۇ باشقا بىرسىنىڭ سۆزلىرىنى ناچار تەرجىمە ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىشقا تىرىشقان بەختسىز ئاۋاز ئارتىسىدەك پىچىرلىدىم.

— چىدىغۇسىزسەن، ۋاقىت، — دېدىم شۇ ئاۋازدا، — جانان ئۇخلاۋاتقاندا، تاڭ ئېتىۋاتسىمۇ چىدىسام يەنە بەرداشلىق بېرىمەن.

ئاندىن جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى، خىيالىمدىكىلەرنى گويا تېلېۋىزوردا كۆرۈۋاتاتتىم. شۈگىمىكىن، كۆزۈم ئوچۇقمۇ، يۇمۇقمۇ، خىيالىمدىمۇ، تاشقى دۇنيادىمۇ، بەرىبىر ھەممىسى ئوخشاش مەنزىرە دەيتتىم. شۇنداق قىلىپ يەنە پاراڭ قىلدىم:

— ئۆزىنىڭ چەكسىز سۆيەتلىرىنىڭ شەكلىنى كۆرمەكچى، ئۆزىنى ئۆز ئەينىكىدە كۆرۈپ ئۆز سىرى قىلماقچى بولغاندا، ئاللاھ ئالەمنى ياراتتى: شۇنداق قىلىپ ئېكرانلاردا ۋە فىلىم بېشىدا بىز تولا كۆرىدىغان دالا سەھەرلىرى، يالت-يۇلت ئاسمان، قول تەگمىگەن سۇلار يۈيۈۋاتقان خادا تاشلىق ساھىللار بىلەن، كېچىدە ئورماننىڭ ئىچىدە كۆرگىنىمىزدە قورقىدىغان ئاي شەكىللەندى. كېچىدە ھەممە

ئائىلىلەر قاتتىق ئۇخلاۋاتقاندا ئۇزۇلۇپ قالغان توك تۇيۇقسىز كېلىپ، مېھمانخانا ئۆيدىكى تەنھا تېلېۋىزور ئۆزلۈكىدىن قانداق يورۇپ دۇنيانى چۈشەندۈرگەن بولسا، ئۇ چاغدا، قاراڭغۇ ئاسماندا ئايمۇ تىكەندەك يالغۇز ئىدى. ئاي ۋە باشقا نەرسىلەر شۇ چاغدىمۇ بار ئىدى، ئەمما ھېچكىم ئۇلارغا قارىمىغانىدى. دېمەك، ھەممە نەرسە خىرە ئەينەكتە كۆرۈنگەندەك روھسىز ئىدى. بىلىسىز، كۆپ تاماشا قىلدىڭىز، ئەمدى بۇ روھسىز ئالەمنى ئىبرەت ئۈچۈن يەنە بىر تاماشا قىلىڭ.

— ئاكا، بومبا دەل مۇشۇ يەردە پارتلايدۇ، — دېدى ئىككى يىگىتتىن قولىدا ئۈشكە تۇتقان بىرى.

كېيىنكى پاراڭلاردىن تېلېۋىزورغا بىر بومبا ئورناتقانلىقىنى بىلدىم، بىلگىنىم خاتامۇ، ياق، توغرا، كۆرۈنىدىغان بىر خىل بومبا؛ پەرىشتىنىڭ نۇرى كۆزنى قاماشتۇرۇپ ئېكراندا كۆرۈنگەن ھامان پارتلايتتى. توغرا بىلگىنىمنى شۇنىڭدىن ئۇقتۇم. بىر خىل گۇناھ تۇيغۇسى خىيالىي بومبىنىڭ تېخنىكىلىق تەرەپلىرىگە بولغان قىزىقىشىم بىلەن بىللە كاللامنى قوچۇيتتى. يەنە بىر تەرەپتىن "مانا مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك" دەپ ئويلايتتىم. بەلكىم شۇنداق بولاتتى: ئەتىگەنلىك يىغىلىشتا خوجايىنلار ئېكراندىكى سېھىرلىك كۆرۈنۈشلەرگە چۆكۈپ كەتكەندە، پەرىشتە ۋە ئەشيالار، نۇر ۋە ۋاقىت ئۇستىدە مۇنازىرە قىلىشقا كىرىشكەندە، بومبا خۇددى دەل قاتناش ۋەقەسىدە يۈز بەرگەندەك يۇمشاق، ئىسسىق پارتلايتتى ھەممە ياشاشقا، غوۋغا چىقىرىشقا، سۇيىقەستكە تەشنا بولغان بىر توپ كىشىلەرنىڭ ئىچىدە يىللارچە توپلانغان ۋاقىت بىردىنلا ئەتراپقا شىددەتلىك يېيىلىپ ھەممە نەرسىنى توگلىتىپ قوياتتى. بومبىدا ياكى يۈرەك كېسەللىكىدىن ئەمەس، ھەقىقىي قاتناش ۋەقەسىدە ئۆلمەكچى بولغىنىمنى مۇشۇ پەيتتە ئويلىدىم، چۈنكى پەرىشتە ماڭا بەلكىم شۇ ۋاقىتتا كۆرۈنىدۇ، ھاياتنىڭ سىرىنى قۇلىقىمغا

پىچىرلايدۇ. قاچان، پەرىشتە؟

ئىېكراندا تىېخىچە كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈۋاتاتتىم. بىر دەستە نۇر بەلكىم رەڭسىز بىر رەڭ، بەلكىم پەرىشتە، ئەمما ئويلاپ يېتەلمەيتتىم. بومبىدىن كېيىنكى كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈش ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھاياتقا بىر نەزەر سېلىشقا ئوخشايدۇ. بۇ تەڭداشسىز پۇرسەتتىن پايدىلىنىشنىڭ ھاياجىنىدا ئۆزۈمنى گويا ئىېكراندىكى كۆرۈنۈشلەرگە ئاۋاز بېرىۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. باشقا بىرى سۆزلەۋاتقاندا مەن تەكرارلاۋاتاتتىممۇ ياكى بۇ ئىككى روھنىڭ باشقا بىر دىياردا تېپىششىدەك بىر قېرىنداشلىق پەيتى بولغىيمىدى، بىلمەيمەن، مۇنداق دەۋاتاتتۇق:

"ئاللاھنىڭ پۈۋلىشى بىلەن تەڭ ئالەمگە روھ بىلەن بىرلىكتە ئادەم ئاتىنىڭ كۆز نۇرىمۇ يېيىلدى. ئۇ چاغدا نەرسىلەرنى خىرە ئەينەكتە ئەمەس، ئالەمدە بولغاندەك، شۇنداق، دەل باللارنىڭ كۆرىدىغىنىدەك كۆردۇق. كۆرگىنىگە نام بېرىدىغان، كۆرگەن نەرسىنى نامى بىلەن بىللە ئېسىدە تۇتىدىغان بىز باللار ئۇ ۋاقىتلاردا نەقەدەر خۇشال ئىدۇق! ئۇ چاغلاردا ۋاقىت ۋاقىت ئىدى، ھادىسە ھادىسە، ھايات ھايات ئىدى. بىز ھەقىقي بەختلىك ئىدۇق، لېكىن شەيتان خۇشاللىقىمىزنى كۆرەلمەيتتى؛ شۇڭا خۇشاللىقىمىزغا چىدىماي غەزەبلەنگەن شەيتان بىر چوڭ سۇيىقەستنى پىلانلىدى. گۈتەنبەرگ دېگەن ئادەم چوڭ سۇيىقەستنىڭ پىېچكىسى ئىدى. گۈتەنبەرگ (ئۇنى ۋە تەقلىدچىلىرىنى مەتبەئەچى دېدى)نىڭ ئىشچان قولى، چىدامىلىق بارمىقى ۋە چىۋەر قەلىمى سۆزلەرنى ئۆلگۈرەلمىگىدەك دەرىجىدە كۆپەيتتى؛ يېپىنى ئۈزۈۋەتكەن سۆزلەر مارجانلاردەك تۆت تەرەپكە چىېچىلدى؛ كوچا دەرۋازىلىرىمىزنىڭ ئاستىنى، سوپۇن قېلىپلىرىنىڭ، تۇخۇم قاپلىرىنىڭ ئۈستىنى ئاچ ۋە تەلۋە قۇرت-قوڭغۇزلاردەك سۆزلەر ۋە يازمىلار قاپلىدى. شۇنداق قىلىپ بىر

زامانلاردا گۆش بىلەن سۆڭەكتەك بولغان سۆز بىلەن ئەشيا بىر-بىرىگە كەينىنى قىلدى. شۇنداق قىلىپ كىچە ئاي يورۇقىدا بىزدىن ’ۋاقىت نېمە؟ ھايات نېمە؟ دەرد-ئەلەم نېمە؟ تەقدىر-قىسمەت نېمە؟ ئازاب-ئوقۇبەت نېمە؟‘ دەپ سورالغاندا، بىر ۋاقىتلاردا قەلبىمىزدىن بىلگەن بارلىق جاۋابلارنى، ئىمتىھان كىچىسىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزىدىغان يادىكەش ئوقۇغۇچىدەك بىر-بىرىگە ئارىلاشتۇرۇۋەتتۇق. ۋاقىت، ــ دەيتتى بىر ئەخمەق، ــ بىر شاۋقۇن-سۈرەندۇر. بالا-قازا، ــ دەيتتى يەنە بىر تەلەيسىز، ــ تەقدىر-قىسمەتتۇر. ھايات، ــ دەيتتى ئۈچىنچى بىرى، ــ بىر كىتابتۇر. بىز تېگىرقىغۇچىلار، بىلىسىلەرغۇ، توغرا جاۋابنى قۇلىقىمىزغا پىچىرلىسۇن دەپ پەرىشتىنى كۈتەتتۇق“.

ــ ئەلى بەگ ئوغلۇم، ــ دەپ سۆزۈمنى بۆلدى سۆسۈن رەڭ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئادەم، ــ ئاللاھقا ئىشىنەمسەن؟

بىر دەم ئويلاندىم.

ــ جانانىم مېنى مېھمانخانا ياتىقىدا ساقلاۋاتىدۇ، ــ دېدىم.

ــ ھەممىمىزنىڭ جانانى ئۇ، بېرىپ ئۇنىڭ ۋىسالىغا يەت، ــ دېدى ئۇ، ــ ئەتىگەندە ”ۋېنۇس ساتىراشخانىسى“دا چاچ-ساقاللىرىڭنى ئالدۇر.

ئىسسىق ياز كېچىسىگە چىقتىم، بومبا خۇددى بالا-قازادەك بىر ئېزىتقۇ، قاچان كۆرۈنىدىغانلىقى بىلىنمەيدۇ، دېدىم ئۆزۈمگە. بۇ شۇنداق مەنە بېرىدۇكى، تارىخ دېيىلگەن قىماردا ئۇتتۇرغان بىز-پەرىشان مەغلۇبلار ھېچ بولمىغاندا بىر نەرسە ئۇتقانلىقىمىزغا ئۆزىمىزنى ئىشەندۈرۈش، زەپەر تۇيغۇسىنىڭ تەمىنى تېتىش ئۈچۈن يۈز يىللارچە بىر-بىرىمىزگە بومبا ئېتىشاتتۇق. ئاللاھ ئۈچۈن، كىتاب، تارىخ ۋە دۇنيانى دەپ قۇرئانغا، كەمپۈت قېپىغا ۋە خوت قاپقىقىغا ئورۇنلاشتۇرغان بومبىلىرىمىز بىلەن روھىمىزنى ھەم تېنىمىزنى بىر ئوبدان ھاۋاغا سورۇيتتۇق. بۇ ماڭا ئانچە يامان

بىلىنمەيدۇ دەپ ئويلاۋاتقىنىمدا، بىردىنلا جانانىنىڭ ياتىقىنىڭ يورۇقىنى كۆردۈم.

مېھمانخانىغا ۋە ياتاققا كىردىم، ئانا، مەن بەك مەست. جانانىنىڭ يېنىدا ياتتىم، ئۇنى قۇچاقلىدىم دەپ ئويلىغاچ ئۇخلىدىم.

ئەتىگەندە ئويغىنا ـ ئويغانماي، يېنىمدا ياتقان جانانغا كۆزۈمنى ئۈزمەي قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايىدا ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا ۋىدىيو فىلىمنى كۆرگەندە بەزىدە كۆرۈنىدىغان ئەندىشە ۋە دىققەت بار ئىدى، ئۇ كۆرۈۋاتقان چۈشىنىڭ تەسىرلىك، ھەيران قالدۇرارلىق بىر سەھنىسىگە تەييارلىنىدىغاندەك كاشتان رەڭگىدىكى قاشلىرىنى كۆتۈرگەنىدى. قول يۇيىدىغان جۈمەكتىن تېخىچە سۇ تامچىلاپ تۇراتتى. قۇياشنىڭ پەردىلەر ئارىسىدىن شۇڭغىغان چاڭ ـ توزانلىق نۇرى ئۇنىڭ پۇتلىرىغا ھەسەل رەڭگىدە چۈشكەنىدى، جانان بىر سوئال سوراپ گۈگرىدى. ئۇ كارىۋىتىدا يېنىك ئۆرۈلگەندە مەن شەپە چىقارماي ياتاقتىن چىقتىم.

سەھەر سالقىنلىقىنى پېشانەمدە سەزگەچ مېڭىپ بارغان "ۋېنۇس ساتراشخانىسى"دا تونۇگۇن ئاخشامقى ئادەمنى كۆردۈم، جانانىنىڭ تاماكىسىنى دەسسىگەن ئۇ ئادەم ساقىلىنى قىردۇرۇۋاتقان بولۇپ، يۈزى ماغزاپ ئىچىدە ئىدى. كۆتۈش ئورۇندۇقىدا ئولتۇرار ـ ئولتۇرمايلا ساقال سوپۇنىنىڭ پۇرىقىنى قورقۇنچ ئىچىدە تونۇدۇم. ئەينەكتە كۆزىمىز ئۇچراشتى، بىر ـ بىرىمىزگە كۈلۈمسىرىدۇق. بىزنى دوكتور نارىنىنىڭ يېنىغا ئاپىرىدىغان ئادەم ئەلۋەتتە مۇشۇ ئىدى.

8

بىزنى دوكتور نارىنىنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېتىۋاتقان 61 تىپلىق كوزۇپلۇق "Chevrolet"نىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان جانان قولىدىكى «گۈدۈل پوچتىسى» گېزىتى بىلەن چىدامسىز ئىسپانىيە

مەلىكىلىرىدەك ئەسەبىيلەرچە يەلپۈنىۋاتقاندا، مەن ئالدى ئورۇندۇقتا خىيالەتتەك يېزىلارنى، هارغىن كۆۋرۈكلەرنى، زېرىكىشلىك بازارلارنى ساندىم. OPA پۈرايدىغان شوپۇرىمىز پاراڭچى ئەمەس ئىدى، رادىئونى تولغاپ، ئوخشاش خەۋەرلەرنى، يالغان هاۋارايى مەلۇماتلىرىنى ئاڭلاشتىن هۇزۇرلىناتتى. مەركىزىي ئاناتولىيىدە يامغۇر بەزىدە يېغىپ، بەزىدە ياغمايتتى، غەربىي ئاناتولىيىنىڭ ئىچكى رايونلىرىدا هەممە يەردە قاتتىق يامغۇر ياغاتتى، هاۋا بەزىدە بۇلۇتلۇق، بەزىدە بۇلۇتسىز ئىدى. بۇ پارچە بۇلۇتلارنىڭ تېگىدىن، دېڭىز قاراقچىلىقى هەققىدىكى فىلىملەردىن ۋە رىۋايەتلەردىكى دىيارلاردىن چىقىپ كەلگەن قارا يامغۇرلارنىڭ ئىچىدىن ئۆتۈپ ئالتە سائەت يول ماڭدۇق. "Chevrolet" نىڭ ئۇستىگە رەهىمسىزلەرچە ئۇرغان ئاخىرقى قارا يامغۇردىن كېيىن، خۇددى چۆچەكلەردىكىدەك ئۆزىمىزنى بىردىنلا پۈتۈنلەي باشقا بىر يەردە كۆردۇق.

ماشىنىنىڭ ئەينەك سۈرتكۈچلىرىنىڭ هەسرەتلىك مۇزىكىلىرى جىمىغاندى. قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى گېئومېتىرىك بىر دۇنيادا سول دېرىزىنىڭ كېپىنەك شەكىللىك ئەينىكىدىن پىتىپ كېتىۋاتاتتى. ئالماستەك سۈزۈك، ئوچۇق، جىمجىت دىيار بىزگە سىرلىرىڭنى تاپشۇر! ئۇستىگە سۇ تامچىلىرى قونغان دەرەخلەر هەر خىل كۆرۈنەتتى، قۇشلار ۋە كېپىنەكلەر ئالدى ئەينەككە يېقىنلاشماي ئەقىللىق قۇش، كېپىنەكلەردەك ئالدىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتۈشەتتى. زاماندىن تاشقىرى دىيارنىڭ رىۋايەتلەردىكى دېۋىسى نەدە، هال رەڭ پەتەكلەر بىلەن سۆسۈن رەڭ جادۇگەرلەر قايسى دەرەخنىڭ ئارقىسىدا؟ دەيتتىم. مەنزىرىدە هېچقانداق هەرپ، هېچقانداق ئىشارەت يوق دېمەكچىدىم، يالتىراۋاتقان ئاسفالت يولدا بىر ماشىنا يېنىمىزدىن جىمىمىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدا "ياندىپ ئۆتۈشتىن ئاۋۋال ئويلان!" دېگەن سۆزلەر يېزىقلىق ئىدى. سولغا قايرىلىپ بىر توپىلىق يولغا كىردۇق،

داۋانلارغا چىقتۇق، غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا غايىب يېزىلاردىن ئۆتۈپ، قاراڭغۇ ئورمانلارنى كۆردۇق ۋە دوكتور نارىنىڭ ئۆيى ئالدىدا توختىدۇق.

كۆچۈشلەردىن، ئۆلۈملەردىن ۋە تەلەيسىزلىكلەردىن كېيىن چوڭ ئائىلە تارقىلىپ كەتكەنىدە، بۇ ياغاچ ئۆي شەن پالاس، سەفا پالاس، جىهان پالاس ۋە كونفور پالاس دېگەندەك ناملار بىلەن مېهمانخانىغا ئايلاندۇرۇلغان كونا ناهىيە بازىرىنىڭ كاتتا تۇرالغۇلىرىدىن بىرىگە ئوخشايتتى، ئەمما ئەتراپىدا يا شەھەرنىڭ ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتى ۋە بىكار يەرلىرى، توپا باسقان تراكتورلار ياكى مەركەز لەززەت ئاشخانىسى يوق ئىدى. جىمجىتلىق... ئۇستۈنكى قەۋەتتە بۇ خىل كاتتا ئىمارەتلەرنىڭكىگە ئوخشاش ئالتە ئەمەس، تۆت دېرىزە بار ئىدى، ئۈچ دېرىزىدىن ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى ئۈچ تۈپ چىنارنىڭ ئاستىنقى شاخلىرىغا ئاپېلسىن رەڭگىدە يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. يالغۇز بىر تۈپ ئۈجمە دەرىخى غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا ئىدى. پەردىلەر قىمىرلىدى، بىر دېرىزە ئۇرۇلدى، ئاياغ تىۋىشلىرى، قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى؛ كۆلەڭگىلەر مىدىرلىدى، ئاخىر ئىشىك ئېچىلدى، ئالدىمىزغا چىققان كىشى دەرۋەقە دوكتور نارىن ئىدى.

ئۇ ئېگىز بوي، كېلىشكەن، 65 ـ 70 ياشلاردا، كۆزەينەكلىك ئادەم ئىدى. ئەمما ياتىقىڭدا يالغۇز قېلىپ خىيال سۈرگىنىڭدە ئۇنىڭ كۆزەينەكلىرىنى ئەمەس، چىرايىنى ناهايىتى ياخشى ئەسلەيتتىڭ؛ ناهايىتى تونۇش بەزى ئادەملەرنىڭ بۇرۇتلۇق ياكى ئەمەسلىكىنى كېيىن ئەسلىيەلمەيدىغان ئىشلار بولىدۇ. ئالدىمىزدا دوكتور نارىنىڭ ناهايىتى كۆپ مەۋجۇدىيىتى بار ئىدى. بىر دەمدىن كېيىن ياتاقتا "قورقۇۋاتىمەن" دېدى جانان قورقۇنچتىن بەكرەك قىزىقىش بىلەن.

ئۇزۇن شىرەدە گاز لامپىلىرىنىڭ يورۇقىدا سايىلىرىمىز تېخىمۇ ئۇزىرىغاندا، ھەممىمىز بىرلىكتە كەچلىك تاماق يېدۇق. دوكتور

نارىنىنىڭ ئۈچ قىزى بار ئىدى. ئەڭ كىچىكى خۇشال ۋە خىيالپەرەس گۈلزار، شۇنچە چوڭ بولۇپ كەتسىمۇ بويتاق ئىدى. ئوتتۇرانچىسى گۈلەندەم دادىسىدىن بەكرەك ئۇدۇلۇمدا پۇشۇلداپ نەپەس ئېلىۋاتقان دوختۇر ئېرىگە يېقىن ئىدى. ئەڭ چوڭى، گۈزەل گۈلجاھان — ئالتە-يەتتە ياشلاردىكى ئىككى ئەدەپلىك قىزىنىڭ گېپىدىن قارىغاندا— ئېرىدىن خېلى بۇرۇن ئايرىلغان بولسا كېرەك. گۈل قىزلارنىڭ ئانىسى ئاز-تولا ھەيۋىسى بار، پەقەت كۆزلىرى، قاراشلىرىدىنلا ئەمەس، پۈتۈن تۇرقىدىن خېلى سۈرى بار ئايال ئىدى، ئۇ "قاراڭ، مانا ھازىر يىغلىۋېتىمەن-ھە" دەيتتى. شىرەنىڭ يەنە بىر بېشىدا ناھىيە بازىرىدىن (قايىسى ناھىيە بازىرى ئىدى، بىلمەيتتىم) بىر ئادۋوكات بار ئىدى، بىر دەم يەر داۋاسى ھەققىدە گۇرۇھۋازلىق، سىياسەت، پارا ۋە ئۆلۈم بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر ۋەقەنى سۆزلىدى، شۇنداقلا كۈتكىنىدەك، دوكتور نارىن ئۇنى قىزىقىپ ھەم بىزار بولۇپراق، بىزار بولغىنىنىمۇ بىر خىل تەستىقلىغاندەك، بۇنى كۆزلىرىدىن ئېپادىلىگەچ ئاڭلىغاندا ئۇ سۆيۈندى. مېنىڭ يېنىمدا ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىنى كۈچلۈك، نوپۇزلۇق ۋە جان سانى كۆپ ئائىلىلەرنىڭ جانلىق تۇرمۇشىغا شاھىد بولۇشنىڭ خۇشاللىقى بىلەن ئۆتكۈزەلەيدىغان قېرىلاردىن بىرى ئولتۇرغانىدى. ئۇنىڭ بۇ ئائىلىنىڭ نېمىسى ئىكەنلىكى ئېنىق ئەمەس ئىدى، ئەمما ئۆزى شاھىد بولغان بەختىيارلىققا تەخسىنىڭ يېنىدا قوشۇمچە بىر تەخسىدەك قويۇپ قويغان كۈچەيتكۈچلۈك كىچىك بىر رادىئو بىلەن مەدەت بېرەتتى. ئۇنى بىر قانچە قېتىم رادىئوسىنى قۇلىقىغا تىقىپ—بەلكىم قۇلىقى ياخشى ئاڭلىمىسا كېرەك—بىر نەرسىلەر ئاڭلاۋاتقاندا كۆردۈم." گۈدۈلدىن بىرەر خەۋەر يوق!" دېدى ئۇ، ئاندىن دوكتور نارىنغا ۋە ماڭا قاراپ، سالغۇزغان چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى ھەمدە سۆزلىرىنىڭ تەبئىي نەتىجىسىدەك قوشۇمچە قىلدى: "دوكتور، پەلسەپىلىك

مۇنازىرىلەردىن ھوزۇرلىنىدۇ، سىزدەك ياشلارنى ياخشى كۆرىدۇ. ئوغلىغا نېمانچە ئوخشايسىز!"

ئۇزاق سۈكۈت باشلاندى. ئانا يىغلايدىغاندەك قىلاتتى، دوكتور نارىننىڭ كۆزلىرىدە چاقناپ تۇرغان غەزەپنى كۆردۈم. ئۆينىڭ سىرتىدا بىر يەردىن بىر ئاسما تام سائىتى ۋاقىتنىڭ ۋە ھاياتنىڭ ئۆتكۈنچى ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىپ توققۇز قېتىم داڭ ئۇردى.

كۆزلىرىمنى شىرەدە، ئۆيدە، بىساتلارنىڭ، ئادەملەرنىڭ، تاماقلارنىڭ ئۈستىدە يۈگۈرتكەنچە بارا-بارا بايقىدىمكى، ئۇ يەردە، ئارىمىزدا، كاتتا تۇرالغۇدا چۈشلەردە كۆرگەن ياكى بىر چاغلاردا چوڭقۇر ھېس قىلىنغان تۇرمۇش ۋە ئەسلىمىلەردىن قالغان بەزى ئىزلار، ئىشارەتلەر بار ئىدى. جانان بىلەن ئاپتوبۇسلاردا ئۆتكۈزگەن ئۇزۇن كېچىلەردىن بىرىدە، ھەۋەسمەن يولۇچىلارنىڭمۇ ئىلھاملاندۇرۇشى بىلەن ياردەمچى شوپۇر ۋىدىيوغا ئىككىنچى بىر فىلىمنىڭ لېنتىسىنى سالغاندىن كېيىن، بىر قانچە مىنۇت بەزەن ھارغىن، قارارسىز مەپتۇنلۇق، كەسكىن، ئەمما نىشانسىز ئىرادىسىزلىك تۇيغۇسىغا چۆكەتتۇق، ئۆزىمىزنى تاسادىپىيلىق ۋە مەجبۇرىيلىقنىڭ مەنىسىنى ئۇقالمىغان بىر ئويۇنغا بېرەتتۇق ۋە ئىلگىرى باشتىن كەچۈرگەن بىر مىنۇتنى باشقا بىر ئورۇندۇقتا، باشقا بىر كۆز قاراش بىلەن يېڭىۋاشتىن باشتىن كەچۈرۈش ھودۇقۇشى بىلەن ھايات دېيىلگەن يوشۇرۇن ۋە ھېسابلانمىغان گېئومېتىرىيىنىڭ سىرىنى بايقىماقچى بولغىنىمىزنى ھېس قىلاتتۇق. ئېكراندىكى دەرەخ سايىلىرىنىڭ، تاپانچىلىق ئادەمنىڭ سولغۇن كۆرۈنۈشلىرىنىڭ مەنىسىنى، شۇنداقلا قىزغۇچ ئالمىلارنىڭ، مېخانىك ئاۋازلارنىڭ ئارقىسىدىكى چوڭقۇر مەنىنى تەنتەنىلىك ھالدا دەل ئېنىقلىغاندا بىردىنلا شۇنى بايقايتتۇقكى، " ۋاي بىز بۇ فىلىمنى بۇرۇن كۆرۈپتىكەنمىز!" دەپ قالاتتۇق.

بۇ تۇيغۇ تاماقتىن كېيىنمۇ مېنى ئەسىر قىلىۋالدى. مويسېپىت

مېھماننىڭ رادىئوسىدىن باللىقىمدا ئاڭلايدىغان رادىئو دىرامىسىنى بىر دەم ئاڭلىدۇق. گۈلزار بىر جۈپىنى مەن رىفقى تاغىلارنىڭ ئۆيىدە كۆرگەن كۈمۈش كەمپۈت قاچىسىدا بىزگە ھازىر ئۈنتۈلۈپ كەتكەن ھىندىستان ياڭىقى قېتىلغان"شىر" شاكىلاتلىرى ۋە يېڭى ھايات مۇرابباللىرىنى ئەكىردى. گۈلەندەم قەھۋە سۇندى، ئانىسى بىزدىن نېمە تەلىپىمىز بارلىقىنى سورىدى. شىرەنىڭ ئۈستىدە، ياپقۇچى ئوچۇق ئەينەكلىك ئىشكاپنىڭ تاختىلىرىدا يۇرتنىڭ ھەر يېرىدە سېتىلىدىغان رەسىملىك رومانلار بار ئىدى. دوكتور نارىن قەھۋەسىنى ئىچىۋاتقاندا، تامدىكى سائەتنى توغرىلاۋاتقاندا دۆلەت لاتارىيىسى بېلەتلىرىنىڭ ئۈستىدىكى بەختلىك ئائىلە رەسىملىرىدىكى ئاتىلاردەك مېھرىبان، مۇلايىم ئىدى. ئۆيدىكى بىساتتىمۇ بۇ ئاتىنىڭ گۈزەل ۋە ئاسان ئىپادىلىگىلى بولمايدىغان ئېدىتلىق ئورۇنلاشتۇرۇشىنىڭ ئىزلىرى بار ئىدى: چۆرىلىرىدە لالە ۋە كارانفىل گۈل نۇسخىلىرى ئىشلەنگەن پەردىلەر، ھازىر ئىشلىتىلمەيدىغان گاز مەشلىرى، نۇرلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۆلگەن لامپىلار شۇنىڭ مىسالى ئىدى. دوكتور نارىن قولۇمدىن تۇتۇپ تامنىڭ بىر يېنىغا ئېسىلغان باروميتىرنى كۆرسەتتى ۋە ئىنچكە، نازۇك ئەينىكىگە ئۈچ قېتىم تىك-تىك ئۇرۇشۇمنى ئېيتتى. ئۇردۇم، باروميتىرنىڭ ئىستىرېلكىسى مىدىرلىغاندا ئۇ " ئەتە ھاۋا يەنە بۇزۇلىدۇ!" دېدى ئاتىنىڭ تەلەپپۇزى بىلەن.

تامدا باروميتىرنىڭ يېنىدىلا ئەينەكلىك چوڭ بىر رامكا ئىچىدە يەنە بىر كونا سۈرەت ئېسىقلىق ئىدى؛ بۇ ياش بىرسىنىڭ سۈرىتى بولۇپ، مەن بايقىمىغانىدىم، ياتىقىمىزغا قايتقاندا بۇنى ماڭا جانان ئېيتتى. فىلىملەرنى ئۇخلىغاچ كۆرىدىغان، كىتابلارنى دىققەتسىز ئوقۇيدىغان ئازغۇنلار، تايىنى يوقلار سورايدىغاندەك، مەنمۇ ئۇنىڭ كىمنىڭ سۈرىتى ئىكەنلىكىنى سورىدىم.

— مەھەممەتنىڭ، — دېدى جانان، بىز بىزگە بېرىلگەن

ياتاقتىكى گاز لامپىسىنىڭ خىرە يورۇقىدا ئىدۇق، ــ تېخىچە ئۇقمىدىڭمۇ؟ دوكتور نارىن مەھەممەتنىڭ دادىسى!

تەڭگە چۈشمىگەن ئەبجەق تېلېفوننىڭ ئاۋازىدەك بىر ئاۋازلارنى ئاڭلىغىنىمنى بىلىمەن. ئاندىن ھەممە نەرسە جايىغا چۈشتى، شەپەق ۋاقتىدا شىۋىرغان توختىغاندىن كېيىنكى ھالەتتەك ئەمەلىيەتنى مۇمكىنقەدەر قەتئىيلىكى بىلەن كۆرۈپ چۈشەنگەچ، ھەيرانلىقتىن بەكرەك قاتتىق غەزەپلەندىم. كۆپچىلىكىمىزدە بولىدۇ، بولغاندۇر، بىر سائەتتىن بېرى كىنوخانىدا چۈشىنىپ كۆردۇق دەپ ئويلىغان بىر فىلىمنى ئەسلىدە خاتا چۈشەنگەن ئەخمەقنىڭ ئۆزىمىز ئىكەنلىكىنى بىلگىنىمىزدە غەزەپلىنىپ كېتىمىز.

ــ بۇرۇنقى ئىسمى نېمىكەن؟

ــ ناھىت، ــ دېدى جانان، ئاسترولوگىيە[1] گە ئىشىنىدىغانلاردەك بېشىنى لىڭشىتىپ، — ۋېنۇس يۇلتۇزى دېگەنلىك بولىدىكەن.

"مېنىڭمۇ مۇشۇنداق ئىسمىم، مۇشۇنداق دادام بولسىدى، مەنمۇ باشقا بىرى بولۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم" دەي دەپ تۇراتتىم، جانانىنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئاققىنىنى كۆردۈم.

كېچىنىڭ ۋاقىتلىرىنى ئەسلەشنىمۇ خالىمايمەن. مەھەممەت ئىسىملىك، باشقا ناھىت ئۈچۈن كۆز يېشى تۆكۈۋاتقان جانانغا تەسەللى بەرمىسەم بولمايتتى. بۇ بەلكى ھېچقانچە ئىش ئەمەس ئىدى؛ ئەمما جانانغا مەھەممەت ناھىتنىڭ بىزنىڭمۇ بىلگىنىمىزدەك ئۆلمىگەنلىكىنى، پەقەت بىر قاتناش ھادىسىسىدە ئۆلگەنلىك ھېيلىسى ئىشلەتكەنلىكىنى ئەسلىتىشكە مەجبۇر بولۇۋاتاتتىم: مەھەممەتنى بوز دالىنىڭ مەركىزىدىكى بىر يەردە كىتابتىن تاپقان

[1] ئاسترولوگىيە ــ مۇنەججىملىك، پالچىلىق، ــ ت.

بىلىمنى ھاياتقا كۆچۈرۈپ يېڭى ھاياتنى ئۆتكۈزۈۋاتقان ئاجايىپ دىيارنىڭ ئاجايىپ كوچىلىرىدا كېزىپ يۈرگىنىدە تاپاتتۇق.

بۇ ئىشەنچ ئەسلىدە جانانىدا مەندىنمۇ چوڭ، كۈچلۈك بولسىمۇ، مەھەممەتتىن قىلىنغان گۇمان ھەســـرەتلىك گۆزىلىمنىڭ روھىدا قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلغانلىقى ئۈچۈن، مەھەممەتنىڭ قانداقچە توغرا يولدا ئىكەنلىكىنى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈشۈم كېرەك ئىدى. قارا، ئوقەتچىلەر يىغىلىشــىدىن بېشــىمىزنى بالاغا تىقماي قانداق قۇتۇلۇپ چىقتۇق، قارا، ئۆزىنى تاســادىپىيلىق قىلىپ كۆرســەتكەن يوشــۇرۇن مەنتىقىنىــڭ ھۆكۈمى بويىچە بىز ئىزدىگەن كىشــى باللىقىنى ئۆتكۈزگەن كاتتا تۇرالغۇغا، بۇ يەرگە، ئۇنىڭ ئىزلىرى توپلانغان بۇ ئۆيگە قانداق كەلدۇق. تىلىمدىكى ئاچچىق مەسخىرىنى سەزگەن ئوقۇرمەنلەر كۆز ئالدىمدىكى پەردىنىڭ كۆتۈرۈلگەنلىكىنى، روھىمنى نۇر بىلەن تولدۇرغان، ھەر تەرىپىمنى قورشىغان مەندىكى ئاشۇ مەپتۇنلۇقنىڭ ــ قانداق دېسەم بولىدىكىن ــ بىر خىل يۆنىلىش ئۆزگەرتكەنلىكىنى بەلكىم بايقاۋاتىدۇ. مەھەممەت، يەنى ناھىتقا ئۆلۈم مۇئامىلىسى قىلىنىشى جانانى شــۇنچىلىك ئازابلىغاندا، بۇنىڭدىن كېيىنكى ئاپتوبۇس ســەپىرىمىزنىڭ بۇرۇنقى ئاپتوبۇس سەپىرىدەك بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىش مېنى پەرىشان قىلاتتى.

ئەتىگەندە ئۈچ قىز قېرىنداش بىلەن بىللە قىلغان ناشــتا — ھەسەل، ساپ پىشلاق، چايدىن كېيىن دوكتور نارىنىنىڭ ياش پېتى ئېچىنىشلىق بىر ئاپتوبۇس ھادىســىسىدە كۆيۈپ ئۆلگەن تۆتىنچى بالىسى ۋە بىردىنبىر ئوغۇل بالىسى ناھىت ئۈچۈن تۇرالغۇنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدە ياســاتقان بىر خاتىرە ئۆيىنى كۆردۇق. ”دادام بۇ يەرنى سىزنى كۆرسۇن دېگەن“ دېدى گۈلجاھان قولىدىكى يوغان ئاچقۇچنى كىچىك بىر تۆشــۈككە مېنى ھەيران قالدۇرۇپ ھېچ قىينالمايلا تىقىۋېتىپ.

ئىشــىك ســېھىرلىك بىر جىمجىتلىققا ئېچىلدى. كونا گېزىت-

ژۇرنال پۇرىقى. پەردىلەردىن شۇڭغۇغان غۇۋا يورۇقلۇق. ناھىت ياتقان كارىۋات ۋە ئۈستىدە گۈل ئىشلەنگەن ياپقۇچ. تامدا رامكىلار ئىچىدە مەھەممەتنىڭ باللىق، ياشلىق ۋە ھازىرقى سۈرەتلىرى.

غەلىتە بىر تەسىردە جىددىيلەشكەن يۈرىكىم دۈك-دۈك سوقاتتى. گۈلجاھان ناھىتنىڭ رامكىلار ئىچىدىكى باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ شاھادەتنامە[①] لىرىنى، تەقدىرنامىلىرىنى پىچىرلاپ ئىشارەت قىلدى. ھەممىسى ياخشى ئىدى. ئۆسمۈر ناھىتنىڭ پۇتبول ئوينىغاندا كىيگەن لاي ئاياغلىرى، ئىپسىقلىق قىسقا پەلتوسى، ئەنقەرەدىكى "فۇليا"[②] سودا سارىيىدىن كەلتۈرۈلگەن ياپون مېلى بولغان قەلەيدوسكوپ[③] لارمۇ بار ئىدى. ئۆيدىكى غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا تىترىگەچ ئۆز باللىقىمنى تېپىۋاتاتتىم ۋە جانان دېگەندەك، قورقۇۋاتاتتىم، گۈلجاھان پەردىلەرنى قايرىدى ۋە سۆيۈملۈك قېرىندىشىنىڭ مېدىتسىنادا ئوقۇغان يىللاردا، يازلىق تەتىللەردە كۈنبويى پەقەت قوپماي كىتاب ئوقۇغاندىن كېيىن، بۇ دېرىزىنى ئېچىپ ئۈجمە دەرىخىگە قاراپ تاڭ ئاتقىچە تاماكا چېكىدىغانلىقىنى پىچىرلاپ سۆزلەپ بەردى.

بىر جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى. جانان ناھىتنىڭ ئۇ ۋاقىتلاردا ئوقۇغان كىتابلىرىنى سورىدى. چوڭ ئاچىسى سىرلىق سۆكۈتكە چۆمدى ۋە دېلىغۇل بولدى. "دادام ئۇلارنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشىنى توغرا تاپمىدى، — دېدى ئۇ ئاۋۋال، ئاندىن تەسەللى تاپقاندەك كۈلۈمسىرىدى، — باللىقىدا ئوقۇغان نەرسىلەردىن كۆرۈشكە

---

① بۇ شاھادەتنامىدە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەربىر ئوقۇش مەۋسۇمىدىكى دەرس نەتىجىسى، دەرسكە قاتنىشىش ئەھۋالى، سالامەتلىكى، قابىلىيىتى، تەرەققىيات ئەھۋالى كۆرسىتىپ بېرىلىدۇ. — ت.

② فۇليا — پىياز گۈلى، — ت.

③ قەلەيدوسكوپ — قەلەيدىن ئىشلەنگەن بىر خىل ئەسۋاپ، — ت.

ئەرزىگۈدەك مۇشۇلارلا بار.“

ئۇ كارىۋاتنىڭ بېشــــىدىكى كىچىك بىر كىتاب تەكچىســــىدىكى باللار ژۇرناللىرىنى، رەسىملىك رومانلارنى ئىشارەت قىلىۋاتاتتى. بىر چــاغلار بۇ ژۇرنــاللارنى ئوقۇغــان بــالا بىلەن ئۆزۈمنى تېخىمۇ ئوخشىتىشتىن ۋە ئادەمنىڭ نېرۋىسىنى بۇزىدىغان بۇ خاتىرە ئۆيىدە جانانىنىڭ ھېســسىياتلىنىپ يەنە يىغلىشــىدىن قورققانلىقىم ئۈچۈن، بىر نەرســىلەرگە ئېچكىرىلەپ تېگىشــىنى خالىمىدىم. ئەمما تەكچىدە رەتلىك تىزىلغان ژۇرناللارنىڭ تېشــى، ئۆڭگەن بولســىمۇ ناھايىتى تونۇش رەڭلىرى، قانداقتۇر بىر كۈچ بىلەن ئىختىيارسىــز سوزۇلغان قولۇم ئېلىپ ســـىلىغان مۇقاۋا رەســـىمى مەندىكى ســەۋر-تاقەتنى يوقاتتى.

مۇقاۋىدا تاقىر خادا تاشــــلار بىلەن قاپلانغان تىك بىر يارنىڭ قىرغىقىدا 12 ياشلاردىكى بىر بالا ياپراقلىرى بىر-بىرلەپ سىزىلغان، ئەمما مۇقاۋا باســمىســى ياخشــى چىقمىغانلىقى ئۈچۈن يېشــىللىقى ســــىرتقا يېيىلغان بىر دەرەخنىڭ يوغان غولىغا بىر قولى بىلەن ئېســـىلىۋالغانىدى، يەنە بىر قولىدا تەگســــىز ھاڭغا چۈشـــۈپ كېتىدىغانــدەك تۇرغــان تەڭتۇش، ســـېرىق بىر بــالىنى ئاخىرقى دەقىقىدە قولىدىن تۇتۇۋېلىپ قۇتقۇزۇۋاتاتتى. بالا قەھرىمانلارنىڭ ئىككىلىســـىنىڭ يۈزىدە قورقۇنچ ئىپادىســـى بار ئىدى. ئارقىدا كۆل رەڭ ۋە كۆك رەڭلەرگە بويــالغــان بىر ئــامېرىكــا قوزغۇنى بىر يامانلىقنىڭ يۈز بېرىشىنى، قان ئېقىشىنى كۈتۈپ ئۇچۇۋاتاتتى.

مۇقاۋىدىكى ماۋزۇنى بالىلىقىمدىكىدەك ۋە خۇددى تۈنجى قېتىم كۆرۈۋاتقانــدەك يۇقىرى ئاۋازدا ھەجىلىدىم: «نەبى نەبراســـكادا». ژۇرناللارنىڭ بەتلىرىنى ئېتتىك ئۆرۈۋاتقاندا، رىفقى تاغىنىڭ تۇنجى ئەســــەرلىرىدىن بولغان بۇ رەســــىملىك رومانلاردا بايان قىلىنغان سەرگۈزەشتىلەرنى ئەسلىدىم.

ســـۇلتــان كىچىــك نەبىنى چىكــاگودا ئېچىلغــان دۇنيــا

كۆرگەزمىسىگە مۇسۇلمان بالىلىرىغا ۋاكالىتەن قاتنىشىشقا تەيىنلەيدۇ. چىكاگودا تونۇشۇپ قالغان ئىندىئان نەسىللىك توم ئىسىملىك بىر بالا ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ بېشىغا بىر بالا ـ قازا كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ، ئىككىسى بىرلىكتە نەبراسكاغا بارىدۇ. تومنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرى يۈز يىللاردىن بۇيان ياۋا كالا ئوۋلىغان زېمىنلارغا كۆز تىككەن ئاق تەنلىكلەر تومنىڭ ئىندىئان قەبىلىسىنى هە دەپ هاراققا ئۆگىتىۋاتاتتى، قەبىلىنىڭ تاپتىن چىقىشىقا مايىل ياشلىرىنىڭ قولىغا كونىياك بوتۇلكىسى بىلەن بىللە قورال بېرىۋاتاتتى. نەبى بىلەن توم بىلىۋالغان سۇيىقەستچىلەرنىڭ پىلانى رەھىمسىز ئىدى: تىنچلىقپەرۋەر ئىندىئانلارنى مەست قىلىپ ئىسيان كۆتۈرگۈزەتتى، ئارقىدىن بىرلەشمە ئارمىيىنىڭ ئەسكەرلىرى بىلەن باستۇرۇپ ئۇلارنى بۇ زېمىندىن قوغلايتتى. تومنى هاڭغا ئىتتىرگەندە ئۆزى هاڭغا چۈشۈپ كەتكەن قاۋاق ۋە مېهمانخانىنىڭ پۇلدار خوجايىنىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن باللار قەبىلىنى بۇ تۇزاققا چۈشۈشتىن ساقلاپ قالاتتى.

ئىسمى تونۇش بولغانلىقى ئۈچۈن، جانان قولىغا ئېلىپ ۋاراقلاشقا باشلىغان «ماري بىلەن ئەلى» دىمۇ ئامېرىكىغا بارغان ئىستانبۇللۇق بىر بالىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى بايان قىلىنغانىدى: گالاتادىن تەۋەككۇلچىلىك هەۋىسى بىلەن يولغا چىققان ئەلى بىر پار پاراخوتى بىلەن بوستۇن پورتىغا بېرىپ، ئۇ يەردە ئېسەدەپ يىغلىغان هالدا «ئاتلاس قامۇسى»غا قاراۋاتقان ماري بىلەن تونۇشىدۇ، ئۆگەي ئانىسى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەن بۇ قىزنىڭ دادىسىنى تېپىش ئۈچۈن بىرلىكتە غەربكە سەپەرگە چىقىدۇ. St. louis ژۇرناللىرىدىكى سىزمىلارنى ئەسلىتىدىغان Tommiks كوچىلىرىدىن ئۆتىدۇ، رىفقى تاغا قاراڭغۇ بۇلۇڭلارغا بۆرە كۆلەڭگىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغان ئاق ياپراقلىق lowa ئورمانلىرىدىن كېسىپ ئۆتىدۇ ۋە بەلگىلىك بىر جايدىن كېيىن بارلىق مەرگەن

پادىچىلارنىڭ، پويىزلارغا ھۇجۇم قىلغان بۇلاڭچىلارنىڭ، كارۋانلارنى قورشــۋالغان ئىندىئانلارنىڭ ئارقىســدا قالغان پارلاق بىر جەننەتكە بارىدۇ. بۇ ياپيېشــــل ۋە يورۇق ۋادىدا مارىي بەختىيارلىقنىڭ دادىسىنى تېپىشتا ئەمەس، ئەلىدىن ئۆگەنگەن شەرقچە ئەنئەنىۋى ئېتىقادنى، ھۇزۇرنى، تەۋەككۇلچىلىكنى ۋە سەۋرنى ھېس قىلىشتا ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ، كىچىك بۇرچ تۇيغۇسى بىلەن بوستوندىكى قېرىندىشىنىڭ يېنىغا قايتىدۇ. ئەلى بولسا ئىستانبۇل سېغىنىشى بىلەن ئولتۇرغان يەلكەنلىك كېمىدىن ئۆزى ئارقىدا قالدۇرغان ئامېرىكىغا نەزەر تاشلىغىنىدا " ئادالەتسىزلىك ۋە رەزىل ئىنسانلار دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە بار! مۇھىمى ئىنسانىنىڭ ئۆز قەلبىدىكى ياخشىلىقنى قوغداپ ياشىيالىشىدۇر" دەپ ئويلايدۇ.

ئويلىغىنىمدەك، جانانىڭ كۆڭلى بۇزۇلمىغانىدى، ماڭا باللىقىمنىڭ سوغۇق ۋە قاراڭغۇ قىش ئاخشاملىرىنى ئەسلىتىدىغان، سىياھ پۇرايدىغان كىتاب بەتلىرىنى ئۆرۈۋاتقىنىدا ئىنتايىن خۇشال بولغاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭغا بۇ ژۇرناللارنى باللىقىمدا مېنىڭمۇ ئوقۇغانلىقىمنى ئېيتتىم. سۆزۈمدىكى مەقسەتنى ئۇقالمىغانلىقىنى ئويلاپ، بۇنىڭ مەھەممەت، يەنە بىر ئىسمى ناھىت بىلەن ئارىمىزدىكى ناھايىتى كۆپ ئوخشاشلىقتىن بىرى ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتىم. مۇھەببىتىدىن جاۋاب ئالالمىغانچە ئاشىقلىرىنى ئاڭسىز دەپ بىلگەن غەزەپلىك ئاشىقلاردەك بىر ئىش قىلىۋاتاتتىم بەلكىم. بۇ رەسىملىك رومانلارنى روياپقا چىقارغان يازغۇچى-رەسسامنىڭ باللىقىمدىكى رىفقى تاغا ئىكەنلىكىنى پەقەت ئېيتقۇم كەلمەيۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا رىفقى تاغىنىڭ نېمىشقا بۇ كىتابلارنى ۋە بۇ قەھرىمانلارنى ياراتقۇسى كېلىپ قالغانلىقىنى بىزگە ئېيتقۇسى كەلدى.

"سۆيۈملۈك باللار، ــ دەيتتى رىفقى تاغا تۇنجى سەرگۈزەشت كىتابىدىن بىرىنىڭ بېشىغا بەرگەن كىچىك بىر ئىزاھاتىدا، ــ

مەكتەپ ئىشـــىكلىرىدە، پويىز ۋاگونلىرىدا، مەھەللىنىڭ غېرىبانە كوچىلىرىدا سىلەرنىڭ ھەمىشە ئاشۇ پادىچى نوچىلار ژۇرناللىرىدىكى billkid ، tommiks لەرنىڭ ســـەرگۈزەشـــتلىرىنى ئوقۇۋاتقىنىڭلارنى كۆرەتتىم. مەنمۇ ئاشـــۇ دۇرۇس، جەســۇر پادىچىلار، پارتىزانلارنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى سىلەرگە ئوخشاش ياخشى كۆرىمەن. شۇڭا بىر تۈرك بالىنىڭ ئامېرىكىدا پادىچىلار ئارىســىدىكى سەرگۈزەشــتلىرىنى ســـىلەرگە بايان قىلســـام بەلكىم خوش بولســـىلەر دەپ ئويلىدىم. شـــۇنداق بولغاندا ســـىلەر پەقەت خرىســـتىئان قەھرىمانلىرى بىلەن ئۇچراشـمايسـىلەر، ئاتا- بوۋىلىرىمىز بىزگە مىراس قالدۇرغان ئەخلاق ۋە مىللىي قىممەتلىرىمىزنىمۇ جەســـۇر تۈرك قېرىنداشـــلىرىمىزنىڭ ســـەرگۈزەشـــتلىرى ئارقىلىق تېخىمۇ ياخشـــى كۆرىدىغان بولســـىلەر. ئىســتانبۇللۇق بىر نامرات مەھەللە بالىســىنىڭ billkid دەك چەبدەس مەرگەنلىكىنى، tommiks تەك دۇرۇس ئىكەنلىكىنى كۆرۈش سىلەرنى ھاياجانلاندۇرسا كېيىنكى ھېكايىمىزنىمۇ كۈتۈڭلار.“

جانان بىلەن بىرلىكتە رىفقى تاغا ســىزغان دۇنيانىڭ رەڭســىز قەھرىمانلىرىغا، كۆلەڭگىلىك تاغلىرىغا، قورقۇنچلۇق ئورمانلىرىغا ۋە ئاجايىپ كەشـــپىياتلار، ئۆرپ- ئادەتلەر بىلەن قايناپ تۇرغان شـەھەرلىرىگە، خۇددى ئامېرىكىنىڭ غەربىدىكى ۋەھشـي جايلىرىدا دۇچ كەلگەن ئاجايىباتلارغا قارىغان مارىي ۋە ئەلىدەك سەۋرچانلىق، دىققەت بىلەن بىر ھازا قارىدۇق. ئادۋوكاتلىق ئىشـــخانىلىرىدا، يەلكەنلىك كېمىلەر بىلەن تولغان پورتلاردا، ئۇزۇن يوللۇق پويىز ئىســتانســىلىرىدا، ئالتۇنغا ھۇجۇم قىلغانلار ئارىســىدا پادىشـاھقا ۋە تۈركلەرگە سالام ئېيتقان مەرگەنلەرنى، قۇللۇقتىن قۇتۇلۇپ ئىسلامغا كىرگەن نېگىرلارنى، شـــامان تۈركلىرىنىڭ چېدىر ياســـاش ئۇســـۇللىرىنى ســـورىغان ئىندىئان قەبىلە ئاقســـاقاللىرىنى ۋە پەرىشـتىدەك سـاپ، پەرىشـتىدەك ئاقكۆڭۈل دېھقانلار ۋە ئۇلارنىڭ باللىرىنى كۆردۇق. تېز ئوق ئاتىدىغان مەرگەنلەر بىر- بىرىنى

چىۋىنغا ئوخشاش ئۆلتۈرگەن بىر قانلىق ماجرادا ياخشىلىق بىلەن يامانلىق پات-پات قىياپەت ئۆزگەرتىپ، قەھرىمانلارنى ھودۇقتۇرغان ۋە شەرقنىڭ ئەخلاقى بىلەن غەربنىڭ ئەقىلچىلىكى سېلىشتۇرۇلغان بەزى سەھىپىلەردىن كېيىن، ئارقىدىن ئوق ئېتىلىپ نامەردلەرچە ئۆلتۈرۈلگەن ۋىجدانلىق، جەسۇر قەھرىمانلاردىن بىرى شەپەق ۋاقتىدا، ئۆلۈشتىن ئاۋۋال ھەر ئىككى دۇنيانىڭ سىرتىدىكى بىر ئىشىكتە پەرىشتە بىلەن ئۇچرىشىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، ئەمما رىفقى تاغا پەرىشتىنى سىزمىغانىدى. ئىستانبۇللۇق پېرتېۋ بىلەن بوستونلۇق پېتېر دوست بولۇپ پۈتۈن ئامېرىكىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتكەن بىر قاتار سەرگۈزەشتىلەر بايان قىلىنغان سەھىپىلەرنى يېپىپ قويۇپ، جانانغا مەن ئەڭ ياخشى كۆرگەن يەرلەرنى كۆرسەتتىم: كىچىك پېرتېۋ پۈتۈن ناھىيە بازىرىنى بۇلاپ قۇرۇقداپ قويغان ھىيلىگەر قىمارۋازنىڭ ساختىلىقىنى پېتېرنىڭ ياردىمى بىلەن ياسىغان بىر ئەينەك ئەسۋاب ئارقىلىق ئاشكارىلايدۇ ھەمدە پوكەر[1]گە ۋە قىمارغا توۋا قىلغان ئاھالىنىڭ ياردىمى بىلەن ئۇنى ناھىيە بازىرىدىن قوغلايدۇ. تېكساستىكى ناھىيە بازىرى چېركاۋىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىدىن نېفىت چىققاندا ئىككىگە بۆلۈنگەن، كاناي سىقىشىپ ئۇرۇشۇش ۋە نېفىت ماگناتلىرى بىلەن دىن ئاسىمىلياتسىيىچىلىرىنىڭ قىلتىقىغا قېلىش گىردابىدا تۇرغان خەلقنى پېتېر پېرتېۋدىن ئۆگەنگەن غەربلەشكۈچى، مەرىپەت سۆيەر ئاتاتۈركچى لائىك[2] لارچە نۇتۇق بىلەن تىنچلاندۇرىدۇ. پېرتېۋ پەرىشتىلەرنىڭ نۇردىن يارىتىلغانلىقىنى، ئېلېكترىنىڭمۇ ئۆز سېھرى بىلەن بىر خىل پەرىشتە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۇ چاغلاردا تېخى پويىزلاردا گېزىت سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىۋاتقان كىچىك ئېدىسونغا

① پوكەر— بىر خىل قەرت ئويۇنى، — ت.

② لائىك— دىندىن خالىي سىياسىي مەسلەككە ئەگەشكۈچى، — ت.

ئېلېكتر چىرىغىنى كەشـــــپ قىلىش ئۈچۈن تۈنجى ئەقىلنى كۆرسىتىدۇ.

«تۆمۈر يول قەھرىمانلىرى » بولسا رىغقى تاغا ئۆز ھەۋىسى ۋە ھاياجانلىرىنى ئەڭ كۆپ ئەكس ئەتتۈرگەن ئەسەر ئىدى. بۇ ئەسەردە پېرتېۋ بىلەن پېتېرنى ئامېرىكىنى شـــەرقتىن غەربكە باغلايدىغان تۆمۈر يول پىلانلىغۇچىلىرىغا ياردەملىشـــۋاتقاندا كۆرەتتۇق. خۇددى 1930 ـ يىللاردىكى تۈركىيىنىڭ تۆمۈر يول دەۋاســـىدەك، ئامېرىكىنى بىر باشـــتىن يەنە بىر باشـــقا تۇتاشـــتۇرىدىغان تۆمۈر يولنىڭ ياسىلىشىمۇ دۆلەت ئۈچۈن ھايات ـ ماماتلىق مەسىلىسى ئىدى، ئەمما ۋېللس فارگو ئاپتوموبىل شـــىركىتىنىڭ خوجايىنلىرىدىن موبىل نېفىت شـــىركىتىنىڭ ئادەملىرىگىچە، زېمىنلىرىدىن تۆمۈر يولنىڭ ئۆتۈشـــىنى خالىمايدىغان پوپلاردىن تارتىپ رۇســـىيەگە ئوخشـــاش ئامېرىكىنىڭ خەلقئارادىكى ئاداۋەتچىلىرىگە قەدەر نۇرغۇن دۈشـــمەن كۈچلەر ئىندىئانلارنى كۈشـــكۈرتۈپ، ئىشـــچىلارنى ئىش تاشـــلاشـــقا قۇتىرىتىپ، خۇددى ئىستانبۇلنىڭ شەھەر سىرتى پويىزلىرىدا ياشلارغا ۋاگونلارنىڭ ئورۇندۇقلىرىنى بېرىتۋا ۋە پىچاقلار بىلەن يىرتقۇزغىنىغا ئوخشـاش، تۆمۈر يولچىلارنىڭ جاپالىق ئەمگىكى ۋە تىرىشـچانلىقىنى ۋەيران قىلىشقا تىرىشاتتى.

”تۆمۈر يول دەۋاســـى مۇۋەپپەقىيەتســـىزلىككە ئۇچرىســـا، — دەيتتى جىددىيلەشكەن پېتېر، — دۆلىتىمىزنىڭ تەرەققىياتى سۇغا چىلىشـــــدۇ ھەم تەقدىرىمىز چاتاق بولىدۇ. ئاخىرىغىچە كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك پېرتېۋ!“

يوغان شـــارلارنى تولدۇرغان يوغان ھەرپلەرنىڭ كەينىدىن كەلگەن ئاشـــۇ يوغان ئۈنـدەشـــلەرنى مەن نەقەدەر ياخشـــى كۆرەتتىم! ”دىققەت!“ دەپ ۋارقىرايتتى پېرتېۋ پېتېرغا ۋە بىر كالۋا ئـارقىـدىن ئـاتقـان پىچـاقىقـا ئۆزىنى تەگكۈزمەي ئۆزىنى يـانغـا ئاتاتتى. ”ئارقاڭدا!“ دەپ ۋارقىرايتتى پېتېر پېرتېۋغا ۋە پېرتېۋ ئۇ

ياققا قاراپمۇ قويماستىن ئارقىسىغا بىر مۇشت ئاتاتتى-دە، تۆمۈر يول دۈشمىنىنىڭ ئېڭىكىگە تەگكۈزەتتى. بەزىدە رىفقى تاغا ئارىغا كىرەتتى، رەسىملەر ئارىسىغا ئاچقان كاتەكچىلەر ئىچىگە ”تۇيۇقسىز“دەپ يازاتتى ئۆزىدەك ئىنچىكە پۇتلۇق ھەرپلىرى بىلەن، ”لېكىن ئۇ نېمىسى“ دەپ يازاتتى، ”ئەمما بىردىنلا“ دەپ يازاتتى ۋە يوغان بىر ئۈندەش قوياتتى، شۇنداقلا مېنى ۋە بىر چاغلاردا ئىسمى ناھىت بولغان مەھەممەتنى ۋەقەنىڭ تەرەققىياتىغا جەلپ قىلاتتى.

جانان ئىككىمىز ئۈندەشلىك جۈملىلەرگە دىققەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئاخىرى ئۈندەش بىلەن ئاياغلاشقان شار بەلگىلىك دىئالوگلارنى بىر دەم ئوقۇدۇق.

”كىتابتا يازغان نەرسىلەر مەن ئۈچۈن بەك كونا بولۇپ قالدى!“ دەيتتى ئۆزىنى ساۋات چىقىرىش سەپەرۋەرلىكىگە ئاتىغان، پۈتۈن ھاياتى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچراپ، غېرىبانە ئۆيىگە بېكىنىۋالغان بىر قەھرىمان ئۆز كۆلبىسىنى زىيارەت قىلىپ كەلگەن پېرتېۋ بىلەن پېتېرغا.

ياخشى نىيەتلىك ئامېرىكىلىقلارنىڭ ھەممىسى سېرىق چاچلىق ۋە سەپكۈن يۈزلۈك، يامانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاغزى مايماق سىياقتا تەسۋىرلىنىدىغان، ھەممە كىشى بىر-بىرىگە ھەر ۋاقىت رەھمەت ئېيتىدىغان، ئۆلۈكلەرنى قۇزغۇنلار تىتىپ-تىتىپ يەيدىغان، كاكتۇسلاردىن قاغجىراپ ئۆلەي دېگەنلەرنى قۇتقۇزىدىغان سۇلار چىقىدىغان بۇ سەھىپىلەردىن جانانىنىڭ يىراقلاشقانلىقىنى كۆرۈپ ئېسىمنى يىغىۋالدىم.

باشقىدىن ناھىت بولۇپ ھاياتىمنى يېڭىدىن باشلاشنىڭ خىيالىنى قىلماستىن، ئەكسىچە ناھىتنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپ شاھادەتنامىلىرىغا ۋە كىملىك كېنىشكىسىدىكى سۈرىتىگە قاراپ ھەسرەتلەنگەن جانانىنى خاتا خىياللاردىن قۇتقۇزۇشۇم كېرەك،

دېدىم ئۆزۈمگە. تەلەيسىزلىك ۋە دۈشمەنلىرى بۇلۇڭغا قىستاپ قويغان ياخشى بىر قەھرىمانىغا رىفقى تاغا بىر كاتەكچىنىڭ ئىچىگە "تۇيۇقسىز" دەپ يېزىپ ياردەم قىلغىنىدەك، ئۆيگە تۇيۇقسىز گۈلزار كىردى ۋە دادىسىنىڭ بىزنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى ئېيتتى.

بۇنىڭدىن كېيىن بېشىمىزغا كېلىدىغانلار ھەققىدە ھېچقانداق پىكرىم يوق ئىدى، جانانغا بۇنىڭدىن كېيىن قانداق يېقىنلىشالايدىغانلىقىم ھەققىدە بىرەر ئاساسمۇ يوق ئىدى كاللامدا. ئۇ ئەتىگىنى مەھەممەت ناھىت بولغان يىللارنىڭ خاتىرە ئۆيىدىن چىقىۋاتقاندا، كاللامدا بىردىنلا ئىككى تەبىئىي پىكىر — بۇ يەردىن قېچىش ياكى ناھىت بولۇش ئويى پەيدا بولدى.

9

شۇنىڭدىن كېيىن بىز ئىككىمىز دوكتور نارىنىنىڭ قورۇقىدا ئۆزۈن بىر سەيلىگە چىققىنىمىزدا، بۇ ئىككى ئىستەك دوكتور نارىن تەرىپىدىن ماڭا بىرەر ھاياتلىق تاللىشى سۈپىتىدە مەردلەرچە سۇنۇلدى. چەكسىز ئەستە ساقلاش ئىقتىدارى ۋە خاتىرە دەپتەرلىرى بولغان تەگرىدەك، ئاتىلارنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ كاللىسىدىن كەچكەن ھەر قانداق ئىشنى بىلىشى بىر تاسادىپىيلىقتۇر. ئۇلار كۆپ ھاللاردا ئوغۇللىرىغا ۋە ئوغۇللىرىغا ئوخشىتىپ قالغان ياتلارغا ئۆزىنىڭ ئەمەلگە ئاشمىغان خاھىشلىرىنى ئىپادىلەيدۇ، خالاس.

خاتىرە ئۆيىنى كۆرگەندىن كېيىن، دوكتور نارىنىنىڭ مەن بىلەن يالغۇز ماڭغۇسى، پاراڭلاشقۇسى بارلىقىنى چۈشەندىم. مەيىن شامالدا دولقۇنلىنىۋاتقان بۇغداي ئېتىزلىرىنىڭ قىرلىرىدىن، مېۋىلىرى غورا بولغان ئالما دەرەخلىرىنىڭ ئاستىدىن ۋە ئۈيقۇلۇق بىر قانچە قوي بىلەن سېرىق پۇراپ يۇرگەن شالاڭ ئوت-چۆپلۈك

تاشـــلانـدۇق يەرلەردىن ئۆتتۇق. دوكتور ماگا ســـۇغۇرلار كولىغان ئورەكلەرنى كۆرسەتتى، قاۋانلارنىڭ ئىزلىرىغا دىققىتىمنى بۇرىدى ۋە ناھىيە بازىرىنىڭ جەنۇبىدىكى يەرلەردىن مېۋىلىك باغلارغا قاراپ تەرتىپســـىز قانات قېقىپ ئۇچۇۋاتقان قۇشـــلارنىڭ ســـۇرەتقاش[1] ئىكەنلىكىنى قانـداق پەرقلەنـدۈرىـدىغانلىقىمنى چۈشـــەنـدۈردى. تەربىيىچى، سەۋرچان ۋە شەپقەتتىن يىراق بولمىغان بىر تەلەپپۇزدا باشقا نۇرغۇن نەرسىلەرنىمۇ چۈشەندۈردى.

دوكتور نارىن ئەسلىدە دوكتور ئەمەس ئىدى. بۇرمىلىق مىخنىڭ ســـەككىز قىرلىق قالپىقى، ماگنىتلىق تېلېفوننىڭ ئايلىنىش تېزلىكى دېگەندەك ئۇشـــشـــاق-چۈشـــشـــەك رېمونت ئىشـــلىرىدا پايدىلىق تەرەپلەرگە دىققەت قىلغـانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغـا بۇ لەقەمنى ئەســـكەرلىكتىكى ســـەپداشـــلىرى قويغانىدى. نەرســـىلەرنى ياخشـــى كۆرگەنلىكى، ئۇلارغا قاراشـــتىن كۆڭلى خۇش بولىدىغانلىقى، ھەر نەرسىنىڭ باشقا ئوخشىشى يوقلۇقىنى بايقاشنى ھاياتنىڭ ئەڭ چوڭ نېمىتى ســـۈپىتىدە كۆرگەنلىكى ئۈچۈن بۇ نامنى قوبۇل قىلغانىدى. مېدىتســـىنادا ئەمەس، خەلق ۋەكىلى دادىســـىنىڭ ئارزۇســـى بويىچە قانۇن كەســـپىدە ئوقۇغانىدى؛ ناھىيە بازىرىدا ئادۋوكاتلىق قىلغانىدى؛ دادىســـىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، كۆرســـەتكۈچ بارمىقى بىلەن ماگا كۆرســـەتكەن بۇ يەرلەر، بۇ دەرەخلەر ئۆزىگە قالغاندا، ئۆز خاھىشى بويىچە ياشاشنى، ئۆزى تاللىغان، ئۆزى ئادەتلەنگەن، ئۆزى چۈشىنىدىغان نەرسىلەر ئارىسىدا ياشاشنى ئارزۇ قىلغانىدى، بازاردىكى دۇكىنىنى شۇ سەۋەبتىن ساتقانىدى.

قارارسىز قۇياش يېرىمىنى ئىسسىتمايلا يورۇتقان بىر تۆپىلىككە چىققانـدا، دوكتور نارىن ماگا نەرســـىلەرنىڭ ئەســـتە تۇتۇش ئىقتىـدارى بـارلىقىنى دېـدى. خۇددى بىزگە ئوخشـــاش،

[1] سۇرەتقاش— بىر خىل قۇشقاچ، — ت.

نەرسىلەرنىڭمۇ ئەسلىدە بېشىدىن كەچۈرگەن ئىشلارنى خاتىرىلەيدىغان، ساقلايدىغان يەرلىرى بار ئىدى، ئەمما كۆپىنچىمىز بۇنى بايقىمايتتۇق. ”نەرسىلەر بىر-بىرىدىن سورايدۇ، بىر-بىرى بىلەن كېلىشىدۇ، كۇسۇلدىشىدۇ ۋە ئارىلىرىدا يوشۇرۇن تەڭكەشلىك ھاسىل قىلىپ، دۇنيا دېگەن بۇ مۇزىكىنى شەكىللەندۈرىدۇ، — دېدى دوكتور نارىن، — دىققەت قىلغان ئادەم ئاڭلايدۇ، كۆرىدۇ، چۈشىنىدۇ.“ ئۇ يەردىن ئالغان قۇرۇق بىر شاختىكى شورلۇق لاي داغلىرىدىن سۈرەتقاشنىڭ بۇ يەرلەردە ئۇۋۋا ياسىغانلىقىنى، لاي ئىزلىرىدىن ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ياغقان يامغۇرنى ۋە شاخنىڭ قايسى شامال بىلەن، قاچان سۇنغانلىقىنى ماڭا چۈشەندۈردى.

ناھىيە بازىرىدىكى دۇكىنىدا ئۇ پەقەت ئەنقەرەدىن، ئىستانبۇلدىن ئەمەس، ئاناتولىيىنىڭ ھەر قايسى يەرلىرىدىكى زاۋۇتلاردىن ئەكەلگەن ماللارنى سېتىپتىكەن: ئۇپرىمايدىغان بىلەي تاشلار، گىلەملەر، تۆمۈرچىلەر بازغاندا ئۇرۇپ ياسىغان قۇلۇپلار، گاز ئوچاقلىرىغا ئىشلىتىلىدىغان خۇشپۇراقلىق پىلىكلەر، ئاددىي توڭلاتقۇلار، ئەڭ ياخشى ئۆچكە يۇڭىدىن توقۇلغان تۇماقلار، ronson چاقماق تاشلىرى، ئىشىك تۇتقۇچلىرى، بېنزىن تۇڭىنى بۇزۇپ ياسالغان مەشلەر، كىچىك ئىدىشلار، ئىشقىلىپ ناھايىتى زور ئىلھام بىلەن پىششىقلاپ ئىشلەنگەن ھەممە نەرسىنى سېتىپتىكەن. كىشىلەرنىڭ ئاساسلىق ئېھتىياجلىرىنىڭ ھەممىسىنى قانائەتلەندۈرگەن دۇكاندا ئۆتكەن ئاشۇ يىللار ئۇنىڭ ئەڭ بەختلىك يىللىرى ئىكەن. ئۈچ قىزدىن كېيىن بىر ئوغۇل بالىسى بولغاندا ئۇ تېخىمۇ بەختلىك بولغانىكەن. ئۇ يېشىمنى سورىۋىدى، دەپ بەردىم. ئوغلى ئۆلگەندە مېنىڭ يېشىمدا ئىكەن.

تۆپىلىكنىڭ تۆۋىنىدىكى بىر يەردىن كۆزىمىزگە چېلىقمىغان

باللارنىڭ ۋارقىراشلىرى ئاڭلىناتتى. قۇياش تېزلا يېقىنلاشقان جاھىل قارا بۇلۇتلارنىڭ ئارقىسىدا غايىب بولغاندا، يىراقتىكى تاقىر تۈزلەڭلىكتە پۇتبول ئويناۋاتقان باللارنى كۆردۇق. ئۇلارنىڭ توپ تېپىشلىرى بىلەن ئاۋازلىرىنىڭ ئاڭلىنىشىغىچە بىر-ئىككى سېكۇنت ئۆتەتتى. دوكتور نارىن باللارنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئۇششاق-چۈششەك ئوغرىلىقلارنى قىلغانلىقىنى ئېيتتى. بۈيۈك مەدەنىيەتلەرنىڭ ۋەيران بولۇشى، يادىكارلىقلارنىڭ بۇزۇلۇشى بىلەن بىللە تۇنجى بولۇپ ئەخلاقسىزلىققا ئەسىر بولغانلار باللار ئىكەن. ئۇلار كونىنى ناھايىتى تېز ۋە رەھىمسىزلەرچە ئۇنتۇيدىكەن، يېڭىسىنى دەرھال خام خىيال قىلىدىكەن. ئۇ بۇ باللارنىڭ بازاردىن كەلگەنلىكىنى ئىزاھلاپ قويدى.

ئۇ ئوغلى توغرۇلۇق گەپ قىلىۋاتقاندا ئاچچىقىم كەلدى. ئاتىلار نېمىشقا بۇنچە تەكەببۇر كېلىدىغاندۇ؟ نېمىشقا بۇنچە يوشۇرۇن زالىم بولىدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ كۆزەينەكنىڭ ئارقىسىدا(كۆزەينەكى بولغاچقا) پەقۇلئاددە كىچىك تۇرغانلىقلىرىنى بايقىدىم. بۇ كۆزلەرنىڭ ئوغلىدىمۇ بارلىقىنى ئەسلىدىم.

ئوغلى ناھايىتى ئەقىللىق، چىرايلىق ئىكەن؛ تۆت يېرىم يېشىدا مەكتەپتە ئوقۇشقا باشلاپتۇ، گېزىتنى تەتۈر تۇتۇپ ھەرپلەرنى تەتۈر تەرەپتىنمۇ ئوقۇيالايدىكەن. قائىدىلىرىنى ئۆزى بېكىتكەن كىچىك باللار ئويۇنلىرىنى ئىجاد قىلىدىكەن، دادىسىنى شاھماتتا ئۇتۇۋالىدىكەن، ئىككى قېتىم ئوقۇغان ئۈچ كۇپلېتلىق شېئىرنى دەرھال يادلىۋالىدىكەن. مانا بۇلارنىڭ ئوغلىدىن مەھرۇم بولغان، شاھماتنى ياخشى ئوينىيالمايدىغان بىر ئاتىنىڭ ھېكايىلىرى ئىكەنلىكىنى ناھايىتى ياخشى بىلەتتىم، ئەمما يەنىلا ئالدانماقتا ئىدىم. ئۇ ئوغلى ناھەت بىلەن ئاتقا قانداق مىنگەنلىكلىرىنى سۆزلەۋاتقاندا، خىيالىمدا مەنمۇ ئۇلار بىلەن ئاتقا مىنەتتىم؛ ناھەتنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا بىر

مەزگىل دىنغا قىزىقىپ كەتكەنلىك ھېكايىسىنى سۆزلەۋاتقاندا، مەنمۇ خىيالىمدا ئۇنىڭدەك موماي بىلەن بىرلىكتە سوغۇق قىش كېچىسىدە سۇھۇرلۇققا قوپاتتىم؛ دادىسىنىڭ ئۇنىڭ ئىشلىرىنى ئەسلەپ دەپ بېرىۋاتقىنىدەك، ئەتراپىمدىكى يوقسۇللۇققا، جاھالەتكە، ئەخمەقلىككە مەنمۇ ئېچىنىش ئارىلاش غەزەپلەندىم؛ شۇنداق، غەزەپلەندىم! دوكتور نارىن سۆزلەۋاتقاندا مەنمۇ ناھەتتەك— بۇ ئېسىل ئالاھىدىكلىرىمگە قارىماي— ئىچكى دۇنياسى باي يىگىت ئىكەنلىكىمنىمۇ ئويلىدىم. ئەلۋەتتە، بەزىدە نۇرغۇن كىشىلەر ئارىسىدا ئىستاكان ۋە تاماكا تۇتقان كىشىلەر بىرەر چاقچاق قىلىپ باشقىلارنىڭ دىققىتىنى دەرھال جەلپ قىلىشىنى ئويلاپ تۇرغاندا، ناھەت بىر چەتكە چىقىپ، قوپال قاراشلىرىنى مۇلايىملاشتۇرىدىغان سەزگۈر خىياللارغا چۆكۈپ كېتىدىكەن، ئەلۋەتتە، پەقەت بولمىغان چاغلاردا، بىز زادى دىققەت قىلمايدىغان بىرسىنىڭ ئىچىدىكى قابىلىيەتنى بايقايدىكەن، ئاشكارىلايدىكەن ۋە ئۇنىڭ بىلەن— ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتىكى خىزمەتچىنىڭ ئوغلى بىلەن ياكى كىنو ئاپپاراتىغا فىلىمنى دائىم خاتا سېلىپ قويىدىغان مەجنۇن ۋە شائىر كىنوچى بىلەن دوست بولىدىكەن. ئەمما بۇ دوستلۇقلار ئۇنىڭ ئۆز دۇنياسىدىن ۋاز كەچكەنلىكىدىن دېرەك بەرمەيدىكەن. چۈنكى ئەسلىدە ھەر كىم ئۇنىڭ بىلەن دوست ۋە يېقىن بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىكەن. ئۇ دۇرۇس، كېلىشكەن يىگىت ئىكەن، ئۆزىدىن چوڭلارنى ھۆرمەتلەيدىكەن، كىچىكلەرنى ئىززەتلەيدىكەن...

بىر ھازاغىچە جانانىنى ئويلىدىم. داۋاملىق بىر قانالنى كۆرسىتىۋەرگەن تېلېۋىزوردەك ئۇنى ئويلاپلا تۇراتتىم. ئەمما بۇ قېتىم باشقا ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ئويلىدىم، بەلكىم ئۆزۈمگە باشقىچە قاراشقا باشلىغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك.

—كېيىن ماڭا بىردىنلا قارشى چىقتى،—دېدى دوكتور نارىن

تۆپىلىككە چىققىنىمىزدا،ــ چۈنكى ئۇ بىر كىتاب ئوقۇۋېتىپتۇ.

تۆپىلىكتىكى سەرۋى دەرەخلىرى قاتتىق ئەمەس، ئەمما سالقىن ۋە پۇراقسىز شامالدا تەۋرىنەتتى. سەرۋىلەرنىڭ نېرىسىدا بىر ئېگىزلىك، قىيا ۋە تاش پارچىلىرى بار ئىدى. باشتا مازارلىق دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما تۆپىلىككە چىقىپ تەكشى كېسىلگەن يوغان تاشلار ئارىسىدا مېڭىۋاتقىنىمىزدا دوكتور نارىن بىر زامانلاردا بۇ يەردە سەلجۇقلارنىڭ بىر قەلئەسى بولغانلىقىنى چۈشەندۈردى. ئۈدۈلىمىزدىكى تاغ باغرىنى، ئۈستىدىكى سەرۋىلەر بىلەن بىرلىكتە ھەقىقەتەن بىر مازارلىق بولغان بۇلۇڭ-بۇراقسان بىر تۆپىلىكنى، بۇغداي ئېتىزلىرى بىلەن جىلۋىلىنىپ تۇرغان تۈزلەڭلىكنى، شامال چىقىپ، قارا يامغۇر بۇلۇتلىرىنى تېخىمۇ قارايتقان ئېگىزلىكلەرنى ۋە بىر يېزىنى كۆرسەتتى: قەلئەدىن تارتىپ ھەممىسى ھازىر ئۇنىڭ ئىدى.

مانا بۇ جانلىق زېمىنغا، سەرۋىلەرگە، سۆگەتلەرگە ۋە سىبىرىيە قارىغايلىرىغا، بۇ قەلئەگە، دادىسىنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆتكەن ئوي-خىياللىرىغا ۋە بۇلارنىڭ ھەممىسىگە پۈتۈنلەي ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر دۇكان نەرسىلەردىن ۋاز كېچىپ، دادىسىغا ئەمدى ئۇنى قەتئىي كۆرگۈسى يوقلۇقىنى، كەينىگە ئادەم سالماسلىقىنى، ئۆزىنى ئىزدەتمەسلىكنى، يوقاپ كەتكۈسى بارلىقىنى بىر يىگىت نېمىشقا يازىدۇ؟ دوكتور نارىننىڭ چىرايىدا بەزىدە شۇنداق بىر ئىپادە نامايان بولاتتىكى، ئۆزى ماگا، مېنىڭدەك بولغانلارغا، پۈتۈن دۇنياغا نەشتەر سانچىۋاتامدۇ ياكى مانا بۇ لەنىتى دۇنيادىن خېلىدىن بېرى ۋاز كەچكەن خاپىغان ۋە گاس بىر ئادەم بولۇپ قالدىمۇ، بىلەلمەيۋاتاتتىم. "ھەممىسى سۈيىقەستتىن تۆپەيلىدىن" دېدى. ئۇنىڭ ئۆزىگە، ئوي-خىيالىغا، پۈتۈن ھاياتىنى سەرپ قىلغان مال-دۇنياسىغا، بۇ دۆلەت ئۈچۈن قىسمەت بولغان ھەممە نەرسىگە قارىتا چوڭ بىر سۈيىقەست بارمىش.

ئۇ چۈشەندۈردىغانلىرىنى مېنىڭ دىققەت بىلەن ئاڭلىشىمنى تەلەپ قىلدى. دەيدىغانلىرىنىڭ چەت بىر ناھىيىدە قىيىن ئەھۋالدا قالغان ئالجىغان قېرىنىڭ جۆيلۈشلىرى، ئوغلىدىن مەھرۇم قالغان بىر ئاتىنىڭ ھەسرەت بىلەن قىلغان خىياللىرى ئەمەسلىكىگە ئىشىنىشىم كېرەك ئىكەن. ئىشەنگەنىدىم، بەزىدە يىپ ئۇچىنى قاچۇرۇپ تۇرساممۇ دىققەت بىلەن ئاڭلىدىم. بەلكىم بۇ خىيالىم ئوغلىغا ۋە جانانغا كەتكەنلىكى ئۈچۈن ۋە بۇنداق ئەھۋالدا ھەر كىم مۇشۇنداق قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن بولسا كېرەك.

قانداقلا بولمىسۇن قولغا چىققۇدەك بىر نەرسە ھەققىدە گەپ قىلىۋاتقاندەك كۆچلۈك بىر ئىشەنچ بىلەن مال-دۇنياسىنىڭ ئەستە ساقلاش خۇسۇسىيىتى ھەققىدە خېلى ئۇزۇن سۆزلىدى ۋە بۇ مال-دۇنياغا سەرپ بولغان ۋاقىتنى چۈشەندۈردى. بىساتلاردىن، ئاددىي بىر قوشۇقتىن ياكى بىر قايچىدىن، ئۈلارنى تۇتقان، ئىشلەتكەن بىزلەرگە ئۆتىدىغان سېھىرلىك، كېرەكلىك ۋە شېئىرىي بىر ۋاقىتنىڭ بارلىقىنى ئۇ چوڭ سۈيىقەستتىن كېيىن، بولۇپمۇ، پىيادىلەر يوللىرىنى ھەممىسى بىر خىل روھسىز، نۇرسىز يېڭى نەرسىلەر ۋە بۇ نەرسىلەرنى مال تەكچىلىرىدە كۆرگەزمە قىلىپ پۇراقسىز دۇكانلىرىدا ساتىدىغان ئوقەتچىلەر قاپلىۋالغان چاغلاردا بايقاپتۇ. ئاۋۋال گاز ئوچاقلىرىغا، يەنى كۇنۇپكىلىق نەرسىلەرنى ياندۇرۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ئاشۇ كۆزگە كۆرۈنمەس سويۇق گازنى ساتىدىغان Aygaz دۇكاندارىغا، ئاق رەڭلىك سۈنئىي قېتىشما توڭلاتقۇلارنى ساتىدىغان AEG سودىگىرىگە دىققەت قىلماپتۇ. ھەتتا بىز بىلىدىغان قايماقلىق قېتىق ئورنىغا MIS قېتىق (دوكتور نارىن بۇ سۆزنى "مەينەت، پاسكىنا" مەنىسىدىكى pis سۆزىگە ئوخشىتىپراق تەلەپپۇز قىلدى) ۋە مۇزدەك سوغۇق ئەنئەنىۋى گىلاس شەربىتى ياكى ئايران ئورنىغا كۆركەم، پاكىز ئاپتوموبىللار بىلەن، ئاۋۋال گالستۇك تاقىمىغان شوپۇرلار ئەكەلگەن تەقلىدىي

ئىشلەپچىقىرىلغان ”تۈرك ئەپەندى كولا“سى كىرگۈزۈلۈپتۇ (ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەي ھەقىقىي كوكا كولا ”تۈرك ئەپەندى كولا“سىنىڭ ئورنىنى ئىگىلەپتۇ)، بۇ خىل يېڭى مەھسۇلاتلارنى ساتىدىغان سودىگەرلەرنىڭ ھەممىسى ئالىپتە كىيىنگەن گالستۇكلۇق ئەپەندىلەر بولغاچقا، بىر چاغلاردا ئۆزىمۇ ئەخمەقلەرچە بىر ھەۋەس بىلەن سودىگەر بولۇش ئويىدا بوپتۇ. دوكتور نارىن بىزنىڭ بۇ يەرلەردىكى دېۋىرقايدا ئىشلەنگەن يېلىمنى ئەمەس، گېرمانىيىنىڭ UHU يېلىمىنىڭ سېتىش ھوقۇقىغا ئېرىشىش (UHU يېلىمىغا ئوماققىنە مۈشۈكياپىلاق ماركا قىلىنغان بولۇپ، ھەر قانداق نەرسىنى گەپ-سۆزسىز چاپلىغىلى بولىدىكەن)، ياكى بولمىسا سېغىزدا ئىشلەنگەن ئەنئەنىۋى سوپۇن ئورنىغا پۇرىقىمۇ قۇتىسىدەك زىيانلىق بولغان LUX سوپۇنىنى سېتىش ئارزۇسىدا بوپتۇ. ئەمما بۇ نەرسىلەرنى باشقا بىر دەۋرنى ھۇزۇر بىلەن بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان دۇكىنىغا قويار-قويماي، پەقەت سائەتنىڭلا ئەمەس، ۋاقىتنىڭمۇ ئېزىپ قالغىنىنى ھېس قىلىپتۇ. قەپەسكە قونۇۋالغان نومۇسسىز سېرىق قۇشقاچلارنىڭ چاۋىلداپ ۋىچىرلىشىدىن بۇلبۇللارنىڭ ئارامى بۇزۇلۇپ كەيپى ئۇچقاندەك، تاۋار ماللىرىنىڭ ئاپتاپتا قالغىنىدىن ئۇنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، دۇكاندارلىقتىن ۋاز كېچىپتۇ. كېيىن يەنە دۇكىنىغا پەقەت قېرىلار بىلەن چېۋىنلارنىڭ كىرىپ-چىقىشىغىمۇ ئانچە ئېتىبار قىلماي، ئۆز ھاياتى ۋە ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ، ئاتا-بوۋىلىرى ئەسىرلەردىن بۇيان بىلىپ، تونۇپ كەلگەن ماللارنى قايتا سېتىشقا باشلاپتۇ.

خۇددى كوكا كولا ئىچىپ ئەقلىنى يوقاتقان، ئەمما ھەممە كىشى ئىچىپ ئەقلىنى يوقاتقانلىقى ئۈچۈن ئەقلىنى يوقاتقانلىقىنى پەرق ئېتەلمىگەنلەردەك، يەنىلا بەزىلىرى بىلەن ئاندا-ساندا ئارىلىشىدىغان، بەزىلىرى بىلەن دوستلۇق ئورناتقان ئوقەتچىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ۋاستىسى بولغان چوڭ سۈيقەستنى بەلكىم ئۇنتۇپ

كېتەرمىش... يەنە كېلىپ، ئۇلار دۇكاننى، ئۆز ماللىرىنى (دەزماللار، چاقماقلار، ئىس چىقماس مەشلەر، قۇش قەپەسلىرى، ياغاچ ئەخلەت ساندۇقلىرى، ئىلغۇچلار، يەلپۈگۈچلەر ۋەھاكازالارنى) ئۆز ئىچىدە شەكىللەندۈرگەن سېھىرلىك مۇزىكىنىڭ ئاھاڭىدىن بولسا كېرەك، دۇكاندارلار سۈيىقەستكە قارشى تەييار تۇرۇشۇپتۇ. ئۆزىدەك باشقىلارنى، كونيادىن گالستۇكلۇق بىر قارا ئادەم، سىۋاس[1]تىن بىر پېنسىيونېر پاشا، ترابزون[2]دىن، تېھراندىن، شام[3]دىن، ئەدىرنە[4]دىن ۋە بالقانلار[5]دىن يۈرىكى دەردكە تولغان، ئەمما ئىمان-ئېتىقادلىق دۇكاندارلارمۇ سۈيىقەستچىلەرگە قارشى چىقىپ ئۇنىڭغا قېتىلىپتۇ، ئۇلار ئۆزىنىڭ يېڭى ماللار نىزامىنى تۈزۈپتۇ ۋە دەردمەن دۇكاندارلار تەشكىلاتىنى قۇرۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئىستانبۇلدا دوختۇرلۇقتا ئوقۇۋاتقان ئوغلىدىن خەت تاپشۇرۇۋاپتۇ: "مېنى ئىزدىمە، كەينىمگە ئادەم سالما، مەن يوقىلىمەن!" دەپ مەسخىرىلىك تەكرارلىدى دوكتور نارىن ئۆلگەن ئوغلىنىڭ ئىسيانكار سۆزلىرىگە بولغان ئاچچىقتىن.

چوڭ سۈيىقەست بىلەن چېتىشلىق ئۇ زور كۆچلەرنىڭ ئۆز دۇكىنىغا، كۆز قارىشىغا، ھەۋەس-قىزىقىشىغا پىكرى بارلىقىنى دوكتور نارىن دەرھال بىلىپ يېتىپتۇ. ئۇلار ئاللىبۇرۇنلا ئۇنىڭ ئوغلىغا قول سېلىش ئارقىلىق ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلماقچى ئىكەن. "مەن دوكتور نارىننى ۋەيران قىلماقچى!"دېدى ئۇ غۇرۇر بىلەن. شۇنىڭ بىلەن ئوغلىنىڭ خېتىدە ئېيتىلغان تەلەپلىرىنىڭ

---

[1] سىۋاس — مەركىزىي ئاناتولىيە رايونىدىكى شەھەر، — ت.

[2] ترابزون — تۈركىيىنىڭ شەرقىي قارادېڭىز رايونىدىكى ۋىلايىتى، — ت.

[3] شام — سۈرىيەنىڭ بۇرۇنقى نامى، بۇ يەردە دەمەشقنى كۆرسىتىدۇ، — ت.

[4] ئەدىرنە — تۈركىيىنىڭ مەرمەر دېڭىزى بويى رايونىدىكى ۋىلايەت، — ت.

[5] بالقانلار — بالقان يېرىم ئارىلىدىكى دۆلەتلەر، — ت.

تەتۇرىسىچە ئىش تۇتۇپ، مەغلۇبىيەتنى غالىبىيەتكە ئايلاندۇرۇش ئارزۇسىدا بولۇپتۇ. ئوغلىنىڭ ئارقىسىغا ئادەم سېلىپ، ئۇنىڭدىن ئوغلىنىڭ ھەر بىر ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ خەۋەر يېزىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ. كېيىن بىرىنچىسىدىن رازى بولماي ئىككىنچى، ئۈچىنچى ئادەملىرىنى ئوغلىنىڭ ئارقىسىدىن يوللاپتۇ. ئۇلارمۇ خەۋەر يېزىشقا باشلاپتۇ. كېيىن يوللىغان باشقىلىرىمۇ ئوخشاش خەۋەرلەرنى يەتكۈزۈشۈپتۇ... بۇ خەۋەرلەرنى ئوقۇپ، بۇ يۇرتنى، بىزنىڭ روھىمىزنى بۇزۇپ يوق قىلماقچى، كاللىمىزدىكى ئەستىلىكلىرىمىزنى ئۆچۈرۈۋەتمەكچى بولغانلارنىڭ چوڭ سۇيىقەستىنىڭ بارلىقىغا تېخىمۇ ئىشىنىپتۇ.

— خەۋەرلەرنى سىز ئوقۇسىڭىزمۇ مېنىڭ دېگەنلىرىمنى چۈشىنىسىز، — دېدى ئۇ، — ئۇلارغا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر، ئىشلار سۈرۈشتۈرۈلۈشى كېرەك. دۆلەت قىلىدىغان چوڭ بىر ئىشنى مەن قىلىۋاتىمەن. ئۇنى قىلالايمەن، چۈنكى مېنى ياخشى كۆرىدىغان، ماڭا ئىشىنىدىغان ناھايىتى كۆپ دەردمەن ئىنسان بار.

بىز ئۈستىگە چىققان تۆپىلىكتىن كۆرۈنگەن ۋە ھەممىسى دوكتور نارىنىنىڭ مۈلكى بولغان بۇ كىچىك ئاتكىرىتكىدەك زېمىنىنىڭ ھەممىسى ئەمدى كۆل رەڭ بۇلۇتلارنىڭ ئاستىدا ئىدى. كەسكىن ۋە گىرىمسەن كۆرۈنۈش مازارلىق جايلاشقان تۆپىلىكتىن باشلىنىپ، بىر خىل تۇتۇق زەپىرەڭ تىترەش ئىچىدە غايىب بولاتتى. ”ئۇ يەردە يامغۇر يېغىۋاتىدۇ، — دېدى دوكتور نارىن، — ئەمما بۇ يەرگە كەلمەيدۇ.“ ئۇ ئېگىز بىر تۆپىلىكتىن مەۋجۇداتنىڭ ئۆز ئىرادىسى بىلەن قىمىرلاۋاتقان ھەرىكىتىگە قاراۋاتقان تەڭرىدەك گەپ قىلاتتى، ئەمما تەلەپپۇزىدا مۇشۇنداق گەپ قىلىدىغانلىقىمنى بىلىمەن دەيدىغان بىر خىل ھەزىلكەشلىك، ئۆزىنى مەسخىرە قىلىشمۇ بار ئىدى. ئانچە بىلگىلى بولمايدىغان بۇ نازۇك مىجەزىنىڭ ئۇنىڭ ئوغلىدا پەقەت يوقلۇقىنى جەزملەشتۈردۈم. دوكتور نارىننى ياقتۇرۇپ

قىلىشۋاتاتتىم.

بۇلۇتلار ئارىســــىدا ئىنچىكە ۋە ئاجىز چاقماقلار چېقىشۋاتقاندا، دوكتور نارىن ئوغلىنى ئۆزىگە قارشى چىقارغان نەرسىنىڭ بىر كىتاب ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم ئېيتتى. ئوغلى بىر كۈنى بىر كىتــاب ئوقۇپتۇ ۋە پۈتۈن دۇنياســــى ئۆزگەرگەندەك ھېس قىلىپتۇ.” ئەلى بەگ، ــ دېدى ئۇ ماڭا، ــ سىزمۇ بىر سودىگەرنىڭ ئوغلى ھەمدە 20 ياشـــلاردا، ماڭا ئېيتىڭە: ئىنســـاننىڭ پۈتۈن دۇنياســـىنى ئۆزگەرتىۋەتكۈدەك بىر كىتــاب، بۇگۈن بۇنــداق بىر نەرســـىنىڭ بولۇشــى مۇمكىنمۇ؟“ كۆزلۈمنىڭ قۇيرۇقىدا دوكتور نارىننى كۆزەتكەچ جىم تۇردۇم. ”بۇنداق كۈچلۈك ســـېھىر بۈگۈنكى كۈنىمىزدە قانداق ئۇســـۇل بىلەن ئەمەلگە ئېشـــىشــى مۇمكىن؟ “ ئۇ بىرەر خىيالنى كۈچلەنــدۈرۈش ئۈچۈن ئەمەس، تۈنجى قېتىم مەنــدىن بىر جاۋاب ئېلىش ئۈچۈن بۇنى ســوراۋاتاتتى، قورقۇپ جىم بولدۇم. شـۇ ھامان ئۇنى ئـارقـامـدىكى قەلئەنىـڭ تـاشـــلىرىغا ئەمەس، مـاڭـا قـاراپ كېلىشۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. ئۇ بىردىنلا توختاپ يەردىن بىر نەرسە يۇلۇۋالدى.

ــ كېلىپ قاراڭ،ــدېدى يۇلۇۋالغان نەرســـىنى ئالقىنىنىڭ ئىچىدە ماڭا كۆرسىتىپ، ــ ئۈچ ياپراقلىق بىر سېمىز ئوت،ــ دېدى كۈلۈمسىرەپ.

دوكتور نارىن كىتابىنىڭ ھەمدە بۇنىڭغا مۇناســـىۋەتلىك بارلىق ئەســـەرلەرنىڭ بۇ ھۇجۇمىغا قارشــى كونيالىق گالســـتۇكلۇق ئادەم، ســـىۋاســـلىق پېنســـىيونېر پاشـــا، ترابزونىدىكى خالىس ئىســـملىك خوجىدار بىلەن ۋە دەمەشـــقتىن، ئەدىرنەدىن، بالقانلاردىن ئاۋاز قوشقان باشقا دەردمەن دوستلىرى بىلەن ئالاقىسىنى كۈچەيتىپتۇ. چوڭ سۇيىقەستكە قارشى ئۇلار ئۆز ئىچىدىلا بىر-بىرىدىن مال ئېلىپ سېتىشقا، باشقا دەردمەن قېرىنداشلارغا ئىچ سىرىنى تۆكۈشكە باشـــلاپتۇ ۋە چوڭ ســـۇيىقەســـتچىلەرنىڭ لالمىلىرىغا قارشـــى

ئىھتىياتچانلىق، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە كىچىك پېئىللىق بىلەن تەشكىللىنىپتۇ. بۇ پەرىشانلىق ۋە ئۇنتۇلۇش كۆنلىرىدىن كېيىن قۇتۇلۇش كۈنى كەلگەندە ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىمىزنى، يەنى بۇ "ئەڭ چوڭ خەزىنىمىزنى" يوقىتىپ، ماڭقۇرتلاردەك چارىسىز قالمايلى ۋە "يوقىتىلماقچى بولغان ساپ دەۋرىمىزنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى" يېڭىدىن زەپەر بىلەن قۇرايلى دەپ دوكتور نارىن ھەممە دوستلىرىدىن مالىرىنى، قوللىرىنىڭ يەنە بىر قىسمى بولغان ۋە روھلىرىنى شېئىردەك تولۇقلايدىغان ئاشۇ ھەقىقىي نەرسىلەرنى— ئىنچىكە بەللىك چاي ئىستاكانلىرىنى، ماي كەمچەنلىرىنى، قەلەم قاپچۇقلىرىنى، يوتقانلىرىنى، "قايسى نەرسە سېنى ھەقىقىي قىلسا شۇنى" ساقلىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ. شۇنداق قىلىپ دۇكانلاردا — ئەگەر دۆلەت تېررورىزمى يەنى ئاتالمىش دۆلەت قانۇنى تۇپەيلىدىن دۇكانلاردا ساقلاش چەكلەنسە— ئۆيلىرىدە، يەر ئاستى ئۆيلىرىدە، ھەتتا باغلىرىدا قېزىلغان ئورەكلەردە، يەر ئاستىدا، ھەر كىم ئۆزىگە قارىتا كونا ھېسابلىنىدىغان ماشىنىلىرىنى، مەشلىرىنى، بوياقسىز سوپۇنلىرىنى، پاشلىقلىرىنى، ئاسما سائەتلىرىنى ساقلاپتۇ.

دوكتور نارىن ئارىلاپ مەندىن يىراقلىشىپ، ئۆزى يالغۇز ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ، قەلئە خارابىلىرى ئارقىسىدىكى سەرۋى دەرەخلىرىنىڭ ئىچىدە يوقاپ كەتكىنىدە ئۇنى ساقلىدىم. ئۇنىڭ ئېگىز چاتقاللار ۋە سەرۋى دەرەخلىرى ئارقىسىدا يوشۇرۇنغان بىر تۆپىلىككە ماڭغانلىقىنى كۆرۈپ، يېتىشىۋېلىش ئۈچۈن ئارقىسىدىن يۈگۈردۈم. بىز يانتاق ۋە تىكەنلىك چاتقاللار بىلەن قاپلانغان بىر يانتۇلۇققا چۈشۈپ، ئاندىن بىر تىك داۋانغا چىقىشقا باشلىدۇق. دوكتور نارىن ئىلدامراق مېڭىپ كېتىپ، دېگەنلىرىمنى ئاڭلىسۇن دەپ بەزىدە مېنى ساقلايتتى.

ئۇ دوستلىرىغا: "چوڭ سۈيىقەستچىلەرنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ئادەملىرى، يالاقچىلىرى بىزگە ماقالە بىلەن، كىتاب

بىلەن ھۇجۇم قىلماقتا. بىزمۇ ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش تەدبىرلىرىنى قوللىنىۋاتىمىز» دەپتۇ. ئۇ بىر قىيادىن يەنە بىر قىياغا چەبدەس ئىزچىدەك ئاتلاۋېتىپ مەندىن "قايسى ماقالە؟" دەپ سورىدى. "قايسى كىتاب بولغىيدى؟" دەپ بۇ ھەقتە ئەستايىدىل ئويلاپتۇ، ئۇنى قانداق ئىنچىكە ئويلىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قانچىلىك ئۇزۇن ۋاقتى كەتكەنلىكىنى ئىپادىلىمەكچى بولغاندەك بىر دەم جىمىپ قالدى، ئاندىن پۇشۇقىقىم ئىلىنىپ قالغان بىر تىكەنلىك چاتقالدىن مېنى تارتىپ چىقىرىۋېتىپ چۈشەندۈردى: "ئوغلۇمنى ئالدىغان پەقەت ئۇ كىتابلا ئەمەس، مەتبەئەدىن چىققان كىتابلارنىڭ ھەممىسى زامانىمىزنىڭ، ھاياتىمىزنىڭ دۈشمىنى."

قەلەمدە يېزىلغان، قەلەمنى تۇتقان قولنىڭ بىر قىسمى بولغان، قولنى ھەرىكەتكە كەلتۈرگەن كالللىنى خۇشال قىلغان ھەم ئۇ كالللىنى نۇرلاندۇرغان روھنىڭ ھەسرىتىنى، قىزىقىشىنى، شەپقىتىنى ئىپادىلىگەن قولىيازما ئەسەرلەرگە ئۇ قارشى ئەمەسكەن. چاشقانلىرىنى بويسۇندۇرالمىغان نادان دېھقانلارغا بىلىم بېرىدىغان، ئېزىققۇچىغا ماڭىدىغان يولنى، روھنى يوقىتىپ گاڭگىراپ قالغۇچىغا ئەجدادلىرىنى، دۇنيادىن خەۋىرى يوق بالىغا رەسىملىك ھېكايىلەر بىلەن دۇنيانى ۋە ئۇنىڭدىكى سەرگۈزەشتىلەرنى كۆرسىتىدىغان تەربىيىۋى كىتابلارغىمۇ قارشى ئەمەسكەن، ھەتتا ئۇ كىتابلار بۇرۇنقى ۋاقىتلاردىكىگە ئوخشاش ھازىرمۇ زۆرۈر ئىكەن، كۆپ يېزىلسا تېخى ياخشى بولىدىكەن. دوكتور نارىنىنىڭ قارشى چىققىنى نۇرىنى، توغرىلىقىنى، ھەقىقىتىنى يوقاتقان كىتابلار بولۇپ، بۇ كىتابلارنى ئاپتورلار بىر بولسا ئىدىيىسى پارلاق، توغرا، ھەقىقىيدەك يازارمىش. بىزگە بۇ چەكلىك دۇنيانىڭ تاملىرى ئىچىدە جەننەتنىڭ سېھرىنى ۋە ھۇزۇرىنى تاپىدىغانلىقىمىزنى بىلدۈرىدىغان كىتابلار باركى، ئۇلارنى چوڭ سۇيىقەستچىلەرنىڭ

ئادەملىرى — بىر ئېتىز چاشقىنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە يېنىمىزدىن قېچىپ كەتتى— بىزگە ھاياتىمىزنىڭ شېئىرىي گۈزەللىكى ۋە ياخشىلىقىنى ئۇنتۇلدۇرۇش ئۈچۈن مەتبەئەلەردە بېسىپ تارقىتارمىش. "ئىسپاتمۇ؟"دېدى ئۇ بۇ سوئالنى خۇددى مەن سوراۋاتقاندەك گۇمان بىلەن ماڭا قاراپ. "ئىسپات نەدە؟"، ئۇ ئۈستى قۇش مایاقلىرىغا تولغان قىيالارنىڭ، ئىنچىكە ئارچا دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدىن تولغىنىپ تېز يامىشىپ چىقىۋاتاتتى.

ئىسپاتى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىستانبۇلدىكى، ھەممە دۆلەتتىكى ئادەملىرىگە، جاسۇسلىرىغا قىلدۇرغان تەتقىقاتلىرىنىڭ ھۆججەتلىرىنى ئوقۇشۇم كېرەك ئىكەن. كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئوغلى نىشاندىن ئادىشىپ، دادىسىدىن، ئائىلىسىدىن يۈز ئۆرۈگەندىن سىرت — بوپتۇ، بۇ نوچىلىقنى ياشلىق دەپ تۇرايلى—ھاياتىنىڭ ھەممە بايلىقىغا، يەنى " ۋاقتىنىڭ يوشۇرۇن سىممېترىك سىزىقلىرىغا"، "شەيئىلەرنىڭ بارلىق تەرەپلىرىگە، بىر خىل ئۆلۈم سەپسەتىسىگە قارىغۇلارچە ئەسىر بوپتۇ.

— بۇنىڭ ھەممىسى بىر كىتابنىڭ ئىشىمۇ؟— دەپ سورىدى دوكتور نارىن،— ئۇ كىتاب پەقەت چوڭ سۇيىقەستچىلەرنىڭ كىچىك بىر قورالى.

ئەمما ئۇ ئاۋۋال كىتابنى ۋە ئاپتورىنى سەل چاغلىمىغانلىقىنى ئېيتتى. دوستلىرى ۋە جاسۇسلىرى يازغان خەۋەرلەرنى، ئالغان ئىسپات-ھۆججەتلەرنى ئوقۇسام، ئۇ كىتابنىڭ ئاپتورىنىڭ مەقسىتىنىڭ ئەكسىچە يېزىلغانلىقىنى كۆرىدىكەنمەن. ئاپتور بىچارە— پېنسىيىگە چىققان كادىر، كىتابىدا يازغىنىدەك ئىشەنچ-ئېتىقادىنى قوغدىيالىغۇدەك جاسارىتىمۇ يوق بىر ئادەم ئىكەن. "ئۇ غەربتىن كەلگەن شامال لارغا ئەگەشكەن، خاتىرىلىرىمىزنى يوقىتىدىغان ئۇنتۇش ۋاباسىنى بىزگە يۇقتۇرىدىغانلار بىزدىن تەلەپ قىلىدىغان زەئىپ خاراكتېر... زەئىپ روھتىكى، ئەبگا، ئەرزىمەس

بىر ئـادەم ئىكەن! ئۇ يوق بولۇپ كەتتى، ۋەيران قىلىنـدى، يەر يۈزىـدىن ئۆچۈرۈلـدى.“ ئۇ كىتـاب ئـاپتورىنىـڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىگە ئىپچىنمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

بىر ھازاغىچە پاراڭلاشـــماي بىر پادا يولنى بويلاپ ماڭدۇق. ئاسـتا ـ ئاسـتا سـۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان، ئەمما يېقىنلاشـمايۋاتقان ياكى يىراقلاشـمايۋاتقان يامغۇر بۇلۇتلىرى ئارىسـىدا يىپەكسىمان چاقماقلار چاقاتتى، ئەمما ئاۋازى پەسـەيتىلگەن تېلېۋىزورنى كۆرگەندىكىدەك، ھېچقانداق شـــاۋقۇن ـ ســـۈرەن ئاڭلىمايتتۇق. تۆپىلىككە چىققاندا پەقەت دوكتور نارىنىڭ زېمىنلىرىنى ئەمەس، پەستىكى تۈزلەڭلىكتە ئىشچان ئۆي ئايالى راسلىغان داستىخاندەك رەتلىك تۇرغان بازارنى، قىزىل كاھىشلىق ئۆيلەرنى، ئىنچىكە مۇنارلىق جامەنى، كوچىلارنىڭ ئەركىن يېيىلىشـــىنى ۋە بازار ســـىرتىدىكى، تۈز چېگرا ســـىزىقلىرى بىلەن بىر ـ بىرىـدىن ئـايرىلغـان بۇغـداي ئېتىزلىرى بىلەن مېۋىلىـك باغلارنىمۇ كۆردۇق.

ــ ئەتىگەنلىرى كۈن مېنى ئويغىتىپ قارشـى ئېلىشـتىن بۇرۇن مەن ئويغىنىپ كۈننى قارشـــى ئالىمەن، ــ دېدى دوكتور نـارىن مەنزىرىگە قاراۋېتىپ، ــ تاغلارنىڭ ئارقىســـىدىن ســـەھەر كېلىدۇ، ئەمما باشــقا يەرلەردە قۇياشـــنىڭ خېلى بۇرۇن چىقىپ بولغانلىقىنى كىشـــى قارلىغاچلار بىلەن تەڭ بىلىدۇ. ئەتىگەنلىرى بەزىـدە تا بۇ يەرگىچە مېڭىپ كېلىمەن، ماڭا ســـالام بەرگەن قۇياشـــنى قارشـــى ئـالىمەن. تەبىئەت تۇرغۇن بولـــدۇ. ھەرىلەر، يىلانلار تېخى چىقمىـدى. مەن بىلەن دۇنيـا، بىر ـ بىرىمىزدىن نېمە ســـەۋەبتىن مەۋجۇت بولغـانلىقىمىزنى، نېمىشـــقـا بۇ ۋاقىتتـا بۇ يەردە ئىكەنلىكىمىزنى، مەقســـەتنىـڭ، ئەڭ بۈيۈك مەقســـەتنىـڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ســـورايمىز. بۇلارنى تەبىئەت بىلەن باغلاپ ئويلايدىغان ئىنسـانلار بەك ئاز. ئەگەر ئىنسـانلار ئويلانسـا، كاللىسـدا پەقەت باشـــقىلاردىن ئاڭلىغان، ئەمما ئۆزىنىڭ دەپ ئويلىغان بىر قانچە

تايىنى يوق چۈشەنچىسى بار، ئۇلار ئىنسانلارنىڭ تەبىئەتكە قاراپ بايقىغانلىرى ئەمەس، شۇڭا ھەممىسى زەئىپ، خۇنۇك، تۇتۇرۇقسىز چۈشەنچىلەر.

— مەزمۇت تۇرۇش ئۈچۈن كۈچلۈك ۋە كەسكىن بولۇش كېرەكلىكىنى غەربتىن كەلگەن چوڭ سۈيىقەستىنىڭ بارلىقىنى بايقاشتىن ئاۋۋال بىلگەنىدىم، — دېدى دوكتور نارىن، — غېرىب كوچىلار، سەۋرچان دەرەخلەر، خۇنۇك چىراغلارنىڭ مەن بىلەن كارى يوق ئىدى، مەنمۇ ماللىرىمنى توپلىدىم، ئۆز ۋاقتىمنى تەرتىپكە سالدىم؛ تارىخقا ۋە تارىخقا ھۆكۈم قىلماقچى بولغانلارنىڭ ئويۇنىغا باش ئەگمىدىم. نېمىشقا باش ئېگىمەن؟ ئۆزۈمگە ئىشەندىم. ئۆزۈمگە ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن مېنىڭ ئىرادەمگە ۋە ھاياتىمنىڭ شېئىرىي گۈزەللىكىگە باشقىلارمۇ ئىشەندى. ئۇلارنى ئۈمىد ئارقىلىق ئۆزۈمگە باغلىدىم. شۇنداق قىلىپ ئۇلارمۇ ئۆز ۋاقتىلىرىنى يېڭىدىن بايقىدى. بىر-بىرىمىزگە باغلاندۇق. شىفىرلەر بىلەن خەۋەرلەشتۇق، ئاشىق-مەشۇقلاردەك خەت يېزىشتۇق، پات-پات مەخپىي يىغىلدۇق. گۈدۈلدىكى تۇنجى قېتىملىق ئوقەتچىلەر يىغىلىشىمىز يىللارچە داۋاملاشقان كۈرەشنىڭ، يىگىندە قۇدۇق قازغاندەك سەۋر-تاقەت بىلەن ئىشلەنگەن، پىلانلانغان بىر ھەرىكەتنىڭ، ئۆمۈچۈك توردەك دىققەت، چېۋەرلىك بىلەن قۇرۇلغان بىر تەشكىلاتنىڭ غەلىبىسىدۇر ئەلى ئەپەندى! ئەمدى غەرب نېمىلا قىلسا بىزنى يولىمىزدىن قايتۇرالمايدۇ! — بىر ئاز سۈكۈتتىن كېيىن قوشۇمچە قىلدى، — مەن ياش، چىرايلىق خوتۇنۇم بىلەن گۈدۈلدىن سالامەت ئايرىلىپ ئۈچ سائەتتىن كېيىن شەھەردە ئوت ئاپىتى يۈز بېرىپتۇ. ئوت ئۆچۈرۈش ئەترىتىنىڭ دۆلەتنىڭ شۇنچە ياردىمىگە قارىماي مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىشى تاسادىپىيلىق ئەمەسكەن. چۈنكى ئىسيانچىلاردا، يەنى گېزىتلەر كۈشكۈرتكەن توپىلاڭچىلاردا روھلىرىنىڭ، ئۆز شېئىرلىرىنىڭ،

خاتىرىلىرىنىڭ ئۇغرىلانغانلىقىنى سېزىۋالغان دەردمەن دوستلىرىنىڭ كۆز ياشلىرى ۋە ئاچچىقى بارمىش. ماشىنىلارنىڭ كۆيدۈرۈلگەنلىكىنى، قوراللارنىڭ ئېتىلغانلىقىنى، بىر كىشىنىڭ — قانداقتۇر قېرىنداشلىرىنىڭمۇ ئۆلگەنلىكىنى بىلسەم ئىش قانداق بولماقچىدى؟ تەبىئىيكى، ئەنقەرە ۋە يەرلىك پارتىيىلەر بىلەن بىرلىكتە تەشكىللىگەن ناھىيىلىك ھۆكۈمەت جەمئىيەت تەرتىپىگە تەھدىت سالغانلىق پاكىتى بىلەن بۇ كۈشكۈرتۈشنىڭ ھەممىسىنى— دەردمەن ئوقەتچىلەر يىغىلىشىنى چەكلىگەنىدى.

— ئوق ئەمدى يادىن چىقتى،—دېدى دوكتور نارىن،— باش ئەگمەيمەن. يىغىلىشتا پەرىشتىلەر تېمىسىنىڭ مۇنازىرە قىلىنىشىنىمۇ مەن تەلەپ قىلدىم. بىزنىڭ ئۆز روھىمىزنى ۋە باللىقىمىزنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان بىر تېلېۋىزورنىڭ ياسىلىشىنىمۇ مەن تەلەپ قىلدىم، ئۇ قورالنى مەن ياسىتىمەن. ئوغلۇمنى تارتىۋالغان كىتابقا ئوخشاش يامانلىقلارنىڭ مەنبەسىنىڭ تاكى رەزىللىك قايىنىمىغىچە ئىزدەپ تېپىلىپ يوقىتىلىشىنىمۇ مەن تەلەپ قىلدىم. ھەر يىلى يۈزلىگەن، مىڭلىغان ياشلىرىمىزنىڭ بۇ خىل ئويۇنلار ئارقىلىق "پۈتۈن ھاياتىنىڭ ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى"، قوللىرىغا سىلەر بىلەلمىگەن بىر-ئىككى كىتاب بېرىلىپ "پۈتۈن روھىي دۇنيالىرىنىڭ ھەيران قالدۇرۇلغانلىقىنى" بىلدۇق. ھەر ئىشنى مەن بىر-بىرلەپ ئويلىدىم. يىغىلىشقا بارمىغانلىقىمۇ تاسادىپىيلىق ئەمەس. ئۇ يىغىلىشنىڭ سىزدەك بىر ياشنى ماڭا يەتكۈزۈپ بېرىشىدەك بۇ ئىلتىپاتىمۇ بەدەلسىز بىر ئامەت ئەمەس. ھەر ئىش باشتا ئويلىغىنىمدەك جايى جايىدا كېتىۋاتىدۇ... ئوغلۇم بىر قاتناش ھادىسىسى بىلەن مەندىن تارتىۋېلىنغاندا سىزنىڭ يېشىڭىزدا ئىدى... بۈگۈن ئايغا 14، دەل بۈگۈنكى كۈندە ئوغلۇمدىن ئايرىلدىم.

دوكتور نارىن ئالقىنىنى ئاچقاندا ئىچىدىكى سېمىز ئوتنى كۆردۈم. بۇنى ئۇ سېپىدىن تۇتۇپ بىر دەم دىققەت بىلەن

كۆزەتكەندىن كېيىن مەيىن شـــامالغا قويۇۋەتتى. بىلىنەر ـ بىلىنمەس شــــامال يامغۇر بۇلۇتلىرىنىڭ يۆنىلىشـــــىدە چىقىۋاتاتتى؛ ئەمما چىقىۋاتقـانلىقىـدىن ئەمەس، بەلكى ســـــالقىنلىقىـدىن ئۇنىـڭ مەۋجۇتلۇقىنى سېزىۋاتاتتىم. بوز رەڭ بۇلۇتلار گويا قارارسىز تۇرغان يەرلىرىدە تۇرۇپ قېلىشقانىدى. بازاردىن ناھايىتى يىراق بىر يەردە سـۇس سـاغۇچ، غۇۋا بىر چىراغ پىلىلدايتتى، ئۇ يەردە بىر مەخپىي ئىشــلار بار ئىدى. دوكتور نارىن يامغۇرنىڭ ئەمدى ئۇ يەردە ياغقانلىقىنى ئېيتتى. تۆپىلىكنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى خادا تاشــلىق ھاڭنىڭ قىرىغا كەلگىنىمىزدە، مازارلىق ئۈســتىدىكى بۇلۇتلارنىڭ تارىغانلىقىنى كۆردۇق. ھەممە يېرى قورقۇنچلۇق تىـك قىيالار ئارىسىغا ئۇۋا سالغان بىر كۆكنەك بىزنى كۆرۈپ تېزلىكتە ئۇچتى ـ دە، دوكتور نارىننىڭ زېمىنى ئۈســتىگە كەڭ بىر ياي ســـزىشـــقا باشـلىدى. قانداقتۇر قاناتلىرىنى زادى قاقمىغان ئاشـۇ قۇشـنى بىر خىل زوقلىنىش ۋە ھەيرانلىق بىلەن جىمجىت كۆزەتتۇق.

ــ مانا بۇ زېمىندا، ــ دېدى دوكتور نارىن، ــ بىردىنبىر كەســكىن پىكىردىن يىللارچە ئىلھام ئېلىپ پىشــپ يېتىلدۈرگەن بۈيۈك چۈشەنچەمنى، بۇ ئۇلۇغ ھەرىكەتنى مەزمۇت تۇتۇپ تۇرىدىغان بايلىق ۋە كۈچ بار. ئوغلۇم شۇنچە سۆيۈملۈك بولسىمۇ، ئەگەر چوڭ سۇيىقەستچىلەرنىڭ دېپىغا ئۇســـۇل ئوينىمايدىغان، بىر كىتابقا ئىشەنمىگۈدەك كۈچلۈك، ئىرادىلىك بولسىدى، بۈگۈن بۇ تۆپىلىكتىن قاراۋاتقاندا مەن ھېس قىلغان كۈچنى ۋە قابىلىيەتنى ھېس قىلاتتى. بۈگۈن بىلىۋاتىمەن، شـۇ ئىلھامنى ۋە ئۇيۇقنى ســز كۆرۈۋاتىســز. ئوقەتچىلەر يىغىلىشــدىكى كەســكىنلىكىڭىزنى، ماڭا ئېيتقانلارنىڭ ئاشــۇرۇۋەتمىگەنلىكىنى باشــتىلا چۈشــەندىم. يېشــڭىزنى ئۇقۇپ ئىككىلىنىپمۇ قالمىدىم. كەچمىشـــڭىزنى بىلىشــمىنىڭمۇ ھاجىتى قالمىغانىدى. بۇ ياشتا، يەنى ئوغلۇم ھىيلە ۋە رەھىمسىزلىك بىلەن تارتىۋېلىنغان ياشـتا ســز ھەر ئىشـنى، يىغىلىشـقا ئىستەك بىلەن

قاتناشقۇدەك دەرىجىدە چۈشىنىپسىز. شۇ بىر كۈنلۈك تونۇشلۇقىمىز ماگا تارىخنىڭ بىر كىشىدە چالا قالدۇرغان ئىرادە ھەرىكىتىنى باشقا بىر كىشىدە قايتا باشلاتقانلىقىنى بىلدۈردى. ئوغلۇم ئۈچۈن قىلدۇرغان ئۇ كىچىك خاتىرە ئۆيىنى سىزگە بىكاردىن ئىچىپ بەرمىدىم. ئانىسى ۋە ئاچا-سىڭىللىرىدىن باشقا ئۇ ئۆيىنى تۇنجى كۆرگەن ئادەم سىز بولىسىز. ئۆزىڭىزنى، ئۆز ئۆتمۈشىڭىزنى ۋە كېلەچىكىڭىزنى ئۇ يەردە كۆردىڭىز. بۇندىن كېيىن بىپىسىلماقچى بولغان قەدەمىنىمۇ ماگا— دوكتور نارىنغا قاراپ چۈشىنىسىز. ئوغلۇم بول! ئۇنىڭ ئورنىنى ئال. مەندىن كېيىن ھەممە ئىشنى سەن ئۈستۈڭگە ئال. قېرى بىر ئادەممەن، لېكىن قىزغىنلىقىم تېخى پەسەيمىدى. بۇ ھەرىكەتنىڭ داۋاملىشىدىغانلىقىغا ئىشەنگۈم بار. ھۆكۈمەت ئورگانلىرى بىلەنمۇ مۇناسىۋىتىم بار. ماگا خەۋەر يېزىۋاتقانلار يەنىلا ئاكتىپ. ئالدانغان يۈزلەرچە ياشنىڭ كەينىگە ئادەم سالدىم. ئارخىپلارنى، پۈتۈن ئارخىپلارنى ساگا كۆرسىتىمەن، ئوغلۇمنىڭ پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى ئىز قوغلاپ كۆزەتكۈزدۈم، ئوقۇيسەن. ئېزىقتۇرۇلغان ياشلار نېمىدېگەن كۆپ! داداگدىن، ئائىلەڭدىن ئايرىلىشىڭنىڭ ھاجىتى يوق. ھەر خىل قوراللىرىمنىمۇ ساگا كۆرسەتسەم دەيمەن. ماگا 'ماقۇل'دە! خوپ، مەسئۇلىيىتىمنى بىلىمەن دېگىن. مەن چاكىنا ئادەملەردىن ئەمەسمەن، ھەممە ئىشنى كۆرۈۋاتىمەن. ئىلگىرى بىر ئوغۇل بالام بولمىغاچقا ئازاب چەككەنىدىم، كېيىن ئۇنى مەندىن تارتىۋېلىشتى، تېخىمۇ ئېغىر ئازاب چەكتىم. ئەمما ھېچقانداق نەرسە ماگا بۇ مىراسنى ئىگىسىز قالدۇرۇشتىنمۇ ئېغىر كەلمەيدۇ.

يىراقتا يامغۇر بۇلۇتلىرى ھەممە ياقتا تارقىلىۋاتقاندا، دوكتور نارىننىڭ ماكانىغا بىر سەھنىنىڭ بۇلۇڭلىرىغا تىك چىراغلاردىن چۈشكەن نۇردەك قۇياش نۇرلىرى چۈشۈپ تۇراتتى. كۈن نۇرىدىن بىردىنلا يورۇغان بىر پارچە زېمىن، ئالما ۋە جىگدە دەرەخلىرى

بىلەن قاپلانغان بىر تۈزلەڭلىك، ئوغلى يەرلىككە قويۇلغان مازارلىق، بىر ئېغىلنىڭ چۆرىسىدىكى سېغىز توپىلار، قىسقا بىر ۋاقىتتىن كېيىن رەڭگىنى ئۆزگەرتىۋاتاتتى، شۇنداقلا كونۇس شەكىلدىكى نۇر دەستىسىنىڭ جىددىي ئىلگىرىلەۋاتقان بىر روھتەك چېگرا تونىماستىن، ئېتىزلارنى ئىتتىك ئاتلاپ ئۆتۈپلا يوقاپ كەتكىنىنىمۇ كۆرۈۋاتاتتۇق. تۆپىلىككە چىقىش ئۈچۈن ماڭغان يولنىڭ كۆپ قىسمىنى بىز تۇرغان نۇقتىدىن كۆرەلىگىنىمىزنى بايقىغان ھامان، كۆزلىرىم قىيالىق يانباغىر، پادا يولى، ئۈجمە دەرەخلىرى، ئاساسلىق تۆپىلىك، دەرەخلىكلەر ۋە بۇغداي ئېتىزلىرىنى بويلاپ خېلىلا ئارقىغا كەتتى ھەم بىردىنلا ئۆز ئۆيىنى ئايروپىلاندىن تۇنجى كۆرۈۋاتقان بىرسىدەك ھەيرانلىق بىلەن دوكتور نارىننىڭ تۇرالغۇسىنىمۇ كۆردۈم، ئۇ ئەتراپى دەرەخلىكلەر بىلەن قاپلانغان كەڭ بىر تۈزلەڭلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىدى، ئۇ تۈزلەڭلىكتە ناھىيە بازىرىغا بارىدىغان يولغا ۋە سىبىرىيە قارىغايلىرىغا قاراپ مېڭىۋاتقان بەشەيلەندىن بىرىنىڭ جانان ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئالغان گىلاس رەڭلىك گۈللۈك چاپىنىدىن، ياق، پەقەت ئۇنىڭدىن ئەمەس، مېڭىشىدىن، تۇرقىدىن، نازۇكلىقىدىن، گۈزەللىكىدىن، ياق، يۈرىكىمنىڭ سوقۇشلىرىدىن بىلدىم. يەنىمۇ يىراقلاردا دوكتور نارىننىڭ كىچىك ماكانىنىڭ چېگرىلىرى باشلانغان تاغلارنىڭ چوققىسىدا ئاجايىپ بىر ھەسەن-ھۈسەنىنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى كۆردۈم.

— باشقىلار تەبىئەتكە قارىسا، — دېدى دوكتور نارىن، — ئۇنىڭدىن ئۆز چېگرىلىرىنى، يېتەرسىزلىكلىرىنى، قورقۇنچلىرىنى كۆرىدۇ. ئاندىن ئۆز زەئىپلىكلىرىدىن قورقۇپ بۇنى تەبىئەتنىڭ چەكسىزلىكى، چوڭلۇقى دەيدۇ. مەن بولسام تەبىئەتتە مەن بىلەن سۆزلىشىدىغان، تىكلەپ تۇرۇۋشۇم كېرەك بولغان ئىرادەمنى ماڭا ئەسلىتىدىغان قۇدرەتلىك بىر نەسىھەتنى، مول مەزمۇنلۇق بىر

ئەسەرنى كۆرىمەن، ئۇنى قەتئىيلىك، رەھىمسىزلىك، قورقۇمسىزلىق بىلەن ئوقۇيمەن. ئۇلۇغ ئـادەملەر خۇددى بۈيۈك دەۋرلەر، بۈيۈك دۆلەتلەردەك ئۆز ئىچىدە قانداقلا بولسۇن پارتلىغۇدەك مەسئۇلىيەتچان بىر كۈچنى توپلىيالىغانلاردۇر. ۋاقتى كەلگەندە، پۇرسەتلەر چىققاندا، يېڭى تارىخ يارىتىلىدىغان چاغدا بۇ بۈيۈك كۈچ ئۆزى ھەرىكەتكە كەلتۈرگەن ئۇلۇغ ئادەم بىلەن بىرلىكتە رەھىمسىزلەرچە بىر قارارغا كېلىدۇ، قوزغىلىدۇ. ئۇ چاغدا تەقدىرمۇ شۇ رەھىمسىزلىكى بىلەن ھەرىكەتكە ئۆتىدۇ. ئۇ بۈيۈك كۈندە جامائەت پىكرىنىڭ، گېزىت ماقالىلىرىنىڭ ياكى ھازىرقى زامان ئېقىملىرىنىڭ، بىچارە قېرىنداشلىرىمىزنى ئالدىغان Aygaz لارنىڭ، Lux سوپۇنلىرىنىڭ، CocaCola بىلەن Marlboro نىڭ، غەربنىڭ ئۇششاق ماللىرى بىلەن ساختا ئەخلاقىنىڭ ناملىرى تىلغا ئېلىنمايدۇ.

ــ ئەپەندىم، ھۆججەتلەرنى ئوقۇسام بولامدۇ؟ــ دەپ سورىدىم.

ئارىنى ئۇزۇن بىر سۈكۈت باستى. ھەسەن-ھۈسەن دوكتور نارىننىڭ چاڭ-توزان باسقان، داغ چۈشكەن كۆزەينەكلىرىدە ئىككى پاراللېل ھەسەن-ھۈسەن بولۇپ پىلىلدايتتى.

ــ مەن بىر داھىي،ــ دېدى دوكتور نارىن.

10

تۇرالغۇغا قايتتۇق. ھەممەيلەن بىللە چۈشلۈك تاماق يېگەندىن كېيىن، دوكتور نارىن گۈلجاھان ئەتىگەن بىزگە مەھەممەتنىڭ بالىلىقتىكى ھۇجرىسىنى ئېچىپ بەرگەن بىر ئاچقۇچ بىلەن ئىشىكنى ئېچىپ مېنى ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى. ئۇ ئىشكاپلاردىن چىقارغان دەپتەرلەرنى، كىتاب ئىشكاپلىرىدىن ئالغان ئارخىپلارنى كۆرسىتىپ، بۇ ئىسپاتلارنىڭ، بۇ جاسۇس ئاخباراتلىرىنىڭ تەييارلىنىشىنى

بۇيرۇغان ئىرادىنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر دۆلەت شەكلىدە مەيدانغا كېلەلىشىگە كۆز يۇمىايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ تەشكىللىگەن جاسۇسلار بيۇروكراتسىيىسى كۆرسەتكەندەك، دوكتور نارىن چوڭ سۇيىقەستچىلەر ئۇستىدىن غەلىبە قىلسا يېڭى بىر دۆلەت قۇراتتى.

دەرۋەقە بارلىق ئاخباراتلار تېز خاتىرىلىنىپ ئارخىپلاشتۇرۇلغانلىقتىن ۋەقە-ھادىسىلەرنىڭ ئىچىگە كىرىشىم ئوڭاي بولدى. دوكتور نارىن ئوغلىنىڭ ئارقىسىغا سالغان ئىزچىلارنى بىر-بىرىگە تونۇشتۇرماي، بىر سائەت ماركىسىنى ئۆلارنىڭ ھەر بىرىگە تەخەللۇس سۈپىتىدە بەرگەنىدى. بۇ سائەتلەرنىڭ كۆپى غەربنىڭ مېلى بولسىمۇ، يۈز نەچچە يىلدىن بۇيان بىزنىڭ ۋاقتىمىزنى كۆرسىتىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن دوكتور نارىن بۇ سائەتلەرنى بىزنىڭ دەپ بىلەتتى.

تۇنجى ئىزچى Zenith تۇنجى ئاخباراتىنى تۆت يىل ئاۋۋال يازغانىدى. ئۇ ۋاقىتتا ئىسمى يەنىلا ناھىت بولغان مەھەممەت چاپا[1]دىكى ئىستانبۇل ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوختۇرلۇقتا ئوقۇيتتى. Zenith بۇ ئۈچىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىسىنىڭ كۆزدىن باشلاپ دەرسلىرىدە پەۋقۇلئاددە ناچارلاپ كەتكەنلىكىنى ئېنىقلاپ، ئاندىن تەكشۈرۈشىنى مۇنداق خۇلاسىلىغانىدى: مەزكۇر ئوقۇغۇچىنىڭ ئاخىرقى ئايلاردا ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىكى ئۇنىڭ كادىرگا[2]دىكى ئوغۇل ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن بەك ئاز چىققانلىقى، دەرسلەرگە قاتناشمىغانلىقى، ھەتتا شىپاخانىدىكى، دوختۇرخانىدىكى پراكتىكا دەرسىگە پەقەت كەلمىگەنلىكى تۈپەيلىدىن بولغان. ئارخىپ ناھىتنىڭ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن

---

[1] چاپا — ئىستانبۇلدىكى بىر رايون نامى. — ت

[2] كادىرگا — ئىستانبۇلدىكى بىر مەھەللە. — ت

قاچان چىقىپ، قايسى قاتلىمىخانىغا، كاۋاپخانىغا، مۇھەللەبخانىغا[1] ساتىراشخانىغا، بانكىغا بارغانلىقىنى تەپسىلاتى بىلەن بايان قىلغان ئىسپاتلار بىلەن تولغانىدى. مەھەممەت ھەر قېتىم ئىشنى قىلغاندىن كېيىن ھېچ ئىككىلەنمەستىن، تېز قەدەملەر بىلەن ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىغا قايتاتتى، **Zenith** يازغان ھەر خەۋەر خېتىدە دوكتور نارىندىن "تەتقىقاتى"ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ پۇل تەلەپ قىلاتتى.

دوكتور نارىن **Zenith** تىن كېيىن تەيىنلىگەن **Movado** كادىرگادىكى ئوغۇل ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىنىڭ بىر باشقۇرغۇچىسى بولۇشى كېرەك ئىدى، شۇنداقلا كۆپلىگەن باشقۇرغۇچىلاردەك ساقچى بىلەن مۇناسىۋىتى بار ئىدى. مەھەممەتنى قانداقلا بولمىسۇن ۋاقتى- ۋاقتىدا ئىزدىيەلەيدىغان بۇ تەجرىبىلىك ئادەمنىڭ شەھەر چېتىدىكى باشقا بەزى ئەندىشىلىك ئاتىلارغا ياكى مىللىي ئاخبارات تەشكىلاتىغا خېلى بۇرۇنلا ئوقۇغۇچىلار ھەققىدە خەۋەر يېزىپ پايدا ئالغىنىنى ئويلىدىم. چۈنكى تۇرالغۇدىكى سىياسىي كۈچ تەڭپۇڭلۇقىنى كەسپىي بىر ئىنچىكىلىك ۋە ئىخچاملىق بىلەن ناھايىتى ئۇستىلارچە يېزىۋەتكەنىدى. نەتىجە مۇنداق ئىدى: ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدا تەسىرى كۈچلۈك بولۇش ئۈچۈن كۈرەش قىلغاندىن ئىككىسى ئەسەبىي دىنچى، بىرى نەقشبەندىيە تەرىقىتى[2] بىلەن ئالاقىدار، يەنە بىرى بىلىملىك سولچى ئوقۇغۇچىلار تەرەپدارى، بۇلار بىلەن ناھىتىنىڭ ھېچبىر مۇناسىۋىتى يوق. بۇ ياش يىگىتىمىز ئۇ تەرەپبازلارنىڭ ھېچ قايسىسى بىلەن ئارىلاشماي، ئۆز ھالىدا، ئۆز يولىدا ئۈچ دوستى بىلەن بىر ياتاقتا ياشايتتى، ھۆرمەتلىك ئەپەندى، چۈشەندۈرۈش كېرەك بولسا، ئەتىگەندىن

---

[1] مۇھەللەب ـــ سۈتكە شېكەر ۋە گۈرۈچ ئۇنى قوشۇپ ئىشلەنگەن تاتلىق ئىچىملىك، ـــ ت.

[2] نەقشبەندىيە ـــ سوپىزم تەرىقەتلىرىدىن بىرى، ـــ ت.

كەچكىچە قۇرئــان ئوقۇيــدىغــان بىر هــافىزدەك[1] ئىچىگە كىرىپلا كەتكەن بىر كىتابتىن باشقا هېچ بىر نەرسە كۆرمەيتتى. Movado نىڭ ســياســي ۋە ئىدېئولوگىيىلىك تېمىلاردىكى چۈشــەنچىلىرىگە ئىشــەنگەن ياتاق باشــقۇرغۇچىلىرى، ســاقچىلار ۋە يىگىتىمىزنىڭ ياتاقداشلىرى بۇ كىتابنىڭ سىياسىي ۋە دىنچى ياشلار يادلايدىغان خەتەرلىك كىتابلاردىن ئەمەســلىكىگە گۇۋاهلىق بېرىشــكەنىدى. Movado خوجايىنىغا ئەهۋالنىڭ ئۇنچىۋالا ئېغىر ئەمەســلىكىنى چۈشەندۈرۈش يۈزىسىدىن، ئۇ يىگىتنىڭ ياتىقىدىكى ئۈستەلدە بىر نەچچە ســائەتلەپ كىتاب ئوقۇغاندىن كېيىن دېرىزىدىن ســىرتقا قانداق ئەلەڭ-سەلەڭ قارىغانلىقى ياكى ئاشخانىدا دوستلىرىنىڭ ئويۇن-كۈلكىلىرىگە، ھەتتا مازاق قىلىشلىرىغا قانداق كۈلۈمسىرەپ ياكى پەرۋاسىزلارچە ئىنكاس قايتۇرغانلىقى، ياكى ھەر كۈنى ساقال-بۇرۇتلىرىنى ئالمىغانلىقىغا ئوخشاش ئىشلاردىن بىر-ئىككىنى قېتىپ قويغانىدى، شۇنداقلا ئۇنىڭ داۋاملىق شۇ بىرلا سېرىق فىلىمنى كۆرىدىغانلىقى، شــۇ بىرلا ئۇنىئالغۇ لېنتىســىنى مىڭ قېتىمدەك تىڭشــىغانلىقى، دائىم شــۇ بىرلا قىيمىلىق قاتلىمىغا ئامراقلىقى دېگەنــدەك ياشــلىق ھەۋەســلىرىنىڭ ئۆتكۈنچى ئىكەنلىكىنى خوجايىنىغا تەجرىبىلىك ھالدا خەۋەر قىلغانىدى.

ماي ئېيىدا ئىش باشلىغان Omega نىڭ مەھەممەتنى پايلاشتىن بەكرەك مەھەممەت كۆپ ئوقۇغان كىتابنىڭ ئارقىسىغا چۈشــكىنىگە قارىغاندا، بۇ ھەقتە دوكتور نارىنىدىن بىر بۇيرۇق ئالغان بولســا كېرەك. بۇمۇ، دادىســىنىڭ خېلى دەســلەپكى ئايلاردىن بېرى مەھەممەتنىڭ، يەنى ناھىتىنىڭ ھاياتىنى يولدىن چىقارغان نەرسىنىڭ كىتاب ئىكەنلىكىنى توغرا دەپ ئىسپاتلىغىنىنى كۆرسىتەتتى.

شــۇ ئارىدا Omega ئوخشــاش بىر كىتابنى ئۈچ يىلدىن كېيىن

---

[1] ھافىزــ قۇرئاننى تولۇق يادلاپ بولغۇچى، مۇرەتتەب قارى، ـــت.

ماگىمۇ سېتىپ بەرگەن كىتاب يايمىسىنى ۋە ئىستانبۇلدىكى شۇنىڭغا ئوخشـــاش كىتاب ســـېتىلىدىغان ناھايىتى نۇرغۇن يەرنى كۆزدىن كەچۈرگەنىدى. سەۋرچانلىق بىلەن ئىزدەشلەردىن كېيىن پىيادىلەر يولىـدىكى ئىككى يـايمىـدا ئۇ كىتـابنى ئۇچرىتىپتۇ، بۇ يەردىكى ســـاتقۇچىلاردىن ئالغان ئۇچۇر بىلەن كونا كىتابپۇرۇشـــلارنىڭ بىر دۇكىنىغـا بېرىپتۇ ۋە ئۇ يەردىن ئۇقـانلىرىـدىن شـــۇ يەكۈننى چىقىرىپتۇ: ئاز بىر قىســـم كىتاب (150 پارچىدىن 200 پارچىغىچە) بىلىنمىگەن بىر مەنبەدىن، زور ئېھتىمالـدا، ئېتىك، قۇرۇقـدالغان، بىخســغان كىتاب ئامبىرىدىن كىلولاپ مال ئالىدىغان بىر ئەســكى-تۈســـكىچىگە، ئۇ يەردىن كونـا كىتـابپۇرۇشـــلارنىڭ بىر دۇكىنى ئارقىلىق بىر قانچە كوچا يايمىچىلىرىغا يەتكۈزۈلگەنىدى. كىلولاپ مال ئالغۇچى ۋاســتىچى شــېرىكى بىلەن ســوقۇشــۇپ، دۇكىنىنى تاقاپ، ئىســـتانبۇلدىن كېتىپتۇ. ئۇنى تېپىپ تۇنجى ســـاتقۇچىنى تېپىپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. كونا كىتابپۇرۇشلار ئىچىدىكى بىر دۇكـانـدار Omega غـا بۇ كىتـابنىـڭ ســـاقچىلار تەرىپىـدىن تارقىتىلغانلىقى توغرىســدا شـەپە بەرگەنىدى؛ چۈنكى ئۇ كىتاب بىر چاغلاردا قانۇنلۇق نەشــر قىلىنغان بولۇپ، ســوت مەھكىمىســىنىڭ تەلىپىگە بىنائەن يىغىۋېلىنىپ جامائەت خەۋپســزلىكى ئىدارىســغا قاراشـــلىق بىر كىتاب ئامبىرىغا قويۇلۇپتىكەن، بۇ يەردىن بولســـا پۇلســـىز قالغان ســـاقچىلار تەرىپىدىن پات- پات، ئاز-ئازدىن ئوغرىلىنىپ، كىلولاپ مـال ئالىـدىغان ئەســـكى-تۈســـكىچىلەرگە سېتىلىپ، يېڭىۋاشتىن ئايلىنىشقا باشلاپتۇ.

تىرىشـچان Omega كۇتۇپخانىلاردا ئۇ كىتاب ئاپتورىنىڭ باشـقا ئەسـەرلىرىنى تاپالماي، كونا تېلېفون قوللانمىلىرىدىنمۇ ئۇنىڭ ئىز-دېرىكىنى قىلالماي مۇنـداق پىكرىنى قىلغـانـدى: بىزدە تېلېفون ئېلىشـقا پۇلى يەتمەيدىغان كىشـىلەرنىڭ كىتاب يېزىشـقا جۈرئەت قىلغـانلىقى ھەممىگە ئـايـان بىر ئىش بولســـمۇ، بۇ ئۆزگىچە

ئەسەردىكى نامنى تەخەللۇسىمكىن دەيمەن، ئەپەندىم.

ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدا كىتابنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ پۈتۈن يازنى ئۆتكۈزگەن مەھەممەت كۈزگە يېقىن كىتابنىڭ كېلىش مەنبەلىرىگە يېقىنلىشىپ، ئىزدىنىشكە كىرىشكەنىدى. دادىسى بۇ قېتىم ئارقىسىغا سالغان يېگى ئادەمنىڭ تەخەللۇسىنى جۇمھۇرىيەتنىڭ تۇنجى يىللىرىدا ئىستانبۇلدا كىشىلەر ياخشى كۆرگەن سوۋېت مىلى ــ يانچۇق ۋە ئۇستەل سائەتلىرىنىڭ Serkisof دېگەن ئىسمىدىن ئالغانىدى.

Serkisof مەھەممەتنىڭ بەيازىت دۆلەت كۇتۇپخانىسىدا ئىزچىل كىتاب ئوقۇشىقا بېرىلىپ كەتكەنلىكىنى ئېنىقلىغاندىن كېيىن دوكتور نارىنغا بۇ يىگىتنىڭ نورمال ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىغا قايتىش ئۈچۈن چالا تاشلاپ قويغان دەرسلىرىنى ئۆگىنىشكە باشلىغانلىقىنى ئاۋۋال خەۋەر قىلغانىدى. ئاندىن كېيىن يىگىتىمىزنىڭ كۇتۇپخانىدا ھەر كۈنى «پېرتېۋ بىلەن پېتىر» ياكى «ئەلى بىلەن مارى» دېگەندەك بالىلار ژۇرناللىرىنى ئوقۇغانلىقىنى بايقىغاندا ئۈمىدسىزلىككە چۈشۈپ، تەسەللى سۈپىتىدە پىكىر يۈرگۈزگەنىدى: يىگىت بەلكىم بالىلىق ئەسلىمىلىرىگە قايتىپ، ئىچكى دۇنياسىغا كىرىپ قالغان كىرىزىستىن قۇتۇلۇشنى ئۈمىد قىلىۋاتقان بولسا كېرەك.

ئاخباراتلارغا قارىغاندا، ئۆكتەبىر ئېيىدا مەھەممەت بىر چاغلاردا بالىلار ژۇرنىلى چىقارغان ياكى ھازىرغىچە چىقىرىۋاتقان نەشرىياتلارنى ۋە بۇ ژۇرناللاردا قەلەم تەۋرىتىۋاتقان، نەشاتى [1] ئۇسلۇبىغا پىشىپ كەتكەن يازغۇچىلارنى زىيارەت قىلغانىدى. دوكتور نارىننىڭ ئوغلىنىڭ كەينىگە ئادەم سېلىپ پايلاشتىن مەقسىتى، ئوغلىدىكى سىياسىي ۋە ئىدېئولوگىيىلىك خاھىشلارنى بىلىۋېلىش،

[1] نەشاتى ــ تۈرك خەلق شائىرى. ــ ت

دەپ ئويلىغان Serkisof ئۆزىنىڭ بىر قىسىم كىشىلەرگە قارىتىپ يازغان: ”ئەپەندىم، ئۇلار سىياسەتكە ھەر قانچە قىزىققاندەك كۆرۈنسىمۇ، كۆندىلىك سىياسىي ۋە ئىدىيئولوگىيىلىك تېمىلاردا قەلەم تەۋرەتسىمۇ، بۇ قەلەمكەشلەرنىڭ ئەسلىدە چىن قەلبىدىن ئىشەنگەن ھېچبىر پىكىر-چۈشەنچىلىرى يوق. كۆپىنچىسى پۇل ئۈچۈن، ئەگەر پۇل ئۈچۈن بولمىسا، ئۆزلىرى ياقتۇرمىغانلارنى خاپا قىلىش ئۈچۈن بىر نەرسە يېزىشىدۇ.“ دېگەن ئۈچۈرنى دوكتور نارىنغا يەتكۈزگەنىدى.

كۆز كۆنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى مەھەممەتنىڭ ھەيدەرپاشادىكى[1] دۆلەت تۆمۈر يولى خىزمەتچىلىرى باشقارمىسىغا بارغانلىقىنى ھەم Serkisofنىڭ، ھەم Omega نىڭ ئاخباراتلىرىدىن بىلدىم. بىر-بىرىدىن پەرقلەنمەيدىغان ئىككى كۆزەتچىدىن توغرا ئۈچۈرغا ئېرىشكىنى Omega ئىدى: يىگىت دەم ئېلىشقا چىققان خىزمەتچىلەردىن بىرى ھەققىدە مەلۇماتقا ئىگە بولماقچى ئىكەن.

ئارخىپلاشتۇرۇلغان ئاخبارات سەھىپىلىرىنى تېز-تېز ۋاراقلىدىم. كۆزلىرىم جىددىيلىك بىلەن مېنىڭ مەھەللەمنى، كوچامنى، بالىلىقىمدىكى ئىسىملارنى ئىزدەيتتى. مەھەممەتنىڭ مەن ئولتۇرۇشلۇق كوچىدا ماڭغانلىقىنى، بىر ئۆيىنىڭ ئىككىنچى قەۋەتتىكى دېرىزىلىرىگە بىر ئاخشام قارىغانلىقىنى ئوقۇغىنىمدا يۈرىكىم تېز سوقۇپ كەتتى. ئېچىگە مەن چاقىرىلىدىغان ئاجايىپ دۇنيانىڭ ھازىرلىغۇچىلىرى گويا ماڭا ئاسان بولسۇن دەپ ھۆنەرلىرىنى مېنىڭ يېنىمدىلا چىقىرىشنى قارار قىلىشقانىدى، ئەمما ئۇ چاغلاردا بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولغان مېنىڭ بۇلاردىن ھېچ خەۋىرىم يوق ئىدى.

مەھەممەتنىڭ رىفقى تاغا بىلەن كۆرۈشۈشى ئەتىسى بولغانىدى.

---

[1] ھەيدەر پاشا — ئىستانبۇلنىڭ بىر رايونى، — ت.

ئەمما بۇ مەن چىقارغان بىر يەكۈن ئىدى. مەھەممەتنى كۆزەتكەنلەرنىڭ ئىككىسىلا ئۇ يىگىتنىڭ ئېرەنكۆي[①] قاپاق تېرەك كوچىسىدىكى 28-نومۇرلۇق بىر ئۆيگە كىرگەنلىكى ۋە ئۇ ئۆيدە ئالتە، ياق بەش مىنۇت تۇرغانلىقىنى ئېنىقلىغان، ئەمما قايسى قەۋەتتىكى ئىشىكنى چەككەنلىكى، كىم بىلەن كۆرۈشكەنلىكىنى ئېنىقلىيالمىغانىدى. تىرىشچان Omega ھېچ بولمىسا بۇلۇڭدىكى دۇكاندار ياردەمچىسىنىڭ ئاغزىدىن گەپ ئېلىپ، ئۇ ئۆيلەردە ياشايدىغان ئۈچ ئائىلە ھەققىدە ئۇچۇر ئالغانىدى. پەرىزىمچە، دوكتور نارىنىنىڭ رىفقى تاغا ھەققىدە ئېرىشكەن تۇنجى ئۇچۇرى مۇشۇ ئىدى.

رىفقى بەگ بىلەن بۇ كۆرۈشۈشتىن كېيىنكى كۈنلەردە مەھەممەت Zenith نىڭمۇ كۆزىدىن قاچمىغان بىر كىرىزىسقا دۇچ كەلگەنىدى. Movado مەھەممەتنىڭ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىكى ياتىقىدىن چىقمىغانلىقىنى، ھەتتا ئاشخانىغىمۇ كىرمىگەنلىكىنى، ئەمما ئۇنى كىتابنى بىر قېتىم بولسىمۇ ئوقۇۋاتقاندا كۆرەلمىگەنلىكىنى يازغانىدى. ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن چىقىشلىرى بولسا تەرتىپسىز، شۇنداقلا Serkisof نىڭ قارىشىچە مەقسەتسىز ئىدى. بىر كېچىسى ئۇ تاڭ ئاتقىچە سۇلتان ئەھمەد[②]نىڭ ئارقا كوچىلىرىدا ئايلىنىپتۇ، باغچىدا ئولتۇرۇپ سائەتلەرچە تاماكا چېكىپتۇ. يەنە بىر كېچىسى Omega ئۇنىڭ قولىدىكى قەغەز قاچىدىكى ئۈزۈمنىڭ ھەر بىر دانىسىنى ئۇنچە-مەرۋايىتنى كۆزەتكەندەك ئۇزۇندىن ئۇزۇن كۆزىتىپ، ئاندىن ئاستا-ئاستا چايناپ يۇتۇپ تۆت سائەتنى ئۆتكۈزۈپ، ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىغا قايتقانلىقىغا شاھىد بولغانىدى. ئۇنىڭ ساقاللىرى ئۆسۈپ، ئۈستىۋېشى قارىغۇسىز بولۇپ كەتكەنىدى.

① ئېرەنكۆي— ئىستانبۇلنىڭ بىر رايونى. —ت

② سۇلتان ئەھمەد— ئىستانبۇلدىكى بىر مەھەللە

كۆزەتچىلەر ئاخباراتلىرىدا يىگىتنىڭ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن چىقىش ۋاقتىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كەتكەنلىكىدىن ئاغرىنىپ، ھەقلىرىنىڭ كۆپەيتىلىشىنى تەلەپ قىلغانىدى.

نويابىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن مەھەممەت پاراخوت بىلەن ھەيدەر پاشاغا ئۆتۈپتۇ، پويىزغا چىقىپ ئېرەنكۆيدە چۈشۈپ كوچىلاردا خېلى ئۇزۇن مېڭىپتۇ. ئارقىسىغا چۈشكەن Omega نىڭ يېزىشىچە، يىگىت مەھەللىنىڭ پۈتۈن كوچىلىرىنى كېزىپ چىقىپتۇ. مېنىڭ دېرىزەمنىڭ ئالدىدىنمۇ (مېنىڭ ئۆيۈمدە ئولتۇرۇشۇم ئېھتىمالىغا بەك يېقىن) ئۈچ قېتىم ئۆتكەندىن كېيىن قاراڭغۇ چۈشكەندە قاپاق تېرەك كوچىسىدىكى 28-نومۇرلۇق ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ دېرىزىلىرىگە قاراشقا باشلاپتۇ. قاراڭغۇلۇقتا، سىم-سىم يېغىۋاتقان يامغۇردا، بىر قارارغا كېلەلمەي ياكى Omega نىڭ ئاخباراتىچە، چىراغلىرى يېنىپ تۇرغان دېرىزىلەردىن ئۆزى ئارزۇ قىلغان ئىشارەتكە ئېرىشەلمەي ئىككى سائەت كۈتكەن مەھەممەت شۇ كېچىسى كادىكۆيدىكى[1] مەيخانىلەرنىڭ بىرىدە خېلىلا مەست بولۇپ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىغا قايتىپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن، Omega بىلەن Serkisof ئۇ يىگىتنىڭ شۇ سەپەرنى ئالتە قېتىم تەكرارلىغانلىقىنى يېزىشقانىدى، ھەمىشە ئىنتايىن قەتئىي بولغان Serkisof ئۇ يىگىت داۋاملىق قارىغان يورۇق دېرىزىنىڭ ئارقىسىدىكى كىشىنىمۇ توغرا ئېنىقلىغانىدى.

رىففى تاغا بىلەن مەھەممەتنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق كۆرۈشۈشى Serkisof نىڭ كۆزىتىشى ئاستىدا بولغانىدى. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ يورۇق دېرىزىلىرىنى ئاۋۋال ئۇدۇلدىكى پىيادىلەر يولىدىن، ئاندىن باغچىنىڭ پەس تاملىرىنىڭ ئۈستىدىن كۆزەتكەن Serkisof بۇ كۆرۈشۈشنى (بەزىدە ۋەدىلەشكەن كۆرۈشۈشمۇ دەيتتى) كېيىنكى

[1] كادىكۆي— ئىستانبۇلدىكى بىر مەھەللە. —ت

خەتلىرىدە ناھايىتى كۆپ قېتىم ئىزاھلىغانىدى. ئەمما تۇنجى كۆزەتكەنلىرى كۆپىنچە كۆرگەنلىرىگە ھەم ۋەقەلەرگە تايانغانلىقى ئۈچۈن تېخىمۇ راست ئىدى.

دەسلەپتە ياشانغان ئادەم بىلەن يىگىت (ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئامېرىكا پادىچىلار كىنوسىنى بېرىۋاتقان تېلېۋىزور) ئورۇندۇقتا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇرۇپ، يەتتە ـ سەككىز مىنۇت پەقەت پاراڭلاشماپتۇ. بىر چاغدا ياشانغان ئادەمنىڭ خوتۇنى ئۇلارغا قەھۋە ئەكىلىپتۇ. ئاندىن مەھەممەت ئورنىدىن تۇرۇپ، قول ھەرىكەتلىرى بىلەن، ئەسەبىيلەرچە ۋە غەزەپ ـ ئاچچىقى بىلەن بىر نەرسىلەرنى دەپ كېتىپتۇكى، Serkisof ئۇ يىگىتنى قېرىغان ئادەمگە قول تەگكۈزۈپ سالارمىكىن دەپ ئويلاپتۇ. بۇ چاغدا پەقەت دەردلىك كۈلۈمسىرىگەن رىفقى بەگ يىگىتنىڭ سۆزلىرىدىن جىددىيلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئوخشاش بىر ھاياجان بىلەن ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپتۇ. ئاندىن كېيىن ئىككىلىسى تامدا ئۆزلىرىنى دورىغان سادىق كۆلەڭگىلىرى بىلەن بىرلىكتە ئورۇندۇققا قايتا ئولتۇرۇپتۇ ۋە سەۋرچانلىق بىلەن بىر ـ بىرىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپتۇ، جىم تۇرۇشۇپتۇ، تېلېۋىزورغا كۆڭۈلسىز ھالدا بىر ئاز قارىشىپتۇ، يەنە پاراڭلىشىپتۇ، ئاندىن ياشانغان ئادەم بىر ھازا چۈشەندۈرۈپتۇ، يىگىت ئاڭلاپتۇ، شۇ ۋاقىتتا يەنە جىمىپ قېلىشىپ دېرىزىدىن سىرتقا پەرىشان ھالدا قارىشىپتۇ، Serkisof نى بايقىماپتۇ.

ئەمما ياندىكى بىنانىڭ دېرىزىسىدىن قىتىغۇر بىر خوتۇن كۆزەتتىكى Serkisof نى كۆرۈپ قېلىپ زۇۋانىنىڭ بېرىچە: "ئادەم بارمۇ! ئاللاھ جازاسىنى بەرسۇن، تەلۋە!" دەپ توۋلىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ قېتىمقى سۆھبەتنىڭ ئاخىرقى ئۈچ مىنۇتىنى ئېنىقلىيالماستىن، مول كۆزىتىش نۇقتىسىنى ھاپىلا ـ شاپىلا تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر بولغانىدى. لېكىن ئۇنىڭ كېيىنكى دوكلاتلىرىدا پەرەز قىلىشىچە، بۇ

ئىش جەزمەن مەلۇم يەر ئاستى تەشكىلاتى ياكى خەلقئارا سىياسىي تەشكىلاتلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەن؛ ئۇ يەنە سۇيىقەست توغرىسىدىكى گۇمانىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

كېيىنكى بىر ئارخىپتىن مەلۇم بولغىنىغا قارىغاندا، دوكتور نارىن ئۇ كۇنلەردە ئوغلىنىڭ ھەر ۋاقىت كۆزىتىلىشىنى تەلەپ قىلىپتۇ، كۆزەتكۇچىلەرمۇ ئۇنى ئاخبارات يامغۇرىغا تۇتۇپتۇ. Omega نىڭ ئېيتىشىچە، مەھەممەت رىفقى بەگ بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنكى كۇنلەردە تولىمۇ سەپرا مىجەز بولۇپ قاپتۇ، ئەمما Serkisof نىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ قاتتىق دەردمەن كۆرۈنگىنى بىلەن قەتئىي نىيەتلىك ئىكەن. مەھەممەت جىمى يايمىلاردىن شۇ كىتابنىڭ تاپالىغانلىكى نۇسخىلىرىنى سېتىۋېلىپ، بۇ ”ئەسەر“نى كادىرىگا ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدا (Movado يەتكۈزگەن خەۋەر)، ئوقۇغۇچىلار قەھۋەخانىلىرىدا (Zenith بىلەن Serkisof يەتكۈزگەن خەۋەر) ۋە ئاپتوبۇس بېكەتلىرى، كىنوخانا ئىشىكلىرى، پاراخوت بېكەتلىرى(Omega يەتكۈزگەن خەۋەر) دېگەندەك ئېسىگە كەلگەن ھەر يەرگە تارقىتىشقا تىرىشىپ، قىسمەن مۇۋەپپەقىيەت قازانغانىدى. ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىكى ياتىقىدا ئۇنىڭ ياش ئوقۇغۇچىلارنى تۇيەدۇرتماي تەسىرلەندۇرۇشكە تىرىشقانلىقىنى Movado ياخشى بىلەتتى. باشقا ئوقۇغۇچىلار ماكانلىرىدىمۇ ئەتراپىغا ياشلارنى توپلاشقا تىرىشقانلىقى مەلۇم بولغانىدى، ئەمما ئۇ مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئۆز دۇنياسىغا چېكىنگەن تەنھا بىر ئوقۇغۇچى بولغانلىقى ئۈچۈن تەسىرىنى تولۇق كۆرستەلمىگەنىدى. ئۇ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىكى ئاشخانىلاردا ۋە مەكتەپتە ئۇچراتقان ساۋاقداشلىرىنىڭ ئىسمىنى تىزىملىكىنى تۇرغۇزىۋېلىپ، مۇشۇ مەقسەتتە دەرسلەرگە كىرىپ، بىر-ئىككى ئوقۇغۇچىنىڭ كاللىسىنى قايمۇقتۇرغىنىنى، ئۇلارغا كىتابنى ئوقۇتالىغانلىقىنى تولۇق ئىگىلىگەنىدىم، بىر گېزىت پارچىسىغا كۆزۈم چۈشتى:

ئېرەنكۆيدە جىنايەت (ئەنقەرە ئاخبارات ئاگېنتلىقى خەۋىرى):
دۆلەت تۆمۈر يول ئىدارىسىنىڭ دەم ئېلىشقا چىققان باش مۇپەتتىشلىرىدىن رىفقى خات تۈنۈگۈن ئاخشام سائەت توققۇزلاردا كىملىكى نامەلۇم بىرسى تەرىپىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلدى. تۈنۈگۈن ئاخشام ئۆيىدىن قەھۋەخانىغا چىققاندا قاپاق تېرەك كوچىسىدا رىفقى خاتىنىڭ يولىنى توسقان بىر ئادەم ئۇنىڭغا تاپانچىدا ئۈچ پاي ئوق ئاتتى. كىملىكى نامەلۇم قاتىل نەق مەيداندىن قېچىپ كەتتى. يارىلىنىپ شۇ هامان جان بەرگەن خات (67ياش) دۆلەت تۆمۈر يول ئىدارىسىدا خىزمەتلەرنى ئاكتىپ ئىشلەپ ئاخىرىدا باش مۇپەتتىشلىكتىن دەم ئېلىشقا چىققانىدى. ئەتراپىدىكىلەر ۋە تۆمۈر يول ساهەسىدىكىلەر ئارىسىدا هۆرمەتكە سازاۋەر بولغان خاتىنىڭ ئۆلۈمى ئۇلارغا قايغۇ-ماتەم ئېلىپ كەلدى.

بېشىمنى ئارخىپلاردىن كۆتۈرۈپ ئەسلىدىم: دادام كەچقۇرۇن ئۆيگە پەرىشان قايتقانىدى. دەپنە مۇراسىمىدا هەممە كىشى يىغا-زارە قىلىشقانىدى. هەسەتخورلۇقتىن كېلىپ چىققان جىنايەتنىڭ گېپى تارقالغانىدى. بۇ هەسەتخور ئادەم كىم بولغىيتى؟ دوكتور نارىنىنىڭ تەرتىپلىك ئارخىپلىرىنى ئاچچىقىم بىلەن ۋاراقلاۋېتىپ ئويلاپ تېپىشقا تىرىشتىم: تىرىشچان Serkisof؟ ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدىغان **Zenith**؟ ۋاقتىنى چىڭ تۇتىدىغان **Omega**؟
باشقا بىر ئارخىپتىن دوكتور نارىنىنىڭ ئەيتاۋۇر قانچىلىك چىقىم تارتىپ ئېلىپ بارغان كۆزىتىشلىرىنىڭ باشقا بىر نەتىجىگە ئېرىشكەنلىكىنى بىلدىم. چوڭ بىر ئېھتىماللىق شۇكى، دۆلەت ئاخبارات تەشكىلاتىدا ئىشلەيدىغان "هامىلتون سائەت" ناملىق ئىشپىيون قىسقا بىر خەتتە دوكتور نارىنغا مۇنداق ئۇچۇرلارنى بەرگەنىدى:

رىفقى خات كىتابىنىڭ ئاپتورى ئىدى. بۇ ئەسەرنى 12 يىل ئاۋۋال يازغان، كىتابقا ئۆز ئىسمىنى يېزىشقا تارتىنچاق ھەۋەسكارلاردەك جۈرئەت قىلالمىغان. ئۇ يىللاردا ئوغۇللىرىنىڭ ۋە ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كېلەچىكىدىن ئەندىشە قىلغان خەۋەرچى ئاتىلارنىڭ ۋە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ شىكايەتلىرىگە قۇلاقلىرى دىڭ تۇرىدىغان دۆلەت ئاخبارات تەشكىلاتىنىڭ نەشرىيات خادىملىرى كەلگەن خەۋەرلەردىن كىتابنىڭ بەزى ياشلىرىمىزنى ئازدۇرغانلىقىنى ئۇقۇپ، ھەۋەسكار ئاپتورنىڭ كىملىكىنى باسمىخانىدىن ئېنىقلاپ، بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنى بۇ ئىشقا مەسئۇل نەشرىيات تەپتىشىگە تاشلاپ قويغانىدى. 12 يىل ئاۋۋال تەپتىش كىتابنى جىمجىتلا يىغدۇرۇپ ئامبارغا تىقتۇرۇپتۇ، ئەمما بىر سوت ئېچىپ ھەۋەسكار ئاپتورنى قورقۇتۇپ قويۇشنىمۇ ھاجىتى قالمىغانىدى. چۈنكى ئاپتور— دەم ئېلىشقا چىققان تۆمۈر يول مۇپەتتىشى رىفقى خات تەپتىش مەھكىمىسىگە تۈنجى چاقىرتىلىشىدا كىتابنىڭ يىغىۋېلىنىشىغا قارشى ئەمەسلىكىنى، يىغدۇرۇش قارارىغا ئېتىراز بىلدۈرمەيدىغانلىقىنى قانداقلا بولمىسۇن مەمنۇنىيەتكە يېقىن ئوچۇق بىر تىلدا ئىپادىلەپتۇ، ئۆز ئارزۇسى بويىچە يېزىلغان بىر ھۆججەتكە دەرھال ئىمزا قويۇپتۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن يېڭى كىتاب يازماپتۇ. ھامىلتونىنىڭ ئاخباراتى رىفقى تاغا ئۆلتۈرۈلۈشتىن 11 كۈن بۇرۇن يېزىلغانىدى.

كۆرسەتكەن ئىپادىلىرىدىن مەھەممەتنىڭ رىفقى تاغىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى شۇ ۋاقىتتا ئاڭلىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. Movado نىڭ ئېيتىشىچە"ئازغۇن يىگىت" كېسەل ھالدا ياتىقىغا بېكىنىپ، ئەتىگەندىن كەچكىچە ئورنىدىن قوپماي بىر خىل دىنىي ئەسەبىيلىك بىلەن كىتابنى ئوقۇشقا باشلىغانىدى. كېيىن ئۇنىڭ ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن سىرتقا چىققانلىقىنى ئېنىقلىغان Serkisof مۇ، Omega مۇ يىگىتىمىزنىڭ بىرەر نىشانى ۋە مەقسىتى يوقلۇقىنى

زەيرەك[1] ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ جەزملەشتۈرگەنىدى. بىر كۈنى ئۇ نىڭ ئارقا كوچىلىرىدا بىكارچىدەك بىر نەچچە سائەت مەقسەتسىز ئايلانغان ھەم چۈشتىن كېيىنكى ۋاقتىنى بەيئوغلى كىنوخانىلىرىدا جىنسىيەت فىلىملىرىنى كۆرۈش بىلەن ئۆتكۈزگەن. Serkisof ئۇنىڭ بەزىدە يېرىم كېچىدە ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدىن چىققانلىقىنى ئېنىقلايتتى، ئەمما نەگە ماڭغانلىقىنى ئۇقالمايتتى. بىر كۈنى چۈشتە Zenith ئۇنى ناھايىتى پەرىشان ھالدا كۆرۈپتۇ:چاچ-ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن، ئۈستىبېشى رەتسىز بولۇپ، كوچىلاردىكى، پىيادىلەر يوللىرىدىكى كىشىلەرگە "كۆن نۇرى بىلەن خوشى يوق مۇشۇكياپىلاق" تەك قارايدىكەن. ئوقۇغۇچىلار قەھۋەخانىلىرىدىن، كىتابنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن بارغان دەرسخانا كارىدورلىرىدىن، تونۇشلىرىدىن يۈتۈنلەي دېگۈدەك يىراقلاشقانىكەن. ھەر قانداق بىر ئايال بىلەن مۇناسىۋىتى ياكى شۇنداق بىر مۇناسىۋەت قۇرۇشتەك تىرىشچانلىقى يوق ئىكەن. ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇسىدا باشقۇرغۇچى بولغان Movado مەھەممەت يوق چاغدا ئۇنىڭ ياتىقىنى تەكشۈرگەندە يالىڭاچ ئاياللار رەسىملىرىنى باسقان بىر قانچە ژۇرنالنى كۆرۈپ، بۇلارنىڭ ئادەتتە ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆپ قىسمى پايدىلىنىدىغان نەرسىلەر ئىكەنلىكىنى ئېزاھلىغانىدى. بىر-بىرىدىن خەۋەرسىز Zenith بىلەن Omega نىڭ تىرىشچانلىقلىرىدىن مەلۇم بولۇشىچە، مەھەممەت بىر مەھەل ھاراققا بېرىلىپ كەتكەنىدى. كۆپلىگەن ئوقۇغۇچىلار بارىدىغان "شاد قاغا قېرىنداشلار پىۋىخانىسى"دا مەسخىرىلىك بىر گەپ قىلىش تۈپەيلىدىن بىر جېدەلگە ئارىلىشىپ قالغاندىن كېيىن، ئارقا كوچىلاردىكى چەت ۋە ناچار مەيخانىلارغا بارىدىغان بولغانىدى. بىر مەزگىل باشقا ئوقۇغۇچىلار بىلەن، مەيخانىدا تونۇشقان تەلۋىلەر

[1] زەيرەك — ئىستانبۇلنىڭ بىر رايونى، — ت.

بىلەن يېڭىدىن مۇناسىۋەت قۇرۇشقا تىرىشقان بولسىمۇ ئەمەلگە ئاشۇرالمىغانىدى. كېيىنكى چاغلاردا كىتاب يايمىلىرىنىڭ ئالدىدا بىر نەچچە سائەتلەپ قاراپ كىتابنى ئۆزىگە ئوخشاش سېتىۋېلىپ ئوقۇيدىغان بىر دىلكەش قېرىندىشىنى ئىزدەش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزگەنىدى. ئۇ دوستلۇقنى كۈچەيتىپ قوللىرىغا كىتابنى بېرىپ ئوقۇتالىغان بىر قانچە ياشنى قايتا ئىزدەپ تېپىپتۇ، ئەمما Zenith نىڭ ئېيتىشىچە، مىجەزىنىڭ ئوساللىقى تۈپەيلىدىن ئۇلار بىلەن دەرھال سوقۇشۇپ قاپتۇ. ئاقساراي[1] نىڭ ئارقا كوچىلىرىدىكى بىر مەيخانىدا Omega بۇ تالاش-تارتىشنىڭ بىرىنى يىراقتىن بولسىمۇ ئاڭلىغانىدى، ئەمدى بىر يىگىتتەكمۇ كۆرۈنمەيدىغان يىگىتىمىزنىڭ كىتابتىكى دۇنيادىن، ئۇ يەرگە بېرىشتىن، بوسۇغىدىن، ھۇزۇردىن، تەڭداشسىز پەيتتىن، ھادىسىدىن گەپ قىلغانلىقىنى ئاڭلىغانىدى. ئەمما بۇ ھاياجانلارمۇ ئۆتكۈنچى بولۇشى كېرەك ئىدى، چۈنكى Movadoنىڭ ئېنىقلىغىنىدەك، چېچى، ساقىلى، قاساماقلىقى ۋە رەتسىزلىكى دوستلىرىنى(ئەگەر ئەمدى دوستى بولسا) بىئارام قىلىدىغان ھالغا كېلىپ قالغان مەھەممەت كىتابىمۇ ئوقۇمايتتى. "مېنىڭچە ئەپەندىم،— دەپ يازغانىدى يىگىتىمىزنىڭ مەقسەتسىز ئايلىنىشلىرىدىن، ھېچبىر نەتىجىسى چىقمىغان مېڭىشلىرىدىن بىزار بولغان Omega، — بۇ دەردمەن يىگىت دەردىنى ئازايتىدىغان بىر نەرسە ئىزدەۋاتىدۇ، زادى نېمە ئىزدەۋاتقىنىنى ئېنىق بىلمەيمەن، لېكىن مېنىڭچە ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئېنىق بىلمەيدۇ."

ئىستانبۇل كوچىلىرىدا مەقسەتسىز يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە Serkisof يېقىندىن كۆزەتكەن ئۇ يىگىتىمىز دەردىنى ئازايتىدىغان، روھىغا بىر ئاز بولسىمۇ ھۇزۇر بېرىدىغان "بۇ نەرسىنى" ئاپتوبۇس

[1] ئاقساراي— ئىستانبۇلنىڭ بىر رايونى. —ت

بىكەتلىرىدە، ياق، ئاپتوبۇسلارنىڭ ئۆزىدە تېپىۋاتاتتى. مەھەممەت قولىدا تەييارلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان بىر سومكا تۇتماي، بىر نىشانى بارلىقىنى كۆرسىتىدىغان بىر بېلەت ئالماي، بېكەتلەردىن قوزغالماقچى بولغان بىر ئاپتوبۇسقا ئالدىقانداق ئىلھام بىلەن چىقىۋېرەتتى، بىر پەس ئارىسالدى بولغان Serkisof ئۇنىڭ ئارقىسىدىن Magirus[1] قا چىقاتتى.

ئۇلار نەگە ماڭغانلىقىنى بىلمەستىن، نەگە ئېلىپ بېرىلغانلىقىنى ئاڭقىرالماستىن ناھىيىدىن ناھىيىگە، بېكەتتىن بېكەتكە ئاتلىنىپ، ئاپتوبۇستىن ئاپتوبۇسقا ئالمىشىپ بىر-بىرىنىڭ ئارقىسىدىن ھەپتىلەپ سەپەر قىلغانىدى. Serkisof دىر-دىر تىترەيدىغان ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا ئولتۇرۇپ ئىرماش-چىرماش ھەرپلەر بىلەن يازغان ئىسپاتلار بۇ نائېنىق سەپەرلەرنىڭ سېھىرىگە، مەقسەتسىز ساياھەتلەرنىڭ رەڭلىرىگە ھەقىقىي شاھىدلىق قىلاتتى: ئۇلار يوللىرىنى، چامادانلىرىنى يوقاتقان يولۇچىلارنى، ئەسىر-زاماندىن ئازغان تەلۋىلەرنى كۆرگەنىدى؛ كالپىندار ساتىدىغان پېنسىيونېرلار، ئەسكەرلىككە ماڭغان ھەۋەسكارلار، يېقىنلىشىۋاتقان قىيامەتتىن خەۋەر بېرىدىغان ياشلار بىلەن ئۇچراشقانىدى. بېكەت ئاشخانىلىرىدا ئولتۇرۇپ، توي قىلىشقا ۋەدىلىشىپ قويغان ياشلار، رېمونتچى شاگىرتلىرى، پۇتبولچىلار، ئەتكەس تاماكا ساتقۇچىلار، ياللانما قاتىللار، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى، كىنوخانا مەسئۇللىرى بىلەن تاماق يېيىشكەنىدى، يۈزدەك كىشى بىلەن كۈتۈش زاللىرىدا، ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا بىر-بىرىگە يۆلىنىپ ئۇخلىغانىدى؛ بىر مېھمانخانىدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ قونمىغان، بىرەر قېتىممۇ بىرسى بىلەن مۇقىم مۇناسىۋەت، دوستلۇق ئورناتمىغان، بىر قېتىم بولسىمۇ بىرەر نىشانى باردەك سەپەر

[1] Magirus — ئاپتوبۇس ماركىسى، — ت.

قىلالمىغانىدى.

” ئەپەندىم، بىزنىڭ قىلغان پۇتۇن ئىشىمىز بىر ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ يەنە بىرىگە چىقىشتىن ئىبارەت، ــ دەپ يازغانىدى Serkisof، ــ بىر ئىشنى كۈتىمىز؛ بەلكىم بىر مۆجىزە، بىر نۇر، بىر پەرىشتە، بىر ھادىسە؛ بىلمەيمەن، ئەمما قەلبىمىنىڭ ئۈچىغا مۇشۇلار كېلىدۇ... گويا بىزنى ناتونۇش بىر دىيارغا ئاپىرىدىغان ئىشارەتلەرنى ئىزدەيمىز، ئەمما ھېچ تەلىيىمىز يوق. مۇشۇ چاغقىچە كىچىك بىر قاتناش ھادىسىسىنى بولسىمۇ باشتىن كەچۈرمىگەنلىكىمىز بەلكىم بىر پەرىشتىنىڭ بىزنى قوغداۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. يىگىت مېنىڭ بارلىقىمنى تېخىچە بىلەلمىدىمۇ، بىلمەيمەن. ئاخىرىغىچە چىدىيالايمەنمۇ يوق، ئۇنىمۇ بىلمەيمەن.“

ئۇ چىدىيالمىغانىدى. ئۇششاق-چۈششەك گەپلەر يېزىلغان بۇ خەتتىن بىر ھەپتە كېيىن مەھەممەت بىر ئۆتەڭدە يېرىم كېچىدە ئىچىۋاتقان شورپىسىنى تاشلاپ قويۇپ، قوزغىلىۋاتقان بىر MAVIVARAN[1] غا چىققانىدى، بۇلۇڭدىكى شىرەدە شورپىسىنى قوچۇپ ئولتۇرغان Serkisof قېچىپ غايىپ بولغان مەھەممەتكە ھەيران-ھەسلىكتە قاراپ قالغانىدى. ئاندىن ئۇ شورپىسىنى ئالدىرىماي ئىچىپ تۈگىتىپ، بۇنىڭدىن خىجالەت ئەمەسلىكىنىمۇ دوكتور نارىنغا سەمىمىي بىلدۈرگەنىدى. ئەمدى قانداق قىلىشى كېرەك؟

شۇنىڭدىن كېيىن مەھەممەتنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى دوكتور نارىنمۇ، كۆزەتكۈچىلىكىنىڭ داۋاملىشىشىنى تەلەپ قىلغان Serkisof مۇ بىلەلمىگەنىدى.

Serkisof مەھەممەت دەپ ئويلىغان باشقا بىر ياش بالىنىڭ ئۆلۈكىنى ئۇچراتقانغا قەدەر ئالتە ھەپتە ئاپتوبۇس گاراژلىرىدا،

---

[1] MAVIVARAN ــ ئاپتوبۇس ماركىسى، ــ ت.

قاتناش تارماقلىرىدا، شـــوپۇرلار يىغىلغان قەھۋەخانىلاردا ۋاقىت ئۆتكۈزۈپتۇ، بىر ســـەزگۈ بىلەن بولۇپ ئۆتكەن قاتناش ۋەقەلىرىگە ئۆلگۈرۈپ بېرىپ جەســەتلەر ئارىســىدا يىگىتىمىزنى ئىزدەپتۇ. شــۇ ۋاقىتتا دوكتور نارىنىنىڭ ئوغلىنىڭ كەينىگە باشقا ۋاقىتلاردىمۇ ئادەم سالغانلىقىنى ئاپتوبۇسلاردىن يېزىلغان باشقا خەتلەردىن بىلدىم. بۇ خەتلەردىن بىرىنى قەلەمگە ئالغان پەيتتە ئاپتوبۇســـنىڭ بىر ئات هارۋىســـىغا ئارقىدىن ســـوقۇلۇشـــى بىلەن Zenith نىڭ قىلچە بىخەســـتەلىك قىلمايدىغان يۈرىكى قان يېتىشـــمەي توختاپ قاپتۇ، چالا قالغان بۇ قانلىق خېتىنى ERKENVARAN شـــىركىتىنىڭ باشلىقلىرى دوكتور نارىنغا سېلىۋەتكەنىدى.

مەھەممەتنىڭ ناھىت بولۇپ ئۆتكۈزگەن تۇنجى هاياتىنى زەپەر بىلەن ئاياغلاشـــتۇرغان قاتناش هادىســـىسـىگە Serkisof ۋەقەدىن پەقەت تۆت سائەت كېيىن ئۆلگۈرگەنىدى. بىر SELAMET EXPRES ئاپتوبۇسى مەتبەئە سىياهى بېسىلغان بىر باكلىق ماشىنىغا كەينىدىن سوقۇلۇپتۇ، هايالشـمايلا بىر هازا قىيا-چىيا كۆتۈرۈلۈپتۇ ۋە قاپقارا ســـىياھ بىلەن بويالغان ئاپتوبۇس يالقۇنلاپ كۆيۈپتۇ، كېيىن يېرىم كېچىــدە كۆيۈپ تۈگەپتۇ. Serkisof ”هېچ تونۇغىلى بولمىغــدەك دەرىجىدە كۆيگەن ئازغۇن، بەختســـىز نـاهـىت“نى ئەســـلىدە تونۇيالمىغانلىقىنى، قولىدىكى بىردىنبىر ئىســپات–تەلەيگە يارىشــا كۆيمەي قالغان كىملىك ئىكەنلىكىنى يازغانىدى. ۋەقەدىن ســـاق چىققـانلار ئۇ يىگىتنىــڭ بـاشـــتـا 37-نومۇرلۇق ئورۇنــدۇقتـا ئولتۇرغـانلىقىنى ئېيتىشـــتى. نـاهـىت 38-نومۇرلۇق ئورۇنـدۇقتـا ئولتۇرغان بولســا بۇرنىمۇ قانىماســتىن قۇتۇلۇپ قالىدىكەن. 38-نومۇرلۇق ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ۋە ئىسمىنىڭ مەھەممەت ئىكەنلىكىنى ســـاق قالغان باشـــقا بىر يولۇچىدىن ئاڭلىغان، ناھىت بىلەن تەڭ دېمەتلىــك بىر يىگىتنى بولســـا Serkisof نـاھىتنىــڭ ئـاخىرقى

پەيتلىرىنى سىــــوراش ئۈچۈن تاكى قەيســــەرى[1]دىكى ئۆيىگىچە ئىز قوغلاپ بېرىــپ ئىزدەپتۇ، ئەممــا تــاپــالمــاپتۇ. بۇ قورقۇنچلۇق ھادىســدىن ساق قالغاندىن كېيىن بۇ يىگىت ئۆزىنى كۆز ياشلىرى بىلەن كۈتىۋاتقان ئاتا-ئانىســـىنىڭ يېنىغا تېخىچە قايتمىغانلىقىغا قارىغاندا، ئۇ ھادىســدىن چوڭقۇر تەســىرلەنگەن بولۇشــى كېرەك، ئەمما Serkisof نىڭ دەردى بۇ ئەمەس ئىدى. بىر نەچچە ئايلاردىن بېرى پېيىغا چۈشـــكەن يىگىت ئۆلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ ئەمدى باشـــقىســـنى ئىزدەش ئۈچۈن دوكتور نارىنىدىن بۇيرۇق ۋە پۇل كۈتىۋاتاتتى. چۈنكى ئېلىپ بارغان تەكشۈرۈشلىرى ئاناتولىيىنىڭ، ھەتتا پۈتۈن ئوتتۇرا ئاســيا ۋە بالقان(يېرىم ئارىلى)نىڭ ئاشــۇنداق كىتابلارنى ئوقۇغان چۈشــكۈن ياشـــلار بىلەن تولغانلىقىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتكەنىدى.

ئوغلىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى كەلگەن ۋە كۆمۈردەك جەســـەت ئۆيگە يەتكۈزۈلگەنىدىن كېيىن دوكتور نارىن قاتتىق ئەســـەبىيلىشـــىپ كەتكەنىدى. رىفقى تــاغىنىــڭ ئۆلتۈرۈلۈشـــى بۇ ئەســـەبىيلىكنى يېنىكلىتەلمەيتتى، بەلكى ئۇنى كۈچەيتىــپ، پۈتۈن جەمئىيەتكە يــايــاتتى. جىنــازىنى ئۇزۇتۇۋاتقــان كۈنلەردە دوكتور نــارىن ئىســـتانبۇلدىكى ئىش كۆرگەن، ئالاقىســـى كەڭ بىر پېنســـيونېر ساقچىنىڭ ياردىمى بىلەن يەنە يەتتە يىگىت تەكشۈرگۈچىنى ئىشقا ئاپتۇ، ئۇلارغىمۇ ئىمزا ســۈپىتىدە ھەر تۈرلۈك ســائەت ماركىلىرىنى بېرىپتۇ. يەنە ئورتاق دۈشمەنلىرىنىڭ چوڭ سۇيىقەستىگە قارشى دەردمەن تىجــارەتچىلەر بىلەن مۇنــاســـۋەتلىرىنى كۈچەيتىپتۇ، ئۇلاردىن ئانچە-مۇنچە خەۋەر خەتلىرىنى ئېلىشقا باشلاپتۇ. بولۇپمۇ خەلقئــارالىق توك مەش، مــارۇژنــا، توڭلاتقۇ، گــازلىق ســۇ، جازانىخورلۇق ۋە ھامبۇرگ بولكىسى شىركەتلىرىنىڭ رىقابىتى بىلەن

---

[1] قەيسەرى ــ مەركىزى ئاناتولىيە رايونىدىكى ۋىلايەت، ــ ت.

دۇكانلىرى بىر-بىرلەپ تاقالغان بۇ كىشىلەر پەقەت رىفقى تاغىنىڭ كىتابىنى ئەمەس، ئاساسەن غەلىتە، غەيرىي، يات كۆرگەن كىتابلارنى ئوقۇغان ياشلاردىن ئاچچىقلىناتتى، ئۇلارنى ئەيىبلەيتتى، دوكتور نارىن تەرىپىدىن ھەيدەكچىلىك قىلىنىپ قالسا بۇ ياشلارنى ئىزدەپ، ئىشلىرىنى كۆزىتىپ، غەزەپلىك، گۇمانلىق ئاخباراتلارنى يېزىشنى خۇشاللىق بىلەن قىلاتتى.

گۈلزارنىڭ "دادام سىزنى ئىشىنى ئۈزۈپ قويمايدۇ دەپ ئويلىدى" دېگەچ بىر پەتنۇستا ئەكىرگەن كەچلىك تاماقنى يەۋېتىپ، بۇ ئاخباراتلارنىڭ ئۇ يەر- بۇ يېرىدىن ئوقۇۋاتاتتىم. بىر چەت كەنتتە ياكى بۇرۇقتۇم بىر ئوقۇغۇچىلار ياتىقىدا ياكى ئىستانبۇلنىڭ چەت بىر مەھەللىسىدە مەندەك بىرى كىتابنى مەن ئوقۇغاندەك ئوقۇغاندۇ ۋە دوكتور نارىننىڭ جاسۇسلىرىدىن بىرى كۆرۈپ ئىزدەۋاتقاندۇ دەپ ئويلىغاچ... بىر مەنىۋى قېرىندىشىغا ئۇچراپ قېلىش ھەۋىسى بىلەن تېز-تېز ۋاراقلىغان بەتلەر ئارىسىدا بەدىنىمنى تىكەنلەشتۈرىۋەتكەن بىر-ئىككى ئاجايىپ ۋەقەنى ئۇچراتتىم، ئەمما بۇلار مېنىڭ قانچىلىك مەنىۋى قېرىنداشلىرىم، بىلەلمىدىم:

دادىسى زونگۇلداكتا① كۆمۈر كان ئىشچىسى بولغان بىر مال دوختۇرلۇق ئوقۇغۇچىسى كىتابنى ئوقۇشقا باشلاپلا باشقا ھېچ ئىش قىلالماس ھالغا كېلىپتۇ. قارىنىنى تويغۇزۇش، ئۇخلاشتەك ئاساسلىق ئېھتىياجلىرىدىن باشقا ۋاقتىنىڭ ھەممىسىنى كىتابنى يېڭىدىن ئوقۇشقا سەرپ قىلىپتۇ. بۇ يىگىت بەزىدە كۈن بويى بىر بەتنى مىڭ قېتىم ئوقۇيدىكەن، بۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىش قىلمايدىكەن. دائىم ئۆلۈۋالغۇسى كېلىدىغان ۋە مەست يۈرۈيدىغان بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ماتېماتىكا ئوقۇتقۇچىسى بولسا ئوقۇغۇچىلىرى چۇقان

① زونگۇلداك — تۈركىيىنىڭ غەربىي قارا دېڭىز رايونىدىكى يېڭى پورت شەھىرى. — ت.

ساالغانغا قەدەر دەرساالىرىنىڭ ئاخىرقى ئون مىنۇتىنى كىتابتىن بىر قانچە جۈملە ئوقۇش ۋە ئارقىدىن ئادەمنى ساراڭ قىلىدىغان قاقاقلاپ كۈلۈش بىلەن ئۆتكۈزىدىكەن. ئىقتىساااد كەسااپىدە ئوقۇيدىغان ئەرزۇرۇملۇق[1] بىر يىگىت بولساااا ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇساااىدىكى ياتىقىنىڭ تاملىرىغا تام قەغىزى چاپلىغانىدەك كىتاب بەتلىرىنى چاپلاپتۇ. بۇ ئىش ياتاقداشلىرى بىلەن بولغان جېدەللەرگە سەۋەب بوپتۇ؛ بۇلاردىن بىرى كىتابنىڭ ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسساالامغا ھاقارەت كەلتۈرگەنلىكىنى ئىلگىرى سااۈرۈپتۇ، بۇنىڭ بىلەن ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇساانىڭ كۆزى ئاجىز باشااقۇرغۇچىساااى بىر ئورۇندۇققا چىقىپ، مەشااانىڭ كانىيى بىلەن تورۇس ئارىسااادىكى بۇلۇڭنى لوپا ئەينەك بىلەن ئوقۇشااقا باشااالاپتۇ. ۋەقەنى دوكتور نارىنغا خەۋەر قىلغاان كۆڭلى سااۇنۇق ئۇسااتام (قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى قوراشتۇرۇش ئۇستىسى) كىتابتىن شۇنداق خەۋەردار بولغانىدى، ئەمما "تەپتىش مەھكىمىساااگە ئەرز قىلايلىمۇ" دېگەن تالاش-تارتىشقا يول ئاچقان ۋە ئەرزۇرۇملۇق يىگىتىمىزنىڭ ھاياتىنى قارايتقان كىتابنىڭ رىفقى تاغا يازغان كىتاب ئىكەنلىكىگە ئىشاااەنچ قىلالمىدىم.

شۇنداق چۈشىنىشكە بولىدۇكى، تاسادىپىي ئۇچرىشىشلار، چالا ھەۋەسكار ئوقۇرمەنلەرنىڭ تىلغا ئېلىنىشى، كىتاب يايمىلىرىدا دىققەتنى جەلپ قىلىش بىلەن، ئارىدا يەنىلا 100— 150 نۇسخىسى قولدىن قولغا بىر پارتلاتقۇچ دورىدەك ئايلىنىپ يۈرگەن كىتاب ياكى شااۇنداق رولنى سااېھىرلىك ھالدا ئوينىيالايدىغان باشااقا كىتابلار بەزىدە ئوقۇرمەنلەرنىڭ بىرىدە بىر ھاياجان دولقۇنى، بىر خىل ئىلھام ئويغىتاتتى. بەزىلىرى كىتاب بىلەن تەنھالىقتا بېكىنەتتى، جىددىي بىر بوھرانىنىڭ بوسااۇغىسااىدا تۇرغاندا دۇنياغا يۈزلىنىپ

[1] ئەرزۇرۇم — تۈركىيىنىڭ شەرقىي ئاناتولىيە رايونىدىكى تۆتىنچى چوڭ ۋىلايىتى.—ت.

كېسەللىكتىن قۇتۇلاتتى. كىتابنى ئوقۇپلا قەلبى دەھشەتكە چۆمگەن، غەزەپتىن بوغۇلغانلارمۇ بار ئىدى. بۇلار كىتابتىكى دۇنيانى بىلمىگەنلىكى، تونۇمىغانلىقى، ئىزدىمىگەنلىكى ئۈچۈن دوستلىرىنى، يېقىنلىرىنى، سۆيگىنىنى ئەيىبلەيتتى، كىتابتىكى دۇنيانىڭ ئادەملىرىگە ئوخشىمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى رەھىمسىزلەرچە تەنقىدلەيتتى. باشقا بىر قىسىملىرى بولسا كىتابنى ئوقۇ-ئوقۇمايلا، كىتاب مەزمۇنى ئۈستىدە ئەمەس، ئىنسان تەبىئىتى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ كېتەتتى. ئۇلار تېكىستنىڭ ئۆزىگە ئەمەس، ئىنسانلارغا يۈزلەنگەن تەشكىلاتچىلار ئىدى. بۇ ھەۋەسكارلار كىتابنى ئۆزلىرىگە ئوخشاش ئوقۇغانلارنى ئىزدەشكە باشلاپ، بۇنىڭدا نەتىجىگە ئېرىشەلمىسە(دائىم مۇشۇنداق بولاتتى) كىتابنى باشقىلارغا ئوقۇتۇپ قولغا كەلتۈرگەن كىشىلەر بىلەن ھەمكارلىششقا تىرىشاتتى. ئورتاق ئىشنىڭ نېمە ئىكەنلىكى ھەققىدە ئۇلارنىڭمۇ، بۇ ئىشنى قىلغۇچىلارنى كۆزىتىۋاتقان ئاخباراتچىلارنىڭمۇ ھېچقانداق بىر چۈشەنچىسى يوق ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىككى سائەت ئىچىدە، كىتابتىن ئىلھام ئالالىغان شۇ ئوقۇرمەندىن بەشىنىڭ دوكتور نارىننىڭ "سائەت"لىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاخبارات مەكتۇپلىرىنىڭ ئارىسىغا كۆڭۈل قويۇپ سىڭدۈرۈلگەن گېزىت پارچىلىرىدىن بىلدىم. جىنايەتلەرنى قايسى "سائەت" نىڭ، قايسى مەقسەت ۋە بۇيرۇق بىلەن قىلغانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى. پەقەت گېزىتلەردىن كېسىلگەن قىسقا جىنايەت خەۋەرلىرى ۋاقىت تەرتىپىگە ئاساسەن ئاخبارات ئىسپاتلىرىنىڭ ئارىسىغا سېلىنغانىدى. ئىككى جىنايەت ھەققىدە ئىزاھلىق ئۈچۈر بار ئىدى: بىرىدە، ئاخبارات كەسپىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەن بىر ئوقۇغۇچىسى «قۇياش»گېزىتىنىڭ خەلقئارا خەۋەرلەر بۆلۈمىدە تەرجىمانلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن، ۋەتەنپەرۋەر ئاخباراتچىلار تەشكىلاتى بۇ ئىشنى مۇھىم كۆرۈپ، تۈرك نەشرىياتچىلىقىنىڭ ئازغۇن تېررورلۇققا قەتئىي بويۇن

ئەگمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرگەنىدى. يەنە بىرسىدە، دۆنەر[1]دۇكىنىدا ئىشلەۋاتقان بىر كۆتكۆچى قولىدا قىيتىق قۇتىلىرى تۇتۇقلۇق ھالدا ئۆلتۈرۈلۈپتۇ. ياش ئىسلامچى ئاۋانگارتلار ئۆلگۈچىنىڭ ئۆزىنىڭ ئەزاسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، بۇ ئىشنى CIA[2] ۋە Coca ـ Colaجاسۇسلىرىنىڭ قىلغانلىقىنى بىر ئاخبارات يىغىنى ئارقىلىق ئېلان قىلغانىدى.

11

جەمئىيەتىمىزدە مۆتىۋەر ئادەملەر، مەدەنىيەتىمىزدە كىتاب ئوقۇشتىن ھوزۇرلىنىش دېگەن نەرسە يوق دەپ ئاغرىنىشىدۇ. ماڭا نىسبەتەن بۇ چاغدىكى ھوزۇر دوكتور نارىننىڭ ئەسەبىي ۋە تەرتىپلىك ئارخىپىنىڭ ئىسپاتلىرى ۋە جىنايەت خەۋەرلىرى ئارىسىدا ئاڭلىغان مۇزىكا بولسا كېرەك. قوللىرىمدا كېچىنىڭ سالقىنلىقىنى ھېس قىلاتتىم، قۇلىقىمدا مەۋجۇت بولمىغان بىر كېچە مۇزىكىسىنى ئاڭلايتتىم، يەنە بىر تەرەپتىن، ياش تۇرۇپ ئۇچرىغان ھايات ئاجايىباتلىرى ئالدىدا ئىرادىلىك بولۇشقا نىيەت قىلغان بىر يىگىتتەك بۇندىن كېيىن نېمە قىلىشىم كېرەكلىكىنى ئويلاپ تېپىشقا تىرىشاتتىم. كەلگۈسىنى ئويلايدىغان ياخشى نىيەتلىك بىر يىگىت بولۇش قارارىغا كەلگەنلىكىم ئۈچۈن دوكتور نارىننىڭ ئارخىپىدىن بىر قەغەزنى تارتىپ، ئەسقاتىدىغان كىچىك يىپ ئۇچلىرىنى يېزىشقا باشلىغانىدىم.

ئۆيىدە مېھمان بولغان پەيلاسوپ ئاتىنىڭ ۋە دۇنيانىڭ نەقەدەر ئەمەلىيەتچى، نەقەدەر رەھىمسىز ئىكەنلىكىنى ئوبدانلا ھېس قىلدىم، قۇلاقلىرىمدا تېخىچە مۇڭلۇق بىر مۇزىكا جاراڭلاۋاتاتتى،

[1] دۆنەرــ زىخ كاۋاپ،ــت.

[2] CIAــ ئامېرىكا مەركىزىي ئاخبارات ئىدارىسى، ــت.

ئارخىپ ئۆيىدىن تالاغا چىقتىم. ئەسەبىي بىر روھنىڭ جاسارەت بەرگۈچى كۈشكۈرتۈشلىرىنى ئاڭلاۋاتقاندەك قىلاتتىم: خۇشال قىلغۇچى ۋە ئۈمىد بەرگۈچى بىر كىنودىن چىققاندىن كېيىن ماڭا ئوخشاشلار ھېس قىلغان لەرزان مۇزىكىدەك ئارتىسلىق تۇيغۇسى ئىچىمنىڭ بىر يەرلىرىدە تىپىرلايتتى. شۇنداق بولىدىغۇ، فىلىمدىكى چاقچاقلارنىڭ، قەھرىمانىغا ئۆزلىكىدىن كېلىۋەرگەن خوشلۇقلارنىڭ، ئادەم ئىشەنگۈسىز ھازىرجاۋابلىقلارنىڭ ھەممىسىنى ئەسلىدە خاتالاشمىسام مەنمۇ قىلغۇدەكمەن...

”مەن بىلەن تانسا ئوينامسىز؟ “ دېمەكچىدىم ماڭا ئەندىشە بىلەن قاراۋاتقان جانانغا.

ئۇ ئۈچ گۈل قىز قېرىنداشلىرى بىلەن بىرلىكتە دالاندىكى شىرە ئالدىدا ئولتۇرۇپ، قولدا تۇتقۇلغان تال سېۋەتتىكى مولچىلىق، بەختىيارلىق پەسلىنىڭ پىشقان ئالمىلىرى، ئاپېلسىنلىرىغا ئوخشاش شىرەگە تۆكۈلگەن رەڭگارەڭ كاللەك-كاللەك يۈك يېپلارغا قارايتتى. سېۋەتنىڭ يېنىدا بىر چاغلار ئانامۇ ئالغان «ئائىلە ۋە ئايال»ژۇرنىلىنىڭ ئوتتۇرىدىكى بەتلىرىدىن چىقىدىغان كەشتىچىلىك ئەندىزىلىرى، پارچە-پارچە ئىشلەنگەن گۈللەر، غاقىلدايدىغان ئۆردەكلەر، مۈشۈكلەر، ئىتلار ۋە بۇلارنىڭ ھەممىسىنى گېرمانىيە ژۇرناللىرىدىن كۆچۈرۈپ ئەكىلىپ تۈرك ئاياللىرىغا سۇنغان نەشرىياتچى قوشۇپ قويغان مەسچىت شەكىللىرى بار ئىدى. گاز لامپىلىرىنىڭ يورۇقىدا بۇ رەڭلەرنىڭ ھەممىسىگە مەنمۇ تۇيۇقسىز قارىدىم-دە، بايا مەن ئوقۇغان ھەقىقىي ھايات سەھنىلىرىنىڭ بۇ خام رەڭلەر بىلەن ئىشلەنگەنلىكىنى ئەسلىدىم. كېيىن، گۈلجاھاننىڭ ئەسنىشىپ ئانىسىغا يېقىنلىشىۋاتقان، كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ بەختلىك ئائىلە كۆرۈنۈشىنىڭ ئىچىدە ئېرىپ كەتكەن ئىككى كىچىك قىزىغا بۇرۇلۇپ:

— قاراڭلار سىلەرگە، ئاناڭلار تېخىچە سىلەرنى ياتقۇزمىدىمۇ؟—

دېدىم.

ئۇلار چۆچۈشۈپ ھەم قورقۇشۇپ، ئانىسىنىڭ قوينىغا كىرىۋېلىشقانىدى، تېخىمۇ خوش بولدۇم.

ماڭا شۇبھە بىلەن سەپسېلىپ قاراۋاتقان گۈلەندەم بىلەن گۈلزارغا"سىلەر، سىلەر تېخى سولمىغان بىر گۈل، خۇدا ساقلىسۇن" دېيىشىم مۇمكىن ئىدى.

— ئەپەندىم، — دېيەلىدىم پەقەت دوكتور نارىنغا، ياندىكى مېھمانخانىنىڭ ئەرلەر ياتىدىغان بۆلۈمىگە كىرگەندە، — ئەپەندىم، ئوغلىڭىزنىڭ ھېكايىسىنى ھەسرەتتە ئوقۇدۇم.

— ھەممە ئىش بەلگىلەنگەن، — دېدى دوكتور نارىن.

ئۇ مېنى غۇۋا قاراڭغۇ ئۆيدىكى ئىككى نائېنىق ئادەم بىلەن تونۇشتۇردى. ياق، بۇ تىۋشسىز ئەپەندىلەر "سائەت" ئەمەس ئىدى، بىرى ھۆكۈمەت ئەمەلدارى، يەنە بىرسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بۇنداق قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئېسىمدە تۇتالمىدىم، چۈنكى دوكتور نارىننىڭ مېنى ئۇلارغا قانداق تونۇشتۇرىدىغانلىقىغا دىققەت قىلىۋاتاتتىم: بەك چوڭ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشقا تەييارلەنگەن، سالماق، ئەستايىدىل ۋە جۇشقۇن بىر ياش ئىدىم ۋە ھازىردىن باشلاپ ئۇنىڭ ناھايىتى يېقىن ئادىمى بولۇپ قالغانىدىم. ئامېرىكا فىلىملىرىدىن ئۆگىنىپ ئۇزۇن چاچ قويۇۋالىدىغان دورامچى ياشلارنىڭ ھېچ بىر قىلىقى مەندە يوق ئىدى. ئۇ ماڭا بەك ئىشىنەتتى.

بۇ مەدھىيىلەرنى قانداقسىگە دەرھال ئۆزلەشتۈرۈۋالدىم! قوللىرىمنى نەگە قويۇشنى بىلەلمىدىم، مۇشۇنداق بىر يىگىتكە يارىشىدىغاندەك مەدھىيىلەر ئالدىدا كەمتەرلىكنى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن بوينۇمنى ئالىيجانابلىق بىلەن تۆۋەن قىلىپ گەپنى بۇرىماقچى بولدۇم.

— كېچە بۇ يەردە نېمانچە جىمجىتلىق بولىدۇ ئەپەندىم، —

دېدىم.

— پەقەت بىر تۈپ ئۈجمىنىڭ يوپۇرماقلىرىلا شــــۇرلايدۇ،— دېدى دوكتور نارىن،— ئەڭ شامالسىز، ئەڭ تىنچ كېچىدىمۇ ئاڭلاپ بېقىڭ.

ھەممىمىز بىرلىكتە ئـاڭلـىـدۇق. ئۆينىــڭ قورقۇتقۇچى غۇۋا قـاراڭغۇلۇقى كىشـــىگە يىراقتىن بىلىنەر-بىلىنمەس بىر يەردىن كېلىۋاتقان دەرەخ شـــۇرلاشـــلىرىدىنمۇ بەك قورقۇنچ ســـالاتتى. جىمجىتلىق ھۆكۈم ســـۈرۈۋاتقـانـدا بىر كۈنـدىن بۇيـان بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەمىشە پىچىرلىشىپ سۆزلىشىۋاتقىنىنى ئەسلىدىم.

دوكتور نـارىن مېنى بىر يـانغـا تـارتىـپ، — ئەمـدى قـارتـا ئوينـايلى،— دېـدى،— مـاڭـا جـاۋاب بېرىشـــىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. ئوغلۇم، سائەتلىرىمنى كۆرگىڭىز بارمۇ، قوراللىرىمنىمۇ؟

—ســـائەتلەرنى كۆرســـەم دەيمەن ئەپەنـدىم،— دېـدىم ئويلانمايلا.

تېخىمۇ قـاراڭغۇ يـان ئۆيـدە ئەنســـىز چىكىلـداۋاتقـان Zenith ماركىلىق ئىككى دانە كونا ئۈستەل سائىتىنى كۆردۇق. دوكتور نارىن بۇنىڭ بىر جۈپىنىڭ توپقاپى ســـارىيى ھەرەمخانىســـىدا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. گالاتا كۆچمەنلىرى رايونىدىكى ئەجنەبىيلەر ياسىغان، ياغاچ ئويمىلىق، ئۆزلىكـىـدىن مۇزىكـا چـالـىـدىغـان، ھەپتىـدە بىر بۇراپ قويۇلىدىغان تـارتمىلىق ســـائەتنى كۆردۇق. مایاتنىكلىق، قاپقىقى ياڭاق ياغىچىدىن ئىشلەنگەن، ئىشكاپلىق تام سائىتىنى ياساپ ئىمزا قويغان لېۋانتېن سىمونىئېنىنىڭ قايسى پورت شـەھىرىدىن ئىكەنلىكىنى سائەت يۈزىدىكى ”asmyrne“ دېگەن سۆزدىن بىلدۇق. ئايلىق، چېسلالىق ئۈنىۋېرسال ماركىلىق سائەتنىڭ ئايدىڭ كۈنلەرنى كۆرسەتكەنلىكىنى چۈشەندۇق. سۇلتان IIIسەلىمنىڭ تەشۋىقى بىلەن ئالدى يۈزى مەۋلىۋى كۇلاھى شەكلىدە ياسالغان مایاتنىكلىق سائەتنى دوكتور نارىن يوغان بىر ئاچقۇچ بىلەن بۇراۋاتقاندا ئىچ ئەزالىرىنىڭ

كىرىلگەنلىكىنى بىئاراملىق ئىچىدە ھېس قىلدۇق. نۇرغۇن ئۆيدە قەپەستىكى سېرىق قۇشقاچلاردەك تېخىچە قايغۇلۇق تىپىرلاۋاتقان مايانىكلىق junghans ماركىلىق تام سائىتىنى باللىقىمىزدىن بېرى قانچىلىك جىق يەردە كۆرگەن، ئاڭلىغىنىمىزنى ئەسلىدۇق. serkisof ماركىلىق قوپال ئۈستەل سائىتىنىڭ ئەينىكىدىكى پاراۋوزنى ۋە ئاستىغا يېزىلغان "سوۋېت ئىتتىپاقى ياسىدى" دېگەن خەتنى كۆرۈپ چۆچىدۇق.

— سائەتنىڭ چىكىلدىشى بىز ئۈچۈن جامە ھويلىسىدىكى فونتانلىق كۆل سۈيىنىڭ شىلدىرلىشىدەك، دۇنيانى بايقاشنىڭ ئەمەس، ئىچكى ئالەمگە ئۆتۈشنىڭ تىۋىشىدۇر، — دېدى دوكتور نارىن، — كۈندە بەش ۋاقىت ناماز، سۈھۇر، ئىپتار ۋاقىتلىرىنى توغرىلاش — ئورۇنلىرىمىز ۋە سائەتلىرىمىز غەربتىكىدەك دۇنياغا يېتىشىشنىڭ ئەمەس، ئاللاھقا قاراپ يۈگۈرۈشنىڭ قوراللىرىدۇر. ھېچقانداق بىر مىللەت سائەتكە بىزدەك مەستانە بولمىدى. ياۋروپا سائەتچىلىكىنىڭ ئەڭ چوڭ خېرىدارى بىز ئىدۇق. ئۇلاردىن ئېلىپ روھىمىزغا قوبۇل قىلدۇرالىغان بىردىنبىر نەرسە سائەتلەردۇر. شۇڭا، سائەتنىڭ خۇددى قورالغا ئوخشاش يەرلىك ياكى ئەجنەبىيچىسى بولمايدۇ. بىز ئۈچۈن ئاللاھقا يېقىنلىشىشنىڭ ئىككى يولى بار. جىھاد قورال بىلەن، ناماز سائەت بىلەن. ئۇلار قوراللىرىمىزنى بۇزۇشتى. ئەمدى سائەتلىرىمىزنى بۇزۇش ئۈچۈن بۇ پويىزلارنى چىقىرىشتى. ئەزان ۋاقتىنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمىنى پويىز ۋاقتى ئىكەنلىكىنى ھەممە كىشى بىلىدۇ. رەھمەتلىك ئوغلۇم بۇنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن بىزنىڭ يوقاتقان ۋاقتىمىزنى ئاپتوبۇسلار بىلەن ئايلارچە ئىزدىگەن. ئۇنى مەندىن يىراقلاشتۇرماقچى بولغانلار شۇ سەۋەبتىن بالامنىڭ جېنىنى ئاپتوبۇس بىلەن ئېلىشتى، ئەمما دوكتور نارىن ئۇلارنىڭ دېيىشىغا ئۇسۇل ئويۇنىدىغان سادادا ئەمەس. شۇنى ئۇنتۇمايمەن: ئەسىرلەردىن بۇيان، ئارىمىزدا بىر ئاز پۇلى بارلار

تۇنجى بولۇپ سېتىۋالغان نەرسە سائەتتۇر...

دوكتور نارىن بەلكىم پىچىرلاپ يەنە گەپ قىلاتتى ، ئەمما ئالتۇن يالتىلغان، ئەينىكىدە خەت بار، ياقۇت گۈللۈك ۋە بۇلبۇل ئاۋازلىق prior ماركىلىق بىر ئىنگلىز سائىتى ئوسمان ئىمپېرىيىسى دەۋرىدىكى ”كاتىپىم“ ناملىق خەلق ناخشىسىنىڭ مېلودىيىسىنى ئېيتىپ ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈۋەتتى.

ئۈستەلدىكى نەرسىلەر ئارىسىدا ماڭغان قارتا ئويۇنچۇقلار مۇڭلۇق مۇزىكىنى دىققەت بىلەن تىڭشاۋاتقاندا دوكتور نارىن قۇلىقىمغا پىچىرلىدى:

— بىر قارارغا كەلدىڭىزمۇ بالام؟

شۇ ئەسنادا، ئوچۇق قالغان ئىشىكتىن ئىچكىرىگە قارىدىم ۋە يان ئۆيدىكى چىنە - قاچا ئىشكاپىنىڭ ئەينەكلىرىدە ئەكس ئېتىۋاتقان، گاز لامپىنىڭ يورۇقىدا تىترەپ كۆرۈنۈۋاتقان جانانىڭ گىرىمسەن تۇرقىنى كۆرۈپ، كاللام ئېلىشىپ كەتتى.

— ئارخىپ ئۈستىدە يەنە ئىشلىشىم كېرەك ئەپەندىم، — دېدىم.

بىر قارارغا كېلىش ئۈچۈن ئەمەس، تېخىمۇ چوڭ بىر قاراردىن قېچىش ئۈچۈن شۇنداق دېگەنىدىم. ياندىكى ئۆيدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم، بالىلىرىنى ياتقۇزۇپ قايتىۋاتقان گۈلجاھانىڭ، تېتىك گۈلزارنىڭ، مىجەزى چۈس گۈلەندەمنىڭ ماڭا قاراۋاتقانلىقىنى سەزدىم. جانانىڭ خورما رەڭ كۆزلىرى شۇ قەدەر ئىشتىياقلىق ۋە قەتئىي ئىدى. يېنىدا گۈزەل، ھاياتىي كۈچكە تولغان بىر ئايال بولغان ئەرلەر شۇنداق قىلسا كېرەك، ئۆزۈمنى مۇھىم بىر ئىشلارنى قىلغان ئادەمدەك ھېس قىلدىم.

ھالبۇكى ئۇنداق ئادەم بولۇشتىن ئىنتايىن يىراق ئىدىم! دوكتور نارىنىڭ ئارخىپخانىسىدا ئولتۇرۇپ، ئالدىمغا ئاخبارات ئارخىپلىرىنى ئېچىپ، يان ئۆيدىكى چىنە - قاچا ئىشكاپىنىڭ ئەينەكلىرى ئارىسىدا تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەن جانانى ئىشقى ئازاب بىلەن خىيال قىلىپ، تېخىمۇ ئازابلىنىپ ئەڭ ئاخىرىدا بىر قارارغا كېلىمەن دەپ

ئارخىپ بەتلىرىنى تېز-تېز ۋاراقلايتتىم.
بەك زىيادە تەتقىق قىلىپ كېتىشىمنىڭ ھاجىتى قالمىدى. ئوغلى دەپ ئويلاپ دەپنە قىلغان قەيسەرىيلىك بىتەلەي ياشنىڭ دەپنە مۇراسىمىدىن كېيىن كىتابنى ئوقۇغان ئادەمنى ئىزدىتىش ئۈچۈن دوكتور نارىن ئىشقا سالغان يېگى "سائەت"لەردىن ئەڭ ئىشچان، ھەۋەسكار بولغىنى Seiko، ئۇ كىتابنى ئوقۇغان بىرىنى ئۇچرىتىش ئۈمىدى بىلەن ئىستانبۇلدىكى ئوقۇغۇچىلار تۇرالغۇلىرىدا، قەھۋەخانىلاردا، ئۇيۇشمىلاردا ۋە فاكۇلتېت كارىدورلىرىدا ئېلىپ بارغان تەكشۈرۈشلىرىنىڭ بىرىدە بىناكارلىق فاكۇلتېتىدا ئوقۇيدىغان مەھەممەت بىلەن جاناننى ئېنىقلىغانىدى. بۇ 16 ئاي ئاۋۋالقى ئىش ئىدى، باھار پەسلى ئىدى، جانان بىلەن مەھەممەت بىر-بىرىگە ئاشىق ئىدى، ئۇلارنىڭ قولىدا بىر بۇلۇڭغا كىرىۋېلىپ بىللە ئوقۇغان كىتاب بار ئىدى. سەككىز ئايدىن بېرى ئۆزلىرىنى بەك يېقىندىن بولمىسىمۇ كۆزىتىپ يۈرگەن Seiko نىڭ بارلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى.
ئۇلارنى بايقاشتىن، مېنىڭ كىتابنى ئوقۇشۇمغا ۋە مەھەممەتنىڭ مىنىبۇس بېكەتلىرىنىڭ ئالدىدا ئېتىلىشىغىچە ئۆتكەن بۇ سەككىز ئايدا Seiko دوكتور نارىنغا قەرەلسىز ھالدا 22 ئاخبارات يوللىغانىدى. يېرىم كېچىدىن خېلى ئۆتكىچە بۇ ئاخباراتلارنى دىققەت، سەۋرچانلىق ھەم ھەسەت بىلەن قايتا-قايتا ئوقۇدۇم ۋە ئۇلاردىن چىقارغان يەكۈنلەرنىڭ زەھرىنى ئۆزۈم تەكشۈرۈۋاتقان ئارخىپتىكى شەكىلگە ئۇيغۇن بىر مەنتىقە بىلەن ئېچىمگە سىڭدۈرۈشكە تىرىشتىم.
1. گۈدۈل ناھىيە بازىرىدىكى 19-نومۇرلۇق مېھمانخانىدا ياتقىمىزدىن كېچىدە شەھەر مەيدانىغا قاراۋاتقاندا جانان ماڭا ئېيتقان، ئۆزىگە ھېچ بىر ئەرنىڭ چېقىلمىغانلىقى ھەققىدىكى سۆزلىرى يالغان ئىدى. پەقەت باھار كۈنلىرىدىلا ئەمەس، ئۇلارنى

ياز بويى بىر نەچچە قېتىم تېپىپ كۆزىتەلىگەن Seiko ئىككىسىنىڭ مەھەممەت ئىشلەۋاتقان مېھمانخانىغا كىرگەنلىكىنى، ياتاقتا ئۇزاق ۋاقىت تۇرغانلىقىنى ئىسپاتلىغانىدى. بۇنى تەبىئىي پەرەز قىلالايتتىم، ئەمما بىز پەرەز قىلىۋاتقان نەرسىلەرگە باشقا بىرى خېلىدىن بىرى شاھىد بولۇپ ئۇنى يازسا ئۆزىمىزنى تېخىمۇ ئەخمەق ھېس قىلىمىز.

2. مەھەممەتنىڭ ناھەت بولۇپ ھاياتى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئىگە بولغان يېڭى سالاھىيىتى ۋە باشلىغان يېڭى ھاياتىدىن دادىسى، ئۇ ئىشلىگەن مېھمانخانىنىڭ خوجايىنلىرى، بىناكارلىق فاكۇلتېتىنىڭ ئارخىپ ئىشخانىسى ۋە Seiko نىڭ ئۆزىمۇ شۈبھىلەنمىگەنىدى.

3. ئاشىقلارنىڭ بىر-بىرىگە ئاشىق بولۇشىدىن باشقا كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدىغان بىرەر تەرىپى يوق ئىدى. ئاخىرقى ئون كۈننى ھېسابقا ئالمىغاندا قوللىرىدىكى كىتابنى باشقىلارغا بېرىشكە ئۇرۇنۇشقانىدى. ئۇلار كىتابنىمۇ ھەمىشە ئوقۇمايتتى. دەرۋەقە Seiko مۇ شۇ ۋەجىدىن ئۇلارنىڭ كىتاب بىلەن نېمە ئىش قىلغانلىقى ئۈستىدە بەك توختالمىغانىدى. ئۇلار ئادەتتىكىچە توي قىلىشقا تەييارلىنىۋاتقان ئادەتتىكى ئىككى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى كۆرۈنۈشىدە ئىدى. سىنىپداشلىرى بىلەن دوستلۇقلىرى نورمال، دەرسلىرىدە ياخشى، ھاياجانلىرى جايىدا ئىدى. ھەر قانداق بىر سىياسىي تەرەپ بىلەن مۇناسىۋىتىمۇ، يېزىشقا تېگىشلىك ھەر قانداق بىر ھاياجانلىرىمۇ يوق ئىدى. Seiko ھەتتا مەھەممەتنىڭ كىتابنى ئوقۇغان كىشىلەر ئىچىدىكى ئەڭ سالمىقى، ئەڭ ئازمىغىنى، ئەڭ ئەسەبىيلەشمىگىنى ئىكەنلىكىنى يازغانىدى. كېيىن شۇڭا شۇنچىلىك ھەيران قالغانىدى، بەلكىم ھەتتا سۆيۈنگەنىدى.

4. Seiko نىڭ ئۇلارغا ئىچى تارلىقى كېلەتتى. باشقا ئاخباراتلار بىلەن ئۇچراشقىنىمدا ئاۋۋال ئۇنىڭ جانانىنى ھەددىدىن

زىيادە سەزگۈر ۋە شېئىرىي بىر تىلدا تەسۋىرلىگەنلىكىنى كۆردۈم: ”كىتابنى ئوقۇغاندا ياش قىزنىڭ قوشۇمىلىرى سەل تۈرۈلەتتى، چىرايى گۈزەل، تەمكىن تۈس ئالاتتى“، ”كېيىن ئۇ ئۆزىگە خاس بىر ھەرىكەت قىلدى ۋە بېشىنى بوش سىلكىپ چېچىنى قۇلاقلىرىنىڭ ئارقىسىغا جەملىدى“، ”ئاشخانىدا ئۆچرەتتە تۇرغاندا قولىدىكى كىتابقا قارىسا ئۈستۈنكى لېۋى سەل ئالدىغا چىقاتتى، كۆزلىرى بىردىنلا شۇنداق چاقناشقا باشلايتتىكى، كىشىگە بۇ قىزنىڭ شەھلا كۆزلىرىدە يوغان ياش تامچىسى مۆلدۈرلەپ تۇرغاندەك بىلىنەتتى“. كىشىنى چۆچۈتىدىغان مانا مۇنداق قۇرلارمۇ بار ئىدى:” ئەپەندىم، قىز كىتابقا تامامەن بېرىلگەن دەسلەپكى يېرىم سائەتتىن كېيىن چىرايى شۇ قەدەر مۇلايىملىشىپ، ئاندىن شۇنچە غەلىتە، ئۆزگىرىشچان بىر ئىپادىگە كىردىكى، شۇئان سېھىرلىك بىر نۇر دېرىزىلەردىن ئەمەس، بەلكى بۇ پەرىشتە چىراي ئىنسان ئوقۇغان كىتابنىڭ بەتلىرىدىن چېچىلغاندەك ھېس قىلدىم“. ” كېيىن جانانىنىڭ پەرىشتىلىششىگە پاراللىل ھالدا يېنىدىكى ئوغۇل ناھايىتى دۇنياۋىلىشىپ كېتىۋاتاتتى“. ”ياخشى بىر ئائىلىدىن چىققان ياش قىز بىلەن سالاھىيىتى، ئۆتمۈشى نائېنىق بىر ئائىلىدىن چىققان نامرات بىر يىگىتنىڭ مۇھەببىتى بۇ، ئەپەندىم“. ”يىگىتىمىز ھەر قاچان ئېھتىياتچانراق، سەپراراق، ئىچى تارراق ئىدى“. ”قىز بەلكىم دوستلىرىغا بەكرەك ئوچۇق بولۇشقا، ئۇلارغا يېقىنلىششقا، ھەتتا ئۇلار بىلەن كىتابتىن بىللە ھۇزۇر ئېلىشقا مايىل ئىدى، ئەمما مېھمانخانا كاتىپى ئۇنىڭغا بەكلا چىڭ قارايتتى“. ”ئېنىقكى، نامرات بىر ئائىلىدىن كېلىپ چىققانلىقى ئۈچۈن قىزنىڭ يېنىغا كىرىشتىن ئۆزىنى تارتاتتى“. ” ئەسلىدە قارىسىڭىز بۇ ياش قىزنىڭ بۇ سوغۇق ۋە دىققەتنى تارتمايدىغان ئادەمدىن نېمە بايقىغانلىقىنى چۈشەنمەكمۇ تەس“، ” ئۇ بىر مېھمانخانا كاتىپىنى كۈتۈلمىگەندەك دەرىجىدە ياقتۇرۇپ قاپتۇ“. ”جىمغۇرلۇق، كەم سۆزلۈكنى بىر

پەزىلەتتەك كۆرسىتەلىگەن قابىلىيەتلىك كىشىلەردىن..."، ” پىخسىق تەلۋە“، ” ئەسلىدە ھېچ بىر ئالاھىدىلىكى يوق، ئەپەندىم“. Seiko نى ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتاتتىم. ئۇ مېنى ئىشەندۈرەلىسە ئىدى، لېكىن ئۇ باشقا بىر ئىشقا ئىشەندۈرۈپ قويۇۋاتاتتى.

5. ئاھ، ئۇلار نېمانچە بەختلىك! دەرستىن چىقىپلا بەيئوغلىدىكى بىر كىنوخانىغا باراتتى، بىر-بىرىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇشۇپ ئولتۇرۇپ «چەكسىز كېچىلەر» ناملىق كىنونى كۆرەتتى. مەكتەپ چايخانىسىدا بىر بۇلۇڭدىكى شىرەدە ئولتۇرۇپ كېلىپ-كېتىۋاتقانلارنى كۆزىتەتتى، ئاندىن ئۆز ئارا شېرىن-شېكەر پاراڭلارنى قىلىشاتتى. بىرلىكتە بەيئوغلىدىكى دۇكانلارنىڭ ئەينەك راملىرىغا قارايتتى، بىرلىكتە ئاپتوبۇسقا چىقاتتى، دەرسلەردە يانمۇ يان ئولتۇراتتى. شەھەردە سەيلىگە چىقاتتى، بىر كىچىك ئاشخانىدا ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ئولتۇرۇپ ئەينەكتە ئۆزلىرىنى كۆزەتكەچ ساندۇۋىچ[1] يەيتتى، بۇ چاغدا قىز سومكىسىدىن كىتابنى ئېلىپ ئوقۇيتتى. ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە Seiko مەھەممەتنى مېھمانخانا دەرۋازىسىدىن چىقىشى بىلەنلا كۆزىتىشكە باشلاپتۇ، مەھەممەت يالتىراق خالتا كۆتۈرگەن جانان بىلەن ئۇچرىشىپتۇ. Seiko ئەمدى كۆرىدىغانغا تاماشا چىقتى دەپ ئويلاپ ئۇلارنىڭ پېيىغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار پاراخوت بىلەن بۈيۈك ئادا[2] غا بېرىپ، قېيىق كىرا قىلىپ دېڭىزغا چۈشۈپتۇ، ئات ھارۋىسىدا ئولتۇرۇپتۇ، قوناق ماروژنىلارنى يەپتۇ، قايتقاندا بولسا مەھەممەت ئىشلەيدىغان مېھمانخانىنىڭ ياتىقىغا كىرىپتۇ. ئارخىپتىن بۇلارنى چۈشىنىش تەس ئىدى. ئۇلارنىڭ كىچىك جېدەللەرنى قىلغانلىقى، تاكاللاشقانلىقى، Seiko نىڭ بۇلارنى يامانغا چىقارغانلىقى

[1] ساندۇۋىچ — بولكىغا قېزا، ئىرىمچىك سېلىپ تاييارلانغان يېمەكلىك، — ت.

[2] بۈيۈك ئادا — چوڭ ئارال دېگەن مەنىدە، مەرمەر دېڭىزىدىكى كىچىك ئارالنىڭ بىرى، — ت.

يېزىلغانىدى. ئەمما كۆزگىچە ئۆلارنىڭ مۇناسىۋىتى يىرىكلىشىپ قالمىغانىدى.

6. دېكابىرنىڭ ھېلىقى قار ياغقان كۈنى مىنىبۇس بېكىتىدە يالترىاق خالتىدىن ئالغان تاپانچا بىلەن مەھەممەتنى ئاتقان كىشى Seikoئىدى. بۇنىڭغا تامامەن ئىشىنىپمۇ كەتمەيتتىم. ئەمما ئۇنىڭ ئاچچىقى، ھەسەتخورلۇقى بۇنى ئىسپاتلايتتى. مەن دېرىزىدىن كۆرگەن كۆلەڭگىنى، ئۇنىڭ قارلىق باغچىدا سەكرەپ يۈرۈپ قاچقانلىقىنى كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزگەندە Seiko نى 30 ياشلاردا دەپ ئويلايتتىم. ئۇ 30 ياشلاردا، قوشۇمچە كىرىم قىلاي دەپ سىرتتىن مۇشۇ كۆزەتچىلىك ئىشىنى تاپقان، بىناكارلىقتا ئوقۇۋاتقان ياشلارنى "ئويۇنچى" بىلىدىغان، ساقچى مەكتىپىنى پۈتتۈرگەن ئاچكۆز بىر ساقچى ئىدى. خوش، ئۇ مەن توغرىلىق نېمە ئويلايدىغاندۇ؟

7. مەن تۇزاققا چۈشۈرۈلگەن بىچارە بىر ئوۋ ئىدىم. Seiko مۇ بۇ قاراشقا شۇنچە ئاسان كېلىپ بولغان بولۇپ، مەن ئۈچۈن ھەسرەتلەنگەنىدى. ھالبۇكى، قىز بىلەن ئوغۇلنىڭ ئارىسىدا كۆزدىن تارتىپ باشلانغان سوغۇقچىلىقنىڭ جانانىنىڭ كىتاب بىلەن بىر ئىش قىلماقچى بولغانلىقى سەۋەبىدىن ئىكەنلىكىنى ئۇ ئويلاپ يېتەلمىگەنىدى. كېيىن جانانىنىڭ چىڭ تۇرۇۋېلىشى بىلەن ئۇلار كىتابنى باشقا بىرىگە بېرىش قارارىغا كەلگەن بولسا كېرەك. ياكى مەھەممەت جانانىنىڭ جاھىللىقى تۈپەيلىدىن بۇنىڭغا رازى بولغاندۇ. ئۇلار بىر مەزگىل خۇددى مەخسۇس بىر ئىش ئورنىدا بوش قالغان بىر كىشىلىك شتات ئۈچۈن قىلىنغان ئىلتىماسلارنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقان خوجايىنلاردەك، فاكۇلتېت كارىدورلىرىدا ئالدىغا ئۇچرىغان ياشلارنى كۆزدىن كەچۈرگەنىدى. مېنى نېمىشقا تاللىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئەمما بىر مەزگىلدىن كېيىن مېنى ئىزدىگەنلىكى، مېنى كۆزەتكەنلىكلى، مەن توغرىلىق

پاراڭلاشــقانلىقىنىSeiko دەل جايىدا ئىســپاتلىغانىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزۈم قىلتاققا ئىلىنغانىدىم، بۇ مېنى تالىلغانلىقىدىنمۇ ئاسان بولغانىدى، شــۇنچىلىك ئاســان: جانان بىر قانچە قېتىم قولىدا كىتابنى تۇتقان ھالدا كارىدوردا ماڭا يېقىن ماڭغانىدى. بىر قېتىم ماڭا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، ئارقىدىن ئەسلى ئويۇننى زوق بىلەن ئوينىغانىدى: كانتىندا نۆۋەت ساقلاپ تۇرغاندا مېنىڭ ئۆزىگە قاراۋاتقانلىقىمنى بايقاپ، ســومكىســىدىن ھەمىيىنىنى ئىزدەۋاتقاندا قولىدىكى نەرســىنى قويۇپ قويۇشــى كېرەكتەك كىتابنى مەن ئولتۇرغان ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە، ئالدىمغىلا قويۇپ، سەككىز-ئون مىنۇتتىن كېيىن نازۇك قوللىرى بىلەن ئۇ كىتابنى ئېلىۋالغانىدى. كېيىن ئىككىســى، جانان بىلەن مەھەممەت بىچارە بېلىقنىڭ يەمچۈكنى يېگەنلىكىگە ئىشــىنىپ، ئۇلار ئىلگىرىلا مۇقىملاشــتۇرغان قايتىش يولۇمدىكى پىيادىلەر يولى كىتابپۇرۇشــىغا كىتابنى ھەقسىز قويۇپ قويغان بولۇپ، مەن كەچتە ئۆيگە قايتىشــىمدا ئۇنىڭغا مەســتانىلەرچە قاراپ ”مانا ئۇ كىتاب!“ دەپ ئالغانىدىم. شــۇنداق بولدى. Seiko ئەھۋالنى خەۋەر قىلغانــدا مەن توغرۇلۇق ھەقلىق يوســۇندا ھەســرەت بىلەن:”ھېچبىر ئالاھىدىلىكى يوق خىيالىي بىر يىگىت“دېگەنىدى.

بۇ گەپنى مەھەممەت ھەققىدىمۇ ئىشــلەتكەنلىكىگە دىققەت قىلىپ كەتمىدىم، ھەتتا بىر ئاز تەســەللى تاپتىم ۋە ئۆزۈمدىن شــۇ سوئالنى سورىيالىدىم. كىتابنى ئۇ گۈزەل قىز بىلەن يېقىنلىشىشقا ياردەمچى بولۇپ قالار دەپ ئېلىپ ئوقۇغانلىقىمنى ھازىرغىچە نېمىشقا ئېتىراپ قىلماي كەلدىم؟

مەن جانانغا ھەيران-ھەس بولۇپ قاراۋاتقاندا، قارىغىنىمنىمۇ بىلمەســتىن ئۇنى كۆزىتىۋاتقاندا، كىتاب ســېھىرلىك ۋە ئۈركىگەك قۇشتەك ئۈستىلىمدە بىر قونۇپ بىر ئۇچقاندا، يەنى مەن ھاياتىمنىڭ ســېھىرلەنگەنلىكىنى ھېس قىلغــان چېغىمــدا، مەھەممەتنىــڭ

ئىككىمىزنى، Seiko نىڭ بولسا ئۈچىمىزنى يىراقتىن كۆزىتىشى ئەڭ چىدىغۇسىز ئىش ئىدى.

” مەن ھاياتىمنىڭ ئۆزى دەپ بەختىيارلىق بىلەن كۈتۈۋالغان، ئىشتىياق بىلەن سۆيگەن تاسادىپىيلىق پەقەت باشقا بىرىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ئىكەن“ دېدىم مەن ــ ئالدانغان قەھرىمان. مەن دوكتور نارىنىنىڭ قوراللىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىقماقچى بولدۇم. ئەمما تېخىمۇ كۆپ ئىشلارنىڭ تېگىگە يېتىشىم، ئۇنى تەتقىق قىلىشىم ئۈچۈن يەنە بىر سائەت ئىشلىشىم كېرەك ئىدى. چاپسان ئىشلىدىم ھەمدە دوكتور نارىنىنىڭ ئىشچان”سائەت“لىرى ۋە دەردمەن دۇكاندارلار ئاناتولىيىنىڭ تۆت تەرىپىدە كىتابنى ئوقۇۋاتقاندا كۆرۈپ جەزملەشتۈرگەن شۈبھىلىك ياش مەھەممەتلەر ھەققىدىكى مەسىلىلەرنى تەپسىلىي ئوتتۇرىغا قويدۇم. Serkisof بىزنىڭ مەھەممەتنىڭ فامىلىسىنى يازمىغانلىقى ئۈچۈن، قولۇمدا ئۇ چاغدا قانداق ئىزدىشىمنىمۇ بىلمەيدىغان ئۇزۇن بىر تىزىملىك شەكىللەنگەنىدى.

خېلىلا كەچ كىرىپ قالغانىدى، ئەمما دوكتور نارىنىنىڭ مېنى ساقلاۋاتقانلىقىغا ئىشىنەتتىم. سائەت چىكىلداشلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا قارتا ئوينىلىۋاتقان ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. جانانىمۇ، دوكتور نارىنىنىڭ قىزلىرىمۇ ئۆيلىرىگە كىرىپ كېتىشكەن، قارتا ئۇلپەتلىرى كېتىپ قېلىشقانىدى. دوكتور نارىن ئۆينىڭ ئەڭ قاراڭغۇ بۇلۇڭىدا، يوغان بىر ئورۇندۇقتا گاز لامپىسىنىڭ نۇرىدىن قېچىۋاتقاندەك چۆكۈپ ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇۋاتاتتى.

ئۇ مېنى كۆرۈپ كىتابنى، ئوقۇپ كەلگەن بېتىگە سەدەپ نەقىشلەنگەن بىر خەت ئاچقۇچ سېلىپ يېپىپ بىر چەتكە ئېلىپ قويدى، ئورنىدىن تۇرۇپ، مېنى ساقلاۋاتقانلىقىنى، ئۆزىنىڭ تەييار ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. كۆزلىرىم بىر نەرسە ئوقۇشتىن بەك چارچاپ كەتكەن بولسا بىر ئاز ئارام ئالالايتتىم. ئەمما ئۇ مېنىڭ ئوقۇغان ۋە

بىلگەنلىرىمدىن مەمنۇن ئىكەنلىكىمگە ئىشەنەتتى. بۇ هايات شۇ قەدەر ھەيران قالارلىق ئىشلارغا، قاتتىق ھىيلىگەرلىككە تولغان ئەمەسمۇ؟ ئەمما ئۇ بۇ مۇرەككەپلىككە بىر تەرتىپ بېكىتىشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلغانىدى.

ــ ئارخىپلارنى، كاتالوگلارنى گۇلەندەم رېشلىيە ئىشلەيدىغان بىر قىزنىڭ ئەستايىدىللىقى بىلەن تەييارلىغان،ــ دېدى ئۇ،ــ گۇلزار بارلىق خەت ـ ئالاقىنى باشقۇرۇشنى، مېنىڭ جاۋابلىرىم ۋە ئىستەكلىرىمنىڭ نېگىزلىك يېرىنى مەندىن ئېلىپ سۆيۈملۈك، ئىتائەتكار "سائەت"لىرىمگە خەت يېزىشنى دادىسىغا ئامراق بولغاندەك خۇشاللىق ئىش دەپ بىلىدۇ. ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن گۇلجاھان ماڭا بارلىق خەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ يېقىملىق ئاۋازى بىلەن ئوقۇغاندا چايلىرىمىزنى ئىچكەچ ئاڭلايمىز. بەزىدە بۇ ئۆيدە ئىشلەيمىز، بەزىدە سىز ئىشلىگەن ئارخىپخانىغا كىرىمىز. باھار، ياز كۈنلىرىدە ئۈجمە دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقتا بىر نەچچە سائەتلەپ ئولتۇرىمىز. جىمجىتلىقنى مەندەك ياخشى كۆرىدىغان بىر كىشى ئۈچۈن ئۇ ۋاقىتلار ھەقىقىي بەختىيارلىقتا ئۆتىدۇ.

كاللامدا بارلىق پىداكارلىق ۋە سۆيگۈنى، ئەستايىدىللىق ۋە نازۇكلۇقنى، تەرتىپ ۋە ھۇزۇرنى مەدھىيىلەيدىغان سۆزلەرنى ئىزدەيتتىم. دوكتور نارىن مېنى كۆرۈپ ئوقۇشنى توختىتىپ قويغان كىتابىنىڭ بىر زاگور[1] نۇسخىسىدىكى كىتاب ئىكەنلىكىنى مۇقاۋىسىدىن بىلدىم. ئادەملىرىگە ئۆلتۈرگۈزگەن رىفقى تاغىنىڭ بۇ رەسىملىك رومساننى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىك يىللىرىدا ۋەتەنپەرۋەرلىك كۆرۈنۈشلىرىگە تويۇنغان ھەجۋىي رەسىملىك كىتاب قىلىپ ئۆزلەشتۈرۈپ يېزىشقا باشلىغانلىقىنى بىلىدىغانىمىدۇ؟ ئەمما بۇ تاسادىپىيلىقلارنىڭ كىچىك تەپسىلاتلىرى بىلەن ئۆزۈمنى ئاۋارە

[1] زاگورــ بۇلغارىيىنىڭ بىر رايونى. ــ ت

قىلىدىغانـدەك ھېس قىلمايتتىم.

— ئەپەندىم، قوراللارنى كۆرۈشكە بولارمۇ؟

ئۇ مېھرىبانلىق بىلەن، ماڭا ئىشەنچ بېغىشلايدىغان شەپقەتلىك بىر ئاۋازدا جاۋاب بەردى: ئۇنى دادا دېســەمۇ، دوكتور دېســەمۇ بولىدىكەن.

دوكتور نارىن ماڭا جامائەت خەۋپسىزلىك تەشكىلاتى تەرىپىدىن 1956 ـ يىلى ئىچىلغان بىر تاموژنا يولى بىلەن بېلگىيەدىن ئىمپورت قىلىنغان ئاپتوماتىك ئوقدانلىق Browning تاپانچىسىنى كۆرسىتىپ، تېخى يېقىنغىچە بۇنداق تاپانچىلارنىڭ پەقەت دەرىجىســى يۇقىرى ســاقچىلاردا بولىدىغانلىقىنى چۈشــەندۈردى. ئۇزۇن ئىســتىۋوللۇق، قېپىمۇ دەســتە بولۇپ مىلتىققا ئايلىنالايدىغان گېرمانىيە ئاپتوماتىك تـاپـانچىســـىنىـڭ بىر قېتىم خـاتـا ئېتىلىـپ، توققۇز مىللىمېتىرلىق ئوقنىــڭ ئىككى يوغــان ۋېنگىر ئېتىنى تېشـــىــپ، ئۆيىنىــڭ بىر دېرىزىســـىدىن كىرىـپ يەنە بىرســـىدىن چىقىـپ ئۇچمە ياغىچىغا تەگكەنلىكىنى ئېيتتى، ئەممـا بۇ قورالنى ئېلىـپ يۈرۈش ئەپســـىز ئىدى. ئوڭاي ئىشــلەتكىلى بولىدىغان ۋە ئىشــەنچلىك بىر نەرســە ئىزدىســـەم، ئۇ ماڭا ئامېرىكىنىڭ مىلتىقتىن ئىشـــەنچلىك بولغان Smith ـ Wesson تاپانچىســـىنى تەۋســـىيە قىلدى. چاتىقى بولۇش ئېھتىمالىغا قارىماي تەۋســـىيە قىلىنغان يەنە بىر ئەپچىل تاپانچا، قورال ھەۋەسكارى زوقلانغۇدەك پارقىراپ تۇرىدىغان colt تاپانچىسى ئىدى، ئەممـا بۇنى ئېلىـپ ماڭغـانـدا ئـادەم ئۆزىنى ئـامېرىكىلىققا، پادىچىلارغا قالتىس ئوخشـــاپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى. شـــۇنداق قىلىـپ، كۆڭلىمىزگە ئەڭ ياخشى سىغدۇرالىغان بىر يۈرۈش گېرمانىيە Walther تـــاپـــانچىســـــى بىلەن ئۇلارنىــڭ يەرلىــك تەقلىــدى، پاتېنتلىق ”قىرىق قەلئە“ تـاپـانچىســـىغا قىزىقىـپ قـالـدۇق. كەڭ تـارقـالغـانلىقى، قىرىق يىلـدىن بۇيـان ئـارمىيـدىن قـاراۋۇلغىچە، ســـاقچىلاردىن بۇلىكچىلارغىچە نۇرغۇن قورالپەرەســـلەر تەرىپىدىن

كۆپلىگەن ئىسىيانچى، ئوغرى، بۇلاڭچى، سىياسىئون ۋە ئاچ-يالىڭاچ ۋەتەنداشلارغا يۈزمىڭ قېتىمچە سىنىلىشى بۇ تاپانچىلارنى مېنىڭ نەزىرىمدىمۇ سەرخىل كۆرسىتىۋاتاتتى.

دوكتور نارىنىنىڭ Walther بىلەن "قىرىق قەلئە" ئارىسىدا ھېچبىر پەرق يوقلۇقىنى، ئۇلارنىڭ تېنىمىزنىڭ روھىمىزچىلىك بىر پارچىسى ئىكەنلىكىنى بىر نەچچە قېتىم ئېيتقىنىغا قارىتا ياندا ئېلىپ يۈرۈشكە ئاسان ۋە چوقۇم بىر نەتىجە چىقىرىش ئۈچۈن يېقىندىن ئېتىشنىڭمۇ ھاجىتى بولمىغان 9 مىللىمېتىرلىق، تەپكىلىك بىر Walther نى ئېلىشنى قارار قىلدىم. تەبىئىيكى، كۆپ گەپ قىلىشنىڭ ھاجىتى قالمىغانىدى، دوكتور نارىن ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ قورال ھەۋەسگە مۇۋاپىق بىر چىراي ئىپادىسى بىلەن قورالنى ماڭا تولۇق ئىككى ئوقدان بىلەن بىللە ھەدىيە قىلدى ۋە پېشانەمدىن سۆيدى. ئۇ ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇراتتى، مەن ئەمدى ئۇخلىشىم، ئارام ئېلىشىم كېرەك ئىدى.

ئۈيقۇ كاللامدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئىش ئىدى. تاپانچا ئىشكاپى بىلەن ياتىقىمىز ئارىسىدىكى 17 قەدەملىك يولنى مېڭىۋاتقاندا كاللامدىن 17 ئوخشىمىغان سىنارىيە ئۆتتى. ئۇزۇن ئوقۇش سائەتلىرى بويىچە ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى كاللامنىڭ بىر بۇرجىكىدە مۇلاھىزە قىلىپ، ئاخىرىدا ئاخىرقى سەھنىگە ئۈيغۇنلىشىشنى قارار قىلغانىدىم. كېچىدە ئون بەتتەك ئوقۇپ مەست بولغان كاللامدا بۇ كارامەتلەرنى جانان قۇلۇپلىغان ئىشىكنى ئۈچ قېتىم ئۆزۈم چەككەندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈرگەنلىكىمنى ئەسلىدىم، ئەمما كۆزدىن كەچۈرگەن نەرسىنىڭ نېمىلىكى خىيالىمغىمۇ كەلمىدى. چۈنكى ئىشىكنى قاقا-قاقمايلا "پارول؟" دېدى ئېچىمدىن بىر ئاۋاز، بەلكى جانانىنىڭ مۇشۇنداق دەيدىغانلىقىنى ئويلىغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، "پادىشاھىم، ئۇزاق ياشا" دېدىم ئۇنىڭغا جاۋابەن.

جانان مېنى ھەيرانلىقتا قالدۇرغان يېرىم خۇشـــال، يېرىم ئازابلىق، ياق پۈتۈنلەي ســىرلىق بىر چىراي بىلەن ئاۋۋال قۇلۇپنى، ئـانـدىن ئىشـــكنى ئـاچقـان ھـامـان ئۆزۈمنى بىردىنلا بىر نەچچە ھەپتىدىن بېرى يادلىغان سۆزلەرنى سەھنە نۇرلىرى ئاستىغا چىقار۔ چىقماي ئۇنتۇپ قالغان خام ســەنئەتچىگە ئوخشـاش ھېس قىلدىم. بۇ ئەھۋالدا ئۇنىڭدىن۔بۇنىڭدىن ئەســكە ئالغان بىر قانچە قالدۇق ســۆزلەرگە ئىشــىنىشــتىن كۆرە ئەس۔يادى جايىدا بىرىنىڭ ئۆزىنى ئىچكى ئىســتەكلىرىگە تاشــلاپ قويىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەس ئىـدى. مەنمۇ شـــۇنـداق قىلـدىم؛ ھېچبولمىغانـدا تۇزاققا چۈشۈرۈلگەن بىر ئوۋ ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇشقا تىرىشتىم.

ئۈزۈن ســـەپەردىن ئۆيگە قــايتــپ كەلگەن يــاش ئەردەك جانانىنىڭ لېۋىگە ســۆيدۈم. مانا ئەڭ ئاخىرىدا، شــۇنچە خەتەرلىك ھادىســــلەردىن كېيىن، ئىككىمىز بىرلىكتە ئۆيىمىزدە، ھۇجرىمىزدا جەم بولغانىدۇق. ئۇنى بەك ياخشى كۆرەتتىم. باشقا ھېچ نەرسىنى ئۇنىڭدەك مۇھىم بىلمەيتتىم. ھاياتتا ھەل قىلىنىشـــى كېرەك بولغان بىر۔ئىككى قىيىنچىلىق بولسا، بۇنچە يولنى جاسارەت بىلەن باسقان مەن ئۇلارنىمۇ ئاســـان ھەل قىلاتتىم. ئۇنىڭ لېۋى ئۈجمە پۇرايتتى. يىراقلاردىكى، ئېنىقســـىز يەرلەردىكى ئۇلۇغۋار خىيـاللاردىن، بۇ خىياللارغا ئالدىنىپ ھاياتى تاپتىن چىققان كىشـــىلەردىن، ئۆزىنىڭ بىمەنە خىياللىرىنى دۇنياغا نامايەن قىلىشقا تىرىشـۋاتقان ھۆرمەتكە سازاۋەر تەلۋە ئەخمەقلەردىن، پىداكارلىقلىرى بىلەن بىزنى پەرىشان قىلىشقا تىرىشۋاتقانلاردىن، ئۇ يەردىكى ئېرىشكۈسىز ۋە مەقسەتلىك ھــايــاتنــىڭ چــاقىرىقــدىن بىز ئىككىمىز بۇ ھۇجرىنىــڭ ئىچىــدە قۇچاقلىشــىش ئارقىلىق يۈز ئۆرۈشــىمىز كېرەك ئىدى. ئەي پەرىشــتە، ئۇلۇغۋار خىياللاردىن تەڭ بەھرىمەن بولغان، ئەتىگەن۔ئاخشـاملىرى نەچچە ئاي ھەمراھ بولغان، شـۇنچە يولنى بىرلىكتە باسـقان ئىككى كىشـــىنىڭ ئىشـــك۔دېرىزىنىڭ ســـىرتىدىكى دۇنيانى ئۇنتۇپ

قۇچاقلىشىشلىرىغا، ھەممىدىن بەكرەك ھەقىقىي بولۇشلىرىغا، ئۇ تەگداشسىز ھەقىقىي ۋاقىتنى تېپىشلىرىغا نېمە توسقۇن بولالىسۇن؟

مانا بۇ ئۈچىنچى بىرىنىڭ قۇرۇق خىيالى ئىدى.

ياق، جېنىم بولدى قىل، لەۋلىرىڭگە سۆيەي، چۈنكى ئەمدى پايلاقچىلارنىڭ ئاخبارات دوكلاتلىرىدا ئىسمىلا قالغانلارنىڭ ئەرۋاھى يوقاپ، ھەقىقىي ئادىمىلىك سالاھىيىتى نامايەن بولغۇسى. مەن بولسام بۇ يەردە، قارا، بىلىۋاتىمەن، ۋاقىت ئاستا-ئاستا تۈگەۋاتىدۇ: بىز بىللە ئولتۇرغان ئاپتوبۇسلار بېسىپ ئۆتكەن ئۇ يوللار بىز ئۇنىڭدىن غايىب بولغاندىن كېيىن نېمىشقىدۇر بىز بىلەن ھېچ كارى بولماستىن، ياز كېچىلىرىدە، يۇلتۇزلار ئاستىدا ئاسفالت، تاش ۋە ئىسسىقلار بىرلىكتە ئۆزلىرى بىلەن تەلتۆكۈس مەۋجۇت بولۇپ ھۇزۇر بىلەن سوزۇلۇپ ياتسا، بىزمۇ بۇ يەردە ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەي بىرلىكتە ياتايلى... ياق جېنىم، ۋاقىتنى زادى ئۆتكۈزمەي، قوللىرىم زىبا مۈرىلىرىڭنى، ئىنچىكە، نازۇك قوللىرىڭنى تۇتقانچە، ساڭا يېقىنلاشقانچە، بارلىق ئاپتوبۇسلار ۋە يولۇچىلار ئىزدىگەن ئاشۇ تەگداشسىز ۋاقىتقا، قارا، نەقەدەر بەختلىك ھالدا ئاستا-ئاستا يېتىپ بېرىۋاتىمىز. لەۋلىرىمنى قۇلىقىڭ بىلەن چېچىڭ ئارىسىدىكى سۈزۈك يەرگە باسقىنىمدا، چاچلىرىڭنىڭ زەرەتلىرىدىن ئۈركىگەن قۇشلار شۇئان يۈزۈمگە، پېشانەمگە كۆز پەسىلىنىڭ ھىدىنى ئېلىپ كەلگىنىدە، ئالىقىنىمنىڭ ئىچىدە كۆكسۈڭ قانات قاققان جاھىل قۇشتەك تىكلەنگىنىدە، قارا، مانا ئەمدى، ئۇ ئېرىشكۈسىز ۋاقىت ئارىمىزدا قانداق تولۇق، ساغلام تىرىلمەكتە. مانا ئەمدى ئىككىمىز ئۇ يەردىمۇ، باشقا بىر يەردىمۇ، مەن خىيال قىلغان دىياردىمۇ، ئاپتوبۇس ۋە قاراڭغۇ مېھمانخانا ياتاقلىرىدىمۇ ، پەقەت كىتاب بەتلىرىدە بار بولغان بىر كېلىچەكتىمۇ ئەمەس، بەلكى بۇ يەردە ، بۇ ھۇجرىدا ئىكەنلىكىمىزنى كۆزلىرىڭدىن كۆرۈۋاتىمەن، قانماي سۆيۈشلىرىم ۋە سېنىڭ مەيلىڭ

بىلەن ئىككىمىز ئىككى ئۇچى ئېنىق بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە تۇرغاندەك، بىر-بىرىمىزنى تۇتقان بىر مۆجىزىنى كۆرۈشنى كۈتۈۋاتىمىز. ۋىسال پەيتى! مېنى قۇچاقلا، ۋاقىت ئۆتمىسۇن، قېنى جېنىم مېنى قۇچاقلا، مۆجىزە تۈگىمىسۇن! ياق، قارشى چىقما، ئەسلە: گەۋدىلىرىمىز ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا بىر-بىرىگە ئاستا-ئاستا تايىنىپ، چۈشلىرىمىز چاچلىرىمىزدەك بىر-بىرىگە كىرىشىپ كەتكەن كېچىلەرنى؛ لېۋىڭنى تارتىۋالماي تۇرۇپ ئەسلە، باشلىرىمىز بىرلىكتە سوغۇق ۋە قاراڭغۇ ئەينەككە يۆلىنىپ قالغاندا بىز كىچىك ناھىيىلەرنىڭ ئارا كوچىلىرىدا كۆرگەن ئۆيلەرنى؛ بىز قول تۇتىشىپ كۆرگەن شۇنچە فىلىملەرنى ئەسلە: يامغۇردەك ياغقان ئوقلارنى، پەلەمپەيلەردىن چۈشكەن ئاق تەنلىكلەرنى، سەن ياخشى كۆرۈپ قالغان تەمكىن، كېلىشكەن ئەرلەرنى؛ بىز گۇناھ قىلغاندەك، جىنايەتنى ئۇنتۇغاندەك ۋە باشقا بىر دىيارنى چۈشىگەندەك جىمجىت ئولتۇرۇپ كۆرگەن سۆيۈشۈشلەرنى ئەسلە؛ لەۋلەرنىڭ بىر-بىرىگە يېقىنلىششىنى ۋە كۆزلەرنىڭ سىنئالغۇدىن يىراقلىششىنى ؛ ئەسلە، ئاپتوبۇسىمىزنىڭ چاقلىرى سېكونتىغا يەتتە يېرىم قېتىم ئايلىنىۋاتقاندا بىزنىڭ بىر ھازا قىمىرلىماي، قانداق ھەرىكەتسىز قالغانلىقىمىزنى. ئەمما ئۇ ئەسلىمىدى. ئۇنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم تېخىمۇ ئۈمىدسىزلەرچە سۆيدۈم. ياتاق قالايمىقان بولۇپ كەتكەنىدى. Walther نىمىنىڭ قاتتىقلىقىنى بايقىغانىمىدۇ؟ جانان يېنىمدا يېتىپ، يۇلتۇزلارغا قارىغاندەك تورۇسقا قاراپ خىيال سۈرۈۋاتاتتى. شۇنداقتىمۇ دېدىم:

— جانان، بىز ئاپتوبۇستا بەختلىك ئەمەسمىدۇق؟ يەنە ئاپتوبۇسلارغا قايتايلى.

بۇ گەپنىڭ ھېچقانداق مەنتىقىسى يوق ئىدى، ئەلۋەتتە.

— نېمە ئوقۇدۇڭ، بۈگۈن نېمىنى بىلىۋالدىڭ، — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن.

— ھايات ھەققىدە بەك كۆپ نەرسە، — دېدىم مەن ئاۋاز ئارتىسىدەك ھەم قىسمىلىق بىر فىلىم ئىچىدە تۇرغاندەك، — ئەسلىدە بەك پايدىلىق نەرسىلەر. بۇ كىتابنى ئوقۇغانلار خېلى كۆپ ئىكەن، كىتاب ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىر يەرلەرگە چاپتۇرۇپتۇ... ھەممە نەرسە مۇرەككەپلىشىپ كەتكەن، كىتابنىڭ كىشىلەرگە بەرگەن ئىلھامبەخش نۇرى گويا ئۆلۈمدەك كۆز قاماشتۇرىدۇ. ھايات نېمىدېگەن ئازدۇرغۇچى.

بۇ تىل بىلەن داۋاملىق چۈشەندۈرىدىغانلىقىمنى، مۇھەببەت ئارقىلىق يارىتالمىدىم دېگەندىمۇ ، ھېچبولمىغاندا سۆزلەر ئارقىلىق، باللار ياخشى كۆرىدىغان مۆجىزىلەرنى يارىتالايدىغانلىقىمنى ھېس قىلىۋاتاتتىم. ساددىلىقىمنى ۋە بۇ چارىسىزلىكتە مۇراجىئەت قىلغان ھىيلىگەرلىكىمنى ئەپۇ قىل، پەرىشتە، چۈنكى يەتمىش كۈندىن كېيىن تۇنجى قېتىم جانانغا شۇ قەدەر يېقىنلىشىپ ئۇنىڭ يېنىدا يېتىۋاتاتتىم، بىر ئاز كىتاب كۆرگەنلەرنىڭ بىلگىنىدەك، باللىقنى دوراش ھەقىقىي مۇھەببەت جەننىتىنىڭ ئىشىكلىرىگە سوقۇلغان مەندەكلەر مۇراجىئەت قىلىدىغان تۇنجى چارىدۇر. توپان بالاسىنى ئەسلىتىدىغان شىۋىرغانلىق يامغۇر ياغقان بىر كېچىدە، ئافيون[①] بىلەن كۈتاھيا[②] ئارىسىدا بىز ئۈستىدىن، دېرىزىلىرىدىن سەلدەك سۇلار ئاققان بىر ئاپتوبۇستا كۆرگەن «ساختا جەننەتلەر» ناملىق فىلىمنى بىر يىلنىڭ ئالدىدا تېخىمۇ بەخت ۋە ھۇزۇر ئىچىدىكى جانانىنىڭ ئاشىقىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ كۆرگەنلىكىنى Seiko ماركا تېخى يېقىندا بىلدۈرگەن ئەمەسمىدى؟

— پەرىشتە كىم؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن.

[①] ئافيون — ئافيون قاراھىسارنىڭ ئىخچام ئاتىلىشى، تۈركىيىنىڭ ئېگەي رايونى بىلەن مەركىزىي ئاناتولىيە رايونىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ۋىلايەت. — ت.

[②] كۈتاھيا — تۈركىيىنىڭ غەربىي ئاناتولىيە رايونىدىكى ۋىلايەت. — ت.

— بۇ شۇنداق چۈشىنىشلىك بولدىكى، كىتاب بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بۇنى بىلدىغان يالغۇز بىزلا ئەمەس، پەرىشتىنى قوغلىشىۋاتقان باشقىلارمۇ بار، — دېدىم.

— ئۇ كىمگە كۆرۈنىدۇ؟

— كىتابقا ئىشەنگەن، ئۇنى دىققەت بىلەن ئوقۇيدىغانلارغا.

— ئاندىن كېيىنچۇ؟

— ئاندىن كىتابنى ئوقۇۋېرىپ سەن ئۇ بولىسەن. سېنى كۆرگەنلەر بىر ئەتىگىنى ئورنىدىن قوپۇپ كىتابنى ئوقۇغاندا ، ئەپەندىم، جانابلىرى دەيدۇ، كىتابتىن چىققان نۇردا بۇ قىز پەرىشتە بوپتۇ! دېمەك، پەرىشتە بىر قىز ئىكەن. ئەمما بۇنداق بىر پەرىشتە باشقىلارنى قانداق تۇزاققا چۈشۈرەلەيدۇ دەپ كېيىن ھەيران بولىسەن! پەرىشتىلەرنىڭ ئۇسال ئويۇنلارنى ئوينىشى مۇمكىنمۇ؟

— بىلمەيمەن.

— مەنمۇ بىلمەيمەن. مەنمۇ ئويلاۋاتىمەن، ئىزدەۋاتىمەن،— دېدىم بەلكىم بۇ سەپەر مېنى يەتكۈزەلەيدىغان بىردىنبىر جەننەتنىڭ مەلۇم قىسمىنىڭ مەن جانان بىلەن ياتقان بۇ ھۇجرا ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، خەتەرلىك ۋە ئىشەنچسىز رايونلارغا قەدەم بېسىشتىن ئۈزۈلمىنى تارتىپ، ئەي پەرىشتە. بوپتۇ، ھۆكۈمىنى سۈرۈۋالسۇن شۇ تەگداشسىز پەيت. ھۇجرىدا بىلىنەر-بىلىنمەس بىر خىل ياغاچ پۇرىقى، يەنە باللىقىمىزدا ئىشلەتكەن، ئەمما ھازىر ئوراپ-قاچىلىنىشى ياخشى ئەمەس دەپ دۇكاندىن ئالمايدىغان كونا سوپۇنلارنىڭ ۋە كەمپۈتلەرنىڭ خۇشپۇرىقىنى ئەسلىتىدىغان بىر سالقىنلىقمۇ بار ئىدى.

كىتابنىڭ چوگقۇرلۇقلىرىغا چۆكەلمىگەن، جانانىنىڭ ئەستايىدىللىقىغا يېتەلمىگەن مەن كېچىنىڭ كەچ سائىتىدە قاپىبەلدىن بىر قانچە ئېغىز گەپ قىلالايدىغانلىقىمنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن، جانانغا ۋاقىتنىڭ ئەڭ قورقۇنچلۇق نەرسە

ئىكەنلىكىنى ئېيتتىم؛ بىز بۇ سەپەرگە ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن چىققان تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭدىن خەۋىرىمىز يوق ئىدى. شۇڭا ھەرىكەت قىلىۋاتاتتۇق ۋە زادى قىمىرلىيالمايدىغان ئاشۇ بىر پەيتنى ئىزدەۋاتاتتۇق. مىسلىسىز پەيت مانا مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى. ئۇنىڭغا يېقىنلاشقىنىمىزدا بىر چىقىش ۋاقتى بارلىقىنىمۇ ھېس قىلغان، بۇ ئىشەنگۈسىز رايوننىڭ مۆجىزىلىرىگە ئۆلگەنلەر ۋە ئۆلۈۋاتقانلار بىلەن بىرلىكتە ئۆز كۆزىمىز بىلەن تولۇق شاھىد بولغانىدۇق. ئەتىگىنى ۋاراقلىغان باللار ژۇرناللىرىدا، كىتابتىكى مەلۇماتلار بىر يادرو ھالىتىدە ئەڭ سەبىي شەكلىدە بار ئىدى، ئەمدى بىز ئەقلىمىزنى ئىشلىتىپ ئۇنى بىلىۋېلىشىمىز كېرەك ئىدى. ئۇ ياقتا، يەنى يىراقتىكى بىر يەردە ھېچ نەرسە يوق ئىدى. سەپىرىمىزنىڭ بېشىمۇ، ئاخىرىمۇ بىز قەيەردە بولساق شۇ يەر ئىدى. دەرۋەقە يوللار، قاراڭغۇ ئۆيلەر قورال تۇتقان قاتىللار بىلەن تولغانىدى. كىتابتىن، كىتابلاردىن ھاياتقا ئۆلۈم سىرغىيتتى. ئۇنى قۇچاقلىدىم، جېنىم، بۇ يەردە قالايلى، گۈزىلىم بۇ ھۇجرىنىڭ قىممىتىنى بىلەيلى؛ قارا، ئۇستەل، سائەت، لامپا، دېرىزە. ھەر ئەتىگىنى ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، بۇ ئۈجمە دەرىخىگە ھەيرانلىق بىلەن قارايمىز. ئۇ ئەنە شۇ يەردە بولسا، بىز بۇ يەردە، دېرىزىنىڭ كېشىكى، ئۇستەلنىڭ پۇتى، لامپىنىڭ پىلىكى: نۇر ۋە پۇراق؛ بۇ دۇنيا نەقەدەر يالىڭاچ. ئەمدى كىتابنى ئۇنۇت. ئۇمۇ ئۇنى ئۇنتۇشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ. مەۋجۇتلۇق سېنى قۇچاقلاشتۇر. ئەمما جانان ئۇ يەردە ئەمەس ئىدى.

— مەھەممەت قەيەردە؟

ئۇ بۇ سوئالغا جاۋابنى تورۇستىن تاپىدىغاندەك پۈتۈن دىققىتى بىلەن تورۇسقا قاراۋاتقاندا قوشۇمىسى تۈرۈلدى، ماڭلىيى سوزۇلدى، لەۋلىرى بىر سىر بەرمەكچى بولغاندەك بىر ئاز پۈرۈلدى. ھۇجرىدىكى رەسىم قەغىزى ساغۇچ نۇردا ئىلگىرى مەن زادى كۆرمىگەن سۆسۈن رەڭگە ئۆزگەرگەنىدى. ئاشۇ سەپەرلەردىن، ئاپتوبۇسلاردا ئۆتكۈزگەن

كېچىلەردىن، ئارامبەخش بىر مۇھىتتا بىر كونا ئۆي تاماقلىرىنى يەپ ئولتۇرغاندىن كېيىن جانانىڭ رەڭگىرويى تۈزۈلۈپ قالغانىدى. بەزى قىزلار بەختلىك ۋە تەرتىپلىك بىر ئائىلە تۇرمۇشىنى سېغىنىپ، بىردىنلا توي قىلىۋەتكەندەك، ئۇنىمۇ مەن بىلەن توي قىلامدىكىن دەپ ئۇنىڭغا ئېغىز ئاچتىم.

— مىجەزىم يوق،— دېدى ئۇ، — يامغۇردا ئۆزۈمگە سوغۇق تەگكۈزۈۋالدىم، قىزىتمام ئۆرلەپ قالدى.

ئۇ ئوڭدا يېتىپ تورۇسقا قاراۋاتقاندا، مەن يېنىدا يېتىپ ئۇنىڭ يۈزىنىڭ رەڭگىگە ھەيران بولدۇم، قولۇمنى دوختۇردەك ئۇنىڭ پېشانىسىگە قويۇپ مەغرۇر تۇتۇپ تۇرۇش نەقەدەر كۆڭۈللۈك، قولۇم مەندىن قاچمايدىغانلىقىغا ئىشەنمەكچى بولغاندەك ئۇنىڭ پېشانىسىدە تۇرۇپ قالغانىدى. بالىلىق چاغلىرىمنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتاتتىم، تۇتۇش لەززىتىنىڭ ماكانلارنى، تۆشەكلەرنى، ھۇجرىلارنى، پۇراقلارنى، ئادەتتىكى نەرسىلەرنى باشتىن-ئاخىر قانداق ئۆزگەرتكىنىنى بايقاۋاتاتتىم. كاللامدا باشقا ھېسابلار، ئوي-خىياللارمۇ بار ئىدى. ئۇ يۈزىنى سەل بۇراپ ماڭا سوئال نەزىرى بىلەن قارىغاندا قولۇمنى پېشانىسىدىن تارتىپ، راستىنى ئېيتتىم:

— قىزىتماڭ بار.

شۇ ھامان ئالدىمدا ھېچ ھېسابتا يوق بىر مۇنچە ئېھتىماللىق نامايەن بولدى. يېرىم كېچىدىن كېيىن ئاشخانىغا چۈشتۈم. كۆرۈنۈشى قورقۇنچلۇق كورىلار ۋە خىيالەتلەر ئارىسىدىن، غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا ئالدىمغا ئۇچرىغان يوغان بىر قەھۋە چەينىكىدە بىر ئىددىشتىن تاپقان ئىھلامۇر[1]نى قاينىتىۋاتقىنىمدا، بىر يۈك ئەديالنىڭ ئىچىگە كىرىپ باشقا بىرىنى قۇچاقلاشنىڭ سوغۇق تەگكەنلەرگە ئەڭ ياخشى ئىش ئىكەنلىكىنى جانانغا ئېيتىشنى خىيال قىلىۋاتاتتىم. بىر

[1] ئىھلامۇر— بىر خىل دەرەخ، ئۇنىڭ چېچىكى چاي قىلىنىدۇ.— ت.

دەمدىن كېيىن جانان ماڭا ئېيتقان يەردىكى ئاشخانا ئىشكاپى ئۈستىدىكى دورا قۇتىلىرى ئارىسىدىن ئاسپىرىن ئىزدەۋاتقىنىمدا، ئەگەر مەنمۇ ئاغرىپ قالسام هۇجرىدا نەچچە كۈن تۇرۇپ قالالايمىز دەپ ئويلاۋاتاتتىم. بىر پەردە قىمىرلىدى، ساپما كەشلەر شىپىرلىدى. دوكتور نارىنىنىڭ ئايالىنىڭ ئاۋۋال كۆلەڭگىسى، ئاندىن نېرۋىسى ئىتتىك ئۆزى بىلەن ئۇچراشتىم. ياق خانىم، دېدىم، ئەنسىرىگۈدەك ئىش يوق، پەقەت ئۆزىگە بىر ئاز سوغۇق تەگكۈزۈۋاپتۇ.

ئۇ مېنى ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىرىپ، يوتقان-كۆرپە ئىشكاپى ئۈستىدىن قېلىن بىر يۇڭ ئەدىيالنى ئالغۇزۇپ، ئۇنىڭغا كىرلىك قاپلىدى ۋە: "ۋاي بالام، ئۇ قىز بىر پەرىشتە، ئۇنى خاپا قىلما، دىققەت قىل" دېدى. ئاندىن كاللامدىن هېچ چىقمىغۇدەك بىر گەپ قىلدى: ئايالىڭنىڭ بوينى شۇ قەدەر گۈزەل ئىكەن.

هۇجرىغا كىرگەندە ئۇنىڭ بوينىغا ئۇزۇندىن ئۇزۇن قارىدىم. بۇرۇن دىققەت قىلمىغانمىدىم؟ دىققەت قىلغانىدىم، ياقتۇرغانىدىم، ئەمما بوينىنىڭ ئۇزۇنلۇقى مېنى شۇنچىلىك جەلپ قىلىۋالدىكى، خېلى بىر ۋاقىت باشقا هېچنېمە ئويلىيالمىدىم. ئۇنىڭ ئىهلامۇرنى ئاستا-ئاستا ئىچىشىنى، ئاسپىرىننى يۇتار-يۇتماي دەرهال "ياخشى" بىر ئىشلار بولىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ياخشى باللاردەك يۇڭ ئەدىيالغا يۆگىنىپ ئۇمىدۋارلىق بىلەن كۈتۈشىنى كۆزەتتىم.

جىمجىتلىق ئۇزاق هۆكۈم سۈردى. قوللىرىمنى چېكەمگە تىرەپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىدىم. ئۇچمە دەرىخى بىلىنەر-بىلىنمەس قىمىرلايتتى. جىنىم، ئۇچمە دەرىخىمىز يېنىك بىر شامالدىمۇ شۇنچە تىترەۋاتىدۇ. جىمجىتلىق. جانان تىترىمەكتە، ۋاقىت تېز ئۆتمەكتە.

شۇنداق قىلىپ بۇ هۇجرا، يەنى هۇجرىمىز قىسقا بىر ۋاقىت ئىچىدە"كېسەل هۇجرىسى" دېيىلگەن ئۆزگىچە ئىقلىم ۋە مەنزىرىلىك يەرگە ئايلاندى. ئۇياق-بۇياققا مېڭىۋاتقانىدا ئۈستەلنىڭ،

ئىستاكاننىڭ، كىچىك شىرەنىڭ ناھايىتى تونۇش، يېقىملىق نەرسىلەرگە ئاستا-ئاستا ئايلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىۋاتاتتىم. سائەت تۆت بولدى. جانان ماڭا "بۇ يەردە، كارىۋاتنىڭ قىرىدا، يېنىمدا ئولتۇرامسەن" دېدى. يۇڭ ئەدىيالنىڭ ئۈستىدىن پۇتلىرىنى تۇتتۇم. ماڭا كۈلۈمسىرىدى، مەن بەك بەلەن ئىكەنمەن. كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇخلىغاندەك قىلدى، ياق مۈگدىدى، ئۇخلىدى. ئۇخلىدىمۇ؟ ئۇخلىدى.

سائەتكە قارىغاندا، كوزىدىن سۇ ئالغاندا، جانانغا نەزەر سالغاندا، بىر قارارغا كېلەلمىگەندە، بىر ئىش بولسۇن دەپ بىر تال ئاسپىرىننى يۇتقىنىمدا، جانان كۆزلىرىنى ئاچقاندا، قولۇمنى پېشانىسىگە قويۇپ قىزىتمىسىغا يەنە بىر قارىغاندا ئۆزۈمنى توختىماي مېڭىپ يۈرگەندەك ھېس قىلدىم.

ۋاقىت تېز ئۆتسۇن دەپ تەقەززا بولۇۋاتقان چاغدا ۋاقىت گويا بىر ھازا ئىككىلەندى، مەن ئورنىمۋالغان نېپىز يۇڭ ئەدىيالدىن بىر تۆشۈك ئېچىلىپ كەتتى، جانان ياتقان ئورنىدىن قوپتى: ياردەمچى شوپۇرلار ھەققىدە توساتتىن قىزىق پاراڭلارنى قىلىشتۇق. شوپۇرلاردىن بىرى بىر كۈنى يەرلىك شوپۇرلارنى قولغا كەلتۈرۈپ نامەلۇم بىر دىيارنى بايقايدىغانلىقنى ئېيتقانىدى. يەنە بىرى ئېغىزىنى يىغالماي: بۇ شىركەتنىڭ سىلەردەك قەدىرلىك يولۇچىلارغا قىلغان ھەقسىز سوۋغىتى، مەرھەمەت، شاكىلاتلاردىن ئېلىڭ، كۆپ چاينىماڭ، چۈنكى تەركىبىدە ئەپيۇن بار، يولۇچىلار ئاپتوبۇسقا چىقىپلا بوۋاقلاردەك پۇشۇلداپ ئۇخلاپ كېتىدۇ، بۇنى ئاپتوبۇسنىڭ سىلىقلىقى، رولغا پىشقان شوپۇرنىڭ ھۈنىرى، شىركىتىمىز ۋە ماشىنىلىرىمىزنىڭ ئىلغارلىقى دەپ بىلىدۇ، دېگەنىدى. يەنە باشقا بىرسىمۇ بار ئىدى، ئىنتايىن تاتلىق كۈلۈشكەنىدۇق، ئەسلىدىڭمۇ جانان، بۇنى ئايرىم ئىككى ئاپتوبۇستا كۆرگەنىدۇق، شوپۇر ماڭا: " ئاكا، ئالدىنقى قېتىم سېنىڭ بۇ قىزنى ئەپقاچقانلىقىڭنى

بىلگەنىدىم، ئەمدى كۆرۈۋاتىمەن، توي قىلىپسىز يەڭگە، تەبرىكلەيمەن" دېگەنىدى.
مەن بىلەن توي قىلامسەن؟ بۇ سۆزلەرنىڭ نۇرلىرى بىلەن جانلانغان نۇرغۇن كۆرۈنۈشلەرنى كۆرگەنىدۇق: گىرەلىشىپ كەتكەن ئاشىق-مەشۇقلار دەرەخلەر ئاستىدا مېڭىشقاندا، كېچىدە بىر ئىستولىبىنىڭ ئاستىدا، ماشىنىنىڭ ئىچىدە، ئەلۋەتتە ئارقا ئورۇندۇقتا، بوغۇز كۆۋرۈكى ئۈستىدە، چەت ئەل فىلىملىرىدىكىگە ئوخشاش يامغۇر ياغقاندا، قەدىرلىك تاغىلار قىز بىلەن ئوغۇلنى ئۇچراشتۇرمىغاندا ۋە ياكى ئاق كۆڭۈل دوستلار "سىلەرنى دەپ شۇنداق قىلدۇق" دېگەن باھانە بىلەن قىز-ئوغۇل ئىككىسىنى ئايرىۋەتكەندە، ياكى باي يىگىت گۈزەل قىزدىن شۇنى سوراپ كۆلگە چولتوك قىلىپ چۈشكەندە شۇ گەپ چىقاتتى:"مەن بىلەن توي قىلامسەن؟ ". بوينى گۈزەل قىزدىن كېسەل ھۇجرىسىدا بۇ سوئال سورالغان بىر كۆرۈنۈشنى كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن، سۆزلىرىمنىڭ جاناندا فىلىملەردىكىدەك سېھىرلىك تۇيغۇلار ئويغىتالايدىغانلىقىغا ئىشىنەلمىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە دىققىتىم ھۇجرىدىكى بىغەم بىر پاشىغا قادىلىپ قالغانىدى.
سائەتكە قاراپ جىددىيلىشىپ كەتتىم. جانانىنىڭ قىزىتمىسىدىن ئەنسىرەپ قالدىم. تىلىڭغا قاراپ باقاي دېدىم، تىلىنى چىقاردى، ئۇچى ئۇچلۇق ۋە سۆسۈن رەڭ ئىدى. ئالدىغا ئېڭىشىپ تىلىنى ئاغزىمغا ئالدىم، مۇشۇ پېتى بىر ئاز تۇردۇق، ئاھ ، پەرىشتە.
— ئۇنداق قىلما،— دېدى ئۇ،— بەك شېرىنسەن، ئەمما ئۇنداق قىلمايلى.
جانان ئۇخلاپ قالدى. كارىۋاتنىڭ قىرىدا، يېنىدا يېتىپ تىنىقىنى سانىدىم. خېلىدىن كېيىن، تاڭ يورۇش ئالدىدا شۇنداق بىر نەرسىلەرنى قايتا-قايتا ئويلاۋاتاتتىم: ئۇنىڭغا دەيمەنكى، ئاخىرقى قېتىم يەنە بىر ئويلان، جانان، سېنىڭ ئۈچۈن ھەر قانداق

ئىشــنى قىلىمەن، جانان، ســېنى نە قەدەر ياخشــى كۆرىدىغىنىمنى بىلمەمسـەن... مۇشـۇ گەپلەرنى دېيىشـنى ئويلىدىم ئېھتىمال. يالغان گەپتىن بىرنى قىلىپ ئۇنى يېڭىۋاشــتىن ئاپتوبۇسـلارغا ئېلىپ چىقاي دەپمۇ ئويلىدىم ، ئەمما ئەمدى نەگە بېرىشىم كېرەكلىكىنى تەخمىنەن بىلەتتىم ھەمـدە دوكتور نـارىنىنىـڭ رەھىمســـىز ”ســـائەت“لىرىنى تونۇغانـدىن، جانان بىلەن بۇ ھۇجرىـدا بىر كېچىنى ئۆتكۈزگەنـدىن كېيىن ئۆلۈمدىن قورقۇشقا باشلىغىنىمنىمۇ بىلەتتىم.

پەرىشــتە، بىلىۋاتىســەن، بىچارە يىگىت سـۆيگىنىنىڭ يېنىدا يېتىپ كۆپ چىققىچە ئۇنىڭ تىنىقلىرىنى تىڭشــىدى؛ جانانىنىڭ تۈز، چىرايلىق ئېڭىكىنى، گۈلزار بەرگەن ئۇخلاش كىيىمـدىن چىقىـپ تۇرغان قوللىرىنى، چاچلىرىنىڭ ياســتۇققا يېيىلىشـــنى ۋە ئۈجمە دەرىخىنىڭ بارا-بارا يورۇغانلىقىنى تاماشا قىلدى.

ئاندىن ھەممە نەرسـە تېزلەشــتى: ئۇ ئۆيىنىڭ ئىچىدىن تاراق-تۇرۇق ئاۋازلارنى تۇيدى، ئىشــكىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەن ئېھتىياتلىق ئاياغ تىۋىشـلىرىنى ئاڭلىدى، يېڭىدىن چىقىشـقا باشـلىغان شامالدا بىر دېرىزە ئېچىلىپ يېپىلدى، بىر ئىنەك مۆرىدى، بىر ماشـــىنا گۈرۈلدىدى، يۆتەلگەن بىر كىشــى ئىشــكىمىزنى چەكتى. قولىدا يوغان بىر دوختۇر سومكىسى تۇتقان، دوختۇرلۇقى كۆرۈنۈپ تۇرغان ئوتتۇرا ياشـــلىق، ســـاقال-بۇرۇتلىرى قىرىلغان بىرى، ســـرتتىكى قىزارغـان نـان پۇرىقى بىلەن بىللە ئىچكىرىگە كىردى. ئۇنىـڭ كالپۇكلىرى بايا قان ئىچكەندەك قىپقىزىل ئىدى، چۆرىسىدە سەت بىر جاراھەت بار ئىدى. ئۇ قىززىتما ئىچىدىكى جانانىنى نومۇسـســزلارچە يېشـــندۈرىدۇ ۋە تىترەۋاتقان بوينىنى، دۈمبىســـنى بۇ كالپۇكلىرى بىلەن ســـۆيىدۇ دەپ ئويلىدىم. ئۇ نەپرەتلىك ســـومكىســـدىن تىڭشــىغۇچىنى ئېلىۋاتقانـدا مەن قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا Walther نىنى تىقىپ قويغان يەردىن ئېلىپ، ئىشىكتىكى ئەندىشىلىك ئانىغا پەرۋا قىلماي ھۇجرىدىن ۋە ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم.

دوكتور نارىن ماڭا تونۇشتۇرغان يەرگە ھېچكىمگە كۆرۈنمەي ئالدىراشلىق بىلەن كىرىپ كەتتىم. ھېچكىمنىڭ مېنى كۆرمەيدىغانلىقىدىن ۋە شامالنىڭ غەيۋەت توشۇمايدىغانلىقىدىن خاتىرجەم بولغان، تېرەكلەر بىلەن قورشالغان بىر خىلۋەتتە تاپانچامنى بېسىپ كەينى-كەينىدىن ئوق ئاتتىم. شۇنداق قىلىپ دوكتور نارىننىڭ سوۋغىتى بولغان ئوقلار بىلەن پىخسىقلارچە قىسقا، كۆڭۈلسىز ۋە ئىقتىدارسىز ئېتىش مەشىقى قىلغان بولدۇم. مەن نىشان قىلىپ تاللىغان تېرەككە تۆت قەدەم ئارىلىقتىن ئاتقان ئۈچ تال ئوقتىن بىرەرسىمۇ تەگمىدى. بىر ئاز دېلىغۇل بولۇپ قالغىنىمنى، شىمالدىن كەلگەن ئالدىراڭغۇ بۇلۇتلارغا قاراپ چارىسىزلىك بىلەن خىياللىرىمنى يىغىۋېلىشقا تىرىشقىنىمنى بىلىمەن، ياش Walther نىڭ ئىزتىراپلىرى...

ئالدىدا بىر يەردە دوكتور نارىننىڭ بوش يەرلىرىنىڭ بىر قىسمىنى ئىگىلىگەن ئېگىز بىر قىيالىق بار ئىدى. ئۇ يەرگە چىقىپ ئولتۇردۇم، مەنزىرلەرنىڭ كەڭلىكىگە ۋە موللۇقىغا قاراپ ئېسىل خىياللارغا چۆكۈپ، ھايات مەنزىلىمنىڭ ئەمدى قانداق خاراب يەرلەردە بولىدىغانلىقىنى ئويلىدىم. خېلى ۋاقىت ئۆتتى، ئەمما بۇنداق قىيىن ۋاقىتلاردا پەيغەمبەرلەرگە، كىنو چولپانلىرىغا، ئەزىزلەرگە ۋە سىياسىي داھىيلارغا ياردەم بېرىشكە ئالدىرىغان پەرىشتىلەر، كىتابلار، ئىلھام پەرىلىرى ۋە سەھرا ئاقىللىرى ماڭا پەقەت ئۇچرىمىدى.

كاتتا تۇرالغۇغا چارىسىز قايتتىم. جانانىمنىڭ قېنىنى بەھۇزۇر سۈمۈرگەن قىزىل كالپۇكلۇق ساراڭ دوختۇر ئەمدى ئانىسى بىلەن ئولتۇرغان گۈل قىزلارنىڭ چېيىنى ئىچىۋاتاتتى. مېنى كۆرۈپ نەسىھەت قىلىش ئىشتىياقىدىن كۆزلىرى چاقنىدى.

— يىگىت! — دېدى ئۇ ماڭا، — ئايالىڭ سوغۇق تەگكۈزۈۋاپتۇ، ئېغىر زۇكام بولۇپتۇ، تېخىمۇ يامان بولغىنى، ھارغىنلىق، ھالسىزلىق،

كۆتۈنەلمەسلىك تۇيەيلىدىن ئاجىزلاپ كېتىپتۇ.

نېمە قىلىپ ئۇنى بۇنچە چارچىتىۋەتكەندىمەن، نېمە قىلىپ ئۇنى بۇنچە ئازابلىغاندىمەن؟ قىزلار بىلەن ئانىسى يېڭى بىر ياش ئەرگە ــ ماڭا شۇبھىلىك قاراشتى.

ــ ئۇنىڭغا كۆپ دورىلارنى بەردىم، بىر ھەپتە مىدىرلىماي ياتسۇن.

بىر ھەپتە! دوختۇر چېيىنى ئىچىپ، ئىككى بادام باقالىسىنى يەپ بولۇپ يوقالغاندا، يەتتە كۈننىڭ ماڭا يېتىپ ئېشىپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىدىم. جانان ئۇخلاۋاتاتتى، مەن ھۇجرىدىن كېرەكلىك ھېسابلىغان بىر-ئىككى ئۇششاق-چۇششەك نەرسىنى، خاتىرىلىرىمنى، پۇللىرىمنى ئالدىم. جاناننىڭ بويىنىغا سۆيدۈم-دە، ۋەتەننى قوغداشقا ئاتلانغان خۇشال ئەسكەردەك ئالدىراشلىق بىلەن ئۆيدىن چىقتىم. ئاندىن گۈلزار بىلەن ئانىسىغا ئالدىراش بىر ئىشىم، باش تارتىپ بولماس بىر مەسئۇلىيىتىم بارلىقىنى ئېيتىپ، ئايالىمنى ئۇلارغا ئامانەت قىلدىم. ئۇلار ئۇنىڭغا ئۆز كېلىنىدەك قارايدىغانلىقىنى ئېيتتى. بەش كۈندىن كېيىن قايتىدىغانلىقىمنى ئالاھىدە بىلدۈردۈم ۋە كەينىمدە قالدۇرغان جادۇگەرلەر، ئەرۋاھلار ۋە قاراقچىلار دىيارىغا، دوكتور نارىننىڭ ئوغلى ئۈچۈن قەيسەرىيلىك يىگىت ياتقان مازارلىققا كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قاراپمۇ قويماي بازارغا، ئاپتوبۇس بېكەتلىرىگە قاراپ كەتتىم.

12

يەنە سەپەرگە ئاتلاندىم! ئەي ئەسكى بېكەتلەر، ئەبجەق ئاپتوبۇسلار، دەردمەن يولۇچىلار، مەرھابا! شۇنداق بولىدىغۇ، ئىختىيارسىز كۆنۈپ قالغان، كۆنۈپ قالغىنىمىزنى پەقەت بىلمىگەن ئادەتتىكى بىر ئىشتىياق خۇماردىن ئايرىلىپ

قالغىنىمىزدا ھاياتىنىڭ بۇرۇنقىدەك ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ پەرىشان بولىمىز. كونا بىر MAGIRUS مېنى دوكتور نارىن ئېنىقلىماستىن ھۆكۈم قىلغان چاتىق ناھىيىسىنىڭ قالاق بىر يېرىگە ئېلىپ كېتىۋاتقاندا بۇ پەرىشانلىقتىن قۇتۇلمەن دەپ ئويلىغانىدىم. چۈنكى يۆتەلسەممۇ، چۈشكۈرسەممۇ، تاغ يوللىرىدا بوۋايدەك ھاسىراپ-ھۆمۈدىسەممۇ، ئاقىۋەت بىر ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدە ئىدىم. ئەمما ئارقامدا قالدۇرغان رىۋايەتلەردىكىدەك دىيارنىڭ مەركىزىدە، جانان قىزنىتما ئىچىدە بىر ھۇجرىدا ياتاتتى، مەن ئەدىۋىنى بېرەلمىگەن بىر پاشا شۇ ھۇجرىدا كېچىنى شۇملۇق بىلەن كۈتۈۋاتاتتى. ئىشىمنى بالدۇرراق پۈتتۈرۈپ، غەلىبە بىلەن قايتىپ، يېڭى ھاياتنى باشلاشقا مۇۋەپپەق بولۇش ئۈچۈن پۇللىرىمنى ۋە ماتېرىياللىرىمنى يەنە بىر قېتىم كۆزدىن كەچۈردۈم.

يېرىم كېچىدە باشقا بىر ئاپتوبۇسنىڭ تىترەۋاتقان ئەينىكىدىن ئۇيقۇ بىلەن ئويغاقلىق ئارىسىدىكى بېشىمنى يىراقلاشتۇرۇپ كۆزلىرىمنى ئاچقىنىمدا، بەلكىم بۇ يەردە تۇنجى قېتىم، سەن بىلەن يۈزمۇ يۈز ئۇچرىشىدىغانلىقىمنى ئۈمىدۋارلىق بىلەن ئويلىدىم، پەرىشتە. ئەمما روھ ساپلىقى بىلەن مىسلىسىز پەيتنىڭ سېھرىنى بىرلەشتۈرىدىغان ئىلھام مەندىن شۇ قەدەر يىراقتا ئىدى. ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىدىن ئۇزۇن مەزگىل سېنى كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى بىلەتتىم. قاراڭغۇ تۈزلەڭلىكلەر، قورقۇنچلۇق قىيالار، كۈمۈش رەڭلىك دەريالار ۋە تاشلاندۇق ماي ئىسكىلاتلىرى، خەتلىرى ئۆچۈپ تۆكۈلۈپ كەتكەن تاماكا ۋە كولونىيا ئېلانلىرى دېرىزەمدىن بىر-بىرلەپ ئۆتۈۋاتقاندا، كاللامدا شۇم پىلانلار، شەخسىيەتچى ئويلار، ئۆلۈم ۋە كىتاب بار ئىدى، خىياللىرىمنى جانلاندۇرىدىغان نە بىر ۋىدىيونىڭ ئانار رەڭلىك نۇرىنى كۆرمەيتتىم، يا قۇشخانىدىكى كۈندىلىك قەتلىئامدىن

ئۆيگە قايتقان ھۇزۇرسىز بىر قاسساپنىڭ قورقۇنچلۇق خورىكىنى ئاڭلىمايتتىم.

ئاپتوبۇس سەھەرگە يېقىن مېنى چۈشۈرۈپ قويغان تاغلىق ئالاجائەللى[1] ناھىيە بازىرى ياز ئاخىرىدىنلا ئەمەس، كۈزدىنمۇ ھالقىپ، قىش پەسلىگە ئالدىراش كىرىپ كەلگەنىدى. مەن ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنىڭ ئىچىلىشىنى كۈتۈش ئۈچۈن كىرگەن كىچىك بىر قەھۋەخانىدا، چاي دەملەۋاتقان، ئىستاكانلارنى يۇيۇۋاتقان، چاچلىرى پۈتۈنلەي دېگۈدەك قاشلىرى بىلەن تۇتىشىپ ئۆسكەنلىكى ئۈچۈن پېشانىسى كۆرۈنمەيدىغان بىر شاگىرت مېنىڭ شەيخ ئەپەندىنىڭ گېپىنى ئاڭلاش ئۈچۈن كەلگەنلەردىن ئىكەنلىكىمنى ياكى ئەمەسلىكىمنى سورىدى. ۋاقىت ئۆتسۇن دەپ ئۇنىڭغا ھەئە دېدىم. شاگىرت ماڭا بىر ئىستاكان قېنىق چاي بەردى ۋە شەيخنىڭ كېسەللەرگە داۋا قىلىش، تۇغماس خوتۇنلارنى باللىق قىلىش ھۈنىرىدىن باشقا يەنە بىر تىكىلىپ قاراش بىلەن قولىدىكى ۋىلكىنى پۈكلىۋېتىش، بارمىقىنىڭ ئۇچىنى تەگكۈزۈپ Pepsi - cola قۇتىسىنى ئۆزلۈكىدىن ئېچىۋېتىش قاتارلىق مۆجىزىلىرىنىڭ بارلىقىنى ماڭا دەۋالغىنىغا خۇش بولدى.

قەھۋەخانىدىن چىققىنىمدا كۈز بىلەن قىش كېتىپ، ئىسسىق ۋە پاشا تولا بىر ياز كۈنى بۇرۇنلا باشلىنىپ كەتكەنىدى. مەسىلىلەرنى ئالدىغا بېرىپ بىر دەمدىلا ھەل قىلىۋېتىدىغان كەسكىن، پىشقان كىشىلەردەك ئۇدۇللا پوچتىخانىغا ماڭدىم ۋە سەل ھاياجان ئىچىدە ئۈستەللەردە گېزىت ئوقۇۋاتقان، ئىش ئۈستەللىرىدە چاي ئىچىۋاتقان، تاماكا چېكىۋاتقان ئۇيقۇچان ئەر،

[1] ئالاجائەللى — مەركىزي ئاناتولىيە رايونىدىكى چورۇم ۋىلايىتىگە قاراشلىق بىر ناھىيە. — ت.

ئايال مەمۇرىي خادىملارنى دىققەت بىلەن كۆزدىن كەچۈردۈم. ئەمما مەن ئىزدەۋاتقان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يوق ئىدى. مەن بەكرەك دىققەت قىلغان، شەپقەتلىك ھەدىدەك كۆرۈنگەن بىر ئايال خادىم ناھايىتى يامان بىر خوتۇن چىقتى: ئۇ مەھەممەت بۆلدۈمبەگ[1] نىڭ باياتىن خەت تارقىتىشقا كەتكىنىنى ماڭا ئېيتقانغا قەدەر مېنى شۇنچە ئاۋارە قىلدىكى، مەندىن "نېمىسى بولىسىز؟ نېمىشقا بۇ يەردە كۈتمەيسىز؟ ھازىر ئىش ۋاقتى، كېيىن كەلسىڭىز بولمامدۇ؟" دېگەندەك بىر پاتمان سوئاللارنى سوراپ كەتتى؛ مەن چىپ-چىپ تەرگە چۆمۈپ، ئامالسىز ھالدا ئۇنىڭغا ئىستانبۇلدىن كەلگەنلىكىمنى، مەھەممەتنىڭ ئەسكەرلىكتىكى سەپدىشى ئىكەنلىكىمنى، PTT[2] مۇدىرىيەت ھەيئىتىدىكىلەر بىلەن مۇناسىۋىتىمنىڭ ياخشىلىقىنى ئېيتتىم. شۇنداق قىلىپ، ھېلى، بايا، مانا ھازىر پوچتىخانىدىن چىققان، ئەتراپتىكى مەھەللە-كوچىلار ئىچىدە غايىب بولۇشقا ئۈلگۈرگەن مەھەممەتنى تېپىش ئۈنچىۋالا ئوڭاي ئەمەس ئىدى؛ خېلى ئۇزۇن ئايلىنىپ، كوچا ئىسىملىرىدىن قايمۇقۇپ قالدىم.

شۇنداقتىمۇ " ھامما، پوچتىكەش مەھەممەت بۇ يەردىن ئۆتتىمۇ؟" دەپ سورۇشتۇرۇپ سوراپ، چوڭ مەھەللىلەردە، تار كوچىلاردا ئېزىپ-تېنەپ يۈرۈشكە مۇۋەپپەق بولۇپ تۇردۇم. بىر ئالا مۈشۈك ئاپتاپتا ھورۇنلۇق بىلەن ئۆزىنى يالاۋاتاتتى. ھۆكۈمەت ئادەملىرى بىر ئىستولىبغا شوتا قويۇۋاتقاندا كىرلىكلىرىنى، ياستۇقلىرىنى بالكونغا ئېلىپ چىققان ياش ۋە گۈزەل بىر ھامما ئۇلار

① مەھەممەت بۆلدۈم— مەھەممەت دەپ قارىدىم، مەھەممەت دەپ بىلدىم دېگەن مەنىدە، ئاپتور بۇ يەردە بۇ ئىسمنى باش پېرسوناژنىڭ ھەربىكىتىگە ماس ھالدا مەقسەتلىك قوللانغان بولۇشى مۇمكىن، —ت.

② PTT — پوچتا- تېلېگراف باش ئىدارىسى، — ت.

بىلەن قارىشىپ قالدى. قارا كۆزلۈك بىر بالىنى كۆردۈم، ئۇلار مېنىڭ بۇ يەرگە يات ئىكەنلىكىمنى دەرھال بىلدى، "نېمە بولدى؟" دېدى ماڭا خورازدەك ھۈرپىيىپ. جانان يېنىمدا بولسىدى، بۇ جىن كۆز بىلەن دەرھال دوست بولۇپ، زېرەكلىك بىلەن پاراڭلىشاتتى، تاقەت قىلغۇسىز گۈزەل، سىرلىق بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بۇ بالا بىلەن دەرھال مۇشۇنداق پاراڭلىشالايدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا قاتتىق ئاشىقمەن دەپ ئويلايتتىم.

پوچتىخانىنىڭ ئۇدۇلىدا ئاتاتۈرك ھەيكىلى، كوچا ئۇدۇلىدا "زۇمرەت قەھۋەخانىسى" بار ئىدى. مەن پىيادىلەر يولىدىكى كاشتان دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە ئولتۇردۇم. بىر دەمدىن كېيىن «ئالاجائەللى پوچتىسى» گېزىتىنى ئوقۇۋاتقاندا ئېسىمگە كەلدىم: "بۇلاق" دورىخانىسى ئىستانبۇلدىن Stlops ماركىلىق قەۋزىيەت دورىسىنى ئەكەلدۈرۈپتۇ، بولۇسپور[1] كۇلۇبىدىن كەشى توغرىلانغان ترېنېر بۇ بازارغا تۈنۈگۈن كەلگەنىدى. ئۇ كېلەركى پەسىلدە ئالاجائەللى كاھىش زاۋۇتى ياشلار پۇتبول كۇلۇبىغا ترېنېر بولاتتى. دېمەك،بازاردا بىر كاھىش زاۋۇتى باردەك قىلاتتى. مەھەممەت بۇلدۇمبەگنىڭ مۈرىسىگە يوغان بىر پوچتا سومكىسىنى ئارتىپ، ھاسىراپ-ھۆمىدىگىنىچە بازارلىق ھۆكۈمەتكە كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆڭۈلسىز ھالدا كۆردۈم. بۇ ھارغىن مەھەممەت جانان ئېسىدىن چىقىرىۋېتەلمىگەن مەھەممەتتىن نەقەدەر يىراقتا ئىدى. بۇ يەردە ئىشسىم تۈگىگەن، تىزىملىكىمدە مىنى كۈتۈۋاتقان تېخىمۇ كۆپ ياش مەھەممەتلەرنىڭ بارلىقىغا كۆرە بۇ كەمتەر، كۆڭۈللۈك ناھىيىنى ئۆز ھالىغا قويۇپ بۇ يەردىن

---

[1] بولۇ — تۈركىيىنىڭ قارا دېڭىز رايونىدىكى ۋىلايەت، ۋىلايەتنىڭ مەركىزي شەھىرىمۇ بولۇ دەپ ئاتىلىدۇ؛ بولۇسپور بۇ ۋىلايەتنىڭ پۇتبول كۇلۇبى ۋە پۇتبول كوماندىسىنىڭ نامى ، — ت.

دەرھال كېتىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ، مەھەممەت بۇلدۇمنىڭ بازارلىق ھۆكۈمەت بىناسىدىن چىقىشىنى كۈتتۈم.

ئۇ سايە چۈشۈپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدا كىچىك، چاققان پوچتىكەش قەدىمى بىلەن كېتىۋاتقاندا، ئىسمىنى چاقىرىپ يولنى توستۇم، ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراۋاتقاندا ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيدۈم ۋە ئەسكەرلىكتىكى سۆيۈملۈك دوستى بولغان مېنى تېخىچە تونۇيالمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئەيىبلىدىم. ئۇ گۇناھكارلىق تۇيغۇسىدا قەھۋەخانا ئۈستىلىدە مېنىڭ بىلەن بىللە ئولتۇردى، ”مېنىڭ تولۇق ئىسمىمنى ئەسلە“ دېگەن رەھىمسىز ئويۇنۇمغا تۇتۇلۇپ، ئۈمىدسىز تەخمىنلەرنى قىلىشقا باشلىدى. بىر دەمدىن كېيىن ئۇنى قوپاللىق بىلەن توختىتىپ، بىر يالغان ئىسىم توقۇدۇم ۋەPTT دە تونۇشلىرىم بارلىقىنى ئېيتتىم. سەمىمىي بىر ئاغىنە ئىكەن، PTT غا ياكى ئۇنى تەرىپلىشىمگە ئانچە قىزىقمىدى، ئىسسىقتىن ۋە پوچتا يۈكىدىن تەرلەپ پىشىپ كەتكەچكە، كۈتكۈچى دەرھال ئەكىلىپ ئاغزىنى ئاچقان ”پۇتاق“ ماركىلىق مۇزدەك گاز سۈيى قۇتىسىغا مىننەتدارلىق بىلەن قارايتتى، ئەسكەرلىكتە بىللە تۇرغانلىقى گۇمانلىق بولغان بۇ بىزەڭ سەپدىشى ئېلىپ كەلگەن ئوڭايسىزلىقتىن تېزرەك قۇتۇلۇشنى ئىستەيتتى. بەلكىم ئۇيقۇسىزلىقتىن بولسا كېرەك، ئەمما كاللامنى يېقىملىق قايدۇرۇۋاتقان بىر ئۆچمەنلىكنى ئېنىق ھېس قىلىۋاتاتتىم.

— بىر كىتاب ئوقۇپسەن!— دېدىم چېيىمدىن بىر ئوتلاپ، — بىر كىتاب ئوقۇۋېتىپسەن، بەزىدە بۇ ئىشنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا قىلىپسەن.

ئۇنىڭ چىرايى شۇئان تاتىرىپ كەتتى، گەپنى ناھايىتى ياخشى چۈشەنگەندى.

— ئۇ كىتابنى قەيەردىن تاپتىڭ؟

ئەمما ئۇ تېزلا ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى. ئىستانبۇلغا دوختۇرخانىغا كەتكەن بىر تۇغقىنى بارمىش، ئىسمىغا ئالدىنىپ، ساغلاملىققا ئائىت كىتاب دەپ ئويلاپ پىيادىلەر يولىدىكى يايمىچىدىن سېتىۋالغانمىش، تاشلىۋېتىشكە كۆزى قىيمىغاچقا ئەكىلىپ ئۇنىڭغا بەرگەنمىش.

بىر ئاز جىمىپ قالدۇق. بىر قۇشقاچ ئىككى بوش ئورۇندۇقنىڭ بىرىگە قونۇپ، يەنە بىرىگە سەكرىدى.

ئىسمى كىچىك ھەرپلەر بىلەن كۆكۈل قويۇپ ياقىسىغا يېزىلغان پوچتىكەشكە سەپسالدىم، مەن قۇراملىق، بەلكىم مەندىن بىر قانچە ياش چوڭدۇ. پۈتكۈل ھاياتىمنى يولدىن چىقارغان، دۇنيايىمنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋەتكەن كىتاب بۇ ئادەمگىمۇ ئۇچراپ، ئۇنىمۇ مەن تولۇق بىلەلمىگەن(بىلىشنى خالاش-خالىماسلىقىم ئارىسىدا دېلىغۇل بولغان)بىر ھالدا تەسىرلەندۈرۈپ، روھىنى زىل-زىلىگە سالغانىدى. ئىككىمىز ئوخشاشلا زىيانكەشلىككە ئۇچراش ياكى ئوخشاشلا غەلىبىگە ئېرىشىش— بىزدىكى ئورتاقلىق ئىدى، بۇمۇ نېرۋامغا تېگىۋاتاتتى.

ئۇنىڭ گەپىنى ئېتىبارغا ئالماي، پەرۋاسىز ھالدا قولىدىكى "پۈتاق" ماركىلىق گاز سۈيى قۇتىسىنىڭ ئېغىزىنى بىر بۇلۇڭغا تاشلىغانلىقىنى كۆردۈم-دە، كىتابىنىڭ ئۇنىڭ قەلبىدە ئالاھىدە بىر ئورۇن ئالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. بۇ قانداق ئادەم؟ ئۇنىڭ ئۆزۈن بارماقلىق، تۈز، ئالاھىدە چىرايلىق قوللىرى بار ئىدى؛ نازۇك دېگۈدەك تېنى، تۈيغۇچان يۈزى ۋە ئەمدى بىر ئاز ئاچچىقلانغانلىقىنى، ھەيران بولغىنىنى بىلدۈرۈپ تۇرغان بادام كۆزلىرى بار ئىدى. ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ئۇ كىتاب بىلەن مەندەك تۇزاققا چۈشۈرۈلگەنلىكىنى ئېيتالارمىدى؟ ئۇنىڭمۇ پۈتۈن دۇنياسى ئۆزگەرگەن بولغىيمىدى؟ ئۇنىڭمۇ شۇ كىتاب ئاتا قىلغان يالغۇزلۇق بىلەن ئازابقا بوغۇلغان كېچىلىرى بولغىيمىدى؟

— بوپتۇلا،— دېدىم، — دوستۇم، بۇگۈن بەك خۇش

بولدۇم، ئەمما ئاپتوبۇسۇم قوزغىلىدۇ.

قوپاللىقىمنى كەچۈر پەرىشتە، چۈنكى ئۇ پەيتتە بىردىنلا ھېسابتا يوق بىر ئىشنى قىلىشىم مۇمكىنلىكىنى، بۇ ئادەم ماڭا روھىنى ئاچسۇن دەپ ئۆز روھىمنىڭ پەرىشانلىقىنى ئۇنىڭغا بىر جاراھەتنى كۆرسەتكەندەك كۆرسىتىشىم مۇمكىنلىكىنى ھېس قىلدىم. ھاراق شىرەلىرىدە دەرد ـ ئەلەم، كۆز يېشى ۋە ئانچە ئىشەندۇرگۈچى بولمىغان بىر قېرىنداشلىق ھېسداشلىقى بىلەن بۇ خىل سەمىمىيەت ئادەتلىرىگە نەپرەتلەنگەنلىكىم ئۈچۈن ئەمەس، (مەھەللىدىكى دوستلىرىم بىلەن پاكار مەيخانىلاردا ئىككى رومكا قېقىشىلىشقا ئەسلىدە ئامراقمەن) ئۇ پەيتتە جانانىدىن باشقا ھېچ نەرسىنى ئويلىغۇم كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق بولدى. بالدۇرراق يالغۇز قېلىش ۋە كۆنلەرنىڭ بىرىدە جانان بىلەن بىللە ئۆتكۈزەلەيدىغان بەختلىك ئائىلە ھاياتىنىڭ خىياللىرى بىلەن مەشغۇل بولۇشنى خالايتتىم . شىرەدىن قوپۇشۇمغا:

ــ بۇ بازاردا، بۇ ۋاقىتتا ھېچقانداق بىر يەرگە ماڭىدىغان ئاپتوبۇس يوق،ــ دېدى ئەسكەرلىكتىكى سەپدىشىم.

پاھ! ئۇ مۇشۇنداق زېرەك ئىدى. گەپنى جايىدا قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىدىن مەمنۇن ھالدا چىرايلىق قوللىرى بىلەن گاز سۈيى قۇتىسىنى سىلاۋاتاتتى.

تاپانچام بىلەن ئۇنىڭ نازۇك تېنىنى ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋېتىش ياكى ئۇنىڭ ئەڭ ياخشى دوستى، سىردىشى، دەرتدىشى بولۇپ قېلىش ئارىسىدا ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. بەلكىم بىر ئوتتۇرا يول تېپىشىم مۇمكىن؛ مەسىلەن، ئاۋۋال مۇرىسىگە ئېتىپ، ئاندىن پۇشايمان قىلىپ، دوختۇرخانىغا ئاپارغان بولاتتىم، كېچىدە، مۇرىسى تېڭىقلىق تۇرغاندا بىرلىكتە پوچتا خالتىسىدىكى بارلىق خەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ ئېچىپ ئوقۇپ، ساراڭلارچە ئويۇن ـ تاماشا قىلغان بولاتتۇق.

ــ بەربىر، ــ دېدىم ئەڭ ئاخىرىدا. چاي بىلەن گاز سۈيى پۇللىرىنى ئەپچىل بىر ھەرىكەت بىلەن شىرەگە قويۇپ، ئارقامغا بۇرۇلۇپ ماڭدىم. بۇ ھەرىكەتلەرنى قايسى فىلىمدىن ئۆگىنىۋالغىنىمنى بىلمەيمەن، ئەمما بەك ناچارمۇ بولمىغانىدى.

داۋاملىق بىر ئىشنىڭ پېيىدە يۈرىدىغان، تۇتقىنىنى يۈلىدىغان ئادەملەردەك ئىتتىك ماڭدىم؛ ئۇ ئارقامدىن قاراۋاتقان بولۇشى كېرەك. ئاتاتۈرك ھەيكىلىنىڭ يېنىدىن تار ۋە سايە چۈشۈپ تۇرغان پىيادىلەر يولىغا چىقىپ بېكەتكە باردىم. بېكەتنىڭ بېكەت دېگۈچىلىكى يوق بولۇپ، ئۇ پەقەت ئاپتوبۇس ساقلايدىغانلارنىڭ قارا ـ يامغۇردىن پاناھلىنىدىغان لاپىسى ئىدى. پالاكەت بېسىپ، نامرات ئالاجائەللى ناھىيىسىدە بىر كېچە تۈنەشكە توغرا كەلگەنىدى (پوچتىكەش دوستۇم بۇ يەرنى شەھەر دېگەنىدى). ئىككى قەدەم كېلىدىغان بىر ئۆيدە ئۆمۈر بويى بېلەت سېتىش بىلەن ئۆتكەن مەغرۇر بىر ئادەم ماڭا تۈنجى ئاپتوبۇسنىڭ چۈشتىن بۇرۇن كەلمەيدىغانلىقىنى ئوچۇق چىراي ھالدا ئېيتتى. ئەلۋەتتە، مەن ئۇنىڭغا ئۇنىڭ تاز بېشىنىڭ بەئەينى ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغان كالېنداردىكى Goodyear ماركىلىق بالون ئېلانىدىكى گۆزەلنىڭ يوتىسىدەك قىزغۇچ رەڭدە ئىكەنلىكىنى ئېيتمىدىم.

چۈنكى ئۆزۈمدىن" نېمىشقا ئاچچىقىم كەلدى، ئۇنىڭغا نېمىشقا ئۆچ بولدۇم؟ " دەپ سورايتتىم، ئېيت ماڭا، كىم ئىكەنلىكىڭنى، نېمىنىڭ نېمىسى ئىكەنلىكىڭنى مەن بىلمىگەن پەرىشتە، ئېيت! ھېچ بولمىسا ماڭا دىققەت قىل، مېنى ئويغىتىپ، غەزەپىنىڭ ئاچچىقىدىن تاپتىن چىقماستا، ئۇۋىسىنى قوغدىماقچى بولغان بەختسىز بىر ئائىلە ئاتىسىدەك دۇنيادىكى يامانلىقلارنى ۋە تەلەيسىزلىكلەرنى ئۆزۈمچە بىر تەرتىپكە سېلىپ، ئوت ـ ھارارەت ئىچىدىكى جانانىمغا بالدۇرراق يېتەي.

ئەمما ئىچىمدىكى ئاچچىق توختاشـنى بىلمەيتتى. ئەجىبا يېنىدا بىر Walther ئېلىپ يۈرۈشكە باشلىغان 22 ياشتىكى ھەر بىر يىگىت مۇشۇنداق بولامدۇ؟

خاتىرىلىرىمگە بىر كۆز يۈگۈرتۈپ، ئىسـمى ئۇچرىغان كوچىنى ۋە "سـالامەت تۈرلۈك ماللىرى دۇكىنى"نى ئاسـانلا تاپتىم. كىچىك ئەينەك ئىشـكاپقا كۆڭۈل قويۇپ تىزىلغان، قولدا ئىشـلەنگەن ياپقۇچلار، پەلەيلەر، باللار ئاياغلىرى، پۆپۈكلەر دوكتور نارىن بەك ياقتۇرىدىغان باشـقا بىر زاماننىڭ شـېئىرىغا سـەۋر بىلەن مەنە ئېيتاتتى. دۇكانغا كىرىشـىمگە، پەشـتاختىدا ئولتۇرۇپ «ئالاجائەللى پوچتىسـى»نى ئوقۇۋاتقان ئادەمنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ، كەينىمگە ياندىم. ئەجىبا بۇ ناھىيىدىكى ھەر كىم ئۆزىدىن شۇنچە خاتىرجەممۇ ياكى ماڭا شۇنداق بىلىنىۋاتامدۇ؟

كۆڭۈلسـىز بىر كەيپىياتتا بىر قەھۋەخانىدا ئولتۇردۇم، گاز سۈيىدىن بىرنى ئىچىپ كاللامنى سەگىتتىم. سايە چۈشۈپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدىن ئۆتكەندە توپا باسـقان بىر ئەينەك ئىشـكاپتا دىققىتىمنى تارتقان بىر قارا كۆزەينەكنى "بۇلاق دورىخانىسـى"دىن سـېتىۋالدىم. تىرىشـچان خوجايىن قەۋزىيەت دورىسـى ئېلانىنى گېزىتتىن كېسـىۋېلىپ ئەينەك ئىشـكاپقا خېلى بۇرۇنلا چاپلاپ قويغانىدى.

قارا كۆزەينەكنى تاقىغان ھامان "سـالامەت تۈرلۈك ماللىرى دۇكىنى"غا ئۆزگە ئىشـىنىدىغان كىشـلەرنىڭ بىرى سـۈپىتىدە مەنمۇ كىرەلىدىم. پەلەيلەرنى كۆرۈپ باققۇم بارلىقىنى پەس ئاۋازدا ئېيتتىم. ئانام مانا مۇشـۇنداق قىلاتتى: "ئۆزۈمگە تېرە پەلەي ئالاتتىم" ياكى"ئەسـكەرلىكتىكى ئوغلۇمغا يەتتىنچى نومۇرلۇق يۇڭ پەلەي"، دېمەي، "پەلەيلەرنى كۆرۈپ باقسـام!" دەيتتى، ئانامنى رازى قىلىش ئۈچۈن دۇكاندا بىر ئالدىراشلىق پەيدا بولاتتى.

ئەمما بۈيرۈقۇم ئۆز-ئۆزىگە خوجايىن ھەم مۇلازىمەتچى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرغان بۇ ئادەمگە يېقىملىق بىر مۇزىكىدەك تۇيۇلغان بولسا كېرەك، تېتىك بىر ئۆي ئايالىنىڭ ئېھتىياتچانلىقىنى ئەسلىتىدىغان ئىنچىكىلىك ۋە قوماندان بولۇش ئىرادىسى بار ئەسكەرنىڭ تۇرگە ئايرىش ئىشتىياقىغا يېقىنلاشقان بىر تەرتىپ بىلەن بارلىق ماللىرىنى تارتمىلىرىدىن، قولدا تىكىلگەن خالتىلىرىدىن ۋە ئەينەك ئىشكاپتىن ئېلىپ ماڭا كۆرسەتتى. ئۇ ئاتمىش ياشلاردا بولسا كېرەك، ساقال-بۇرۇتلىرىنى قىرمىغانىدى، گەپلىرى پەلەينىڭ ساختىلىقىنى زادى ئاشكارىلىمايدىغان دەرىجىدە كەسكىن ئىدى؛ ئۇ ماڭا قولدا ئىگىرىلگەن يۇڭدىن توقۇلغان، ھەر بارمىقى ئۈچ ئوخشىمىغان رەڭدە جۇلالاندۇرۇلغان كىچىك ئايالچە پەلەيلەرنى كۆرسەتتى، چوپانلار ياقتۇرىدىغان قوپال يۇڭ پەلەيلەرنىڭ ئالىقان قىسمىغا كەشتىلەنگەن ئۆچكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۇنى تەتۈر ئۆرۈدى، ئۆزى توپلىغان يۇڭ يىپلىرىدىن يېزىلىق ئاياللارغا زاكاز قىلىپ توقۇتقان پەلەيلەرگە ھېچبىر سۈنئىي بوياق ئىشلەتمىگەنىدى. يۇڭ پەلەيلەرنىڭ ئەڭ ئاسان يىرتىلىدىغان يېرى بولغان بارماق ئۇچلىرىغا ئىچىدىن ئەستەر قويدۇرغانىدى. ئەگەر تومۇرنىڭ ئۈستىدە بىر گۈل بولسۇن دېسەم، ئەڭ ساپ ياڭاق بويىقى بىلەن بويالغان ۋە بىلەك قىسمى پۆپۈكلەنگەن بۇ بىر جۈپنى ئېلىش كېرەك، ئۇنداق بولماي، ئۆزۈم ياقتۇرىدىغان ئۆزگىچە پاسونلار توغرۇلۇق كۆڭلۈمدە سان بولسا، بۇ باشقا گەپ. ئۇ مېنىڭ سىۋاس مالچى ئىتى تېرىسىدىن تىكىلگەن بۇ ئاجايىپ ئۆزگىچە مەھسۇلاتقا قارا كۆزەينىكىمنى ئېلىۋېتىپ بىر قاراپ بېقىشىمنى ئۆتۈندى.

قارىدىم. كۆزەينىكىمنى يەنە تاقىدىم.

— يېتىم ئەللىك، — دېدىم، — چۈنكى ئۇنىڭ دوكتور نارىنغا يوللىغان خەۋەر خەتلىرىدە قوللانغان تەخەللۇسى مۇشۇ ئىدى، — مېنى دوكتور نارىن ئەۋەتتى، ئۇ سەندىن رازى ئەمەس.

ــ نېمىشــــقا؟ــ دېدى ئۇ ســــوغۇققانلىق بىلەن. گويا مەن پەلەيلەردىن بىرىنىڭ رەڭگىگە نارازى بولغاندەك.

ــ پوچتىكەش مەھەممەت جىم يۈرگەن بىر ۋەتەنـداش، ئۇنى يامان كۆرسىتىپ خەۋەر بېرىشنىڭ سەۋەبى نېمە؟

ــ جىم ئەمەس،ــ دېـدى ئـۇ پەلەيـلەرنـى بـىرمـۇ بـىر كۆرســــىتىۋاتقان ۋاقىتتىكى ئاۋازى بىلەن چۈشــــەندۈرۈپ: كىتابنى ئوقۇيدىكەن ۋە ئوقۇغانـدىمۇ باشــــقىلارنىـڭ دىققىتىنى تـارتقۇدەك ھالەتتە ئىكەن. روشـەنكى، ئۇنىڭ كاللىسـىدا بۇ كىتاب ۋە بۇ كىتاب يامرىتىۋېتىدىغان يامانلىقلارغا مۇناســــىۋەتلىك قەبىھ، قاباھەتلىك ئوي-پىكىرلەر بـار ئىكەن. بىر قېتىم ئۇ خەت تـاشـــــلاپ قويىمەن دېگەن باھانە بىلەن بىر تۈل خوتۇننىڭ ئۆيىگە ئىشىكنى چەكمەيلا كىرگەندە ئۇنى تۇتۇۋالغانىمىش. يەنە بىر قېتىم ئۇ بىر باشـــلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىســــى بىلەن قەھۋەخـانىـدا يېقىن، يـانمۇ يـان ئولتۇرۇپ بىر رەســـىملىك روماننى خەق ئاڭلىسۇن دەپ ئوقۇۋاتقاندا باشـــقىلار كۆرۈپتۇ. ئۇ رەســــىملىك رومان تەبىئىيكى، قاراقچىلار، ئەخلاقســـىزلار، ئوغرىلار بىلەن ئەزىزلەرنى، ئەۋلىيالارنى ئوخشـــاش ئورۇنغـا قويىـدىغـان كىتـابلاردىن ئىكەن. "ئەمـدى يېتەرلىـك بولدىمۇ؟" دەپ سورىدى مەندىن.

بىر ئاز ئىككىلىنىپ جىم تۇرۇپ قالدىم.

ــ بۈگۈن بۇ بازاردا (شۇنداق، ئۇ بازار دەپ ئاتىدى) ئىشقى ھەۋەسكە چەك قويۇشـتەك گۈزەل ئەخلاقىمىز ئەيىب سـانالسـا ۋە قوللىرىغا خېنە ياققان خانىملار كەمسىتىلسە، ئۇ پوچتىكەشنىڭ، ئاپتوبۇســــلارنىڭ ۋە قەھۋەخانا تېلېۋىزورلىرىنىڭ ئامېرىكىدىن بىر نېمە ئېلىپ كەلگەنلىكى ســـەۋەبىدىن بولغان، ســـەن قايســـى ئاپتوبۇس بىلەن كەلدىڭ؟

ئېيتتىم.

ــ دوكتور نارىن،ــ دېدى ئۇ، ــ شۈبھىسىز ئۇلۇغ بىر ئادەم،

ئۇنىڭ بىر ئەمرىمەرۇپىنى، بىر تەبلىغنى ئاڭلاش ماڭا ھۇزۇر بېرىدۇ، شۈكۈر. ئەمما يىگىت، بېرىپ ئۇنىڭغا ئېيت، ماڭا ئەمدى باللارنى ئەۋەتمىسۇن،— ئۇ پەلەيلىرىنى يىغىۋاتاتتى،— شۇنىمۇ ئېيت: مۇستاپا پاشا جامەسىنىڭ ئاممۋى تەرەتخانىسىدا مەن ئۇ پوچتىكەشنىڭ قولىدا لەززەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

— ئاشۇ چىرايلىق قوللىرى بىلەنمۇ،—دېدىم-دە، يېنىپ چىقتىم.

سىرتتا راھەتلىنىپ قالىمەن دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىپ ياتقان، تاش يېيىتىلغان كوچىغا قەدىمىمنى باسار-باسماي بۇ ناھىيە بازىرىدا يەنە ئۆتكۈزۈشۈم كېرەك بولغان ئىككى يېرىم سائەتنىڭ بارلىقىنى قورقۇنچ بىلەن ئويلىدىم.

ئاشقازىنىمدا ئىستاكانلاپ ئىچكەن ئىھلامۇرلار، چايلار، "پۇتاق"گاز سۇلىرى، يادىمدا «ئالاجائەللى پوچتىسى»دىكى قىسقا خەۋەرلەر، كۆز ئالدىمدا بازارلىق ھۆكۈمەت بىناسىنىڭ كاھىشلىرى بىلەن يېزا ئىگىلىك بانكىسى پىلاكاتلىرىنىڭ ئېزىتقۇدەك بىر كۆرۈنۈپ بىر يوقىلىۋاتقان قىزىل، سۆسۈن رەڭلىرى، قۇلاقلىرىمدا قۇشلارنىڭ ۋىچىرلاشلىرى، گېنېراتورلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى، يۆتەللەر... باش قېيىش، بۇرۇقتۇرمىلىق ۋە تېخىمۇ يامان بولغان بىر ئۇيقۇسىزلىق ئىچىدە ماشىنا كۈتتۈم. ئەڭ ئاخىرىدا ئۆزىنى كۆرسەتكەن بىر ئەلپازدا توختىغان ئاپتوبۇسنىڭ ئىشىكىگە ئېسىلىپ ئاچقىنىمدا، ئىچىدىن تېشىغا بىر ئىتتىرىشمەك بولدى. سىرتتىكىلەر(شۈكۈر، Waltherىمنى ئاختۇرماستىن) مېنى تۆۋەنگە تارتتى، چۈنكى ئاپتوبۇستىن چۈشۈۋاتقان شەيخ ئەپەندىگە يول بېرىشىم كېرەك ئىدى. ھالرەڭ يۈزىدە نۇرلۇق بىر ئىپادە بالقىپ تۇرغان ئۇ زات بىزدەك پاتقاقا پاتقانلار ئۈچۈن ئازابلىنىۋاتقاندەك ئېغىر-بېسىق، ئەمما راھەت ھاياتىدىن ۋە قىلىنغان ھۆرمەتتىن كۆپ مەمنۇن ھالدا سالماق مېڭىپ ئالدىمدىن ئۆتتى. قورالىمنى

يانپېشـىمنىڭ ئۈسـتىدە سـېزنۇېتىپ، قورالىمنى نېمىشـقا چىقىراي، دېدىم ئۆز-ئۆزۈمگە. ھېچكىمگە دىققەت قىلماي ئاپتوبۇسقا چىقتىم.

ئـاپتوبۇس قوزغـالمـايـدىغـانـدەك، پۈتۈن دۇنيا بىلەن بىرلىكتە جـانـانمۇ مېنى ئۈنتۇيـدىغـانـدەك ھـالـدا 38-نومۇرلۇق ئورۇنـدۇقتا كۈتۈپ ئولتۇرغىنىمدا، شــەيخنى كۈتۈۋالغان كۆپچىلىكنى تاماشـــا قىلىشـــقا مەجبۇر بولـدۇم، قولىنى ســـۆيۈش نۆۋىتى كەلگەنـدە، ئوتتۇرىدا بىر يەردە پېشانىسى كۆرۈنمەيدىغان قەھۋەچى شـاگىرتنى كۆردۈم. ئۇ شـــەيخنىڭ قولىنى چىرايلىق ســـۆيۈپ، ئاندىن قولىنى پېشـانىسـىگە دىققەت بىلەن ئاپىرىۋاتقانـدا، ئاپتوبۇسـىمىز قوزغالدى. بۇ ۋاقىتتا دولقۇنلانغان كىشـىلەر توپىنىڭ باشـلىرى ئىچىدە تۈرلۈك مـاللار دۇكىنىنـىڭ دەردمەن خوجـايىنىنىمۇ كۆردۈم. ئۇ كىشـــىلەر ئارىسىدا بىر سىياسىي رەھبەرنى قەتلى قىلىش نىيىتىدىكى قاتىلدەك كېلىۋاتـاتتى، ئـاپتوبۇس يىراقلىشـــىۋاتقانـدا ھېس قىلـدىمكى، ئۇ شەيخكە ئەمەس، ئەسلىدە ماڭا قاراپ كېلىۋاتاتتى.

نـاھىيە بازىرى ئارقامدا قالغانـدا، رەھىمســـىز قۇياش ھەر بىر دەرەختىن، ھەر بىر بۇرۇلۇش نۇقتىســــدىن كېيىن يـارامىلىق بىر جاســـۇســـتەك مېنى ئورۇندۇققا نىقتاپ گەجگەمنى ۋە بىلەكلىرىمنى نانىدەك پىشـۇرىۋاتقانـدا ئۇنۇت دېدىم ئۆزۈمگە، ئۇنتۇپ كەت. ئەمما ئۆيسىز، تۇرخۇنسىز، دەرەخسىز، قىياسىز، ساپسېرىق ئۇنۇمسىز بىر يەردە ئاپتوبۇس غىڭىلداپ كېتىۋاتقانـدا، ئۇيقۇســـز كۆزلىرىم نۇردىن قامىشـىۋاتقانـدا، ئۇنتۇش ئەمەس، ئىچىمگە تەسـىر قىلىۋاتقان باشـقا بىر نەرسـىنى تېخىمۇ چوڭقۇر سەزدىم: مەن پوچتىكەش دوستۇمنىڭ ئىسـمى مەھەممەت دەپ كەلگەن بۇ ناھىيە بازىرىدا ئۆتكۈزگەن بەش سـائەتنىڭ، بۇنىڭدىن كېيىن مەن بىر ھەۋەسـكار رازۋېتچىك روھى بىلەن بـارىـدىغان نـاھىيىلەردە، مەن كۆرىـدىغان ئـادەملەر ۋە مەن باشـــتىن كەچۈرىدىغان مەيدانلار بىلەن بولغان مۇناســـۋىتىمنىڭ (نېملا دېســـەم) رەڭگىنى، ئۇيغۇنلۇقىنى تۈرلۈك ماللار دۇكىنىنىڭ

دەردمەن خوجايىنى ئاخبارات مەكتۇپىدا بىلدۈرۈپ بولغانىدى.

مەسىلەن، ئالاجائەللىدىن ئايرىلىپ دەل 36 سائەتتىن كېيىن رىئاللىقنىڭ ئۆزىدىن كۆرە خىياللاردىن چىققانىدەك كۆرۈنىدىغان توپا-توزانلىق بىر يېزىدىن ئۆزگەرتىلگەن ناھىيىنىڭ قاتناش بېكىتىدە يېرىم كېچىدە ئاپتوبۇس كۈتۈپ، قاندااقتۇر زادى ئۆتمەيۋاتقان ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈش ۋە كورىكىراۋاتقان ئاشقازىنىمنىڭ ئاغرىقىنى پەسەيتىش ئۈچۈن پىشلاقلىق كۆمەچنى چايناۋاتقىنىمدا، بىر شۇم كۆلەڭگىنىڭ ماڭا يېقىنلىشىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. پەلەيگە ئامراق دۇكانچى بولغىيمىدى بۇ؟ ياق، ئۇنىڭ ئەرۋاھى! ياق، دەردمەن ۋە غەزەپلىك بىر ئوقەتچى! ياق، Seiko بولسا كېرەك دەپ ئويلاۋاتقاندا بىردىنلا "تاق" قىلىپ ئىشىك ئۈرۈلدى. كۆرۈنۈش پۈتۈنلەي ئۆزگەردى، يامغۇرلۇق كىيىم كىيىۋالغانSeiko تەسەۋۋۇرۇمدىمۇ شۇنداق كىيىملىك، بەخىرامان بىر تاغنى ئايلاندى. ئاندىن يالتىراق خالتا كۆتۈرگەن رومالىلىق، ھارغىن بىر يەڭگە بىلەن قىزىمۇ ئۇ تاغنى قوشۇلغاندا Seiko نېمشقا كۈلرەك يامغۇرلۇق كىيىم كىيىۋالدى؟ دەپ خىيال قىلغىنىمنى بىلدىم. دەردمەن دۇكانچى دوستۇمنىمۇ بېكەتتىكى كىشىلەر توپى ئارىسىدا ئاشۇ رەڭلىك بىر يامغۇرلۇق كىيىم بىلەن كۆرگەنىدىم، شۇنىڭدىنمىدۇ؟

يەنە بىر قېتىمدا بولسا، مۇشۇ خىل تەھدىتنى يەنە بىر قېتىم باشتىن كەچۈردۇم. يامغۇرلۇق كىيىۋالغان Seiko خىيالىي ھالەتتە ئەمەس، پۈتۈن بىر ئۇن زاۋۇتى سۈپىتىدە كۆرۈنگەنىدى. مەن تىنچ بىر ئاپتوبۇستا پۈشۇلداپ ئۇخلىغاندىن كېيىن، يۆلىنىپ ئۇخلايدىغان ئورۇندۇقى بار، خېلى تۈزۈك باشقا بىر ئاپتوبۇستا ئۇيقۇغا كەتكەنىكەندىم. ئەتىگەنىدە مەن تېزراق بىر نەتىجىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بارغان بىر ئۇن زاۋۇتىدا بىر دەردمەن باقالچى خەۋەر بەرگەن زاۋۇتنىڭ ياش بوغالتىرىنى بالدۇرراق كۆرۈش ئىستىكىدە بوغالتىرنىڭ ئەسكەرلىكتىكى سەپدىشى دېگەن بىر

يالغاننى دەپ تاشلىغانىدىم. مەن ئارقىسىغا چۈشكەن ھەر خىل مەھەممەتلەر ھەقىقىي مەھەممەتكە ئوخشاش 23، 24 ياشلاردا بولغاچقا ھەر قاچان ئەسقېتىۋاتقان بۇ ئەسكەرلىك يالغانچىلىقى ئۇندىن ئايئاق بولۇپ كەتكەن بىر ئىشچىغا شۇنچىلىك راست تۇيۇلۇپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئۇمۇ بىز بىلەن بىر قىسمدا تۇرغاندەك كۆزلىرىدە دوستلۇق، قېرىنداشلىق ۋە ھەيرانلىق ئۇچقۇنلىرى چاقنىغان ھالدا مېنى ئىچكىرىگە، ئىدارىگە كىرىشكە تەكلىپ قىلدى. بىر بۇلۇڭغا بېرىپ ئولتۇردۇم ۋە قانداقتۇر غەلىتە بىر تەھدىتلىك كەيپىياتنى ھېس قىلدىم. زاۋۇت دېيىلگەن بۇ كەپىدەك يەردىكى توك تۈگمەننىڭ ماتورىدىن ھەرىكەتلىنىۋاتقان يوغان بىر تۆمۈر بۇرغا ئۈستۈمدە تاقىر-تۇقۇر قىلىپ ئايلىنىۋاتاتتى. غۇۋا يورۇقلۇقتا ئاق، قورقۇنچلۇق ئىشچىلارنىڭ سىرلىق سىيمالىرى، چېكىنىۋاتقان پال-پۇل تاماكىلىرى ئاستا-ئاستا قىمىرلايتتى. ئۇلارنىڭ ماڭا دۈشمەنلەرچە قارىغانلىقىنى، مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئۆز ئىچىدە پاراڭلاشقانلىقىنى بايقىدىم، ئەمما مەن ئولتۇرغان ئورنۇمدا تەمكىن كۆرۈنۈشكە تىرىشىۋاتاتتىم. بىر دەمدىن كېيىن مەن ئۇن تاغارلىرى تېمىنىڭ ئارىلىقىدىن قارىسىنى كۆرگەن بىر چاقنىڭ ماڭا قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇرىۋىدىم، ئۇلاردىن بىرى دەلدەڭشىپ كېلىپ ماڭا سوقۇلدى-دە، نېمىشقا ئوسۇرغانلىقىمنى سورىدى. ئۇ شاۋقۇن-سۈرەندىن مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىمايتتى، ۋارقىراپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئوسۇرمىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ياق،ــ دېدى ئۇ، مەندىن نېمىشقا كەلگەنلىكىمنى سورىغانلىقىنى ئېيتتى. بايىقىدەك ۋارقىراپ تۇرۇپ، ئەسكەرلىكتىكى دوستۇمنى بەك ياقتۇرىدىغانلىقىمنى، مەھەممەتنىڭ چاقچاقچى، ئاغىنىدارچىلىقى بار ئىشەنچلىك دوست ئىكەنلىكىنى، ئۆمۈر سۈغۇرتىسى سېتىش ئۈچۈن ئاناتولىيىگە قىلغان بۇ سەپىرىمدە ئۇنىڭ بۇ يەردە ئىشلەيدىغانلىقىنى ئەسكە ئېلىپ ئىزلەپ كەلگەنلىكىمنى

چۈشەندۈردۈم. ئۈنىڭ تونۇغۇنىدىن شەكىللەنگەن خىيالىي ئادەم سىياقىدىكى بۇ كىشى مەندىن سۈغۇرتا كەسپىنى سورىدى: بۇ كەسپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ئوغرىلار، ئالدامچىلار، تەشكىلاتلار، تاپانچا ئېلىپ يۈرىدىغان ھەزىلەكلەر-شاۋقۇن-سۈرەن تەسىرىدىن خاتا ئاڭلاپ قالدىم دەپ ئويلىدىم مەن— يامان نىيەتلىك دىن ۋە يۇرت دۈشمەنلىرىمۇ؟ ئامالسىز ئۇزۇندىن ئۇزۇن چۈشەندۈردۈم، ئۇ دوستانە ھالدا ئاڭلىدى. شۇنداق قىلىپ، ھەر كەسپ مانا مۇشۇنداق دېگەن كەيپىياتقا كىردۇق. بۇ دۇنيادا دۇرۇس ۋەتەنداشلارمۇ بار ئىدى، نېمىنىڭ كەينىدىن چېپىپ يۈرگىنىنى ئۇققىلى بولمايدىغان ساختىپەز، قۇۋ ئادەملەرمۇ بار ئىدى. شۇ ئەسنادا يەنە ئەسكەر دوستۇم مەھەممەتنى سورىدىم: ئۇ نەدە قالدى؟ "ماڭا قارا،— دېدى ئۇ، ئاندىن ئىشتىنىنى قايرىپ ئاجايىپ پاچىقىنى كۆرسەتتى،— مەھەممەت قارى ئاقساق پاچىقى بىلەن ئەسكەرلىككە بارىدىغان ئەخمەق ئەمەس، ئۇقتۇڭمۇ؟" مەن كىم ئىدىم؟

بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى ئامالسىزلىقتىن ئەمەس، ھەيرانلىقتىن مەنمۇ بىر دەمدە ئۇنتۇغاندەك بولدۇم. ھېچقانداق ئىشەندۈرگۈچىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ: " كاللام ئېلىشىپ، ئادرېسلار، ئىسىملارمۇ قالايمىقانلىشىپ كەتتى" دېدىم.

تاياق يېمەي قېچىپ چىققاندىن كېيىن ناھىيە بازىرىنىڭ مەركىزىدە دەردمەن خەۋەرچىمىزنىڭ دۇكىنىدا ئېغىزدا ئېرىپ كېتىدىغان لەززەتلىك سامسىنى يەۋاتقاندا ئاقساق مەھەممەتنىڭ ئۇ كىتابنى ئوقۇغان بىرىگە پەقەت ئوخشىمايدىغانلىقىنى خىيال قىلدىم، ئەمما سىناقلىرىم ئادەمنىڭ ياخشى-يامىنىنى تاللاش يولىنىڭ نەقەدەر خاتا ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى.

مەسىلەن، بارلىق كوچىلىرى ئىس پۇرايدىغان ئەنجۈرپاشا ناھىيىسىدە ئۇ كىتابنى پەقەت خەۋەر قىلىنغان ياش ئوت

ئۆچۈرگۈچىلا ئەمەس، ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ بارلىق ئوت ئۆچۈرگۈچى ئەترىتى ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن ئوقۇغانىدى. بۇ ناھىيىنىڭ گىرىتسىيە ئىشغالىيىتىدىن قۇتۇلغانلىقىنىڭ يىل خاتىرىسى تەييارلىقى يۈزىسىدىن ئېتتىپاقداش ئوت ئۆچۈرگۈچىلەرنىڭ باشلىرىدا تۆمۈر قالپاق، قالپاقلىرىنىڭ ئۈستىدە مىخلانغان كىچىك گاز ئوچاقلىرى، ئوت ئۆچۈرۈش مەيدانىدا باشلىرىدا ئوتلار يالقۇنلاۋاتقان، تەڭكەش قەدەمدە يۈگۈرۈشۈپ «ئوتلار، ئوتلار، ئوتلار ئىچىدە ۋەتەن» خورىنى تولۇق كەلتۈرۈپ ئېيتىۋاتقاندا ئۇلارنى بالىلار ۋە رايىش بىر پادىچى ئىتى بىلەن بىللە تاماشا قىلدىم. ئارقىدىن ھەممىمىز بىرلىكتە داستىخانغا كېلىپ ئۆچكە گۆشى قورۇمىسى يېدۇق. ئوچۇق ساغۇچ قىزىل رەڭلىك، قىسقا يەڭلىك خىزمەت كۆڭلەكلىرى بىلەن ھەممىسى بەختلىك كۆرۈنگەن ئوت ئۆچۈرگۈچى دوستلار قىزىقچىلىق بولسۇن دەپ ياكى ماڭا سالام بولسۇن دەپ ئارىلاپ-ئارىلاپ ئۇ كىتابتىن بىر-ئىككى ئېغىز كۇسۇرلىشىپ قوياتتى. ئۇ كىتاب (ئۇلار كېيىن كۆرسەتتى) بىردىنبىر ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسىنىڭ كابىنكىسىدا قۇرئاندەك ئاۋايلاپ ساقلىناتتى. ئىسسىق ياز كېچىلىرىدە پەرىشتىلەرنىڭ(پەرىشتىلەرنىڭ ئەمەس) يۇلتۇزلار ئارىسىدىن ئېقىپ چۈشۈپ، ناھىيە بازىرىنىڭ ئىس ھىدىنى ئېلىپ، بىچارىلەر، دەردمەنلەرگە بىر كۆرۈنۈپ ئۇلارغا بەخت يولىنى كۆرسەتكىنىگە ئىشەنگەن بۇ ئوت ئۆچۈرگۈچىلەر ئۇ كىتابنى خاتا ئوقۇدىمۇ ياكى مەن خاتا ئوقۇدۇممۇ؟

بىر ناھىيىنىڭ رەسىمخانىسىدا سۈرەتكە چۈشتۇم. يەنە بىر ناھىيىنىڭ دوختۇرخانىسىدا جىگىرىمنى تەكشۈرتتۇم. ئۈچىنچى بىر شەھەرنىڭ زەرگەرخانىسىدا سىناپ باققان ئۈزۈكنى ئالمىدىم، بۇ پەرىشان، توپا-توزانلىق، ۋەيرانە يەرلەردىن ھەر بىر چىققىنىمدا كۆنەلەرنىڭ بىرىدە جانان بىلەن بىرلىكتە بەختىيارلىق

رەسىملىرىمىزنى تارتقۇزۇش، ئۇ گۈزىلىمگە مېھرىبانلىق كۆرسىتىش ۋە بىزنى بىر-بىرىمىزگە ئۆلۈمگە قەدەر باغلايدىغان بىر ئۈزۈك ئېلىش ئۈچۈن مۇشۇنداق يەرلەرگە كىرىدىغانلىقىمىزنى خىيال قىلدىم، بۇ فوتوگراف مەھەممەتنىڭ، دوختۇر ئەھمەدنىڭ ۋە زەرگەر رەھمەتنىڭ ئەسلىدە كىم ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئۇ كىتابنى قانچىلىك ئىشتىياق بىلەن ئوقۇغىنىنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئىدى.

ئاندىن ناھىيە بازىرى مەيدانىدا بىر ئايلاندىم، ئاتاتۈرك ھەيكىلىگە ماياقلاپ قويغان كەپتەرلەرنى ئەيىبلىدىم، سائىتىمگە قارىدىم، Waltherىمگە قاراپ باقتىم، گاراژلارغا يول ئالدىم، دەل مۇشۇ چاغلاردا بەزىدە ئۇ يامان ئادەملەر—يامغۇر چاپانلىق دۇكاندارلار ”سائەت“ خىيالەتلىرى ۋە قەتئىي نىيەتلىك Seiko ئارقامغا چۈشكەندەك تۇيغۇغا كېلەتتىم. ئادانا[1] ئاپتوبۇسىغا چىقىپ تۇرۇشۇمغا مېنى كۆرۈپ كەينىگە يېنىپ ئاپتوبۇستىن چۈشكەن ئېگىز بويلۇق كۆلەڭگە دۆلەتلىك ئاخبارات تەشكىلاتىدىكى Movado بولغىيمىدى؟ شۇنداق، شۇ بولۇشى كېرەك، شۇ ئىدى، بالدۇرراق يولۇمنى ئۆزگەرتىشىم كېرەك ئىدى. ئۆزگەرتتىم، لەش پۇرايدىغان پاسكىنا بىر يەرگە يوشۇرۇندۇم، ئەڭ ئاخىرىدا مەن غىپلا قىلىپ چىقىۋالغان HEMENVARAN[2] نىڭ دېرىزىلىرىدىن پەرىشتىنى ئۈمىدسىزلەرچە كۈتۈۋاتقاندا، گەجگەمنى چۈمۈلىدەك چېقىۋاتقان بىر جۈپ كۆزنىڭ تىكىلىشىنى ھېس قىلاتتىم، كەينىمگە قاراپ بۇ قېتىم ئەڭ ئارقا ئورۇندۇقتا Serkisof نىڭ مېنى خائىنلارچە كۆزىتىپ ئولتۇرغانلىقىغا ھۆكۈم قىلاتتىم. شۇنداق قىلىپ يېرىم كېچىلەردە دەم ئالغان يەرلەرنىڭ

① ئادانا— تۈركىيىنىڭ ئوتتۇرا دېڭىز رايونىدىكى ۋىلايەت. — ت

② HEMENVARAN— «تېز بارار»ماركىلىق ئاپتوبۇس، —ت.

ئاشـــخانىلىرىدا چېيىمنى چالا ـ پۇلا ئىچىپ، ئاپتوبۇس قوزغالغىچە قوناقلىقلاردا كۆك تاۋاردەك ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنى تاماشا قىلدىم. شەھەر بازىرىدىكى بىر دۇكانغا ئاپئاق كىيىم ۋە خۇشچىراي بىلەن كىرىپ، بىر قىزىل كۆڭلەك، بىر سـۆسـۈن رەڭ چاپان، سـارجا ئىشـتان ئېلىپ، خاپا چىراي چىقتىم. بىر قانچە قېتىم ئارقامدىكى قـاراڭغۇ كۆلەڭگىلەر بـازاردىكى ئـادەملەر توپى ئىچىـدە مېنى بېكەتلەرگىچە قوغلايتتى.

قوغلاشـــلاردىن ئارقامدا قالغان قورالىق خىيالەتنى خېلى يىراقلارغا تاشـلىۋەتكىنىمگە ئىشـەنگىنىمدە ياكى دوكتور نارىنىنىڭ سـاراڭ ”سـائەت“ لىرىنىڭ مېنى دۇمبالاشـلىرى ئۈچۈن ئەسـلىدە ھېچبىر سـەۋەب يوقلۇقىنى جەزملەشـتۈرگىنىمدە، سـىرتتىن مېنى كۆزىتىۋاتقان يـامـان كۆزلەرنىـڭ ئورنىنى مېنى ئۆز ئـارىســـدا كۆرۈشـتىن بەخت ھېس قىلىدىغان دوسـتانە بازارلىقلارنىڭ زېرەك كۆزلىرى ئىگىلەيتتى.

بىر قېتىم، قوشـــنا ئۆيگە ئورۇنلاشـــقان، ئەمما ھـازىر ئىســتانبۇلدىكى تاغىســىنىڭكىگە كەتكەن بىر مەھەممەتنىڭ بىزگە مەلۇم مەھەممەت ئەمەســلىكىگە ئىشـــنىش ئۈچۈن ئۇدۇل ئۆيدىكى ۋات ـ ۋات ھامىغا بازاردىن قايتىشىمدا ھەمراھ بولدۇم. بىز بىرلىكتە كۆتۈرۈپ مـاڭغـان تور خـالتـا ۋە يـالتىراق خـالتىلاردىكى يوغـان پىدىگەنلەر، پارقىراق پەمىدۇرلار ۋە ئۇچلۇق مۇچلار قۇياشـــىنىڭ يالت ـ يۇلت نۇرلىرىغا تاشـــلىنىپ ياتقاندا، ھاما ماڭا بىراۋنىڭ ئەسـكەرلىكتىكى دوسـتىنى ئىزدىشـىنىڭ خۇشـاللىنارلىق بىر ئىش ئىكەنلىكىنى ئېيتاتتى، ئۆيدە مېنى كۈتۈۋاتقان ئايالىمنىڭ كېسـەل ئىكەنلىكىگە ئىرەن قىلماي، ھاياتنىڭ نە قەدەر گۈزەل ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرەتتى.

بەلكىم ھايات شۇنداق ئىدى. كاراچالىدا[1] يوغان بىر چىنارنىڭ ئاستىدىكى باغچىلىك"نەفاسەت (نەپىسلىك)" ئاشخانىسىدا رەيھان پۇراقلىق لەززەتلىك بىر دۆنەر يېدىم. ياپراقلارنى بىر دەم تەتۈرىگە، بىر دەم ئوڭىغا ئۆرۈپ-چۆرۈۋاتقان مەيىن شامال ماڭا بەختلىك ئانىلاردەك خۇشبۇي خېمىر پۇرىقىنى ئېلىپ كېلىۋاتاتتى. ئافيونغا يېقىن بىر يەرلەردە— مەن ئىسمىنى ئۇنتۇپ قالغان كۆڭۈلسىز بىر بازاردا— ئۆز سەزگۈلىرى بىلەن پات-پات يۆنىلىش تاللاۋاتقان پۇتلىرىم مېنى ئىختىيارسىز ئېلىپ بارغان بىر تاتلىق-تۈرۈم دۇكىنىدا قۇرۇتۇلغان قىزىل گۈل ۋە ماندارىن قوۋزىقى رەڭگىدىكى شېكەرلەر تولدۇرۇلغان كوزىلارنى ۋە شۇ پار-پۇر كوزىلاردەك يۇملاق، يېقىملىق بىر ئانىنى كۆرۈپ تۇرۇپ قالدىم، بۇرۇلۇپ پىركازچىكقا قاراپلا چۆچۈدۈم. ھېلىقى ئانىنىڭ قىزى ئانىسىنىڭ كىچىكلىتىلگەن نۇسخىسىنىڭ ئۆزى بولۇپ، سولغۇن چىراي كۆرۈنەتتى. 16 ياشلاردىكى، ياڭاق سۆڭكى بۆرتۈپ چىققان بۇ ساھىبجامالنىڭ كۆزلىرى ئالغايراق ئىدى. ئۇ بېرىلىپ ئوقۇۋاتقان سۆرەتلىك رومانىدىن شاققىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئىللىق كۈلۈمسىرىدى. ئەمما ئىشەنگۈسىز بىر ئىش، ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىشى كىشىگە ئامېرىكا فىلىملىرىدىكى ھېلىقى ئەركىن، شەيتانىي ئاياللارنىڭ كۈلۈمسىرىشىنى ئەسلىتەتتى.

بىر كېچىسى، ئىستانبۇلدىكى كۆركەم، راھەت ئۆيلەرنىڭ ئازادە، جىمجىت مېھمانخانىسىدەك ئىللىق نۇرلۇق چىراغلار بىلەن يورۇتۇلغان بىر بېكەتتە ئاپتوبۇسىمىزنى كۈتۈۋاتقاندا تونۇشۇپ قالغان ئۈچ كاندىدات ئوفىتسېر دوستۇم بىلەن ئۇلار ئۆزلىرى كەشىپ قىلىپ تەرەققىي قىلدۇرغان قارتا ئويۇنى— "شاھ

[1] كاراچالى— تۈركىيىنىڭ مۇغلا ۋىلايىتىنىڭ ئوتتۇرا دېڭىز رايونىغا تەۋە ناھىيىسى، ھازىرقى ئىسمى دالامان، — ت.

چۆچۇدى"نى ئوينىدىم. ھەر بىرى" يېڭىچې" ماركىلىق تاماكىلىرىنىڭ كاردون قېپىدىن كېسىلگەن ئويۇن قارتىلىرىنىڭ ئۇستىگە شاھلار، ئەجدىھالار، سۇلتانلار، جىنلار، ئاشىقلار ۋە پەرىشتىلەرنى سىزىۋالغانىدى، دوستلارنىڭ بىر-بىرىنى دوستلارچە مەسخىرە قىلىشلىرىدىن مەلۇم بولدىكى، يول ۋە شەپقەت كۆرسىتىۋاتقان بىرەر خېنىم مىجەز قىزىقچى رولىدىكى "پەرىشتە"لەر يا ئۇلارنىڭ مەھەللىسىدىكى سۆيگۈنىگە ۋەكىللىك قىلاتتى ياكى ياشلىقىدىكى بىردىنبىر ئۇلۇغ مۇھەببىتىگە ۋە ياكى ئارىلىرىدىكى ئەڭ چاقچاقچى بىرىدە يۈز بەرگىنىدەك پەقەت ئانانىزم خىياللىرىدا بىرگە بولغان بىرەر يەرلىك فىلىم ۋە كۆڭۈل ئېچىش كۇلۇبى چولپىنىغا ۋەكىللىك قىلاتتى. ئۇلار تۆتىنچى "پەرىشتە"نى ماڭا ئۆتۈنىدى ۋە خىيالىمدا ئۇنى كىمنىڭ ئورنىغا قويغانلىقىمنى مەندىن سورىماسلىقتەك ياخشى كۆڭلى ئارقىلىق ئەقىللىق ۋە ئاڭلىق دوستلارمۇ كەمدىن كەم ئىپادىلەيدىغان ئەدەپ-قائىدىنى نامايان قىلىشتى.

دەردمەن خەۋەرچىلەرنىڭ قۇرۇق گەپلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ، ھەر بىرى ئۆزىنىڭ چەت بۇلۇڭلىرىغا يوشۇرۇنغان ئىشكلىرى تاقاق، بېغىنىڭ تاملىرى تىكەنلىك ۋە يۆگىمەچلەر بىلەن قاپلانغان، يوللىرىمۇ ناھايىتى ئەگرى-توقاي بولغان ھەر خىل مەھەممەتلەر ئېچىدىن ماڭا كېرەكلىك بولغانلىرىنى ئىزدەۋاتقاندا ۋە بېكەتلەردە، شەھەر مەيدانلىرىدا، ئاپتوبۇس بېكەتلىرىنىڭ ئاشخانىلىرىدا ئارقامدىكى ھەقىقىي يامغۇرلۇق كىيىم كىيگەنلەر بىلەن يامان نىيەتلىك "سائەت"لەردىن قېچىش ئۈچۈن ئۇلارنى يۇگۇرتۇپ يۈرگەندە مەن شاھىد بولغان بەخت مەنزىرىلىرىدىن بىرسى مېنى خېلىلا ئازابلىدى.

يولغا چىققان بەشىنچى كۈنۈم ئىدى. «چورۇم [1] ئەركىن

[1] چورۇم— تۈركىيىنىڭ قارا دېڭىز رايونىدىكى ۋىلايەت. — ت.

ئاۋازى»گېزىتى خوجايىنىنىڭ ئوقۇغان شېئىرلىرىمنى تېخىمۇ ياخشى چۈشەنسۇن دەپ چاي ئىستاكانىغا قۇيۇپ ماڭا سۇنغان ئارپابەديان ھارىقىنى ئىچتىم، گېزىتچىنىڭ كىتابىتىكى بەزى پارچىلارنى «ئۆي ۋە ئائىلە» سەھىپىسىدە ئېلان قىلمايدىغانلىقىنى، چۈنكى بۇنىڭ ئەمدى تۆمۈر يول دەۋاسىغىمۇ، چورۇمغا ئاماسىيادىن[1] بىر تۆمۈر يول ياتقۇزۇلۇشىغىمۇ ھېچ پايدىسى بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندىم. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ناھىيىدە ئىز ۋە ئادرېس كەينىدىن ئالتە سائەت پىرقىرىغاندىن كېيىن ئۇ دەردمەن خەۋەرچىنىڭ دوكتور نارىندىن پۇل ئۈندۈرۈش ئۈچۈن ئەمەلىيەتتە يوق بىر ئوقۇرمەننى خەۋەر قىلىپ، ئۇنى بۇ جاھاندا يوق بىر كوچىغا ئورۇنلاشتۇرغانلىقىنى غەزەپ ئىچىدە بايقىدىم، ئىككى يېنىدىكى قىيالىق، تىك ھاڭلىق تاغلار تۈپەيلىدىن بالدۇر قاراڭغۇ چۈشكەن ئاماسىيا مەنزىلىگە يەتتىم. تىزىملىكىمدىكى مەھەممەتلەرنىڭ ھېچبىر نەتىجە بەرمەي تۇرۇپ يېرىمى تۈگىگەنلىكى ۋە مەن تېخىچە قىزىتما ئىچىدە تۆشەكتە يېتىۋاتىدۇ دەپ خىيال قىلغان جانانىنىڭ كۆرۈنۈشى پۇتلىرىمدا چۈمۈلە چاققاندەك بىر تۇيغۇ پەيدا قىلغانلىقى ئۈچۈن بۇ شەھەردە كېرەكلىك ئادرېسلارغا بېرىپ، ئەسكەرلىكتىكى دوستۇمنى سوراپ، ئۇنىڭ مەلۇم مەھەممەت ئەمەسلىكىنى ئۇقار-ئۇقماي، مېنى قارادېڭىز بويىغا چۈشۈرۈپ قويىدىغان بىر ئاپتوبۇسقا دەرھال چىقىشنى پىلانلىدىم.

پەقەت يېشىل بولمايدىغان بۇلغانغان بىر سۇنى— بۇ تېخى داڭقى چىققان يېشىل دەريامىش— ھالقىپ ئۆتكەن بىر كۆۋرۈكتىن تاغدىكى قىيالارغا ئويۇلغان قەبرىلەرنىڭ ئاستىغىلا جايلاشقان بىر مەھەللىگە كىردىم. بۇ يەردىكى كونا ۋە ھەيۋەتلىك تۇرالغۇلار بىر

[1] ئاماسىيا — تۈركىيىنىڭ قارا دېڭىز رايونىنىڭ ئوتتۇرا ئىچكى قىسمىدىكى ۋىلايىتى، —ت.

زامانلاردا راھەت-پاراغەتتە ياشىغان كىشىلەرنىڭ —كىم بىلىدۇ، قايسى پاشالارنىڭ ياكى پومېشچىكلارنىڭ— بۇ تويپا باسقان مەھەللىدە ياشىغىنىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى. بۇ تۇرالغۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىشىكىنى قېقىپ ئەسكەرلىكتىكى دوستۇمنى سورىدىم، ئۇلار ئۇنىڭ ماشىنىسى بىلەن يولدا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ مېنى ئىچكىرىگە باشلىدى ۋە ماڭا نۇرانە، بەختلىك بىر ئائىلە ھاياتىدىن جىلۋىدار كۆرۈنۈشلەرنى كۆرسەتتى:

1. ئۆي ئىگىسى نامراتلارنىڭ دەۋالىرىنى ھەقسىز قوبۇل قىلىدىغان ئادۋوكات بولۇپ، ئىشىكتىن ئۈزۈلۈپ قويغان دەردمەن ھال ئېيتقۇچىنىڭ دەردلىرى ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇپ، ھەيۋەتلىك بىر كۇتۇپخانىدىن ئېلىپ چىققان قانۇنلار توپلىمىنى ئىجتىھات بىلەن تەتقىق قىلىشقا باشلىدى. 2. بۇنداق ئىشلارغا كۆنۈپ كەتكەن، شۇنداقلا دەۋادىن خەۋىرى بار ئانا مېنى ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كەتكەن ئاتىغا، جادۇ كۆزلۈك سىڭلىغا، يېقىنىنى كۆرۈش كۆزەينىكى تاقىۋالغان چوڭ ئانىغا ۋە بىر تۈركۈم پوچتا ماركىسى(بىر يۈرۈش ”دۆلەت زېمىنى“ ماركىسى) نى كۆزىتىۋاتقان كىچىك ئوغۇلغا تونۇشتۇرغاندا، ھەممىسى تۈركلەرنىڭ ھەقىقىي مېھماندوست خەلق ئىكەنلىكى توغرۇلۇق غەرب سەييالىرىنىڭ كىتابلىرىدا تەسۋىرلەنگىنىدەك ھەقىقىي مېھماندوستلۇق تۇيغۇسى ۋە ھاياجىنى بىلەن خۇش بولۇشتى. 3. ئانا بىلەن جىن قىز سۆۋەيدە ھامىمنىڭ دۇخوپكىسىدا پىشۇرغان ئېپار پۇراقلىق سامسىنىڭ قىزىرىشىنى كۈتۈۋاتقاندا ئاۋۋال مەندىن ئالاھىدە گەپ سوراشقا باشلىدى، ئاندىن ئاندرى مائۇروئىسنىڭ[①] «ئىقلىملار» ناملىق رومانى ھەققىدە مۇنازىرىلەشتى. 4. پۈتۈن كۈننى ئالملىق باغدا ئۆتكۈزگەن ئىشچان

[①] ئاندرى مائۇروئىس (1885—1967)— فرانسىيە يازغۇچىسى، تارىخچى. «ئىقلىملار» ناملىق رومانى 1928-يىلى يېزىلغان.—ت.

ئوغۇل مەھەممەت مېنى ئەسكەرلىكتىكى كۈنلىرىدە ھېچ ئەسلىيەلمىگەنلىكىنى ئۇدۇللا ئېيتتى ۋە ياخشى كۆڭلى بىلەن ئورتاق پاراڭ تېمىسى ئىزدىدى، تاپتى. شۇنداق قىلىپ ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدا تۆمۈر يول سىياستىنىڭ تاشلىنىپ قېلىشىنىڭ ۋە يېزىلاردا كوپېراتسىيەلەشتۈرۈشنىڭ تەشۋىق قىلىنماسلىقىنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان سىياسىي غەرەزلەرنى كىشىلەرنىڭ ئۇنتۇپ كېتىشكەنلىكىنى، بۇلارنىڭ دۆلىتىمىز ئۈچۈن نە قەدەر زىيانلىق ئىكەنلىكىنى مۇنازىرە قىلىشقا پۇرسەت تۇغۇلدى.

بۇ كىشىلەر بەلكىم ئەزەلدىن ئالدىنىپ باقمىغان، دەپ ئويلىدىم بەختلىك تۇرالغۇدىن چىقىپ كوچىلارنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا شۇڭغۇغاندا. ئىشىكنى چېكىپ، ئۇلارنى كۆرە-كۆرمەي مەلۇم مەھەممەتنىڭ بۇ ئۆيدە ياشىمىغانلىقىنى بىلگەنىدىم. ئۇنداقتا نېمىشقا ئۇ يەردە تۇردۇم ھەم قەرز ئۆي ئېلانلىرىدىكى مەنزىرىلەر بىلەن ئوپئوخشىشىدىغان بۇ بەختلىك ئائىلە كۆرۈنۈشىگە مەپتۇن بولدۇم؟ Walther تۆپەيلىدىن دېدىم تاپانچامنى يانپىشىمنىڭ ئۈستىدە سېزىپ. مەن چىققان بەختلىك تۇرالغۇنىڭ كۆركەم دېرىزىلىرىگە قارىتىپ توققۇز مىللىمېتىرلىق ئوقلىرىمنى ئاتسامچۇ دەپ ئويلىدىم، ئەمما بىلەتتىم، بۇ ئويلاش ئەمەس، بەلكى "ئىچىمنىڭ قاراڭغۇ ئورمانلىقىدىكى قارا بۆرىنى ئۇخلىتىشقا ئۇندەش"ئىدى، ئۇخلا، قارا بۆرە، ئۇخلا! ئاھ، شۇنداق، ئۇخلايلى. بىر دۇكان، ئاندىن ئەينەك ئىشكاپ ۋە ئېلان كۆز ئالدىمدا ئايان بولدى: پۇتلىرىم، بۆرىدىن قورققان قوزىدەك ياۋاش پۇتلىرىم مېنى بىر يەرلەرگە ئېلىپ كېتىۋاتاتتى. نەگە؟ سەفا(ئويۇن-تاماشا) كىنوخانىسى، باھار دورىخانىسى، ئۆلۈم قۇرۇق يەل-يېمىش دۇكىنىغا. قولىدا تاماكا تۇتتۇۋالغان يەل-يېمىشچىنىڭ شاگىرتى ماڭا نېمىشقا ئۇنداق قارايدۇ؟ باققالنىڭ دۇكىنىدىن چىقىپ بىر چەرچىن ماللار دۇكىنىغا ۋە بىر تورتخانىغا باردىم، ئاخىرىدا ئۆزۈمنىڭ

ئارچەلىك شىركىتىنىڭ چوڭ ئەينەكلىك دېرىزىسى ئالدىدا تۇرغانلىقىمنى بايقىدىم ۋە دېرىزە ئىچىدىكى "ئارچەلىك"ماركىلىق توڭلاتقۇلارنى، تۈركىيە كۆمۈر گازى شىركىتىنىڭ "ئايگاز" ماركىلىق ئوچاقلىرىنى، نان قۇتىلىرىنى، ئورۇندۇقلارنى، دىۋانلارنى ۋە زامانىۋى مەشلەرنى كۆردۈم. ئۈستىگە ئۇچلىق يىپلىغان قويۇق تۈكلۈك بىر ئىتقا ("ئارچەلىك" ماركىلىق رادىئونىڭ ئۈستىگە قوندۇرۇلغان زىننەت ھەيكەلگە) قاراۋاتقاندا ئەمدى ئۆزۈمنى تۇتالمىغانلىقىمنى بىلىۋاتاتتىم.

شۇنداق قىلىپ، ئىككى تاغ ئارىسىدىكى ئاماسيا شەھىرىدە، يېرىم كېچىدە بىر ئەينەكلىك دېرىزىنىڭ ئالدىدا ھۆڭرەپ يىغلاشقا باشلىدىم، پەرىشتە. چوڭلار بالىلىرىدىن "نېمىشقا يىغلايسەن قوزام" دەپ سورىشىدىغۇ! ئۇ چوڭقۇر جاراھەتنى ئىچىدىكى بىر يەر قانىغاچقا يىغلايدۇ؛ ئەمما ئۆزىدىن گەپ سورىغان تاغىغا، كۆك قەلەمتۈرىچىمنى يوقاتتىم دەيدۇ، مېنىڭمۇ ئەينەكلىك دېرىزە ئىچىدىكى پۈتۈن نەرسىلەرگە ئىچىم ئېچىشىۋاتاتتى. سۈنئىي سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن رەسۋا قاتىل بولاتتىم ۋە ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە روھىمدىكى ئاشۇ ئازاب بىلەن ياشايتتىم. يەل-يېمىشچىدىن مېغىز ئالغىنىمدا، باققالنىڭ ئەينەكلىك ئىشكاپىدا ئۆزۈمگە قارىغىنىمدا، توڭلاتقۇلار ۋە مەشلەر ئارىسىدىكى بەختلىك ھاياتتا گەۋدەمنى كۆرگىنىمدە، ئىچىمدىكى لەنەت ۋە ئالدامچى ئاۋاز، يەنە چىشلىرىنى كۆرسىتىۋاتقان خائىن قارا بۆرە ماڭا "سەن جىنايەتچى" دېمەكچى بولاتتى. شۇنداقتىمۇ پەرىشتە، مەن بىر چاغلاردا ھاياتقا ۋە ھاياتلىقتا ياخشى ئادەم بولۇش كېرەكلىكىگە نە قەدەر ئىشىنەتتىم، ئەمدىلىكتە مەن ئىشىنەلمىگەن بىر جانان بىلەن، ئىشەنگەن تەقدىردە مەن ئۆلتۈرىدىغان بىر مەھەممەت ئارىسىدا تېڭىرقاۋاتاتتىم، ئەگرى-توقاي ۋە ھىيلىگەر بىر ھېساب-كىتاب ۋەدە قىلغان خەتەرلىك تۇمانلار ئىچىدە بەختلىك ھايات

كەچۈرۈش خىيالىدىن ۋە Waltherنىمدىن باشقا ئېسىلىدىغان ھېچ بىر ئۈمىد شېخىم يوق ئىدى. توگلاتقۇلار، ئاپپىلسىن سىقىدىغان ئەسۋابلار ۋە بازاردىن نېسى ئېلىنغان ئورۇندۇقلار ئاگلانماس بىر يىغا-زارىنىڭ ھەمراھلىقىدا كۆز ئالدىمدىن ئىرغاگلىشىپ ئۆتتى.

يەرلىك فىلىملەردىكى ماگقىسىنى تارتىپ يۈرگەن كىچىك باللارنىڭ ۋە كۆزى ياشلانغان گۈزەل ئاياللارنىڭ دەردىگە دەرمان بولغانلاردەك سىياقتىكى بىر تاغا شۇ ئارىدا ماگا — سوقۇشتا مەغلۇب بولغان قېرى خورازغا يېتىشتى ۋە : "ئوغلۇم، نېمىشقا يىغلايسەن، بىرەر دەردىڭ بارمۇ بالام؟... يىغلىما" دېدى.

بۇ ئەقىللىق ۋە ساقاللىق تاغا يا جامەگە كېتىۋاتاتتى ياكى بىرسىنى بوغۇزلىغىلى.

— تاغا، تۈنۈگۈن دادام تۆگەپ كەتتى، — دېدىم.

گۇمانلانغان بولسا كېرەك:

— سەن كىملەرنىڭ ئەۋلادى ئوغلۇم؟ — دېدى ئۇ، — بۇ يەرلىك ئەمەسلىكىڭ ئېنىق.

— ئۆگەي دادام بىزنى بۇ يەردە ھېچ قوينىغا ئالمىدى، — دېدىم ۋە " تاغا، مەككىگە ھەج قىلغىلى كېتىۋاتاتتىم، لېكىن ئاپتوبۇس كېتىپ قالدى، قەرز بېرىپ تۇرساگچۇ!" دېسەم بوپتىكەن دەپ ئويلىدىم.

قاراگغۇلۇقتا ئازابتىن ئۆلۈۋاتقاندەك ماگدىم.

يەنە تۇرۇپلا بىر-ئىككى ئېغىز يالغان گەپ قىلغۇم كەلدى. كېيىن، مەن ھەر قاچان ئىشىنىدىغان GÜVENLIVARAN[①] نىڭ تېلېۋىزور ئېكرانىدا كىچىك، سۆيۈملۈك بىر خانىمنىڭ ئەسكى ئادەملەر توپىغا ماشىنىسىنى رەھىمسىز بىر نىيەتتە ھەيدىگەنلىكىنى

---

① GÜVENLIVARAN — ئاپتوبۇس ماركىسى، «خاتىرجەم بارىدىغان، يولۇچىلارنى مەنزىلگە سالامەت يەتكۈزىدىغان» دېگەن مەنىدە، — ت.

كۆرۈش مېنى خېلىلا راھەتلەندۈردى. ئەتىگەندە قارادېڭىز بويىدىكى قارا دېڭىز باققال دۇكىنىدىن ئىستانبۇلدىكى ئانامغا تېلېفون قىلدىم، ئىشلىرىمنى ھەل قىلىپ پەرىشتە كېلىنى بىلەن ئۆيگە قايتماقچى بولۇپ تۇرغىنىمنى ئېيتتىم. يىغلىسا خۇشاللىقتىن يىغلىشى كېرەك. كونا بازاردا بىر تورتخانىدا ئولتۇرۇپ خاتىرىلىرىمنى ئاچتىم، ئىشنى بالدۇرراق تۈگىتىش ئۈچۈن بىر ھېساب ـ كىتاب قىلدىم.

كىتابنىڭ سامسۇن[1] دىكى ئوقۇرمىنى كوللېكتىپ سۇغۇرتا دوختۇرخانىسىدا خىزمەت قىلىۋاتقان ياش بىر دوختۇر ئىدى. ئۇنىڭ مەلۇم مەھەممەت ئەمەسلىكىنى كۆرە ـ كۆرمەي —ساقالنى پاكىز ئېلىشىدىن، يېقىملىق، ئۆزىگە ئىشىنىدىغان ھالىدىنمۇ ئەيتاۋۇر دەرھال شۇنى چۈشەندىم: بۇ ئادەم كىتابنى مەندەك ئېزىپ ـ تېزىپ ياشىغانلاردەك ئەمەس، باشقا بىر ساغلام يول بىلەن ھەزىم قىلىپ، كىتاب بىلەن بىرلىكتە ھۇزۇر ۋە ئىشتىياق ئىچىدە ياشاشنى بىلەتتى. ئۇنىڭدىن دەرھال نەپرەتلەندىم. مېنىڭ پۈتۈن ھاياتىمنى ئۆزگەرتكەن، دۇنيايىمنى زىلزىلىگە سالغان بۇ كىتاب بۇ ئادەمگە قانداقچە ۋىتامىن دورىسىدەك ياخشى تەسىر بەردى؟ ناۋادا سەۋەبىنى سوراپ بىلىۋالمىسام، قىزىقسىنغانلىقىمنىڭ دەستىدىن ئۆلۈپ بېرىدىغاندەك قىلاتتىم. مۇرىسى كەڭ، كېلىشكەن بۇ دوختۇرغا كۆزى چوڭ، بەدىنى قوپال، كىم نوۋاك[2]نىڭ ئۈچىنچى سىنىپتىكى ۋاقتىغا ئوخشايدىغان قارامتۇل بىر سېستىرا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراۋاتقاندا، ئۈستەلدىكى دورا كاتالوگلىرى ئارىسىدا دورا كاتالوگلىرىدەك ساختا بىر گۇناھسىزلىق ئىچىدە تۇرغان كىتابنى كۆرسىتىپ گەپنى باشلىدىم.

[1] سامسۇن — تۈركىيىنىڭ ئوتتۇرا قارا دېڭىز رايونىدىكى پورت شەھىرى، — ت.

[2] كىم نوۋاك — ئامېرىكا كىنو چولپىنى.

—ۋاي بۇ دوختۇر ئەپەندى بۇ كىتابنى ئوقۇشنى بەك ياخشى كۆرىدۇ، —دەپ جاراڭلىق كۈلدى كۈچلۈك، قەتئىي نىيەتلىك"كىم نوۋاك".

سېستىرانىڭ چىقىپ كېتىشىگە دوختۇر ئىشىكنى قۇلۇپلىدى، ئىش كۆرگەن ئادەملەردەك سالاپەت بىلەن ئورۇندۇقىغا كېلىپ ئولتۇردى. تاماكا چېكىشىپ ئولتۇرۇپ ھەممە گەپنى دېيىشتۇق.

ئۇ ئائىلىسىنىڭ تەسىرىدىن بىر مەزگىل دىنغا ئىشىنىپتۇ، ياشلىقىدا قەدەم قويغان مەزگىللەردە جۈمە كۈنلىرى جامەگە بېرىپتۇ، رامىزاندا روزا تۇتۇپتۇ. كېيىن بىر قىزغا ئاشىق بوپتۇ، شۇ مەزگىللەردە دىنىي ئېتىقادىنى يوقىتىپتۇ، ئارقىدىن ماركسىزمچىمۇ بوپتۇ. بۇ بوران-چاپقۇنلار ئىز قالدۇرۇپ چېكىنىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇ ئۆز روھىدا بىر بوشلۇقنى ھېس قىلىپتۇ. بىر دوستىنىڭ كۇتۇپخانىسىدا كۆرۈپ قالغان بۇ كىتابنى ئوقۇپ ھەممە ئىشى جايىغا چۈشۈپتۇ. ئۆلۈمنىڭ ھاياتىمىزدىكى ئورنىنى ئەمدى بىلىپتۇ: ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى باغچىدىكى ئەتىۋارلىق بىر دەرەخ، كوچىدىكى بىر دوستتەك قوبۇل قىلىپتۇ، ئىسيانكارلىقىنى تاشلاپتۇ. بالىلىقىنىڭ مۇھىملىقىنى چۈشىنىپتۇ. ئۆتمۈشتە قالغان ئۇششاق-چۈششەك نەرسىلىرىنى، كەمپۈتلىرىنى، رەسىملىك رومانلارنى ئەسلەپ ئۇنى ياخشى كۆرۈشنىمۇ شۇ يوسۇندا ئۆگىنىپتۇ، تۇنجى كىتابلىرىنىڭ ھاياتىدىكى تۇنجى سۆيگىنىدەك ئورنىنىمۇ بىلىپتۇ. تەلۋە، ھەسرەتلىك ئاپتوبۇسلارنى، ئاجايىپ دىيارنىمۇ ئەسلىدە بالىلىقىدىن بېرى ياخشى كۆرۈپ كەپتۇ. پەرىشتىگە كەلسەك، ئەڭ مۇھىمى، بۇ مۆجىزىلىك پەرىشتىنىڭ بارلىقىنىمۇ ئەقلى بىلەن چۈشىنىپ، ئۇنىڭغا چىن قەلبىدىن ئىشەنگەنىدى. مانا بۇ بىرلىشىشتىن كېيىن پەرىشتىنىڭ كۈنلەرنىڭ بىرىدە كېلىپ ئۆزىنى تاپىدىغانلىقىنى ۋە بىرلىكتە يېڭى بىر ھاياتقا يۈكسىلىدىغانلىقلىرىنى، مەسىلەن، گېرمانىيىدە ئىش تاپالايدىغانلىقىنى بىلگەنىدى.

ئۇ بۇلارنى بىر بەخت رېتسىپى يېزىپ، مېنىڭ قانداق شىپالىق تاپىدىغانلىقىمنى چۈشەندۈرۈۋاتقاندەك سۆزلىدى. رېتسىپىنىڭ چۈشىنىلگەنلىكىگە ئىشەنگەن دوختۇر ئەپەندى ئورنىدىن تۇرغاندا مەندەك بىر ساقايماس كېسەلمۇ ئىشىكتىن چىقماقچى بولۇۋاتاتتى. چىقىۋاتاتتىم، دورىنى تاماقتىن كېيىن ئىچىش كېرەكلىكىنى ئېيتىۋاتقاندەك دېدى:

— مەن كىتاب ئوقۇسام دائىم ئاستىغا سىزىپ ئوقۇيمەن، سىزمۇ شۇنداق قىلىڭ.

جەنۇبقا قېچىۋاتقاندەك بىرىنچى ئاپتوبۇس بىلەن جەنۇبقا كەتتىم پەرىشتە، قارا دېڭىز بويىغا ئەمدى ئىككىنچى بارمايمەن دەيتتىم ۋە گويا بەختىيارلىق پىلانلىرىم ئىچىدە بۇنداق رەڭلىك، كەسكىن بىر خىيال باردەك، جانان ئىككىمىز قارا دېڭىزدا ئەسلىدىنلا بەختلىك بولالمايتتۇق دەپ قوشۇپ قوياتتىم. دېرىزىنىڭ قارىغۇ ئەينىكىدىن قارىغۇ يېزىلار، قارىغۇ ئېغىللار، مەڭگۈلۈك دەرەخلەر، ھەسرەتلىك بېنزىن ساتقۇچىلار، ئادەم يوق ئاشخانىلار، جىمجىت تاغلار، يۈگۈرگەك توشقانلار ئۆتتى. ئاپتوبۇس ئېكرانىدىكى فىلىمدە چىققان ياخشى كۆڭۈللۈك، ياخشى نىيەتلىك يىگىتنىڭ ئالدىنىپ قالغانلىقىنى بىلىپ خېلى بىر ۋاقىت ئۆتكەندە، يامان ئادەملەردىن ئاۋۋال ھېساب ئېلىپ ئاندىن ئۇلارغا ئوق ئېتىشقا باشلىغاندا، بۇنىڭغا ئوخشايدىغان بىر نەرسىنى بۇرۇنلا كۆرگەنىدىم دېدىم ئۆز-ئۆزۈمگە. ئۇ ھەر بىرىنى ئۆلتۈرۈشتىن ئاۋۋال سوراققا تارتاتتى، يالۋۇرتاتتى، پۇشايمان قىلدۇراتتى، گېپىدىن يېنىۋېلىشىغا پۇرسەت بېرىدىغان دەرىجىدە ئىككىلەندۈرۈپ، ئۇلارنى كەچۈرۈۋەتكەندەك قىلاتتى، شۇ تېنىۋېلىش بىلەن بىرلىكتە بىز تاماشىبىنلارمۇ ئۇ ئادەمنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشى كېرەك بولغان بىر ئەبلەخنىڭ نەق ئۆزى ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلغىنىمىزدا، شوپۇرىمىزنىڭ سەل ئۈستىدىكى ئېكراندىن نىشانلىق ئوق ئاۋازى

كېلىۋاتاتتى. بۇ ۋاقىتتا قان ۋە جىنايەتتىن خۇشاللىنالمايدىغان ئادەمدەك دېرىزىدىن سىرتقا — پەرىشتە ۋە قاملاشقان دوختۇرغا قارىدىم، ماڭا كىتابنىڭ رېتسېپىنى بەرگىنىگە سېنىڭ كىملىكىڭنى نېمىشقا سورىمىغانلىقىمنى ئويلاپ ئوق ئاۋازلىرى، ماتورنىڭ گۈركىرىشى، چاقنىڭ ۋىژىلدىشى قوشۇلۇپ كەتكەن غەلىتە بىر ناخشىنىڭ مۇڭىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. ناخشا تېكىستى شۇنداق باشلىناتتى:

بىمار "پەرىشتە كىم؟" دەپ سورىغاندا ،"پەرىشتىنى دەمسەن؟— دەيتتى دوختۇر ۋە مەغرۇر ئادەملەردەك خاتىرجەملىك بىلەن بىر خەرىتە چىقىرىپ ئۈستەلگە ياياتتى ھەمدە بىچارە بىمارنىڭ رېنتېگىن نىگاتىۋىدا ئۈمىد قالمىغان ئىچكى ئەزالىرىنى كۆرسىتىۋاتقاندەك ،— بۇ يەر مەنە داۋنى، ئۇ يەر تەڭداشسىز پەيت شەھىرى، ئۇ يەر پاكلىق ۋادىسى، بۇ يەر بالا-قازا نۇقتىسى بولسا، ئۇ چاغدا قارا، بۇ يەر جەزمەن ئۆلۈم" دەيتتى.

دوختۇر، كىشىلەر پەرىشتە بىلەن ئۇچرىششنى ئارزۇلىغىنىدەك، ئۆلۈم بىلەنمۇ ئاشىقلارچە ئۇچرىششى كېرەكمۇ؟

قولۇمدىكى خاتىرىلەرگە ئاساسەن، ئىكىزلى[1] ناھىيە بازىرىدا كىتابنى ئوقۇغان گېزىتچى خوجايىن بىلەن كۆرۈشۈشۈم كېرەك: ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ ئون مىنۇتتىن كېيىن ئۇنى بازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى دۇكىنىدا جانانىنىڭ سۆيگۈنىگە ھېچ ئوخشىمايدىغان پاكار، يوغان ۋە سېمىز بەدىنىنى كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىن راھەت بىلەن قاشلاۋاتقاندا كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن مەن— كەسكىن، چەبدەس رازۋېتچىك ئون مىنۇت كېيىنكى تۇنجى ئاپتوبۇس بىلەن بۇ شەھەرنى تەرك ئەتتىم. تۆت سائەت ئىچىدە ئىككى ئاپتوبۇس ئالمىشىپ بارغان ۋىلايەت مەركىزىدىكى گۇمانلىق ئادىمىم بولسا

[1] ئىكىزلى— قوشكېزەك دېگەن مەنىدە، —ت.

مېنى بايىقىسىدىن ئازراق ئاۋارە قىلدى: چۈنكى گاراژنىڭ دەل ئۇدۇلىدىكى ساتىراشخانىدا ئىشچان خوجايىن بىرىنىڭ ساقال-بۇرۇتىنى ئېلىۋاتقاندا، ئۇ بىر قولىدا ئەخلەت ئالغۇچ، يەنە بىر قولىدا پاكپاكىز بىر پەرتۇقنى تۇتقان ھالدا ئاپتوبۇستىن چۈشكەن بىز بەختلىك يولۇچىلارغا چوڭقۇر ھەسرەت بىلەن قارايتتى. ئىچىمدە "كەل قېرىندىشىم ئاپتوبۇسقا، ئەڭ نامەلۇم دۆلەتلەرگە بىللە كېتەيلى!" دېگۈم بولسىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتتۇۋالدىم، ئىلھام پەرىسى مېنى تەرك ئەتمەستە بۇ ئىشنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىگىچە بېرىپ باققۇم بار ئىدى. شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭدىن بىر سائەت كېيىن يېتىپ بارغان ناھىيىدە شۇبھىلىك بىر سايافتىن ئىنتايىن گۇمانلانغىنىم ئۈچۈن ئامالسىز شۇنىڭ دۇكىنىدىكى كونا قەپەسلەرنى، پانۇسلارنى، قايچىلارنى، گۈل دەرىخىدىن ياسالغان تۇۋاقلارنى(ئەمما ھەيران قالغۇدەك ئىش) تەكشۈرۈپ چىقتىم؛ مەن ئىزدىگەن دەردمەن خەۋەرچىنىڭ ئۆيىنىڭ ئارقا بېغىدىكى قاراڭغۇ قۇدۇققا ساڭگىلىتىپ قويغان پەلەيلەرنى، كۆنلۈكلەرنى، يەلپۈگۈچلەرنى ۋە Browning ماركىلىق بىر تاپانچىنى تەھلىل قىلىشقا مەجبۇر بولدۇم. كۆڭلى سۇنۇق ۋە چىشى سۇنۇق باي دوكتور نارىنغا بولغان ھۆرمەت ۋە قايىللىقنىڭ نازۇك ئىپادىسى سۈپىتىدە ئۇنىڭغا بىر Serkisof سائەتنى ھەدىيە قىلدى. ئازادلىق كۈنى ئۈچۈن ئۈچ ئاغىنىسى بىلەن بىللە جۈمە نامىزىدىن كېيىن تورتخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ئۆيدە قانداق تېپىشقانلىرىنى سۆزلەۋاتقاندا بىردىنلا، ئاخشامنىڭلا ئەمەس، كۆز پەسلىنىڭمۇ قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا كېلىپ قالغىنىنى ئۇيلىدىم. قاپقارا ۋە پاكار بۇلۇتلار كاللامغا كىرىۋالغاندا يانىدىكى ئۆينىڭ بىر ھۇجرىسىدا لامپا ياندى، بىر دەمدە كۆز ياپراقلىرى ئارىسىدىن يېرىم يالىڭاچ بىر ئايالنىڭ بەستلىك، بالرەڭ مۇرىلىرى دېرىزىدە قورقۇنچلۇق بىر كۆرۈنۈپ قويۇپ يوقالدى. ئاندىن كېيىن ئۇيۇقتا چاپتۇرۇلغان

تۇلپارلارنى، پەرىشتىنى، سەۋرسىز جانىۋارلارنى، بىنزىن قاچىلاش پومپىلىرىنى، بەخت خىياللىرىنى، ئۆچۈرۈلگەن كىنولارنى، باشقا يۆنىلىشتىكى ئاپتوبۇسلارنى، باشقا ئىنسانلارنى، باشقا ناھىيە بازارلىرىنى كۆردۈم.

شۇ كۈنى، خېلى بىر ۋاقىتتىن كېيىن مەھەممەتنىڭ يوقلۇقىنى بىلگەندە نېمىلا بولسا ماڭا كۆڭۈلسىزلىكتىن كۆرە چوڭ ئۈمىد بەرگەن بىر ئۈنئالغۇ لېنتىسى ساتقۇچى بىلەن ساتقان نەرسىلەر ئاتا قىلغان خۇشاللىق، ئۆتكۈنچى يامغۇرلار، مەن يېڭى كەلگەن ناھىيە بازىرىدىكى كۆڭۈلسىزلىكلەر ھەققىدە شاخلاپ پاراڭ سېلىشىۋاتاتتۇق، ھەسرەتلىك پويىز گۈدۈكىنى ئاڭلاپ ئالدىرىدىم: ئىسمىمۇ ئېسىمدە قالمىغان بۇ ئۇنتۇلغان ناھىيىنى بالدۇرراق تاشلاپ، يەنە بىر ئاپتوبۇس مىنى ئېلىپ بارىدىغان سۆيۈملۈك قاراڭغۇ كېچەمگە قايتىشىم كېرەك ئىدى.

پويىز گۈدۈكى كەلگەن تەرەپكە — بېكەتكە قاراپ كېتىۋاتقىنىمدا، بىر يەرگە توختىتىپ قويۇلغان پارقىراپ تۇرىدىغان بىر ۋېلىسىپىتنىڭ ئەينىكىدە پىيادىلەر يولىدا كېتىۋاتقان ئۆزۈمنى كۆردۈم: تاپانچام يوشۇرۇلغان، يېڭى سېتىۋالغان سۆسۈن رەڭ چاپىنىم، يانچۇقۇمدا دوكتور نارىنغا ھەدىيە قىلىنغان **Serkisof**، پاچىقىمغا چىلىڭ كەلگەن پادىچى شىمى ، كارغا كەلمەس قوللىرىم، ئۆتكۈنچى قەدەملىرىم... شۇ ئەسنادا دۇكانلار، ئەينەكلىك رامكىلار بارا-بارا يوقىلىپ باردى، كېچىنىڭ قوينىدا بىر مەيداندا سىركچىلەر چېدىرىنى، چېدىر ئىشىكىنىڭ ئۈستىدە بىر پەرىشتە رەسىمىنى كۆردۈم. پەرىشتىنىڭ رەسىمى— پارس زىننەتلىك رەسىملىرى بىلەن يەرلىك فىلىم چولپانلىرىنىڭ يۇغۇرۇلمىسى ئىدى، شۇنداقتىمۇ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى. قاراڭ ئەپەندى، دەرس تاشلىغان ئوقۇغۇچى ھەم تاماكا چېكىدۇ ھەم يوشۇرۇنچە سىرك كۆرگىلى كىرىدۇ.

بىلەت ئېلىپ، چېدىرغا كىرىپ ئولتۇردۇم، سىپىسقچىلىق، تەر ۋە توپىنىڭ پۇرىقى ئىچىدە ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇماقچى بولۇپ كۈتۈشكە باشلىدىم. تېخىچە قىسىمغا قايتمىغان تەلۋە ئەرلەرنى، ۋاقىت ئۆتكۈزىدىغان كىشىلەرنى، قېرىلار ۋە دەردمەنلەرنى، بىر-ئىككى بالىسىنى ئەگەشتۈرۈپ بەلكىم بۇ يەرگە خاتا كىرىپ قالغان ئەر-خوتۇنلارنى كۆردۈم. چۈنكى بۇ يەردە تېلېۋىزورلاردا مەن كۆرگەن ئاجايىپ سېركچىلەر، ۋېلىسىپىت مىنىدىغان ئېيىقلار، يەرلىك سېھىرگەرلەر يوق ئىدى. بىر ئادەم قاساق، كۈلرەڭ بىر پەردىنىڭ ئاستىدىن بىر رادىئونى ئالدى، ئاندىن رادىئودا مۇزىكا ئاڭلاندى. بىر قەدىمىي ناخشىنى ئاڭلىدۇق، شۇ ئەسنادا ئىچكىرىسىدىن چىققان ياش ئايال ئۇ ناخشىنى ئېيتىپ، ئاندىن ھەسرەتلىك ئاۋازى بىلەن ئىككىنچىسىنى ئېيتىپ چىقىپ كەتتى. بىلەتلىرىمىز نومۇرلۇقمىش، نومۇرلار لاتارىيىگە ھېسابمىش، سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈشىمىز كېرەك ئىكەن، بىزگە شۇنداق دېدى.

بايا ناخشا ئېيتقان ئايال يەنە كۆرۈندى، ئەمدى ئۇ بىر "پەرىشتە" بولغانىدى، ئۇ كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىگە خۇمار كۆز كۆرسىتىدىغان سىزىقلارنى سىزغانىدى. ئۇچىسىدا ئانام سۈرەييا دېڭىزى ساھىلىدا كىيىدىغان، بەدىنىنى خېلى ياپىدىغان سۇ ئۈزۈش كىيىمى بار ئىدى. ئۇ غەلىتە بىر كىيىم ئىدى، مەن بىر شارپا ياكى ئاجايىپ بىر چوڭ ياغلىق دەپ ئويلىغان نەرسىنىڭ ئۇنىڭ بوينىغا يۆگەپ، زىبا مۇرىلىرىنىڭ ئىككى يېنىدىن ساڭگىلاتقان بىر يىلان ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. كۆرۈپ باقمىغان ئاجايىپ نۇرنى كۆرۈۋاتاتتىم، يا بولمىسا بۇ نۇرنى كۈتۈۋاتقان بولغىيمىدىم، بەلكىم شۇنداق ئويلىدىم. ئۇ يەردە، ئۇ چېدىرنىڭ ئىچىدە پەرىشتە ۋە ئۇنىڭ يىلىنى ھەمدە باشقا 20ـــ 25 ئادەم بىلەن بىرلىكتە بولۇشتىن شۇنچىلىك بەختىيارلىق سەزدىمكى، كۆزلىرىمدىن ياش چىقىپ كېتەمدىكىن دېدىم.

ئاندىن ئۇ ئايال يىلان بىلەن سۆزلىشىۋاتقاندا يادىمغا بىر نەرسە كەلدى. ئىنسان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن بۇرۇنقى بىر ۋاقىتنى بەزىدە تۇيۇقسىز ئەسلەپ قالىدۇ، بۇنى نېمىشقا ئەمدى ئەسلەپ قالدىم دەپ ئۆزىدىن سورايدۇ، كاللىسى قوچۇلىدۇ، مەنمۇ شۇنداق بىر نەرسىنى ھېس قىلدىم، ئەمما كاللامنىڭ ئېلىشىپ كېتىشىدىن ناھايىتى ھۇزۇرلاندىم. بىر قېتىم، دادام بىلەن رىفقى تاغىنىڭ ئۆيىگە بارغىنىمىزدا رىفقى تاغا: "دۇنيانىڭ يەنە بىر چېتىدە بولسىمۇ پويىز بارغانلىكى يەردە ياشىيالايمەن، چۈنكى ئۇخلاشتىن ئاۋۋال پويىزنىڭ گۈدۈكىنى ئاڭلىيالمايدىغان بىر ھاياتنى تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايمەن" دېگەنىدى. ئۇ چاغلاردا بۇ ناھىيە بازىرىدا، بۇ كىشىلەر ئارىسىدا ھاياتىمنىڭ ئاخىرىغىچە ياشىيالايدىغانلىقىمنى ناھايىتى ياخشى تەسەۋۋۇر قىلالايتتىم. ھېچبىر نەرسە ھەممىنى ئۇنتۇش ئاتا قىلغان ھۇزۇردىن قىممەتلىك بولالماس. يىلان بىلەن كۆڭۈللۈك سۆزلىشىۋاتقان "پەرىشتە"گە قاراپ مانا بۇلارنى ئويلاۋاتاتتىم.

چىراغلار بىردىنلا خىرەلەشتى، "پەرىشتە" سەھنىدىن چىقىپ كەتتى. ئارىلىقتا چىراغ يانغاندا "ئون مىنۇت ئارام" دەپ ئۇقتۇردى. مەن پۈتۈن ئۆمرۈمنى بىرلىكتە ئۆتكۈزىدىغان يۇرتداشلىرىم بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن سىرتقا چىقاي دېدىم.

قەھۋە رەڭگىدىكى ياغاچ ئورۇندۇقلار ئارىسىدىن چىقىۋاتقاندا، سەھنە دەۋالغان تويا دۆۋىسىدىن ئۈچ-تۆت رەت ئارقىدا ئولتۇرۇپ، «ۋەيرانىباغ پوچتىسى»گېزىتىنى ئوقۇۋاتقان بىرسىنى كۆرۈپ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى. ئۇ مەھەممەت ئىدى، جانانىنىڭ يىگىتى، دوكتور نارىنىنىڭ "ئۆلگەن" ئوغلى پۈتىنى مىنگەشتۈرۈپ، دۇنيانى ئۇنتۇغان ھالدا مەن ئىزدىگەن ھۇزۇر بىلەن گېزىتنى ئوقۇۋاتاتتى.

13

تالاغا چىقار چىقماي يېنىك بىر شـــامال گەجگەمدىن كىرىپ، پۇتۇن بەدىنىمنى كېزىــپ، تۇكلىرىمنى تىكەنلەشـــتۇردى. كېلەچەكتىكى يۇرتداشـــلىرىم گۇمانلىق دۇشـــمەنلەرگە ئايلاندى. يۇرىكىم دۇپۇلدەپ ســـوقۇۋاتقاندا تاپانچامنىڭ يانپىشـــىمدا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغـاچ، تـامـاكـام بىلەن پۇتۇن دۇنيـانى ئىسلاۋاتاتتىم.

قوڭغۇراق چېلىندى، ئىچكىرىگە قارىدىم، ئۇ گېزىتنى تېخىچە ئوقۇۋاتاتتى. تاماشىبىنلار بىلەن بىرلىكتە چېدىرغا قايتىپ ئۈچ رەت ئارقىدا ئولتۇردۇم، "پروگراما" باشـلاندى، بېشـىم ئايلاندى. نېمە كۆرگىنىمنى، نېمە كۆرمىگىنىمنى، نېمە ئـاڭلىغىنىمنى، نېمە تىڭشىغىنىمنى ئەسلىيەلمەيمەن. كاللامدا بىر گەدەن — ياخشى بىر ئىنساننىڭ چىرايلىق قىرىلغان، كەمتەر گەدىنى بار ئىدى.

خېلىـدىن كېيىن ســـۈســـۈن رەڭ بىر خـالتىـدىن لاتـارىيە تارتىلىشـىنى كۆردۈم؛ مۇكاپات چىققان نومۇرنى ئاڭلاتتى. چىشـلىرى تۆكۈلگەن بىر بوۋاي خۇشاللىق بىلەن سەھنىگە ئېتىلدى. ئۇچىسىغا ھېلىقى ســـۇ ئۆزۈش كىيىمنى كىيىۋالغـان، كېلىن رومىلى ئارتىۋالغان "پەرىشـــتە" ئۇنى تەبرىكلىدى. شـۇ چاغدا چېدىرنىڭ ئىشـــىكىدە بېلەت كەســـكەن ئادەم قولىدا يوغان بىر ئاســـما چىراغ كۆتۈرگىنىچە پەيدا بولدى.

ــ يـا رەببىم، يەتتە قەنـدىللىـك ســـۇرەييا[①] بۇ!ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى كوماك بوۋاي.

ئارقىدىن بەزى تاماشـــىبىنلارنىڭ ۋارقىراپ جارقىرىشـــىدىن، لاتارىيىنىڭ دائىم مۇشـــۇ ئادەمگە چىققانلىقىنى، ئاســـما چىراغنىڭمۇ

---

① سۇرەييا ــ ئۈكەر يۇلتۇزى. بۇ يەردە چىراغ قاتارلىق نۇر تارقىتىدىغان نەرسىلەرنى كۆرسىتىدۇ.ــ ت.

ھەر ئاخشىمى كېلىپ-كېتىپ تۇرىدىغان، يالتىراق ياپقۇچ ئىچىدىكى ئاشۇ بىرلا ئاسما چىراغ ئىككەنلىكىنى ئۇقتۇم.

"پەرىشــتە" نىڭ قولىدا ئاۋاز چوڭايتمايدىغان ســىمســىز بىر مىكروفون ياكى شــۇنىڭغا ئوخشــايدىغان بىر نەرســە تۇراتتى، ئۇ: "قانداق تەســراتتا بولۇۋاتىســىز، تەلەيلىك بولۇش قانداق ئىشكەن، ھاياجانلاندىڭىزمۇ؟ " دېدى

ــ بەك ھاياجانلاندىم، بەك بەختلىكمەن، ئاللاھ ســىزدىن رازى بولسۇن!ــ دېدى بوۋاي مىكروفونغا قاراپ،ــ ھايات گۈزەل نەرسە. بــارلىق دەرد-ئەلەملەرگە قــارىمــاي، بەختلىــك بولۇشـــتىن ھېچ قورقمايمەن، خىجىلمۇ بولمايمەن.

بىر قانچە كىشى ئۈنى ئالقىشلىدى.

ــ ئاســـما چىرىغىڭىزنى نەگە ئاســـاي دەيســـىز؟ــ دەپ سورىدى "پەرىشتە".

ــ بۇ ئۆبدان بىر ئامەت بولدى،ــ دېدى بوۋاي ۋە مىكروفونغا دىققەت بىلەن ئېگىلدى،ــ مەن ئاشىق، مەشۇقۇممۇ مېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. يېقىندا توي قىلىمىز، يېڭى بىر ئۆيىمىز بولىدۇ، بۇ چىراغنى شۇ يەرگە ئاسىمىز.

ئالقىش ياڭرىدى. ئاندىن" ســۆي، ســۆي" دېگەن ئاۋازلارنى ئاڭلىدىم.

"پەرىشــتە" ئۇ بوۋاينى ئىككى مەڭزىدىن ئاســتاغىنە سۆيگەندە ھەممە ئــادەم جىمىپ قــالدى. بوۋاي جىمجىتلىق ئىچىدە ئــاســـما چىرىغىنى كۆتۈرۈپ غايىب بولدى.

ــ لېكىن بىزگە ھېچنېمە چىقمايدۇ،ــ دېدى ئارقىدىن بىرى.

ــ خەپشـــۇك،ــ دېدى "پەرىشـــتە"،ــ ئەمدى ماڭا قۇلاق سېلىڭلار.

قېرىنى ســـۆيگەن ۋاقىتتىكى ئاشـــۇ غەلىتە جىمجىتلىق يەنە باشلاندى.

— كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىلەرنىڭمۇ تەلىيىڭلار كېلىدۇ، ئۇنۇتماڭلار، سىلەرنىڭمۇ بەختلىك ۋاقتىڭلار كېلىدۇ،— دېدى "پەرىشتە"،— ئالدىراپ كەتمەڭلار، ھاياتقا قېيدىماڭلار، ھېچكىمگە ھەسەت قىلماي كۈتۈڭلار! ھاياتنى سۆيۈپ تۇرۇپ ياشاشنى ئۆگەنسەڭلار بەختلىك بولۇش ئۈچۈن نېمە قىلىشىڭلار كېرەكلىكىنىمۇ بىلىۋالىسىلەر. ئۇ چاغدا يولۇڭلار غايىب بولسۇن-بولمىسۇن، مېنى كۆرەلەيسىلەر، — ئۇ ناز بىلەن بىر قاش ئاتتى، — چۈنكى ئارزۇ پەرىشتىسى ھەر ئاخشىمى بۇ يەردە، شىرىن ۋەيرانباغ بازىرىدا.

ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى سېھىرلىك نۇر ئۆچۈپ، يالاڭ لامپۇچكا يانىدى. نىشانىم بىلەن ئارىلىق ساقلاپ تاماشىبىن بىلەن بىللە ئىشىكتىن چىقتىم. شامال كۈچەيگەنىدى. ئوڭ-سولۇمغا قارىدىم، ئالدىدا كىشىلەر توپلىشىۋالغانلىقتىن ئۇنىڭدىن ئىككى قەدەم يىراقلىقتا تۇردۇم.

— قانداقراق، ئوسمان ئەپەندى، بولامدىكەن؟ — دېدى خۇرۇم شەپكىلىك بىر ئادەم.

— ھەئە، ئىشقىلىپ،— دېدى ئۇ، ئاندىن گېزىتنى قولتۇقلاپ، ناھەت بولۇشتىن قاچقاندەك ئىتتىكلەپ ماڭدى، ئۇنىڭ"مەھەممەت"لىكتىن ئىستېپا بېرىدىغانلىقىنى، يالغان نام سۈپىتىدە بۇ ئىسمنى قويۇۋالىدىغانلىقىنى نېمىشقا ئېسىمگە كەلتۈرمىگەن بولغىيدىم؟ ئويلاپمۇ يېتەلمىدىم. ئارقىدا قالدىم، ئۇنىڭ يەنە بىر ئاز يىراقلىشىشىنى كۈتتۈم. ئالدىغا سەل ئېڭىشكەن ئاۋاق گەۋدىسىگە دىققەت بىلەن قارايتتىم. جانان ئەسەبىيلەرچە ياخشى كۆرۈپ قالغان خۇمپەر مانا مۇشۇ ئىدى، ئارقىسىغا چۈشتۈم.

ۋەيرانباغ ناھىيىسى مەن كۆرگەن ئون نەچچە ناھىيە ئىچىدە كوچىلىرىدا دەرەخ ئەڭ كۆپ ناھىيە ئىدى. نىشانىم ئىتتىك مېڭىپ بىر كوچا چىرىغىنىڭ ئاستىغا كېلىۋىدى، ئۇ گويا چىرىغى غۇۋا

سەھنىگە چىققاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى، ئاندىن ئۇ كاشتان ۋە ئىھلامۇر دەرەخلىرىدىن بىرىگە يېقىنلاشقىنىدا، دىر-دىر تىترەۋاتقان، ياپراقلىق، شاماللىق قاراڭغۇلۇقنىڭ ساراسىملىك قوينىدا غايىب بولۇۋاتاتتى. ناھىيە بازىرى مەيدانىدىن، "يېڭى دۇنيا كىنوخانىسى" نىڭ ئالدىدىن، نىشانىمنىڭ ئاق كۆڭلىكىگە سۇس سېرىق، ئاندىن قىزغۇچ، ئاندىن كۆك ۋە قىزىلراق رەڭ بەرگەن تورتخانا، پوچتىخانا، دورىخانا، چايخانىلارنىڭ غۇۋا نىئون لامپىلىرىنىڭ نۇرىدىن ئۆتۈپ، بىر خالتا كوچىغا كىردۇق. ئۇچ قەۋەتلىك ئوخشاش ئۆيلەر، كوچا چىراغلىرى ۋە شىلدىرلاۋاتقان دەرەخلەر نامايان قىلغان مۇكەممەل بىر مەنزىرىنى كۆرۈپ، مەن ئۇ Serkisof، Zenith، Seiko لار ئېرىشىدۇ دەپ ئويلىغان ئىز قوغلاش خۇشاللىقىدىن چۆچۈدۇم ھەمدە ئىشىمنى تۈگىتىش ئۈچۈن نىشانىمنىڭ ئۆزگىچىلىكى يوق ئاق كۆڭلىكىگە تېزراق يېقىنلىشىشقا باشلىدىم.

نېمە بولدىكىن، بىر شاۋقۇن كۆتۈرۈلدى: ئۇ "سائەت"لەردىن بىرىنىڭ ئارقامدا ئىكەنلىكىنى تويۇقسىز ئويلاپ، ئالدىراپ بىر بۇلۇڭغا يوشۇرۇندۇم. بىر دېرىزە شامالدا سوقۇلۇپ، ئەينىكى جاراڭ-جۇرۇڭ چېقىلىۋىدى، قاراڭغۇلۇقتىكى نىشانىم بىردىنلا كەينىگە يېنىپ تۇرۇپ قالدى، مېنى كۆرمەي يولىنى داۋاملاشتۇرارمىكىن دەپ ئويلاپ، تېخى Waltherىمنىڭ بىخەتەرلىك كونۇپكىسىنىمۇ بىلىپ بولالماي تۇرغىنىمدا، ئۇ ئاچقۇچىنى چىقىرىپ، بىر ئىشىكنى ئېچىپ، ئوخشاش بىنالارنىڭ بىرىدە غايىب بولدى. ئىككىنچى قەۋەتتە بىر دېرىزىنىڭ چىرىغى يانغىچە كۈتتۈم.

كېيىن بىر دەم قارىدىم، دۇنيادا ئۆزۈمنى قاتىللار ۋە بولغۇسى قاتىللاردەك تەنھا ھېس قىلدىم. بىر كوچا نېرىدا ئورۇن ئالغان مەنزىرىگە ھۆرمەت بىلەن باش ئېگىپ تۇرغان "ئامانلىق

مېھمانخانىسى“نىڭ شامالدا ئالدى-كەينىگە لىڭشىپ تۇرۇۋاتقان ئېلان تاختىسىدىكى كەمتەر نىئون خەتلەر ماڭا بىر ئاز سەۋر، ئەقىل، ھوزۇر، بىر كارىۋات، شۇنداقلا پۈتۈن ھاياتىمنى، قاتىل بولۇش قارارىمنى ۋە جانانىمنى باشقىدىن ئويلاش ئۈچۈن ئۆزۈن بىر كېچە ۋەدە قىلىۋاتاتتى. مېھمانخانىغا ئامالسىز كىردىم ۋە مۇلازىمغا دەپ تېلېۋىزورى بار بىر ياتاق ئالدىم.

ياتاققا كىرىپلا تېلېۋىزور كۆنۈپكىسىنى باستىم، رەڭسىز كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈپ ياخشى قىلىپتىمەن دېدىم ئۆزۈمگە. شۇنداق قىلىپ كېچىنى خەتەرلىك بىر قاتىلنىڭ تەنھالىقى بىلەن ئەمەس، بۇ ئىشنى كىچىك ئىشلار قاتارىدا كۆرۈپ، رەڭسىز دوستلىرىمنىڭ دائىملىق خۇشال جىلۋىلىرى ئىچىدە ئۆتكۈزەتتىم. تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى كۆچەيتتىم. بىر دەمدىن كېيىن قولىدا تاپانچا تۇتقان ئادەملەر بىر-بىرىگە ۋارقىراشقا، ئامېرىكا ماشىنىلىرى ئۇچقاندەك مېڭىپ، ئايالىمىلاردىن قېيىشقا باشلىغاندا راھەتلەندىم ۋە دېرىزىنىڭ سىرتىدىكى دۇنياغا، ئاچچىقى يامان كاشتان دەرەخلىرىگە ھوزۇرلىنىپ قارىدىم.

شۇ سەۋەبتىن مەن ھېچقانداق يەردە ئەمەس، ھەر يەردە ئىدىم، ماڭا شۇنداق بىلىنىۋاتاتتىكى، دۇنيانىڭ مەۋجۇت بولمىغان مەركىزىدە ئىدىم. بۇ مەركەزدىكى جىمجىت ۋە كۆڭۈللۈك ياتىقىمنىڭ دېرىزىسىدىن مەن ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ياتىقىنىڭ چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆزىنى كۆرمەيۋاتاتتىم، ئەمما ئۇنىڭ ھازىر ئۇ يەردە، مېنىڭ بۈگۈن كېچە بۇ يەردە ئىكەنلىكىمدىن مەمنۇن ئىدىم، يەنە كېلىپ تېلېۋىزوردىكى دوستلىرىمۇ بىر-بىرىگە ئوق ئېتىشقا باشلىغانىدى. نىشانىمنىڭ چىرىغى ئۆچۈپ بىر دەمدىن كېيىن ھاياتىنىڭ، مۇھەببەتنىڭ ۋە كىتابنىڭ مەنىسى ئۈستىدە ئويلانماستىن، ئوق ئاۋازلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن.

ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپ يۇيۇنۇپ، ساقال-بۇرۇتۇمنى

ئالدىم ۋە پۈتۈن مەملىكەتتە يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى سۆزلەۋاتقان تېلېۋىزورنى ئۆچۈرمەي مېھمانخانىدىن چىقتىم. Waltherنىمغا قاراپمۇ باقمىدىم، مۇھەببەت ۋە كىتاب ئىشىقىدا جىنايەت ئۆتكۈزۈشكە تەييارلانغان بىر يىگىتكە ئوخشاپ قالغانلىقىمدىن، ياتاقتىكى ئەينەككە ۋە دۇنياغا قاراپ نېرۋامۇ ئۆرلىمىدى. ئۇچامدىكى سۆسۈن رەڭ چاپىنىم بىلەن، يازلىق تەتىللەردە شەھەرمۇ شەھەر كېزىپ، جۇمھۇرىيەت ۋە چولپانلار قامۇسىنى سېتىشقا تىرىشىۋاتقان ئۈمىدۋار ستۇدېنتلارغا ئوخشىسام كېرەك. ئۈمىدۋار ستۇدېنت چەت ياقىدا نامىنى ئاڭلىغان بىر كىتاب ھەۋەسكارىنىڭ ئىشىكىنى چەككەندە، ئەدەبىيات ۋە ھايات ھەققىدە ئۇزۇن گەپ سېتىشنى ئۈمىد قىلماسمۇ؟ ئۇنى دەرھال ئۆلتۈرەلمەيدىغانلىقىمنى ئوبدان بىلەتتىم. بىر قەۋەتنىڭ پەلەمپىيىدىن چىقتىم، ئېلېكترونلۇق قوڭغۇراقنى بېسىشىمغا ئۇنىڭدىن جىرىڭلىغان ئاۋاز چىقماي، تورغاينىڭ سايرىشى ئاڭلاندى. ئەڭ ئاخىرقى يېڭىلىقلار ۋەيرانىباغ ناھىيە بازىرىغىمۇ يېتىپ بارماقتا ئىدى، قاتىلمۇ ئۆزىنىڭ قۇربانىنى جەھەننەمنىڭ ئۇ چېتىدە بولسىمۇ تاپاتتى. بۇ خىل كۆرۈنۈشلەر كىنولاردا مۇنداق ئورۇنلىناتتى، يەنى قۇربانلار ھەممىنى بىلىپ تۇرىدىغاندەك كەيپىياتتا: "كېلىدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم" دەيتتى. ئەمما مېنىڭ ئىشىم ئۇنداق بولمىدى.

ئۇ ھەيران قالدى. ئەمما ھودۇقماي ئادەتتىكىدەك تۇردى. چىرايى ئېسىمدە قالغان ۋە مەن ئويلىغان چوڭقۇر مەنىلەردىن بىر ئاز يىراق بولسىمۇ، قاملاشقان، شۇنداق، بەلكىم كېلىشكەن ئىدى.

ــ ئوسمان ئەپەندى، مەن كەلدىم،— دېدىم، ئارىنى سۈكۈت باستى.

شۇ پەيتتە ئىككىلىمىز ئېسىمىزگە كەلدۇق. ئۇ مېنى ئىچكىرىگە تەكلىپ قىلغۇسى يوقتەك ماڭا ۋە ئىشىككە خىجىللىق ئىچىدە بىر قاراپ قويۇپ:

— يۇر، سىرتقا بىللە چىقايلى،— دېدى.

ئۇ ئۇچىسىغا ئوق ئۆتىدىغان بىر كۆلرەڭ چاپان كىيدى، بىرلىكتە سىرتقا چىقىپ كوچىغا تەقلىد قىلىنغان كوچىلاردا ماڭدۇق. پىيادىلەر يولىدا گۇمانلىق بىر ئىت بىزگە سەپسالدى، كاشتان دەرىخىنىڭ ئۇستىدىكى قىرغاۋۇللار جىمىقتى. قارا، جانان، بىز ئۇنىڭ بىلەن قانداق يېقىن ئائىلە بولۇپ كەتتۇق. ئۇنىڭ بوينىنىڭ مەندىن بىر ئاز قىسقا ئىكەنلىكىگە جەزىم قىلىۋاتاتتىم ۋە مەندەك ئەبلەخلەرنىڭ ئەڭ گەۋدىلىك ئۆزگىچىلىكى بولغان مېڭىش ئۇسلۇبىدا — قانداق دېسەم بولىدىكىن، مۇرىلەرنىڭ پەسلەپ كۆتۈرۈلۈشى بىلەن قەدەملەرنىڭ چەبدەسلىكى ئارىسىدىكى ئۇ تەڭكەشلىكتە— ماڭا يېقىن بىر نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىۋاتاتتىم، ئۇ مەندىن ناشتا قىلغان-قىلمىغانلىقىمنى سورىغاندا ئويلىدىم: ناشتىلىق ئۈچۈن بىر نەرسىلەر يېگەنمىدىم، يەمدىمەن، بېكەتتە بىر قەھۋەخانا بار ئىدى، چاي ئىچەمدىمەن؟

ئۇ بولكىخانىدىن ئىككى دانە ئىسسىق قۇيماق ئالدى، بىر دۇكاندارنىڭ يېنىغا بېرىپ يۈز گرام قوي سۈتى پىشلىقىنى تىلىم-تىلىم كەستۈرۈپ ياغلىق قەغەزگە ئورىغۇزدى. شۇ پەيتتە، سېركچىلەرنىڭ ئۇ يەردىكى ئېلان قەغەزلىرىدىكى "پەرىشتە" بىزگە قول پۇلاڭلاتتى. بىر قەھۋەخانىنىڭ ئالدى ئىشىكىدىن كىردۇق، ئۇ ئىككى چاي بۇيرۇدى. ئارقا ئىشىكتىن بېكەتكە قارايدىغان بىر باغچىغا كىرىپ ئولتۇردۇق. كاشتان دەرىخىدىمۇ ياكى تامدىمۇ تۈنگەن پاختەكلەر بىزگە پەرۋا قىلماي غۇقۇلدىشاتتى. يېقىملىق مەيىن سەھەر سالقىنلىقى، جىمجىتلىق ۋە يىراقتىكى رادىئودا ئاڭلىنار-ئاڭلانماس مۇزىكا ئاۋازى بار ئىدى.

— ھەر ئەتىگىنى ئىش باشلاشتىن ئىلگىرى ئۆيدىن چىقىپ بىر قەھۋەخانىدا چىيىمنى ئىچىمەن، — دېدى ئۇ پىشلاق قېپىنى ئېچىپ، — بۇ يەر باھار پەسلىدە ۋە قىشتا قار ياغقاندا ياخشى

بولىدۇ. ئەتىگەنلىرى بېكەتتە قار ئۈستىدە قاغىلارنىڭ مېڭىشلىرىنى، قارلىق دەرەخلەرنى تاماشا قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن. يەنە مەيداندىكى "ئۇلۇغ ۋەتەن" قەھۋەخانىسى ياخشى، مېشى چوڭ، ئوت ياخشى كۆيىدۇ. ئۇ يەردە گېزىتىمنى ئوقۇيمەن، بەزىدە ئوچۇق رادىئونى ئاڭلايمەن، بەزىدە بىكار ئولتۇرىمەن.

يېڭى ھاياتىم رەتلىك، ئىنتىزاملىق، تەرتىپلىك... ئەتىگىنى سائەت توققۇزغا يېقىن قەھۋەخانىدىن قوزغىلىپ ئۆيگە، ئۈستىلىمگە يېنىپ كېلىمەن. توققۇز بولغاندىلا ئۈستەلدە ئولتۇرۇپ، قەھۋەيىمنى تەييارلاپ، بىر نەرسە يېزىشقا باشلايمەن. قىلىۋاتقان ئىشىم كىشىلەرگە ئاددىي كۆرۈنىدۇ، ئەمما دىققەت قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ: بىر تال پەش ئاتلاپ كەتمەي، بىر ھەرپ، چېكىتنىڭ ئورنىنى خاتا قويماي كىتابنى قايتا-قايتا كۆچۈرۈپ يازىمەن. ھەممە نەرسە پەش، چېكىتلىرىگىچە ئوخشاش بولسۇن دەيمەن. شۇنداقلا بۇ پەقەت ئاشۇ ئىلھام، ئىستەك بىلەن ئورۇنلىنىدۇ. خەقلەر بۇ ئىشىمنى كىتاب كۆچۈرۈش دېيىشى مۇمكىن، ئەمما مېنىڭ ئىشىم ئاددىي ھالدا كۆچۈرۈشتىن ئېشىپ چۈشىدۇ. مەن ئۇنى ھېس قىلىپ، چۈشىنىپ تۇرۇپ، ھەر قېتىمدا ھەر بىر جۈملە، ھەر بىر سۆز، ھەر بىر ھەرپىنى ئۆزۈمنىڭ ئىجادىيىتىدەك يازىمەن. شۇنداق قىلىپ، ھەر ئەتىگىنى سائەت توققۇزدىن چۈش سائەت بىرگىچە بېرىلىپ ئىشلەيمەن، باشقا ھېچ ئىش قىلمايمەن، ھېچقانداق ئىش ماڭا دەخلى قىلمايدۇ. كۆپ ھاللاردا ئەتىگىنى ئىشنى ئوبدان قىلىمەن.

ئاندىن چۈشلۈك تاماق يېيىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىمەن. بۇ بازاردا ئىككى ئاشخانا بار. ئاسىمنىڭ ئاشخانىسىدا ئادەم كۆپ. تۆمۈر يول ئاشخانىسى چوڭ، ھاراق ساتىدۇ. بەزىدە بىرىگە، بەزىدە يەنە بىرىگە بارىمەن. بىر قەھۋەخانىدا پىشلاق، نان يېگەن ۋاقىتلىرىمۇ بولىدۇ، ئۆيدىن چىقمىغان ۋاقىتلىرىمدىمۇ شۇنداق. چۈشتە پەقەت

ھاراق ئىچمەيمەن. بەزىدە بىر ئاز ئۇخلىۋالىمەن، ئەھۋال مانا شۇ. مۇھىمى، سائەت ئىككى يېرىم بولغاندىلا ئۇستەلگە يېڭىۋاشتىن ئولتۇرىمەن. كەچ سائەت ئالتە يېرىم، يەتتىگىچە راۋۇرۇس ئىشلەيمەن. ياخشى يازسام يەنە بىر ئاز داۋاملاشتۇرۇپ قالىمەن. كىشى ئۆزىنىڭ يازغىنىنى ياخشى كۆرسە، ھاياتىدىن مەمنۇن بولسا پۇرسەتنى قاچۇرماسلىقى كېرەك، يازالىشىچە يېزىشى كېرەك. ھايات قىسقا، ئىشلار مانا مۇشۇنداق، سەنمۇ بىلىسەن. چېيىڭنى سوۋۇتۇپ قويما.

پۈتۈن كۈن ئىشلىگەندىن كېيىن، يازالىغانلىرىمغا ھەۋەس بىلەن بىر قاراپ قويىمەن، ئاندىن يەنە كوچىغا چىقىمەن. چۈنكى، ئاخشىمى گېزىتلەرنى ۋاراقلىغاندا، تېلېۋىزور كۆرگەندە، يېنىمدا مەن پاراڭ سېلىپ بېرىدىغان بىر-ئىككى كىشى بولسا دەيمەن. يالغۇز ياشىغانلىقىم، يالغۇز تۇرۇشقا نىيەت قىلغانلىقىم ئۈچۈن مۇشۇنداق يۈرۈشكە مەجبۇرمەن. كىشىلەرنى كۆرۈش، ئۇلار بىلەن پاراڭ سوقۇش، بىر ئاز ئىچىۋېلىش، بىر-ئىككى ھېكايە ئاڭلاش، بىر-ئىككى ھېكايە ئېيتىش، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنى خۇشال قىلىدۇ. كېيىن بەزىدە كىنوخانىغا بارىمەن، بەزىدە تېلېۋىزوردىكى بىر پروگراممىنى كۆرىمەن، قەھۋەخانىدا قارتا ئويناپ قالىدىغان كېچىلىرىممۇ، گېزىت كۆتۈرۈپ ئۆيگە بالدۇر قايتىدىغان ۋاقىتلىرىممۇ بولىدۇ.

— تۈنۈگۈنمۇ چېدىر تىياتىرخانىسىغا باردىڭ، — دېدىم.

— بۇلار ناھىيىگە بىر ئاي ئاۋۋال كېلىپ تۇرۇپ قالدى. ئاخشاملىرى ئۇ يەرگە يەنە بارىدىغانلار بار.

— ئۇ يەردىكى ئايال، — دېدىم، — گويا "پەرىشتە" گە بىر ئاز ئوخشايدۇ.

— پەرىشتە-مەرىشتە ئەمەس، — دېدى ئۇ، — ئۇ بازارنىڭ بايۋەچچىلىرى بىلەن، پۇلنى كۆپ بەرگەن ئەرلەر بىلەن ياتىدۇ،

ئۇقتۇڭمۇ؟
ئارىنى بىر سۈكۈت باستى. "ئۇقتۇڭمۇ؟" دېگەن گەپ مېنى مەن نەچچە كۈندىن بېرى ئۇ يەردىن بۇ يەرگە ماڭدۇرۇلغان بىر مەستىنىڭ كەيپى بىلەن ھۇزۇرلانغان مەسخىرىلىك غەزەپنىڭ راھەت ئورۇندۇقىدىن ئېلىپ، بېكەتكە قارايدىغان باغچىدىكى قاتتىق، راھەتسىز بىر ياغاچ ئورۇندۇقنىڭ بىئاراملىقىغا تاشلىدى.

— كىتابتا يېزىلغان ئىشلار، — دېدى ئۇ، — مەن ئۈچۈن ئەمدى ناھايىتى يىراق بىر ئۆتمۈش!

— ئەمما سەن كۈن بويى ئۇ كىتابنى يېزىۋاتىسەن، — دېدىم دەررۇ جاۋاب بېرىپ.

— پۇل ئۈچۈن يېزىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ.

ئۇ نە بىر زەپەر تۇيغۇسى، نە بىر تارتىنىش بىلەن ئەمەس، بەلكى گويا ئۇنى چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇر بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرە تىلىگەندەك گەپ قىلدى. ئۇ مەن بىلىدىغان پاكىز مەكتەپ دەپتەرلىرىگە كىتابنى قولىيازمىسى بىلەن يېڭىۋاشتىن يازىدىكەن. ھەر كۈنى ئوتتۇرا ھېساب بىلەن سەككىز-ئون سائەت ئىشلىگەچكە، بىر سائەتتە ئادەتتە ئۈچ بەت يازالىغاچقا، ئۈچ يۈز بەتلىك كىتابنىڭ بىر قولىيازما نۇسخىسىنى ئون كۈندە ئازادە تاماملايدىكەن. بۇ يەردە بۇنداق ئىشلارغا مۇۋاپىق پۇل بېرىدىغان ئادەملەر بارمىش. شەھەر مۆتىۋەرلىرى، ئەنئەنىلىرىگە سادىق كىشىلەر، ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلار، ئۇنىڭ تىرىشچانلىقىنى، ئېتىقادىنى، رىشتىسىنى، سەۋر-تاقىتىنى ماختايدىغانلار، كىتابنى بىر-بىرىدىن كۆرۈپ ياقتۇرغانلار، "يىگىنە بىلەن قۇدۇق قازىدىغان" بىر كىشىنىڭ ئۆز ئارىلىرىدا ھۇزۇر ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىدىن خۇشال بولغانلار......
ھالبۇكى، ئۆزى خالىمىسىمۇ بۇنداق دەسمايىسىز تىجارەتكە پۈتۈن ھاياتىنى بېغىشلاش نەتىجىسىدە(بۇنى دېگۈسى يوقتەك دېدى) ھېچ بولمىغاندا پۈتۈكچىلەر ساھەسىدىكى نامدار شەخس بولۇپ

قاپتۇ؛ كىشىلەر ئۇنى ھۆرمەتلەيدىكەن، قىلغان ئىشىدا (ئۇمۇ ماگا ئوخشاش قانداق دېسەم بولار دېدى) بىر خەيرلىك بار دەپ قارايمىش...

ئۇ بۇلارنى مېنىڭ زورلىشىم بىلەن، كوچىلاپ سورىغان سوئاللىرىم سەۋەبىدىن چۈشەندۈرۈۋاتاتتى؛ بولمىسا ئۆزلۈكىدىن گەپ قىلغۇسى يوق ئىدى. ئۇ خېرىدارلىرىنىڭ، كىتابنىڭ قولىيازما كوپىيىسىنى سېتىۋالغان ھەۋەسكارلارنىڭ ياخشى نىيىتى ۋە ئۆزىگە بولغان ھۆرمىتىنى مىننەتدارلىق بىلەن تىلغان ئالغاندىن كېيىن:

ــ نېمىلا بولسا، ــ دېدى، ــ ئۇلارغا بىر خىزمەت بېرىمەن. ئۇلارغا ھەقىقىي بىر نەرسە، يەنى ھەر بىر سۆزى ئىشەنچ، قان، جان بىلەن قولدا يېزىلغان بىر كىتاب بېرىمەن؛ ئۇلارمۇ ماگا ھالال ئەمگىكىمنىڭ ھەققىنى ئازدۇر-كۆپتۇر بېرىدۇ. ھەر قانداق ئادەمنىڭ ھاياتىمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشايدۇ ئاخىر.

جىم بولدۇق. يېڭى قۇيماقلارنى قوي سۈتى پىشلىقى بىلەن قوشۇپ يەۋېتىپ ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ خىلىدىن بېرى مۇقىملىشىپ قالغانلىقىنى، كىتابتا ئېيتىلغاندەك، "ئۆز ئىزىغا چۈشكەنلىكىنى" كۆرۈۋاتاتتىم. ئۇمۇ ماگا ئوخشاش كىتابتىن تەسىرلىنىپ يولغا چىقىپتۇ، ئۆلۈم، مۇھەببەت ۋە پالاكەت بىلەن ئۇچرىشىش ئىزدىنىشلىرى، سەپەرلەر ۋە سەرگۈزەشتىلەردىن كېيىن مەن قىلالمىغان ئىشلارنى قىلىشقا مۇۋەپپەق بوپتۇ، ھەممە ئىش يىللارچە شۇ پېتى قالىدىغان تەگپۇگلۇقنى، قەلب ھۇزۇرىنى تېپىپتۇ. ئۇ پىشلاق تىلىملىرىنى دىققەت بىلەن چايناۋاتقاندا، ئىستاكىنىنىڭ ئاستىدىكى بىر ئىلىك قېلىنلىقتىكى بىر يۇتۇم چاينى لەززەتلىنىپ ئىچىۋاتقاندا، ئۇنىڭ بۇ كىچىك قول، بارماق، ئېغىز، ئېڭەك ۋە باش ھەرىكەتلىرىنى ھەر كۈنى تەكرارلىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ بايقىغان تەگپۇگلۇقنىڭ ھۇزۇرى ئۇنىڭغا توگمەيدىغان ۋاقىت بەخش ئەتكەندى. مەن بولسام ئەندىشىلىك، ئۈمىدسىز

هالدا ئۇستەلنىڭ ئاستىدىكى پۇتلىرىمنى لىكىلدىتىپ ئولتۇراتتىم.
ئىچىمدە تۇيۇقسىز بىر ھەسەت، يامانلىق قىلىش ئىستىكى ئەۋج ئالدى؛ ئەمما تېخىمۇ يامان بىر ئىشنى بايقىدىم. ئەمدى تاپانچامنى ئېلىپ ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتسام، يېزىۋېرىپ ئەبەدىيلىك ھۇزۇرىغا ئېرىشكەن بۇ ئادەمگە ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئاشۇ توختاپ قالغان ۋاقتىنىڭ ئىچىدە، ئىش باشقىچە بولسا، يولىنى داۋاملاشتۇراتتى. مېنىڭ توختاش بېكىتىنى تونۇمايدىغان ھۇزۇرسىز روھىم بولسا نەدىن نەگە ماڭغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان ھېلىقى ئاپتوبۇس شوپۇرلىرىدەك بىر يەرلەرگە بېرىش ئۈچۈن تەلپۈنۈپ تۇراتتى.
ئۇنىڭدىن نۇرغۇن ئىشنى سورىدىم، ماڭا "ھەئە"، "ياق"، "ئەلۋەتتە" دېگەندەك شۇنداق قىسقا جاۋابلارنى بەردىكى، سوئاللىرىمنىڭ جاۋابلىرىنى ئاۋۋال ئۆزۈمنىڭمۇ بىلىدىغانلىقىمنى ھەر قېتىم ئاڭقىردىم. ئۇ ھاياتىدىن مەمنۇن ئىدى. ھاياتتىن باشقا بىر نەرسە كۈتمەيتتى. ئۇ كىتابنى ھازىرمۇ ياخشى كۆرەتتى ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنەتتى. ھېچكىمگە ئاچچىقلانمايتتى. ھاياتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەنىدى، ئەمما ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىمگە چۈشەندۈرمەيتتى. مېنى يۈزتۇرانە كۆرۈپ ئەلۋەتتە ھەيران قالدى. بىر كىمگە بىر نەرسە ئۆگىتەلەيمەن دەپ ئويلىمايتتى. ھەر كىمنىڭ ئۆزىگە يارىشا بىر تۇرمۇشى بار ئىدى، شۇڭا بارلىق تۇرمۇشلار ئەسلىدە بىر-بىرىگە تەڭداش ئىدى. ئۇ يالغۇزلۇقتىن خۇشاللىناتتى، ئەمما بۇ مۇھىم ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئۇ كىشىلەردىنمۇ خۇشال بولاتتى. جاناندىنمۇ بەك خۇش بولغانىدى. شۇنداق، ئۇنىڭغا ئاشىقمۇ بولغانىدى. ئەمما كېيىن قېچىپ كېتەلىگەنىدى. ئۇنى تېپىۋالغىنىمغا ھەيران قالمىغانىدى. جانانغا كۆپ سالام ئېيتتى. ھاياتنى يېزىش ئۇنىڭ قىلىدىغان بىردىنبىر ئىشى ئىدى، ئەمما بۇ بىردىنبىر خۇشاللىقى ئەمەس ئىدى. ھەر

كىمگە ئوخشاش بىر ئىشنىڭ بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلەتتى، باشقا ئىشلاردىنمۇ خۇشاللىنالايتتى. ئەلۋەتتە، ئۇ ئىشلار جان بېقىشقا يەتكۈدەك پۇل ئەكىلەلىسە ئىدى، ئۇلارنىمۇ قىلاتتى. مەسىلەن، دۇنياغا قاراش، ھەقىقىي مەنىسى بىلەن نەزەر سېلىپراق قاراشمۇ ناھايىتى كۆڭۈللۈك بىر ئىش ئىدى.

پويىز ئىستانسىسىدا بىر پاراۋوز سىناق قىلىنىۋاتاتتى، قارىدۇق. پاراۋوز پۇرقىرىغان قويۇق ئىسلارنى چىقىرىپ ياشانغان، ھارغىن، ئەمما يەنىلا تىنچ، جاراڭلىق ھۆكۈمەت مۇزىكا ئوركېستىرىدەك تاراق-تۇرۇق ئاۋازلارنى چىقىرىپ ئالدىمىزدىن ئۆتتۈۋاتقاندا، بېشىمىز پاراۋوزغا ئەگەشتى.

كىتابنى قايتا-قايتا كۆچۈرۈپ تاپقان ھۇزۇرنى بەلكىم مەن جانان بىلەن تاپالايمەن دەپ، بىر دەمدىن كېيىن تاپانچام بىلەن يۈرىكىنى تېشىمەن دەپ ئويلىغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدە (پاراۋوز بادام دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدا غايىپ بولغاندا) ھەسرەت پەيدا بولدى. بىردىنلا قېرىنداشلىق تۇيغۇسى بىلەن بۇ كۆزلەردىكى سەبىيلىككە ۋە پەرىشانلىققا قارىغىنىمدا، جانانىنىڭ بۇ ئادەمنى نېمىشقا شۇنچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى چۈشەندىم. چۈشەنگەن نەرسەم ماڭا شۇ قەدەر ھەقىقىي ۋە دەل كەلدىكى، مۇھەببىتى تۈپەيلىدىن جانانىنى ھۆرمەتلىگۈم كەلدى؛ ئەمما بىر دەمدىن كېيىن، ماڭا زىيادە ئېغىر كەلگەن بۇ ھۆرمەتنىڭ ئورنىنى گويا مەن قۇدۇققا دوملاپ كەتكەندەك ئىچىمگە چۈشكەن ھەسەت ئىگىلىدى.

قاتىل ئۆزىنىڭ قۇربانىدىن بۇ چەت ناھىيىدە ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىش نىيىتىگە كەلگىنىدە يالغان ئىسىم سۈپىتىدە نېمىشقا ”ئوسمان“نى، يەنى قاتىلنىڭ ئىسمىنى تاللىغانلىقىنى سورىدى.

— ئۇقمايمەن، — دېدى ساختا ئوسمان ھەقىقىي ئوسماننىڭ كۆزلىرىدىكى ھەسەت بولۇتلىرىنى كۆرمەي. ئاندىن يېقىملىق

كۆلۈمسىرەپ گەپ قاتتى، ــ سىنى كۆرگەن چېغىمدا ياقتۇرغانىدىم، بەلكىم شۇ سەۋەبتىندۇر.

بادام دەرەخلىرىنىڭ ئارقىسىدىن ۋە باشقا بىر لىنىيىدىن قايتىۋاتقان پاراۋوزنى ئۇ ھۆرمەتكە يېقىن بىر دىققەت بىلەن كۆزەتتى. قاتىل پاراۋوزنىڭ قۇياش ئاستىدىكى يالت-يۇلت نۇرلىرىغا مەپتۇن بولغان قۇربانىنىڭ شۇ تاپتا پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇغانلىقىغا قەسەم قىلالايتتى. ئەمما ئۇنداق ئەمەسكەن. سەھەر سالقىنلىقىنى ئاپتاپلىق بىر كۈننىڭ ئېغىرلىقى ئىگىلىگەنىدە:

ــ سائەت توققۇزدىن خېلى ئاشتى، — دېدى دۈشمىنىم، — ئۈستەلدە بولۇش ۋاقتىم... سەن نەگە بارىسەن؟

نېمە قىلىپ قويغىنىمنى ئوبدان بىلگەچكە، جىددىي ھەم چارىسىز ھالدا ، ئەمما ئاگاھسىز ئەمەس، ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم بىرسىگە سەممىيلىك بىلەن يالۋۇردۇم: يەنە بىر دەم ئولتۇرغانغا نېمە بولىدۇ، يەنە بىر ئاز پاراڭلىشايلى، يەنە بىر ئاز مۇڭدىشايلى.

ئۇ ئەجەبلەندى، بەلكىم بىر ئاز ئەنسىرىدى، ئەمما بىلدى، يانچۇقۇمدىكى تاپانچىنى ئەمەس، نىيىتىمنى بىلدى؛ ماڭا شۇنداق ئىللىق بىر كۆلۈمسىرىدىكى، يانپىشىمدا Waltherنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلغاچ ئۇنىڭغا تەڭ تۇرالايدىغان ئىشەنچىم شۇ ھامان يوقالدى. شۇنداق قىلىپ ھاياتنىڭ مەركىزىگە ئەمەس، پەقەت ئۆز قىينىچىلىقىنىڭ چېگرىلىرىغا بارالىغان تەلەيسىز يولۇچى(مەن) بۇ چېگرىدا ئۇچراپ قالغان بىلىملىك شەيختىن(ئۇنىڭدىن)ھاياتنىڭ، كىتابنىڭ، ۋاقىتنىڭ، ئەسەرنىڭ، پەرىشتىنىڭ، ھەممە نەرسىنىڭ مەنىسىنى سوراشقا ئالدىراپ قالدى.

ئۇنىڭدىن مانا بۇلارنىڭ مەنىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سوراۋاتاتتىم، ئۇ بولسا "مانا بۇلار" دېيىشىمدە نېمىنى كۆزدە تۇتقانلىقىمنى سورايتتى. ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا ھەممە نەرسىنىڭ بېشى بولالايدىغان سوئالنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سوراۋاتاتتىمكى، ئۇ

سوئالنى ئۇنىڭدىن سورىۋالاي دەيتتىم. ئۇ ماڭا مەن تاپىدىغان نەرسىنىڭ باش-ئاخىرى يوق بىر يەر بولۇشى كېرەكلىكىنى ئېيتاتتى. دېمەك، ئۇنىڭدىن سورىۋالغۇدەك سوئالىممۇ يوق ئىدى. ئۇنداقتا نېمە بار ئىدى؟ نېمە ئىكەنلىكى كىشىنىڭ قانداق قارىشىغا باغلىق ئىدى. بەزىدە جىمجىتلىق پەيدا بولىدۇ، كىشى ئۇنىڭدىن بىر نەرسىلەر ئېلىشقا تىرىشىدۇ. بەزىدە، هازىر بۇ ئىككىمىزدەك، ئەتىگەندە بىر قەهۋەخانىدا چاي ئىچىپ كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىدۇ، پاراۋوزلارنى، پويىزلارنى تاماشا قىلىدۇ، پاختەكلەرنىڭ سايراشلىرىنى ئاڭلايدۇ. بۇلار بەلكىم هەممە ئىش بولمىسىمۇ، يوق ئىش ئەمەس ئىدى. ئۇنداقتا باشقا بىر يەردە، شۇنچە ئۇزۇن سەپەردىن كېيىن كۆرگەن يېڭى بىر دىيار يوقمىدۇ؟ نېرىدا بىر يەر بولسا، بۇ يەر ئەسەرنىڭ ئىچىدە ئىدى، ئەمما ئۇ ئەسەردە تاپقىنىنى ئەسەرنىڭ سىرتىدا، هاياتتا ئىزدەشنىڭ بىهۇدە ئىش ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈرۈپ بولغانىدى. چۈنكى دۇنيامۇ هېچبولمىسا ئەسەرگە ئوخشاش چەكسىز، نۇقسانلىق ۋە كەمتۈك ئىدى.

شۇ چاغدا ئۇنىڭدىن ئىككىمىزنىڭ ئۇ كىتابتىن نېمىشقا شۇنچە تەسىرلىنىپ كەتكىنىمىزنى سورىدىم. ئۇ ماڭا بۇ سوئالنى پەقەت ئۇ كىتابتىن تەسىرلەنمەيدىغان بىرسىنىڭ سورايدىغانلىقىنى ئېيتتى. دۇنيادا بۇنداق ئادەملەر كۆپ ئىدى، ئەمما مەن شۇنداق بىرىمۇ؟ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالغانىدىم. چۈنكى جانانغا ئۆزۈمنى ياخشى كۆرسىتىش، كىتابتىكى دىيارنى ۋە دۈشمىنىمنى تېپىش، ئاندىن ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن باسقان يوللىرىمدا ئۆز روهىمنىڭ مەركىزىنى كۆككە سورۇۋەتكەنىدىم. بۇنى ئۇنىڭدىن سورىمىدىم، پەرىشتە، سېنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭنى سورىدىم.

—كىتابتا يېزىلغان ”پەرىشتە“نى پەقەت ئۇچراتمىدىم،— دېدى ئۇ ماڭا،— ئادەم ئۆلۈۋاتقاندا بەلكىم بىر ئاپتوبۇسنىڭ دېرىزىسىدىن ئۇنى كۆرۈشى مۇمكىن.

ئۇنىڭ كۆلۈمسىرىشى نەقەدەر رەھىمسىز ـ ھە! ئۇنى ئۆلتۈرەتتىم. ئەمما ھازىر ئەمەس. تېخى پاراڭلىشىشىمىز كېرەك ئىدى. روھىمنىڭ غايىب بولۇپ كەتكەن فوكۇس نۇقتىسىنى تېپىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئېغىزىدىن گەپ ئېلىشىم كېرەك. ئەمما مەن كىرىپ قالغان قىيىنچىلىق مەندىن ئاشۇ كېرەكلىك ۋە توغرا سوئاللارنى پەقەت سورىغۇزمايتتى. رادىئو يامغۇر ياغىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرغان ئاناتولىيىنىڭ پارچە بۇلۇتلۇق، ئادەتتىكى بىر سەھىرى، ئازادە بېكەتنىڭ جىلۋىلىك يورۇقى، پويىز سۇپىسىنىڭ بىر ئۇچىدا ئۇ يەر ـ بۇيەرنى تاتىلاپ يۈرگەن ئىككى توخۇ، قول ھارۋىسىدىن بېكەت ئاشخانىسىغا گازسۇيى يېشىكلىرىنى پاراڭلاشقاچ توشۇۋاتقان ئىككى شاد ـ خۇرام يىگىت، تاماكا چېكىۋاتقان پويىز باشقۇرغۇچى ئالدىغا مېڭىۋاتقان كۈنىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ماڭا تولۇق ھېس قىلدۇرۇپ، قالايمىقانلىشىپ كەتكەن كاللامدا ھايات ۋە كىتاب ھەققىدە ياخشى بىر سوئال ئۈچۈن ھېچقانداق زېھنىي كۈچ قالدۇرمىغانىدى.

ئۇزاققىچە جىم بولۇپ قالدۇق. مەن ئۇنىڭدىن قايسى سوئالنى قانداق سورىسام بولار دەپ تۇرۇپ قالدىم. ئۇ بولسا بەلكىم سوئاللىرىمدىن ۋە مەندىن قانداق قۇتۇلۇشنى ئويلاپ تۇرۇپ قالدى. يەنە تۇردۇق. شۇ چاغدا پالاكەت پەيتى يېتىپ كەلدى. ئۇ چاي پۇللىرىنى تۆلىدى، ماڭا ئېسىلىپ مەڭزىلىرىمدىن سۆيدى. مېنى كۆرۈپ شۇنچە مەمنۇن بولغانىدى! مەن ئۇنىڭدىن شۇنچە نەپرەتلىنەتتىم! ياق، بەلكىم ياخشى كۆرەتتىم. ياق، نېمىشقا ياخشى كۆرگۈدەكمەن؟ ئۆلتۈرەتتىم.

ئەمما ھازىر ئەمەس. ئۇ تەرتىپكە ۋە ئازادىلىككە بويسۇنغان مەنزىرە كوچىسىدىكى چاشقان ئۇۋىسىغا، ئەخمىقانە، بىمەنە ئىشنى قىلىشقا قايتىشىدا چېدىر تىياتىرخانىسىدىن ئۆتەتتى. مەن تۆمۈريولنى بويلاپ مېڭىپ، ئۇنىڭ قارىسىنى يوقىتتۇرمەي يېتىشىپ،

ئۇ كىچىك كۆرگەن ئارزۇ پەرىشتىسىنىڭ كۆز ئالدىدا ئۇنى ئۆلتۈرەتتىم.

قويۇپ بەردىم، بۇ تەكەببۇر ئادەم كەتسۇن. ئۇنى سۆيگەنلىكى ئۈچۈن جانانغا ئاچچىقىم كېلىۋاتاتتى. ئەمما جانانىنىڭ توغرا قىلغانلىقىنى چۈشىنىشىمگە ئۇنىڭ بىچارە، قايغۇلۇق كۆلەڭگىسىگە يىراقتىن قاراپ قويۇشۇم يېتەرلىك بولدى: سىلەر ئوقۇغان كىتابنىڭ قەھرىمانى ئوسمان قانداقمۇ جۈرئەتسىز ۋە بىچارە بولسۇن... ئۇ ئۆزىگە نەپرەتلىنىشكە تىرىشىۋاتقان ئادەمنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ئىنتايىن ياخشى بىلەتتى. ئۇنى دەرھال ئۆلتۈرەلمەيدىغانلىقىمنىمۇ بىلەتتى. قەھۋەخانىنىڭ لىگشىپ تۇرىدىغان سۇنۇق ئورۇندۇقلىرىدا ئىككى سائەتكە يېقىن دىققەت ۋە ھارغىنلىق بىلەن ئولتۇرۇپ، رىفقى تاغىنىڭ يېڭى ھاياتىمدا ماگا يەنە قانداق تۇزاقلار قۇرغان بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئويلىدىم.

چۈشكە يېقىن خىجالەتتىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالغان بولغۇسى قاتىلدەك " ئامانلىق مېھمانخانىسى" غا خىجالەتتە قايتتىم. مۇلازىمەتچى كاتىپ ئىستانبۇللۇق خېرىدارىنىڭ يەنە بىر كېچە قونىدىغانلىقىدىن بەك خۇش بولدى، ئۇنىڭغا چاي تۇتتى. شۇنداق قىلىپ، ياتاقتىكى يالغۇزلۇقتىن قورققانلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسكەرلىك ئەسلىمىلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇردۇم، گەپ ماگا كەلگەندە "قىلىدىغان ھېساب-كىتابىم" بارلىقىنى، ئەمما "ئىشنى تېخى پۈتتۈرەلمىگەنلىكىم" نىلا دەپ قويدۇم.

ياتاققا كىرىپلا تېلېۋىزورنى ئاچتىم: ئېكراندا قولىدا تاپانچا تۇتقان بىر كۆلەڭگە رەڭسىز بىر تامنى ياقىلاپ كېتىۋاتاتتى، بىر بۇلۇڭغا بارار-بارماي نىشانغا ئوق ئاتتى. بۇ كۆرۈنۈشنىڭ رەڭلىكىنى جانان بىلەن بىر ئاپتوبۇستا كۆرگەنىمدۇق، دېدىم ئۆزۈمگە. كارىۋاتنىڭ قىرىغا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى قاتىللىق كۆرۈنۈشىنى سەۋر بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىم. بۇ چاغدا مەن

دېرىزىدىن ئۇنىڭ دېرىزىسىگە قاراۋاتاتتىم. ئۇ كۆلەڭگە ئۇ يەردە كىتاب كۆچۈرۈۋاتاتتى ، كۆرگىنىم شۇمىدۇ، ئۇقالمايۋاتاتتىم. ئەمما ئۇ يەردە ئۇنىڭ مېنى غەزەپلەندۈرۈش ئۈچۈن ھۇزۇرلىنىپ خەت يېزىۋاتقىنىنى ئويلىدىم، بىر ھازا ئولتۇرۇپ تېلېۋىزورغا چۆكۈپ كېتىپتىمەن، ئەمما ئورنۇمدىن قوپقاندا نېمە كۆرگەنلىكىمنى ئۇنتۇپ قالغاندىم. بىر چاغدا دېرىزىدىن تالاغا يەنە ئۇنىڭ دېرىزىسىگە قاراۋاتاتتىم. ئۇ سەپەر مەنزىلىگە يەتكەن خۇشاللىق نۇقتىسىدا ئىدى، مەن بولسام بىر-بىرىگە ئوق ئېتىشىۋاتقان رەڭسىز كۆلەڭگىلەر ئارىسىدا ئىدىم. ئۇ بىلەتتى، باشقا تەرەپكە ئۆتۈپ كەتكەندى، ئۇنىڭدا مەندىن يوشۇرۇپ يۈرگەن يېڭى ھايات بىلىمى بار ئىدى، مەندە بولسا جانانىنى كەلتۈرۈشنىڭ يېرىم-ياتا ئۇمىدىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

بۇ فىلىملەر بۇ مېھمانخانا ياتاقلىرىدا ئۆز بىچارىلىكىگە پاتقان دەردمەن قاتىللارنىڭ ھەسرىتىنى بىزگە نېمىشقا كۆرسەتمەيدۇ ؟ مەن رېژىسسور بولسام ئىدىم، فىلىمىمدە يوتقان-كۆرپىلىرى چۇۋۇلغان كارىۋاتنى، دېرىزىنىڭ سىرى چۇشكەن كېشەكلىرىنى، قاسماق پەردىلىرىنى، بولغۇسى قاتىلنىڭ پۈرلىشىپ كەتكەن كىر كۆڭلىكىنى، سۆسۈن رەڭ چاپىنىنىڭ ئاختۇرۇلغان يانچۇقلىرىنىڭ ئىچىنى، كارىۋىتىنىڭ قىرىدا دولىسىنى چىقىرىپ ئولتۇرۇشىنى، ۋاقىت ئۆتسۇن دەپ ئانانىزم قىلىش-قىلماسلىقنى قانداق ئويلىغانلىقنى كۆرسىتەتتىم.

خېلى بىر ھازا كاللامدىكى ئاۋازلار بىلەن شۇ تېمىلاردا ئۇچۇق مەجلىس ئاچتىم: گۈزەل، چېچەن ئاياللار نېمىشقا ھاياتى تاپتىن چىققان دەردمەن ئەرلەرگە ئاشىق بولىدۇ؟ قاتىل بولسام ۋە قاتىللىقنىڭ ئىزلىرى ئۆمۈر بويى كۆزلىرىمدىن مەلۇم بولۇپ تۇرسا، ئەجىبا بۇ مېنى پەسكەش ئەردەك كۆرسىتەرمۇ ياكى دەردمەن ئەردەك كۆرسىتەرمۇ؟ جانان مېنى مەن بىر دەمدىن كېيىن ئۆلتۈرىدىغان

ئادەمنى ياخشى كۆرگىنىنىڭ يېرىمچىلىك بولسىمۇ ھەقىقىي ياخشى كۆرەلەرمۇ؟ مەنمۇ ناھىت مەھەممەت ئوسمانەدەك، تۆمۈريولچى رىفقى تاغىنىڭ كىتابىنى دەپتەرلەرگە قايتا-قايتا كۆچۈرۈشكە پۈتۈن ئۆمرۈمنى بېغىشلىيالامدىمەن؟

قۇياش مەنزىرە كوچىسىنىڭ كەينىدە غايىب بولۇپ، كوچىلاردا ئۇزۇن سايىلەر بىلەن بىرلىكتە سالقىن ھاۋا ئوغرى مۈشۈكتەك كىرىشكە باشلىغاندىن كېيىن، دېرىزەمدىن ئۇنىڭ دېرىزىسىگە توختىماي قاراشقا باشلىدىم. ئۇنى كۆرەلمەيۋاتاتتىم، كۆرگەندەك قىلاتتىم، كوچىدا ئاندا-ساندا ئۆتكەنلەرگە ئازراق بولسىمۇ دىققەت قىلماي دېرىزىنى، دېرىزىنىڭ ئارقىسىدىكى ئۆينى كۆزىتىۋاتاتتىم، ئۇ يەردە بىرسىنى كۆرگىنىمگە ئىشەنسەم دەيتتىم.

مۈشۈ ھالدا قانچىلىك تۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. تېخى قاراڭغۇ چۈشمىگەن، ئۇنىڭ ئۆيىدە چىراغ يانمىغاندى، دېرىزىسىنىڭ ئاستىدا ئۇنى چاقىرىۋاتاتتىم. كۆلەڭگىلىك ئەينەكتە بىرى كۆرۈنۈپ، مېنى كۆرە-كۆرمەي غايىپ بولدى. بىناغا كىردىم، پەلەمپەيلەردىن غەزەپ بىلەن چىقتىم، ئىشىك چېكىلىشكە ھاجەتسىزلا ئېچىلدى، ئەمما ئۇنى كۆرەلمىدىم.

ئۆيىنىڭ ئىچىگە كىردىم. ئۈستەلگە يېشىل يۇڭ رەخت داستىخان سېلىنىغانىدى. ئۈستىدە ئېچىقلىق بىر دەپتەر بىلەن كىتابنى كۆردۈم. قەلەملەر، ئۆچۈرگۈچلەر، تاماكا قېپى، تاماكا كۈللىرى، كۈلدانىنىڭ يېنىدا قول سائىتى، سەرەڭگە، بىر پىيالە سوۋۇپ قالغان قەھۋە. ئۆمۈر بويى كىتاب كۆچۈرۈشكە مەھكۇم بىر بىچارىنىڭ خۇشاللىق ۋاستىلىرى مانا مۇشۇلار ئىدى.

ئۇ ئىچكىرىدىن چىقىپ كەلدى، يۈزىگە قاراشتىن قورققانلىقىمدىن بولسا كېرەك، دەپتەرگە يازغانلىرىنى ئوقۇشقا باشلىدىم.

— بەزىدە، بىر پەش ئاتلاپ كېتىمەن، — دېدى ئۇ، —

بەزىدە بىرەر سـۆزنى، بىرەر ھەرپنى خاتا يازىمەن... ئۇ چاغدا قەتئىي نىيەت ۋە مۇھەببەت، قىزغىنلىق بىلەن يېزىشقا كىرىشەلمىگەنلىكىمنى بىلىپ ئىشنى تاشلايمەن، ئاشۇ قىزغىنلىق بىلەن يېزىشقا يەنە كىرىشىشىمگە بەزىدە نەچچە سائەت، نەچچە كۈن كېتىدۇ. مەن ھېس قىلمىغان، كۆچىنى ئىچىمدە بىلىپ يېتەلمىگەن بىر سۆزنى يازغۇم كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئىلھامنى سەۋر بىلەن كۈتىمەن.

— ماگدا قارا، — دېدىم ئۆزۈم توغرۇلۇق ئەمەس، باشقا بىرى ھەققىدە گەپ قىلىۋاتقاندەك سوغۇققانلىق بىلەن،— ئۆزۈم بولالمايۋاتىمەن، ھېچقانداق نەرسە بولالمايۋاتىمەن. ماگدا ياردەم قىل. ياردەم قىلغىنىكى، سېنىڭ يازغىنىڭنى، بۇ ئۆيىنى، كىتابنى كالللامدىن چىقىرىپ تاشلاي، بۇرۇنقى ھاياتىمغا ھۇزۇر بىلەن قايتاي.

ئۇ ھاياتنىڭ ۋە دۇنيانىڭ مەركىزىگە نەزەر تاشلىيالىغان پىشقان كىشىلەردەك، مېنى چۈشەنگەنلىكىنى ئېيتتى. ھەممە ئىشنى چۈشەنگىنىگە بەلكىم ئىشىنەتتى. ئۇنى نېمىشقا شۇ چاغدا ئاتىمدىم؟ چۈنكى ئۇ:

— تۆمۈر يول ئاشخانىسىغا بېرىپ ئولتۇرۇپ پاراڭلىشايلى، — دېدى.

ئاشخانىدا ئولتۇرغىنىمىزدا ئۇ ماگدا سائەت 9 غا 15 مىنۇت قالغاندا پويىز بارلىقىنى ئېيتتى. مېنى ئۇزىتىپ قويغاندىن كېيىن ئۇ كىنوغا باراتتى. دېمەك، ئۇ مېنى ماگغۇزۇۋېتىشنى بۇرۇنلا ئويلاپ قويغاندى.

— جانان بىلەن تونۇشقان چېغىمدا ئۇ كىتابنى باشقىلارغا چۈشەندۈرۈشتىن، تارقىتىشتىن ۋاز كەچكەنىدىم، — دېدى ئۇ، — ھاياتىمنىڭ باشقىلارنىڭكىدەك نورمال ئۆتۈشىنى ئۈمىد قىلاتتىم. باشقىلاردىن ئارتۇق نەرسە پەقەت شۇ كىتابىملا ئىدى. ئۇ كىتاب ماگدا

نامايان قىلغان دۇنياغا بېرىش ئۈچۈن باشتىن كەچۈرگەنلىرىمدىن كۆپ ھاسىلات قالاتتى. ئەمما جانان مېنى كۆيدۈردى. مېنى ھاياتلىققا ئېلىپ چىققىدىغانلىقىنى ئېيتتى. تېخىمۇ يوشۇرۇن بىر يەردە، مەندىن يىراقتا، مەن بىلىدىغان، ئەمما ئۇنىڭغا ئېيتمىغان بىر باغ بارمىش، بۇنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپتىمىشمەن. ئۇ باغنىڭ ئاچقۇچىنى ئۇ مەندىن شۇنداق بىر ئىشەنچ بىلەن سورىدىكى، ئۇنىڭغا كىتاب ھەققىدە گەپ قىلىشقا، ئاندىن كىتابنى بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم. كىتابنى ئوقۇدى، قايتا ـ قايتا ئوقۇدى. ئۇنىڭ كىتابقا خۇمارلىقىغا، ئۇنىڭدا كۆرگەن دۇنيانى كۈچلۈك تەلەپ قىلىشىغا ئالدانىدىم. شۇنداق قىلىپ، بىر مەزگىل ئۇ كىتابنىڭ جىمجىتلىقىنى، ئۇنىڭدا يېزىلغان نەرسىنىڭ — قانداق دېسەم بولار؟— ئۆزىنىڭ ئىچكى مۇزىكىسىنى ئۇنتۇدۇم. ئۇ كىتابنى گويا دەسلەپتە ئوقۇغان كۈنلىرىمدىكىدەك كوچىلاردا، يىراق يەرلەردە، نېمىلا بولسا بىر يەردە ئاڭلاپ قېلىش ئۈمىدىگە ئەخمەقلەرچە ئەسىر بولدۇم. ئۇ كىتابنى باشقىلارغا بېرىش شۇ چاغدا ئۇنىڭ پىكرى ئىدى. سېنىڭ ئۇ كىتابنى ئوقۇشۇڭ، ئۇنىڭغا دەرھال ئىشىنىپ كېتىشىڭمۇ مېنى قورقۇتتى. كىتابنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ كېتىۋاتاتتىم، بۇنىڭغىمۇ شۈكۈر، مېنى ئۇلار ئېتىپ يارىلاندۇردى.

تەبىئىيكى، كىتابنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭدىن سورىدىم.

— ياخشى بىر كىتاب بىزگە پۈتكۈل دۇنيانى ئەسلىتىدىغان نەرسىدۇر، — دېدى ئۇ، — بەلكىم ھەممە كىتاب شۇنداقتۇر، شۇنداق بولۇشى كېرەك، — بىر ئاز تۇرۇۋالدى، — كىتاب كىتابنىڭ ئۆز ئىچىدە بولمىغان، ئەمما مەۋجۇتلۇقىنى ۋە ئۈزلۈكسىزلىكىنى مەن كىتابنىڭ بايانلىرى ئارقىلىق ھېس قىلغان نەرسىنىڭ پارچىسىدۇر، — دېدى، ئەمما گەپلىرىدىن ئۆزىنىڭ ئانچە مەمنۇن ئەمەسلىكىنى بىلىۋاتاتتىم، — كىتاب دۇنيانىڭ جىمجىتلىقىدىن

ياكى شاۋقۇن ـ سۈرەنلىرىدىن چىقىرىلغان نەرسە بەلكىم، ئەمما ئۇ جىمجىتلىقنىڭ ۋە شاۋقۇن ـ سۈرەننىڭ ئۆزى ئەمەس.

بىمەنە گەپ قىلىۋاتقىنىنى پەملىيەلىگەنلىكىم ئۈچۈن، ئاخىرقى قېتىم چۈشەندۈرۈشكە ئۇرۇندى:

ــ بىر ياخشى كىتاب مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار، مەلۇم بىر يوقلۇق ۋە ئۆلۈم ھادىسىسى چۈشەندۈرۈلىدىغان ئەسەرنىڭ پارچىسىدۇر... ئەمما تەسۋىرلەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بەختلىك ماكاننى ئەسەر ۋە كىتابنىڭ سىرتىدىن ئىزدەش قۇرۇق ئاۋارىچىلىق.

بۇنى ئۇ كىتابنى قايتا ـ قايتا كۆچۈرۈۋاتقاندا بايقىغانلىقىنى، بىلگەنلىكىنى، ياخشى بىلگەنلىكىنى ئېيتتى. يېڭى ھاياتنى ۋە دىيارنى ئەسەردىن باشقا يەردە ئىزدەش بىكار ئاۋارىچىلىق ئىدى. مۇشۇنداق قىلغىنى ئۈچۈن جازالىنىشقا رازى بولغانىدى.

ــ ئەمما قاتىلىم يارىماس چىقتى، مېنى پەقەت مۇرەمدىن يارىلاندۇردى.

ئۇ مىنبۇس بېكەتلىرىنىڭ بىرىدە ئوق يېگەندە ئۇنى تاشقىشلانىڭ بىر دېرىزىسىدىن كۆرگىنىمنى ئېيتتىم.

ــ ئۇزاق تەتقىقاتلىرىم، ساياھەتلىرىم، ئاپتوبۇستا قىلغان سەپەرلىرىم ئۇ كىتابقا قارشى بىر سۈيىقەستچى تەشكىلاتىنىڭ شەكىللەنگەنلىكىنى ماڭا بىلدۇردى، ــ دېدى ئۇ، ــ ئۇچىغا چىققان بىر ساراڭ ئۇ كىتابقا تېزلا خۇمار بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرگۈزمەكچى. ئۇ كىم، نېمىشقا مۇشۇنداق قىلىدۇ، بىلمەيمەن. لېكىن ئۇنىڭ قىلمىش ـ ئەتمىشلىرى بۇ كىتاب توغرۇلۇق باشقىلار بىلەن مۇنازىرىلەشمەسلىك نىيىتىمنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى. بىر كىمنىڭ بېشىنى بالاغا تىققۇم ھەم بىر كىمنى ئازدۇرغۇم يوق. جانانىدىن قاچتىم. ئۇ ئىنتىلگەن دىيارنى تاپالمايدىغانلىقىمىزنى بىلگىنىمدەك، كىتابتىن چېچىلغان ئۆلۈمنىڭ نۇرىغا مەن بىلەن بىرلىكتە ئۇنىڭمۇ تۇتۇلىدىغانلىقىنى ناھايىتى ئوبدان

چۈشەنگەنىدىم.

ئۇنى بىردىنلا ھەيران قالدۇرۇش، ئۇ ماڭا بەرمىگەن، مەندىن يوشۇرغان بىر ئۇچۇرنى بىر ھۇجۇم بىلەن ئۇنىڭدىن ئېلىش ئۈچۈن تۆمۈريولچى رىفقى تاغىنىڭ گېپىنى چىقاردىم. كىتاب ئاپتورىنىڭ شۇ ئادەم بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئېيتتىم. بالىلىق ۋاقتىمدا ئۇنى تونۇيدىغانلىقىمنى، ئۇ يېزىپ ھەم سىزغان رەسىملىك رومانلارنى مەستانىلارچە ئوقۇيدىغانلىقىمنى دەپ بەردىم. ئۇ كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن، بۇ رەسىملىك رومانلارنى، مەسىلەن «پېرتېۋ بىلەن پېتىر»نى قايتا بىر قېتىم دىققەت بىلەن كۆرۈپ چىققانلىقىمنى، ناھايىتى كۆپ مەزمۇنلارنىڭ ئاۋۋال شۇ كىتابلاردا تىلغا ئېلىنغانلىقىنى كۆرگىنىمنى ئېيتتىم.

— بۇ سېنىڭ كەيپىڭنى ئۇچۇردىمۇ ؟

— ياق،— دېدىم ئۇنىڭغا، — ماڭا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەنلىكىڭنى دەپ بەر.

ئۇنىڭ دېگەنلىرى Serkisof يەتكۈزگەن ئاخبارات ئۇچۇرلىرىنى مەنتىقىلىق ھالدا تولۇقلايتتى. ھېلىقى كىتابنى ئۇ كۆپ قېتىم ئوقۇغاندىن كېيىن بىر قېتىم بالىلىقىدا ئوقۇغان رەسىملىك رومانلارنى ئوقۇغاندەك بوپتۇ؛ كۇتۇپخانىلارغا بېرىپ شۇ ژۇرناللارنى ئېلىپ بەزى ھەيران قالارلىق ئوخشاشلىقلارنى ئېنىقلاپتۇ ھەمدە يازغۇچىنىڭ كىملىكىنى تېپىپ چىقىپتۇ. تۇنجى قېتىم، رىفقى تاغىنىڭ خوتۇنىنىڭ كاشىلىسى تۈپەيلىدىن رىفقى ئەپەندى بىلەن ناھايىتى قىسقا كۆرۈشەلەپتۇ. ئىشىك تۈۋىدىكى بۇ كۆرۈشۈش ئەسناسىدا رىفقى ئەپەندى ئالدىدىكى بۇ ناتونۇش يىگىتنىڭ ئۇ كىتابقا قىزىقىپ قالغىنىنى سېزىپلا گەپنى ئۈزمەكچى بوپتۇ، مەھەممەت چىڭ تۇرۇۋالغانلىقتىن، ئەمدى ئۆزىنىڭ بۇ ئىش بىلەن ئالاقىسى يوقلۇقىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ يەردە، ئىشىك ئالدىدا ياش مەستانە بىلەن قېرى يازغۇچى ئارىسىدىكى تەسىرلىك بىر كۆرۈنۈش

دەل چىڭغا چىققان بىر پەيتتە، رىفقى ئەپەندىنىڭ خوتۇنى(راتىبە هاما دەپ گەپ قىستۇردۇم) خۇددى ماڭا ئوخشاش ئارىغا كىرىپ ئېرىنى ئۆيگە تارتىپتۇ، تەكلىپ قىلىنمىغان مەستانە مېھماننى قارىتىپ قويۇپ ئىشكىنى تاقاپتۇ.

— شۇنداق مەيۈسلەندىمكى، ھەتتا بۇنىڭغا زادى ئىشەنمىدىم، — دېدى ناھىت، مەھەممەت ياكى ئوسمان دەپ ئاتىشىمنى ئۇقالمىغان دۈشمىنىم، — بىر چاغدا مەھەللىگە بېرىپ ئۇنى يىراقتىن كۆزەتتىم. كېيىن يەنە بىر قېتىم جۈرئەتلىنىپ ئۇنىڭ ئىشكىنى چەكتىم.

رىفقى ئەپەندى بۇ قېتىم ئۇنى تونۇشلارچە قارشى ئاپتۇ، ئۇ كىتاب بىلەن ئالاقىسى يوقلۇقىنى، ئەمما جاھىل يىگىت بىلەن بىللە قەھۋە ئىچەلەيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. نەچچە يىللار ئاۋۋال يېزىلغان بۇ كىتابنى ئۇنىڭ نەدىن تېپىپ ئوقۇغانلىقىنى سوراپتۇ، ئوقۇيدىغان نۇرغۇن ئېسىل كىتابلار تۇرسا نېمىشقا بۇ كىتابنى تاللىغانلىقىنى بىلگۈسى كەپتۇ ، ئەجىبا بۇ يىگىت قايسى ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇيدۇ، كېيىنچە ھاياتىدا نېمە قىلماقچى، دېگەنلەرگە قىزىقىپتۇ.

—بىر قانچە قېتىم ماڭا كىتابىنىڭ سىرلىرىنى ئېيتىپ بېرىشىنى دېسەم گېپىمگە زادى قۇلاق سالمىدى،— دېدى بىر چاغلاردىكى مەھەممەت، — شۇنداق قىلغىنىمۇ توغرىكەن، ماڭا بەرگۈدەك ھېچبىر سىرىنىڭ يوقلۇقىنى ئەمدى بىلىۋاتىمەن.

ئۇ چاغلاردا بۇنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇ بوۋاي بولسا شۇ كىتاب توپەيلىدىن بالاغا قالغانلىقىنى، ساقچىلارنىڭ، سوتچىلارنىڭ ئۆزىنى ئاۋارە قىلغانلىقىنى ئېيتىپتۇ ۋە "بۇنىڭ ھەممىسى باللارنى ئويىنىتىپ خۇشال قىلغىنىمدەك، بەلكىم بىر قانچە چوڭ ئادەمنىمۇ ئويىنىتىپ خۇشال قىلارمەن دەپ يازغان بىر كىتابىم توپەيلىدىن بولدى" دەپتۇ. بۇ گېپى يەتمىگەندەك، رىفقى تاغا يەنە:"ئۆزۈمنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن

يازغان بىر كىتابىم تۇپەيلىدىن پۈتۈن ھاياتىمنىڭ نابۇت بولۇشىنى ئەلۋەتتە خالىمايمەن"دەپتۇ. سوتچىغا ئۇ كىتابنى قايتا نەشىر قىلدۇرمايدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەرگەنلىكىنى دەۋاتقاندا، ئۇ بوۋاينىڭ قانچىلىك ھەسرەت چەككەنلىكىنى غەزەپلىك ناھىت شۇئان بايقىماپتۇ، ئەمما ھازىر ناھىت ياكى مەھەممەت ئەمەس، ئوسمان بولۇۋالغان چېغىدا بۇ دەرد ـ ئەلەمنى شۇنچىلىك ئوبدان چۈشىنىپتۇكى، كېيىنكى ۋاقىتلاردا قىلغان تەلۋىلىكىنى ھەر قېتىم ئەسلىگەندە نومۇس قىلىدىكەن.

ناھىت ئاشۇ كىتابقا ئىشەنچ بىلەن باغلىنىپ قالغان ئادەتتىكى ياشلاردەك، ئۇ پېشقەدەم يازغۇچىنى مەسئۇلىيەتسىز، يالغانچى، خائىن، قورقۇنچاق دەپ ئەيىبلەپتۇ. "ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن تىترەپ تۇرۇپ ۋاقىراپ ـ جارقىراپتىمەن، ئۇ بولسا مېنى چۈشىنەتتى، ئاچچىقلىنىپمۇ قويمايتتى". بىر چاغدا رىفقى تاغا ئورنىدىن تۇرۇپ: " بىر كۈنى چۈشىنىپ قالىسىز، ئەمما ئۇ چاغدا بەربىر ھېچ ئىشقا يارىمىغۇدەك قېرىپ كەتكەن بولىسىز" دەپتۇ.

— چۈشەندىم. ئەمما بۇنىڭدىن مەنپەئەت ئالالىغان ـ ئالالمىغانلىقىمنى بىلمەيمەن، — دېدى جانان تەلۋىلەرچە ياخشى كۆرگەن ئادەم، — يەنە كېلىپ، ئۇ كىتابنى ئوقۇغان ھەر بىر ئادەمنى ئۆلتۈرگۈزگەن ئۇچىغا چىققان ساراڭنىڭ ئادەملىرىمۇ مېنىڭ ئىزىمغا چۈشكەندىن كېيىن ئۇ قېرىنى ئۆلتۈرۈۋەتتى دەپ ئويلايمەن.

قەستلىگۈچى قەستلەنگۈچىدىن بىراۋنىڭ ئۆلۈمگە سەۋەبچى بولۇشىنىڭ شۇ قاتىلغا ئۆمۈر بويى كۆتۈرۈپ قويغۇسىز ئېغىر ئازاب بولىدىغان ـ بولمايدىغانلىقىنى سورىدى. قەستلەنگۈچى جىمىپ قالدى، ئەمما قەستلىگۈچى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ھەسرەتنى كۆرۈپ ئۆزىنىڭ كەلگۈسىدىن قورقتى. ئەپەندىلەر سۆزۈپ ـ سۆزۈپ ئارپابەديان ھارىقى ئىچىۋاتاتتى، تاملاردىكى پويىز رەسىملىرى، يۇرت مەنزىرىلىرى، ئارتىس سۈرەتلىرى ئارىسىدىكى رامكىغا

ئېلىنغان سۈرەتتە ئاتا تۈرك گويا مەيخانىدا ھاراقنا بېرىلىپ كەتكەن توپ-توپ ئادەمگە بۇ جۇمھۇرىيەتنى تاپشۇرۇپ بېرىپ خاتىرجەم بولغاندەك كۈلۈمسىرەيتتى.

سائىتىمگە قارىدىم. ئۇ مېنى جايلاشتۇرۇپ يولغا سېلىشقا ئويلاشقان پويىزنىڭ قوزغىلىشىغا يەنە بىر سائەت 15 مىنۇت بار ئىدى، نېمە ئىش بولسا قانغۇدەك پاراڭلىشىشقا ۋاقىت يېتەرلىك ئىدى، لېكىن ئارىمىزدا "كىتابتا دېيىلىدىغان گەپنىڭ ھەممىسى دېيىلدى" دەپ يېزىلغىنىدەك بىر كەيپىيات ھۆكۈم سۈرەتتى. ئوتتۇرىدا پەيدا بولغان سۈكۈتنى چۈشىنىكسىز ھېس قىلىپ جىددىيلەشمەيدىغان كونا ۋە ھەقىقىي ئاغىنىلەردەك خېلى ئۇزاققىچە گەپ قىلىشمىدۇق، مېنىڭچە بىز بۇ جىمجىتلىقنىڭ ئەڭ چۈشىنىشلىك پاراڭ سوقۇش ئىكەنلىكىنى ئويلىدۇق.

ئەمما يەنە، ئۇنىڭغا مەستانە بولۇپ، ئۇنىڭ قىلغىنىنى دوراش بىلەن ئۇنى جايلىشىپ جانانىنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ تۇمانلىرى ئارىسىدا ئارىسالدى بولۇۋاتقان مەن ئۇنىڭ جېنىنى ئازابلاش ئۈچۈن، ئۆزۈمنىڭ تارتقان جان ئازابىمدىن، ئۇنىڭغا كىتابنى ئوقۇغان ھەر بىر ئادەمنى ئۆلتۈرگۈزگەن ۋەھشىي ساراڭنىڭ ئۇنىڭ دادىسى دوكتور نارىن ئىكەنلىكىنى دەۋېتىشنى خىيال قىلدىم، ئەمما دېمىدىم. خوش، ئۇنىداقتا، دەرۋەقە، نېمە بولۇپ كېتەر دەپ ئويلىدىم؛ تەگپۈگلۈقنى بەك بۇزماسلىق كېرەك.

ئۇ بۇ ئويلىرىمنى، ھېچ بولمىسا بۇ ئويلىرىمنىڭ بىر ئېنكاسىنى بىلىنەر-بىلىنمەس ئۇققان بولسا كېرەك، دادىسى ئۆزىنىڭ ئىزىغا سېلىپ قويغان ئادەملەردىن قۇتۇلۇشقا يول ئاچقان ئاپتوبۇس ھادىسىسىنى تۇنجى قېتىم كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ بايان قىلدى. سىياھىتىن بۇلغانغان قاپقارا ئاپتوبۇسنىڭ ئىچىدە يېنىدىكى ياشنىڭ بۇ ھادىسىدە دەرھال ئۆلگەنلىكىنى بىلىپتۇ، مەھەممەت ئىسىملىك بۇ ياشنىڭ كىملىكىنى يانچۇقىدىن ئېلىۋاپتۇ. ئاپتوبۇس

كەينىگە يېنىشقا باشلىغاندا سىرتقا چىقىۋاپتۇ. ئاپتوبۇس كۆيۈشكە باشــــلىغاندىن كېيىن كالللىســــغا بۇ پىكىر چاقماقتەك كەپتۇ ـ دە، ئۆزىنىڭ كىملىكىنى كۆيۈۋاتقان جەســـەتنىڭ يانچۇقىغا ســـېلىپ قويۇپتۇ. جەسەتنى ئۆزىنىڭ ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، يېڭى ھـايـاتقـا يۈگۈرەپتۇ. ئۇ بۇلارنى ســـۆزلەپ بېرىۋاتقـانـدا كۆزلىرى باللاردەك خۇشاللىقتا جىلۋىلىنەتتى. دادىسى ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇرغان خاتىرە ئۆيىدىكى باللىق رەسىملىرىدىمۇ ئۇنىڭ بۇ خۇشال چىرايىنى كۆرگىنىمنى، ئەلۋەتتە، ئېچىمدە بىلدىم.

ئۇزاق جىمجىتلىق، ئۇزاق بىر ســـۈكۈت؛ كۈتكۈچى بىزگە پىدىگەن ھېسىپى كەلتۈردى.

ۋاقىت ئۆتسۈن دەپ، شـۇنداق، پاراڭ بولسۇن دەپ بىر پەس ئەھۋالىمىزنى، يەنى ھاياتىمىزنى، شـۇنداق بىر كۆزدىن كەچۈرەيلى دېدۇق. ئۇنىڭ كۆزى پات ـ پات ســـائىتىدە، مېنىڭ كۆزۈم ئۇنىڭ كۆزىدە، بىر ـ بىرىمىزگە شـۇنداق بىر نەرســـلەرنى دېدۇق: ھايات مۇشـــۇنداق ئىدى. ئەســـلىدە ھەممە ئىش ناھايىتى ئاددىي ئىدى. «تۆمۈريول» ژۇرنىلىغا ئەســـەر يازىدىغان مۇتەئەســـــــپ بىر تۆمۈريولچى، قېرى ئـاپتوبۇســـلاردىن ۋە ئـاپتوبۇس ۋەقەلىرىدىن نەپرەتلىنىپ ئۆزى يازغان باللار كىتابىنىڭ ئىلھامى بىلەن شـۇنداق بىر كىتـاب يـازغـانـدى. كېيىن، يەنى يىللار ئۆتۈپ، بـالىلىق چاغلىرىمىزدا بۇ رەسىملىك رومانلارنى ئوقۇغان بىز سادىدا ياشلار ئۇ كىتابنى ئوقۇپ، ھاياتىمىزنىڭ پۈتۈنلەي ئۆزگەرگىنىگە ئىشـــىنىپ، ھـايـاتىمىزنى توغرا يولىدىن چەتنىتىۋەتكەنىدۇق. بۇ كىتـابتـا نېمە ســـېھىر، بۇ ھاياتتا نېمە كارامەت باردۇ؟ ئەجىبا بۇ ئىش قانـداق بولۇپ كەتتى؟

رىفقى تاغىنى باللىق چېغىمدا تونۇيدىغانلىقىمنى ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم ئېيتتىم.

ــ بۇ گەپ قانداقتۇ غەلىتە ئاڭلىنىۋاتىدۇ، ــ دېدى ئۇ.

ئەمما بىلەتتۇق، ھېچقانداق ئىش غەلىتە ئەمەس ئىدى. ھەممە ئىش شۇنداق ئىدى.

— ۋەيرانىباغ بازىرىدا تېخىمۇ غەلىتە، — دېدى سۆيۈملۈك دوستۇم.

ئۇ بۇ گېپى ئارقىلىق ماڭا بىر ئىشنى ئەسلەتمەكچى بولاتتى، شۇڭلاشقا دىققىتىمنى يىغىپ، سۆزلەۋاتقاندا ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ، سۆزلىرىنىڭ ھەققىنى بېرىۋاتقاندەك ئالدىرىماي دېدىم:

— بىلەمسەن، كىتابىنىڭ مېنى بايان قىلغانلىقىنى، ھېكايىنىڭ مېنىڭ ھېكايەم ئىكەنلىكىنى كۆپ قېتىم ئويلىدىم.

سۈكۈت. جان تالىشىۋاتقان بىر روھنىڭ، بىر مەيخانىنىڭ، بىر ناھىيىنىڭ، بىر دۇنيانىڭ ئاخىرقى ئىچكى سادالىرى. ۋىلكا، پىچاق ئاۋازلىرى. تېلېۋىزورلاردا خەۋەرلەر. پويىز كېلىشكە يەنە 25 مىنۇت بار ئىدى.

— بىلەمسەن، — دېدىم يەنە، — ئاناتولىيە سەپەرلىرىمدە ناھايىتى كۆپ يەردە "يېڭى ھايات" ماركىلىق تاتلىق-تۈرۈملەرنى كۆردۈم. ئىستانبۇلدا نەچچە يىللار ئاۋۋال سېتىلاتتىكەن، ئەمما چەت يەرلەردە، كوزىلارنىڭ، قۇتىلارنىڭ تېگىدە ئۇ نەرسىلەر ھازىرمۇ بار.

— ھەممە نەرسىنىڭ ئەسلى ھالىتىگە، تۇنجى سەۋەبىگە، يىلتىزىغا بارايلى دەمسەن؟ — دېدى باشقا بىر ھاياتتىن قانچىلىغان مەنزىرىلەرنى تاماشا قىلالىغان دۈشمىنىم، — ساپ بولغان، بۇزۇلمىغان نەرسىگە، توغرا نەرسىگە ئېرىشسەم دەيسەن. ئەمما ئۇنداق ئىپتىدائىي نەرسە يوق. ھەممىمىزنىڭ ئەسلىي نەرسە — ئاچقۇچ، سۆز، يىلتىز ئىزدىشىمىز بىھۇدىلىك، چۈنكى ئۇلارمۇ تەقلىدىي نەرسە.

شۇنداق قىلىپ، پەرىشتە، جانانىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەمەس، ساڭا ئىشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى پويىز ئىستانسىسى

يولىدا ئۆلتۇرۇۋېتىشنى ئويلىدىم.

خاراب جىمجىتلىقلارنى بۇزۇش ئۈچۈن ئۇ شۇنىڭغا ئوخشايدىغان بىر نەرسىلەرنى دەيتتى، ئەمما مەن ھەر قانچە قىلىپ بۇ دەردمەن، قاملاشقان ئادەمنىڭ گېپىنى بېرىلىپ ئاڭلىيالمايۋاتاتتىم.

— بالىلىق چېغىمدا، ئوقۇش ماڭا كەلگۈسىدە باشقا ھەممە كەسىپلەرگە ئاندا-ساندا كىرىشكەن ۋاقىتلاردا ئىنسان ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغان بىر كەسىپتەك كۆرۈنەتتى.

— نوتا كۆچۈرۈش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان روسسېئو[①]مۇ باشقىلارنىڭ ئىجادىيەتلىرىنى يېڭىۋاشتىن كۆچۈرۈپ يېزىشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلەتتى.

شۇ چاغدا ئارىمىزدىكى جىمجىتلىققا دەز كەتكەندەك، ھەممە نەرسە خاراب بولغاندەك تۇيۇلدى. بىرسى تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈپ، رادىئودىكى ئىشق-مۇھەببەت ۋە ھىجران ناخشىسىنى قويدى. ئىنسان ھاياتتا قانچە قېتىم بۇ جىمجىتلىقتىن ئۆز ئارا شۇنچە زوق ئالىدۇ؟ ئۇ كۈتكۈچىدىن ھېساب-كىتاب قىلىۋېتىشنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋىدى، ئۈستىلىمىزگە ئوتتۇرا ياشلىق، چاقىرىلمىغان بىر مېھمان كېلىپ ئولتۇردى ۋە ماڭا سەپسېلىپ، ئوسمان ئەپەندىنىڭ ئەسكەرلىكتىكى دوستى ئوسمان ئىكەنلىكىمنى بىلىپ، " بىز بۇ يەردە ئوسمان ئەپەندىنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىمىز؛ دېمەك ئىسمىدىشىڭىز بىلەن ئەسكەرلىكتە بىللە تۇرۇپتىكەنسىز-دە!" دەپ چاقچاق قىلدى. ئاندىن كىتابنىڭ قولىيازمىسى ئۈچۈن چىققان بىر خېرىدار ھەققىدە ئۇنىڭغا سىر بېرىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ئېھتىيات بىلەن گەپ قىلدى. بۇنداق ۋاستىچىلارغا تاپان ھەققى بېرىدىغانلىقىنى بىلىپ، بۇ ئەقىللىق دوستۇمنى ئاخىرقى قېتىم چىن كۆڭلۈمدىن

[①] روسسېئو (1712—1778)— شېۋىتسارىيەنىڭ جەنۋە شەھىرىدە تۇغۇلغان، فرانسۇز تىلىدا ئەسەر يازغان پەيلاسوپ، يازغۇچى. —ت.

ھۆرمەتلىگۈم كەلدى.

خوشـــلىشـــش ۋاقتىدا Walther ىمنىڭ "پاك ـ پۈك"لىرىدىن باشـــقا، قانـداقلا بولمســـۇن «پېرتېۋ بىلەن پېتېر» چاتما ھېكايىلىرىنىڭ ئاخىرىدىكى ۋەقەلىك يۈز بېرىدىغانـدەك ھېس قىلاتتىم، خاتالىشىپتىمەن. ئۇ ئاخىرقى ۋەقەلىكتە ئوخشاش مەقسەت ئۈچۈن بىرلىكتە نەچچە قېتىم ئۇرۇش قىلغان ۋە قانچىلىغان ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈرگەن ئىككى جانجىگەر دوست بىر غايىگە باغلانغان بىر قىزنى تەڭ ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى بىلىپ، بىر ئۈستەلدە ئولتۇرۇپ مەسىلىنى دوستانە ھەل قىلىدۇ. تېخىمۇ سەزگۈر، تېخىمۇ جىمغۇر بولغان پېرتېۋ ئۇ قىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بەكرەك بەختلىك بولىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، مىجەزى ئوچۇق، ئۇمىدۋار پېتېرغا قىزنى جىمجىتلا ئۆتۈنۈپ بېرىدۇ ۋە مەنـدەك كۆزى ياشـقا تولغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئىچ ئاغرىتىشلىرى ئىچىدە ئۇ قەھرىمانلار بىر چاغدا قەھرىمانلارچە قوغدىغان پويىز ئىستانسىسىدا خوشلىشىدۇ. لېكىن ئارىمىزدا زىيادە سەزگۈرلۈك ۋە غەزەبلىنىشكە پەسەنت قىلمايدىغان ۋاستىچى ئادەم بار ئىدى.

ئۈچىمىز پويىز ئىستانسىسىغا گەپ ـ سۆز قىلىشماي ماڭدۇق. بېلەت ئالدىم ۋە ئۆزۈمگە ئەتىگەنكى قۇيماقتىن ئىككىنى ئالدىم. "پېرتېۋ" ماڭا ۋەيرانىباغنىڭ داڭلىق چاۋۇش ئۆزۈمىدىن[①] بىر كىلو ئېلىپ بەردى. مەن ھەجۋىي ژۇرناللارنى تاللاۋاتقاندا ئۇ ئۆزۈمنى يۇغلى كەتتى، ۋاستىچى ئادەم بىلەن قارىشىپ قالدۇق. پويىز ئىككى كۈندە ئىستانبۇلغا بارىدىكەن. "پېرتېۋ" قايتىپ كەلگەندە ئىستانسا خادىمى دادامنى ئەسلىتىدىغان چەبدەس، چىۋەر ھەرىكەت بىلەن ئىشارەت بەردى. سۆيۈشۈپ خوشلاشتۇق.

① چاۋۇش ئۆزۈمى— پوستى نېپىز، ئۇرۇغى ئۇششاق، دانىسى چوڭ بىر خىل ئاق ئۆزۈم، — ت.

بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار رىفقى تاغنىڭ رەسىملىك رومانلىرىغا قارىغاندا، جانان ئاپتوبۇس ۋېدىيولىرىدا بىرلىپ كۆرگەن جىددىي فىلىملەرگە بەكرەك ماس كېلىدۇ: مۇھەببەت ئۈچۈن قاتىل بولۇش نىيىتىگە كەلگەن، كۆزى قانغا تولغان يىگىت نەم ئۇزۇم سىپلىنغان يالتىراق خالتا بىلەن ژۇرناللارنى ۋاگوننىڭ بىر بۇلۇڭىغا تاشلايدۇ-دە، پويىز تېز سۈرئەتتە مېڭىشتىن ئاۋۋال پويىز سۇپىسىنىڭ ئۇچىغا بارغان ۋاگوندىن سەكرەيدۇ؛ كۆرۈنۈپ قالمىغىنىغا ئىشەنگەندىن كېيىن، قەستلەنگۈچىنى ۋە ۋاستىچىنى يىراقتىن دىققەت بىلەن كۆزىتىدۇ. ئۇ ئىككىسى بىر ھازا پاراڭلىشىپ، ئادەمسىز، كۆڭۈلسىز كوچىلاردا لاغايلىشىپ يۈرگەندىن كېيىن پوچتىخانىنىڭ ئۇدۇلىدا خوشلىشىدۇ. قەستلىگۈچى قەستلەنگۈچىنىڭ ”يېڭى دۇنيا كىنوخانىسى“غا كىرگىنىنى كۆرۈپ، بىر تال تاماكا چېكىۋالىدۇ. بۇنداق فىلىملەردە قەستلىگۈچى تاماكا چېكىۋاتقاندا نېمىلەرنى ئويلىغىنىنى بىلمەيمىز، پەقەت ئۇنىڭ چېكىپ تۈگىگەن تاماكىسىنىڭ بۇلۇتنى مەندەك يەرگە ئېتىپ دەسسەپ مىجىغىنىنى، خاتىرجەم كۆرۈنىدىغان قەدەملىرى بىلەن«چەكسىز كېچىلەر» فىلىمىگە بېلەت ئېلىپ ئىچىگە كىرگىنىنى، زالغا كىرىشتىن ئاۋۋال چىقىش ۋە قېچىش يولىنى كۆزىتىۋېلىش ئۈچۈن ھاجەتخانىغا كىرىپ چىققىنىنى كۆرىمىز.

ئۇنىڭ ئاخىرىدىكى كۆرۈنۈشلەر كېچىگە ھەمراھ بولغان جىمجىتلىقتەك خاراب ئىدى. Waltherنىڭ قولۇمغا ئېلىپ تەكشۈرۈپ باقتىم، كىنو قويۇلۇۋاتقان زالغا كىردىم؛ زالنىڭ ئىچى نەم، ئىسسىق، تورۇسى پاكار ئىدى. قولىدا قورال تۇتقان قارا سايەم كىنو پەردىسىگە چۈشتى-دە، كۆڭلىكىم ۋە سۆسۈن رەڭ چاپىنىمنىڭ ئۈستىدە بىر رەڭلىك فىلىم قويۇلۇشقا باشلىدى. كىنو ئاپپاراتىنىڭ نۇرلىرى كۆزۈمگە كىرىۋاتاتتى، ئەمما ئورۇندۇقلار خېلىلا بوش بولغاچقا، قۇربانىمنى دەرھال تېپىۋالدىم.

ئېھتىمال ئۇ ھەيران قالدى ياكى ھېچنېمىنى چۈشـــىنەلمىدى، بەلكىم مېنى تونۇيالمىدى ياكى مېنى كۈتۈۋاتاتتى، چۈنكى جايىدىن ھېچ قىمىرلىمىدى.

"مەنــدەك بىرىنى تــاپىســـــلەر، ئۇنىڭغــا بىر كىتــاب بېرىــپ ئوقۇتىسلەر، ئاندىن ئۇنى ئازدۇرىسلەر" دېدىم ئۆز-ئۆزۈمگە.

ئۇنى ئاتقىنىمغا ئوبدان ئىشــىنىش ئۈچۈن مەيدىســگە ۋە مەن كۆرەلمىگەن يۈزىگە يېقىن ئــارىلىقتىن ئۈچ پــاي ئوق ئــاتتىم. Walther نىڭ "پــاك-پۇك" ئــاۋازىــدىن كېيىن قــاراڭغۇلۇقتىكى تاماشىبىنغا دېدىم:

— مەن ئادەم ئۆلتۈردۈم.

پەردىــدىكى ســـــايەمنى ۋە ئۇنىــڭ ئەتراپىــدىكى «چەكســـــىز كېچىلەر»نى كۆرگەچ زالدىن ســـرتقا چىقىۋاتقىنىمدا "ماكىنىســـــت!— دەپ ۋاقىرىدى بىرسى، — ماكىنىست، ماكىنىست!"[1]

بېكەتتىن دەرھــال چىقىۋالغــان تۇنجى ئــاپتوبۇســـــتا، پويىز ھەيــدىگۈچى بىلەن كىنو قويغۇچىنىــڭ دۆلىتىمىزدە نېمىشـــــقا ئۆز ئەينى پەرەڭچە ســۆز بىلەن چاقىرىلىدىغانلىقىنى جىنايەتچىگە خاس نۇرغۇن سوئاللار بىلەن بىللە ئۆزۈمدىن سورىدىم.

14

ئىككى ئاپتوبۇس ئالماشــتىم، ئۇيقۇســـىز بىر قاتىل كېچىســـى ئۆتكۈزدۈم، يولدىكى بىر بېكەتنىڭ ھاجەتخانىســدىكى دەز كەتكەن

---

[1] مـاكىنىســـــت (Makinist)— "كىنوچى، كىنو قويغۇچى" دېگەن مەنىدە، بۇ ســـۆز تۈركچىگە فرانســـوزچىــدىكى machiniste (پـاراۋوز، گېنېراتور، زاۋۇت ئۈســـكۈنىلىرى قاتارلىق مېخانىكىلىق ئەســلىھەلەرنىڭ باشــقۇرغۇچىســـى، ماشــىنا رېمونتچىســـى) دېگەن سۆزدىن قوبۇل قىلىنغان. — ت.

ئەينەكتە ئۆزۈمگە سەپسالدىم: مەن ئەينەكتە كۆرگەن كىشىنى قاتىلدىن كۆرە ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئەرۋاھىغا بەكرەك ئوخشاتقىنىمنى دېسەم ھېچكىم ماڭا ئىشەنمەس. ئەمما ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ كىتاب كۆچۈرۈپ ئېرىشكەن قەلب ھوزۇرى ئۇ ھاجەتخانىدا، ئاندىن ئاشۇ يېقىمسىز ئاپتوبۇس چاقلىرىنىڭ ئۈستىدە مەندىن نەقەدەر يىراقتا ئىدى-ھە!

دوكتور نارىنىنىڭ كاتتا تۇرالغۇسىغا قايتىشتىن ئاۋۋال، جانانىمنىڭ ئالدىغا بەختلىك بىر ئائىلە قۇرۇش ئۈچۈن ئۆلۈم بىلەن ئۇچراشقان، نۇرغۇن سەرگۈزەشتىلەرنى باشتىن كەچۈرگەن بىمالال، ئۈمىدۋار يىگىتتەك چىقىش ئۈچۈن، ناھىيە بازىرىدا ئەتىگەندىلا بىر ساتىراشخانىغا كىرىپ ساقال-بۇرۇتلىرىمنى ئالدۇردۇم. دوكتور نارىنىنىڭ قورۇقىغا كىرگىنىمدە قورۇنىڭ دېرىزىلىرىگە قاراپ، جانانىنىڭ ئىسسىق كارىۋىتىدا مېنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى ئويلاپ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى، چىنار دەرىخىدىكى بىر قۇشقاچنىڭ ۋىچىرلىشى ئۇنىڭغا تەڭكەش بولاتتى.

ئىشىكنى گۈلزار ئاچتى. يېرىم كۈن ئاۋۋال ئۇنىڭ ئاكىسىنى بىر كىنونىڭ يېرىمىغا كەلگەندە ئېتىپ ئۆلتۈرگەنلىكىم ئۈچۈن، بەلكىم ئۇنىڭ چىرايىدىكى ھەيرانلىققا قارىيالمىدىم ھەم گۇمانلىق قاشلىرىنى ئۇچۇرغىنىنى بايقىيالمىدىم، گەپلىرىنى يېرىم-ياتا ئاڭلىدىم، دادامنىڭ ئۆيىگە كىرگەندەك ئىچكىرىسىگە كىرىپ، جانانى كېسەل كارىۋىتىدا تاشلاپ كەتكەن ئۆيگە— ئۆيىمىزگە ئۇدۇل ماڭدىم. مەشۇقۇمنى ھەيران قالدۇرۇش ئۈچۈن ئىشىكنى چەكمەي ئاچتىم. ئىشىك ئېچىلغان ئۆينىڭ ۋە بۇلۇڭدىكى كارىۋاتنىڭ قۇپقۇرۇق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپلا گۈلزارنىڭ مەن بايا ئىشىكتىن كىرەر-كىرمەيلا دېگەن گەپلىرىنى، تېخىچە دەۋاتقانلىرىنى چۈشەندىم.

جانان ئۈچ كۈن قىزىپ يېتىپ ئەسلىگە كەپتۇ. ئورنىدىن

تۇرغاندىن كېيىن بازارغا بېرىپ ئىستانبۇلغا تېلېفون قىلىپتۇ، ئانىسى بىلەن سۆزلىشىپتۇ، ئۇ كۆڭلەردە مەندىن ھېچ سادا بولمىغاچقا، تۇيۇقسىز بىر قارارغا كېلىپلا قايتىپ كېتىپتۇ.

بوش ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن ئارقا باغدىكى سەھەر قۇياشىدا جىلۋىلىنىپ تۇرغان ئۇچمە دەرىخىگە قاراۋاتقان كۆزلىرىم رەتلىك يىغىشتۇرۇپ قويۇلغان كارىۋاتقا پات-پات قاراپ قالاتتى. بۇ يەرگە كېلىۋاتقاندا ماشىنىدا يەلپۈگۈچ قىلىپ ئىشلەتكەن «گۈدۈل پوچتىسى» گېزىتى قۇرۇق كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە تۇراتتى. ئىچىمدىكى بىر ئاۋاز جانانىنىڭ مېنىڭ رەزىل بىر قاتىل بولغىنىمنى بىلىپ بولغانلىقىنى، شۇڭا ئۇنى ئەمدى زادى كۆرەلمەيدىغانلىقىمنى، بۇ ھالدا قىلىدىغان بىردىنبىر ئىشنىڭ ئىشكىنى تاقاپ، تېخىچە جانانىنىڭ پۇرىقىنى ئېلىپ كېلىۋاتقان كارىۋاتتا يېتىپ يىغلاپ-يىغلاپ ئۇخلاپ قېلىش ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئىچىمدىن يەنە بىر ئاۋاز ئۇنىڭغا قارشى چىقتى، قاتىللار قاتىلدەك ھەرىكەت قىلىشى، تەمكىن بولۇشى، جىددىيلەشمەسلىكى كېرەك ئىدى: جانان ئانىسى بىلەن دادىسىنىڭ ئۆيىدە، نىشانتاشتا مېنى چوقۇم كۈتۈۋاتاتتى. ئۆيدىن چىقىشتىن ئاۋۋال، شۇنداق، ئەڭ ئاخىرىدا ئۇ خائىن پاشىنى ئەينەكنىڭ چېتىدە كۆردۈم-دە، ئالقىنىم بىلەن بىرنى قويۇپ ئېزىۋەتتىم. پاشىنىڭ قارنىدىن ئالقىنىمدىكى مۇھەببەت سىزىقلىرىغا يۇققان قاننىڭ جانانىنىڭ تاتلىق قېنى ئىكەنلىكىگە ئىشىنەتتىم.

” سۇيىقەستچىلەرگە قارشى گۇرۇھ“ نىڭ مەركىزىدىكى كاتتا تۇرالغۇدىن تىكىۋېتىشتىن، جانانىم بىلەن ئىستانبۇلدا ئۇچرىشىشتىن ئاۋۋال دوكتور نارىن بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ كېلەچىكىم ۋە كېلەچىكىمىز ئۈچۈن ياخشى بولىدىغانلىقىنى ئويلىدىم. دوكتور نارىن ئۇچمە دەرىخىنىڭ سەل نېرىسىغا قويۇلغان ئۈستەلدە ئولتۇرۇپ بىر ساپاق ئۈزۈمنى ئىشتىھا بىلەن يېگەچ، قولىدىكى بېرىلىپ ئوقۇۋاتقان كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بىز بىرلىكتە

ئايلانغان تۆپىلىككە قاراپ، چارچىغان كۆزىنى ئارام ئالدۇرۇۋاتاتتى.
ئىككىمىز ھاياتنىڭ رەھىمسىزلىكى، تەبىئەتنىڭ ئىنسان تەقدىرىگە ئەسلىدە قانداق يوشۇرۇن ھۆكۈم قىلىدىغانلىقى، ۋاقىت دەيدىغان زىچ نەرسىنىڭ ئىنسان روھىغا قانداق سۈكۈت ۋە جىمجىتلىق سىڭدۈرىدىغانلىقى، بۈيۈك ئىرادىلىك ۋە كەسكىن بولمىغۇچە ئىنسانلارنىڭ شۇ پىشقان ئۈزۈم دانىلىرىنىمۇ تېتىيالمايدىغانلىقى، ھېچقانداق تەقلىد ئىزى ئېلىپ يۈرمەيدىغان ھەقىقىي ھاياتنىڭ ئۆزىگە يېتىش ئۈچۈن زۆرۈر بولغان يۈكسەك ئاڭ ۋە ئارزۇ بولۇشىنىڭ زۆرۈرلۈكى، يېنىمىزدىن شىپىرلاپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىچىك پېئىل بىر كىرپىنىڭ قايسى بۈيۈك تەرتىپ، قايسىبىر تاسادىپىيلىقنىڭ مەسخىرىلىك جىلۋىسى ئىكەنلىكى ھەققىدە ۋاقتى مول كىشىلەردەك كەڭ كۈشادە پاراڭلاشتۇق. ئادەم ئۆلتۈرۈش كىشىنى پىشىپ يېتىلدۈرسە كېرەك، ئۇنىڭغا ھاڭ-تاڭ قېلىۋاتقان ھالىتىمدىكى مەپتۇنلۇقنى روھىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدىكى يوشۇرۇن كېسەللىكتەك بىردىنلا ئاشكارا بولغان چۈشىنىش ۋە ئامراقلىق بىلەن بىرلەشتۈرەلىدىم. شۇڭا، دوكتور نارىن چۈشتىن كېيىن ئوغلىنىڭ تۇپراق بېشىغا مېنى بىللە بېرىشقا تەكلىپ قىلغاندا ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلماستىن كەسكىنلىك بىلەن ئۆزرە ئېيتالىدىم: ئالدىراشلا يۈرگەن ئاخىرقى ھارغىن بىر ھەپتە مېنى خېلىلا قىينىغانىدى؛ ئۆيۈمگە، ئايالىمنىڭ يېنىغا بالدۇرراق قايتىپ ئارام ئېلىشىم كېرەك، ئۇ ماڭا تەۋسىيە قىلغان بۈيۈك مەسئۇلىيەت ھەققىدە بىر قارارغا كېلىش ئۈچۈن كاللامنى بىر يەرگە يىغىشىم كېرەك ئىدى.
دوكتور نارىن ماڭا بەرگەن ھەدىيەنى سىناش پۇرسىتىمنىڭ بولغان-بولمىغانلىقىنى سورىغاندا Walther نى سىنىغانلىقىمنى ۋە بەك رازى بولغىنىمنى ئېيتتىم ھەمدە ئىككى كۈندىن بۇيان ئېلىپ يۈرگەن Serkisof سائەتنى ئېسىمگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا بەردىم.

بۇنىڭ كۆڭلى سۇنۇق ھەم چىشى سۇنۇق بىر دۇكاندارنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتى ۋە قايىللىقىنىڭ ئىپادىسى ئىكەنلىكىنى دېگەچ، سائەتنى ئالتۇن رەڭلىك ئۇزۇم تاۋىقىنىڭ يېنىغا قويۇپ قويدۇم.

— بۇ دەردمەن بەختسىزلەر، بىچارىلەر، ئاجىزلارنىڭ ھەممىسى،— دېدى دوكتور نارىن ۋە سائەتكە كۆزىنىڭ قىرىدا مۇنداقلا بىر قاراپ قويدى، — ئۇلار كۆنگەن ھاياتىنى ئۆزلىرى ئامراق نەرسىلىرى بىلەن ئۆتكۈزەلىسۇن دەپ، مەندەك بىرسى ئۇلارغا ئادالەتلىك بىر دۇنيانىڭ ئۇمىدىنى بەرسە، ئۇلار ئۇنىڭغا قانداقتۇر بىر ئىشتىياق بىلەن باغلىنىۋالىدۇ. ھاياتىمىزنى، خاتىرىلىرىمىزنى نابۇت قىلماقچى بولۇۋاتقان سىرتقى كۈچلەر نېمىدېگەن رەھىمسىز-ھە! ئىستانبۇلغا قايتقىنىڭدا، قارارىڭنى بېكىتىمەستە، بۇ كىشىلەرنىڭ دەردمەن ھاياتى ئۈچۈن قىلالايدىغان ئىشلىرىڭنى ئويلا.

ئىستانبۇلدا جانانى دەرھال تېپىپ، ئالداپ، بۇ يەردىكى تۇرالغۇغا ئېلىپ كېلىپ، "سۈيىقەستچىلەرگە قارشى گۇرۇھ"نىڭ بۇ مەركىزىدە يىللارچە، "ئۇلار يېتىپتۇ مۇرادىغا، بىز چىقايلى كارىۋىتىغا" دېگەندەك ياشيالايدىغانلىقىمىزنى دەرھال ئويلىدىم...

— سۆيۈملۈك ئايالىڭنىڭ يېنىغا قايتىشتىن ئاۋۋال، — دېدى دوكتور نارىن فرانسۇزچىدىن تەرجىمە قىلىنغان رومانلاردىكىگە ئوخشاش بىر تەلەپپۇزدا،— سېنى قەھرىماندىن كۆرە قاتىلغا بەكرەك ئوخشىتىپ قويغان شۇ سۆسۈن چاپىنىڭنى سېلىۋېتىپ قۇتۇلامسەن؟

ئاپتوبۇس بىلەن دەرھال ئىستانبۇلغا قايتتىم. بامداتقا ئەزان چىققاندا ماڭا ئىشىكنى ئاچقان ئانامغا ئالتۇن دىيارغا بارىمەن دەپ چىقىپ يۈرگىنىم ياكى پەرىشتە كېلىن ھەققىدە ھېچ گەپ قىلمىدىم.

— ئەمدى ئاناڭنى ئۇنداق تاشلاپ كەتمە!— دېدى ئانام گاز ئوچاقنى يېقىپ مۇنچىغا سۇ ئىسسىتقاچ.

ئانا-بالا ئىككىمىز بۇرۇنقىدەكلا جىمجىت ئولتۇرۇپ ناشتا

قىلدۇق. ئوغۇللىرى سىياسىيغا، دىنىي ئېقىملارغا ئارىلىشىپ قالغان نۇرغۇن ئائىلىلەردەك ئانامنىڭ مېنىڭ دۆلەتنىڭ قاراڭغۇلۇقى ئىچىدىكى بىر مەركەزنىڭ تارتىش كۈچىگە كىرىپ قالغىنىمنى ئويلىغىنىنى ھەمدە سوراپ قالسا، ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابىمنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىدىغانلىقى ئۈچۈن گەپ قىلمىغىنىنى چۈشەندىم. ئانامنىڭ چىۋەر، يەڭگىل، ھەرىكەتچان قوللىرى قىزغۇچ مېۋە قىيامىنىڭ يېنىدا بىر ھازا توختاپ قالغاندا ئۇنىڭدىكى داغلارنى كۆردۈم-دە، بۇرۇنقى ھاياتىمغا قايتىپ كەلگەنلىكىمنى ئويلىدىم. ھەممە ئىشنىڭ ھېچ ئىش بولمىغاندەك داۋاملىشىشى مۇمكىنمىدۇ؟

ناشتا قىلىپ بولۇپ ئۈستىلىمدە ئولتۇردۇم ۋە مەن تاشلاپ قويغان يەردە تېخىچە ئېچىقلىق تۇرغان كىتابقا ئۇزۇندىن ئۇزۇن قارىدىم. ئەمما بۇ ھەرىكىتىم كىتاب ئوقۇش ئەمەس، بىر خىل ئەسلەش، بىر خىل ئازاب... ئىدى.

جاناننى تېپىش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىۋاتاتتىم، ئانام يولۇمنى توستى:

— ئاخشاملىققا ئۆيگە قايتىمەن دەپ قەسەم قىل.

قەسەم قىلدىم. ئىككى ئاي ھەر ئەتىگىنى ئىشىكتىن چىققاندا قەسەم قىلدىم، ئەمما جانان ھېچ يەردە يوق ئىدى. نىشانتاشقا باردىم، كوچىلارنى كەزدىم، ئىشىكلىرىنىڭ ئالدىدا كۈتتۈم، قوڭغۇراقلىرىنى چالدىم، كۆۋرۈكلەردىن ئۆتتۈم، پاراخوتلارغا چىقتىم، كىنولارغا باردىم، تېلېفونلار قىلدىم، ھېچ ئۇچۇر ئالالمىدىم. 10-ئاينىڭ ئاخىرىدا ئوقۇش باشلانغاندا تاشقىشلا كارىدورلىرىدا ئۇچراپ قالار دەپ ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم، ئەمما كەلمىدى. كۈنبويى تاشقىشلانىڭ كارىدورلىرىدا ماڭاتتىم، بەزىدە كارىدورلارغا قارايدىغان ئەينەكلەرنىڭ ئالدىدىن جانانغا ئوخشايدىغان بىر كۆلەڭگە ئۆتتى دەپ سىنىپتىن ئېتىلىپ چىقىپ يۈگۈرەيتتىم، بەزىدە باغچا ۋە مىنبۇس بېكەتلىرىگە قارايدىغان

بوش سىنىپلارنىڭ بىرىگە كىرىپ يولدىن، پىيادىلەر يولىدىن ئۆتۈۋاتقان كىشىلەرگە تەكشى قارايتتىم.

مەشىلەرگە ئوت يېقىلغان، پارلار بېرىلىشكە باشلىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇستىلىق بىلەن پىلانلىدىم دەپ ئويلىغان بىر يالغانچىلىق بىلەن، يوقاپ كەتكەن ساۋاقداشىمنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ئىشىكىنى چېكىپ، كۆڭۈل قويۇپ تەييارلىغان يالغان گەپلەرنى قىلىپ رەسۋا بولدۇم. ماڭا جانانىنىڭ نەدە ئىكەنلىكى ھەققىدە ھېچبىر ئۇچۇر بەرمىگەنىدەك، قەيەردىن ئۇچۇر ئالالايدىغانلىقىم ھەققىدىمۇ ھېچبىر يىپ ئۇچى بەرمىدى. يەنە بىر بازار كۈنى چۈشتىن كېيىن تېلېۋىزور قىزىقارلىق بىر پۇتبول مۇسابىقىسىنىڭ رەڭلىرى بىلەن چاقناپ تۇرغاندا، ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ئىككىنچى قېتىم بارغىنىمدا مەندىن زىغىرلاپ ئۇچۇر ئېلىشقا ئۇرۇنۇشلىرىدىن ئۇلارنىڭ نۇرغۇن ئىشلارنى بىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇم. ئۇلارنىڭ مەن تېلېفون نومۇرى قوللانمىسىدىن ئېنىقلىۋالغان تۇغقانلىرىدىن بۇ ئۇچۇرنى ئىگىلەشكە تىرىشىشلىرىمۇ ئاقمىدى. ئۇ تەرسا تاغىلار، ئەندىشىلىك يەڭگىلەر، ئېھتىياتچان خىزمەتچىلەر، چاقچاقچى يېزنىلەر بىلەن تېلېفوندا سۆزلىشىپ، جانانىنىڭ تاشقىشلادا بىناكارلىق كەسپىدە ئوقۇۋاتقانلىقىدىن باشقا بىر گەپ ئالالمىدىم.

جانانىنىڭ بىناكارلىقتا ئوقۇۋاتقان ساۋاقداشلىرى بولسا بىر نەچچە ئاينىڭ ئالدىدا ئۇ يەردىكى مىنبۇس بېكىتىدە ئوق يېگىنىدىن خەۋەردار بولغان مەھەممەت ھەققىدە جانانىغا ئوخشاش ئۆزلىرى توقۇۋالغان ئەپسانىلەرگە ئىشىنىپ كېتىشكەنىدى. مەھەممەت ئۆزى ئىشلىگەن مېھمانخانىدىكى خىروئىن سودىگەرلىرىنىڭ ئۆچمەنلىكى نەتىجىسىدە ئېتىۋېتىلدى دېگۈچىلەرنىڭ گېپىنىمۇ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيدىغان شەرىئەتچىلەرنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى دېگۈچىلەرنىڭ پىچىرلاپ ئېيتقان سۆزلىرىنىمۇ ئاڭلىدىم.

ياخشــــى ئائىلىلەر ناتونۇش بىر بالىغا باغلىنىپ قالغان قىزلىرىغا قىلغانــدەك، جانــانىنىــڭ يــاۋروپاغــا، يىراق بىر يەرگە ئوقۇشـــقا ئەۋەتىۋېتىلگەنلىكىنى ئېيتقۇچىلارمۇ بــار ئىــدى، ئەممــا تىزىملاش ئورنىدا ئېلىپ بارغان كىچىككىنە تەكشـــۈرۈشـــلىرىم ماڭا بۇنىڭ يالغانلىقىنى كۆرسەتتى.

ئايلارچە، يىللارچە ئېلىپ بارغان باشــقا تەكشــۈرۈشــلىرىمنىڭ داھىيلارچە تەپســـىلاتلىرى، بىر قاتىلغا يارىشـــىدىغان ســـالماق ھېســابلاشــلىرى، ئۈمىدســىز كىشــىنىڭ چۈشــلىرىنى ئەســلىتىدىغان رەڭلىرى ھەققىدە توختالماي قوياي. ئېشــقىلىپ، جانان يوق ئىدى، ئۇنىڭــدىن ئۈچۈر ئــالالمــايۋاتــاتتىم، ھېچبىر ئىز-دېرىكىنى قىلالمايۋاتاتتىم. يېرىم يىل قالدۇرغان دەرســـلىرىمگە كىرىشـــتىم، ئۇنىڭــدىن كېيىنكى يېرىم يىلنىمۇ تۈگەتتىم. دوكتور نــارىنىنىــڭ ئــادەملىرىنى ئىزدىمــىدىم، ئۇلارمۇ مېنى ئىزدىمــىدى. ئۇلارنىــڭ داۋاملىق جىنايەت ئۆتكۈزۈۋاتقان-ئۆتكۈزمەيۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىم. جــانــانىنىــڭ يوقلۇقى بىلەن بىرلىكتە ئۇلار خىيــاللىرىمــدىن ۋە قورقۇنچلۇق چۈشــلىرىمدىن ســۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كېتىشــكەنىدى. ياز كەلدى، كۈزدە يېڭى ئوقۇش يىلى باشـــلاندى، ئۇنىمۇ تۈگەتتىم. ئۇنىڭــدىن كېيىنكى بىر يىلنىمۇ تۈگەتتىم. ئــانــدىن ئۇدۇل ھەربىيلىككە كەتتىم.

ئەسكەرلىك ھاياتىم ئاياغلىشىشقا ئىككى ئاي قالغاندا ئانامنىڭ ۋاپات بولغانلىق خەۋىرى كەلدى. رۇخســـەت ئالدىم، ئىســـتانبۇلغا بېرىــپ جىنــازا نــامىزىغــا ئۈلگۈردۈم، ئــانــامنى دەپنە قىلــدۇق. ئــاغىنىلىرىم بىلەن بىر كېچىنى ئۆتكۈزۈپ ئــانــدىن ئۆيگە قــايتتىم، ئۆيلەرنىڭ بوش قالغىنىنى، جىمجىتلىقىنى كۆرۈپ قورقتۇم. ئاشخانا تاملىرىغا ئېســـىلغان ســـاپلىق قازان، قەھۋە چەينىكىگە قاراۋېتىپ، توڭلاتقۇنىــڭ ماڭا تونۇش ئاۋازدا غىڭىلداپ ھەســـرەتلىك پىغان چېكىۋاتقىنىنى ئاڭلىدىم. ھــاياتتــا يــالغۇز قــالغــانــدىم. ئــانــامنىــڭ

كارىۋىتىدا يېتىپ بىر ئاز يىغلىدىم؛ تېلېۋىزورنى ئېچىپ، ئانامدەك ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، تەۋەككۈلچىلىك ھەم بىر خىل مەۋجۇتلۇق خۇرسەنلىكى ئىچىدە ئۇزاق كۆردۈم. ئۇخلاشتىن ئاۋۋال كىتابنى ساقلاپ قويغان يەردىن ئېلىپ ئۇستەلگە قويدۇم ھەمدە تۈنجى ئوقۇغان كۈندىكىدەك تەسىرلىنىشنى ئۈمىد قىلىپ ئوقۇشقا باشلىدىم. گەرچە يۈزۈمگە بىر نۇر چېچىلغاندەك ياكى تېنىم مەن ئولتۇرغان ئۇستەل، ئورۇندۇقتىن ئاجراپ يىراقلىشىپ كەتكەندەك ھېس قىلمىساممۇ، يۈرىكىم راھەتلەندى.

كىتابنى قايتا-قايتا ئوقۇشنى مۇشۇنداق باشلىدىم. ئەمما ھەر قېتىم ئوقۇغاندا نەدىن كەلگەنلىكى ئېنىق بولمىغان بىر شامالدا ھاياتىمنىڭ مەۋھۇم بىر دىيارغا ئۇچۇپ كەتكەنلىكىنى ئەمدى ئويلىمايتتىم. بۇرۇنلا تۇگىگەن بىر ھېسابنىڭ، بىر ھېكايىنىڭ سىرلىق گېئومېترىيىسىنى، مۇھىم نۇقتىلىرىنى، ئۇنى باشتىن كەچۈرۈۋاتقاندا ئاڭلىيالمىغان ئىچكى سادالىرىنى ئاڭلاشقا تىرىشىۋاتاتتىم. بىلىدىغىزغۇ دەيمەن، مەن تېخى ھەربىيلىكنى تۈگەتمەي تۇرۇپ قېرى بىر ئادەمگە ئايلانغانىدىم.

باشقا كىتابلارغىمۇ مۇشۇنداق بېرىلدىم: كەچقۇرۇنلىرى ئىچىمدە مۇجەسسەم بولىدىغان باشقا بىر روھقا ئىگە بولۇش ئىستىكىنى ۋە دۇنيانىڭ زادى كۆرۈلمىگەن باشقا بىر تەرىپىدىكى مەخپىي تەنتەنىگە خۇشاللىق بىلەن قاتنىشىش ھاياجىنىنى ئۇلغايتىش، ياكى كىم بىلىدۇ، بىر يېرىدە مەن جانانىنى ئۇچرىتالايدىغان يېڭى بىر ھاياتقا ئاتلىنالىشىم ئۈچۈن ئەمەس، باشتىن كەچۈرگەنلىرىمنى ۋە جانانىنىڭ مەن چوڭقۇر ھېس قىلغان كەمچىلىكىنى ئىلمىي ھالدا، ئېغىر-بېسىقلىق بىلەن، زىيالىيدەك قوبۇل قىلىش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيتتىم. ئارزۇ پەرىشتىسىنىڭ تەسەللى ئۈچۈن ماڭا بېرىش ئېھتىمالى بولغان، جانان بىلەن ئۆيىمىزگە ئېسىش ئېھتىمالى بولغان يەتتە قەندىللىك ئاسما چىراغدىنمۇ ئۈمىدىم قالمىغانىدى. يېرىم

كېچىلىرى بىر خىل روھىي تەڭپۇڭلۇق ۋە خۇشنۇدلۇق تۇيغۇسى بىلەن ئوقۇغان كىتابلىرىمنىڭ بىرىدىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ مەھەللىنىڭ چوڭقۇر جىمجىتلىقىنى ھېس قىلاتتىم ھەمدە مەن ئايغى چىقمايدۇ دەپ ئويلىغان ئاپتوبۇس سەپەرلىرىنىڭ بىرىدە جانانىنىڭ يېنىمدا ئۇخلىشى كۆز ئالدىمدا بىردىنلا جانلىنىپ كېتەتتى.

ھەر ئەسلىگىنىمدە كۆز ئالدىمدا جەننەت چۈشلىرىدەك رەڭگارەڭ جانلىنىدىغان ئۇ ئاپتوبۇس سەپەرلىرىنىڭ بىرىدە، ئاپتوبۇسنىڭ تۇيۇقسىز ئېسىپ كەتكەن پارلىرىدىن جانانىنىڭ پېشانىسى ۋە مەڭزىلىرىنىڭ تەر ئىچىدە قالغىنىنى، چاچلىرىنىڭ بىر-بىرىگە يېپىشىپ كەتكىنىنى كۆرگەنىدىم، كۈتاھيادىن ئالغان نەقىشلىك قولياغلىقىم بىلەن ئۇنىڭ پېشانىسىدىكى تەر تامچىلىرىنى دىققەت بىلەن سۈرتۈۋاتقىنىمدا، چۈش ئالىمىدىكى مەشۇقۇمنىڭ چىرايىدا(ئۇستىمىزگە تويۇقسىز چۈشكەن ماي پونكىتى چىراغلىرىنىڭ كۆكۈش يورۇقلۇقى ياردىمىدە) مول خۇشاللىق ۋە ھەيرانلىق ئىپادىسىنى بايقىغانىدىم. ئاندىن بىر ئاشخانىدا توختىغىنىمىزدا، ئۇ تەردىن ھۆل بولۇپ كەتكەن"سۈمەر بانك"نۇسخىسىدىكى گۈللۈك كىيىمى بىلەن ئولتۇرۇپ ئىستاكانلاپ چاي ئىچىۋاتقاندا خۇشاللىنىپ، چۈشىدە دادىسىنىڭ ئۆزىنى پېشانىسىدىن سۆيۈپ قويغانلىقىنى، ئەمما بىر دەمدىن كېيىن ئۇ ئادەمنىڭ دادىسى ئەمەس، بەلكى نۇردىن بىنا قىلىنغان دىيارنىڭ پوچتىكىشى ئىكەنلىكىنى بىلگىنىنى كۈلۈمسىرەپ ئېيتىپ بەرگەنىدى. ئۇ كۈلۈمسىرەپ بولغاندىن كېيىن كۆپىنچە چاققان قول ھەرىكىتى بىلەن چېچىنى قۇلىقىنىڭ كەينىگە يىغاتتى. ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتىدىن ھەر قېتىم ئەس-يادىم، قەلبىم، روھىمنىڭ بىر قىسمى ئېرىپ، قاراڭغۇ كېچىدە غايىب بولاتتى.

ئۇ كېچىلەردىن كېيىن روھىمدىن، يادىمدىن، قەلبىمدىن چىقىپ كەتكەنلەر بىلەن بىللە ئۆلۈشكە تىرىشقانلىقىمنى چۈشەنگەن بەزى ئوقۇرمەنلىرىمنىڭ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ئازابلانغانلىقىنى

كۆرۈۋاتقاندەك قىلىمەن. سەۋرچان، ئاگلىق، سەزگۈر ئوقۇرمەن، ئەگەر يىغلىيالىساڭ مېنىڭ ھالىمغا يىغلا، ئەمما سەن كۆز يېشى تۆككەن كىشىنىڭ بىر قاتىل ئىكەنلىكىنى ھەرگىز ئۇنتۇما. ئەگەر بۇمۇ بولمىسا، ئادەتتىكى قاتىللار ئۈچۈن، جازا قانۇنىدىكى يەڭگىللىتىش سەۋەبلىرىدەك بىر شەپقەت، چۈشىنىش، مۇھەببەت ھېس قىلىش ئۈچۈن بەزى سەۋەبلەر بار دېيىلسە، مەن بەكلا مۇرەككەپلىشىپ كەتكەن بۇ كىتابقا مۇنۇلارنىمۇ قوشۇپ قويغۇم كېلىدۇ:

كېيىنكى چاغلاردا، ئۆيلەنسەممۇ بەك ئۇزاق ياشىيالمايمەن دەپ ئويلىغان ھاياتىمدا ئاخىرىغىچە قىلالايدىغان ھەر ئىشىمنىڭ يىراقتىن ياكى يېقىندىن جانان بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ئۆيلىنىشتىن ئاۋۋال دادامدىن قالغان، ئانام بوشىتىپ بەرگەن ئۆيگە كېلىن ئاسانلا ئورۇنلىشىپ نەچچە يىللار ئۆتكەندىن كېيىنمۇ جانان بىلەن ئۈچرىشىپ قېلىش ئۈمىدى بىلەن ئۇزۇن ئاپتوبۇس سەپىرىگە چىقتىم. يىلبويى سەپەرلىرىمدە ئاپتوبۇسلارنىڭ بارا-بارا چوڭايغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئىچىنى دېڭىزنىڭكىسىيە دورىلىرىدەك بىر پۇراقنىڭ قاپلىغانلىقىنى، ئىشىكلىرىگە ئاپتوماتىك سىستېما ئورنىتىلغاچقا كونۇپكىنى بېسىش بىلەن ئاۋازسىز ئېچىلىپ يېپىلىدىغانلىقىنى، شوپۇرلارنىڭ ئۆگۈپ كەتكەن چاپانلاردىن، تەرلىك كۆڭلەكلەردىن قۇتۇلۇپ، مۇرىلىرىگە پاگون تاقىغان ئۇچقۇچى قىياپىتىدە كىيىنگەنلىكىنى، قوپال ياردەمچى شوپۇرلىرىنىڭ ھەر كۈنى ساقال-بۇرۇتلىرىنى ئېلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ھەم ھاكاۋۇرلىشىپ قالغانلىقىنى، توختايدىغان يەرلەرنىڭ ناھايىتى چىرايلىق، ئاۋات، ئەمما بىر-بىرىگە ئوخشاش ماكانلارغا ئايلانغانلىقىنى، ئاسفالت ياتقۇزۇلغان يوللارنىڭ كېڭەيگەنلىكىنى كۆرۈپ تۇردۇم، ئەمما جانانىنى ئۇچرىتىش ئۈمىدىنى ياقتا تۇرسۇن، بىرەر ئىز-دېرىكىنىمۇ ئالالمىدىم. ئۇنىڭ ئۆزىدىن، ئىز-دېرىكىدىن ۋاز

كەچتىم. ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئاپتوبۇسلاردا ئۆتكۈزگەن ئاجايىپ كېچىلەردىن چىقىپ كەلگەن بىر نەرسە بىلەن، بىر بېكەتتە قولىمىزغا چاي ئىستاكانلىرىنى ئېلىپ پاراڭلاشقان بىر هاما بىلەن، ھەتتا ئۇنىڭ يۈزىگە چۈشكەن، ئۇنىڭ يۈزىدىن مېنىڭ يۈزۈمگە ئەكس ئەتكەنلىكى ئېنىق بولغان بىر دەستە نۇر بىلەن ئۇچرىششقا، ئۇ نۇرنىڭ كۆچى بىلەن ئۇنى يېنىمدا بىر دەم بولسىمۇ ھېس قىلىشقا مۇۋەپپەق بولۇش ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلماستىم! ئەمما ئۈستى ئاسفالت بىلەن قاپلىنىپ، بالىلىق خاتىرىلىرى غۇۋالاشقان، ئەتراپى قاتناش بەلگىلىرى، يېنىپ ئۆچۈپ تۇرىدىغان چىراغلار ۋە رەھىمسىز ئېلان تاختىلىرى بىلەن قاپلانغان يېڭى يوللاردەك، ھەممە نەرسە ماڭا خاتىرىلەردىن، خاتىرىلىرىمىزدىن جىددىي قۇتۇلۇش بىلەن ئالدىراشتەك بىلىنەتتى.

ئېچىمنى قاراڭغۇلاشتۇرغان بۇ سەپەرلەرنىڭ بىرىدە، بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن، جانانىنىڭ ياتلىق بولغانلىق ۋە بۇ دۆلەتتىن چىقىپ كەتكەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلىدىم. ئائىلىلىك، بالىجانلىق، ياخشى ئائىلە باشلىقى ھەم قاتىل قەھرىمانىمىز شەھەرلىك ھۆكۈمەت تەرەققىيات ئىدارىسىدىكى ئىشىدىن ئاخشىمى ئۆيىگە قايتىۋاتقاندا، قولىدا سومكا، سومكىدا بالىسىغا ئالغان شاكىلات، قەلبىدە قارا بۇلۇتلار، چىرايىدا ھارغىنلىق، كادىكۆي پاراخوتىدا كىشىلەر بىلەن بىللە ئۆرە تۇرغاندا ئۇنىۋېرسىتېتىكى گەپدان بىر ساۋاقدىشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. "جانانمۇ؟" دېدى ۋات-ۋات چوكان ساۋاقدىشى ياتلىق بولغان قىزلارنى ساناپ بولغاندىن كېيىن، "سامسۇنلۇق بىر دوختۇرغا ياتلىق بولۇپ گېرمانىيىدە ئولتۇراقلىشىپ قاپتۇ". يەنە تېخىمۇ شۇم خەۋەرلەرنى ئاڭلاپ سالماي دەپ كۆزلىرىمنى ئۇ چوكاندىن قاچۇرۇپ پاراخوتنىڭ دېرىزىلىرىدىن سىرتقا قارىغىنىمدا، كەچقۇرۇنلىرى ئىستانبۇلغا ۋە بوسپۇر دېڭىزى بوغۇزىغا ناھايىتى شالاڭ ئولتۇرۇشۇپ قالغان تۇماننى كۆردۈم. "بۇ تۇمانمۇ ياكى

بەختسىز روھنىڭ سۈكۈتىمۇ ؟ “ دېدى قاتىل ئۆز-ئۆزىگە.
جانىنىڭ ئېرىنىڭ سامسۇن ئىجتىمائىي سۇغۇرتا دوختۇرخانىسىدا ئىشلەيدىغان، كىتابنى ئوقۇپ ئۇنى باشقىلاردىن پۈتۈنلەي پەرقلىق ھالدا ساغلام ھەزىم قىلىپ، ھۇزۇر، بەخت ئىچىدە ياشىيالىغان بەستلىك، كېلىشكەن دوختۇر ئىكەنلىكىنى بىلىشىم ئۈچۈن ئۇنى ئارتۇقچە سۈرۈشتۈرۈشۈمنىڭ ھاجىتى قالمىدى. ئۇ دوختۇر بىلەن نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا دوختۇرخانىسىدىكى ئىشخانىسىدا ھاياتنىڭ ۋە كىتابنىڭ مەنىسى ئۈستىدە قىلىشقان پاراڭلىرىمىزنىڭ كۆڭۈلسىز تەپسىلاتلىرىنى رەھىمسىز ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىم ئېسىمگە سېلىپ قالمىسۇن دەپ، بىر مەزگىل ھاراققا بېرىلگەن بولسامۇ، بۇنىڭ نەتىجىسى ئانچە ياخشى بولمىدى.
ئاخشىمى ھەممە ئادەم ئۆيىگە بېكىنىپ، كونىدىلىك ھاياتنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى تۈگەپ، قىزىمنىڭ ئىككى چاقى چىقىپ كەتكەن بىر ئوت ئۆچۈرۈش ماشىنىسى بىلەن ھاۋا تاپان بولۇپ قالغان، ئۆچۈرۈلگەن تېلېۋىزورغا تەتۈر قاراپ تۇرغان كۆك ئېيىقى تاشلاپ قويۇلغان ۋاقىتلاردا ئاشخانىدا چاققانلىق بىلەن تەييارلىغان ھاراقنى قولۇمغا ئېلىپ، ”ئېيىق“نىڭ يېنىدا مەغرۇر ئولتۇرۇپ، تېلېۋىزورنى ئېچىپ ئاۋازىنى كىچىكلىتىپ، ئۇرۇش كۆپ چىقمايدىغان، بەك ئادەتتىكىچىمۇ بولمىغان بىر تېلېۋىزىيە تىياتىرى ئېكراندا قويۇلۇشقا باشلىغاندا، تۇمانلىق كاللا بىلەن تېلېۋىزورغا قاراپ كاللامنىڭ ئىچىدىكى تۇمانلارنىڭ رەڭلىرىنى تاللاشقا تىرىشاتتىم.
ئۆزۈڭگە ئېچىنىۋەرمە! ئۆز مەۋجۇتلۇقۇڭ ۋە خاراكتېرىڭنىڭ ئەسلىدە نەقەدەر يېگانە ئىكەنلىكىگە ئىشەن. ھېس قىلغان سۆيگۈ قۇدرىتىنىڭ چۈشىنىكسىزلىكىدىن شىكايەت قىل. بىلەمسىلەر، مەن بىر چاغدا بىر كىتاب ئوقۇغانىدىم، بىر قىزغا ئاشىق بولغانىدىم، ئاجايىپ ئىشلارنى باشتىن كەچۈرگەنىدىم. مېنى ئۇلار چۈشەنمىدى،

غايىب بولۇشتى، ئەجىبا ئۇلار نېمە ئىش قىلىشىۋاتقاندۇ؟ جانان گېرمانىيىدە، باغ كوچىسىدا، ئەجىبا دوختۇر ئېرى قانداقتۇ؟ ئويلىما. كىتابلارنى دائىم ئاستىغا سىزىپ ئوقۇيدىغان ئەخمەق، كېلىشكەن دوختۇر، ئويلىما. ئاخشىمى ئۆيىگە كېلىدۇ، جانان ئۇنى كۈتۈۋالىدۇ، چىرايلىق ئۆيلىرى، يېڭى ماشىنىلىرى، بىر-ئىككى بالىسى... ئويلىما، ئەخمەق ئەر. شەھەر تەتقىقات كومىتېتى مېنى گېرمانىيىگە ئەۋەتىدۇ، بىر ئاخشىمى ئەلچىخانىدا ئۇچرىشىپ قالىمىز، مەرھابا، بەختلىكمۇسەن، سېنى بەك ياخشى كۆرەتتىم... ھازىرچۇ؟ ھازىرمۇ شۇنچە ياخشى كۆرىمەن، سېنى سۆيىمەن، ھەممىنى تاشلاپ گېرمانىيىدە قالالايمەن، سېنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن، سېنىڭ سەۋەبىڭدىن قاتىل بولدۇم... بولدى سۆزلىمە، نەقەدەر گۈزەلسەن... ئويلىما... ساڭا ھېچكىم مېنىڭچىلىك ئاشىق بولالمايدۇ. ئېسىڭدىمۇ، بىر قېتىم، ئاپتوبۇسىمىزنىڭ چاقى ئېتىلىپ كەتكەندە، يېرىم كېچىدە بىر تويدىكى مەستلەر بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانىدۇق، ئويلىما...

بەزىدە ئىچىپ-ئىچىپ ئۇخلاپ قالاتتىم، نەچچە سائەتتىن كېيىن ئويغىنىپ سافادا ئولتۇرغىنىمدا تىك موللاق تۇرغان كۆك "ئېيىق"نىڭ تېلېۋىزورنىڭ ئۇدۇلىدا تۈز ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ ھەيران قالاتتىم: ئەجىبا ئېيىقنى قايسى كۆڭۈلسىز چاغلىرىمدا جايىغا تۈز ئولتۇرغۇزدۇم؟ بەزىدە ئېكراندىكى بىر چەت ئەل ناخشىسىنىڭ كۆرۈنۈشلىرىگە، ئاندىن يەنە بىرىگە ئېرەڭسىز قاراۋاتقاندا جانان بىلەن ئاپتوبۇس سەپەرلىرىدە، بەدىنىمىزنىڭ بىر-بىرىگە بوش يۆلەنگىنىنى، مۈرەمدە ئۇنىڭ سولغۇن مۈرىلىرىنىڭ ئىسسىقنى سەزگەندە بۇ ناخشىلاردىن بىرىنى بىرلىكتە ئاڭلىغىنىمىزنى ئەسلىدىم: بىر چاغدا بىز بىرلىكتە ئاڭلىغان ئاشۇ مۇزىكا تېلېۋىزوردا رەڭگارەڭ بولۇپ كەتكەندە، قارا، مەن بۇ يەردە قانچىلىك قاتتىق يىغلاۋاتىمەن. بىر قېتىم، ئىچكىرىكى ئۆيدە

بالىنىڭ يۈتەلگىنىنى ئانىسىدىن ئاۋۋال ئاڭلىدىم، ئويغانغان قىزىمنى قۇچاقلاپ مېھمانخانىغا كۆتۈرۈپ چىقىپ، ئېكراندىكى ئاشۇ رەڭلەرگە قاراۋاتقىنىمدا، قىزىمنىڭ يېتىلگەن بىر ئىنسان قولىنىڭ نۇقسانسىز بىر كىچىك نۇسخىسى بولغان قوللىرىنىڭ، بارماقلىرىنىڭ ۋە تىرناقلىرىنىڭ ھەيران قالغۇدەك كىچىك، ئەمما بىر-بىرىدىن ئايرىم ئەگىملىرىنى ھەيرانلىق بىلەن كۆزىتىپ، ھايات دېگەن بۇ كىتاب ھەققىدە ئويغا چۆمگەن ئىدىم...

— بىرسى ئۆلدى،— دېدى قىزىم.

قاتتىق تاياق يەپ قانلار ئىچىدە يەرگە يىقىلىپ ئۆلگەن بىر بىچارىنىڭ ئۈمىدسىز يۈزىگە قىزىقىپ قاراپ قالدۇق.

سەرگۈزەشتىلىرىمگە دىققەت قىلىۋاتقان ئەقىللىق ئوقۇرمەنلىرىم، مېنىڭ ھاياتىمنىڭمۇ بۇرۇنلا تۈگەشكىنىگە، تۈن يېرىملاردا ھاراققا بېرىلىپ كەتكىنىمگە قاراپ، مېنى ھەرگىز ئۆزىنى تاشلىۋېتىپتۇ دەپ قالمىسۇن. دۇنيانىڭ بۇ چېتىدىكى نۇرغۇن ئەرلەردەك مەنمۇ تېخى 35 ياشقا بارماي تۈرۈپ دەردمەن بىر ئادەم بولۇپ قالغانىدىم، ئەمما يەنە ئۆزۈمنى تۈتۈۋېلىشقا، كىتاب ئوقۇپ يۈرۈپ كاللامنى ئوڭشىۋېلىشقا مۇۋەپپەق بولدۇم.

كۆپ كىتاب ئوقۇدۇم، پۈتۈن ھاياتىمنى ئۆزگەرتكەن كىتابنىلا ئەمەس، باشقا كىتابلارنىمۇ ئوقۇدۇم. ئەمما ئوقۇۋاتقاندا، ھەسرەتلىك ھاياتىمغا چوڭقۇر بىر مەنە بېرىشكە، تەسەللى ئىزدەشكە، ھەتتا ھەسرەتنىڭ گۈزەل، قەدىرلىك تەرىپىنى ئىزدەشكە ئۇرۇنمىدىم. چېخوپقا، يەنى بۇ قابىلىيەتلىك، سىل كېسەل، كىچىك پېئىل رۇسقا كىشى سۆيگۈ ۋە قايىللىقتىن باشقا قانداق تۇيغۇدا بولار؟ ئەمما بىكار ئۆتكەن دەردلىك، ئازابلىق ھاياتنى چېخوپچە سەزگۈرلۈك بىلەن گۈزەللەشتۈرگەن، ھاياتنىڭ پەرىشانلىقىدىن مەغرۇرلىنىۋېرىپ گۈزەللىك، ئۇلۇغلۇق تۇيغۇسىغا ئېرىشكەن ئوقۇرمەنلەرگە ئېچىنىمەن، بۇ ئوقۇرمەنلەرنىڭ تەسەللى

ئېھتىياجىنى قاندۇرۇشنى ۋەزىپە قىلىۋالغان ئەقىللىق يازغۇچىلارغىمۇ نەپرەتلىنىمەن. شۇڭا كۆپلىگەن ھازىرقى زامان رومانلىرىنى ۋە ھېكايىلەرنى ئوقۇپ بولالماي تاشلاپ قويدۇم. ئاھ، ئېتى بىلەن پاراڭلىشىپ يالغۇزلۇقتىن قۇتۇلۇشقا تىرىشقان بىچارە ئادەم. ۋاھ، مۇھەببىتىنى پات-پات سۇ قۇيۇپ تۇرىدىغان تەشتەكتىكى گۈلگە ئاتىغان ماغدۇرىدىن كەتكەن بەگزادە. ۋاي، كونا نەرسىلەر ئارىسىدا ھېچقاچان كەلمەيدىغان، ئەيتاۋۇر بىر سالام خەتنى، كونا بىر مەشۇقىنى ياكى دۆت قىزىنى كۈتۈۋاتقان سەزگۈر بىر ئادەم. بىزگە جاراھەتلىرىنى، ئاغرىقلىرىنى توختىماي كۆرسىتىۋاتقان بۇ قەھرىمانلارنى چېخوپتىن قوپاللاشتۇرۇپراق ئوغرىلاپ باشقا مۇھىت، ئىقلىملاردا بىزگە سۇنغان يازغۇچىلار ئەسلىدە تەڭلا شۇنى دېمەكچى: قاراڭ، بىزگە، ئازابلىرىمىزغا، يارىلىرىمىزغا قاراڭ؛ بىز نەقەدەر سەزگۈر، نەقەدەر نازۇك، نەقەدەر ئۆزگىچە! ئازابلار بىزنى سىلەردىنمۇ بەك نازۇك، سەزگۈر قىلىۋەتتى. سىلەرمۇ بىزدەك بولۇشنى، پەرىشانلىقىڭلارنى بىر غەلىبىگە، ھەتتا بىر ئۈستۈنلۈك تۇيغۇسىغا ئايلاندۇرۇشنى خالىماسسىلەر؟ ئۇنداقتا بىزگە ئىشىنىڭلار، بىزنىڭ ئازابلىرىمىزنىڭ ھاياتنىڭ ئادەتتىكى خۇشاللىقىدىنمۇ بەك پەيزى ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەڭلارلا بولىدى.

ئەي ئوقۇرمەن، مانا شۇ ۋەجىدىن، سەندىنمۇ بەك سەزگۈر بولمىغان ماڭا ئەمەس، مەن بايان قىلغان ھېكايىنىڭ شىددىتىگە، مېنىڭ ئازابلىرىمغا ئەمەس، بۇ دۇنيانىڭ رەھىمسىزلىكىگە ئىشەن! شۇنداقلا رومان دېگەن بۇ زامانىۋى ئويۇنچۇقنى، غەرب مەدەنىيىتىنىڭ بۇ ئەڭ چوڭ كەشپىياتىنى بىز پەيدا قىلمىدۇق. كىتابلار بىلەن بۇلغانغان، دەبدەبىلىك پىكىرلەر بىلەن كۆرسى چۈشۈپ كەتكەن ھالىمدىن پاراڭ قىلغىنىم ئۈچۈن ئەمەس، ھەر قانچە قىلىپمۇ بۇ چەت ئەل ئويۇنچۇقىنىڭ ئىچىدە قانداق يوشۇرۇنۇشۇمنى تېخىچە بىلەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن بۇ سەھىپىلەردە

ئاۋازىمنى ئوقۇرمەنلەر بەتمۇ بەت ئاڭلايدۇ.

شۇنى دېمەكچىمەن: جانانىنى ئۇنتۇش، بېشىمغا كەلگەنلەرنى چۈشىنىش، يېتەلمىگەن يېڭى ھاياتىمنىڭ رەڭلىرىنى خىيال قىلىش، خۇشاللىق ھەم بىر ئاز زېرەكلىك بىلەن(ھەمىشە زېرەك بولغىلى بولمايدىغۇ) ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، كىتاب ئوقۇۋېرىپ، ئاخىرىدا بىر كىتاب مەستانىسى بولدۇم، ئەمما ئىلمىي يەكۈنلەرگە كىرىپ قالمىدىم. تېخىمۇ مۇھىمى، بۇ يەكۈنلەرگە كىرىپ قالغانلارنىمۇ كەمسىتمىدىم. كىتاب ئوقۇشقا گويا كىنوغا بېرىشقا، گېزىت-ژۇرناللارنى ۋاراقلاشقا ئامراق بولغاندەك ئامراق ئىدىم. بۇلارنى بىرەر پايدا، نەتىجە كۈتكىنىم ئۈچۈن، ئەيتاۋۇر، ئۆزۈمنى باشقىلاردىن تېخىمۇ ئۈستۈن، تېخىمۇ بىلىملىك، تېخىمۇ چوڭقۇر پىكىرلىك دەپ بىلىش ئۈچۈن قىلمايتتىم. ھەتتا شۇنداق دېيەلەيمەنكى، كىتاب مەستانىلىقى ماڭا كىچىك پېئىللىقنىمۇ ئۆگەتكەنىدى. كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرەتتىم، ئەمما كېيىن رىفقى تاغىنىڭ قىلغىنىنى بىلىۋالغىنىمدەك، ئوقۇغان كىتابلىرىم توغرۇلۇق بىر كىمگە گەپ قىلىشنى خالىمايتتىم. كىتابلار مەندە پاراڭلىشىش ئىستىكى پەيدا قىلسا، بۇ ئىشنى كۆپ ھاللاردا مېڭەمدە ئۆز ئىچىدە قىلىشاتتى. بەزىدە، شۇ چاغلاردا كەينى-كەينىدىن ئوقۇغان كىتابلىرىمنىڭ ئۆزئارا بىر تېئىش ھاسىل قىلغانلىقىنى، بۇلار ئارقىلىق مېڭەمنىڭ ھەر بۇرجىكىدە بىر چالغۇ ئەسۋاب جاراڭلايدىغان ئوركېستىر ھاڭىغا ئايلانغانلىقىنى ھېس قىلىپ، كاللامدىكى مۇشۇ مۇزىكا ئارقىلىق بۇ ھاياتقا بەرداشلىق بېرىۋاتقانلىقىمنى بايقايتتىم.

مەسىلەن، بىر ئاخشىمى ئۆيدە ئايالىم بىلەن قىزىم ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن باشلانغان ئاشۇ جەلپكار ھەم ئازابلىق جىمجىتلىقتا تېلىۋىزورنىڭ ئاق رەڭلىرىگە خىيالىي ھەم مەستانىلارچە قاراپ ئولتۇرۇپ جانانىنى، مېنى ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشتۇرغان كىتابنى، يېڭى ھاياتنى، پەرىشتىنى، بالا-قازانى، ۋاقىتنى ئويلىدىم، بۇ

مۇزىكىنىڭ مۇھەببەت ھەققىدە ماڭا پىچىرلاشلىرىدىن بىر گۇلدەستە تىزالايدىغانلىقىم كاللامغا كەلدى. ياش تۇرۇپ، پۈتۈن ھاياتىم مۇھەببەت تۆپەيلىدىن(كۆرۈۋاتىسەن ئوقۇرمەن، كىتاب تۆپەيلىدىن دېمىگۈدەك ئەقلىم بار) ئازغانلىقى ئۈچۈن بۇ ھەقتە كىتاب، گېزىت-ژۇرناللارنىڭ، رادىئو، تېلېۋىزور، ئېلانلارنىڭ، سەھىپە يازغۇچىلىرىنىڭ، رەسسىملىك ژۇرنال سەھىپىلىرى ۋە رومانلارنىڭ ئېيتقانلىرى كاللامدىن زادى چىقمىغۇدەك ئورناپ قالدى.

مۇھەببەت دېگەن نېمە؟

مۇھەببەت تەسلىم بولۇشتۇر. مۇھەببەت مۇھەببەتنىڭ سەۋەبىدۇر. مۇھەببەت چۈشىنىشتۇر. مۇھەببەت بىر مۇزىكىدۇر. مۇھەببەت بىلەن ئېسىل قەلب بىر نەرسىدۇر. مۇھەببەت ھەسرەت شېئىرىدۇر. مۇھەببەت سۇنغان روھنىڭ ئەينەكتە ئەكس ئېتىشىدۇر. مۇھەببەت ئۆتكۈنچىدۇر. مۇھەببەت ھېچقاچان پۇشايمان قىلدىم دېمەسلىكتۇر. مۇھەببەت كىرىستاللىشىشتۇر. مۇھەببەت بېغىشلاشتۇر. مۇھەببەت بىر سېغىز كەمپۈتنى تەڭ يېمەكتۇر. مۇھەببەت يوشۇرۇن بولىدۇ. مۇھەببەت قۇرۇق گەپتۇر. مۇھەببەت بىر ئازابتۇر. مۇھەببەت "پەرىشتە" بىلەن دەرقەمدە ئۇچرىشىشتۇر. مۇھەببەت كۆز يېشىدۇر. مۇھەببەت تېلېفون كېلىشىنى كۈتۈشتۇر. مۇھەببەت پۈتۈن بىر دۇنيادۇر. مۇھەببەت كىنوخانىدا قول تۇتۇشۇپ ئولتۇرۇشتۇر. مۇھەببەت بىر مەستلىكتۇر. مۇھەببەت بىر يالماۋۇزدۇر. مۇھەببەت قارىغۇلۇقتۇر. مۇھەببەت يۈرەكنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشتۇر. مۇھەببەت مۇقەددەس سۆكۈتتۇر. مۇھەببەت ناخشىلاردا ئېيتىلىدۇ. مۇھەببەت تېرىگە ياقىدۇ.

ئىشەنچىمنى يوقىتىپ ئۆزۈمنى پۈتۈنلەي تاشلىۋېتىپ، ئەمما روھىمنى ماكانسىز قويىدىغان بىر مەسخىرىۋاز بولۇپمۇ كەتمەستىن، يەنى گويا تېلېۋىزوردىكى كۆرۈنۈشلەرگە قاراپ ئالدىنىۋېتىپ ئالدانغانلىقىمنى بىلىپ، ئالدانمىغاندا ئالدانغۇم كېلىپ بۇ

دۇردانىلەرگە ئېرىشــــتىم. ئۆزۈمنىــڭ چەكلىــك، ئەممــا مول تەجرىبىلىرىمنى ئاســـاس قىلىپ، بۇ ھەقتىكى چۈشــەنچىلىرىمنى قوشۇپ قويااي:

مۇھەببەت بىرسىنى شىددەتلىك قۇچاقلاش، ئۇنىڭ بىلەن كونا جايدا بىللە بولۇش ســېغىنچىدۇر. ئۇنى قۇچاقلاپ، پۈتۈن دۇنيانى سىرتتا قالدۇرۇش ئارزۇسىدۇر. ئىنساننىڭ ئۆز روھىغا خاتىرجەم بىر پاناھگاھ تېپىش ئىستىكىدۇر.

كۆردۈڭلارغۇ، ھېچقانداق يېڭى نەرســە دېمىدىم. شــۇنداقتىمۇ بىر نەرسە دېدىم! ئۇنىڭ يېڭى بولۇش-بولماسلىقىغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمەيمەن. بەزى دورامچى ئەخمەقلەرنىــڭ ئويلىغىنىنىــڭ دەل ئەكســىچە، بىر-ئىككى ئېغىز سۆزمۇ سـۈكۈتتىن ياخشــىدۇر. جىمى رەھىمســىزلىكى بىلەن ئاســتا-ئاســتا يول ئالغان پويىزدەك، ھايات بىزنىڭ روھىمىزنى، جىســمىمىزنى يەنچىپ ئۆتۈۋاتقاندا ســۈكۈتتە تۇرۇش، بىر ئېغىز گەپ قىلمــاســــلىق نېمىگە يــارايــدۇ؟ پەرۋەردىگارىغمۇ؟ بىر ئادەمنى تونۇيتتىم، ئۇ مەن قۇراملىق ئىدى، مۇشــۇنداق بىر ســۈكۈنات ئۈســتىمىزگە كېلىۋېرىپ بىزنى ئۆتمە-تۆشۈك قىلىدىغان دەھشەت ۋە يامانلىقلار بىلەن قارشىلىشىشتىن ياخشىراقتۇر دەپ گەپ يورغىلىتاتتى. شۇنداق، گەپ يورغىلىتاتتى، چۈنكى بۇ گەپنى ئۇ دېمەيۋاتــاتتى، ئەتىگەنــدىن كەچكىچە بىر ئۈســـتەلدە جىمجىت ئولتۇرۇپ، خەقنىڭ گەپلىرىنى بىر دەپتەرگە چىرايلىق يېزىۋاتــاتتى. بەزىــدە ئۇنىــڭ ئۆلمىگەنلىكىنى، تېخىچە خەت يېزىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ سۈكۈتىنىڭ ئىچىمدە يوغىناپ تېنىمنى تىكەنلەشــتۈرىدىغان بىر دەھشــەتكە ئايلىنىشـــىدىن قورقاتتىم.

يۈزىگە ۋە مەيدىســىگە ئوق ئاتقانىدىم، ئەمما ئۇنى ھەقىقەتەن ئۆلتۈرەلىگەنــدىمەنمۇ؟ ئــاتقىنىم پەقەت ئۈچ پــاي ئوق ئىــدى، يەنە كېلىپ ئۇ كىنوخانىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا ۋە كىنو ئاپپاراتىنىڭ كۆزۈمگە

چۈشكەن نۇرىدا ئەتراپىمنى ياخشى كۆرەلمىگەنىدىم.

ئۇنىڭ ئۆلمىگەنلىكىگە ئىشەنگەن چېغىمدا ئۇنىڭ ئۇ كىتابنى ئۆيدە كۆچۈرۈۋاتقانلىقىنى خىيال قىلاتتىم. بۇ خىيال ماڭا شۇ قەدەر دەھشەتلىك تۇيۇلاتتى! مەن، ئاقكۆڭۈل خوتۇنۇم، تاتلىق قىزىم، تېلېۋىزورۇم، گېزىتلىرىم، كىتابلىرىم، شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى ۋە ئىشخانىدىكى خىزمەتداشلىرىم، غەيۋەت-شىكايەتلىرىم، قەھۋەلىرىم ۋە تاماكىلىرىم بىلەن ئۆزۈمگە ئايدىڭ بىر تەسەللى دۇنياسى يارىتىشقا تىرىشاتتىم، قول بىلەن تۇتقىلى بولغىدەك نەرسىلەر بىلەن ئۆزۈمنى قورشاپ قوغدانغىنىمدا، ئۇ تولۇق بىر سۈكۈناتقا ئۆزىنى كەسكىن ھالدا تەسلىم قىلالايتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئۆزىگە خۇشاللىق تاپاتتى. تۈن يېرىمىدا ئۇ ئىشەنگەن ۋە ئۆزىنى كەمتەرلىك بىلەن ئاتىغان جىمجىتلىقنى ئويلىغىنىمدا، ئۇنىڭ ئۇ كىتابنى يېڭىۋاشتىن كۆچۈرۈشلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگىنىمدە، كاللامدا ئەڭ بۇيۇك مۆجىزە رېئاللىققا ئايلىنىپ، ئۇ يەردە، ئۇنىڭ ئۇستىلىنىڭ بېشىدا، ئۇ سەۋر بىلەن دائىم بىر ئىشنىلا قىلىۋاتقاندا جىمجىتلىقنىڭ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىشقا باشلىغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم. مەن ئېرىشەلمىگەن، ئەمما ئۈمىد-ئارزۇلىرىم ۋە مۇھەببىتىم شاھىد بولغان ئىشلارنىڭ سىرلىرى ئاشۇ جىمجىتلىق ۋە قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىدە ئىدى؛ شۇنداقلا جانان ياخشى كۆرگەن ئادەم خەت كۆچۈرۈۋاتقاندا، مەندەك بىرسى زادى يېتەلمەيدىغان چوڭقۇر كېچىنىڭ جىمجىتلىقى زۇۋانغا كېلىدۇ دەپ ئويلايتتىم.

15

بىر كېچە بۇ تېۋىشنى ئاڭلاش ئارزۇسىغا شۇنچىلىك بېرىلدىمكى، تېلېۋىزورنى ئۆچۈردۈم، بۇرۇنلا ئۇخلىغان ئائىلەمنى ئويغاتماستىن كىتابنى كاردۇتىمنىڭ بېشىدىن ئاستا ئالدىم ۋە ھەر

ئاخشىمى تېلېۋىزور كۆرگەچ تاماق يەيدىغان شىرەگە كېلىپ، يېڭى بىر ئىشتىياق بىلەن ئوقۇشقا باشلىدىم. هازىر قىزىم ئۇخلاۋاتقان هۇجرىدا نەچچە يىللارنىڭ ئالدىدا بۇ كىتابنى ئوقۇغانلىقىمنى مۇشۇنداق ئېسىمگە ئالدىم. ئاشۇ نۇرنىڭ كىتابتىن بالقىپ يۈزۈمگە چۈشۈشىگە شۇنچىلىك تەشنا بولدۇمكى، ئىچىمدە بىردىنلا يېڭى دۇنيانىڭ خىيالى تېپىرلىدى. بىر هەرىكەت ۋە سەۋرسىزلىك هېس قىلدىم، بۇ مېنى كىتابنىڭ مەركىزىگە ئاپىرىدىغان تىۋىشىنىڭ سىرىنى بېرىدىغان بىر تېپىرلاش ئىدى...

كىتابنى تۇنجى ئوقۇغان كۈنى كېچىسىدىكىدەك، مەهەللەمنىڭ كوچىلىرىدا ئايلىنىۋاتاتتىم. كۆز ئاخشىمى قاراڭغۇ كوچىلار هۆلچىلىك ئىدى، پىيادىلەر يولىدا بىر قانچە كىشى ئۆيىگە قايتىۋاتاتتى. ئېرەنكۆي ۋوگزالى مەيدانىغا بۇرۇلغىنىمدا تونۇش دۇكانلارنىڭ ئەينەك رامكىلىرىنى، كونا ماشىنىلارنى، پىيادىلەر يولىدىكى باققاللار ئاپىلسىن، ئالما يەشىكلىرىگە يېپىپ قويغان كونا كىلىيونكىلارنى، قاسساپ دۇكىنىدىن چىقىۋاتقان كۆك نۇرنى، دورىخانىنىڭ كونا، يوغان مېشىنى، ئىشقىلىپ هەممە نەرسىنى ئۆز جايىدا كۆردۈم. ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتقان يىللىرىدا مەهەللىدىكى ئاغىنىلىرىم بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن بارىدىغان قەهۋەخانىدا بىر-ئىككى يىگىت تېلېۋىزور رەڭلىرىگە قاراپ ئولتۇراتتى. كوچىلاردا كېتىۋېتىپ، تېخىچە ئۇخلىمىغان ئائىلىلەرنىڭ مېهمانخانا ئۆيلىرىنىڭ يېرىم ئوچۇق پەردىلىرى ئارىسىدىن، ئاشۇ تېلېۋىزور پروگراممىلىرىنىڭ چىنار دەرەخلىرىگە، نەملىشىپ كەتكەن ئىستولبىلارغا، بالكوننىڭ شادا تۈمۈرلىرىگە چۈشكەن گاهى كۆك، گاهى يېشىل، ئاندىن قىزىللىشىۋاتقان نۇرلىرىنى كۆرەتتىم.

يېرىم تارتىلغان پەردىلەر ئارىسىدىن چىققان تېلېۋىزور نۇرلىرىغا قاراپ كېتىۋاتقىنىمدا رىفقى تاغىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا توختاپ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى دېرىزىلىرىگە ئۇزۇندىن ئۇزۇن

قارىدىم. بىردىنلا، گويا جانان بىلەن خالىغانچە چىققان بىر ئاپتوبۇستىن خالىغانچە چۈشۈۋەرگەندەك، ئەركىنلىك ۋە تاسادىپىيلىق تۇيغۇسى ھېس قىلدىم. پەردىلەر ئارىسىدىن ئۆي ئىچىدىكى تېلېۋىزور يورۇتقان ئۆينى كۆرەلەيتتىم، ئەمما مەن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇش ھالىتىنى تەسەۋۋۇر قىلالايدىغان رىفقى تاغىنىڭ تۇل خوتۇنىنى كۆرەلمەيتتىم. تېلېۋىزور ئېكرانىدىكى كۆرۈنۈشكە ئەگىشىپ ئۆي بەزىدە ئاقۇش، بەزىدە جانسىز ساغۇچ بىر نۇردا يورۇيتتى. كىتاب ۋە ھاياتىمنىڭ سىرى ئۇ يەردە، ئۇ ئۆيدە كۆمۈلۈپ ياتىدۇ دەپ ئويلاپ قالدىم.

بىنانىڭ باغچىسىنى پىيادىلەر يولىدىن ئايرىپ تۇرغان تامغا چەبدەسلىك بىلەن چىقىپ، راتىبە ھامىمنىڭ بېشىنى ۋە ئۇ قاراۋاتقان تېلېۋىزورنى كۆردۈم. ئۇ رەھمەتلىك ئېرىنىڭ بوش ئورۇندۇقىغا 45 گىرادۇس يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتقاندا، خۇددى ئانامدەك بوينىنى قىسىپ ئولتۇراتتى، ئەمما ئانامدەك بىر نەرسە توقۇپ ئولتۇرماي، ھۇزۇرلىنىپ تاماكا چېكىۋاتاتتى. ئۇنىڭغا بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ، بۇ تامغا چىقىپ ئۆينىڭ ئىچىنى كۆزەتكەن مەندىن باشقا ئىككى كىشىنى ئېسىمگە ئالدىم.

بىنانىڭ ”رىفقى خات“ دېگەن ئىسىم چاپلانغان كىرىش ئىشىكىدىكى بىر كونۇپكىنى باستىم، سەل ئۆتۈپ ئېچىلغان ئىككىنچى قەۋەتتىن ئۇ ئايال پەسكە قاراپ توۋلىدى:

— كىمۇ؟

— مەن، راتىبە ھاما، — دېدىم مېنى ياخشىراق كۆرۈۋالسۇن دەپ بىر قانچە قەدەم كەينىمگە — كوچا چىرىغىنىڭ يورۇقىغا مېڭىۋېتىپ، — مەن تۆمۈر يول خادىمى ئاقىل ئەپەندىنىڭ ئوغلى ئوسمان.

— ھە، ئوسمانمۇسەن! — دېگىنىچە ئىچىگە كىرىپ

كونۇپكىنى باستى، ئىشىك ئېچىلدى.

مېنى ئۆيىنىڭ ئىشىكىدە كۈلۈمسىرەپ قارشى ئالدى ۋە مەگزىمگە سۆيۈپ "بېشىڭغىمۇ قاراپ باقاي" دېدى. ئېڭىشتۇدىم، بالىلىق چېغىمدا قىلغىنىدەك (سەل ئاشۇرۇپراق) چاچلىرىمنى پۇراپ، بېشىمنىمۇ سۆيدى.

بۇ ھەرىكەت ماڭا ئاۋۋال ئۇنىڭ رىفقى تاغا بىلەن ئۆمۈر بويى تەڭ تارتىشقان دەرد ـ ئەلىمىنى، ئىككىسىنىڭ بالىسى يوقلۇقىنى، ئاندىن ئانام ۋاپات بولۇپ يەتتە يىلدىن بۇيان بىر كىمنىڭ مېنى كىچىك بالىدەك كۆرۈپ مۇئامىلە قىلمىغانلىقىنى ئەسلەتتى. بىردىنلا شۇنچىلىك راھەتلەندىمكى، ئۆيگە كىرىۋاتقاندا ئۇ سورىماستا مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلاي دەپ ئويلىدىم.

ــ راتىبە ھامما، كوچىدا ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم، ئۆيىڭىز يورۇق تۇرۇپتۇ، كەچ بولۇپ كەتتى، شۇنداقتىمۇ بىر كىرىپ سالام بېرەي دېدىم.

ــ ئەجەپ ياخشى قىلىپسەن! ــ دېدى ئۇ،ــ تېلېۋىزورنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇر. مېنىڭمۇ كېچىسى ئۇيقۇم كەلمەي مۇشۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرىمەن. قارا، ماشىنىنىڭ بېشىدىكى ئايال بەئەينى بىر يىلان. بولغۇلۇق بىزنىڭ بالىلارغا، شۇ ساقچىلارغا بولۇۋاتىدۇ. بۇلار پۈتۈن شەھەرنىڭ كۈلىنى كۆككە سورۇيدۇ... چاي ئەكىلەيمۇ؟

لېكىن دەرھال چاي ئەكەلمىدى. بىردەم بىرلىكتە تېلېۋىزور كۆردۇق. " قارا شۇنىڭغا، شۇ نومۇسسىزغا..." دېدى ئۇ بىر چاغدا ئېكراندىكى ئوتقاشتەك بىر ئامېرىكا گۈزىلىنى كۆرسىتىپ. ئۇ گۈزەل كىيىملىرىنى بىر ئاز يېشىۋېتىپ، بىر ئادەم بىلەن ئۇزاق سۆيۈشتى ۋە راتىبە ھامما بىلەن ئىككىمىز چىقارغان تاماكا ئىسلىرى ئارىسىدا زىنا قىلدى. شۇ ئەسنادا، ئېكراندا كۆرۈنگەن نۇرغۇن ماشىنىلار، كۆۋرۈكلەر، تاپانچىلار، كېچىلەر، ساقچىلار ۋە

گۈزەللەردەك راتىبە ھاممۇ يوقاپ كېتىۋاتاتتى. جانان بىلەن بىللە بۇ فىلىمنى كۆرگىنىمىزنى ئەسلىيەلمەيتتىم، ئەمما جانان بىلەن بىللە كۆرگەن كىنو ئەسلىمىلىرىنىڭ مېنى ئازابلاپ ئىچىمدە تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتىم.

راتىبە ھاممۇ چاي ئەكىلىش ئۈچۈن ئىچكىرىكى ئۆيگە ماڭغىنىدا بۇ ئازابلاردىن قۇتۇلۇش، مېنى دەردمەن بىر ئادەم قىلغان بۇ ھاياتنىڭ، ئۇ كىتابنىڭ سىرىنى يېشىپ، ئازراق بولسىمۇ راھەتلىنىۋېلىش ئۈچۈن بۇ يەردە، بۇ ئۆيدە بىر نەرسىلەرنى تېپىشقا مەجبۇر بولۇپ قالغىنىمنى چۈشەندىم. بىر بۇلۇڭدىكى قەپەستە ئۇخلاپ قالغان سېرىق قۇشقاچ بالىلىق چېغىمدا رىفقى تاغا مېنى بۇ ئۆيدە ئوينىتىۋاتقاندا جايىدا جىم تۇرالمايدىغان قۇشمىدۇ ياكى ئۇنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكىلەرنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن تۇتۇلۇپ قەپەسكە سولانغان يېڭى قۇشمىدۇ؟ كۆڭۈل قويۇپ رامكىغا ئېلىنىپ تامغا ئېسىپ قويۇلغان ۋاگون ۋە پاراۋوز رەسىملىرىمۇ بۇرۇنقى جايىدا ئىدى، ئەمما ئۇلارنى بالىلىق چېغىمدا دائىم بەختىيار بىر كۆن نۇرى ئىچىدە ۋە رىفقى تاغىنىڭ چاقچاقلىرىنى ئاڭلاۋېتىپ، تېپىشماقلىرىغا جاۋاب بېرىشكە تىرىشىۋېتىپ كۆرگەنىدىم، ئەمدى كۆپ قىسمى ئىشلىتىلىشتىن قالغان بۇ ھارغىن نەرسىلەرنىڭ تېلېۋىزور نۇرى ئاستىدا ئۇنتۇلۇپ، چاڭ-توزانغا كۆمۈلۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ پەرىشان بولدۇم. بىر ئەينەكلىك ئىشكاپنىڭ يېرىمىدا ھەر خىل ئىچىملىك، يەنە يېرىم قۇتا جىنەستە ئىچىملىكى بار ئىدى. بۇنىڭ يېنىدا بالىلىق چېغىمدا دادام بىلەن رىفقى تاغىنىڭ ئۆيىگە بارغان ۋاقىتلاردا ئۇ ماڭا ئوينا دەپ بەرگەن كونتروللۇق بىلەت تەشكۈچ تۆمۈريول خىزمەت مېداللىرى بىلەن پاراۋوز شەكلىدىكى چاقماقنىڭ ئارىسىدا تۇراتتى. مودېل ۋاگونلارنىڭ، سۈنئىي كرىستال كۈلدانىنىڭ ۋە 25 يىللىق پويىز ۋاقىت جەدۋىلىنىڭ ئارقىسىدىكى ئەينەكتە كۆرۈنگەن

ئىشــــكاپىنىڭ يەنە بىر كۆزنىكىدە 25ـ30 دانە كىتاب كۆرۈپ يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقتى.

بۇلار رىفقى تاغا «يېڭى ھايات»نى يېزىۋاتقان يىللاردا ئوقۇغان كىتابلار بولۇشى كېرەك ئىدى. شۇنچە سەپەرلەردىن، شۇنچە يىللاردىن كېيىن جانىنىڭ ھەقىقىي مەۋجۇت ئىزىغا ئۇچرايدىغاندەك بىر ھاياجان پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى قاپلىدى.

چېيىمىزنى ئىچىۋاتقاندا، تېلېۋىزورغا قاراۋاتقاندا، راتىبە ھامما ئاۋۋال بالامنىڭ قانداقلىقىنى، ئاندىن ئايالىمنىڭ قانداقراق بىر ئايال ئىكەنلىكىنى سورىدى. ئۇنى تويۇمغا چاقىرمىغانلىقىمنىڭ ئەيىبكارلىق تۇيغۇسى بىلەن بىر نەرسىلەرنى دەيتتىم، ئايالىمنىڭ ئەسلىدە بىزنىڭ كوچىدا ئولتۇرىدىغان بىر ئائىلىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى ئېيتتىم، كېيىن ئايالىم بولغۇچىنى كىتابنى تۇنجى ئوقۇغان چاغلاردا تۇنجى كۆرگەنلىكىمنى ئەسلىدىم. ئۆيىمىزنىڭ ئۇدۇلىدىكى بوش ئۆيگە ئورۇنلاشقان ۋە ئۇ ئاخشىمى لامپۇچكىنىڭ كۈچلۈك يورۇقىدا، ئېچىقلىق تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدا ھەممىسى بىرلىكتە تاماق يېگەن ئائىلىنىڭ قىزىنى، يەنى نەچچە يىللاردىن كېيىن مەن ئالغان ئۇ تەلەيسىز قىزنى ئۇ كىتابنى تۇنجى قېتىم ئوقۇغان كۈنى تۇنجى رەت كۆرگىنىم تاسادىپىيلىقمۇ ياكى ئۆيلىنىپ نەچچە يىللاردىن كېيىن ھاياتىمنىڭ مەخپىي ئەندىزىسىنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن رىفقى تاغىنىڭ ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇپ شۇ تاسادىپىيلىقنى ئەسلەپ بايقىغىنىم تاسادىپىيلىقمۇ؟ بۇ تاسادىپىيلىقلارنىڭ قايسىسى بەكرەك ئاساسلىق ھەم ھەيران قالارلىق؟ قىزنىڭ چاچلىرى سېرىق، تېلېۋىزور ئېكرانى يېشىل ئىدى دەپ ئويلىغىنىمنى ئەسلىدىم.

شۇنداق قىلىپ ئەسلىمە، تاسادىپىيلىق ۋە ھايات ھەققىدە كۆڭۈللۈك بىر ئەقىل گادىرماچلىقى ئىچىدە ئۆزۈمنى يوقاتقاندا راتىبە ھامما بىلەن مەھەللىدىكى سۆز-چۆچەك ، يېڭى ئېچىلغان

قاسساپ دۇكىنى، مەن كىرىدىغان ساتىراشخانا، كونا كىنوخانىلار، دادىســـــنىڭ ئاياغ دۇكىنىنى چوڭايتىپ بىر كارخانا قۇرۇپ باي بولغاندىن كېيىن مەھەللىنى تاشلاپ كەتكەن بىر دوستۇم ھەققىدە پاراڭلاشـــتۇق. ســۆكۈت بىلەن ئۆزۈلۈپ تۇرغان بۇ پارچە-پۇرات سۆھبىتىمىز "ھايات نەقەدەر خاراب" دەۋاتقاندا، تاپانچا ئاۋازلىرى، شەھۋانىي ھەرىكەتلەر، ۋارقىراپ-جارقىراشلار، چۈشۈپ كەتكەن ئايروپىلانلار، پارتلىغان بىنزىن تۇڭلىرى بىلەن قىزىپ كەتكەن تېلېۋىزور" لېكىن يەنە خاراب قىلىش لازىم" دەيتتى، ئەمما بىز بۇنىڭدىن بىئارام بولمايتتۇق.

خېلى كەچ بولغاندا تېلېۋىزوردىكى ئىگراشلار، جۆيلۈشلەر ۋە ئۆلۈم پەريادلىرى ھىنــدى ئوكيانىنىڭ christmas ئارىلىدا ياشايدىغان قىزىل، قارا قىسقۇچ پاقىلار ھەققىدىكى ھۆججەتلىك فىلىمگە ئورون بوشـاتقاندا مەن—زەھەرلىك ئىشـپىيون ئەسلى تېمىغا ئېكراندىكى سەزگۈر قىسقۇچ پاقىدەك يېقىنلىشىپ:

—بۇرۇن ھەممە نەرسە نېمىدېگەن ياخشى ئىدى،— دېيىشكە جۈرئەت قىلدىم.

—ياش چېغىڭدا ھايات گۈزەلدۇر،— دېدى راتىبە ھاما. ئەمما ئېرى بىلەن ئۆتكۈزگەن ياشـلىق دەۋرى ھەققىدە (بەلكى باللار ھېكايىلىرىنى، تۆمۈر يول خىزمەتچىلىرى روھىنى، رىفقى تاغىنىڭ ئەسـەرلىرىنى، رەسـىملىك رومانلىرىنى سـورىغانلىقىم ئۈچۈن) كۆڭۈللۈك بىر گەپ قىلمىدى.

—رىفقى تاغاڭ يېزىپ سـىزىش ھەۋىسـى بىلەن ھەر ئىككىمىزنىڭ ياشلىقىنى نابۇت قىلدى.

ئەسلىدە، دەسلەپكى يىللاردا ئېرىنىڭ «تۆمۈريول» ژۇرنىلىغا ئەسەر يېزىشىنى، ژۇرنالچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشىنى قوللىغانىدى. چۈنكى مۇشـۇ باھانىدە رىفقى تاغا تۆمۈر يول مۇپەتتىشـلىرىنىڭ ئۇزۇن سـەپەرلىرىدىن بىرئاز بولسـىمۇ قۇتۇلاتتى، راتىبە ھامممۇ

ئۆيدە يالغۇز، نەچچە كۈنلەرگىچە ئېرىنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولمايتتى. شۇ چاغلاردا رىفقى تاغا تۆمۈر يول خادىملىرىنىڭ بالىلىرىمۇ ژۇرنالنى ئوقۇسۇن، بۇ مەملىكەتنى تۆمۈر يول ياساش ئارقىلىق قۇتقۇزىۋالغىلى بولىدىغانلىقىغا ئىشەنسۇن دەپ ژۇرنالنىڭ ئاخىرقى بەتلىرىگە رەسىملىك ھېكايىلەرنى سىزىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. " بەزى بالىلار بۇلارنى بەك ياخشى كۆرەتتى، شۇنداق ئەمەسمۇ يا؟ " دېدى راتىبە ھاما تۇنجى قېتىم كۈلۈمسىرەپ، مەنمۇ ئۇ ۋەقەلەرنى قانداق مەپتۇن بولۇپ ئوقۇغانلىقىمنى، «پېرتېۋ بىلەن پېتېر» چاتما ھېكايىسىنى يادقا بىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

— ئەمما ئۇنى شۇ يەردە بولدى قىلسا بولاتتى، ئۇنچىلىك ئەستايىدىل بولۇپ كەتمىسىمۇ بولاتتى، — دەپ گېپىمنى بۆلدى. ئۇنىڭ قارىشىچە، ئېرىنىڭ خاتالىقى شۇكى، رەسىملىك ھېكايىلەرنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشى ھەققىدە ئۇ بابىئالىدىكى[1] ھېلىگەر بىر نەشرىياتچىنىڭ تەكلىپىگە ئالدىنىپ، بۇلارنى ئايرىم بىر ژۇرنال قىلىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. — شۇنىدىن كېيىن ئۇنىڭ كېچىسىمۇ، كۈندۈزىمۇ ئۆزىگە ئاشىمىدى، تەپتىش سىياھىتىدىن، ئىدارىسىدىن ھېرىپ-ئېچىپ كېلىپلا ئۇستىلىدە ئولتۇرۇپ، تاڭ ئاتقۇچە ئىشلەيتتى.

بۇ ژۇرناللار بىر مەزگىل ئوقۇلغان، ئەمما دەسلەپتە نام قازىنىپ، ئۇزاق ئۆتمەي تارىخىي رەسىملىك رومانلار، قاغانلار، باتۇر ئوغلانلار، خاقانلار، يەنى بىزانسلىقلار[2] بىلەن جەڭ قىلىشقان

[1] بابىئالى — ئوسمان ئىمپېرىيىسى زامانىدا ئىچكى، تاشقى ئىشلار ئورگانلىرى تۇرۇشلۇق ئوردا-ساراي. بۇ يەردە ئىستانبۇلدىكى نەشرىياتچىلىق مەركىزىنى كۆرسىتىدۇ، — ت.

[2] بىزانس — مىلادى395 — 330-يىللاردا قۇرۇلغان، مىلادى 1453-يىلى ئىستانبۇلنىڭ فەتھى قىلىنىشى بىلەن ھۆكۈمرانلىقى ئاياغلاشقان ۋىزانتىيە

تۇرك جەڭگىۋارلىرى مودا بولغاندا، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئىناۋەتتىن چۈشۈپ كەتكەنىدى.

— ئۇ ئارىلىقتا «پېرتېۋ بىلەن پېتېر» بىر ئاز سېتىلدى، پۇلمۇ تاپتۇق. ئەمما كۆپ پۇلنى، ئەلۋەتتە قىزىل كۆز نەشرىياتچى تاپتى، — دېدى راتىبە هاما. قويمىكەش نەشرىياتچى رىفقى تاغىغا ئامېرىكا تۆمۈر يولىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پادىچى نوچى ۋە قاراقچى-بۇلاڭچىلىق رولىنى ئالىدىغان تۇرك باللىرىنىڭ هېكايىلىرىنى ئەمدى تاشلاپ، ئۇ كۈنلەردە بەك سېتىلىدىغان باتۇر ئوغلانلار، قاغانلار، ئادىل چەۋەندازلاردەك نەرسىلەرنى سىزىپ ئەكېلىشىنى ئېيتىپتۇ. " ئىچىدە پويىز كۆرۈنۈشى بولمىسا سىزمايمەن" دەپتۇ رىفقى تاغا. ۋاپاسىز نەشرىياتچى بىلەن ئۇنىڭ ئالاقىسى مۇشۇنداق ئۈزۈلۈپتۇ. ئۇ بىر مەزگىل ئۆيىدە رەسىملىك رومانلارنى ئۆزلىكىدىن سىزىپتۇ، باشقا نەشرىياتچىلارنى ئىزدەپتۇ، بىر چاغلاردىن كېيىن ئېتىبارسىز قېلىپ خاپا بوپتۇ.

— نەشىر قىلىنمىغان ئۇ هېكايىلەر هازىر نەدە؟— دېدىم مەن ئۆيگە كۆز يۈگۈرتكەچ.

ئۇ جاۋاب بەرمىدى، قورسىقىدىكى تۆللەنگەن تۇخۇملارنى دېڭىز سۈيى كۆتۈرۈلگەن مۇۋاپىق بىر پەيتتە چىقىرىش ئۈچۈن پۈتۈن بىر ئارالنى باشتىن ئاياغ كېزىپ چىققان جاپاكەش، قارا، چىشى قىسقۇچ پاقىنىڭ مۇشەققەتلىك سەپىرىنى ئېكراندىن بىر هازا كۆردى.

— ئۇلارنىڭ هەممىسىنى تاشلىۋەتتىم،— دېدى ئۇ،— ئىشكاپلارغا تۇشۇپ كەتكەن رەسىم، ژۇرنال، پادىچى نوچىلار ۋەقەلىرى، ئامېرىكىلىقلار ۋە پادىچى نوچىلار هەققىدىكى كىتابلار،

ئىمپېرىيىسى، شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ يەردە شۇ ئىمپېرىيىنىڭ ئەسكەرلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، — ت.

كىيىنىشـــلىرىنى نۇســـخىلىۋالغان كىنو كىتابلىرى، «پېرتېۋ بىلەن پېتېر»لەر، ئەيتــاۋۇر بىر نېمىلەر... ئۇ مېنى ئەمەس، شـــۇ نەرسىلەرنى ياخشى كۆرەتتى.

— رىفقى تاغا باللارغا بەك ئامراق ئىدى.

— ئامراق ئىدى، ئامراق ئىدى، — دېدى،— ياخشـــى ئادەم ئىدى، ھەممە كىشىنى ياخشى كۆرەتتى، بۇنداق ئادەم ھازىر بارمۇ؟

بەلكىم رەھمەتلىك ئېرىنىڭ ئارقىســـىدىن بىر-ئىككى ئېغىز شىكايەت قىلىپ سالغانلىقىدىن پەيدا بولغان گۇناھ تۇيغۇسى بىلەن بىر ئاز كۆز يېشـــى قىلدى. ئېكراندا قاتتىق دولقۇنلارنىڭ ۋە دېڭىز قۇشـــلىرىنىڭ قۇربانى بولماســـتىن قۇرۇقلۇققا چىقالىغان بىر قانچە تەلەيلىك قىسقۇچ پاقا باللىرىغا قاراۋاتقانىدى، قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىـدا نەدىن چىقارغىنىغا مەن ھەيران قالغان بىر قولياغلىق بىلەن يېشىنى سۈرتتى، بۇرنىنى سۈرتتى.

— يەنە،— دېدى دىققەتلىك ئىشـپيون دەل شـۇ چاغدا، — رىفقى تــاغــا چوڭلار ئۈچۈن «يېڭى هــايــات» دەپ بىر كىتــاب يېزىپتىكەن، باشقا بىر نام بىلەنمۇ نەشر قىلىپتۇدەك.

— نەدىن ئاڭلىدىڭ سـەن بۇنى؟—دەپ سـۆزۈمنى بۆلدى، — ئۇنداق ئىش يوق.

ئۇ مـاڭـا بىر قـاراپ قويۇپ، ئـاچچىقى بىلەن بىر تـال تـامـاكـا تۇتـاشـــتۇرۇپ ئىســـنى قاتتىق پۈۋلەپ شـــۇنچە غەزەپلىـك بىر جىمجىتلىققا چۆمدىكى، زەھەرلىك ئىشــپيون جىم بولۇشــقا مەجبۇر بولدى.

بىر هازاغىچە پاراڭلاشـــمىدۇق. ئەمما بىر ئىشـــنىڭ بولۇشـــنى كۈتـۈپ يەنە قـوپـۇپ كېـتەلـمـىـدىـم، هــايــاتـنـىــڭ كـۆرۈنـمەس تەڭداشلىقىنىڭ ئەمدى نامايان بولۇشىنى كۈتتۈم.

تېلېۋىزوردىكى ھۆججەتلىك فىلىم تۈگىگەنـدە، قىســـقۇچ پاقا بولۇشـــنىڭ ئىنســـان بولۇشـــتىنمۇ بەتتەر ئىكەنلىكىنى ئويلىغاچ

تەسەللى ئىزدەۋاتاتتىم، راتىبە هاما قوپال، كەسكىن هەرىكەتلىرى بىلەن ئورنىدىن قوپتى، مېنى قولۇمدىن تۇتۇپ ئەينەك ئىشكاپنىڭ ئالدىغا تارتىپ ”قارا“دېدى، بېشى ئېگىك تىكلەنمە چىراغنى ياققاندا تامدىكى بىر رەسىم يورىدى.

هەيدەر پاشا پويىز ئىستانسىسىنىڭ ئالدىدىكى پەلەمپەيلەردە، ئوخشاش چاپان، ئوخشاش شىملارنى كىيىپ ئوخشاش گالستۇك تاقىغان ۋە كۆپ قىسمى ئوخشاش بۇرۇت قويۇۋالغان 35 ـ 40 ئادەم فوتو ئاپپاراتقا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇۋاتاتتى.

ــ تۆمۈر يول مۇپەتتىشلىرى، ئۇلار بۇ مەملىكەتنىڭ تۆمۈر يول بىلەن تەرەققىي تاپىدىغانلىقىغا ئىشەنگەنىدى، ـــ دېدى راتىبە هاما ۋە بىر بارمىقى بىلەن رىفقى تاغىنى كۆرسەتتى.

رىفقى تاغا مەن باللىقىمدا تونۇيدىغان، نەچچە يىللاردىن بېرى خىيال قىلغىنىمدەك هالەتتە ئىدى. ئوتتۇرا بويدىن سەل ئېگىز، ئورۇق، بىر ئاز قاملاشقان ۋە بىچارە چىرايلىق ئىدى. باشقىلار بىلەن بىرلىكتە بولۇشتىن، ئۇلارغا ئوخشىغانلىقىدىن خۇشال هالدا بىلىنەر ـ بىلىنمەس كۈلۈمسىرەيتتى.

ــ قارا، مېنىڭ هېچكىمىم يوق، ــ دېدى راتىبە هاما، ــ تويۇڭغا بارالمىدىم، بۇنى بولسىمۇ ئال، ـــ قاچا ـ قۇچا ئىشكاپىدىن ئالغان كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنى قولۇمغا تۇتقۇزدى، ـــ ئۆتكەندە پويىز ئىستانسىسىدا ئايالىڭ بىلەن قىزىڭنى كۆردۈم. نېمىدېگەن چىرايلىق ئايال! قەدرىنى بىلەمسەن؟

قولۇمدىكى قۇتىغا قاراپ، ئەيىبكارلىق، يېتەرسىزلىك تۇيغۇسىدا تولغىناتتىم، بۇنداق دېسەم، ئوقۇرمەن بەلكىم ئىشەنمەس. نېمىنى ئەسلىگىنىمنى بىلەلمەستىن بىر نەرسىنى ئەسلەۋاتاتتىم دېسەم بولار. كۈمۈش رەڭ كەمپۈت قاچىسىنىڭ ئەينىكىدە پۈتۈن ئۆي، مەن ۋە راتىبە هاما كىچىكلەپ، يۇمىلاقلىنىپ، ياپىلاقلىنىپ ئەكس ئەتتۇق. دۇنيانى ئاچقۇچ

تۆشۈكلىرىدەك كۆزلىرىمىز بىلەن ئەمەس، باشقا بىر مەنتىقىنىڭ فوكۇس نۇقتىسىدىن تەسادىپىي كۆرۈش نەقەدەر سېھىرلىك-ھە! ئەقىللىق باللار بۇنى چۈشىنىدۇ، ئەقىللىق چوڭلار بۇنىڭغا كۆلۈمسىرەيدۇ. ئوقۇرمەن، كاللامنىڭ يېرىمى باشقا بىر يەردە، يەنە بىر يېرىمى باشقا بىر نەرسىدە توختاپ قالغانىدى. سىزدىمۇ شۇنداق ئىش بولامدۇ: بىر نەرسىنى ئەسلىمەكچىدىڭىز، ئەمما سەۋەب تاپالماي، ئەسلەشنى باشقا بىر ۋاقىتقا تاشلاپ قويىدىڭىز.

— راتىبە ھاما، — دېدىم رەھمەت ئېيتىشنىمۇ ئۇنتۇپ، ئىشكاپنىڭ يەنە بىر كۆزنىكىدىكى كىتابلارنى ئىشارەتلىدىم، — بۇ كىتابلارنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟

— نېمە قىلىسەن ئۇلارنى؟

— ئوقۇيتتىم، — دېدىم، قاتىل بولغانلىقىم ئۈچۈن كېچىلىرى ئۇيقۇم كەلمەيدۇ، دېمىدىم، — كېچىلىرى ئوقۇيمەن، تېلېۋىزورغا قارىسام كۆزۈم چارچاپ كېتىدۇ، ئۇزۇن كۆرەلمەيمەن.

— ئالساڭ ئال، — دېدى شۈبھىلىنىپ،— ئەمما ئوقۇپ بولۇپ قايتۇرۇپ بەر. ئىشكاپنىڭ ئۇ يېرى بوش قالمىسۇن. رەھمەتلىك دائىم ئۇ كىتابلارنى ئوقۇيتتى.

شۇنداق قىلىپ، پەرىشتىلەر شەھىرى لوس ئانژېلىستىكى ئەسكى ئادەملەرنى، كوكائىنچى بايلارنى، پاھىشىلەردەك كۆرۈنىدىغان بىتەلەي چولپان نامزاتلىرىنى ، غەيرەتلىك ساقچىلارنى، شۇنچە پاك، گۇناھسىز باللارنىڭ شادلىقىدەك بەخت ئىچىدە بىر-بىرىنىڭ مۇرادىغا دەرھال يېتىپ، ئاندىن بىر-بىرىنىڭ ئارقىسىدىن شۇنچە ئەيىبلىشىپ، غەيۋەتنى قىلىشىدىغان سەتەڭ، كېلىشكەن ئادەملەرنى كۆرسەتكەن بىر كىنونى راتىبە ھاما بىلەن كۆرگەندىن كېيىن، كېچە خېلى بىر ۋاق بولغاندا كىتابلارغا تولغان يوغان بىر يالتىراق خالتىنى كۆتۈرۈپ، خالتىنىڭ ئۈستىدە دۇنيانى، كىتابلارنى، كوچا چىراغلىرىنى، يوپۇرماقلىرى تۆكۈلۈۋاتقان

سۆگەتلەرنى، قاراڭغۇ ئاسماننى، ئازابلىق كېچىنى، نەم ئاسفالت يولنى، خالتىنى كۆتۈرگەن قولۇمنى، بىلىكىمنى، مېڭىشلىرىمنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسى بىلەن ئۆيگە قايتتىم.

ئانام ھايات چېغىدا ئارقا ئۆيگە قويۇپ قويۇلغان، مەن بىر قانچە يىللار مەكتەپ ۋە ئۇنىۋېرسىتېت تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ «يېڭى ھايات»نىمۇ تۇنجى قېتىم ئوقۇغان مېھمانخانا ئۆيدىكى ئۈستەلىمگە كىتابلارنى كۆڭۈل قويۇپ تىزدىم. كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنىڭ ئېغىزى چىڭ ئېتىپ كەتكەنىدى، ئېچىلمايتتى، ئۇنىمۇ كىتابلارنىڭ يېنىغا قويدۇم ۋە بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ئۇلارغا زوق بىلەن قارىدىم. كىتابلار 33 پارچە ئىدى. ئارىسىدا «تەسەۋۋۇپ ئاساسلىرى»، «باللار پسىخولوگىيىسى»، «قىسقىچە دۇنيا تارىخى»، «بۈيۈك پەيلاسوپلار ۋە بۈيۈك زومىگەرلەر»، «رەسىملىك ھەم ئىزاھاتلىق چۈش تەبىرلىرى» دېگەندەك قوللانمىلار، مىللىي مائارىپ مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ۋە بەزى مىنىستىرلىكلەرگە، باش ئىدارىلەرگە ھەقسىز تارقىتىلغان كلاسسىك ئەسەرلەر مەجمۇئەسىدىن دانتېنىڭ، ئىبنى ئەرابىنىڭ، رىلكېنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمىلىرى، «ئەڭ گۈزەل مۇھەببەت شېئىرلىرى»، «ۋەتەن ھېكايىلىرى» دېگەندەك گۈلدەستىلەر، رەڭگارەڭ مۇقاۋىلىق «ژۇلېس ۋېرنې»، «شېرلوك ھولمس»، «مارك تۋېن ئەسەرلىرىدىن تەرجىمىلەر »، «كون-تىكى»، «داھىيلارمۇ بالا ئىدى»، «ئاخىرقى بېكەت»، «ئۆي قۇشلىرى»، «ماڭا بىر سىر ئېيت»، «مىڭ بىر تېپىشماق» دېگەندەك كىتابلار بار ئىدى.

كىتابلارنى شۇ كېچىسىلا ئوقۇشقا باشلىدىم. شۇنداقلا بۇ كېچىدىن باشلاپ «يېڭى ھايات»تىكى بەزى كۆرۈنۈشلەرنىڭ، بەزى ئېپادىلەرنىڭ، بەزى خىياللارنىڭ يا بۇ كىتابلاردىن ئىلھاملىنىپ

يېزىلغانلىقىنى، ياكى ئۇلاردىن بىۋاسىتە ئېلىنغانلىقىنى بىلدىم. رىففى تاغا«Tommiks»، «Pekos Bill» ۋە «يالغۇز ئەمەلدار» ژۇرناللىرىدىكى نەرسىلەرنى ۋە رەسىملەرنى ئۆزى سىزغان باللار كىتابلىرىغا بەھۇزۇر ھالدا، ئادەتلىنىپ قالغان بويىچە كۆچۈرۈپ ئالىۋەرگەندەك،«يېڭى ھايات»نى يېزىۋاتقاندىمۇ بۇ كىتابلاردىن پايدىلانغانىدى. بىر نەچچە مىسال كۆرستەي:

” پەرىشتىلەر ئىنسان دېيىلگەن بۇ دۇنيا خەلىپىسىنىڭ يارىتىلىشىدىكى سىرنى بىلەلمىدى“

— ئىبنى ئەرابى، «فۇسۇسۇلھىكەم»

” بىز جانجىگەر ھەمراھ، سەپەرداشلار ئىدۇق، بىز بىر-بىرىمىزگە شەرتسىز ياردەمچى ئىدۇق“

— نەشاتى ئاقفەلەم، «داھىيلارمۇ بالا ئىدى»

”شۇنداق قىلىپ ئۆيۈمنىڭ تەنھالىقىغا قايتتىم ۋە ئۇ گۈزەل قىزنى ئويلاشقا باشلىدىم. ئۇنى ئويلاۋېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، كۆز ئالدىمدا ئاجايىپ بىر خىيالەت نامايان بولدى.“

— دانتى، «يېڭى ھايات»

” بەلكىم بىز شۇنداق نەرسىلەرنى دېيىش ئۈچۈن بۇ دۇنيادا تۇرىمىز: ئۆي، كۆۋرۈك، بۇلاق، ئىشىك، كوزا، مېۋىلىك دەرەخ، دېرىزە، — بەلكىم شۇمۇ بار: تۈۋرۈك، مۇنار... ئەمما دېيىش ئۈچۈن، ئۇنتۇما، ئاھ، شۇنداق بىر دېيىش ئۈچۈنكى، بۇ نەرسىلەر بۇنچىلىك كۆپ مەۋجۇت بولۇشىنى ئۆزلىرىمۇ ھېچقاچان ئويلىمىغانىدى“. — رىلكې، «دۇئىنو مەرسىيىلىرى»

”ئەمما بۇ ئەتراپتا ھېچقانداق ئۆي يوق ئىدى، خارابىلىكتىن باشقا بىر نەرسە كۆرۈنمەيتتى. بۇ خارابىلەر ۋاقىت سەۋەبىدىن ئەمەس، بەلكى بىر تالاي ئاپەتلەر تۈپەيلىدىن شەكىللەنگەندەك قىلاتتى.“ — ژۇلېس ۋېرنې، «نامسىز ئائىلە»

”قولۇمغا بىر كىتاب كىرىپ قالدى. ئوقۇسام بىر قانچە توملۇق

كىتابتەك قىلاتتى، ئوقۇمىسام بىر توپ يېشىل يىپەك رەختتەك تۈسكە كىرىپ قالاتتى... شۇ چاغلاردا كىتابنىڭ رەقەملىرىگە، ھەرپلىرىگە قاراپ قاپتىمەن، قول يازمىسىدىن بۇنىڭ ھەلەب قازىسى شەيخ ئابدۇرەھماننىڭ ئوغلى تەرىپىدىن يېزىلغانلىقىنى بىلدىم. ئېسىمگە كەلسەم، ھازىر سىز ئوقۇۋاتقان بابنى يېزىۋاتاتتىم؛ بىردىنلا شۇنى چۈشەندىمكى، شەيخنىڭ ئوغلى يازغان ۋە مەن چۈشۈمدە كۆرگەن باب بىلەن ھازىر مەن يېزىۋاتقان كىتابتىكى باب بىر-بىرىگە ئوخشايدۇ."

— ئىبنى ئەرابى، «فۇتۇھاتۇل مەككىيە»

" ئىشقى مۇھەببەت ماڭا شۇنچىلىك تەسىر قىلدىكى، پۈتۈنلەي ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا كىرگەن جىسمىم كۆپ ھاللاردا ئېغىر ۋە جانسىز بىر نەرسىدەك ھەرىكەت قىلاتتى."

— دانتى، «يېڭى ھايات»

" ھاياتنىڭ قايتماقچى بولغانلار ئۇ تەرىپىگە ئۆتسە بولمايدىغان رايونىغا قەدەم باستىم."

— دانتى، «يېڭى ھايات»

16

كىتابىمىزنىڭ شەرھ قىسمىغا كەلگەنلىكىمىز مەلۇم بولدى دەپ ئويلايمەن. ئۈستىلىمدە تۇرغان 33 كىتابنى نەچچە ئاي قايتا-قايتا ئوقۇدۇم. سارغايغان بەتلەردىكى سۆزلەرنىڭ، جۈملىلەرنىڭ ئاستىنى سىزدىم، دەپتەرلەرگە، قەغەز پارچىلىرىغا خاتىرە قالدۇردۇم، خىزمەتچىلىرى ئوقۇرمەنلەرگە " بۇ يەردە نىمە ئىشىڭ بار!" دەپ قارايدىغان كۇتۇپخانىلارغا باردىم.

ھايات دېيىلگەن ئۇ دولقۇنغا بىر مەزگىل ئۆزىنى ھەۋەس بىلەن ئاتقان ۋە كۈتكىنىگە ئېرىشەلمىگەن قانچىلىغان دەردمەن

ئادەملەردەك، ئوقۇغانلىرىمدىن، ئۆزۈم سېلىشتۇرغان بەزى خىياللاردىن، تەسۋىرلەردىن ئەسەرنىڭ ئۆز ئىچىدىكى يوشۇرۇن پىچىرلاشلارنى بايقايتتىم، بۇلاردىن سىرلارنى تېپىپ، ئۇلارنى رەتكە تۇرغۇزۇپ، ئارىسىدا يېڭى مۇناسىۋەتلەر ئورنىتاتتىم ۋە يىڭنىدە قۇدۇق قازغاندەك سەۋرچانلىق بىلەن شەكىللەندۈرگەن بۇ مۇناسىۋەتلەر تورىنىڭ مۇرەككەپلىكىدىن پەخىرلىنىپ، ھاياتتا مەقسىتىمگە يېتەلمىگەن ئىشلارنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشقا تىرىشاتتىم. مۇسۇلمانلار شەھىرىدىكى كۇتۇپخانا ئىشكاپلىرىنىڭ باشقا كىتابلارغا يېزىلغان قول يازما چۈشەندۈرۈشى ۋە شەرھلەرگە قانداق تولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەنلەر بۇنىڭغا ھەيران قالىدىم دېسە، كوچىلاردىكى ئاشۇ دەردمەن ئادەملەر توپىغا بىر نەزەر سالسىلا كۇپايە.

مۇشۇ تىرىشچانلىقىم جەريانىدا، رىففقى تاغىنىڭ بۇ كىتابچىسىغا ئۇ باشقا بىر كىتابتىن ئالغان يېڭى بىر جۈملە، خىيال، پىكىرگە دۇچ كەلسەم، خىياللىرىدىكى پەرىشتە قىزنىڭ ھەرگىز ئۇنچىلىك پاك ئەمەسلىكىنى بىلگەن خىيالپەرەس يىگىتتەك، ئاۋۋال بىر مەيۈسلۈككە ئۇچراپ، ئاندىن ھەقىقىي مۇھەببەت قۇربانىدەك، دەسلەپتە پاك كۆرۈنمىگەن نەرسىنىڭ ئەسلىدە ناھايىتى چوڭقۇر يوشۇرۇنۇپ ياتقان سېھىرلىگۈچى سىرىنىڭ، تەڭداشسىز ھېكمەتنىڭ ئىشارىتى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەكچى بولاتتىم.

باشقا كىتابلار بىلەن بىرلىكتە «دۈئىنو مەرسىيىلىرى»نى قايتا ـ قايتا ئوقۇۋېتىپ، ھەر قانداق ئىشنى پەرىشتىنىڭ ياردىمى بىلەن ھەل قىلالايدىغانلىقىمغا ئىشەندىم؛ بەلكىم بۇ مەزكۇر مەرسىيەلەردىكى پەرىشتىنىڭ رىففقى تاغا ئۇ كىتابتا تىلغا ئالغان پەرىشتىنى ئېسىمگە سالغىنىدىن كۆرە، جانان بىلەن ئۆتكۈزگەن كېچىلەرنى بەكرەك سېغىنغانلىقىم، ئۇنىڭ پەرىشتە ھەققىدىكى گېپىنى ئەسلىگەنلىكىمدىن بولسا كېرەك. تۈن يېرىمدىن خېلى

ئۆتۈپمۇ تـاققىر-تۇققۇرلىرى تۈگـمەيـدىغـان ئۇزۇن يۈك پويىزلىرى شـــەرققە مېڭـــىپ ئۆتۈپ كەتكەنـــدىن كېيىن مەھەللە چۆمگەن جىمجىتلىقتا بىر نۇرنىڭ، تىپىرلاشنىڭ، مەن ئۆتمۈشنى ئەسلەشتىن خۇشـــاللىنىـدىغـان ھـايـاتنىـڭ چـاقىرىقىنى ئـاڭلىمـاقچى بولاتتىم؛ قەغەزلەر، دەپتەرلەر بىلەن قالايمىقانلىشـــىپ كەتكەن ئۈســـتەلدە ئولتۇرغان مېنى، تاماكا چېكىشـــمنى، ئېچىقلىق تۇرغان تىلېۋىزورنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان كەمپۈت قۇتىسىغا دۈمبەمنى قىلىپ دېرىـزىگە بېرىـپ، پەردىلەرنىـڭ ئـارىســـــدىن قـاراڭغۇ كېچىنىـڭ ئىچىگە قارايتتىم، كوچا چىراغلىرىـدىن ياكى ئۇدۇلـدىكى بىنا ئۆيلىرىـدىن چىقىۋاتقان سۇس نۇر بىردىنلا دېرىزە ئەينىكىدىكى سۇ تامچىلىرىدا ئەكس ئېتەتتى.

بۇ پەرىشـــتە كىمدۇ ؟ مەن ســـۈكۈتنىڭ قەلبىدىن ماڭا نىدا قىلىشنى تىلىگەن كىم بولغىيدى؟ رىفقى تاغىدەك تۈركچىدىن باشقا بىر تىـل بىلمەيتتىم، ئەمما يات تىلـدا ئۆتكۈنچى ھـايـاجانلارنىـڭ تاســـادىپىيلىقلىرى بىلەن يىراقلىشـــىپ كەتكەن ناچار ۋە ئۇدۇل تەرجىملەر بىلەن بـاغلىنىـپ قـالغىنىمغا كۆڭۈلشـــىپ كەتمىـدىم. ئۇنىۋېرســـتېتلارغا باردىم، مېنى ھەۋەســـكار كۆرۈپ قوپال تەگكەن ئوســـال پروفېســـورلاردىن، تەرجىمانلاردىن ســـوئاللار ســـورىدىم، گېرمانىيىدىكى ئادرېســـلارنى تېپىپ خەت يازدىم؛ تاۋى نازۇك، زىل كىشىلەردىن جاۋاب ئالغىنىمدا بۇ سىرنىڭ مەركىزىگە يول ئالغىنىمغا ئۆزۈمنى ئىشەندۈرمەكچى بولدۇم.

رىلكې ئۆز ئەســەرلىرىنى تەرجىمە قىلغان پولشـالىق تەرجىمانغا يـازغـان مەشـــھۇر بىر مەكتۇپىـدا «دۇئىنو مەرســـىيىلىرى»دىكى پەرىشـــتىنىڭ خىرىســـتىئان پەرىشـــتىســـدىن كۆرە ئىســـلامىيەت پەرىشـــتىلىرىگە بەكرەك يېقىن ئىكەنلىكىنى ئېيتقـانمىش، بۇنىمۇ رىفقى تاغا تەرجىمان يازغان قىســـقا كىرىش ســـۆزدىن بىلگەنىدى.

مەرسىيەلەرنى يېزىشقا باشلىغان يىلى لوئىز ئاندرېس سالومە[1] گە ئىسپانىيەدىن ئەۋەتكەن بىر مەكتۇپتىن رىلكېنىڭ قۇرئاننى ھەيران-ھەس ھالدا ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلىشىم مېنى بىر مەزگىل قۇرئاندا ئۇچرايدىغان پەرىشتىلەرنى بىلىپ بېقىشقا ئىنتىلدۈردى، ئەمما قۇرئاندا مومامدىن، مەھەللىدىكى ھاممىلاردىن ۋە ئەقىللىق ئاغىنىلەردىن مەن ئاڭلىغان ھېكايىلەرنىڭ ھېچ بىرىنى ئۇچراتمىدىم. گېزىتلەردىكى كارتونلاردا، تۇرمۇش بىلىملىرى دەرسىدىكى قاتناش رەسىملىرىدە رەسىملىرىنى بىز دائىم كۆرىدىغان ئەزرائىلنىڭ نامىمۇ قۇرئاندا يوق ئىدى، پەقەت ئۆلۈم پەرىشتىسى دېيىلەتتى. مىكائىل ۋە قىيامەت كۈنى سۈر چالىدىغان ئىسراپىل ھەققىدە ئەسلىدە بىلگەنلىرىمدىن كۆپ نەرسىگە ئېرىشەلمىدىم. مەن گېرمانىيىلىك بىر تونۇشۇمدىن قۇرئاننىڭ 35-سۈرىسىنىڭ بېشىدىكى ”ئىككى قاناتلىق، ئۈچ قاناتلىق، تۆت قاناتلىق“ پەرىشتىلەر ھەققىدىكى ئىپادىنىڭ ئىسلامغا خاس ياكى ئەمەسلىكىنى سورىغىنىمدا، ئۇ گۈزەل سەنئەت كىتابلىرىدىن نۇسخىلىغان خرىستىئان پەرىشتىلىرىنىڭ رەسىملىرىدىن بىر توپ ئارخىپ ئەۋەتىپ ئىشنى تۈگەتتى: قۇرئاندا پەرىشتىلەر توركۈمى ھەققىدە ئايرىم باياننىڭ بېرىلىشى، جەھەننەمنىڭ ئىشىكىگە قارايدىغان زەبانىيلەرنىڭمۇ پەرىشتە ھېسابلىنىشى، پەرىشتىلەرنىڭ ئاللاھ بىلەن مەخلۇقاتلىرى ئارىسىدا— ئىنجىلدا ئېيتىلىشىچە تېخىمۇ كۈچلۈك مۇناسىۋەت بولۇشىدەك ئۇششاق-چۈششەك پەرقلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا— ئىسلام دىنى بىلەن خرىستىئان دىنىدا تىلغا ئېلىنىدىغان پەرىشتىلەر ئارىسىدا رىلكېنىڭ سۆزىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان مۇھىم پەرق يوق ئىدى.

يەنىلا ”ئىچىدە ھەممە نەرسە يېزىلغان كىتاب (قۇرئان)“نىڭ

---

[1] لوئىز ئاندرېس سالومە (1861—1937)— روسىيىلىك گېنېرالنىڭ قىزى.

نازىل بولۇشىنى ۋە ئېقىپ كەتكەن، غايىب بولغان، چاقنىغان يۇلتۇزلار ئارىسىدا، قاراڭغۇ كېچە بىلەن ئاقارغان كۈن ئارىسىدا جىبرىئىلنىڭ ئۇپۇقتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرۈنگەنلىكىنى بايان قىلىدىغان «تەكۋىر» سۈرىسىنىڭ بەزى ئايەتلىرىنى رىففى تاغا كىتابىنى ئاخىرلاشتۇرۇۋاتقاندا رىلكېنىڭ گېپىسىزمۇ ئېسىگە ئالالىغان دەپ ئويلىدىم. ئەمما بۇ كۆنلەردە كىتابلارنى نەچچە ئاي ئوقۇپ، ئوقۇغان ھەممە نەرسىنى بىر-بىرىگە ئوخشىتىپ، رىففى تاغىنىڭ كىچىك كىتابىنىڭ يالغۇز 33 كىتابتىن ئەمەس، بارلىق كىتابلاردىن بارلىققا كەلگەن بىر كىتاب ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغانىدىم. ئۈستىلىمدە توپلانغان ناچار تەرجىمىلەر، نۇسخىلار، ئىزاھلار ماڭا پەقەت رىلكېنىڭ تەسۋىرىدىكى پەرىشتە ھەققىدىلا ئەمەس، پەرىشتىلەرنىڭ نېمىشقا گۈزەل ئىكەنلىكى، ھادىسە ۋە تاسادىپىيلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان مۇتلەق گۈزەللىك، ئىبنى ئەرابىنىڭ تەسۋىرىدىكى پەرىشتىنىڭ ئىنساندىن ئۈستۈن ئالاھىدىلىكلىرى ۋە چەكلىمىلىكى، ھەم بۇ يەردە ھەم ئۇ يەردە مەۋجۇت بولالىشى، ۋاقىت، ئۆلۈم، ئۆلۈمدىن كېيىنكى ھايات ھەققىدە سۆزلەيتتى، مەن بۇلارنى پەقەت رىففى تاغىنىڭ كىچىك كىتابىدا ئەمەس، يەنە ئۇ يازغان «پىرتېۋ بىلەن پېتىر»نىڭ سەرگۈزەشتلىرىدىمۇ ئوقۇغانلىقىمنى ئەسلەيتتىم.

باھارغا يېقىن بىر ئاخشىمى تاماقتىن كېيىن:”ھەتتا ئاتا-بوۋىلىرىمىزنىڭ،— دېدى رىلكېنىڭ ئەيتاۋۇر مەن نەچچىنچى قېتىم ئوقۇغان بىر مەكتۇپى ماڭا، —بىرەر ئېغىز ئۆيى، بىرەر قۇدۇقى، تونۇش مۇنارى، ئۆز كىيىملىرى، چاپانلىرى... ساناپ بولالمىغۇدەك، ھەددى-ھېسابسىز نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى خۇسۇسىي مۈلۈك دائىرىسىدىكى نەرسىلەر ئىدى“.

بىردىنلا ئەتراپىمغا قارىغانلىقىمنى، بېشىمنى ئەپچىلگىنە بۇرىغانلىقىمنى بىلىمەن. پەقەت كونا ئۈستىلىمدىن، كىتابلارنىڭ

ئارىسىدىن ئەمەس، ھەممە نەرسىنى چېچىۋېتىدىغان قىزىم ئۇلارنى ئاپىرىپ قويغان يەرلەردىن، دېرىزىنىڭ چۆرىسىدىن، توپا ـ توزانلىق مەشىلەرنىڭ، بىر پۇتى قىسقا ساپانىڭ، گىلەمنىڭ ئۈستىدىن يۇزلەرچە رەڭسىز پەرىشتە سايىسى ماڭا قارايتتى ۋە كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىدا نەچچە يۈز يىللارنىڭ ئالدىدا ياۋروپادا سىزىلغان ھەقىقىي ماي بوياق رەسىملىرىدىكى پەرىشتىلەر تەقلىدىنىڭ رەڭسىز، سولغۇن نۇسخىلىرى ئەكس ئېتەتتى. ئۇلارنى ئەسلىي نۇسخىسىدىنمۇ بەك ياخشى كۆرگەنلىكىمنى ئويلىدىم.

ــ پەرىشتىلەرنى يىغىشتۇرۇپ قوي، ــ دېدىم ئۈچ ياشتىكى قىزىمغا،ــ پويىز ئىستانسىسىغا بېرىپ پويىزغا قارايلى.

ــ كەمپۈتمۇ ئالامدۇق؟

ئۇنى قۇچىقىمغا ئېلىپ، سوپۇن پاراشوكى ۋە كاۋاپ قازىنى پۇرايدىغان ئاشخانىدىكى ئانىسىنىڭ قېشىغا باردۇق ۋە پويىزلارغا قارايدىغانلىقىمىزنى ئېيتتۇق. ئايالىم يۇيۇۋاتقان نەرسىلىرىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بىزگە كۈلۈمسىرىدى.

قىزىمنى چىڭ قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ، باھارنىڭ مەيىن شامىلىدا پويىز ئىستانسىسىغا بېرىش مېنى خۇشال قىلغانىدى. ئۆيگە قايتقاندا تېلېۋىزوردا ھەر كۈنلۈك پۇتبول مۇسابىقىلىرىنى كۆرىمەن، ئاندىن خوتۇنۇم بىلەن"يەكشەنبە ئاخشىمى" كىنو پروگراممىسىدا كىنو كۆرىمىز دەپ ئويلاپ سۆيۈندۈم. پويىز ئىستانسىسى مەيدانىدىكى "ھايات تورتخانىسى" دېرىزىلىرىنى قىيا ئېچىپ، تورتخانا ئالدىغا ماروژنى پەشتاختىسى راسلىغان ھەمدە ئۈستىگە قەغەز ئىستاكانلارنى تىزىپ، قىشنى ئاياغلاشتۇرغانىدى. يۇز گرام Mabel كەمپۈتلىرى ئالدۇق. بىر دانىسىنى قەغىزىدىن سويۇپ، قىزىمنىڭ تاقەتسىزلىك بىلەن ئېچىلغان ئاغزىغا سالدىم. ئاندىن پويىز سۇپىسىغا چىقتۇق.

سائەت دەل9دىن 16 مىنۇت ئۆتكەندە، جەنۇب تېز پويىزى

ئاۋۋال يەر ئاســـتىدىن، گويا زېمىننىڭ روھىدىن كېلىۋاتقان ئېغىر ماتورنىڭ گۈرۈلدىشى، كۆۋرۈك تاملىرى ۋە سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرىدە ئەكس ئەتكەن يورۇقى بىلەن بىزگە ئۆزىنى مەلۇم قىلدى، ۋوگزالغا يېقىنلاشـــقانـدا گويا جىمىپ قالدى-دە، بىر-بىرىمىزنى چىڭ قۇچاقلىغان ئىككىمىزنىڭ ئالدىدىن ماتورلارنىڭ تىترەتكۈچى، بۆســـكەك كۈچى بىلەن چاڭ-توزان قالدۇرۇپ ئۆتتى. ئارقىســـىدا قالدۇرغان تېخىمۇ ئىنسانىي شاۋقۇن-سۈرەنلەرنىڭ ئىچىدە تاقىلداپ ئۆتۈۋاتقان ۋىل-ۋىل ۋاگونلاردا ئارقىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان يولۇچىلارنى كۆردۇق، دېرىزىگە يۆلەنگەن، چاپىنىنى ئاســـقان، پاراڭلىشـىۋاتقان، تاماكا تۇتاشـتۇرغان، بىزنى كۆرمىگەن يولۇچىلار كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ئۆتۈپ كېتىشـــتى. پويىز ئارقىدا قالدۇرغان بوش بىر شـــامال ۋە جىمجىتلىق ئىچىدە ئاخىرقى ۋاگوننىڭ ئارقىسىدىكى قىزىل چىراغقا ئۇزاق قارىدۇق.

—بۇ پويىز نەگە بارىدۇ، بىلەمســەن؟—دېدىم قىزىمغا ئىختىيارسىز.

—نەگە بارىدۇ؟

— ئاۋۋال ئىزمىتقا[1]، ئاندىن بىلەجىككە[2].

— ئاندىنچۇ؟

— ئاندىن ئەسكىشەھەرگە[3]، ئاندىن ئەنقەرەگە بارىدۇ.

— ئاندىنچۇ؟

— ئاندىن قەيسەرىگە، سىۋاسقا، مالاتىياغا[4] بارىدۇ.

— ئاندىن؟— دەپ ســۆزىنى خۇشـاللىق بىلەن تەكرارلىدى

---

[1] ئىزمىت — تۈركىيىنىڭ مەرمەر رايونىدىكى كوجائەلى ۋىلايىتىنىڭ مەركىزى، —ت.

[2] بىلەجىك—مەركىزىي ئاناتولىيە رايونىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى ۋىلايەت،—ت.

[3] ئەسكىشەھەر— بىلەجىك ۋىلايىتىگە قوشنا ۋىلايەت،— ت.

[4] مالاتىيا— شەرقىي ئاناتولىيە رايونىدىكى ۋىلايەت،—ت.

سېرىق چاچ قىزنىڭ ئاخىرقى ۋاگوننىڭ كۆرۈنەر-كۆرۈنمەس قىزىل چىراغلىرىغا قىزىقىپ قاراپ.

ھالبۇكى قىزنىڭ دادىسى پويىزلار كەينى-كەينىدىن بارىدىغان بېكەتلەرنى بىر-بىرلەپ ئەسلەۋاتقاندا، بىر-بىرلەپ ئەسلىيەلمەيۋاتقاندا، ئەسلىمىلىرىنىڭ ئىچىدە ئۆز باللىقىنى كۆردى.

11 ــ 12 ياشلاردا بولسام كېرەك. بىر كەچقۇرۇنلۇقى دادام بىلەن رىفقى تاغاملارنىڭكىگە بارغانىدۇق. رىفقى تاغا بىلەن دادام تاۋلا[1] ئويناۋاتقاندا مەن راتىبە ھامما ماڭا بەرگەن باقالىنى ئېلىپ، قەپەستىكى سېرىق قۇشقاچلارنى تاماشا قىلغانىدىم، قانداق ئوقۇلۇپ چۈشەندۈرۈلىدىغانلىقىنى مەن ھازىرغىچە بىلمەيدىغان بارومېتىرنىڭ ئەينىكىگە تىك-تىك ئۇرۇپ قويغانىدىم، كىتاب ئىشكاپىدىكى كونا ژۇرناللاردىن بىرىنى ئېلىپ، «پېرتېۋ بىلەن پېتىر»نىڭ ئۆتمۈش سەرگۈزەشتىلىرىگە بېرىلىپ كەتكەنىدىم، رىفقى تاغا مېنى يېنىغا چاقىردى ۋە ھەر قېتىم كەلگىنىمدە سورايدىغان سوئاللارنى سوراشقا باشلىدى:

ــ يولچاتى بىلەن كۈرتالان ئارىسىدىكى پويىز بېكەتلىرىنى ساناپ باق!

ــ يولچاتى، ئۇلۇئوۋا، كۈرك، سىۋرىجە، گېزىن، مادەن،ــ دەپ ھەممىسىنى تولۇق سانىدىم.

ــ ئاماسيا بىلەن سىۋاس ئارىسىدىكىلەرچۇ؟

تۇرۇپ قالماي ساناپ بەردىم، چۈنكى رىفقى تاغا "ھەر بىر ئەقىللىق تۈرك بالىسى يادا بىلىشى لازىم" دېگەن پويىز جەدۋىلىنى يادلىغانىدىم.

ــ كۈتاھيادىن قوزغالغان پويىز ئۇشاققا بېرىش ئۈچۈن نېمىشقا ئافيوندىن ئۆتىدۇ؟

---

[1] تاۋلا ــ شاھماتقا ئوخشايدىغان بىر تۈرلۈك ئويۇن، ــت.

بۇ سوئالنىڭ جاۋابىنى مەن پويىز جەدۋىلىدىن ئەمەس، رىفقى تاغىدىن بىلىۋالغانىدىم:

— ئەپسۇس، دۆلەت ئۆزىنىڭ تۆمۈر يول سىياسىتىنى ئىجرا قىلمىغانلىقتىن.

— ئاخىرقى سوئال،— دېگەنىدى رىفقى تاغا كۆزلىرىنى چاقنىتىپ،— چېتىنقايادىن مالاتياغا كېتىۋاتىمىز.

چېتىنقايا، دېمىرىز، ئاقكېدىك، ئۆلۈگۈنەي، هاسان چەلەبى، هېكىمخان، كېسىككۆپرۈ... — دەپ ساناشقا باشلاپ ئاياغلاشتۇرالماي تۇرۇپ قالدىم.

—ئاندىن؟

جىمىپ قالدىم. دادام بىر قولىغا ئۇرۇقلارنى ئېلىپ، تاۋلا تاختىسىدىكى ئۇرۇقلارغا قاراپ، قىسماققا چۈشۈپ قالغان ئويۇندىن چىقىش يولى ئىزدەيتتى.

—كېسىككۆپرۈدىن كېيىن؟

قەپەستىكى سېرىق قۇشقاچ تىپىرلاپ قويدى.

—هېكىمخان، كېسىككۆپرۈ،— دەپ ئۈمىد بىلەن باشلىدىم، ئەمما كېيىنكى بېكەت ئېسىمگە پەقەت كەلمىدى.

— ئاندىن؟

—ئاندىن...

بىر هازا جىمجىتلىق باستى. يىغلاپ تاشلايدىغاندەك قىلاتتىم، رىفقى تاغا دېدى:

— راتىبە، ئۇنىڭغا كەمپۈت بەر، قاراپ باقايلى، بەلكىم ئەسلەپ قالار.

راتىبە هامما ماڭا كەمپۈتلەرنى ئەكىلىپ بەردى. رىفقى تاغىنىڭ دېگىنىدەك، بىر دانىسىنى ئاغزىمغا ئالار-ئالماي، كېسىككۆپرۈدىن كېيىنكى بېكەتنى ئەسلىدىم.

بىزنىڭ گالۋاڭ ئوسمان 23 يىلدىن كېيىن قۇچىقىدا گۈزەل

قىزنى تۇتۇپ، جەنۇب تېز پويىزىنىڭ ئاخىرقى ۋاگونىنىڭ ئارقىسىدىكى قىزىل چىراغلارغا قاراپمۇ ئۇ بېكەتنىڭ ئىسمىنى يەنە ئەسلىيەلمىدى. ئەمما ئەسلەش ئۈچۈن ئۆزۈمنى خېلى ئۇزاق زورلاپ باقتىم ۋە ئۇخلاۋاتقان نىدالارنى پەيلەپ، قىزىقتۇرۇپ ھەربىكەتكە كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئۆز-ئۆزۈمگە دېدىمكى، نېمىدېگەن تاسادىپىيلىق: 1. ھازىر ئالدىمىزدىكى ئۆتۈۋاتقان پويىز مەن ئىسمىنى ئېسىمگە ئالالمىغان بېكەتتىن ئەتە ئۆتىدۇ. 2. راتىبە ھامما ئۇ كەمپۈتلەرنى نەچچە يىللاردىن كېيىن ماڭا سوۋغا قىلغان ئاشۇ كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىدىن ئېلىپ بەرگەنىدى. 3. قىزىمنىڭ ئاغزىدا بىر دانە، مېنىڭ قولۇمدا يۈز گرام كەمپۈت بار.

بىر باھار ئاخشىمى بالا-قازالاردىن يىراق، ناھايىتى يىراق بىر كېسىشمە نۇقتىدا ئۆتمۈشۈم بىلەن كېلەچىكىمنىڭ بۇ ئۇچرىشىشىدىن، ئەس- يادىمنىڭ قۇرۇپ كېتىشىدىن شۇنچىلىك شادلاندىمكى، سۆيۈملۈك ئوقۇرمەن، بېكەت ئىسمىنى ئەسلەش ئۈچۈن تۇرغان يېرىمدە قاراپ قالدىم.

— ئىت، — دېدى قۇچىقىمدىكى قىزىم بىر ھازادىن كېيىن.

ناھايىتى مەينەت، رەزگى بىر لالما ئىت پاچىقىمنى پۇراۋاتاتتى، پويىز بېكىتى ۋە مەھەللىنىڭ ئاخشىمى مەيىن شامالدا سالقىنلىشىۋاتاتتى. ئۆيگە دەرھال قايتتۇق، ئەمما كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنىڭ يېنىغا يۈگۈرمىدىم. قىزىمنى قىچىقلاپ، ھىدلاپ ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئايالىم بىلەن بىللە "يەكشەنبە ئاخشىمى" كىنو پروگراممىسىدا قويۇلغان كىنولاردىكى سۆيۈشۈشلەرنى ۋە جىنايەتلەرنى كۆرۈپ بولۇپ، ئايالىمنى ئۇخلاپ قالغاندىن كېيىن مەن ئۇستىلىمنىڭ ئۇستىدىكى كىتابلارنى، پەرىشتىلەرنى، قارتىلارنى يىغىشتۇرۇپ، ئاندىن ئەسلىمىلەرنىڭ قويۇقلىشىپ قىيام بولۇشىنى يۈرىكىم دۈپۈلدىگەن ھالدا كۈتتۈم.

ئاندىن، كەل نىدايىم، كەل، دېدى مۇھەببەت ۋە كىتاب

قۇربانى بولغان دەردمەن ئادەم، كۆمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنى قولۇمغا ئالدىم. ھەرىكىتىمدە ئۆزىگە ئىشىنىدىغان بىر شەھەرلىك تىياتىرخانا سەنئەتچىسىنىڭ "يورك"[1]نىڭ كاللىسىغا ئوخشايدىغان بىچارە كۆچمەن چارۋىچىنىڭ كاللىسىنى كۆز-كۆز قىلىپ تۇتۇشىنى ئەسلىتىدىغان بىر ئالاھىدىلىك بار ئىدى، ئەمما سۇنئىي ھەرىكەتكە ئەمەس، نەتىجىسىگە قاراڭ، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى دېگەن بۇ تېپىشماق نېمىدېگەن ماسلىشىشچان: دەرھال ئەسلىدىم.

تاسادىپىيلىق ۋە بالا- قازاغا ئىشىنىدىغان ئوقۇرمەنلەر ھەمدە رىفقى تاغىنىڭ ئىشىنى تاسادىپىيلىق ۋە بالا-قازاغا تاشلاپ قويمايدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھەممىسى تەخمىن قىلالايدىغىنىدەك، ئۇ بېكەتنىڭ ئىسمى ۋەيرانباغ ئىدى.

يەنە ئەسلىدىم. چۈنكى 23 يىلنىڭ ئالدىدا مەن ئاغزىمدا كەمپۈتنى شۈمگەچ، كۆمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىغا قاراۋېتىپ "ۋەيرانباغ" دېگىنىمدە، رىفقى تاغا "ئاپىرىن" دېگەنىدى.

كەينىدىن ئالتە ۋە بەش ئىككى ئۆرۈك ئېتىپ، دادامنىڭ ئىككى ئۆرۈكنى يوقىتىپ دېگەنىدى:

— ئاقىل! بۇ ئوغلۇڭ بەك ئەقىللىق! بىلەمسەن، كۆنلەرنىڭ بىرىدە مەن نېمە ئىش قىلىمەن؟

ئەمما يوقالغان ئۆرۈكلارغا، ئالدىدىكى ئىشىكلەرگە قاراۋاتقان دادام ئۇنى ئاڭلىمايۋاتاتتى.

—بىر كۈنى بىر كىتاب يازىمەن، — دېگەنىدى رىفقى تاغا ماڭا، — قەھرىمانىغا سېنىڭ ئىسمىڭنى قويىمەن.

— «پېرتېۋ بىلەن پېتېر»دەك كىتابمۇ؟— دەپ سورىغانىدىم يۈرىكىم دۈپۈلدەپ.

— ياق، رەسىمسىز بىر كىتاب. ئەمما سېنىڭ ھېكايەڭنى بايان

---

[1] يورك— شېكسپېرنىڭ «ھاملېت» دىرامىسىدىكى ئەخمەق ۋەزىر، —ت.

قىلىمەن.

مەن بۇنىڭغا ئىشەنمەي، گەپ قىلمىغانىدىم. ئۇ كىتابنىڭ قانداق بىر نەرسە بولىدىغانلىقىنى ئويلىيالمايتتىم.

— رىفقى، باللارنى يەنە ئالدىما،— دېگەنىدى راتىبە هامما شۇ چاغدا.

بۇ ئىش راستىمۇ ياكى مەندەك دەردمەنگە تەسەللى ئۈچۈن ياخشى كۆڭۈل، ياخشى نىيەتلىك ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىم شۇ چاغدا ئۇيدۇرۇپ چىققان نەرسىمۇ، بىلەلمىدىم. راتىبە هاممىنىڭ يېنىغا دەرهال يۈگۈرۈپ بېرىپ سورىغۇم كېلەتتى. كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنى ئېلىپ دېرىزىگە قاراپ ماڭدىم، جىمجىت كوچىغا قاراپ ئويلىدىم، يەنە ئويلىدىم، ئەمما بۇلار ئويلىنىشىمۇ ياكى جۈيلۈشمۇ، بىلمەيمەن: 1. بىرلا چاغدا ئۈچ ئايرىم ئۆينىڭ چىرىغى بىردىنلا ياندى. 2. پويىز ئىستانسىسىدىكى پەرىشان ئىت هەيۋە كۆرسىتىپ ئىشىكنىڭ ئالدىدىن ئۆتتى. 3. تامامەن گاڭگىراش ئىچىدە هەرىكەتلىنىۋاتقان قوللىرىم نېمە قىلسا قىلىپ، كۈمۈش رەڭلىك كەمپۈت قۇتىسىنىڭ ئېغىزىنى هېچ زورۇقمايلا ، ئۆزلىكىدىن ئاچتى.

تۇيۇقسىز، بىر رىۋايەتتىكىدەك، كەمپۈت قۇتىسىدىن تىلسىملار، سېھىرلىك ئۇزۇكلەر، زەهەرلىك ئۇزۇملەر چىقىدۇ دەپ ئويلىماي قالمىدىم. قۇتا ئىچىدىن چەت يەردىكى باققاللاردا، يىراق بازارلاردىكى كەمپۈت دۇكانلىرىدىنمۇ تاپقىلى بولمايدىغان، بالىلىقىمدا يەيدىغان "يېڭى هايات"ماركىلىق كەمپۈتلەردىن يەتتە تال چىقتى. هەر بىرىنىڭ ئۈستىدە ئالامەتلىرى پەرقلىق بىر "پەرىشتە"، جەمئىي يەتتە "پەرىشتە" H هەرپلىرىنىڭ چۆرىسىگە مەغرۇر ئورۇنلىشىپ، يېڭى بىلەن هايات ئارىسىدىكى بوشلۇققا گۈزەل ئاياغلىرىنى چىرايلىق سۇنۇپ ئولتۇرۇشاتتى، يىگىرمە يىلدىن بۇيان چىداپ كەلگەن كەمپۈت قۇتىسىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئۆزلىرىنى قۇتقۇزۇۋالغان ماڭا تەشەككۈر نەزەرىدە قارىشىپ يېقىملىق

كۆلۈمسرەيتتى.

كونىراپ مەرمەردەك قـاتتىقلىشـــــپ كەتكەن كەمپۈتلەرنـىڭ قەغىزى ئۈسـتىدىكى "پەرىشـتە"لەرنى يىرتىۋەتمەسـلىككە تىرىشـىپ دىققەت بىلەن تەسـتە سـويدۇم. ھەر بىر كەمپۈت قەغىزىنىڭ ئىچىدە بىر بېيىت بار ئىدى، ئەمما بۇلارنى دۇنيانىڭ ۋە كىتابنىڭ مەنىسى ھەققىدە ماڭا ياردەمچى بولدى دېگىلى بولمايتتى. بىر مىسال:

ئۆيلەرنىڭ ئارقىسى
سېمونت زاۋۇتى.
يارىم سەندىن تىلەيمەن،
بىر تىكىش ماشىنىسى.

يەنە كېلىـپ كېچىنىـڭ بۇ جىمجىتلىقىـدا بۇ مەنتىقىســـــز نەرسـىـــلەرنى ئۆزۈمچىلا تەكرارلاشـــقا باشـــلىغانىدىم. خىيالىمنى قـاچۇرمـاي دەپ ئـاخىرقى ئۈمىـد بىلەن قىزىم ئۇخلاۋاتقـان ئۆيگە كىرىپ، غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا كونا ئىشـكاپنىڭ ئاسـتىدىكى تارتمىنى ئاستا ئېچىپ، قولۇم بىلەن سىلاشتۇرۇپ بىر تەرىپى جەدۋەل، يەنە بىر تەرىپى كىتـاب ئـاچقۇچ، كۆتمەك ئۇچى لوپـا ئەينەك بولغـان پلاسـتىك نەرسـىـنى_ باللىقىمدىكى بۇ كۆپ ئىقتىدارلىق قورالنى تېپىپ چىقتىم-دە، ئۈسـتەل چىرىغىنىڭ يورۇقىدا، سـاختا پۇللارنى تەكشـۈرۈۋاتقان مالىيە مۇپەتتىشـــدەك، كەمپۈت قەغەزلىرىدىكى پەرىشـتىلەرنى قاتتىق تەكشـۈرۈشـتىن ئۆتكۈزدۈم. بۇلار ماڭا ئاززۇ پەرىشـتىسـىنىمۇ، تۆت قاناتلىق پەرىشـتىلەر قېتىپ قالغان پارس مودېللىرىنىمۇ، نەچچە يىللارنىڭ ئالدىدا ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىدىن تۇيۇقسـز كۆرۈپ قـالىمەن دەپ يۈرگەن پەرىشـتىلەرنىمۇ، كۆپەيتىلگەن رەڭسـز رەسـىملەردىكى مەخلۇقلارنىمۇ ئەسـلىتىپ قويمىدى. ئەسـتە تۇتۇش قـابىلىيىتىم بىر ئىش قىلىش ئۈچۈن، كىچىك ۋاقتىمـدا بـالىلارنىڭ بۇ كەمپۈتلەرنى پويىزلاردا ساتىدىغانلىقىنى ئەسلەتتى. كەمپۈت قەغىزىدىكى پەرىشتە شەكلىنىڭ

چەت ئەلنىڭ بىر ژۇرنىلىدىن كېسىۋېلىنىپ ئوغرىلانغانلىقىغا ھۆكۈم قىلىۋاتاتتىم، بىر بۇلۇڭدىن ماڭا قول پۇلاڭلىتىپ تۇرغان ئىشلەپچىقارغۇچى يادىمغا كەلدى:

”تەركىبى: گىلىكوزا، شېكەر، ئۆسۈملۈك يېغى، سېرىقياغ، سۈت ۋە ۋانىليا[1].

”يېڭى ھايات“ كەمپۈتلىرىنى پەرىشتە كەمپۈت-شاكىلات شىركىتى ئىشلەپچىقارغان

ئادرېسى: ئەسكىشەھەر گۈلزارئۆستەڭ كوچىسى 18-قورۇ

ئەتىسى ئاخشىمى ئاپتوبۇستا، ئەسكىشەھەر يولىدا ئىدىم. شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى باشلىقلىرىمغا يىراقتىكى ئىگە-چاقىسىز بىر تۇغقىنىمنىڭ كېسەل بولۇپ قالغانلىقىنى، ئايالىمغا بولسا شەھەرلىك ھۆكۈمەتتىكى كاللىسىدىن كەتكەن باشلىقلىرىمنىڭ مېنى ھېچكىمىم يوق، يىراق شەھەرلەرگە ئەۋەتكەنلىرىنى ئېيتقانىدىم. بىلىۋاتىسلەرغۇ دەيمەن: ھايات بىر ساراڭ بايان قىلغان بىمەنە ھېكايە بولمىسا، ھايات ئۈچ ياشلىق قىزىمدەك قولىغا قەلەم ئالغان بىر گۆدەك بالا قەغەزگە ئۇدۇل جىجىلاۋەرگەن سىزىق بولمىسا، ھايات ھېچبىر مەنتىقىسى يوق رەھىمسىز بىمەنىلىكلەر زەنجىرى بولمىسا، ئۇ ھالدا رىفقى تاغا «يېڭى ھايات»نى يېزىۋاتقانىدا تاسادىپىي كۆرۈنىدىغان ھېلىقى چاقچاقلارنىڭ ئارقىسىغا بىر مەنتىقە ئورۇنلاشتۇرغان بولۇشى كېرەك ئىدى. ئۇ چاغدا پەرىشتىلەرنى نەچچە يىلدىن بېرى ئۇ يەر- بۇ يەردىن ئالدىمغا چىقىرىۋەرگەن ئۇ بۆيۈك پىلانلىغۇچىنىڭ بىر نىيىتى بولۇشى كېرەك ئىدى، ئۇ ھالدا مەنىدەك ئادەتتىكى، دەردمەن بىر قەھرىمان بالىلىقىدا ئامراق بىر كەمپۈتنىڭ قەغىزىگە نېمىشقا بىر پەرىشتە رەسىمىنىڭ قونۇپ قالغانلىقىنى بۇ ئىشقا نىيەت قىلغان كەمپۈتچى تاغىنىڭ ئۆز

[1] ۋانىليا— بىر خىل خۇشبۇي ئۆسۈملۈك، —ت.

ئـاغزىـدىن ئۇقسـا، هـايـاتنىـڭ كېيىنكى كۆز پەسـلىرىـدە كەچقۇرۇنلىرى غەم باسـقاندا تاسـادىپىيلىقلارنىڭ رەھىمسـىزلىكىنى تىلغا ئېلىپ ، هاياتنىڭ مەنىسـى ھەققىدە ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ، تەسەللى تاپالايتتى.

تاسـادىپىيلىق دىبدىم: مېنى ئەسـكىشەھەرگە ئېلىپ كېتىۋاتقان ئەڭ مودا Mercedes ئاپتوبۇسـى شـوپۇرىنىڭ 14 يىلنىڭ ئالدىدا جانان بىلەن ئىككىمىزنى بوز دالادىكى مەسـچىت بار بىر بازاردىن ئېلىپ، يامغۇر سـۇلىرى بىلەن پاتقاقلىشـىپ كەتكەن بىر شـەھەرگە تاشـلاپ قويغان شـوپۇر ئىكەنلىكىنى كۆزلىرىمدىن ئاۋۋال دۈپۈلدەپ سـوققان يۈرىكىم بايقىدى. كۆزلىرىم بولسـا جىسـمىم بىلەن بىرلىكتە يېقىنقى يىللاردا ئاپتوبۇسـلارغا ئورۇنلاشـتۇرۇلغان ئەڭ زامانىۋى راھەتلىكلەرگە، ۋىشـىلداپ ئايلىنىۋاتقان هاۋا تەڭشـىگۈچلەرگە، ئورۇنـدۇقلارنىـڭ خـاس چىراغلىرىغا، مېهمانخانا كۈتكۈچىلىرىـدەك كـىيىـنـگەن يـاردەمـچـى شـوپـۇرلارغـا، سـايـاهەت شـىركىتىنىڭ "قانات"بەلگىسـى چاپلانغان پەتنۇسـلار ۋە قەغەز سـالفېتكىلار بىلەن بېرىلگەن رېزىنكە تېتىيدىغان يېمەكلىكلەرنىڭ رەڭگارەڭ خالتىلىرىغا كۆنۈشـكە تىرىشـاتتى. هازىر ئورۇنـدۇقلار بارماقنى بىر تەگكۈزۈپ قويۇش بىلەن ئارقىدىكى تەلەيسـىزنىڭ قۇچىقىغا سـوزۇلىدىغان بىر كارىۋاتقا ئايلانغانىدى. بىر بېكەتتىن يەنە بىر بېكەتكە، چۆپ قايناپدىغان ئاشـخانىلاردا توختىماسـتىن تېز بارىدىغان قاتناش يولغا قويۇلغانلىقى ئۈچۈن بەزى ئاپتوبۇسلارغا ئادەم ئۆلتۈرىدىغان توك ئورۇندۇقلارنى ئەسـلىتىدىغان ۋە شـۇنداق بىر دەهشـەتلىك بالا-قازا پەيتىدە ئادەم بۇنىڭ ئىچىدە بىر دەممۇ تۇرمىسـام دەيدىغان ئايرىم كىچىك هۇجرىلار ئورنىتىلغانىدى. تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدا هە دېسـىلا بىزنى دالا بازىرىنىڭ ئاسـفالتلىق مەركىزىگە دالالەت قىلىدىغان سـاياهەت شـىركىتى ماشـىنىلىرىنىڭ ئېلانلىرى چىقىۋالاتتى، شـۇنىڭ بىلەن ئادەملەر ئاپتوبۇسـتا ئۇخلاپ

ساياھەت قىلىپ تېلېۋىزورغا قارىغاندا، بۇنىڭ نەقەدەر ئوبدان بىر ئىش ئىكەنلىكىنى تېلېۋىزوردا كۆپلەپ كۆرەلەيتتى. دېرىزىلەردىن بىر چاغلاردا جانان بىلەن ئىككىمىز كۆرگەن ئادەمسىز، قورقۇنچلۇق دالا بولۇشىغا چىقىرىلغان تاماكا ۋە بالون ئېلانلىرى بىلەن ئاۋاتلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئۇ كۈن نۇرىنى توسسۇن دەپ رەڭلەندۈرۈلگەن ئاپتوبۇس ئەينەكلىرىنىڭ ئەھۋالىغا ئۇيغۇن ھالدا بەزىدە قەھۋە دۇغلىرى رەڭگىگە، بەزىدە مازارلىقلارنى ئەسلىتىدىغان بىر نېفىتلىك رەڭگىگە كىرىپ قالاتتى. شۇنداقتىمۇ، غايىب بولغان ھاياتىمنىڭ سىرلىرىغا ۋە مەدەنىيىتى كېيىن قالغانچە ئۇنتۇلغان چەت ناھىيىلەرگە يېقىنلاشقانچە تېخىچە ياشاۋاتقانلىقىمنى، تېخىچە ئاچكۆزلەرچە نەپەس ئېلىۋاتقانلىقىمنى، تېخىچە (كونا گەپلەر بىلەن دەۋېرەي) بەزى ئارزۇلارنىڭ كويىدا ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلاتتىم.

سەپىرىم ئەسكىشەھەردە ئاياغلاشمايدىغاندەك قىلاتتى. بىر زامانلاردا "پەرىشتە كەمپۈت-شاكىلات پاي شىركىتى"نىڭ باسمىخانىسى ۋە زاۋۇتى جايلاشقان گۈلزارئۆستەڭ كوچىسى 18-قورۇدا ئىمام-خاتىپلىق مەدرىسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ياتاق قىلىپ ئىشلەتكەن ئالتە قەۋەتلىك بىر بىنا بار ئىدى. ئەسكىشەھەر سودا-سانائەت ئىشخانىسى ئارخىپخانىسىدا ماڭا گازسۈيى سۇنغان بىر ياشانغان خىزمەتچى نەچچە سائەت ئارخىپ دەپتەرلىرىنى ئاختۇرغاندىن كېيىن، ئۇ شىركەتنىڭ نامىنىڭ كۆتاھيا سودا جەمئىيىتىدە تىزىملىتىلغانلىقىنى، تىجارەت پائالىيىتىنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن 22 يىل بۇرۇن ئەسكىشەھەردىن ئايرىلغانلىقىنى ئېيتتى.

كۆتاھيادا بولسا بۇ شىركەتنىڭ بۇ يەردە يەتتە يىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقارغاندىن كېيىن ئىشتىن توختىغانلىقى مەلۇم بولدى. چىنە خىشلار بىلەن بېزەلگەن ھۆكۈمەت بىناسىدىكى نوپۇس ئىدارىسىغا ۋە مەنزىلخانە مەھەللىسىگە بېرىشنى ئويلىمىغان بولسام "پەرىشتە

كەمپۇت- شاكىلات پاي شىركىتى“نىڭ قۇرغۇچىسى سۇرەيىيا ئەپەندىنىڭ 15 يىل بۇرۇن يالغۇز قىزىنىڭ ئېرىنىڭ شەھىرى بولغان مالاتياغا كۆچۈپ كەتكەنلىكىنى ئۇقالمايتتىم. مالاتىيادا بولسا بۇندىن 14 يىل ئىلگىرى ئۇ شىركەتنىڭ ئاخىرقى بىر قانچە يىلدا ئوبدان روناق تاپقانلىقىنى ئۇقتۇم ۋە جانان بىلەن ئاپتوبۇس بېكەتلىرىدە بۇ ئاخىرقى كەمپۇتلەر بىلەن ئۇچراشقانلىقىمىزنى ئەسلىدىم.

خۇددى يىمىرىلىۋاتقان بىر ئىمپېراتورلۇق باستۇرغان ئاخىرقى بىر تەڭگىدەك، يېڭى هايات كەمپۇتلىرى مالاتيا ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ناهايىتى كۆپ تارقالغاندا، تىجارەت ئىشخانىسىنىڭ «خەۋەرلەر سەھىپىسى»دە بىر چاغلار پۇتۇن تۈركىيىدە ئىستېمال قىلىنغان كەمپۇتلەرنىڭ ۋە شىركەتنىڭ تارىخى ھەققىدە بىر ماقالە بېسىلغانمىش، ”يېڭى هايات“ كەمپۇتلىرىنىڭ بىر چاغلاردا تەمىنات دۇكانلىرىدا، تاماكىچىلاردا پارچە پۇل ئورنىدا ئۆتىدىغانلىقى خاتىرىلەنگەنمىش، «مالاتيا كەچلىك گېزىتى»دە پەرىشتىلەر ھەققىدە كەينى-كەينىدىن بىر قانچە ئېلان چىققانمىش، شۇ چاغدا بۇ ئەتراپتا كەمپۇت خۇددى بۇرۇنقىدەك ھەر كىم يانچۇقىدا ئېلىپ يۈرۈيدىغان بىر نەرسە بولۇپ قالغاندا، خەلقئارا چوڭ شىركەتلەرنىڭ مېۋىلەردىن ئىشلەنگەن، كۆپ ئېلان بېرىلگەن مەھسۇلاتلىرىنى تېلېۋىزوردا لەۋلىرى چىرايلىق بىر ئامېرىكا گۈزىلىنىڭ ناھايىتى يېقىملىق بىر ھالەتتە يېيىشلىرى نەتىجىسىدە ھەممە نەرسە ئايىغلاشقانىدى. قازانلارنىڭ، ئوراپ قاچىلاش ماشىنىلىرىنىڭ ۋە شىركەت نامىنىڭ سېتىلغانلىقىنى يەرلىك گېزىتلاردىن ئۇقتۇم. كۈيئوغۇلىنىڭ تۇغقانلىرىدىن ”يېڭى هايات“ كەمپۇتلىرىنىڭ ئىشلەپچىقارغۇچىسى سۇرەيىيا ئەپەندىنىڭ مالاتيادىن كېيىن نەگە كەتكەنلىكىنى بىلىشكە تىرىشتىم. ئىزدىنىشلىرىم مېنى تېخىمۇ شەرققە، چەت شەھەرلەرگە، ئوتتۇرا مەكتەپ ئاتلاسلىرىدا نامى كۆرۈنمەيدىغان خىلۋەت ناھىيىلەرگە

ئېلىپ باردى. بىر زامانلاردا ۋابادىن چەت جايلارغا قاچقانلاردەك، سۈرەييا ئەپەندى بىلەن ئائىلىسمۇ ئېلانلارنىڭ ۋە تېلېۋىزورنىڭ ياردىمى بىلەن غەربتىن كېلىپ پۈتۈن دۆلەتنى ئەجەللىك يۇقۇملۇق كېسەللىكتەك چىرمىۋالغان چەت ئەل نامىدىكى رەڭگارەڭ ئىستېمال بۇيۇملىرىدىن قېچىشىنى كۆزلەپ، يىراقلارغا، قاراڭغۇ ماكانلارغا قېچىپ كەتكەنىدى.

ئاپتوبۇسلارغا چىقتىم، ئاپتوبۇسلاردىن چۈشتۈم، بېكەتلەرگە كىردىم، ناھىيە بازارلىرىدىن ئۆتتۈم، نوپۇس ئىدارىلىرىدە، يېزىلىق ھۆكۈمەتلەردە، ئارقا كوچىلاردا، بۇلاقلىرى، دەرەخلىرى، مۈشۈكلىرى، قەھۋەخانىلىرى بولغان مەھەللە مەيدانلىرىدا ئايلاندىم. بىر مەزگىل، قەدىمىم تەگكەن ھەر شەھەردە، پىيادىلەر يولىدا ماڭغان ھەر كوچىدا، توختاپ چاي ئىچكەن ھەر بىر قەھۋەخانىدا بۇ يەرلەرنى ئەھلى سەلىپلەرگە، رىملىقلارغا، ئوسمان ئىمپېرىيىسىگە باغلايدىغان، داۋاملىق ھەرىكەت قىلىۋاتقان بىر تەشكىلاتنىڭ ئىزلىرىنى تاپقاندەك بولدۇم: مېنى ساياھەتچى كۆرۈپ يېڭى بېسىلغان رىم پۇللىرىنى سېتىشقا ئۇرۇنغان سەزگۈر باللارغا كۈلۈمسىرەيتتىم، سۈيدۈك رەڭلىك "يېڭى ئۇرارت" ماركىلىق كولونىيانى گەجگەمدىن تۆكىدىغان ساتىراشقا جىلە بولمايتتىم، ھەممە يەردە يەر مەدىكىدەك كۆپەيگەن يەرمەنكىلەردىن بىرىنىڭ ھەيۋەتلىك دەرۋازىسىنىڭ بىر ھىتىت[1]خارابىلىرىدىن چىقىرىۋېلىنىپ ئورنىتىلغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالمايتتىم. پەنني كۆزەينەكچى زەكىنىڭ ئادەم بويى كۆزەينەكلەردىن ياسالغان ئېلان تاختىسىنىڭ چاڭ-تۇزانلىق ئەينىكىدە ئەھلى سەلىپ ئاتلىق ئەسكەرلىرى

[1] ھىتىت — مىلادىدىن ئاۋۋال 20-ئەسىردىن 12-ئەسىرگىچە ئاناتولىيىدە، 12-ئەسىردىن 8-ئەسىرگىچە خاتاي ۋە شىمالىي سۈرىيە ئارىسىدا دۆلەتلەر قۇرغان قەدىمكى بىر مىللەت. — ت.

قالدۇرغان چاڭ ـ توزانلىق بىر نەرسىلەرنىڭ بارلىقىغا دەرھال ھۆكۈم قىلىشىم ئۈچۈن خىيال كۆچۈمنىڭ چېكىگە چۈشتىكى ئىسسىقتا مەن ئۈستىدە كېتىۋاتقان ئاسفالتتەك يۇمشاپ كېتىشىنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى.

ئەمما بەزىدە، بۇ زېمىنلارنى مۇقىم قىلغان ئاشۇ تارىخىي ۋە قوغدىغۇچى تەشكىلاتلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ۋەيران بولغانلىقىنى سېزەتتىم، 14 يىل بۇرۇن جانان بىلەن ماڭا سەلجۇق قەلئەلىرىدەك يىقىلماس، ئۆزگەرمەس كۆرۈنگەن ناھىيە بازارلىرىنىڭ، مەھەللە دۇكانچىلىرىنىڭ، ئىچ كىيىملەر ئېسىلغان كوچىلارنىڭ غەرىبتىن كەلگەن شامالنىڭ كۈچى بىلەن سورۇلۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلاتتىم. شەھەر مەركىزىدىكى رېستورانلارنىڭ ئەڭ كۆركەم يەرلىرىنى جىمجىتلىقنىڭ ھۆزۈرى بىلەن چىڭ ئوراپ تۇرغان ئەينەك ئىدىشلارنىڭ ھەممىسى خۇددى مەخپىي ئاگاھلاندۇرۇش بۇيرۇقى بېرىلگەندەك ئىچىدىكى بېلىقلار بىلەن بىللە تۈيۈقسىز يوقاپ كېتىشكەنىدى. 14يىلدا پەقەت چوڭ كوچىلارنى ئەمەس، چاڭ ـ توزانلىق ئارقا كوچىلارنىمۇ ھەددى ھېسابسىز پلاكات، لوزۇنكا، شوئارلارنىڭ بۇدۇشقاقتەك قاپلاپ كېتىشىگە كىم سەۋەبچى؟ شەھەر مەيدانلىرىدىكى دەرەخلەرنى كىم كەستۈردى؟ ئاتاتۈرك ھەيكەللىرىنى تۈرمە تاملىرىدەك قورشىغان بېتون بىنالارنىڭ بالكونلىرىدىكى تۆمۈر رىشاتكىلارنىڭ ئوخشاش شەكىلدە بولۇشىنى كىم بۇيرۇدى؟ كېلىپ كېتىۋاتقان ئاپتوبۇسلارغا تاش ياغدۇرۇۋاتقان دەپ باللارنى كىم كۆشكۈرتتى؟ مېھمانخانا ياتاقلىرىنى دېزىنفېكسىيە دورىسىنىڭ زەھەرلىك پۇرىقىدا پۇرتىتىشنى ئويلاپ تاپقان، ئانگلوساكسون مودېللىرى ئۈزۈن پاچاقلىرىنىڭ ئارىسىغا ماشىنا چاقلىرىنى قىستۇرۇۋالغان كالېندارلارنى پۈتۈن دۆلەتكە تارقاتقان، لىفىت، تاشقى پېرېۋوت ئالماشتۇرۇش ئورنى، كۆتۈش ئۆيى دېگەندەك يېڭى ئورۇنلاردا ۋەتەنداشلار ئۆزلىرىنى خاتىرجەم ھېس قىلىش ئۈچۈن

بىر-بىرىگە دۈشمەنچە قارىشى كېرەك دېگەن كىم ئىدى؟

بالدۇرلا قېرىپ كەتكەنىدىم؛ تېز ھېرىپ قالاتتىم، ئاز ماڭاتتىم، تېنىمنىڭ ئىشــەنگۈســىز جىق ئادەم ئارىســـدا ئاســتا-ئاســتا ئىتتىرىلىشــىنى ۋە بىر چەتتە قېلىشــىنى گويا ئۇقمايلا قالاتتىم، تار پىيادىلەر يولىدا ماڭا ســوقۇلغانلارنىڭ ۋە مەن ســوققانلارنىڭ چىرايلىرىنى باش ئۈستۈمدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئېلان تاختىلىرىدىكى ســانســىز ئادۋوكاتلارنىڭ، چىش دوختۇرىنىڭ، ئىقتىســاد مەسىلىھەتچىسىنىڭ ئىسىمدەك كۆرە-كۆرمەي ئۆتۈپ قالاتتىم. بىر چاغلاردا ئاقكۆكۈل بىر ھاما بىزگە ئېچىپ بەرگەن بىر ئارقا باغچىدا ئايلىنىۋاتقاندەك، جانان بىلەن بىر ئويۇن ۋە مەپتۇنلۇق تۇيغۇسىدا ئايلانغان كىچىك شــەھەرلەر ۋە رەســىملەرگە ئوخشــايدىغان ئارقا كوچىلار ھازىر نېمە بولۇپ ھەممىســى بىر-بىرىنى تەقلىد قىلغان خەتەرلىك بەلگىلەر، ئۈندەشلەر بىلەن تولغان قورقۇنچلۇق سەھنە دېكوراتسىيىلىرىگە ئايلىنىپ كەتتى، بىلەلمەيۋاتاتتىم.

ئەڭ ناتونۇش يەرلەردە جامە ھويلىلىرىغا ياكى ساناتورىيىلەرگە ئۇدۇل بۇلۇڭلاردا ئېچىلغــان قــاراڭغۇ مەيخــانىلار، پىۋىخــانىلارنى كۆردۈم. كىيىمگە توشــقان چامادانىنى ئېلىپ، شــەھەرمۇ شــەھەر ئايلىنىپ ئاپتوبۇســلاردا، ناھىيە كىنوخانىلىرىدا، بازارلاردا ئۆز ئالدىغا كىيىم كۆرگەزمىســى ئۆتكۈزۈپ، ئاندىن كۆرگەزمە قىلغان كىيىملەرنى ئۇزۇن كىيىملىك، ياغلىق ئارتقان ئاياللارغا ســېتىۋاتقان بوتــا كۆزلۈك رۇس مودېلىنى كۆردۈم. ئــاپتوبۇســلارغــا چىقىــپ بارماقچىلىك چوڭلۇقتىكى «قۇرئان كەرىم» ســاتىدىغان ئافغان كۆچمەنلىرىنىڭ ئورنىنى پلاستىك شاھماتلارنى، قېتىشما مېتالدىن ياسالغان دۇربۇنلارنى، ئۇرۇش مېداللىرىنى ۋە ھازار[1]دېگىزى بىلىق

[1] ھازار— مىلادى 6-ئەسىردىن 10-ئەسىرگىچە ھازار دېڭىزىنىڭ ۋە كاۋكازىيەنىڭ شىمالىدا ياشىغان بىر تۈرك قەۋمى، — ت.

تۇخۇمى قىيامى ساتىدىغان گۇرجى[1]، رۇس ئائىلىلىرىنىڭ ئىگىلەپ بولغانلىقىنى كۆردۈم. جانان بىلەن يامغۇرلۇق بىر كېچىدە باشتىن كەچۈرگەن قاتناش ھادىسىسىدىن كېيىن ئۆلگەن ئاشىقىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۆلگەن كاۋبوي شىملىق قىزنى تېخىچە ئىزدەۋاتقان دادىسىنى كۆردۈم. ئېلان قىلىنمىغان ئۇرۇش تۈپەيلىدىن قۇرۇقدالغان، ئەرۋاھلار ماكانىدەك كۇرد يېزىلىرىنى، يىراقلاردىكى قىيالىق تاغلارنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا توپ ئېتىۋاتقان توپچى قىسىملارنى كۆردۈم. مەكتەپتىن قاچقان بالىلار، ئىشسىز ياشلار ۋە يەرلىك داھىيلار يىغىلىپ قابىلىيەتلىرىنى، تەلەيلىرىنى، ئاچچىقىنى سىنايدىغان ئېلېكترونلۇق ئويۇن زالىدىكى ئويۇنلارنىڭ بىرىدە نومۇر يىگىرمە مىڭغا يەتكەندە، بىر ياپونىيىلىك پىلانلاپ، بىر ئىتالىيىلىك سىزغان ھال رەڭلىك "ئويۇن پەرىشتىسى" نىڭ زەيلىشىپ كەتكەن چاڭ-توزانلىق زالىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا كونۇپكىلارنى بېسىپ، كىچىك خوتلىرىنى ئۇياق-بۇياققا تولغاۋاتقان بىز تەلەيسىزلەرگە بىر ئامەتنى ۋەدە قىلىۋاتقاندەك يېقىملىق كۈلۈمسىرىگىنىنى كۆردۈم. OPA ماركىلىق ساقال سوپۇنىنىڭ ئۇچۇچان، تېز تارىلىشچان پۇرىقىغا كۆمۈلۈپ كەتكەن بىر ئادەمنىڭ مەرھۇم گېزىتچى جالال سالىكنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئېلان قىلىنغان مەخسۇس سەھىپە ماقالىلىرىنى ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. يېڭى تەرەققىي قىلىپ، كونا ياغاچ سارايلار يىقىتىلىپ، ئورنىغا بېتون بىنالار سېلىنغان ناھىيە بازارلىرىنىڭ قەھۋەخانىلىرىدا سېرىق ۋە گۈزەل خوتۇنلىرى ۋە بالىلىرى بىلەن ئولتۇرۇپ Coca-Cola ئىچىۋاتقان يېڭى ئالمىشىپ كەلگەن بوسنىيىلىك، ئالبانىيىلىك پۇتبولچىلارنى كۆردۈم. خىلۋەت مەيخانىلاردا، ئاسمانغا يېڭىنە ئاتسا يەرگە چۈشمەيدىغان بازارلاردا، ئىچكى ئەزالارنى كۆرگەزمە قىلغان دورىخانىلارنىڭ ئۇدۇلىدىكى

[1] گۇرجى — جەنۇبىي كاۋكازىيەنىڭ گۇرجىستان(گرۇزىيە) ئاھالىسى، — ت.

دۇكاننى كۆرسىتىدىغان ئەۋرىشكە ئىشكاپلىرىدا، كېچىلىرى مېھمانخانا ياتاقلىرىدا ياكى ئاپتوبۇس ئورۇندۇقلىرىدا كۆرگەن قاباھەتلىك چۈشلىرىمنىڭ ۋە رەڭگارەڭ بەخت خىياللىرىنىڭ ئارىسىدا مەن Seiko ياكى Serkisof دەپ ئويلىغان كۆلەڭگىلەرنى كۆرۈپ قورقتۇم.

گەپ تېپىشلىگەنىكەن، ئاخىرقى نىشانىم بولغان سونبازار[1]غا يېرىشتىن بۇرۇن، دوكتور نارىن دۆلەتنىڭ مەركىزى قىلىۋالماقچى بولغان چەت ياقىدىكى چاتىق ناھىيىسىگىمۇ شۇنداق بىر كۆرۈنۈپ قويغىنىمنى دېيىشىم كېرەك. ئەمما ئۇ يەرنىڭمۇ ئۇرۇشلارنىڭ، كۆچۈشلەرنىڭ، غەلىتە ھالدا خاتىرىسىنى يوقىتىشلارنىڭ، ئادەملەر توپىنىڭ، قورقۇنچلارنىڭ ھەم پۇراقلارنىڭ تەسىرىدىن ــ ئۇسلۇبىمدىن بىلگەنسىلەر، يەنە نېمىلەردىن ئىكەنلىكىنى چۈشىنەلمەيۋاتاتتىم ــ ناھىيە بازىرىنىڭ شۇنچىلىك ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىمكى، كوچىلاردىكى غايە ـ نىشانسىز كىشىلەر ئارىسىدا جايىدىن، نىشانىدىن ئازغان ئەقلىمدەك، جانادىن ماڭا قالغان خاتىرىلەرمۇ نابۇت بولىدۇ دەپ ئويلاپ جىددىيلىشىپ كەتتىم. دورىخانىنىڭ ئەينەك ئىشكاپلىرىغا تىزىلغان رەقەملىك ياپون سائەتلىرى دوكتور نارىننىڭ سۇيىقەستكە قارشى گۇرۇھىنىڭ ۋە خىزمىتىدىكى "سائەتلەر" تەشكىلاتىنىڭ خېلى بۇرۇنلا ۋەيران بولغانلىقىنى ھەقىقىي ھەم سىمۋوللۇق ھالدا ماڭا ئېلان قىلدى؛ بازارلارغا رەت ـ رەت تىزىلىپ، ئىسىملىرى چەت ئەلچە ھەرپلەر ۋە سۆزلەر بىلەن يېزىلغان گاز سۇيى، ماشىنا، توڭلاتقۇ ۋە تېلېۋىزور دۇكانلىرى تېخىمۇ يامان بىر ئەھۋالنى نامايان قىلدى.

شۇنداقتىمۇ جانانىنىڭ چېھرىدىن، كۈلۈشىدىن، سۆزلىگەن ھەر بىر سۆزىدىن ئېسىمدە قالغانلىرىنى جانلاندۇرۇپ ھەم ئۇلغايتىپ،

---

[1] سونبازار ــ ئاخىرقى بازار دېگەن مەنىدە، ــ ت.

غايىب بولغان، خاتىرىسىنى يوقاتقانلارنىڭ بۇ ماكاندا ھاياتىنىڭ مەنىسىنى تېپىشقا تىرىشىۋاتقان بەختسىز، ئەخمەق قەھرىمانغا كۆڭۈللۈك خىيال پاناھگاھى بولالايدىغان سايىدايدىغان، سالقىن يەر ئىزدەپ دوكتور نارىنىنىڭ سۆيۈملۈك قىزلىرى بىلەن بىر چاغلاردا بىللە ياشىغان كاتتا تۇرالغۇغا، خاتىرىلىرىمدىكى كۆڭۈللۈك ئۈجمە دەرىخىگە قاراپ ماڭدىم. ۋادىغا سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرى قادالغان، سىملار تارتىلغان، توك كەلگەنىدى، ئەمما بۇ ئەتراپتا ئۆي يوق ئىدى، خارابىلەردىن باشقا بىر نەرسە كۆرۈنمەيتتى. بۇ خارابىلەر ۋاقىت سەۋەبىدىن ئەمەس، بىر تالاي ئاپەتلەر تۈپەيلىدىن شەكىللەنگەنىدەك كۆرۈنەتتى.

ئاشۇ قۇرلارنى يىللارچە يېزىپ، ئەبەدىيلىك ھۇزۇرىنى، ھاياتىنىڭ سىرىنى (بۇنىڭغا نېمە دېسىڭىز دەڭ) تاپىمەن دەپ ئويلىغان جانانىنىڭ كونا ئاشىقىنى ئۆلتۈرۈپ ياخشى قىلغانلىقىمنى بۇ ئەسنادا، دوكتور نارىن بىلەن بىر چاغلاردا بىللە چىققان بىر تۆپىلىككە ئورنىتىلغان "ئاق بانكا" ئېلانىغا قاراۋېتىپ ھەيرانلىق ئىلكىدە ئويلاشقا باشلىدىم. دوكتور نارىنىنىڭ ئوغلىنى بۇ ئىپلاس كۆرۈنۈشلەرنى كۆرۈشتىن، بۇ ۋىدىيولار، لوزۇنكا-پلاكاتلار ئارىسىدا چاڭقاپ بوغۇلۇشتىن، بۇ نۇرسىز، يورۇقلۇقى يوق دۇنيادا كور بولۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغانىدىم. بۇ سەپرا غەلىتىلىكلەر، كىچىك پېئىل رەھىمسىزلىكلەر دۆلىتىدىن مېنى ئۆزىنىڭ نۇرىغا چۈمكەپ كىم قۇتقۇزىدۇ؟ بىر چاغلاردا خىياللىرىنىڭ كىنوسىدا مەن چىرايلىق، ئاجايىپ رەڭلىرىنى تاللىغان، قەلبىمدە بولسا سۆزلىرىنى ئاڭلىغان پەرىشتىدىن ھېچقانداق ئاۋاز ۋە ئىشارەت ئالالمايۋاتاتتىم.

كۇرد ئىسيانچىلىرى تۈپەيلىدىن ۋەيرانباغ شەھرىدە پويىز سەپىرى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانىدى. قاتىلنىڭ نەچچە يىللاردىن كېيىن بولسىمۇ جىنايەت ئۆتكۈزگەن يەرگە قايتىپ بېرىش نىيىتى يوق ئىدى، ئەمما كەمپۈتلىرىگە "يېڭى ھايات"نامىنى بېرىپ،

ئۈستىگە بىر ”پەرىشتە“ ئورۇنلاشتۇرۇشنى ئويلاپ تاپقان سۈرەييا ئەپەندىنىڭ نەۋرىسى بىلەن بىللە ياشاۋاتقانلىقى ماڭا مەلۇم بولغان سونبازارغا بېرىشىم ئۈچۈن، كۇردلار كۈچلۈك بولغان بۇ رايوندىن كۈندۈزى ماڭىدىغان بىر ئاپتوبۇس بىلەن ئۆتۈشۈم كېرەك ئىدى. ئاپتوبۇس بېكىتىدىن كۆرگىنىمچە بولغاندا بۇ يەردە ئەسلىگۈدەك بىر نەرسە قالمىغانىدى، ئەمما ئېھتىمال بىرەرسى قاتىلنى كۆرۈپ يادىغا ئېلىپ قالمىسۇن دەپ، ئاپتوبۇسنىڭ قوزغىلىشىنى كۈتۈۋاتقاندا بېشىمنى «مىللىيەت»گېزىتىنىڭ ئىچىگە تىقتىم.

شىمالغا قاراپ يولغا چىققاندا سەھەرنىڭ تۇنجى تېڭى بىلەن تەڭ تاغلارنىڭ چوققىسى كۆرۈندى، چوڭقايدى، ئاپتوبۇسىمىزنىڭ ئىچىنى قورقۇنچلۇق بىر جىمجىتلىق باستىمۇ ياكى قوپال تاغلار پىرقىراۋېرىپ ھەممىمىزنىڭ بېشى قايدىمۇ، بىلەلمىدىم. ئەسكەرلەرنىڭ پات-پات كىملىك تەكشۈرۈشى تۈپەيلىدىن ياكى قۇش ئۇچماس، كارۋان كەزمەس بىر يەردىكى يېزىسىغا بۇلۇتلارغا ھەمراھ بولۇپ پىيادە كېتىدىغان ۋەتەنداشنى چۈشۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن توختاپ ئۆتەتتۇق. ئۆز ئىچىلىرىگە بېكىنىپ، نەچچە يۈز يىللاردىن بۇيان شاھىد بولۇپ كەلگەن رەھىمسىزلىكلەرگە مىت قىلماس بولۇپ كەتكەن تاغلارغا ھەيرانلىق ئىچىدە قارىدىم. جىنايەتلىرىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا يوشۇرغان قاتىللارنىڭمۇ بۇ جەھەتتە خېلى كۆپ جۈمللەرنى يېزىش ھەققى بار دەي-دە، بۇ ئاخىرقى جۈمللەرگە قاشلىرىنى ئۇچۇرغان ئوقۇرمەن ئاخىرغىچە سەۋر بىلەن ئوقۇپ كەلگەن بۇ كىتابنى ئەيىبلەپ بىر بۇلۇڭغا ئاتمىسۇن.

سونبازار ناھىيىسى كۇردلارنىڭ ھوقۇق دائىرىسىنىڭ سىرتىدا قالدى دەپ ئويلىدىم. بۇ ناھىيىنى يەنە زامانىۋى مەدەنىيەت ھۆكۈمرانلىقىنىڭ سىرتىدا قالغان دېيىشكىمۇ بولاتتى، چۈنكى ئاپتوبۇستىن چۈشكەندىن كېيىن ناھىيە بازىرى

مەيدانلىرىدا ”ئايلىنىپ چۆگىلەپ يەنە ئاشۇ يەرگە كېلىپ قاپتىمەن“تۇيغۇسى بېرىدىغان بانكا، ماروژنا، توڭلاتقۇ، تاماكا ۋە تېلېۋىزور دۇكانلىرىنىڭ دەبدەبىلىك ۋېۋىسكىلىرى ۋە بەلگىلىرىگە قاملىپ قالمىدىم ، بەلكى ئارامبەخش شەھەرلەر ۋە بەختلىك پادىشاھلار بايان قىلىنىدىغان ئۇنتۇلغان چۆچەكلەردىن چىققان سېھىرلىك بىر جىمجىتلىق مېنى قارشى ئالدى. بىر مۈشۈكنى كۆردۈم. ئۇ مۈشۈك بازار مەيدانى بولۇش ئېھتىمالى بولغان دوقمۇشنىڭ ئۇدۇلىدىكى قەھۋەخانىنىڭ تىپتىنچ لەمپىسى ئاستىدا، هاياتىدىن ناھايىتى مەمنۇن هالدا تۆكلىرىنى يالايتتى. قاسساپ دۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى خۇشال قاسساپ، باققال دۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى دەردسىز باققال، كۆكتات دۇكىنىنىڭ ئالدىدىكى ئۇيقۇچان دۇكاندار ۋە ئۇيقۇچان چىۋىنلەر يىقىملىق بىر سەھەر قۇياشىنىڭ ئاستىدا ئولتۇراتتى، ئۇلار يەر يۈزىدە مەۋجۇت بولۇشنىڭ ۋە ھەممە ئادەم قىلىدىغان ئاددىي ئىشلارنىڭ نەقەدەر بۈيۈك نېمەت ئىكەنلىكىنى زېرەكلىك بىلەن چۈشىنىپ، كوچىدىكى ئالتۇن نۇرلار قېتىدا هۇزۇر ئىلكىدە ئېرىپ كېتىشكەندى. ئۇلار كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىغان، ناھىيە بازىرىغا كەلگەن يات كىشى بولسا بۇ چۆچەكلەردىكىدەك سېھرىي مەنزىرىلەرگە بىردىنلا مەپتۇن بولۇپ، بىر چاغلاردا تەلۋىلەرچە ياخشى كۆرگەن جانانىنى بوۋىلىرىمىزدىن قالغان كونا سائەتلەرنى، بىر يۆگەم كونا ژۇرنالنى ئېلىپ، چېھرىدە كۈلكە ئوينىتىپ، بىرىنچى كوچىدىن ئۆزىنىڭ ئالدىغا تۇيۇقسىز چىقىپ قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتى.

بىرىنچى كوچىدا ئەس-يادىمىنىڭ سۆكۈتكە پاتقانلىقىنى بايقىدىم، ئىككىنچى كوچىدا يەرگىچە ئېگىلگەن سۆگەت تاللىرى مېنى سىلاپ قويدى، ئۈچىنچى كوچىدا ئۈزۈن كىرپىكلىك گۈزەللەرنىڭ گۈزىلى بولغان بىر قىزچاقنى كۆرۈپ يانچۇقۇمدىكى قەغەزنى چىقىرىپ ئادرېسىنى سورىۋالغۇم كەلدى. ئازغۇن

دۇنيايىمنىڭ ھەرپلىرى ئۇنىڭغا ناتونۇشـــمۇ ياكى ئۇ قىزچاق بۇ ھەرپلەرنى ئوقۇشـــنى بىلمەمدۇ، ئۇقالمىدىم؛ ئەمما 200 كىلومېتىر جەنۇبتىكى بىر مەھەللە باشلىقىدىن ئېرىشەلىگەن ئادرېسقا قارىدىم، لېكىن ئۇنى ئوقۇغىلى بولمـايتتى، ”زىبـا تۆپە كوچىســـى“ دەپ ھەجىلەپ، سۆزۈمنى تۈگەتمەي تۇرۇشـۇمغا، بىر بالكوندىن بېشىنى چىقارغان ســـەت بىر ھامما : ”ھە، ئاۋۇ تەرەپتە، مۇشـــۇ كوچىنى بويلاپ داۋانغا قاراپ مېڭىڭ“ دېدى.

17

نەچچە يىـل داۋاملاشـــقان ســـەپىرىمنىڭ مەنزىلى بۇ داۋان بولغۇسـى دەپ ئويلاۋاتقىنىمدا، ئېغىزىغىچە سۇغا توشقان تۇڭلارنى ئارتىپ ماڭغان بىر ئات ھارۋىســـى مەندىن ئاۋۋال داۋانغا چىقتى. يۇقىرىدىكى بىر يەردىكى قۇرۇلۇشقا سۇ توشۇۋاتقان بولسا كېرەك. ھارۋا سىلكىنىپ يۇقىرىغا چىققانچە ئېغىزىدىن سۇلار شالاق-شۇلۇق تۆكۈلۈۋاتقان تۇڭلار نېمىشــقا ســنىكلەنگەن تۇنىكىدىن ياســالدى؟ دەپ ســـورىدىم ئۆزۈمدىن، بۇ دىيارغا پلاســـتىك، رېزىنكىدىن ياســالغان مەھســۇلاتلار تېخى كەلمىدىمۇ؟ ئىشـى بىلەن بولۇۋاتقان ھـارۋىكەش بىلەن ئەمەس، ئـات بىلەن كۆزىمىز ئۇچراشـــتى-دە، ئۆزۈمدىن نومۇس قىلدىم. ئات قارا تەرگە چۆمگەن بولۇپ، غەزەپلىك ھەم چارىســـىز ئىدى، يۈك بىلەن شـــۇنچىلىك قىينىلاتتىكى، ئۇنى پەقەت ئازابلا تارتىۋاتىدۇ دېيىشـــكە بولاتتى. تۇيۇقســـىز ئۇنىڭ ئازابلىق، ھەسرەتلىك يوغان كۆزىنىڭ ئىچىدە ئۆزۈمنى كۆردۈم-دە، بۇ ئاتنىڭ ھالىنىڭ مېنىڭكىدىن خاراب ئىكەنلىكىنى چۈشـــەندىم. داراڭ-داراڭ ئاۋاز چىقىرىۋاتقان تۇنىكە تۇڭلار، شېغىل تاشتا تاقىر-تۇقۇر مېڭىۋاتقان چاقلار بوغۇلۇپ قالغان ۋۇجۇدۇم بىلەن بىرلىكتە ھاســراپ-ھۆمىدەپ مەقسـەت داۋىنىغا ياماشـتى. ھارۋا سـېمونت

ياتقۇزۇلغان كىچىك بىر باغچىغا كىردى، قۇياش بىر قارا بۇلۇتنىڭ ئارقىسىدا غايىب بولغاندا، مەن "يېڭى ھايات" كەمپۈتلىرىنى بارلىققا كەلتۈرگۈچىنىڭ تاملار كەينىدىكى سايە تاشلاپ تۇرغان تىلسىم باغچىسىغا ۋە ئۆيىگە كىردىم. باغدىكى تاش ئۆيدە ئالتە سائەت تۇردۇم.

"يېڭى ھايات" كەمپۈتلىرىنىڭ بارلىققا كەلتۈرگۈچىسى، ماڭا ھاياتىمنىڭ سىرى ھەققىدە ئاچقۇچ بېرەلەيدىغان سۈرەيىيا ئەپەندى كۈندە ئىككى قاپ "سامسۇن" تاماكىسىنى ھاياتى بەخش ئەتكەن بىر ئابىھاياتتىن ھۇزۇرلىنىۋاتقاندەك خۇشاللىق بىلەن چېكىۋېتىدىغان سەكسەن ياشتىكى قېرىلاردىن ئىدى. مېنى نەۋرىسى خېلى بۇرۇنلا تونۇيدىغان يېقىنى، ئائىلە دوستىدەك قارشى ئالدى ۋە گويا تۈنۈگۈن ئوتتۇرىدا ئۈزۈپ قويغان بىر ھېكايىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقاندەك، كۈتاھىيادا قىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دۇكىنىغا كەلگەن ۋېنگرىيىلىك فاشىست جاسۇسىنىڭ ھېكايىسىنى ئۇزۇن بايان قىلىشقا باشلىدى؛ ئاندىن پەشتەدىكى تاتلىق-تۈرۈم دۇكىنى، 1930-يىللاردا ئىستانبۇلدىكى بىر تانسا مۇراسىمىدا ئاياللار كىيگەن باش كىيىملىرى، تۈرك ئاياللىرىنىڭ چىرايلىق كۆرۈنىمەن دەپ قىلغان خاتالىقلىرى، ئۆيىنىڭ ئىچىگە كىرىپ-چىقىپ يۈرگەن مەن قۇراملىق نەۋرىسىنىڭ نېمىشقىدۇر پەقەت ئۆيلىنەلمىگەنلىكى ھەققىدە (ئىشلىرى بۇزۇلغان ئىككى لايىقىنىڭ ھېكايىسىنى تەپسىلىي ئېيتقاچ) سۆزلىدى. توي قىلغانلىقىمنى بىلىپ سۆيۈندى ۋە مەندەك بىر ياش سۇغۇرتا خادىمىنىڭ بۇ دۆلەتنى سۇغۇرتىلاشتۇرغاندا يېقىنلىشىۋاتقان پالاكەتلەرگە قارشى ۋەتەنداشلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ھەممە نېمىسىنى يىغىپ-تۆشەپ چىققان سەپەرلەردە خوتۇن-باللىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشنى ئويلاپ قويۇشىنىڭ ھەقىقەتەن بىر ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

بۇ ئىككىنچى سائەتنىڭ ئاخىرى ئىدى. ئۆمۈر سۇغۇرتىسى

خادىمى ئەمەسلىكىمنى، "يېڭى ھايات" كەمپۇتلىرىگە قىزىقىپ قالغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ ئورۇندۇقىدا تېپىرلىدى؛ سايە چۈشۈپ تۇرغان باغچىدىن كېلىۋاتقان قوغۇشۇن رەڭلىك نۇرغا يۈزلىنىپ، مەندىن گېرمانچىنى بىلىدىغان ـ بىلمەيدىغانلىقىمنى سىرلىق ھالدا سورىدى. جاۋابىمنى كۈتمەستىن"Schachmatt"دېدى. بۇ سۆزنىڭ پارسچە "شاھ" بىلەن، "ئۆلدى"نىڭ ئەرەبچىسى "ماتە" دىن ياسالغان شالغۇت سۆز ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈردى. غەربكە شاھماتنى بىز ئۆگەتكەنىدۇق؛ شاھمات دۇنياۋى نەرسە، ئۇرۇش مەيدانى كۆرۈنۈشىدىكى نەرسە، ئاق قوشۇن بىلەن قارا قوشۇننىڭ، ئىچىمىزدىكى ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنىڭ روھىي كۈرىشى سۈپىتىدىكى نەرسە ئىدى. ئۇلار نېمە قىلىشتى؟ ۋەزىرىمىزنى خانىش، پىلىمىزنى ئېپىسكوپ قىلىشتى؛ بۇ مۇھىم ئەمەس ئىدى. ھالبۇكى، ئۇلار شاھماتنى ئۆز ئەقىللىرىنىڭ ۋە دۇنيادىكى ئەقلىيەتچىلىكنىڭ غەلىبىسى سۈپىتىدە بىزگە قايتۇرۇپ بېرىشتى. بۈگۈن ئۇلارنىڭ ئەقلى بىلەن ئۆز شان ـ شەرىپىمىزنى چۈشىنىشكە تىرىشىۋاتىمىز ھەم بۇنى مەدەنىيەت دەپ قاراۋاتىمىز.

دىققەت قىلىۋاتامدىمەن— نەۋرىسى دىققەت قىلغانىدى— ياز بېشىدا تۇرنىلار شىمالغا ئۇچقاندا ياكى ئاۋغۇستتا جەنۇبقا، ئافرىقىغا قايتىشقاندا بۇرۇنقى بەختىيار ۋاقىتلاردا ئۇچقىنىدىنمۇ ئېگىز ئۇچۇشاتتى. چۈنكى ئۇلار ئۈستىدىن قانات قېقىپ ئۇچۇپ ئۆتكەن بۇ شەھەرلەر، تاغلار، دەريالار، بارلىق دۆلەتلەر ئاپەتتىن ئازاب چېكىۋاتاتتى. ئۇلار ئېچىنىشلىق بىر ماكانغا ئايلانغان بۇ زېمىننىڭ نامراتلىقىنى كۆرۈشنى خالىمايتتى. ئۇ تۇرنىلار ھەققىدە ئامراقلىق بىلەن گەپ قىلىۋېتىپ، ئىستانبۇلغا 50 يىل بۇرۇن كەلگەن تۇرنا پاچاقلىق، گۆلەڭگۈچ ئۇچىدىغان بىر فرانسۇز قىز توغرۇلۇق گەپ باشلىدى ھەم كونا سېركىلەرنى، يەرمەنكىلەرنى، ئىشىكلەردە سېتىلىدىغان تاتلىق ـ تۈرۈملەرنى سېغىنىشتىن ئۆتە ئەستايىدىل ياد

ئېتنىش تەرزىدە تەپسىلىي ۋە ئەينەن بايان قىلدى.

مېنى تەكلىپ قىلغان داستىخاندا چۈشلۈك تامىقىمىزنى يەپ، سوغۇق Tuborg پىۋىلىرىنى ئىچىۋاتقاندا سۈرەييا ئەپەندى ئەھلى سەلىپلەر سەككىزىنچى قېتىم يۈرۈش قىلغاندا ئوتتۇرا ئاناتولىيىدە قاپسىلىپ قالغان بىر تۈركۈم شۋۋالىيەلەرنىڭ[①] كاپادوكىيادىكى[②] غارلارنىڭ بىرىگە كىرىپ يەر ئاستىغا چۈشۈشلىرىنى بايان قىلدى. نەچچە يۈز يىللاردىن بېرى نوپۇسلىرى كۆپەيگەندە بۇ شۋۋالىيەلەرنىڭ باللىرى، نەۋرىلىرى غارلارنى كېڭەيتىپتۇ، يەر ئاستىدا دەھلىزلەر ئېچىپتۇ، باشقا غارلارنى تېپىپتۇ، شەھەرلەر قۇرۇپتۇ. ئىچىدە ئەھلى سەلىپلەر نەسلىدىن بولغان يۈزمىڭلارچە كىشى (خرىستىئانلار) ياشىغان، كۆن نۇرى كۆرمەيدىغان بۇ سىرلىق يەر ئاستى دۆلىتىدىن بىر جاسۇس بەزىدە قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ شەھەرلىرىمىزگە، كوچىلىرىمىزغا سوقۇنۇپ كىرىپ، بىزگە غەرب مەدەنىيىتىنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ بىر نەرسە ئىكەنلىكى ھەققىدە ۋەز ئېيتىشىقا باشلىدىكى، ئاستىمىزنى ئويۇپ ئورۇنلاشقانلار كاللىمىزنىڭمۇ ئويۇلغانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭۈل راھەتلىكى ئىچىدە يەر يۈزىگە چىقىشتى. بۇ جاسۇسلارنىڭ OPA دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى، بۇ ماركىنىڭ بىر ساقال سوپۇنى ئىكەنلىكىنى بىلەمدىمەن؟

ئاتاتۈركنىڭ "قوماچ قورۇش" ئىشتىياقىنىڭ دۆلىتىمىز ئۈچۈن نەقەدەر ئاپەت بولغانلىقىنى سۈرەييا ئېيتتىمۇ، مەن شۇ ئەسنادا

---

① شۋۋالىيە — ئوتتۇرا ئەسىردىكى ياۋروپادا بۈيۈك غايە ئۈچۈن مەخسۇس يېتىشتۈرۈلگەن، ئالىي ئىرققا مەنسۇپ، جەڭگىۋار ئاتلىق ئەسكەر، — ت.

② كاپادوكىيا(kapadokya ياكى kappadokkia)— ئاناتولىيە زېمىنىنىڭ ئوتتۇرا قىسمىدىكى قىزىل دەريا ئىچكى ۋادىسىغا جايلاشقان رايون. بۇ جايدا تارىختا نۇرغۇن قەدىمىي مىللەتلەر ياشىغان، — ت.

تەسـەۋۋۇر قىلىۋاتامتىم؟ گەپنى دوكتور نارىنغا شـۇ تەسـەۋۋۇر يەتكۈزدىمۇ؟ ياكى گەپ توغرا كېلىپ قالغاچقا مەن يوشۇرۇن مەنىدە ئېيتتىممۇ، بىلەلمەيۋاتاتتىم. دوكتور نـارىنىنـىڭ خۇددى بىر ماتېرىيالىستتەك ماددىغا ئىشىنىپ، ئۇلارنى ساقلاش ئارقىلىق يوقاپ كەتكەن روھنى قوغدايمەن دەپ ئويلىغىنى دەل ئۇنـىڭ خـاتـالىقى ئىدى. ئۇنىڭ دېگەنلىرىدەك، بۇ راست بولسىدى، پىت بازىرىغا نۇر ياغاتتى. ”نۇر“ دېگەن سۆز بىلەن باشلىنىدىغان بەك كۆپ ماركا بار بولۇپ، ئەلۋەتتە ھەممىسـى تەقلىد ئىدى. نۇر چىراغلىرى، نۇر سىياھلىرى ۋە باشقىلار. دوكتور نارىن ماددىي ئەشيالار بىلەن بىللە يوقاپ كەتكەن روھنى، روھىمىزنى قوغداپ قالالمايدىغانلىقىنى چۈشـەنگەندە، ئىشـنى تېررورلۇققا بۇرىۋەتكەنىدى. بۇ تەبىئىيلا ئامېرىكىنىڭ ئىشىغا ئوخشاپ قالغانىدى، ھېچكىم ئامېرىكا مەركىزىي ئاخبارات ئىدارىسـىدەك ئەپلەشـتۈرۈپ قىلالمايتتى بۇ ئىشـلارنى. بۈگۈن دوكتور نـارىنىنـىڭ كـاتتا قورۇ جايىنىڭ ئورنىدا شـامال ئۇچاتتى، گۈل قىزىلىرى بىر-بىرلەپ قېچىپ يوقاپ كېتىشـكەنىدى، ئوغلى بۇرۇنلا ئۆلتۈرۈلگەنىدى. تەشكىلاتى بولسا تارقىلىپ كەتكەن، بۈيۈك ئىمپېراتورلۇقلار غۇلاپ چۈشۈۋاتقاندا يۈز بېرىدىغان ئىشلاردەك بەلكىم ھەر بىر قاتىل ئۆز ئالدىغا شاھزادىلىكىنى ئېلان قىلغانىدى. ئاسسىمىلياتسىيىچى قاقۋاشلار ئاقىللارچە بىر تاكتىكا بىلەن ”ئوتتۇرا شەرق“ دەۋالغان بىپايان زېمىنلار ئۆز مۇستەقىللىقىنى ئېلان قىلغان ساختىپەز شاھزادە قاتىللار بىلەن بۈگۈن شۇ ۋەجىدىن ئايرىلالماس بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ تاماكىسـىنىڭ ئۇچى بىلەن مېنى ئەمەس، يېـنـىـمـدىـكـى بـوش ئـورۇنـدۇقـنـى كـۆرسـىـتـىـپ تـۇرۇپ ئاتالمىش ”مۇسـتەملىكىچىلىكتىكى زىددىيەت“نى تەكىتلىدى: بىز مۇستەملىكە زېمىن بىلەن مۇناسىۋىتى قويۇق بولغان ئۆز ئەركىنلىك تارىخىنىڭ خاتىمىسىدە تۇرۇۋاتىمىز.

ئاخشىمى قاراڭغۇ باغچىغا بىر مازارلىققا كىرگەندەك جىمجىت

ھالدا كىرىۋاتقاندا ئۇ نەچچە سائەتتىن بېرى مەن كۈتۈۋاتقان گەپنى تۇيۇقسىز دېدى. ئۇ قەيسەرنىڭ يېقىن ئەتراپىدا ئۇچراپ قالغان ياپونىيىلىك بىر كاتولىك مىسسىيونېرنىڭ بىر جامە ھويلىسىدا ئېلىپ بارغان كاللا يېگىلاش پائالىيىتىنى بايان قىلىۋاتقاندا، بىردىنلا گەپنى بۇرىدى: "يېڭى ھايات" دېگەن نامنى نەدىن تاپقانلىقىنى ئەسلىيەلمەيدىكەن، ئەمما كەمپۈت بۇ زېمىنلاردا ئۇزۇن مەزگىل ياشاۋاتقان ئىنسانلارغا يېڭى شان-شەرەپنىڭ، يېڭى تەمنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدۇرۇش ئارقىلىق، يوقىتىۋېتىلگەن ئۆتمۈشنى ئەسلەتكەچكە، بۇ نامنىڭ سېھرىي كۈچىنى، جايىدا ئىشلىتىلگەنلىكىنى ھېس قىلغانىدى. ئۇيلىغاننىڭ ئەكسىچە karamela (كەمپۈت)[1] ۋە كەمپۈت دېگەن بۇ سۆزنىڭ ئۆزى فرانسىيىدىن كەلگەن مەلۇم بىر ئىمپورت مال، مەلۇم بىر تەقلىد ئەمەس ئىدى. "kara"[2] سۆزى ئەسلىدىنلا بۇ زېمىنلاردا 10مىڭ يىلدىن بۇيان ياشاۋاتقان ئىنسانلارنىڭ سۆزلۈكلىرىدىكى ئەڭ ئاساسلىق سۆز بولغاچقا، 32يىللىق ئىشلەپچىقىرىش تارىخى جەريانىدا، كەمپۈتلەرنىڭ قەغىزىگە يازغان 10مىڭ پارچە بېيىتنىڭ مىڭغا يېقىنىدا بۇ سۆز بار ئىدى.

خوش، ئۇنداقتا پەرىشتىچۇ؟ دەپ يەنە بىر قېتىم سورىدى بەختسىز يولۇچى، سەۋرلىك سۇغۇرتىچى، بىچارە قەھرىمان.

سۇرەيىيا ئەپەندى جاۋاب سۈپىتىدە بۇ 10مىڭ بېيىتتىن سەككىزىنى يادا ئوقۇدى. دۇنيا گۈزەللىرىگە قىياسلانغان، ئۇيقۇچان ياش قىزلارنى ئەسلىتىدىغان، چۆچەكلەردىن ئېلىنغان

---

[1] karamela — بۇ سۆز تۈركچىگە ئىتالىيانچە caramella دىن كىرگەن، بۇ يەردە شۇنىڭغا قارىتىلغان، — ت.

[2] kara — بۇ سۆز تۈركچىدە "قارا رەڭ، قارا تۇپراق، يەنى قۇرۇقلۇق" دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ، — ت.

بىر سېھىر بىلەن بولغانغان ۋە بارغانچە سەبىيلىشىپ مەندىن يىراقلاشقان، ماڭا جەلپكار تۇيۇلمايدىغان ۋە ئەسلىمىلىرىمنى جانلاندۇرمايدىغان ساپ پەرىشتىلەر مىسرالارنىڭ ئىچىدىن ماڭا قول پۇلاڭلاتتى.

سۇرەييا ئەپەندى ئوقۇغان بېيىتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىنىڭ ئەسىرى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. يېگى ھايات كەمپۈتلىرىدىكى 10مىڭ بېيىتنىڭ ئالتە مىڭغا يېقىنىنى ئۆزى يازغانىدى. ئىشەنگۈسىز دەرىجىدە دەۋر سۈرگەن ئۇ ئالتۇن يىللاردا بەزىدە كۈندە 20 بېيىت توقۇغان ۋاقىتلىرى بولغانىدى. شەرقىي رىم ئىمپېرىيىسىنىڭ تۈنجى تەڭگىسىنى باستۇرغان ئاناستاسىئۇسمۇ پۇلنىڭ ئالدى يۈزىگە ئۆز رەسىمىنى چىقارغان بولغىيمىدى؟ سۇرەييا ئەپەندى بىر چاغلاردا بۇ دۆلەتتىكى بارلىق تەمىنات دۇكانلىرىدا تارازا بىلەن غەللە ئارىسىدىكى كوزىلاردا ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ تۇرغانلىقىنى، ئۆز مۆھۈرى بار نەرسىلەرنىڭ ئون مىليونلارچە يانچۇقتا يۆتكىلىپ يۈرگەنلىكىنى، پارچە پۇل سۈپىتىدە قوللىنىلغانلىقىنى ماڭا ئەسلىتىۋېتىپ، خۇددى بىر زامانلاردا تەڭگە باستۇرغان بىر ئىمپېراتوردەك ئىقتىدارى، بايلىقى، ئىقبالى، گۈزەل خوتۇنلىرى، شۆھرىتى، مۇۋەپپەقىيىتى، بەختىيارلىقىنى، قىسقىسى ھاياتىنىڭ بارلىق لەززىتىنى تېتىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇڭا ئەمدى ئۇ قاتناشماقچى بولغان ئۆمۈر سۈغۇرتىسىنىڭ ئۇنىڭغا ھېچقاندىق پايدىسى بولمايتتى. ئەمما تەسەللى سۈپىتىدە ياش سۇغۇرتىچى دوستىغا كەمپۈتلىرىدە نېمىشقا بىر پەرىشتە رەسىمىنى ئىشلەتكەنلىكىنى چۈشەندۈرەلەيتتى. ئۇ ياش ۋاقىتلىرىدا پات-پات بارىدىغان بەيئوغلى كىنوخانىلىرىدا Marlene Dietrich [1] رول ئالغان فىلىملەرنى كۆرۈشنى بەك ياخشى كۆرەتتى، ھازىرمۇ

---

[1] Marlene Dietrich (1904—1992)— گېرمانىيە كىنو چولپىنى، —ت.

«كۆك پەرىشتە» دەپ كۆرسىتىلگەن بۇ فىلىم گېرمانىيە رومانچىسى ھېنرىخ مان[1] نىڭ داڭلىق ئەسىرىدىن سىنارىيىلەشتۈرۈلۈپ ئىشلەنگەنىدى. سۈرەتتىيا ئەپەندى «پروفېسسور ئۇنرات» نامىلىق ئەسلى رومانىنىمۇ ئوقۇغانىدى. پروفېسسور ئۇنرات (فىلىمدە Emil Jannings رول ئالغان) ئادەتتىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، بىر كۈنى كوچىغا چىقىپ قالغان بىر ئايالغا ئاشىق بولۇپ قالىدۇ. ئۇ ئايال پەرىشتىدەك كۆرۈنسىمۇ، ئەسلىدە...«Der Blaue Engel» فىلىمىگە ئامراق ئىدى. بىزدە

سىرتتا كۈچلۈك شامال بولغاچقا دەرەخلەر شۇېرلاۋاتامدۇ ياكى قەلبىمنى شامال شۇېرلىتىۋاتامدۇ، بىلەلمەيۋاتاتتىم. خىيالپەرەس، كەچۈرۈمگە ئېرىشەلەيدىغان دەرىجىدە ساددا ۋە مەسۇم ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن ئاق كۆڭۈل ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئېيتقىنىدەك، بىر ھازا ” كاللام توختاپلا قالغانىدى“. مېنىڭ «يېڭى ھايات»نى تۇنجى قېتىم ئوقۇغان چاغدىكى ياشلىق كۈنلىرىمنىڭ نۇرلۇق خىيال-تەسەۋۋۇرلىرى كۆز ئالدىمدىن گويا قاراڭغۇ كېچىدە يوقاپ كېتىۋاتقان ئاجايىپ بىر كېمىنىڭ يالت-يۇلت چىراغ نۇرلىرىدەك ئاستا ئۆتتى. مەن چۆكۈپ كەتكەن جىمجىتلىقتا سۈرەتتىيا ئەپەندىنىڭ ئۆزى ياش ۋاقتىدا كۆرگەن كىنو، ئوقۇغان رومانىنىڭ ئېچىنىشلىق ھېكايىسىنى ئېيتىۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم، ئەمما گويا ھېچ نەرسە ئاڭلىمايتتىم، كۆرمەيتتىم.

شۇ چاغدا نەۋرىسى ئۆيگە كىرىپ، لامپىنى يېقىۋەتتى، بىردىنلا ئۈچ نەرسىنى بايقىدىم. 1. تورۇسىتىكى يېنىپ تۇرغان ئاسما چىراغ ۋەيرانىباغ شەھىرى چېدىر تىياتىرخانىسىدىكى ھەر ئاخشىمى بىر تەلەيلىككە ھايات ھەققىدە ئاجايىپ نەسىھەتلەر

---

[1] Heinrich Mann (1871—1950)— گېرمانىيە يازغۇچىسى، ــ ت.

بىلەن بىللە ھەدىيە قىلغان ئاسما چىراغ بىلەن ئوپمۇ ئوخشاش ئىدى. 2. شوۇنچىلىك قارىغۇ چۈشۈپ كەتكەن ئىدىكى، قېرى كەمپۈتچىنى خېلى ئۇزۇن ۋاقىت زادى كۆرمەيۋاتاتتىم، لېكىن ئۇنىڭ "سۈرەييا"دېگەن ئىسمى چېدىر تىياتىرخانىسىدىكى يەتتە قەندىللىك سۈرەييا بىلەن ئوخشاش ئىدى. 3. ئۇمۇ مېنى پەقەت كۆرمەيتتى، چۈنكى ئەما ئىدى.

بۇ ئۈچىنچىسىگە ئەجەبلىنىپ، ئالتە سائەتكىچە بىر ئادەمنىڭ ئەما ئىكەنلىكىنى بايقىيالمىغان مەن ئەخمەقنىڭ دىققىتىدىن، ھوشيارلىقىدىن گۇمانلىنىشقا باشلىغان يامان، مەسخىرىۋاز ئوقۇرمەندىن مەنمۇ يامان ئەلپازدا ئۇنىڭ قولىدىكى كىتابنىڭ ھەر بىر يېرىگە يېتەرلىك دىققەت قىلغان ـ قىلمىغانلىقىنى، ئەقىل ئىشلەتكەن ـ ئىشلەتمىگەنلىكىنى سورايمۇ؟ مەسىلەن، پەرىشتە دەسلەپتە تىلغا ئېلىنغان سەھنىنىڭ رەڭلىرىنى ئەمدى ئەسلەپ باقالامسىز؟ ياكى «تۆمۈر يول قەھرىمانلىرى»ناملىق ئەسىردە رىفقى تاغىنىڭ شىركەت ناملىرىنى سانىشىنىڭ «يېڭى ھايات»قا قانداق ئىلھام بەرگەنلىكىنى دەرھال ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟ مەن مەھەممەتنى كىنوخانىدا ئاتقاندا ئۇنىڭ جانانىنى ئويلاۋاتقانلىقىنى كېيىن قايسى يىپ ئۇچىدىن بىلەلىگەنلىكىمنى بايقىدىڭىزمۇ؟ مەندەك ئازغۇنلاردا دەرد ـ ئەلەم ئەقىللىق بولۇشقا تىرىشىۋاتقان غەزەپ سۈپىتىدە ئۆزىنى كۆرسىتىدۇ. ئەقىللىق بولۇش ئارزۇسىمۇ ئەڭ ئاخىرىدا ھەممە نەرسىنى بەربات قىلىدۇ.

ئۆز دەردىگە كۆمۈلگەن، ئەما ئىكەنلىكىنى مەن ئۈستىمىزدە يېنىۋاتقان ئاسما چىراغقا قارىشىدىن بىلگەن بۇ قېرىنى تۇنجى قېتىم بىر خىل ھۆرمەت، بىر خىل مەستانىلىق، راستىنى ئېيتسام بىر خىل قايىللىق بىلەن ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ ئېگىز بويلۇق، ئورۇق، ئاۋاق، يېشىغا يارىشا تەمكىن سالاپەتتە ئىدى. قول بارماقلىرىنى ھۈنەر بىلەن ئىشلىتىشنى بىلەتتى، كاللىسى ھازىرمۇ

زاۋۇتتەك ئىشلەيتتى، سوغۇرتىچى دەپ ئويلىغان خىيالپەرەس بىر قاتىلنىڭ ئالدىدا زىرىكمەستىن ئالتە سائەت پاراڭلىشالايتتى. بەخت ۋە ھاياجان ئىچىدە ئۆتكۈزگەن ياشلىقىدا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپتۇ، مۇۋەپپەقىيىتى مىليونلارچە كىشىنىڭ ئاغزىدا ھەم ئاشقازىنىدا قانچىلىك ئېرىپ كەتسىمۇ، ئالتە مىڭ بېيىتى كەمپۈت قەغەزلىرى بىلەن بىرلىكتە ئەخلەتكە تاشلانسىمۇ، بۇ غەلىبە ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئورنى ھەققىدە ساغلام، ئۈمىدۋار بىر ئەقىل بېرىپتۇ، يەنە كېلىپ 80 يېشىغىچە كۈندە ئىككى قاپ تاماكا چېكەلەپتۇ.

جىمجىتلىقتا ئۇ ئەمالارغا خاس بىر سەزگۈ بىلەن مەندىكى دەرد ـ ئەلەمنى ھېس قىلدى ۋە كۆڭلۈمنى ئېلىشقا ئۇرۇنۇپ پاراڭغا كىرىشتى. ھايات مانا مۇشۇنداق ئىدى، ئۇنىڭدا بالا ـ قازا بار ئىدى، ئامەت، مۇھەببەت، يالغۇزلۇق، خۇشاللىق بار ئىدى؛ قىسمەت بار ئىدى، يورۇقلۇق، ئۆلۈم، ئەمما بىلىنەر ـ بىلىنمەس بەختمۇ بار ئىدى؛ بۇلارنى ئۇنتۇش كېرەك ئىدى. رادىئودا سائەت سەككىزدە خەۋەر بار ئىدى؛ نەۋرىسى ئەمدى رادىئونى ئاچاتتى، مەن ئۇلار بىلەن بىرلىكتە كەچلىك تاماققا داخىل بولۇپ قالاتتىم.

ئۆزرە ئېيتتىم، ئەتە ۋەيرانباغ ناھىيە بازىرىدا ئۆمۈر سوغۇرتىسىغا قاتناشماقچى بولغان ناھايىتى كۆپ كىشىنىڭ مېنى ساقلاۋاتقانلىقىنى ئېيتتىم. شۇ چاغدا قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدا ئۆيدىن، باغچىدىن چىقىپ، كوچىغا كەلدىم. سىرتتا، قىشنىڭ بۇ يەردە تەستە ئۆتكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدىغان سالقىن بىر باھار كېچىسىدە ئۆزۈمنى باغچىدىكى قاراڭغۇ سەرۋى دەرەخلىرىدىنمۇ يالغۇز ھېس قىلدىم.

بۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئىش قىلاتتىم؟ بىلىشىم كېرەك بولغىنىنى (ھېچ كېرەك بولمىغىنىنى) بىلگەنىدىم، ئەمدى ئۆزۈم ئۈچۈن ئىجاد قىلالايدىغان بارلىق سىرلارنىڭ، سەرگۈزەشتىلەرنىڭ ۋە سەپەرلەرنىڭ ئاخىرىغا كەلگەنىدىم. مەن كېلەچىكىم

دېيەلەيدىغان ھاياتنىڭ بىر قىسمى خۇددى تاغ باغرىدىكى ئۈنتۈلغان سونبازاردەك ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ كېچىلەردىن، قاينام ـ تاشقىنلىق ئادەملەر توپىدىن، ياخشى يورۇتۇلغان يوللاردىن خېلى يىراقتىكى بىر قانچە خۇنۈك كوچا چىرىغىنىڭ سىرتىدىكى قاراڭغۇلۇقلار ئىچىدە ئىدى. نىشانى ئېنىق بىر ئىت ئىككى قېتىم ”ھاۋ“ دېيىشكە، داۋاندىن پەسكە چۈشتۈم.

دۇنيانىڭ ئاخىرىدىكى بۇ كىچىك بازاردىن مېنى بانكىلارنىڭ تەشۋىق ۋاراقلىرى، تاماكا ئېلانلىرى، گاز سۈيى قۇتىلىرى ۋە تېلېۋىزور ئېكرانلىرىنىڭ داۋراڭلىرىغا يەنە ئاپىرىدىغان ئاپتوبۇسنى كۈتكەچ كوچىلاردا مەقسەتسىز ئايلاندىم. دۇنيانىڭ، كىتابنىڭ، ھاياتىمنىڭ بىرلىكى ۋە مەنىسىگە يېتىش ئۈچۈن ئەمدى بەك چوڭ ئۈمىد، ئارمىنىم قالمىغاچقا، كوچىلاردا كېتىۋېتىپ ھېچ نەرسىنى بىلدۈرمەيدىغان، ھېچ نەرسىنى كۆرسەتمەيدىغان قالايمىقان كۆرۈنۈشلەر ئارىسىدا ئېسىمگە كەلدىم. ئېچىقلىق بىر دېرىزىدىن، بىر شىرەنىڭ ئەتراپىغا يىغىلىپ كەچلىك تاماق يەۋاتقان بىر ئائىلىنى تاماشا قىلدىم. ئەنە شۇنداق ئىدى، بىلىسىلەر. جامە تاملىرىغا ئېسىقلىق بىر كاردون قەغەزدىن قۇرئان كۇرسىنىڭ ۋاقىتلىرىنى بىلدىم. سايىۋەنلىك قەھۋەخانىدا ”پۈتاق“ گاز سۈيىنىڭ، Coca ـ Cola، Schweppes ۋە Pepsi ـ Cola نىڭ ھۇجۇملىرىغا قارىماي بۇ يەردە پۈت تىرەپ تۇرغانلىقىنى مۇنداقلا كۆرۈپ قويدۇم. سايىۋەنىنىڭ ئۇدۇلىدىكى بىر ۋېلىسپىت دۇكىنىنىڭ ئالدىدا، دۇكاندىن كېلىۋاتقان يورۇقلۇقتا بىر چاقنى تەكشۈرۈۋاتقان ئۇستا بىلەن، تاماكىسىنى تۇتقىنىچە ئۇنىڭ بىلەن كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىۋاتقان دوستىنى كۆزەتتىم. نېمىشقا ”دوست“ دەيمەن، بەلكىم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىچ ـ ئىچىدىن بىر دۈشمەنلىك ۋە ياتلىشىش بار ئىدى. ئۇلار ھەر ئىككى ئەھۋالدا ئانچە قىزىق تۇيۇلۇپ كەتمەيتتى. بۇنىڭ بەك مۇرەككەپ

ئىكەنلىكىنى ئويلايدىغان ئوقۇرمەنلىرىمگە، سايىۋەنلىك بىر قەھۋەخانىنىڭ سالقىنلىقىدا ئولتۇرۇپ ئۇلارنى كۆزىتىشنىڭ بۇنداق قىلماسلىقتىن ياخشىراق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغانلىقىمنى ئېيتاي.

ئاپتوبۇس كەلدى، بۇ تۈيغۇلار بىلەن سونبازارنى تەرك ئەتتىم. بۇرۇلۇپ-بۇرۇلۇپ قىيالىق تاغلارغا چىقتۇق. بىر قانچە قېتىم توختىتىلدۇق، ئەسكەرلەرنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن كىملىكلىرىمىزنى چىقىرىپ كۆرسەتتۇق. نەۋاخ بولدىكىن، تاغلار، ئەسكەرلەر ۋە كىملىك تەكشۈرۈشلىرى تۈگىدى، ئاپتوبۇسىمىز كەڭ، قاراڭغۇ تۈزلەڭلىكلەردە ئۆزى بىلگەنچە تېزلىنىشقا، ئىلگىرىلەشكە، كۆرەڭلەشكە باشلىدى، ماتورنىڭ گۈركىرىشى ۋە چاقلارنىڭ تىۋىشلىرى ئىچىدە قۇلاقلىرىم تونۇش، كونا بىر مۇزىكىنىڭ ھەسرەتلىك نوتىلىرىنى تاللاشقا باشلىدى.

بەلكىم بۇ ئاپتوبۇس بىر چاغلاردا جانان بىلەن ئىككىمىز چىققان چىدامliق، چوڭ ۋە ئاۋازى يوغان كونا Magirus لارنىڭ ئاخىرقىسى بولغانلىقى ئۈچۈن؛ بەلكىم ھەر سېكۇنتتا سەككىز قېتىم ئايلىنىدىغان چاقلىرى چىقارغان ئۆزگىچە ئىڭراشقا ماس بىر ئەسكى ئاسفالت يولدا كېتىۋاتقانلىقىمىز ئۈچۈن؛ بەلكىم ۋىدىيو فىلىمدە يېشىلچام[1] ئاشىقلىرى بىر-بىرلىرىنى خاتا چۈشىنىپ يىغلىشىۋاتقاندا ئۆتمۈشۈمنىڭ ۋە كېلەچىكىمنىڭ سۈسسۈن، بوز رەڭلىرى ئېكراندا كۆرۈنگەنلىكى ئۈچۈن؛ بىلەلمىدىم، بىلەلمەيۋاتاتتىم؛ بەلكىم ھاياتىمدا تاپالمايدىغان مەنىنى تاسادىپىيلىقنىڭ يوشۇرۇن تەرتىپىدە تاپاي دەپ، ياكى ئۇنىڭ

[1] يېشىلچام— "يېشىل قارىغاي" دېگەن مەنىدە. ئىستانبۇلنىڭ بەيئوغلى ناھىيىسىدىكى فىلىم ئىشلەيدىغان، كىنو شىركەتلىرى توپلاشقان بىر كوچىنىڭ ئىسمى. بۇ ئىسىم يەنە تۈركىيە كىنوچىلىقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن مەجازى مەنىدىمۇ قوللىنىلىدۇ. — ت.

(جانانىڭ) بوش ئورۇندۇقىغا بويۇنداپ قاراڭغۇ دېرىزىگە قارىغان ھامان سىرتتا بىر چاغلاردا بىزگە ۋاقىتتەك، خىيالدەك، ھايات ۋە كىتابتەك پۈتمەس-تۈگىمەس دەرىجىدە سىرلىق، جەلپكار كۆرۈنگەن كېچىنىڭ قاراڭغۇ سىيماسىنى بىردىنلا كۆرگىنىم ئۈچۈن ئىختىيارسىز ھالدا 37-نومۇرلۇق ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم. مەندىنمۇ ھەسرەتلىك يامغۇر تامچىلىرى ئەينەكلەرگە چىپىلداپ چۈشۈشكە باشلىغاندا ئورۇندۇقۇمغا يۆلەندىم-دە، ئۆزۈمنى ئەس-خاتىرىلىرىمنىڭ مۇزىكىسىغا تاشلىدىم.

مەندىكى دەرد-ئەلەمگە قوشۇلۇپ يامغۇر تېز يېغىشقا باشلىدى، يېرىم كېچىگە يېقىن بىر ۋاقىتتا بۇ يامغۇر كاللامدا ئېچىلغان سۆسۈن رەڭ ھەسرەت گۈللىرى بىلەن بىر رەڭدىكى چاقماقلار ۋە ئاپتوبۇسىمىزنى پاراكەندە قىلغان شامالنىڭ ھەمراھلىقىدا شىددەتلىك يامغۇرغا ئايلاندى. دېرىزىلەرنىڭ گىرۋەكلىرىدىن ئورۇندۇقلارغا سۇ ئېقىۋاتقاندا كونا ئاپتوبۇس شىددەتلىك يامغۇردا كۆرۈنمەي قالغان بىر ماي پونكىتىنىڭ، سۇدىن شەكىللەنگەن خىيالەتلەر بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەن پاتقاقلىق يېزىلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، بىر توختاش يېرىگە قاراپ ئىغاڭلاپ ماڭدى. ”سۇۋېيشى خاتىرە رېستورانى“ ۋېۋىسكىسىنىڭ كۆك نۇرى ئۈستىمىزگە چۈشكەن ھامان ”يېرىم سائەت مەجبۇرىي توختايمىز“ دېدى ھارغىن شوپۇر.

جايىمدىن قىمىرلىماي ئۆزۈم خاتىرىلىرىم دەۋالغان ئېچىنىشلىق فىلىمنى يالغۇز ئولتۇرۇپ كۆرسەم دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما Magirus نىڭ تورۇسىنى ئۇرغان يامغۇر ئىچىمدىكى ئېغىر ھەسرەتنى شۇنچىلىك كۈچەيتىۋاتاتتىكى، چىدىماي قېلىشىمدىن قورقتۇم. باشلىرىنى گېزىتلار، يالتىراق خالتىلار بىلەن توسۇپ پاتقاقتا ئاتلاپ-ئاتلاپ كېتىۋاتقان يولۇچىلار بىلەن بىرلىكتە ئۆزۈمنى تالاغا ئاتتىم.

كۆپچىلىككە قوشـــۇلۇپ كېتىش مـاگـا ئوبـدان بولۇۋاتـىدۇ دەيتتىم، شورپا ئىچىمەن، مۇھەللەب يەيمەن، دۇنيانىڭ قول بىلەن تۇتقىلى بولىدىغان خۇشـــاللىقلىرى بىلەن ئۆزۈمنى گالۋاڭ قىلىمەن، شـــۇنداق قىلىپ ھاياتىمنىڭ ئۆتكەن قىســـمىغا قاراپ ئېچىنىپ ئولتۇرۇشنىڭ ئورنىغا، ئالدىمدا سوزۇلۇپ ياتقان قىسمىغا ئەقلىمنىڭ يىراق مۇســاپىلىك چىراغلىرىنى توغرىلاپ، ھوشـــۇمنى يىغىۋالىمەن. ئىككى پەلەمپەي باستىم، قولياغلىقىم بىلەن چاچلىرىمنى قۇرۇتتۇم، ياغ ۋە تاماكا پۇراپ كەتكەن، چىراغلىرى پالىلداپ تۇرغان بىر زالغا كىرىپ بىر مۇزىكا ئاڭلىدىم ـ دە، تىترەپ كەتتىم.

يېقىنلىشـــىپ كېلىۋاتقان يۈرەك كېســـىلىنى ســـېزىۋاتقان تەجرىبىلىك بىماردەك، تەدبىر قوللىنىش، خەتەرنى ئۆتكۈزۈۋېتىش ئۈچۈن چـارىســـىزلىــك بىلەن تولغىنىـــپ كەتكىنىمنى بىلىمەن. ئەممـا "رادىئودىكى شـــۇ مۇزىكىنى ئۆچۈرۈڭلار، جـانـان بىلەن ئىككىمىز بىز ئۇچرىغان بالا ـ قازادىن كېيىن ئۇنى قول تۇتۇشـــۇپ بىللە ئاڭلىغانىدۇق" دېيەلمەيتتىم. ياكى" تامدىكى شـــۇ يەرلىك ئارتىســــلارنىڭ رەســــىملىرىنى ئېلىۋېتىڭلار، جانان ئىككىمىز بۇ ئاشـــخانىدا تاماق يەۋاتقاندا ئۇلارغا قاراپ قانداق كۈلۈشـــۈپ كەتكەنىدۇق ـ ھە!" دەپ ۋارقىرىيالمايتتىم. يانچۇقۇمدا ھەســـرەت بىئاراملىقىنى باســـىدىغان دورا بولمىغانلىقتىن، بىر گەپ بولار دەپ بىر چىنە ئېزوگېلىن شـــورپىســـى، بىر پارچە نان ۋە بىر جۈپ رومكا ئارپىبەدىيان ھارىقى ئېلىپ، پەتنۇسۇمغا قويۇپ بۇلۇڭدىكى شىرەگە كەلدىم. شورپىنى قوشۇقۇم بىلەن قوچۇۋاتقاندا ئۇنىڭغا ئاچچىق كۆز ياشلىرىم چېپىلداپ چۈشۈشكە باشلىدى.

قويۇڭلار، چېخوپنى تەقلىد قىلىشـــقان يازغۇچىلار يازماقچى بولغاندەك، ھەسرىتىگە بارلىق ئوقۇرمەنلەر تەڭ شېرىك بولىدىغان ئىنسـان بولۇش غۇرۇرۇمنى كۆرسـەتمەي، شـەرقلىق، ئەنئەنىۋى بىر يازغۇچى يازماقچى بولغانىدەك، ئۇنى بىر ئىبرەت ســـەۋەبچىســـى

سۈپىتىدە كۆرسىتەي. قىسقىسى، ئۆزۈمنى باشقىلاردىن پەرقلەندۈرمەكچى، ئۆزۈمنى خەقلەرگە ئوخشىمايدىغان بىر مەقسىتى بار ئۆزگىچە بىر ئادەم سۈپىتىدە كۆرمەكچى بولغانىدىم. بۇمۇ بۇ يەرلەردە كەچۈرۈلمىدىغان جىنايەت ئەمەس. بۇ ئىمكانسىز خىيالغا رىفقى تاغىنىڭ بالىلىقىمدا ئوقۇغان رەسىملىك رومانلىرىدىن ئېرىشكىنىمنى ئۆزۈمگە ئېيتتىم. شۇنداق قىلىپ، بىرەر ئىبرەت ئېلىشقا قىزىقىدىغان ئوقۇرمەن خىلىدىن بىرى ئويلىغان نەرسىنى، يەنى بالىلىق چاغلىرىمدىكى كىتابلار مېنى ئەسلىدە شۇنىڭغا ھازىرلاپ قويغانلىقى ئۈچۈن «يېڭى ھايات»تىن شۇنچىلىك تەسىرلەنگەنلىكىمنى يەنە بىر قېتىم ئويلىدىم. ئەمما بۇرۇنقى مەسەل يازغۇچىلىرىدەك، ئۆزۈم ئالغان ئىبرەتكە ئۆزۈم ئىشەنمىگەنلىكىم ئۈچۈن، ھاياتلىق ھېكايەم ئۆز ئالدىغا مېنىڭ ھېكايەم بولۇپ قالدۇ، بۇمۇ ئازابىمنى يېنىكلەتمەيتتى. كاللامغا ئاستا-ئاستا كېلىۋاتقان بۇ رەھىمسىز يەكۈننى ئەسلىدە قەلبىم ئاللىبۇرۇن بىلىپ بولغانىدى: رادىئودىكى مۇزىكىنىڭ تەڭكەشلىكىدە ھۆكرەپ يىغلاشقا باشلىغانىدىم.

شورپىلىرىنى قوشۇقلاپ ئىچىۋاتقان، گۈرۈچ تامىقىنى تېز-تېز يەۋاتقان سەپەرداشلىرىم بۇ ئەھۋالىمنى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ خالاغا كىرىپ كەتتىم. ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ بېشىمنى بىر جۈمەككە تىرەپ، ئىسسىق ۋە دۇغ سۇ بىلەن يۈزۈمنى يۇيدۇم، بۇرنۇمنى سۈرتتۈم، بۇنىڭ بىلەن بىر ئاز گالۋاڭ بولدۇم، جايىمغا قايتىپ ئولتۇردۇم.

بىر دەمدىن كېيىن ئۇلارغا كۆزۈمنىڭ قىرىدا قارىغىنىمدا، ماڭمۇ كۆزىنىڭ قىرىدا قاراۋاتقان سەپەرداشلىرىمنىڭ بىر ئاز راھەتلىنىپ قالغانلىقلىرىنى كۆردۈم. شۇ ئەسنادا، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە مېنى كۆزىتىپ تۇرغان ياشانغان بىر سېتىقچى چىغدىن توقۇلغان سېۋىتىنى ئېلىپ، كۆزۈمنىڭ ئىچىگە قاراپ ماڭا

يېقىنلاشتى.

— بولدى قىل، — دېدى ئۇ، — بۇمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. نانە[1] كەمپۈتىدىن بىر تال يەپ باق، دەردىڭگە دەرمان بولىدۇ.

ئۇ ئالدىمغا "فەراھ"(خۇشـــاللىق) ماركىلىق كىچىك بىر خالتا نانە كەمپۈتى قويۇپ قويدى.

— قانچە پۇل بۇ؟

— ياق، ياق، بۇ مېنىڭ ساۋغا قىلغان سوۋغام.

كىچىك بالا كوچىدا يىغلاۋاتقانىدا ئاقكۆڭۈل بىر تاغا ئۇنىڭغا كەمپۈت تۇتقۇزىدىغۇ... خۇددى شـــۇنداق بالىدەك كەمپۈتچى تاغىغا ئەيىبكارلارچە قارىدىم. شـــۇنى دەپ ئۆتۈپ كېتەي، بۇ تاغا بەلكىم مەندىن بەك قېرى ئەمەس ئىدى.

— بۇگۈن بىز جىق نەرســـىلىرىمىزنى يوقاتتۇق،— دېدى ئۇ، — غەرب بىزنى يۇتتى، ئەزدى، بىزگە ســـىڭدى. شـــورپىمىز، كەمپۈتىمىز، تونىمىزغىچە ھەممە يېرىمىزگە كىرىـــپ ئىشـــىمىزنى تۈگەشـــتۈردى. ئەمما بىر كۈنى، مىڭ يىلدىن كېيىن بىر كۈنى، بۇ ســـۇيىقەســـتچى گۇرۇھنى گۇمران قىلىـپ ئۇلارنى شـــورپىمىز، كەمپۈتلىرىمىز، روھىمىزنىـڭ قېتىـدىن چوقۇم تـارتـپ چىقىرىـپ، ئىنتىقـامىمىزنى ئـالىمىز. ھـازىر نـانە كەمپۈتۈڭنى يە، بىكـاردىن يىغلىما.

مەن ئىزدىگەن تەســـەللى مۇشـــۇمىدى، بىلمەيمەن. ئەمما كوچىدىكى ئاقكۆڭۈل تاغىنىڭ چۆچىكىنى ئەســـتايىدىل ئاڭلىغان بالىدەك بۇ تەســـەللىنى بىر ھازا ئويلاپ باقتىم. ئاندىن ئەرزۇرۇملۇق ئىبراھىم ھەققىنىــڭ[2] يــاكى يــاۋروپــا ئەدەبىيــات-ســـەنئەت

---

[1] نانە— تەركىپىدە شېكەر ماددىسى بولغان بىر خىل ئۆسۈملۈك، —ت.

[2] ئەرزۇرۇملۇق ئىبراھىم ھەققى (1780—1703)— تۈرك تەسەۋۋۇپچى، ئالىم، شائىر، —ت.

گۇللىنىشىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى ئەدىبلەرنىڭ ئوي-پىكرى كاللامغا كەلدى-دە، يېڭى بىر تەسەللى تاپتىم. ھەسرەت مەنبەسىنىڭ ئاشقازاندىن كاللىغا قەدەر يېيىلىدىغان زىيانلىق، قاپقارا بىر سۇيۇقلۇق ئىكەنلىكىنى ئۇلاردەك ئويلاپ، يېگەن-ئىچكىنىمگە دىققەت قىلىش قارارىغا كەلدىم.

شورپامغا نان ئۇشتۇپ ئاندىن ئىچىشكە باشلىدىم، ھارىقىمنى ئاۋايلاپ يۇتۇپ، بىر تىلىم قوغۇن بۇيرۇتتۇم. ئاپتوبۇس قوزغالغىچە، ئاشقازىنىدىكى ئالامەتلەرگە بەك دىققەت قىلىدىغان ئېھتىياتچان بوۋايدەك يېمەك-ئىچمەك بىلەن ھەپىلىشىپ تۇرۇپ قالدىم. ئاپتوبۇسقا چىقىپ ئەڭ ئالدىدىكى بوش ئورۇندۇقلاردىن بىرىگە ئولتۇردۇم. چۈشىنىشلىك بولىدىغۇ دەيمەن: مەن ھەمىشە ئولتۇرىدىغان 37-نومۇرلۇق ئورۇننى ئۆتمۈشۈم بىلەن مۇناسىۋەتلىك ھەممە نەرسە بىلەن بىرلىكتە ئۇ يەردە تاشلاپ قويماقچى ئىدىم. ئۇخلاپ قاپتىمەن.

ئۇزۇن ۋە پۈتۈن بىر ئۇيقۇنى پۈشۇلداپ ئۇخلاپ بولغاندىن كېيىن، سەھەرگە يېقىن بىر چاغدا ئاپتوبۇس توختىغاندا ئويغاندىم، مەدەنىيەتنىڭ چەت قاراۋۇللىرىدىن بىرىگە، يېڭى ئېچىلغان بىر زامانىۋى بېكەتكە كىردىم. تاملاردىكى ئاپتوموبىل بالونلىرىنى، بانكا ۋە Coca-Cola ئېلانلىرىدىكى گۈزەل، ئاقكۆڭۈل قىزلارنى، كالېندار مەنزىرىلىرىنى، ۋارقىراپ-جارقىراپ مېنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋاتقان ئېلان خەتلىرىنىڭ جىلۋىلىك رەڭلىرىنى ۋە بىر بۇلۇڭدا ئۇستاتلىق بىلەن "تاللا بازار" دەپ يېزىلغان مال تەكچىسىنىڭ ئۈستىدىكى، قىيمىلىرى بولكا ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىلىن ھامبۇرگ بولكىلىرىنىڭ، لەۋسۇرۇختەك قىزىل، زەپىرەڭدەك سېرىق، كېچىلىك چۈشتەك كۆك مارۇژنىلارنىڭ رەسىملىرىنى كۆرۈش مېنى بىر ئاز خۇشال قىلدى.

بېرىپ قەھۋە ئېلىپ، بىر بۇلۇڭدا ئولتۇردۇم. ئۇدۇلۇمدىكى ئۈچ

تېلېۋىزور ئېكرانىنىڭ ۋە ئۇنىڭ كۈچلۈك نۇرلىرىنىڭ ئاستىدا، يىپىپىگى ماركىسى بار پلاستىك قۇتىدىن ياگيۇلىرىنىڭ ئۈستىگە پەمىدۇر تېتىتقۇسى تۆكەلمەيۋاتقان يارىشىملىق كىيىنگەن كىچىك قىزنى ۋە ئۇنىڭغا ياردەم قىلىۋاتقان ئانىسىنى كۆزەتتىم. مېنىڭ ئالدىمدىمۇ ئۈستىدە ئالتۇندەك سېرىق ھەرپلەر بار”ALTAT“ماركىلىق ئاشۇ تېتىتقۇدىن بىر قۇتا بار ئىدى. زادىلا ئېچىلمايدىغان، ئېچىلسا كىچىك قىزلارنىڭ كىيىملىرىنى مەينەت قىلىۋېتىدىغان ئۇ قۇتا ئېغىزلىرىنىڭ 30 دانىسىنى ئۈچ ئايدا توپلاپ، قۇتىنىڭ ئاستىدىكى ئادرېسقا ئەۋەتسەم، تەلىيىم چىقىپ قالسا ماگا فىلورىدادىكى دىسنىي باغچىسىدا بىر ھەپتە ئويناش پۇرسىتى بېرىلەتتى. شۇ ئەسنادا ئوتتۇرىدىكى تېلىۋىزوردا ۋاراتاغا بىر توپ كىردى.

ھامبۇرگ بولكىسىغا نۆۋەت كۈتۈپ ئۈستەللەردە ئولتۇرۇۋاتقان باشقا ئەر قېرىنداشلىرىم بىلەن توپ كۆرۈۋاتقاندا، كۆز ئالدىمدىكى ھاياتقا ئۇيغۇن ئاقىلانىلىق ۋە يۈزەكى بولمىغان ئۈمىدۋارلىق ئېچىمنى قاپلىدى. تېلېۋىزوردا پۇتبول كۆرۈشنى، يەكشەنبىلەردە ئۆيدە ئولتۇرۇپ ھورۇنلۇق قىلىشنى، بەزى كېچىلىرى ئېچىپ قويۇشنى، قىزىمنى ئېلىپ پويىزلارنى تاماشا قىلغىلى پويىز ئىستانسىسىغا بېرىشنى، يېگى پەمىدۇر تېتىتقۇلىرىنى تېتىپ بېقىشنى، كىتاب ئوقۇشنى، خوتۇنۇم بىلەن غەيۋەت قىلىشقاچ جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشنى، تاماكا چېكىشنى، ھازىرقىدەك خالىغان بىر يەردە ئولتۇرۇپ ھۇزۇرلىنىپ قەھۋە ئېچىشنى ۋە مۇشۇنداق مىڭلارچە ئىشنى ياخشى كۆرەتتىم. كۈتۈنۈشتە بىر ئاز دىققەت قىلسىلا، مەسىلەن، كەمپۇتچى سۈرەيىيا ئەپەندىدەك ياشىيالىسام، قانداقلا بولمىسۇن، كەلگۈسىدە بۇ ئىشلارنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ زوقلىنىپ قىلالايدىغان يېرىم ئەسىرلىك ۋاقتىم بار ئىدى... توساتتىن ئۆيۈم، ئايالىم، قىزىمنى كۆرگۈم كەلدى. شەنبە

كۆنى ئۆيگە بېرىپ قىزىم بىلەن قانداق ئوينىشىدىغانلىقىمنى، پويىز ئىستانسىسىدىكى تورتخانىدىن ئۇنىڭغا ئالىدىغان كەمپۈتلەرنى، كەچقۇرۇنلىرى قىزىم ھېلىقى باغچىدا ئويناۋاتقاندا ئايالىم بىلەن راۋرۇس، سېغىنىش بىلەن، ھورۇنلۇق قىلماستىن يېقىنچىلىق قىلىشىمنى، ئاندىن ھەممىمىز بىرلىكتە تېلېۋىزورغا قاراپ قىزىمنى قىچىقلاپ كۈلۈشۈپ ئولتۇرۇشىمىزنى مەستانىلىق بىلەن خىيال قىلدىم.

ئۇيقۇدىن كېيىن قەھۋە مېنى روھلاندۇرۇپ قويغانىدى. ئاپتوبۇستا سەھەرگە يېقىن پەيدا بولغان ئۇ تىمتاس جىمجىتلىقتا شوپۇر ۋە ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە سەل كەينىگە يۆلىنىپ ئولتۇرغان مەن ئىككەيلەنلا ئۇخلىمىغانىدۇق. ئاغزىمدا نانە كەمپۈتى، كۆزلىرىمنى يوغان ئېچىپ، خۇددى ھاياتىمنىڭ قالغان قىسمىغا ئوخشاش ھېچ تۈگىمەيدىغاندەك كۆرۈنۈۋاتقان بوز دالانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈپتۈز ئاسفالت يولغا نەزىرىمنى تىكىپ، يول ئوتتۇرىسىدىكى ئۈزۈك سىزىقلارنى ساناپ، پات-پات ئۆتۈۋاتقان ئاپتوموبىللارنىڭ، ئاپتوبۇسلارنىڭ چىراغلىرىغا دىققەت بىلەن قاراپ سەھەرنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈۋاتاتتىم.

سەھەرنىڭ تۇنجى ئالامەتلىرىنى يېرىم سائەت ئۆتمەستىن، مېنىڭ ئوڭ تەرىپىمدىكى دېرىزىدىن (دېمەك شىمالغا كېتىۋاتاتتۇق) كۆرۈشكە باشلىدىم. ئاۋۋال قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچىدە ئاسماننىڭ ۋە يەرنىڭ پاسىللىرى خىيالىي كۆرۈندى. شۇ ئەسنادا بۇ پاسىل سىزىقى بوز دالىدا تولۇق يورۇماي، قاراڭغۇ ئاسماندا بىر بۇرجىكىدىن يىرتىلغان تاۋاردەك ھالەتتە قىزىل رەڭگە كىردى، ئەمما بۇ ئاقۇش قىزىل سىزىق شۇ قەدەر ئىنچىكە، شۇ قەدەر گۈزەل، شۇ قەدەر ئاجايىپ ئىدىكى، قاراڭغۇلۇققا قاراپ باشقۇرغىلى بولمايدىغان ئاساۋ ئاتتەك ئۇچقاندەك چېپىۋاتقان جاپاكەشMagirus ۋە ئۇ ئېلىپ كېتىۋاتقان بىز يولۇچىلار توساتتىن ئۆزىمىزنى بىر بىھۇدە، مېخانىك

جىددىيلىشىشىنىڭ ئىچىدە ھېس قىلدۇق. ھېچكىم، ھەتتا كۆزىنى ئاسفالت يولغا تىككەن شوپۇرمۇ بۇنى ئاڭقىرالمايتتى.

بىر نەچچە مىنۇتتىن كېيىن سۇس قىزىللاشقان ئۇپۇق سىزىقىنىڭ ئەتراپىغا يېيىلغان بىلىنەر-بىلىنمەس يورۇقلۇقتىن شەرقتىكى قارا بۇلۇتلارنىڭ چۆرىسى ۋە ئاستىلىرى يورۇغاندەك بولدى. ئۇزۇن كېچە سەپىرى جەريانىدا ئاپتوبۇس ئۈستىگە يامغۇرنى تۆكۈپ تۇرغان بۇ ئازغۇن بۇلۇتلارنىڭ سۇس يورۇقلۇقتا كىرگەن ئاجايىپ شەكىللىرىگە قاراۋاتقىنىمدا بىر نەرسىنى بايقىدىم: بوز دالا تېخىچە قاپقاراڭغۇ بولغاچقا، ئالدىمىدىكى كەڭ ئەينەكتە ئاپتوبۇس ئىچىدىكى غۇۋا چىراغدا يورۇغان يۈزۈمنى، گەۋدەمنى ھەمدە ئاشۇ سېھرىلىك قىزىللىقنى، ئاجايىپ بۇلۇتلارنى ۋە سەۋرچانلىق بىلەن بىر-بىرىنى تەكرارلايدىغان يول سىزىقلىرىنى كۆرەلەيتتىم.

ئاپتوبۇسنىڭ ئالدى چىراغلىرى بىلەن يورۇيدىغان بۇ يول سىزىقلىرىغا قاراۋاتقاندا كاللامغا ھېلىقى نەقرات كەلدى. چاقلار سائەت-سائەتلەپ ئوخشاش تېزلىكتە ئايلىنىدۇ، ماتور ئوخشاش رىتىمدا گۈرۈلدەيدۇ، ھاياتمۇ شۇ يوسۇندا تەكرارلانغاندا، ھارغىن ئاپتوبۇستىكى ھارغىن، ئىچى پۇشۇق يولۇچى قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن چىقىرىپ، سىمتاناپ تۈۋرۈكلىرى بىلەن بىرلىكتە تەكرارلايدىغان بىر نەقرات بار: ھايات نېمە؟ بىر ۋاقىت! ۋاقىت نېمە؟ بىر ھادىسە. ھادىسە نېمە؟ بىر ھايات، يېڭى بىر ھايات... مانا مۇشۇنداق تەكرارلاۋاتاتتىم. بىر ياقتىن، ئاپتوبۇسنىڭ ئىچكى قاراڭغۇلۇقى بىلەن سىرتنىڭ قاراڭغۇلۇقى ئوخشاش بولغان بۇ سېھرىلىك پەيتتە، ئالدى ئەينەكتىكى كۆرۈنۈشۈمنىڭ قاچان يوقىلىدىغانلىقى ۋە قاراڭغۇ بوز دالىدا تۇنجى ئېغىل كۆلەڭگۈسىنىڭ ۋە دەرەخ خىيالىنىڭ قاچان كۆرۈنىدىغانلىقىنى ئۆزۈمدىن سوراۋاتاتتىم، توساتتىن بىر نۇر كۆزۈمنى قاماشتۇردى.

ئۇ يېڭى نۇردا، ئاپتوبۇسنىڭ ئوڭ تەرەپ ئالدى ئەينىكىدە پەرىشتىنى كۆردۈم.

ئۇ مەندىن سەل نېرىدا، ئەمما مەندىن شۇنچىلىك يىراقتا ئىدى. شۇنداقتىمۇ بىلدىم: ئۇ چوڭقۇر، يالىڭاچ، كۈچلۈك نۇر مەن ئۈچۈن ئۇ يەردە ئىدى. Magirus پۈتۈن تېزلىكى بىلەن بوز دالىدا ئىلگىرىلەۋاتسىمۇ، پەرىشتە ماڭا يېقىنلاشمايتتى، يا مەندىن يىراقلاشمايتتى. ئۇنىڭ پارلاق نۇرى ۋەجىدىن ئۇنىڭ نېمىگە دەل ئوخشىغانلىقىنىمۇ كۆرەلمەيۋاتاتتىم، ئەمما ئىچىمدە جانلىنىۋاتقان قىزىقچىلىق تۇيغۇسى، يەڭگىللىك، ئەركىنلىك سەۋەبىدىن ئۇنى تونىغانلىقىمنى بىلدىم.

ئۇ نە پارس رەسساملىرىدىكى پەرىشتىگە ، نە كەمپۈت قەغەزلىرىدىكى پەرىشتىگە ئوخشىمايتتى، نە ياۋروپا پەرىشتىلىرىنىڭ كۆپەيتىلگەن نۇسخىلىرىدىكى پەرىشتىگە، نە نەچچە يىلدىن بۇيان خىيالىمدا ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلىپ كەلگەن نەرسىگە ئوخشىمايتتى.

توساتتىن ئۇنىڭغا بىر نەرسە دېگۈم، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇم كەلدى. بەلكىم بۇ تېخىچە داۋاملىشىۋاتقان بىلىنەر-بىلىنمەس قىزىقچىلىق، ھەيرانلىق تۇيغۇسى تۈپەيلىدىن بولسا كېرەك. ئەمما ئاۋازىم چىقمىدى، ئەنسىرىدىم. مەن دەسلەپ ھېس قىلغان دوستلۇق، يېقىنلىق ۋە شەپقەت ئىچىمدە تېخىچە تىرىك ئىدى؛ بۇلار بىلەن بەخت تاپماقچى بولدۇم ھەم بۇنىڭ نەچچە يىلدىن بۇيان مەن كۈتۈۋاتقان بىر پەيت ئىكەنلىكىنى ئويلاپ، ئۇنىڭ ماڭا ئاپتوبۇس تېزلىكىدىنمۇ تېز ھالدا كۈچىيىۋاتقان قورقۇنچۇمنى بېسىش ئۈچۈن ۋاقىتنىڭ، بالا-قازانىڭ، ھۇزۇرنىڭ، ئەسەرنىڭ، ھاياتنىڭ، يېڭى ھاياتنىڭ سىرلىرىنى تەقدىم قىلىشىنى ئارزۇ قىلدىم. ئەمما ئاقمىدى.

ئۇ مەندىن قانچىلىك يىراق، قانچىلىك ئاجايىپ بولسا

شــــۇنچىلىك رەھىمســــىز ئىدى. بۇ ئۇنىڭ رەھىمســــىز بولماقچى ئىكەنلىكىدىن ئەمەس، پەقەت ئۇنىڭ شاھىد بولغانلىقى ۋە ئۇ چاغدا باشــــقا ھېچقانداق ئىش قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئۇ پەقەت غۇۋا قاراڭغۇ بوز دالىنىڭ ئوتتۇرىســىدا، Magirus نىڭ غىچىرلاپ تۇرغان ئالدى ئورۇندۇقىدا، ئىشــەنگۈســىز ســەھەر نۇرىدا جىددىيلىك ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە ئولتۇرغان مېنى كۆرۈۋاتاتتى. كەم-كۈتســىز رەھىمسىزلىكىنىڭ، چارىسىزلىقىنىڭ چىدىغۇسىز كۈچىنى سەزدىم.

ئىختىيارســىز ھالدا شــوپۇرغا قارىغىنىمدا، يورۇقلۇقنىڭ پۈتۈن ئالــدى ئەينەكنى پەۋقۇلئــاددە بىر كۈچتە قــاپلاپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ئاتمىش-يەتمىش مېتىر نېرىدا ئۆتۈشــۈپ كەتكەن ئىككى ئاپتوموبىل ئالدى چىرىغىنى بىزگە توغرىلاپ، بىزنى باســتۇرۇش ئۈچۈن تېز يېقىنلاپ كېلىۋاتــاتتى. بــالا-قــازادىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغانلىقىنى تۇيدۇم.

نەچچە يىللارنىڭ ئالدىدا بېشىمدىن كەچۈرگەن بالا-قازالاردىن كېيىن ھېس قىلغان ئۇ ھۇزۇرنىڭ كۈتۈلگەن نەتىجىسىنى ئەسلىدىم. بــالا-قــازادىــن كــېيــن خــۇمــارلىــق ھــالــدا بــېشــىــمــدىــن ئۆتكۈزگەن "ئۆتۈش" تۇيغۇســىنى: يا ئۇ ياقتا، يا بۇ ياقتا بولالمىغان يولۇچىلارنىڭ بىر-بىرلىرى بىلەن جەننەتتىن قالغان بىر ۋاقىتتىن قېرىنداشــلارچە تەڭ بەھىرلىنىۋاتقاندەك بەختىيارلىق ئىلكىدە تولغىنىشــلىرى يادىمدىن كەچتى. بىر دەمدىن كېيىن، ئۇخلاۋاتقان بارلىق يولۇچىلار ئويغىنىدۇ، ســەھەرنىڭ جىمجىتلىقىنى خۇشــال-خورام ۋاراڭ-چۇرۇڭلار، قارىغۇلارچە ۋارقىراشــلار بۇزىدۇ، ئىككى دۇنيا ئارىســىدىكى ئىشــىكتە، يەرنىڭ تارتىش كۈچىگە ئۇچرىمايدىغان بىر ماكانىنىڭ پۈتمەس-تۈگىمەس چاقچاقلىرىنى تاپقانــدەك، قــانلىق ئىچكى ئەزالارنىــڭ، تۆكۈلگەن مېڭىلەرنىــڭ، تىتىلغان بەدەنلەرنىڭ ۋە يىرتىلغان چامادانلاردىن ئېتىلىپ چىققان تــارغــاقلارنىــڭ، ئــاياغلارنىــڭ ۋە بــالىلار كىتــابلىرىنىــڭ بــارلىقىنى

ھەممىمىز بىرلىكتە ھەيرانلىق ۋە ھاياجان ئىلكىدە بايقايتتۇق.

ياق، ھەممىمىز بىرلىكتە ئەمەس. ئۇ تەڭداشسىز پەيتنى باشتىن كەچۈرەلەيدىغان تەلەيلىكلەر بالا ـ قازا ئاجايىپ قاتتىق بىر ئاۋازدا پارتىلىغاندىن كېيىن، ئارقا ئورۇندىكى ساق قالالىغان يولۇچىلارنىڭ ئارىسىدىن چىقاتتى. ئەڭ ئالدىدا ئولتۇرغان ۋە كېلىۋاتقان ئاپتوموبىللارنىڭ چىرىغىدا كىتابتىن چېچىلغان ئاجايىپ نۇرغا كۆزلىرى قاماشقان ھالدا ھەيرەت، قورقۇنچ ئىلكىدە قارىغاندەك قاراۋاتقان مەن بولسام دەرھال يېڭى بىر دۇنياغا ئۆتۈپ كېتەتتىم.

بۇنىڭ ھاياتىمنىڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرى ئىكەنلىكىنى تۇيدۇم. ھالبۇكى، مەن ئۆيۈمگە قايتماقچى ئىدىم؛ يېڭى بىر ھاياتقا ئۆتۈشنى ـــ ئۆلۈشنى زادى خالىمايتتىم.

1992 ـ 1994 ـ يىللار، ئىستانبۇل